FORTVNII LICETI GENVENSIS

Philosophiam in Academia Pisana Profitentis

DE VITA

LIB. TRES,

Quibus accuratissime Philosophorum, Medicorum, ac Theologorum placita primum expenduntur: Deinde circa vitam & generatim, & speciatim circa Plantalem, Brutalem, Humanam, Cęlestem, & Mundanam summo studio disquiritur

Quid sit vnaquaque seorsum; Quo innitatur, & conseruetur; Quot, & Quas habeat proprietates, operationes, differentias, & species: Ac demum difficilia queq; contingentia circa proposita explanantur diligentiss. multis Aristotelis dogmatibus illustratis.

Opus apprime vtile studiosis omnibus, sed præcipue Medicis, Philosophis, ac Theologiæ professoribus necessarium.

Cum gemino Indice, altero Capitum, altero rerum notabilium.

GENVÆ,
EX TYPOGRAPHIA IOSEPHI PAVONII.
Annuentibus Superioribus. MDCVII.

SERENISSIMIS

FERDINANDO, ET CHRISTINÆ MAGNIS DVCIBVS ETRVRIÆ

FORTVNIVS LICETVS BENE AGERE.

AGNVM, Optimumque Principem fouere litteras, pollere armis, & (quod præcipuum eſt) Catholica pietate præſtantem eſſe oportet; Regnum ſiquidem nudis innixum litteris infirmum nutat in bello; puris ſuffultum armis ſeditiones concitat in pace; armis, ac litteris, abſque pietate, munitum nunquam multiplici vitiorum, ac ſcelerum turpitu-

dine non ſordere videtur; ſed vna litteris, armis, & pietate vallatum in pace rectum, in bello tutum, & ſemper eſt vndique perfectum: Felicia ſæcula, quæ tali decorantur Principatu; feliciores populi, qui ſimili reguntur Imperio; feliciſſimi Principes, qui huiuſmodi fulgent Maieſtate.

Hæc dum ipſe mecum reputo (Sereniſſimi Magni Duces) Deo Maximo, qui mihi propitius Celſitudinum veſtrarum temporibus naſci, ſub aureo veſtro Dominatu viuere, ac vobis inter eos, qui Piſis publice docent, inſeruire conceſſerit, gratias habeo immortales; Vos namque litterarum Patronos ſingulares, terra, marique præpotentes, & verum pietati cultum tribuentes, obſeruant iuſti, pertimeſcunt impij, ac totus admiratur Orbis: Neminem ſane latet veſtra illa Pietas egregia, qua ſemper egenos humaniſsime ſubleuatis; ſacra Dei templa magnificentiſsime inſtauratis; inter quorum plurima Piſanum antiquitate pariter, ac ſummo artificio admirabile, miſerando incendio nuper abſumptum, honorificentius multo renouaſtis: At vero & in armorum tumultu non minus pietatem colitis, qui ſub Diui Stephani patrocinio tam ſancte militatis, vt ſub illius glorioſo vexillo multoties prædonum impetus in Chriſticolarum perniciem conuerſos cohibueritis, fidelium cateruas ex acerbiſſimo Turcarum ſeruitutis iugo eripueritis, & pio Daciæ Principi,

Roma-

Romanoque Imperatori ab Orientis sæuissimo Tyranno atroci marte lacessitis oportunam opem tuleritis. Cuncti potentiam vestram admirantur inuictam, qua sæpissime immanem hostium feritatem domuistis, eosque in proprijs ditionibus intra munitissimas arces contriuistis, & ipsorum oppida omni apparatu bellico refertissima expugnauistis; cuius quidem rei testimonium quemadmodum luculentum, & recentissimum habemus in Epiro Nicopolim; sic paullo vetustiora, sed nobilissima tenemus in Aegæo mari militiæ vestræ facinora; vt non immerito vestri milites ferocissimæ Othomanorum genti formidabiles, vestræque triremes redditæ iam sint Orienti vniuerso metuendæ; ijs enim vel procul inspectis barbarorum integræ classes ingenti perculsæ metu protinus terga vertere coguntur; quamuis raro illis ad fugam, rarius ad pugnam, nunquam ad palmam virium sit satis: & ita populos non solum vestro imperio subditos, sed amicos etiam omnes tum finitimos, tum longinquos fortissime procul ab inimicorum iniurijs in tuta, & trãquilla pace seruatis: O præclaram Potestatem, quæ similiter ad suorum conseruationem, & ad aliorum quoq; defensionem satis efficax inuenitur: Hæc illa est Potentia vestra, cuius tam multa, tam magna, & eximia sunt vbicunque gesta, vt eorum & nobis memoriam nunc firment iucundissimam, & posteris

fidem

fidem semper factura sint apertissimam. Diuorum templa nobilibus trophæis ornata nescio, an verius dixerim constipata. Suspiciunt omnes perpetuam in litterarum decus, & augumentum animorum vestrorum propensionem, qua Pisis celeberrimam Academiam fouetis, & sapientum virorum numero vndique maximis honorarijs conuocato locupletare pergitis; At vero prolixam nimis orationem texerem, si quam liberaliter, ac benigne litteras, & litterarum studiosos complectamini, persequi vellem; vnum illud attingam, quod vos, dum tanti Principatus administratione ab huiusmodi studio auertimini, hanc prouinciam LVDOVICO COVO Diui Stephani Præsuli meritiss. dedistis, viro tum prudentia plurimum exculto, tum morum integritate, ac omnibus, vt semel dicam, virtutibus exornato, qui vobis cumulatissime, non vnius tantum, sed omnium prudentissimorum, probissimorumque virorum instar esse valeat; quo certe hac in re neque aptiorem inueniatis, neque meliorem; quippe quum in tali munere vigilantissimus sua in minimis ponat, de Republica litteraria vehementer laboret, & omni studio nitatur vt Pisarum Academia inter alias omnes summe refulgeat: Quid autem dicam de Bibliotheca Florentiæ florentissima, & eruditissimis codicibus cumulatissima? hoc certe dicam, vos ipsam ingenti sumptu vetustissimis libris ex qualibet vel remotissima regione compa-

ratis

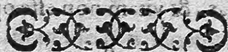
ratis adeo auxisse, vt ipsa iam nobis valeat cum memorabilibus Ptolæmeorum, & Attalorum Regum bibliothecis digne comparari. Quæ omnia proborum hominum mentes in vestri obseruantiam eo magis incendunt, quo minus turbulentum hoc sæculum humanis viribus gubernari, atque ad recti, & æqui studiũ, nisi a Principibus plane Diuinis conuerti, ac dirigi posse videbatur; Quum etenim superioritas grauibus ex omni parte angustijs premeretur, Vos, etsi multo locorum interuallo disiunctos, in vnum iunxit Deus Optimus, atque in eo sublimi statu collocauit, quo Reipublicæ Christianæ tam bene prospicere possetis: Vere igitur A DOMINO FACTVM EST ISTVD, qui Te, Magne FERDINANDE, purpureis ex Proceribus elegit in Principem, firmum Orthodoxæ Fidei propugnaculum; Teque, Serenifs. CHRISTINA, ex augusta, & regali Lotharingiæ domo, tanto cum Principe copulauit in Coniugem, quæ generosa fecunditate Sacrosanctæ Ecclesiæ Protectores, Christiani Populi Defensores, Infidelium prouinciarum expugnatores, & omnino Heroicam Etruriæ sobolem posteritati propagares, quæ Magnos imitata Parentes, implebit gloriosa totum factis audacibus orbem. Quum ergo eorũ, qui animum ad scribendum appulerunt, & Magnis Principibus monumenta scriptorum dicauerunt, varia sint proposita; me certe quemadmodum genius & vo-

lupta-

luptates illæ puritate, ac nobilitate mirabiles, quibus philosophando fruimur, ad hoc Opus De Vita componendum pridem incitarunt; ita regales animorum vestrorum dotes ad ipsum iam completum Nomini vestro dedicandum inuitarunt; ab eo enim tempore, quo virtutes omnes excelsæ in vobis cœpi cognoscere, atque in meipso vestræ benignitatis eximios effectus experiri, repente animum in vestri venerationem, & obsequium mihi sensi haud mediocriter inflammari; & inde nihil magis in optatis habui, quam vt signo aliquo non vulgari voluntatem hanc meam vobis patefacerem: Qua sane in re benigne Deum meis annuisse votis aspicio, cuius auxilio volumen hoc, in quo diu multumque laboraui, si non pro rei dignitate, saltem pro mea facultate ad exitum perduxi, Quod Vobis offero, & consecro, nil dubitans ipsum ab humanissimis Principibus læto vultu acceptum iri; quum illud optime nouerim regiam vestram Clementiam in paruis etiam muneribus magnum offerentis animi affectum intropicere consueuisse; quod proprium est Regum, & Heroum; quibus vel maximis nulla ex parte conceditis.

Viuant ergo, Valeant, & Vincant Vestræ Celsitudines; quas Deum oro immortalem vt Christianæ Religioni, bonarumque artium studiosis diu seruet incolumes.

Liber Primus, in quo sigillatim expenduntur omnes opiniones eorum, qui hactenus de Vita tractarunt.

multa

INDEX CAPITVM LIBRI II.

Liber Secundus, in quo proprio Autoris Marte agitur de Vitæ Natura, id est, de illius Essentia, Proprietatibus, Operationibus, & Differentijs, seu Speciebus.

De

INDEX CAPITVM LIBRI III.

Liber Tertius, in quo afferuntur, & enodantur ea, quæ aduersantur determinatis hactenus ad Mentem Autoris.

Loqui

Benigne Lector, hi ſunt lapſus Typographi grauiores, quos in hoc opere nobis notaſſe licuit; ſi alios offendes inter legendum, leues erunt, quos facile corrigas.

Pagina	Linea	Erratum	Correctio
39.	20.	ſſe	eſſe
71.	10.	repugnat	repugnant.
152.	22.	aſtus	actus
188.	16.	actuq;uũ	actu; quũ
189.	26.	propriat	proprias
311.	1.	elementia	elementa
318.	9.	ſphyſice	phyſice
431.	1.	Intectu	Intellectu
816.	25.	immatele	immateriale
823.	19.	connertit	conuertit:
824.	28.	conſeruerur	conſeruetur

FOR-

FORTVNII LICETI GENVENSIS IN SVOS LIBROS DE VITA.

PRÆFATIO.

QVVM inter ea, quæ in hac rerum Vniuersitate continentur, pulchrum sit, satisque pretiosum id, quod Vitã appellamus; dubio procul inter Naturales disquisitiones iucunda valde, ac speciosa est contemplatio de Vitæ natura; ceterum ardua multum, atque difficilis; eo etiam obscurior, quia de hoc argumento pauca quædam tractarunt Physiologi; eaque varia, & non admodum firma: Iecit enim rudimenta illius, ac semina in suis operibus Aristoteles; at nemo adhuc ea satis excoluit, Maiores nanq; nostri ex instituto speculationi huic operam non impendentes, reiq; naturam proinde altius non inquirentes, & sua dogmata vel autoritate propria, vel ratione plerunq; leui cõmunientes, quæsitorum in proposito veras, & proprias caussas non attulerunt; ita vt quæ hucusque à Scriptoribus hac de re litterarum monumentis commendata fuere, studiosorum desideria potius inflammasse videantur, quam satiasse; vitam enim, qua cuncti naturali appetitu frui cupimus, cur Mentis ope dignoscere nõ 9. æth. c. 9. optemus, ac enitamur? Non ergo ab re futurum puto si quæ de vita ipse conscripsi, gustanda ingeniosis proposuero: non quod sperem posse me in tam abdita, & graui quæstione illis omnino satisfacere (tantum etenim de me promittere non audeo) sed vt Doctioribus occasionem præbeam exactam magis veritatis huius explicationem promulgandi; atque etiam (quod mihi præcipuum est institutum) vt complementum adijciam operi meo De Ortv Animae Hvmanae; quod vti tractationem hanc de vita expostulat, ita hæc eadem illud opus præsupponere vi-

3 meta. t. 1. detur necessario. Quoniam vero ex Aristotelis præcepto, ad scientiam omnem quam struere volumus, in primis quicquid in ea existimarunt alij percurrere necesse est; Tractaturus ideo de Vita opiniones omnes virorum insignium primo loco expendam sigillatim; deinde vero ex rei natura disquiram de Vita cum generatim, tum etiam speciatim, quantum Physica meditatio patietur, Quid sit; quo innitatur & conseruetur; quot, quasue habeat Proprietates, operationes, ac differentias, siue species: verumenimuero quoniam ad perfectam cuiusque rei cognitionem haud satis est eam ex proprijs principijs deduxisse, nisi etiam repugnantia de medio tollantur; propterea postremo libro difficultates omnes grauiores, quæ tunc explicatis aliqua ratione obstare videbuntur, dissoluere tentabo; semper, quoad maxime potero, fundamentis innixus Peripateticis; aut saltem fultus ijs, quæ sensui æquo rerum iudici respondere apparebunt; & vbique pro viribus eam Methodum obseruans, quam ex Platonis sententia, consentiente Aristote-

9. metho. in f. le, Galenus in omni arte constituenda proponit obseruandam; vt scilicet generalissima primum explicentur, deinde quæ ex illorum sectione nascuntur, donec ad ea, quæ vltra sectionem non admittunt, ventum fuerit: Hæc autem est apud Aristo-

Vide lib. 3. cap. 1. telem Naturæ methodus, secundum quam à communibus, & notis, minusque perfectis, ad particularia, & ignota, magisque perfecta progredi consueuit. Opus equidem in seipso arduum, & ingenium postulans nostro longe sublimius: Tu ergo Mens pura Deus, qui supra omnem vitam existens animantibus vniuersis vitam non solum, sed vim quoque, vnde viuant, benignus impertiris; da (præcor) vt possim abstrusæ de Vita veritatis mihi nunc in speculationem propositæ arcana introspicere, atque alijs inspicienda ex arte proponere; Tu mihi ab omni sorde intellectum expurga, purgatum illumina, illuminatum instrue in opere suscepto perficiendo, & instructum dirige vsque ad negotij complementum.

Rem itaque Deo fauente aggrediamur.

FORTVNII LICETI GENVENSIS DE VITA

LIBER PRIMVS.

In quo sigillatim expenduntur omnes opiniones eorum, qui hactenus de Vita tractarunt.

Connumerantur opiniones examinandæ in primo Libro. Cap. Primum.

VAM *de natura Vitæ scientiam hucusque accepimus, eam breuem æque, ac variam tradiderunt Sapientes viri; definiri nanque voluit vitam Simplicius Essentiam animæ absolute sumptam, siue principium internum motionis: Theophilus Zimara potius Animam in actu primo; vir alter Clarissimus Animam operantem, siue in actu secundo; Magnus Albertus, cum tota fere Academicorum schola, Actum internum, siue perfectionem essentialem immediate prodeuntem ab anima in corpus; Galenus Facultatem quandam animæ, aut facultatis operationem; Medicorum Schola Opus, siue Actionem facultatis Vitalis à Corde in corpus vniuersum influentis; Alexander Operatum, siue opus animæ; Plusquamcommentator Operationem illam*

C

viuentis, quam Nutricationem appellamus; Pernumia, & Bottonnus Operationem totius animæ supremam, quasi cumulum omnium actionum animæ; Buccaferreus cum D. Thoma Commune analogum ad animæ substantiam, operationes, & permanentiam, siue participationem; Achillinus Commune quid analogum ad animæ essentiam absolute, ad eandem operantem, & ad eius operationes; Auicennas Aptitudinem corporis perfectam ad operandum, siue potentiam proximam animati ad obeundas operationes proprias; Fernelius Conseruationem facultatum, & operationum animæ, quasi summam totius animæ facultatem; Ludouicus Viues Conseruationem instrumentorum animæ; Iulius Cæsar Scaliger cum Prisciano Lydo Vnionem animæ cum corpore, siue applicamentum animæ ad corpus; Christophorus Marcellus Commune quid Mundo Intelligibili, Cælesti, atque Terreno; Cænobita illustris Existentiam, vel operationem naturæ mouentis seipsam, speciatim vero vitam subcælestium Existentiam animæ in corpore, siue mansionem, aut permanentiam animæ nutritiuæ cum calido sibi proportionali; Argenterius Existentiam, siue Modum essendi animatorum; Ioseph Licetus Esse rerũ animatarũ; Aristoteles demũ esse viuentibus, siue quid quo animata differunt ab inanimatis, siue morã, & permansionẽ animæ nutritiuæ cũ calore.

Age vero singulorum placita diligenter expendamus: verum quoniam dupliciter vnaquæque falsa

positio

A

B

C

A *positio excinditur, tum rationibus falsitatem ipsius ostendentibus, simulque veritatem falsitati oppositam adstruentibus; tum solutione rationum, quibus illa fulciebatur; ideo examen cuiusque opinionis in tria capita redigam; in quorum primo illam proponam cum suis fundamentis; in secundo vero eius errorem opposita veritate conuincam; in tertio denique rationibus, quibus ipsa niti videbitur, occurram.*

B Prima opinio Simplicij, qui censuit vitam esse essentiam animæ absolute sumptam, siue principium internum motionis. Cap. II.

ORRO *Simplicius primo loco in obscurissima illa sua commentatione ad libros Aristotelis de anima passim constituit vitam esse substantiam, & eius generis, quæ idem omnino sit cum essen-* 2.de an. p.4.
C *tia animæ, a qua propriæ animans viuificatur, suamque opinionem roborat eo quod viuentia substantiæ sunt; suscipiunt nanque contraria; sin autem viuens, qua viuens est, substantia est; profecto vita, secundum quam, & à qua primo sunt ipsa viuentia, siue quæ viuentis caussa est, & pars, substantia erit; tum quæ dicitur esse anima; quippe anima illud est, secundum quod, & à quo primo animata, seu viuentia ipsa sunt; tum etiam quæ definiatur esse principium internum motionis, quoniam viuentia ex se ad actiones excitantur,*

citantur, quasi viuere nihil aliud sit quam per se moueri, siue à principio interno: istud autem principium internum motionis ipsa est anima: siquidem vita, per quam viuit animal, pars est, aut simulacrum animæ; at vita motrix, à qua viuificatur, proprie anima est, ac primaria ratione: Quæ omnia de vita e Simplicio retulimus, ait enim, Non habent sane vitam, quæ diuulsa sunt ab elementis (hæc sunt mista inanimata, quæ nullam caussam proprie obtinent aliam, quam elementa e proprijs locis diuulsa, & in vnum concurrentia per mistionem) & quæcunque mortua sunt. Aguntque, quæ ipsam habent (hoc est, quæ vitam habent, agunt per se, nimirum quia obtinent in seipsis internum motionis principium, siquidem actiones omnes cum motu sunt, apud Aristotelem; quum elementaria inanimata ex se motum non efficiant vllum) nequaquam tamen ceu accidens quoddam ipsam participantia, quemadmodum lignum lecti formam participat: substantiæ nanque ipsa viuentia sunt, vnde substantia ipsa quoque vita est; atque ea præstantior, quæ corporata est (nempe quæ forma est puri corporis, vt elementi, aut misti nonuiuentis natura) siquidem per se continentur (hoc est, per se subsistunt) corpora illa animalium instrumentaria, & contrariorum recipiendorum vim habent. Aliaque præterea ratione viuens ipsum corpus magis substantia est, quam id, quod anima caret, quia viuentia & ex se ad actiones excitantur, & vt substantias gignant, facultatẽ habent.

A B C

3.meta. t.3.

A habent. Tum substantiæ itaque, tum multo magis substantiæ viuentia sunt, quam ea, quæ anima carent. Quare & ipsa quoque vita, iuxta quam viuentia existunt, substantia, & primo, & secundum se substantia est: & adhuc magis illa, iuxta quam, aut à qua viua ipsa redduntur viuentia: Anima vero illa est, iuxta quam, & in primis ea, a qua, ea enim iuxta quam, particula est animæ, aut spectrum animæ; ipsum vero mouens, quæ proprie anima est: Ab hinc

B Simplicius pluribus ostendens inanimata non habere in seipsis principium internum motionis effectiuum, subiungit denique, In plantis vero, atque omnino in iis, quæ nutriuntur, vis illa, quæ nutritionem trahit, intus est, & quæ ipsam alterat, quæque iis adiungit particulis, quæ intus existunt; & quæ eas ipsas totas per totas corroborat. Viuunt itaque hæc, quoniam intrinsecus ipsum mouens existit, atque id illa particula, Per seipsum, indicat (dum scilicet Aristoteles ait, 2. de an. t. 3.

C vitam autem intelligimus per seipsum nutritionem, & accretionem, & decretionem; quasi vitam definiat esse principium internum, quo animatum per seipsum nutritionem, & augumentum, & decrementum admolitur) Nanque in extrema illa vita (puta in vegetali, quæ vti origine prima, ita vltima est perfectione) non solum illud est, quod viuaciter mouetur; hoc est, quod nutritur, & augetur, ac diminuitur; sed & ipsum quoque mouens; & vis illa, atque substantia, quæ hæc ipsa peragit. Ipsum quidem igitur viuens corpus

pus substantia est; tanquam composita substantia ex corpore, & anima. Anima vero prope vitam posita est, non iuxta corpus (hoc est, in corpore viuente anima idem re est cum ipsa vita, non cum corpore) Neque enim animatum illud corpus est, quod vita priuatum sit. Nondum autem animam nomino, puta corpus viuens; & hoc ad Platonis differentiam, qui definit viuens esse animam corpore vtentem, siue hominem esse animam rationalem mentis participem corpore vtentem: mox interposito contextu Aristotelico subdit Simplicius hunc in modum, Neque enim quemadmodum substantia accidentibus, ita corpus vitæ subijcitur, sed ceu materia formis; quæ scilicet actu determinatur, atque absoluitur, perficiturque ab eis: Quapropter quum dixerit tanquam subiectum, quo indicet qua ratione subiectum, addidit, & materia; Haud sane iuxta compositum anima est (quod est dictu, anima profecto non est ipsum compositum) quandoquidem iuxta ipsam, non autem ipsamet, animatum est; nimirum animatum licet sit secundum animam, non tamen est ipsamet anima. Hæc ille.

Alcib. 1.

A B C

Ad cuius placita confirmanda duo præterea nunc argumenta occurrunt, quorum primum illud est, quia ex Aristotele, vita est esse viuentibus, verum id, quod est esse viuentibus, nihil aliud esse potest, quam forma substantialis eorum; siquidem Aristotelis testimonio forma est ratio eius, quod quid erat esse; seu id, quod dat esse rei; At vero quum forma substantialis viuentium

2. de an. t. 37.
2. Phy. t. 28.
2. Post. t. 11.

tium

A tium nil præter animam esse valeat; quemadmodum nos docet alicubi Philosophus; propterea statuendum est vitam esse animam. 2. de an. t. 4.

Aliud autem huiusce rei argumentum est, quoniam vita est substantia viuentis; sed quia in viuente triplex tantummodo substantia reperitur, Aristotele autore, Materia nimirum, quam corpus appellamus; forma, quam dicimus animam; & compositum ex his animatum, seu viuens nuncupatum; necessarium est B sane confiteri vitam, quæ substantia viuentis esse dicitur, aut esse materiam, siue corpus, vt quid in viuente contradistinctum ab anima; aut potius formam, siue animam; aut denique compositum ex anima, & corpore viuens appellatum: sed reuera vita non est materia, seu corpus, quatenus est quid in viuente contradistinctum ab anima; nam tale corpus ab Aristotele dicitur habere vitam in potentia, siue esse potentia uiuens; at uita dici nequit esse potentia uiuens, mul- C to minus habere seipsam in potentia; vita ergo non est corpus viuentis, vt quid in viuente ab anima contradistinctum: Ceterum neque asserendum est vitam esse illud compositum, quod appellatur viuens, & animatum, ex anima & corpore constitutum; quia sic vita esset viuens, viueret, haberetque vitam, atq; omnino vitæ esset vita; quinimmo vita dici deberet animata, siue habere animam; quum omnia hæc prædicata conueniant, attribuanturque ipsi composito ex anima & corpore; homo enim, brutum, & planta seorsum viuit, 2. de an. t. 2. 2. de an. t. 4. 6. & 10.

habetque vitam, est viuens, eiusque est vita; immo etiã A
dicitur habere animam, & esse quid animatum: Quum ergo similiter dici nequeat vita esse animata, viuensque, vel habere animam, vitamue, aut viuere; proculdubio vita esse non potest compositum id, quod viuens, atque animatum vocamus ex anima & corpore constitutum: Ita nanque Aristoteles aliquando probat idem non esse cæcitatem, & cæcum esse; quia vtrumque de eodem non prædicatur; quippe homo cæcus esse dicitur, qui cæcitas dici nullo modo potest: videtur autem B
par esse ratio eorum, quæ de eodem non prædicantur, & eorum, de quibus eadem non prædicantur, quantum ad hoc, vt non sint vnum, & idem secundum rem. Quum itaque vita, quæ dicitur esse substantia viuentis, non sit materia, seu corpus, vt quid in viuente contradistinctum ab anima, neque item sit compositum ex anima & corpore viuens nuncupatum: Colligendum est plane à sufficienti partium enumeratione, vitam esse formam viuentis essentialem, quam nomine proprio C
Animam vocare consueuimus; nam præter ista tria, Materiam scilicet, seu corpus, & Animam, siue formam, & Compositum ex his animatum, seu viuens, nullum aliud substantiæ genus in viuente reperire licet.

Prædic. cap. de opposit.

Ita ergo tueri posse videtur opinio Simplicij, qui censet vitam esse animæ substantiam, & definiri principium internum motionis.

Ex-

A Expenditur opinio Simplicij, ostendendo vitam definiendam non esse principium internum motionis, neque animam. Cap. III.

ETERVM *allatis non obstantibus, Simplicio, alioquin magnæ apud me autoritatis, hac in re subscribendum non arbitror; nanque in primis definitio vitæ proposita, dum scribit vitam esse inter-*
B *num principium motionis, vniuersalior est, quam quæ ad essentiam vitæ adæquari, seu coaptari valeat; conuenit enim Naturæ in vniuersum: Immo ea ipsa definitio est, quam accommodauit Aristoteles Naturæ* 2.phy.t.3.
generatim sumptæ pro eo, quod commune est omni formæ, ac materiei physicæ; siquidem in sua Physiologia definit Aristoteles Naturam esse principium motus, & quietis, eius, in quo est, primum, per se, & non secundum accidens; id autem profecto est principium internum
C *motionis.*

Neque vero illud penitus suspicione caret, quod scribitur deinde, nimirum viuere nihil esse aliud, quam per se moueri, siue à principio interno; quia si dogma istud accipiendũ sit absolute, longe à veritate abest; nã corpora omnia naturalia, quæ in seipsis habẽt principium motus, dũ eo motu agitantur, sane per se moueri dicuntur, & à principio interno; sic etenim per se mobile est omne corpus naturale; quinetiã cõuertitur, nã omne per se mobile corpus est naturale; atuero inter naturalia cor

pora, quæ omnia per se mobilia dicuntur, internum sui A
motus principium obtinentia, multa sunt expertia vitæ, ac inanimata: quæ omnia patent ex Aristotelis Physiologia luculentissime: Non ergo idem est viuere, & per se moueri, seu a principio interno absolute: Si vero sermo sit, non de omni principio interno absolute, sed tantum de principio interno effectiue mouente; quæ videtur esse intentio Simplicij, dum scribit viuentia ex se ad actiones excitari; haud minus rationi reluctatur quandoquidem ignis apposito combustibili à nullo extrinsecus excitatur ad agendum, sed ipse à seipso, siue à principio interno sibi connato ad comburendum excitatur; quum igitur ignis non viuat, clarum est veritatem non redolere, quod absolute dicitur à Simplicio, viuere scilicet esse per se moueri, siue à principio interno, & viuentia solum ex se ad actiones excitari. Addere liceat Simplicium asserentem vitam esse principium internum motionis, & viuere esse per se moueri, eo quod viuentia tũ ex se ad actionem excitentur, tum quoque facultatem habeant vt substantias gignant; valde abuti nomine motus, ac non distinguere motum uitalem à non uitali; siquidem agentis excitatio ad operandum, quæ est impulsio efficientis ab actu primo ad secundum, motus proprie non est, nec naturalis, sed spiritalis, ac metaphoricus; in eo itaque non consistit ratio uitæ, quæ res physica esse dicitur: Quin falso constituitur uiuentia ex se ad actionem excitari, tum quia ex Aristotele in vita uegetali non est ullus impulsus animæ alentis ad operandum,

2. Phy t. 1. & 4. Phy passim.

B

C

1 mag. mor. cap. 5.

A *dum, tum quoniam agentia cuncta excitantur, impelluntur que ad actionem à fine, gratia cuius operantur, ut monet Aristoteles; finis autem externum quid esse potest operanti; male igitur asserit Simplicius viuentia ex se, siue a principio interno excitari ad operationem; peiusque inde colligit vitam esse principium internum motionis, ac viuere esse per se moueri.* 2. meta.t.8.9.

Similiter & illud plenum est difficultatis, quod scribitur Simplicio, Sola viuentia facultatem habere, ut
B *substantias gignant; nam substantiæ generationi obnoxiæ tum viuentes, tum quoque nonuiuentes esse possunt; substantiæ quidem nonuiuentes, vt elementa, et mista omnia inanimata, quæcunque in aere, uel in aqua, uel in terra gignuntur, ab eo agente proxime creantur, quod uiuens non est, nempe a calore, ac frigore, uel quouis alio agente inanimo; ut monet Aristoteles; Quinetiam fortasse non omnes substantiæ uiuentes a uiua substantia producuntur; nam plerisque animalibus, ac stirpibus* 4. meteo. c. 1.
C *origo est e putri materia ab agente inanimo (nisi confugiamus ad agens aliquod animatum nobis ignotum, aut ad cælum, ueluti ad agens æquiuocum sublunaribus utens instrumentis) Non ergo sola uiuentia facultatem habent ut substantias gignant; quare inde perperam infertur uitam esse principium internum motionis. Verum dicet fortasse quispiam hoc in loco Simplicium nomine motus haud omnem motum significare; sed localem solummodo: Qui sic arbitrantur, in maiorem difficultatem Simplicium impingunt, & ea dissimulant,*

lant, quæ ipse affert inferius inquiens, At quando animatorum Aristoteles, quemadmodum & Plato proprium esse uult ipsum intrinsecus moueri, postremam in his accepit uitam, demonstrans & eam quoque motum quendam ordiri; nutritio nanque, & accretio, atque decretio, mutatio secundum qualitatem, atque quantitatem est: Quibus aperte constat agi de motu generatim, non de latione solum: At esto quod sermo sit de motu locali, longe magis in proposito theoremate Simplicius à ueritate digreditur; quamuis enim demus omne, quod à seipso, siue à principio effectiuo intrinseco mouetur secundum locum, esse animatum, & uiuens; conuersam tamen haud absolute concedemus, puta omne uiuens loco per se moueri, siue à principio interno, & omnino à seipso; nam esse uiuens in plus se habet, quam ita per se moueri; semina siquidem, & oua uiuunt, suntque animata; quod fusius alibi monstrauimus, & ad aures Aristotelis; ipsa nihilominus per se non mouentur, siue ab interno principio, sed ubique ab extrinseco motore: Amplius nec stirpes, quas nemo inficiabitur esse animatas, & uiuere, ita per se mouentur secundum locum, siue à principio interno, quemadmodum existimare dicitur Simplicius moueri ea, quæcunque animata sunt, atque uiuentia: Adde inter Zoophita spongias, & alia multa scopulis adhærentia in brutorum genere, non moueri à principio interno, sed stare semper in eodem loco; ueluti quandoque adnotat Aristoteles euenire quoque ijs animalibus, quæ à scopulis diuisa uiuunt, nilque

A B C (margin letters)

De ort. an. hu. de respir. c. 7. & 2. de gen. an c. 3. 4.

9. hist. c. 15. & de an. incess. c. vltimo.

radicis

A *radicis habent, ut ostreacea quamplurima: uita ergo definienda non est ullo modo esse principium internum motionis.*

Verum neque illud tolerare potuit Alexander, quod ulterius afferebat Simplicius, uitam scilicet esse animã; secus enim quum apud Aristotelem uita, & uiuere assumantur in definitione animæ, proculdubio fieret ut idem per idem definiri posset; quod est absurdum. 1.quæ.nat.c.8. 2.de an t.6. & 4.

Adde Aristotelem demonstrantem animam esse for- 2.de an. t. 36. 37.
B *mam substantialem animatorum ex eo, quod forma est caussa ipsius esse, anima uero est caussa uitæ, quæ est uiuentibus esse; aperto docere nos uitam non esse animam, sed effectum ab anima prodeuntem.*

Insuper contradictorium est aliquid simul eandem rem & actu habere, & in potentia; sed corpus, quod habet uitam in potentia, ex Aristotelis testimonio habet animam in actu; uita ergo non est Anima. 2. de an.t.6.& 10.

Huius autem rationis hæc sit explicatio, dilucida- Digressio de corpore potẽtia vitam habente, in definitione animæ.
C *tioque. Corpus trifariam referri potest ad animam, nempe uel antequam illam acquirat, ut menstruum in animalibus perfectis; uel ubi eam iam acquisiuit, ut animatum, siue fetus; uel denique posteaquam ipsam abiecerit, amiseritque, ut cadauer, bustumque: Corpus illud potentia uitam habens, cuius anima est actus primus, siue quod actu habet animam, non est id, quod abiecit animam, ut cadauer; tum quia hoc aperte admonet Aristoteles; tum etiam quia corpus quam semel amisit uitam in posterum amplius recuperare nequit;* 2.de an.t.10.

quoniam

quoniam uiribus Naturæ nullis fieri potest ut resur- A
1.de an.t.41. gant mortua animalium, quod fatetur aliquando Aristoteles: Ita ergo cadauer, quod abiecit animam, non est corpus habens uitam in potentia. Neque sane corpus illud, cuius mentio est Aristoteli in definitione animæ, siue, quod habere dicitur animam actu, & uitam in potentia, esse ualet corpus, quod nondum suscepit animã, ut menstruum; nam etsi hoc tale corpus uitam habere potest, eius tamen actus primus, siue forma essentialis non est anima; quare iam non habet animam actu; B menstruum etenim est inanimatum; corpus autem potentia uiuens, quod assumitur in definitione animæ, tale est, ut eius actus primus, & substantialis forma sit
2.de an.t.6. anima; hæc enim definitur esse actus primus corporis physici potentia uitam habentis: Addo etiam corpus hoc potentia uitam habens Aristoteli esse organicum, & instrumentale; cuiusmodi non est menstruum: Reliquum est itaque ut corpus potentia uitam habens, cuius mentio est in allata definitione animæ, illud esse di- C
2.de an.t.10. catur, quod reuera in se habet animam, uti scribit Aristoteles: Sed ulterius, corpus, cui anima inest, duplici differentia continetur; unum est corpus totum completum, in quo anima esse dicitur, ueluti pars in toto, & est compositum ex anima, & corpore; alterum uero est corpus, quod est pars materialis prædicti compositi, in qua parte materiali anima inest, ueluti forma substantialis in subiecta materia; procul dubio corpus potentia uitam habens, quo de agimus, nõ est compositum

illud

A illud totum, in quo anima esse dicitur, veluti pars in toto; nanque huiusmodi corpus est actu viuens, non potentia: Concludendum est ergo corpus potentia vitam habens illud esse, cui tanquam subiectæ materiæ adiuncta est anima, ceu forma essentialis; quodque est pars materialis totius compositi viuentis: Hoc sane corpus partiale (vt ita dixerim) quod ab Aristotele appellatur organicum, quia illud est proprie, in quo per se primo fundata sunt instrumenta necessaria vitæ operationibus B obeundis; mortuo enim animato corpore, superest aliquandiu corpus organicum, siue corpus, quod erat pars materialis totius animati, cum delineatione instrumentorum, quæ prius in vita seruiebant functionibus animati; licet huiusmodi corpus animæ commercio destitutum sit organicum æquiuoce; vera etenim organa nõ habet, quippe manus, pes, oculus, & similia in cadauere non amplius eum finem assequi possunt, in quẽ à Natura velut instrumenta ordinantur; hoc tamen haud C tollit quin fundamentum instrumentorum vitæ operibus inseruientium, quod appellatur corpus organicum, nihil aliud sit, quam corpus, quod est pars materialis totius compositi viuentis: at hæc obiter dicta sint: istud inquam corpus, in quo tanquam in materia est anima, si consideretur in ea prioritate naturæ, secundum quam anima præcedit omnibus suis effectibus, dicitur habere animam in actu primo, & vitam in potentia, quia vita est effectus prodiens ab anima; quapropter ordine naturæ in corpore prius est anima, deinde vita, quæ est ef-

2. de an. t. 6.

fectus animæ: Quo factum est vt corpus, cuius anima est actus primus, possit esse in potentia ad vitam: Quare optime Aristoteles definitione animæ naturam explicaturus, quum essentia qualibet definienda sit in eo statu, quo præcedit suis effectibus, & nullo modo per posteriora, definiuit animam in ea prioritate, qua præcedit omnibus suis effectibus, per corpus habens vitam in potentia: nam corpus actu viuens est posterius anima, eamque respicit, non qua prior est suis effectibus: Sin autem (vt redeat vnde digressa est oratio nostra) quod opinatur Simplicius, vita, & anima essent idem reipsa, nõ posset certe corpus vllum habere animam in actu, & vitam in potentia: siquidem contradictorium est quidpiã habere actu simul, & in potentia rem eandem: Falso itaque dicitur à Simplicio vita esse anima. A B

Præterea quum pars animæ nostræ intellectrix, quæ hominis essentia est, si non tota, saltem pars eius maxima, & suprema, vt monet quandoque Aristoteles quũ inquam pars animæ nostræ intelligens post obitum hominis remaneat incorrupta, si vita hominis est ipsamet anima hominis profecto post mortem hominis vita eius aliqua ratione superesse poterit: quod implicat contradictionem: quinetiam vita humana dicenda non erit morti obnoxia: immo nec homo erit prorsum mortalis, at potius immortalis, animæ humanæ, atque hominis potiori parte superstite, anima nimirum intellectiua, quæ dum morimur, vel ipsi Aristoteli, separatur ab alijs animæ nostræ partibus, tanquam æternum à caduco, C

10. ethic. c. 7.
12. meta. t. 17.
2. de an. t. 21
12. meta. t. 17

A eo, & separata post nos permanet incorrupta, quum secundum se sit immortalis, ita ut hoc inter principia scientiæ connumerauerit Aristoteles: quoniam si verum est, quod aliquando scribit idem Aristoteles aduersus eos, qui videntes nostratia corpora generationi, & corruptioni subiecta esse, nulla ratione habita cælestium, quæ procul absunt ab ortu, & interitu, simpliciter asseuerabant Mundum totum generabilem esse, corruptibilemque, quum tamen iustius fuisset propter illa supera, corpora ista etiam absoluisse, quam propter ista illa condemnasse; plane si audiuisset Aristoteles à Simplicio vitam esse animam, visa parte animæ potiori mortalitatis experte, iustius esse ratus propter hanc ceteras animæ, vitæue partes, atque hominem totum à mortis conditione absoluere, quam propter infimas animæ, vitæque partes hanc supremam interitui condemnare; illi statim obiecisset hominem totum, vitamque humanam conditione mortalitatis, internecionisque labe non coinquinari; quod tamen est falsum euidentissime, nemine non agnoscente hominem, eiusque vitam ortui, & interitui obnoxiam esse: Non est itaque vita id, quod appellamus animam.

1. mag. mor. cap 2.

4. meta. t. 2 3.
1. meteo. c. 2. sum. 4.

B

C

Deinde neque illud tutum est satis, quod in animali duo sint genera vitæ; vnum, quo viuentia existunt; alterum, quo viua ipsa redduntur viuentia; nam eadem vita est, qua & viuentia sunt, & viua ipsa uiuentia fiunt; si recte illud dici potest, quæ uiua iam sunt uiuentia reddi; nil etenim differũt uiua à uiuentibus: Nisi

forte cum iuniore Zimara interpretemur Simplicium quasi dixerit unum vitæ genus esse, quo animal viuit, quæ vita sit pars, aut animæ spectrum, ac simulacrũ; alterum vero sit vita motrix, à qua viuificatur animal, quæ proprie sit anima: sed hoc est absurdum magis; nanque apud Aristotelem definientem animam esse id, quo primo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus; illud quo animal viuit, & quo animal mouetur, idem est omnino principium, quod appellatur anima, non vita, non animæ pars, nec simulacrum ullo modo: Immo viuere, seu vita non est aut anima, aut animæ pars, aut animæ simulacrum; sed potius quid ab anima diuersum, atque omnino effectus ab anima ortum ducens.

A

2. de an. t. 24.

B

Non est ergo recipienda opinio Simplicij existimantis vitam esse animæ substantiam absolute sumptam, & definiri principium internum motionis.

Satisfit rationibus allatis, monstrando quomodo vita sit esse viuentibus; quot substantiæ sint in viuente; quomodo ab inuicem distinguantur; & quotuplex sit distinctio rationis. Cap. IIII.

C

SED & rationes allatæ ad confirmandam Simplicij sententiam ita firmæ nõ sunt, ut nobis eam satis persuadere valeant; Quod etenim primo loco demonstrabatur vitam esse substãtiam, quoniam viuentia, qua talia sunt, per se subsistunt, contra-

riaque

A riaque suscipiunt; quorum illud substantiæ ratio est; hoc vero maxima eius proprietas; uti nos docuit Aristoteles; non probat intentum ostendendo vitam esse animã, siue principium internum motionis: Vltro id Simplicio damus vitam esse substantiam; non tamen illi concedimus vitam esse huiusmodi substantiam, quæ sit anima, vel principium internum motionis; nanque id allata ratio non concludit vlla ex parte: sed vbi dicimus vitam esse substantiam, eam esse viuentium essentiam cũ Aristotele significamus, quam substantiam esse nemo non videt.

Prædicam.

2. de an. t. 36. & 37.

B

Quod autem secundo loco affertur, Corpus animati subiectum esse ipsi vitæ, non quemadmodum substãtia subijcitur accidenti, sed veluti materia formis; ac omnino quæcunq; vitam habent, eam non participare ceu accidẽs quoddam, vt lignum formam lecti participat; quumque præter accidentia in viuentis corpore nil nisi anima subiectari valeat; seu quum animata, præter

C formas accidentales, animam solam participent; ac proinde fieri vt uita sit anima; bifariam tolli potest; primũ quidem concedendo animatum, eiusque corpus participare uitam, non ut accidens; at uero negando animata, eorumque corpora, præter accidentia, nil nisi animã participare; participant etenim essentiam, cuius anima est altera tantummodo pars, & hæc animatorum essentia illud est, quod proprie vitam appellamus.

Deinde concedimus animati corpus non subijci uitæ, ueluti accidenti, & hoc non quia ipsi subijciatur sicuti

cuii formæ, sed quia nullo modo ipsi subijciatur; uita A
enim est viuentis essentia; essentia uero cuiusque rei resultat quidem ex materia, & forma substantiali simul unitis; ita tamen ut non dicatur esse in parte materiali, tanquam forma: falso itaque supponitur corpus subijci uitæ, quantum ad rem; subijcitur illi quidem in prædicatione, quo nomine dici potest corpus uiuens, at illi non subijcitur, ceu materia formæ: Nisi dicamus nomen formæ uulgo certe significare partem essentiæ potiorem, quæ in uiuentibus est anima, sed non raro etiam à Philosophis usurpari ad significandam totam essentiam, & B
quidditatem rei, quæ non est forma superaddita materiæ, sed forma resultans ex partibus essentialibus inuicem iunctis, ceu temperamentum ex primarum qualitatum concursu, & harmonia, siue concentus ex multis uocibus consurgens; & quemadmodum uoces subijciuntur harmoniæ, ac primæ qualitates ipsi temperamento, non ueluti substantiæ accidentibus, uerum potius ueluti materia formæ, ita dici potest corpus animati subijci C
Vide lib. 3. cap. 2. uitæ, ut materia formæ; formæ inquam totali, quam uocamus essentiam, non formæ partiali, quam dicimus animam.

Amplius esto quod corpus subijciatur uitæ, ueluti materia formæ, non tamen protinus efficitur ut uita sit forma, & anima, sed tantummodo fit ut uita & anima, licet sint duæ res à seinuicem diuersæ, in hoc tamen conueniant, quod utrisque subijcitur corpus, non ut substantia ipsi accidenti, nempe forinsecus, & independenter,

A ter, sed essentialiter, siue intrinsecus, ac dependẽter: quia corpus anima, uitaque destitutum in elementa per putredinem dissoluitur, quum ab anima, & uita substantialiter dependeret, ac perficeretur.

At uero quod tertio loco arguit uitam esse partem, & caussam uiuentis, & iccirco animam, facile diluitur: in primis quidem falsum dogma est id, quod mutuatur Simplicius à Prisciano Lydo, qui multo prius in Academia scriptum reliquit uitam esse aut partem, In Theophr. de sens. phan. & intell.
B aut caussam uiuentis: namque Aristoteli uita est ipsum 2. de an. t. 37.
esse uiuentibus: quare sicuti esse homini, uel carni esse nõ est reuera pars, aut caussa hominis, uel carnis; sed tota quidditas, siue tota essentia hominis, uel carnis, Aristo- 3. de an. t. 9.
tele ipso autore: sic neq; uita uiuentium caussa, uel pars esse potest, at potius tota quidditas, totaque uiuentis essentia: Deinde uero dato, & non concesso, uitam esse caussam, & partem uiuentis: non tamen propterea sequitur de necessitate uitam esse animam; siquidem, præ
C ter animam, corpus etiam pars est, & caussa uiuentis, etiamsi uita non sit corpus; at ex ui allatæ rationis nihilo magis sequitur uitam esse animam, quam corpus: neutrum est tamen quia fallax est antecedens, & consequentia syllogismi.

Quod uero quarto afferebatur, uiuere idem esse, quod per se moueri, seu uitam (ut inquit Aristoteles) 2. de an. t. 3.
esse nutritionem ex se, augumentum, & decrementum, atque ideo uitam esse internum principium motionis, & ex consequenti animam; quippe in uiuentibus nul-

lum

lum aliud est internum principium motionis, nisi anima; falsis nititur principijs; neque enim verum est uiuere idem esse quod per se moueri, siue à principio interno; immo nec uitam esse principium internum motionis, ut fuse ostensum est supra; ex his ergo colligi non potest uitam esse animam, quæ reuera est principium internū motionis in uiuente; quemadmodum apparet ex ijs, quæ A
2. de an. t. 24. *professus est Aristoteles alicubi definiens animam esse principium, quo primo uiuimus, & mouemur loco, & sentimus, & intelligimus.* B

Præterea falsum est illud quoque, quod scribitur in uiuente nullum esse aliud principium internum motionis, quam animam; nam si sermo sit de principio interno absolute, non forma solum, sed etiam materia uiuentis Natura est ex Aristotele, atque ideo principium internum motionis, etsi passiuum: si vero loquamur determinate de principio actiuo, falso dicitur anima secundum se tale principium esse; quoniam plantarum anima, & aliorum quoque viuentium in genere animalis, quæ non nisi ab externo motore aguntur, ac loco mouentur; cuiusmodi sunt oua, semina, Zoophita, & ostreacea, obseruatione Aristotelis; horum inquam anima principium est internum motionis, præsertim localis, non actiuum, sed mere paßiuum: Falso item dicitur in viuente principium internum motus effectiuum solam esse animam; quippe duo sunt genera principiorū effectiue mouentium; aliud est principium quo, aliud vero principium quod appellatum; & certe Anima in C

2. Phy. t. 3. & 10.

De an. incess. cap. vltimo. Et 5. hist. c. 15.

viuen-

A viuentibus est principium, quo primo animans mouetur; id quod ex Aristotele constat apertissime definiente animam esse principium, quo primo viuimus, & mouemur loco, & sentimus, & intelligimus: at in eisdem viuentibus principium, quod primo ipsa mouet, est eorundem essentia; siquidem animata mouētur à seipsis; quare vita, quae dicitur esse viuentium essentia, statui potest principium internum motionis; non tamen erit idem re cum anima, vt reiur Simplicius: vnde soluitur obiectio 2.de an.t. 24.
B allata ex Aristotele dicente vitam esse nutritionem ex se, accretionem, & decretionem; quasi vitam definiat esse principium internum, quo animatum per seipsum nutritionem, auctionem, diminutionemque admolitur: quumque tale principium sit id, quod appellamus animam; asserendum videtur vitam esse animam; siquidē loco citato Aristoteles non loquitur de principio quo, sed tantum de principio quod; alioquin male statuisset inferius vitam esse viuentium essentiam, quae ab anima, 2 de an.t. 3.
C tanquam à sui caussa, dependet; quare scribens Aristoteles vitam esse altionem per seipsum, & augumentum, decrementumque, nihil aliud significauit, quam vitam esse principium illud internum, quod per seipsum nutricationem, augumentationem, & diminutionem promouet in viuente; hoc autem principium est viuentis essentia tota, non anima; quae altera tantum pars est essentiae viuentis, ac definitur esse principium, quo alitur, crescit, & decrescit animans: Nisi etiam dicamus parvifaciendum esse argumentum ductum ex eo loco, in 2. de an. t. 36. 37.

2.de an.t 11. quo rudiori formula se Philosophatum testatur Aristoteles: Ceterum quod fatemur vitam esse principium internum motionis, id non est vitæ definitionem assignare, sed solum commune, & si uis etiam, addas essentiale attributum de vita pronuntiare; nanque definitionis proprium est distincte, ac dilucide singulas definiti partes essentiales explicare; vti nos docuit Aristoteles: modo notitia vitæ per id, quod sit principium internum motionis, communis est, atque confusa, quod satis constare potest ex Aristotele, qui perfectam animæ definitionem assignaturus, haud sat habuit asserere ipsam esse principium, quo primo animans mouetur, sumpto nomine motus in communi, quatenus complecti potest vniuersas viuentis operationes; sed necessarium duxit distincte dicere animam esse principium, quo primo viuimus, & sentimus, & mouemur loco, & intelligimus: Addo inter vitæ operationes intellectionem reperiri, quã nullo pacto motum asseuerare possis, dicente Aristotele tum contemplari, & addiscere non esse alterationem, neque generationem; tum intelligere assimilari cuidam quieti, ac statui magis, quam motui: si tamen intellectio motus appellari potest, id non nisi metaphorice, seu per translationem, & admodum improprie fit; quum autẽ ex Aristotele definienti non liceat vti æquiuocatione, nec translatione; satis apertum reor vitam non bene definiri principium internum motionis: Præterea in hoc differunt vita & anima, quod vita est tota essentia viuentis, & omnino substantia completa, & absoluta: sed anima

Marginal notes: 1. Phy t. 5. & 2. post. t. 22. (beside "tes essentiales explicare"); 2. de an. t. 24. (beside "cte dicere animam"); 7. phy. t. 20. (beside "contemplari"); 2. de an. t. 48. (beside "generationem"); 2. post. t. 22. (beside "ex Aristotele definienti").

Section letters in right margin: A, B, C.

A anima est pars essentiæ, ac substantiæ completæ principium: ideoque habitudinem obtinens ad corpus, cuius est actus; ad compositum viuens, cuius est pars essentialis; & ad operationes, quarum est principium: quocirca semper definienda est cum habitudine ad aliquod ex his: at essentia quamuis esse dicatur principium operationum, est tamen secundum se natura completa, & absoluta: quare definiri debet non habita ratione operationum; quippe ad eas relationem habet accidentalem, ad quas anima essentialem; siquidem animæ finis
B est operatio: quum totius essentiæ finis perfectio illa sit, quæ nascitur ex operatione: Vita ergo, quæ est viuentis essentia, definienda non est esse principiũ internũ motionis; esto quod aliqua ratione tale principiũ esse dicatur.

Quod autem quinto loco proponebatur, nempe vita est esse viuentibus; illud uero, quod est esse viuentibus, nihil aliud est, quam forma eorum substantialis, quæ vocatur anima, nam formæ proprium est dare esse rei;
C quare dicendum videtur vitam esse animam; maioris est ponderis argumentum; cui tamen occurrimus in primis admonentes Aristotelem hanc rationem soluere loco allegato superius, dum ait animã esse caussam ipsius vitæ, non uitam ipsam. 2. de an. t. 37.

Deinde vero animaduertẽtes hoc in loco nomẽ istud, Esse, vsuuenire Aristoteli ad significandum idem prorsus, quod significatur per nomen Essentiæ; quum autem dicitur quod uita, uel anima est esse uiuentibus, id habere potest duplicem intellectum; unus est, quod vita,

& anima sigillatim sit esse, hoc est, essentia uiuentis; A
alter est, quod vita, & anima tribuat esse, id est, essentiam uiuentibus, & uterque intellectus admitti potest; tunc ad argumentum dicimus, quando asseritur, vita, & anima est uiuentibus esse, si intelligendum sit uitã, & animam esse uiuentium essentiam, quum longe alio modo vita se habeat ad essentiam uiuentium, & longe alio anima, nam uita est totum esse, totaque uiuentis essentia; sed anima non tota uiuentis essentia est, at eius essentiæ vna tantummodo pars, licet potior, & dignior; B *quo nomine anima item dici consueuit essentia uiuentis absolute; nam ex Aristotele unumquodq; maxime illud est, quod in eo est perfectißimum, ac optimũ; adeo ut Homo ipse Intellectus eße dicatur: Quia ergo proprie loquendo uita est totum uiuentis eße, anima vero portio illius Eße nobilior; ex eo, quod uita, & anima sigillatim dicitur ipsum esse uiuentis, colligi haud plane potest uitam esse animam; quod sane fieret, si utriusque esset eadem ratio, puta si utraque diceretur uiuentis essentia similiter, ac eandem ob caussam.* C

10. æthic. c. 7.

Pari modo si, quando dicitur, uita, & anima est esse viuentibus, id intelligendum sit, quasi dicatur uita, & anima tribuere uiuentibus essentiam; quum anima nõ totam essentiam uiuentibus elargiatur; quandoquidem essentia tum uiuentium, tum quoque aliorum omnium compositorum naturalium, secundum partem a materia dependet; quo factum est ut aliquando nobis præceperit Aristoteles definitiones explicantes essentiam re-

2. phy. t. 2 1. & 1. de an. t. 16.

rum

A rum physicarum tradendas non esse absque materia: forma profecto, & anima tribuit viuentibus non totã, sed partem essentiæ: quum autem vita totum esse sit ipsi viuenti; sane idem omnino esse non debet vita, & anima: quamuis vtraque sit esse viuentibus.

Addo reuera vitã esse viuentis essentiam iam constitutã, animam vero viuentibus essentiam potius elargiri, seu viuentium essentiam constituere; ac proinde vitam aliud quid ab anima esse, & ea posterius ordine B naturæ, tanquam illius effectũ, vt adnotat Aristoteles. 2. de an. t. 37.

Quod autem deinceps afferebatur, vitam esse substantiam, & propterea quum in viuente nulla sit alia substantia, præter corpus, animam, & compositum ex his; quumque vita non sit corpus, vt quid in viuente contradistinctum ab anima; quippe id potentia viuens est, siue habet vitam in potentia ex Aristotele: quum 2. de an. t. 4 & 10. item vita dici nequeat esse compositum ex anima, & corpore; ideo statuendum esse necessariò vitam esse ani- C mam; efficacius adhuc est argumentum; verum quod etiam tolli potest; quoniam dicimus vitam esse substantiam, non tamen præcise corpus, neque animam, neque compositum ex his: sed quartam quandam substantiã, quæ dicitur essentia viuentis: Quod autem ex Aristotele opponebatur, in viuente tres tantum inesse substantias, animam scilicet, corpus, & compositum ex his, verum est quidem; sed Aristoteles ibi loquitur de substantijs, quæ realiter inter se differunt; sunt enim tantummodo tres substantiæ in uiuente realiter ab inuicem di- 2. de an. t. 2.

uersæ,

uersæ, anima nempe, corpus, & compositum ex his: atq; ista distinctio substantiæ sat erat Aristoteli tunc uenaturo definitionem animæ: Ceterum absolute quatuor sunt substantiæ in uiuente; nam ultra prædictas, quæ sunt substantiæ tres ab inuicem diuersæ, quasi tres res, quarta est illa substantia, quæ nuncupatur essentia viuentium, seu esse uiuentibus; ita enim Aristoteles aliquando in aqua, & carne, præter materiam, formam, & compositum ex his, ponit aquæ esse, & carni esse, ueluti quartam quandam substantiam, quam alio nomine quidditatem rei appellare consueuimus; est autem quidditas non materia, non forma, non compositum ex his, ut caro, uel aqua: sed rei essentia pura, quam plerisque formam totius appellare placuit: Atque huic illud est simile, quod Chemicæ artis professores in quolibet misto nuncupant quintam essentiam, quam à quauis re abstrahunt igne soluentes mistum in elementa; quum etenim elementa in misto inuicem confusa pro cuiusque partium uaria dispositione dissimilem mistionis gradũ secundum magis, & minus nanciscantur; ubi uirtute caloris, cuius proprium est dissimilia separare, partes elementorum impuriores, seu materialiores, ob excrementorum participationem, seu materiæ culpa non exactissime inuicem commistæ, dissociatæ fuerint; mistum quidem vulgare, quod ex elementorum partibus tum puris, tum quoque impuris inter se commistis coagmentabatur, corruptione dissoluitur; uerum permanentibus adhuc elementorum partibus purioribus, ut quæ maiori

3. de an. t. 9.

Vide lib. 3. cap. 2.

A B C

coniun-

A coniunctione inuicem nectebantur, in unum coniunctis, iam superesse dicitur totius misti quinta essentia cum à misto ipso, tum ab elementis illud constituentibus extracta, elementorum nomine partes ipsorum impuriores, ac materialiores interim significantes: sed iam redeamus ad pensum: Sic plane uita est quidditas, & esse uiuentibus, seu uiuentis essentia, quæ licet non sit res quædam in actu diuersa ab ipso uiuente, quod est compositum ex anima, & corpore; ab eo tamen ratione di-
B stinguitur; quemadmodum distingui solet essentia, & quidditas cuiusque alterius compositi ex materia, & forma ab ipso composito; compositum nanque se habet ad sui quidditatem proportione quadam, ut se habere dicitur ad formam ipsa materia; & ideirco qui essentiā nominant formam totius, iidem recte compositum nuncupant materiam totius illi formæ quodammodo subiectam; Quum autem ubique materiei & formæ diuersa sit ratio: propterea non ab re dictum est essentiam cu- 1.phy. t.65.
C iusque compositi ab eo ipso ratione distingui: Quæ sane distinctio non est ex mera Intellectus operatione, sed fundamentum habet in reipsa; proinde Scotus ille subtilissimo ingenio præditus eam appellare maluit distinctionē ex natura rei, siue à parte rei; & Diuus Thomas vere Doctor Angelicus (à quo fortasse parum dissentit subtilis Doctor in proposito) distinctionem rationis ratiocinatæ, siue ratiocinabilis uocare uoluit, ad eius discrimen quæ à pura Mentis actione proficiscitur, quam distinctionem rationis ratiocinantis nuncupauit; est enim

commune

commune nomen Ratio Menti, & Quidditati rerum A
cognoscendarum; sed mens dicitur ratio ratiocinans, ut cuius proprium est discurrere, ac ratiocinari; quidditas autem quælibet ratio est ratiocinata, uel ratiocinabilis;
2. Post. t. 8. quia ex Aristotelis obseruatione, Quid est, seu quidditas nobis haud innotescit absque demonstratione, atque omnino non nisi in ratiocinio: sed quoniam in materialibus compositum est hoc in hoc, ueluti simum, ut monet
6. meta. t. 2. Aristoteles; ideo in ipsis quidpiam est, quod habet rationem materiæ; quocirca essentia, seu quidditas à composito differt ratione ratiocinata, seu ex natura rei: At uero in simplicibus, & à materia separatis, quidditas ratione ratiocinante solum, ac per purum opus intellectus distinguitur ab eo, cuius est quidditas quia id non est hoc in hoc, veluti simum, sed simplex forma nihil obtinens, cui competat ratio materiæ, veluti curuum, vt B
7. meta. t. 34. inquit Aristoteles, & propterea bene ait aliquando ipse idem Philosophus quod Aliud est magnitudo, & ma-
3. de an. t. 9 gnitudini esse; & aqua, & aquæ esse, sic autem & in multis alijs (puta in compositis materialibus) sed non in omnibus; in quibusdam enim (intellige in Simplicibus, & ab omni materia separatis) idem est esse carni, & caro; nempe idem est quidditas, quæ carni esse proportione respondet, atque id, cuius est quidditas, quod carnem æmulatur; nanque, vti mox subdit Aristoteles, vera caro non sine materia est, sed sicut simum, hoc in hoc: Quæ omnia clarius habentur alibi apud eundem C
8. meta. t. 8. Aristotelem dicentem hunc in modum, Anima nanq.

A *& animæ esse idem est; homini vero, & homo nō idem; quippe homo compositum est, anima vero eius comparatione simplex: Neque obijcias in Simplicibus dari materiam intelligibilem, ratione cuius eorum essentia, & quidditas diuersa esse dicatur ab eo, cuius est quidditas, ex natura rei; nam per simplicia hæc à materia separata, quorum quidditas ab ipsismet distingui dicitur per opus mentis, intelligimus formas illas abstractas, quas Metaphysicus proprie considerat, non autem formas mathematicas, quæ reipsa in materia sunt, quamuis absque illa considerentur; Modo falsum est, quod obijcitur in simplicibus illis realiter à materia sensibili solutis dari materiam intelligibilem; quoniam vt apertissime testatur Aristoteles, materia intelligibilis nullo modo in ijs est, quæ sensu percipi nequeunt, cuiusmodi sunt Mentes Diuinæ, sed solum in sensibilibus existit, non prout sensibilia, nimirum in mathematicis. sed iam redeamus ad pensum.*

B (margin) — 7.meta.t. 35.

C *Quum itaque viuens, & essentia viuentis, siue esse viuenti, aut etiam quidditas viuentis, quamuis re, atque subiecto, siue numero sint vnum, & idem ratione vero differant, ratione inquam ratiocinata, hoc est definitione, ac esse; propterea fit vt compositum ex anima & corpore viuens dici valeat, animatum, habere vitam, & animam, viuere, ac similia quum tamen vita similiter dici nequeat animata, viuens, habere vitā, & animam, aut viuere; quemadmodum opponebatur; sic enim sola ratione distinguitur, ac per purum opus in-*

E tellectus,

tellectus, homo ab eo, quod est animal rationale, non re, A
nec ipso esse: quo sane fit ut animal rationale dicatur esse hominis definitio, at homo consimiliter hominis definitio dici non possit: unde item soluitur quod obijcitur
Cap. de Oppos. ex Aristotele probante idem non esse priuationem, & priuari siue cæcitatem, & cæcum esse propterea quod utrumque de eodem prædicari non potest; nam cæcitas, & cæcum esse: seu priuatio, & priuari differunt, ut abstractum, & concretum; abstractum vero a suo concreto non differt re, seu numero, ac subiecto, sed solum ratione B
vel si uis etiam ipso esse, ac definitione; quæ distinctio sufficit Aristoteli eo loco asserenti hæc non esse, eadem in definite, & non prædicari de eodem, neque nobis officit asseuerantibus vitam esse re, ac subiecto idem cum ipso viuente.

Non ergo satis firma est opinio Simplicij existimantis vitam esse animã, siue internũ principium motionis.

Secunda opinio Theophili Zimaræ, qui ait vitam esse animam in actu primo. Cap. V. C

AB examinata opinione parũ differre videtur sententia Theophili Zimaræ, qui
lib.2.t.com.3 eruditissimis in commentarijs non magis ad Aristotelis opus de anima, quam ad commentationem Simplicij, sæpius allatam opinionem tuetur, tum ubi aduersus Auerroem scriptum reliquit, vitam definiri quod sit principium

A *pium motus internum, vt viuentia à nonuiuẽtibus distinguantur; tum quoque alibi, dum ex suo penu profert, Addubitandum præterea nobis videtur quid illud sit, quod Aristoteles ait, viuere viuentibus esse est,* 2.de an.t.c.36. *si esse essentia rei est; viuere autem actio viuentis. Dicimus viuere pro vita sumi, quæ est actus primus viuentis, non quæ secundus; vti viuere significet participationem, quæ est actus primus; nam eadem participatio est esse viuentis: quo enim distat essentia, & esse, eodem* B *vita, & viuere, nam essentia simplex est forma, esse vero essentia participata; ita quoq; vita anima est simplex, viuere autem anima corpori sociata. Si igitur viuere est vita participata, hæc vero esse viuentis, viuere ergo viuentis est esse. Neque enim audiendi sunt, qui arbitrantur Esse additamentum quoddam essentiæ existere, viuere vero vitæ; quoniam si id verum esset, præter Ens, quod diuiditur in decem Prædicamenta, & Ens verum, quæ duo tantum à Philosophis posita sunt,* C *esset numerandum tertium ens substantiæ superadditũ. neque aliter anima, vitaque viuentibus caussa est vt viuant, nisi quatenus ea participant, atque illa corpori est præsens; ita essentia caussa corpori est vt sit, qua corpus est eius particeps.*

Hæc ille ad verbum; quibus apertum esse cuique puto Zimaram existimasse vitam esse animæ substantiam, prout est actus primus, siue prout abstrahit ab omni operatione, ac est cunctis actionibus naturæ ordine prior: Ad cuius opinionis confirmationem non deesse

videntur argumenta, si hac de re paullo altius contemplationem inire voluerimus: In primis enim illud certum est inter essentiam animæ, quæ dicitur actus primus, & operationes ab huiusmodi essentia prodeuntes. A
2. de an. t. 24. 48. & 49. *nihil omnino mediare, uti cōstat ex Aristotele tum ubique definiente animam per operationes; quum definitio semper tradenda sit per immediata: tum quoque asserente in indaganda essentia, & interna natura animæ*
2. de an. t. 33. *transeundum esse ab obiectis ad operationes, & ab operationibus ad animæ potentiam, hoc est, ad animæ substātiam secus etenim oportuisset ulterius progredi à potentia ad essentiam animæ, si animæ potentia unum & idem non esset cum eiusdem essentia ita ergo inter essentiam animæ actum primum appellatam, & operationes ab essentia ista prodeuntes, quas vel Aristoteles* B
2. de an. t. 2. *nuncupat actus secundos, nihil omnino mediat, sed statim atque anima corpori est adnexa, corpus necessario vitam habet, ac viuere dicitur, non tamen ilico vitæ operationes obit; quum sæpenumero tam cito non adsint instrumenta, vel etiam obiecta, quibus necessario indiget viuens ad operandum; id quod in seminibus apparet, quæ continuo ac à plantis matura exciderint, ut* C
2. de resp. c. 24 *ait Aristoteles, propriæ sibi animæ beneficio viuere incipiunt, absque eo quod operentur ullo modo; & sæpe in tali otio longum tempus transigunt: Idipsum de ouis masculeo semine non refertis alibi dicit Aristoteles,*
2. de gen. an. c. 4. *quæ dum ab ouiparæ aluo excluduntur, anima feminæ ad subiecti partitionem multiplicata, propriam sibi animam*

A mam acquirunt, qua postea viuunt longum etiam tempus nullam unquam vitæ operationem obeuntia: Quæ omnia falsa extarent, si vita non esset essentia, seu quidditas animæ non operantis, quæ dici consueuit actus primus.

Amplius nihil esse valet in potentia nisi ad suum actum proprium; sed corporis existentis in potentia ad vitam actus proprius est anima, quatenus dicitur actus primus, vt aperte nos docuit Aristoteles; uita ergo, & anima in eo quod est actus primus, sunt vnum, & idem reipsa. 2. de an. t.

B (marginal letter beside "go, & anima")

Denique si in alicuius actus definitione assumenda est potentia, clarum esse constat non posse actum vllum nisi per eam potentiam definiri, ad quam talis actus relationem habet; quippe relatiuorum proprium est hoc, vt mutuo alterum in alterius definitione ponatur; quũ ergo anima definiatur esse actus primus corporis existẽtis in potentia ad vitam; necessario colligendum videtur idem omnino esse corpus in potentia ad animam, & corpus in potentia ad uitam; immo eandem esse potentiam, quæ est ad vitam, & quæ est ad animã; quare uitam, & animam quatenus est actus primus, non differre ab inuicem vllo modo.

C (marginal letter beside "tur idem omnino")

Hæc omnia Theophili sententiam de natura vitæ non parum roborare uidentur.

Theo-

Theophili opinio conuellitur, monstrando quodnam vere sit discrimen inter viuere, & vitam; inter Esse, & essentiam; atque inter vniuoca, æquiuoca, indifferentia, & analoga. Cap. VI. A

AT uero non propterea proposita opinio ab omni labe uindicatur: succũbit enim & ipsa ijs omnibus telis sigillatim, quibus antea Simplicij dogmata expugnauimus: uerum præterea in Theophili B
doctrina nonnulla sunt, quæ peculiari quadam ratione nobis probari nequeunt; quorum unum illud est discrimen, quod ab eo constituitur inter uitã, & uiuere; nimirũ quod uita sit anima ipsa simplex siue actus primus; uiuere autem sit anima participata, uel etiam actus secundus, siue actus viuentis, quoniam quum anima possit actu existere absque eo, quod sit participata; permanet enim rationalis anima post hominis interitum a corpore separata: quod est dictu, a nullo participata; C
proculdubio ex Theophili positione fieret vt vita esse posset absque eo quod aliquid viueret, ac simul eße poßet in obitu hominis vita, & mors; immo vita hominis morti obnoxia non eßet homine ipso mortalitatis conditionẽ subeunte; addo & illud, quod occidente homine mors uiuere hominis de medio tolleret, vitam hominis non tolleret; quæ omnia falsa sunt, & contradictoria euidentissime: Non ergo in eo differt vita ab ipso uiuere, quod uita sit anima simplex, uiuere autem sit anima parti-

A participata. Ceterum proprie loquendo uita, & uiuere sunt unum & idem quantum ad rem, solaque ratione distinguuntur, uidelicet ut abstractum, & concretum; ita ut si uita (exempli gratia) statuatur esse permansio animæ cum calore, quod innuere uidetur Aristoteles in Paruis Naturalibus appellatis, uiuere nihil aliud esse ualeat, quam permanere animam cum calore; cuius rei euidentissimum profecto illud est argumentum, quod Aristoteles, & insignes alij Philosophi nominibus hisce, uita, & uiuere, promiscue utuntur ad rem eandem significandam. Cap. penult.

B

Præterea quod scribitur a uiro doctissimo, eandem penitus proportionem esse inter uitam, & uiuere, quæ est inter essentiam, & esse, recte intelligendum est, ac forte longe aliter quam Theophilus opinetur, nanque, ut obseruat alicubi etiam magnus ille Ficinus, duplex est esse in qualibet re; primum quidem est esse simpliciter, ante quod nihil est, idque est simplicissimum esse, in quo cuncta communicant, quæcunque dicuntur esse in rerum natura, quod esse peculiari nomine dici consueuit Existere, ac Existentia, & hoc est illud ens non commune analogum, quod in decem prædicamenta diuiditur, sed cōmune indifferens, quod indiuisibile reponitur inter appellata Transcēdentia ista enim sigillatim pure indifferentia sunt, ac proinde communia, quæ diuidi nequeunt in minus uniuersalia quum indifferenter singula respiciant, diuisio autem ijs tantum communibus aptari possit, quæ diuersimode respiciunt inferiora; quippe

.8. de immor. an. c. 3

C

quippe diuisio quæuis ex necessitate supponit differentias, secundum quas commune diuidendum uarie participatum sit ab ijs, in quæ dicitur esse diuisibile. Quo factũ est ut diuisio, & distinctio sit proprie uniuoci, & analogi, addo etiam æquiuoci, non autem indifferentiũ sed in his solum sit Enumeratio: sed redeamus ad pensum. Alterum vero esse est esse hoc, puta esse hominẽ, esse ignem, & id generis; tale siquidem est esse posterius compositum, particulare, quo singula inter se differunt; non enim idem est esse lapidem, & esse hominem; esse plantam, & esse animal, quod esse secundum peculiari nomine appellatur essentia, siue substantia cuiusque; & hoc esse in uniuersum consideratum est illud ens, non indifferens, ac transcẽdens, quod Aristoteles aliquando ait nulli esse substantiam, sed analogum participatum dissimiliter, quod proprie diuisum est in decem prædicamenta; id etenim sua inferiora respicit diuersimode, haud quidem per differentias oppositas, ut uniuocum, sed per disparatas, & uarias quoquomodo; unde fit ut genera uniuoca diuidenda sint in suas species semper diuisione bimembri; est etenim contrarietas, & oppositio quælibet inter duo tantum, quippe uni unum solum ubique contrariatur; sed analoga, & æquiuoca, immediate partiũtur in tot analogata, & equiuocata quot sunt differentiæ illæ disparatæ, secundum quas respiciunt singula minus communia; atque ideo in eis distinguendis obseruanda non est diuisio bimembris, quæ sola necessaria est in uniuocorũ partitione. Ceterũ licet analoga, &

A

B

2. Post. t.7.

C

æqui-

A æquiuoca in eo conueniant, ut immediate distinguantur in tot membra, quot sunt naturæ illæ, de quibus prædicantur; differunt nihilominus in assignatione membrorum; quia quum æquiuocata nullo prorsus ordine sese inuicem respiciant, ideo æquiuocum in ea partiri potest nullo seruato ordine in aßignatione membrorum; at in partitione analogi seruandus est ille ordo, quo priora, dignioraque analogata ceteris præponantur; inter analogata enim, quod ex Aristotele habetur, unum semper 4. meta. t. 2. & 4.
B est prius, ac nobilius, à quo reliqua quodammodo dependere dicuntur; & proinde ipse idem Aristoteles dũ partitur Ens, quod est analogum, in decem prædicamenta, quod multoties efficit, præmittit ubique substantiã, ueluti primũ, & principale analogatũ, omnibus alijs prædicamentis. Ex his iam satis patere arbitror existentiã longe diuersum quid esse ab essentia; quum illa sit pure indifferens, atque transcendens; hæc aũt analogum diuisum in decẽ prædicamenta, diuersimodeque à rebus par- Antepræd. & ultimo. 4. meta. t. 2. 5. meta. t. 14. 9. meta. t. 1. 12. meta. t. 2. & 3.
C ticipatum; indifferentia nanq; ualde differunt ab analogis; quum analoga diuisibilia sint in multas naturas; indifferentia uero sint omnino impartibilia, nam dicunt unã naturam simplicem penitus, pluribus æque communicatã sine ullius differentiæ interuentu: Sic etiam æquiuoca, uel ex Aristotele, differunt toto cælo ab analogis, quæ altera ab alteris nuncupantur, non minus quã ab uniuocis, quæ priora dicũtur; & ratio huius distinctionis est, quia uniuocum dicit naturam quandam communẽ pluribus, æque illis omnibus participatam, etiãsi 1. de gen. t. 41.

sub oppositis differẽtijs; quæ natura communis prior est A
omnibus ijs particularibus, quibus inesse dicitur: Analogum vero dicit naturam itẽ communicatam pluribus, at non æque, immo diuersam in singulis, neq; illis reipsa priorem, sed coæuam; quæ licet in singulis diuersa sit, non tamen est vsque adeo differens, quin aliquam habeat communitatem, & conuenientiam, siue habitudinem in partibus sub differentijs disparatis, ratione cuius de illa formari potest vnus cõceptus communis omnibus analogatis: Quo factum est vt analogi assignari B
valeat vna definitio communis: At æquiuocum non ponit vllo modo vnam naturã communem, nisi quoad nomen, sed ponit multas essentias ita inuicem diuersas, vt nullam habeant cognationem, aut habitudinem inter se, ratione cuius de æquiuoco formare possimus vnum aliquem conceptum communem omnibus æquiuocatis; at ob istam æquiuocatorum discordiam, seu diuersitatem non potest de æquiuoco haberi nisi cõceptus, & ratio, seu
1. meta. 47. *definitio multiplex, & propterea scite Aristoteles quasi* C
lege sanxit æquiuocum prius distinguendum esse quam definiendum, inquiens omnino impossibile esse quærere elementa entium, quæ multipliciter dicuntur, hoc est, æquiuocorum, non diuidendo, per elementa definitionis partes, ac definitionem innuens, cuius partes sunt elementa, id est caussæ internæ, ac essentiales rei definitæ: indifferentia demum, quæ ponere dicuntur vnam naturam simplicem, æque participatam in pluribus absque vllo differentiarũ interuentu, ab æquiuocis, ab analogis,

logis,

A logis, & ab vniuocis quammaxime differunt: Quamobrem quum Existentia sit indifferens ad omnia, quæcunque sunt, tanquam vnum ex numero Transcendentium; Essentia vero sit analogum illud Ens, quod partitur in decem prædicamenta, immo cuius passiones, & attributa dicuntur esse transcendentia cuncta; necessarium est confiteri existentiam longe diuersum quid esse ab essentia, quamuis illarum vtraq; iisdem nominibus à Philosophis appellari soleat promiscue Ens, & Esse.

B Addo existentiam esse id, quod quæri consueuit de quauis re per Quæstionem illam simplicem in ordine primam, quam Si est nuncupamus; Essentiam vero id, quod quæritur per secundam Quæstionem, Quid est appellatam: Ceterum quid est, & si est, esse quæstiones inuicem admodum differentes, potißimum eo quia diuersas naturas inquirunt, notius est, quam dignum vt Aristotelis autoritate confirmetur. 2. Post c. 1.

Amplius Essentia, nemine penitus discrepante, substantia est cuique rei, cuius dicitur essentia: quum autem præter hoc Ens, apud Aristotelem, sit aliud esse, quod nulli rei substantia est, esse nimirum illud, quod alio nomine dicitur Existere, & est illud Ens transcendens, quod est cuique substantiæ, ac essentiæ superadditum; iam liquido constare potest assentiendum haud esse Theophilo dicenti non audiendos esse illos, qui putant existere esse additamentum essentiæ, ac præter Ens in decem prædicamenta distributum, atque Ens verum, esse tertium quoddam Ens substan- 2. Post. t. 7.

C

tiæ, seu Essentiæ superadditum. A

Præterea Ens, & esse illud, quod significat Essentiam, additum alicui non facit compositionem; si enim dixeris esse hominis, esse corpus, carni esse, essentia ignis, homo Ens, & similia, non propterea negabis, aut affirmabis, verum, falsumue proferes: Ens autem, seu esse, quod significat existere, seu existentiam, additum alteri necessario facit compositionem, atque affirmat, aut negat, verumque, aut falsum includit; vt si dicamus Hominem esse, lignum est, corpus B *est ens, animal existit, & id generis alia: signum euidentißimum haud parum ab inuicem differre Essentiam, & existentiam. Verum enimuero huiusce theorematis diligentior inquisitio nostri fortasse non est instituti; redeamus itaque ad Theophili Zimaræ placitum de vita.*

Quando ergo dicitur, vita, seu viuere est esse viuentibus, nomen istud Esse Aristoteli tunc significat essentiam, qua differũt animata ab inanimatis, quod fassus C *erat antea Philosophus inquiens differre animatum ab inanimato ipso viuere: probans enim animam esse formam viuentis ait formam esse caussam ipsius esse omnibus, quorum dicitur esse forma; sed viuere, cuius caussa est anima, esse ipsum esse, hoc est, essentiam viuentibus, non existentiam; vt videtur existimasse Zimara; secus enim falso dixisset Aristoteles tum formam esse caussam existentiæ; quippe forma immediate constituit essentiam; at existentia est esse prius ipso es-*

2. de an. t. 36. 37.

2 de an. t. 13.

A se Essentiæ, vt abunde ostendimus; tum vitam esse existentiam viuentium; quum etenim viuentia in eo, quod reipsa existunt in rerum natura, conueniant cum elementis, & rebus alijs innanimatis, quæcunque in Mundo existere dicuntur; vita proculdubio, seu viuere commune quid esset animatis pariter, & anima carentibus, si esset existentia viuentium; neque illud esset, quo animata distinguuntur ab inanimatis, aduersus omnẽ rationem, & ea, quæ paullo antea ipse idem Ari-
B stoteles professus est distinguens animatum ab inanimato per vitam. Immo etiam quum uiuentia vniuersa eodem pene modo existant; nec vlla ratione ab inuicem differant quantum ad existere; si vita esset existentia viuentium, sane uitæ in uniuersum una esset natura indifferens, pluribus æque communicata, sine ullo differentiarum interuentu; contra tamen plures esse uitæ species, seu potius multa uitæ genera inter se uarijs differentiis discriminata, illud satis apertum facit, quod in ge-
C nere uitæ alia est morti obnoxia, ut uita sublunarium; alia uero immortalis, ut uita cælestium animatorum; ex Aristotele autem ubique perpetuum, siue incorruptibile a caduco differt secundum speciem, quinetiã genere, nisi adhuc magis; uerum de uitæ differentijs latius agemus infra suo loco. Vltimo etiam falsum illud est, quod Theophilus asserit, uiuere eo proprie differre a vita quod viuere reuera sit actus secundus, ac omnino actio quædam: vita vero sit animæ substantia, & actus primus; tum quia oua, & semina absque eo quod vllã 10 meta. t. 26.

edant

edant vitæ operationem, viuere tamen dicuntur Aristoteli, & non minus quam stirpes, tum etiam quia esse, & agere multum a seinuicem differunt in omni re, sed potissimum in viuentibus, quorum esse substantia est, agere vero accidens; viuere igitur, quod ab Aristotele dicitur esse viuentibus, non bene a Theophilo statuitur de genere actionis in coordinationibus accidentium. A

2. de gen. an. c. 3. & 4. & lib. de resp. c. 7.

2. de an. t. 37.

Neque igitur satis firma est sententia Zimaræ iunioris, qui censuit vitam esse animam in actu primo. B

Respondetur argumẽtis propositis a Zimara, ostẽdendo quotuplex sit Ens; an quid mediet inter animam, & operationes ab ea prodeuntes & quomodo se habeant ad inuicem potentia, & actus. Cap. VII.

T eo magis Theophilo assentiendum non est, quoniam argumenta, quibus opinio eius niti videtur, haud sunt vlla ex parte necessaria. Quod enim primo loco afferebat inquiens, si existere esset quid additum ipsi essentiæ, ac omnino ab ea diuersum, fore ut præter Ens, quod diuiditur in decem prædicamenta, & Ens verum (quæ duo tantum a Philosophis posita sũt) numerãdum esset tertium Ens substantiæ, hoc est essentiæ superadditum, id ex antea traditis facile de medio tolli potest. Namque uox Entis in communi æquiuoca est ad tria genera quorum unum appellatur Ens uerum C

alte-

A alterum nuncupatur Essentia, & est illud Ens Aristoteli non æquiuocum, sed analogum commune, quod partitur in decem prædicamenta; tertium uero Ens proprio nomine dicitur Existere seu existentia, & est illud ens e numero transcẽdentiũ, quod nulli existens substantia, ut inquit Aristoteles, at substantiæ cuique superadditũ significat quid commune indifferens in omni re sigillatim; indifferenter enim extra nihil in rerum natura sunt substantiæ, quantitates, qualitates, & uniuersa reliqua; In eodem censu plane sunt cætera illa uulgata transcẽdentia, nimirum bonum, unum, res, aliquid, uerum; propterea quod sigillatim dicunt naturam quandam simplicem æque participatam ab omnibus nullius differentiæ ministerio, uulgo etiam a Philosophis nuncupari solent conditiones, aut passiones, seu potius attributa illius Entis, quod partitur in decem prædicamẽta, proprioque uocabulo Essentia nuncupatur. Ex quibus liquido constare potest Ens, quod est e numero transcẽdendium, & proprie significat existentiã, non esse ullo modo idem cum eo Ente, quod partitur in decem prædicamenta, & appellatur Essentia; quoniam essentia neque conditio est, neque proprietas, neque attributum Entis; neque item ponit naturã simplicem æqualiter participatam a pluribus indiferenter, ut ea, quæ transcẽdentia uocantur; sed singula prædicamenta propriam obtinent essentiam ab alijs discretam: Quum ergo apud Philosophos præter illud Ens, quod significat essentiam, quæ est natura multiplex immediate diuisa in decem prædicamenta, siue

7.meta.t.15.

2.Post.4.7.

B

C

solum

solum mediantibus differentijs disparatis, mentio sit apertissima de plerisque alijs simplicibus naturis indifferenter participatis a quocunque in hac Mundi uniuersitate reperitur extra nihil; quæ naturæ simplices uulgata sunt illa transcẽdentia, bonum, res, unum, uerum aliquid, & Ens illud, quod significat existere; iam satis apparet falso dixisse Zimaram a Philosophis præter Ens, uerum, & Ens, quod significat multiplicem essentiam prædicamẽtorum, non fuisse positum tertium Ens, quod significat existentiam, quæ est attributum indifferens e numero transcendentium, diuersum ab essentia quacunque prædicamentali. A B

Quod uero postea proponebatur argumentũ ꝑ Theophilo, nimirũ inter essentiam animæ, quæ dicitur actus primus, & operationes ab ista essentia prodeuntes, quas appellant actus secundos, nihil omnino est medium: sed statim ac anima corpori est adnexa, constituitur in esse uita, et uiuẽs, nõ tamẽ ex necessitate statĩ uitæ operationes obeuntur; uita igitur essentia est animæ non operantis, quæ dicitur actus primus; nihilominus tolli potest, declarato uero sensu illius propositionis, qua dicitur inter essentiam animæ, atque operationes ab ista essentia prodeuntes, nihil omnino mediare; namque operationes uitæ tum ab essentia animæ, tum etiam ab animato proficiscuntur; ab animato quidem, tanquã a principio quod reipsa operatur; ab anima uero, tanquã a principio quo C
2. de an. t. 24. *primo animatum agit: sic etenim definiebat Aristoteles animam esse principium, quo primo uiuimus, & sentimus*

A mus, & mouemur, & intelligimus nos, qui animati sumus, hoc est ex anima & corpore constituti; sic idē prius dixerat animam non irasci, neque misereri, aut addiscere, aut cogitare, sed hominem istas operationes obire animæ beneficio: Quum igitur actiones vitæ edi nequeant nisi ab animato, quod est compositum ex anima & corpore; iccirco animæ substantia corpori adiuncta animatum repente constituit, cuius esse est vita, postea tale viuens ex anima & corpore constitutum in virtute animæ transit ad operationes vitæ obeundas; & hoc aliquando non breui tempore à sui constitutione, vel quia impediatur alia ratione, vel quia non adhuc in eo formata sint, aut quouis alio nomine illi desint oportuna instrumenta, quibus necessario indiget ad agendum, vel etiam quia formata organa, quamuis adsint, nondū tamen apta sint, ac disposita ad actiones, vt crura, & pedes infantis ad ambulandum, & oculi canis nupernati ad visionem; quod etenim contingit in oculo, id accipiendū esse in toto animali, docet Aristoteles aliquādo: Ita ergo constare puto inter essentiam animæ, ac operationes vitæ, mediare animatum operatiuum, cuius esse vita est; quin & mediare instrumenta, quibus viuens vtebatur ad agendum: Quod autem deducebatur, ergo qui definit animam per operationes, non definit illam per immediata; parum officit; quia etsi absolute inter animam, & operationes vitæ aliquid intersit, vt dictum est, nihil tamen interest eiusdem ordinis, tum quia definitur anima per operationes, tanquam per caussam

1. de an. t. 64.

B

C

2. de an. t. 9.

2. de an. t. 49. finalem, vt admonet Aristoteles; operatio vero est finis A
animæ immediatus, quia inter animam, & operationes
ab ea manantes, nulla intercedit animæ caussa finalis:
quo nomine anima per operationes definita per imme-
diata dicitur definita: tum etiam quia operationes ab
anima, vt à principio, quo primo, dependent immedia-
te; nullum enim aliud principium, quo primo, mediat
inter essentiã animæ, ac operationes vitæ; nanq; anima-
tũ est principium, quod operatur; instrumentum aũt est
id per quod, aut non sine quo, seu etiam quo secundario B
agens operatur; anima vero principium est, quo primo
agens agit; & singula hæc immediate suo quæque modo
respiciunt operationes; atque ideo definiens Aristoteles
animã per operationes, eam per immediata definit: Quo
factum est etiam vt ab operationibus immediate ascen
2. de an. t. 33. dere posse crediderit Aristoteles recto consilio ad cogni-
tionem essentiæ animæ, seu tanquam ab effectu ad caus-
sam effectricẽ primariam, seu potius tanquam à caus-
sa finali ad effectum suum: Quare ad argumentum, C
Anima statim ac corpori adnectitur haud necessario
edit operationes vitæ, quum tamen repente corpus vi-
tam sortiatur; hoc quidem verum est; sed inter essen-
tiam animæ, ac operationes ab ea prodeuntes nihil me-
diat; verum est in eodem genere, vt ostendimus; non est
tamen absolute verum; nam mediat & instrumen-
tum, sine quo non fieret actio; & animatum, cuius es-
se est vita, quod est id, cui proprie competit operari, &
agere; atque ideo colligi non potest vitam esse animæ es-
sentiam,

A *sentiam, quæ dicitur actus primus; sed bene quid ab anima prodiens aliquo modo, vti fusius ostendetur infra. Quod exinde afferebatur, Nihil esse valet in potentia nisi ad suum actum; sed corporis existentis in potentia ad vitam actus proprius est anima, quatenus dicitur actus primus; vita ergo, & anima, quatenus dicitur actus primus, idem sunt; solui similiter potest eo quia verum est quidem nihil esse in potentia nisi ad suum actum; at verum est etiam actum, ad quem* B *quidpiam est in potentia, non semper esse vnum, sed esse posse multiplicem; sic etenim tepidum est in potentia ad calidum, & ad frigidum; sic materia prima est in potentia ad omnes actus sublunares; quum tamen sit vna numero; sic etiam aeris materia est in potentia ad formam & ignis, & aquæ seorsum; quare sicuti ex eo, quod forma aeris esse dicitur actus eius materiæ, quæ est in potentia ad formam ignis, & aquæ, colligi nequit vllo pacto formam ignis, aeris, & aquæ vnum, & idē* C *esse; ita ex eo, quod corporis existentis in potentia ad vitam actus est anima, quatenus dicitur actus primus, non bene concluditur vitam, & animam, quatenus est actus primus, esse idem omnino; nanque idem corpus est in potentia & ad animam, & ad vitam, veluti ad actus diuersos. At fortasse melius, Dum scribitur nihil esse in potentia nisi ad suum actum, id vel de actu præsente dicitur, vel de absente; si de præsente loquamur, falso dicitur quidpiam esse in potentia ad actum præsentem, præsertim ad actum substan-*

tialem, cuiusmodi est anima, & vita; nam potentia A
comitem habet vbique priuationem, quam nemo ambigit esse absentiam actus; at si mentio sit de actu absente, verum est quidem nihil esse in potentia nisi ad actum suum: at vbi dicitur corporis existentis in potentia ad vitam animam esse actum, si loquamur de actu præsente ratio erit ex quatuor terminis, siue ex medio æquiuoco; quum nomen actus nunc connotet actum præsentem, nempe dum refertur ad animam; nunc vero absentem, dum scilicet refertur ad vitam; B
sed si in vtraque propositione sermonem habeas de actu absente, falso dicitur corporis existentis in potentia ad vitam animam esse actum absentem: oppositum etenim docuit Aristoteles inquiens Corpus potentia vitam habens non esse id, quod abiecit animam, sed quod ipsam reuera in se habet: Non ergo valet allata ratio, quæ sic vrgere videbatur. Quod autem postremo adducebatur, si in alicuius actus definitione assumenda est aliqua potentia, manifestum C
est non posse actum vllum definiri, nisi per eam potentiam, ad quam habet relationem; quippe relatiuorum proprium hoc est, vt mutuo alterum in alterius definitione ponatur; quum ergo anima definiatur esse actus primus corporis existentis in potentia ad vitam; necessario colligendum videtur idem omnino esse corpus in potentia ad animam, & in potentia ad vitam; immo eandem esse penitus potentiam, quæ est ad vitam, & quæ ad animam; quare idem

2. de an. t. 10.

omnino

A omnino esse vitam & animam, quatenus est actus primus; hoc inquam argumentum non vna ratione tollitur; tota etenim vis eius consistit in definitione animæ ab Aristotele promulgata in vestibulo secundi libri de anima: sed in primis argumenta ex eo loco ducta non omnia necessitatem habere satis ex ijs apparere potest, quæ paullo post in eodem libro scribuntur ab Aristotele admonente se superius de anima tractasse rudiori formula, nec satis accurate; atque ideo posterius de ipsa sibi agendum proponit doctiori minerua. tex. 6. tex. 11.

B Deinde vero perperam assumitur aliquem actum definiri posse per eam potentiam, cuius est actus; quoniam potentia vbique radix est occultationis, & ignorantiæ; at ratio intelligendi, cognoscendique semper actus est apud Aristotelem: quapropter in definitione potentiæ assumi debet vbique illius actus; nunquam vero vicissim in definitione actus potestas ad illum; alioquin definitio esset per ignotiora; immo etiam per posteriora; 9.meta.t.20.

C est enim actus Aristoteli prior quam sit potentia; Neque obest quod affertur de relatiuis, quorum videtur esse proprium, vt alterum in alterius definitione vicissim assumatur; nanque id solummodo verum est necessario de relatiuis, quæ nuncupantur secundum esse, ac pertinent proprie ad prædicamentum Adaliquid in coordinationibus accidentium, & sunt Essentiæ completæ, vt Dominus, seruus, & huiusmodi; secus est de relatiuis secundum dici, quæ reperiuntur in genere substantiæ, & sunt non perfectæ naturæ, sed completarum essen- 9. meta.t.13.

eſſentiarum partes, vti eſt forma, & actus primus, ſiue A anima in propoſito noſtro; in talium nanque rerum definitione haud aſſumitur potentia, quæ ipſas reſpicit, nā vbi contingat in definitione actus accipi potentiam, tūc nomen potentiæ non ſignificat id, quod eſt oppoſitum actui definito, ſeu quod ad illius actus præſentiam euaneſcit, neque vllo modo ſimul cū eo permanere poteſt in eodē ſubiecto; at vox illa indicat uel potētiā oppoſitā alteri habitui, ad quem ille actus, qui definitur, ſubordinetur quouis modo, tanquam ad ſui perfectionem vl- B teriorem; vel etiam poteſtatem, quæ dicitur facultas, ſeu uis, aut virtus definiti actus: modo quia vita eſt habitus, ad quem ſubordinata eſt animæ natura, tanquam ad ſuum finem; finis enim cuiuſque formæ eſt ipſum eſſe illius, quod per eam formam conſtituitur; vita vero eſt

2.de an.t.37. eſſe viuentibus, quorum conſtitutio ab anima eſt: propterea definiri apte potuit anima per potentiam corporis ad vitam: Immo quum anima facultatem, ſeu vim, ac poteſtatem habeat producendi vitam in corpore; iccir C co item definiri potuit anima per potentiam corporis ad vitam: Niſi etiam dicere velimus, licet rudiori miner-

2.de an.t.3. ua, magis tamen fortaſſe ad aures Ariſtotelis, qui eo loci admodum improprie nomine vitæ ſignificauit viuentis operationes, vt nutritionem, augumentum, & huiuſmodi; niſi inquam dicere velimus vitam Ariſtoteli eſſe actum ſecundum prodeuntem ab anima, tanquam ab actu primo; quum itaque anima definienda

2. de an. t. 33. & 49. eſſet Ariſtoteli ex operationibus ab ea prodeuntibus

tanquam

A tanquam a fine, in quem a Natura condita fuit; propterea iure optimo definita est per potentiam ad vitam: ex quo plane sequitur vitam diuersum quid esse ab anima prout est actus primus; Alioquin si vita, & anima essent reuera idem, non posset vllo pacto anima definiri per potentiam ad uitam; definiretur enim per potentiam sibi oppositã; quod ostendimus fieri non posse. Quod aũt deinde falso dicatur corpus existẽs in potentia, ad uitã esse similiter in potentia ad animã; seu eãdẽ esse potentiã,
B quæ est ad vitã, cum ea, quæ ad animam, clare nos docuit Aristoteles admonens corpus potentia existens, vt viuat esse illud, non quod anima priuatur, sed quod illã habet; vnde liquido etiam constat vitam maxime differre ab anima; quod enim habet vitam in potentia, idem habere dicitur animam actu; atque huius ratio est, vti fuse supra explicuimus, quoniam anima naturæ ordine præcedit vitæ, quæ est eius effectus; quare corpus habens in se animam ob eius participationem reddi-
C tur aptum ad suscipiendum habitum vitæ, quem ab anima sortitur statim ac illius consortio gaudet.

2. de an. t. 10.

Tertia opinio statuens vitam esse fũctionem animæ, seu animam operantem. Cap. VIII.

PLerique uero alij arbitrati sunt vitam esse actionem, siue (uti scribit Lydus) animæ quandam propagationem, et omnino functionem animæ, quæ tamen functio, siue operatio idem sit omnino cum anima operante,

ita ut uita reipsa nihil aliud sit, quam anima in actu A
secundo: suamque istam opinionem eo potissimum argu-
2. de gen. an. c. 34. mento roborant, quod inquiunt Aristotelem aliquando
scripsisse Fœtum humanum in vtero matris uiuere qui-
dem primum vitam plantalem, deinde vero proceden-
te tempore uitam animalis, & denique vitam huma-
nam; hoc autem ideo fieri dicunt, quia conceptus in vte-
ro degens animam habet, quæ primis temporibus exer-
cet operationes vegetales, posterioribus animales, quas
sensuales dicimus, ac postremis humanas; Cuius ordi- B
nis eam esse rationem asserunt, quia primum eas opera-
tiones anima edit, quibus inseruientia organa prius
fuerint fabricata; prius autem a Natura fabricantur
instrumenta necessaria operationibus vegetalibus; dein-
de inseruientia sensualibus, demum ea quibus opus est
ad obeundas functiones humanas; siquidem organa ue-
getalia pauciora sunt, & rudiora ijs, quæ sunt propria
animalis, & hæc humanis; Natura enim vbique pro-
greditur in condendis rebus ab imperfectioribus, factu- C
que facilioribus ad perfectiora, magisq; difficilia: Quæ
omnia falsa dicenda forent, si viuere vitam stirpis ali-
ud esset, quam habere animam reipsa obeuntem opera-
tiones uegetales, & uiuere uitam animalis aliud quã
pollere anima edẽte functiones sensuales, & uiuere uitã
hominis aliud quã compos esse animæ, quæ fungatur of-
ficijs humanis; propterea itaque statuendum est uitam
in uniuersum esse animam operantem, siue animam in
actu secundo. Præterea locum allatum ex Aristo-
tele

A tele illustrare, ac roborare nituntur alia eiusdem Philosophi autoritate, qua scribitur tum & quæ in ouis, & quæ in animalibus gignuntur, principio viuere vita plantæ; quippe quæ adhærendo capiunt primum & incrementum, & alimentum; quæ sunt operationes vegetales: tum plantas propemodum, qua infantes, vita participare, quoniam hæ sine vlla cognitione crescunt, vt pueri, qui quamprimum in vtero concepti sunt, excrescunt quidem, sed veluti iugi somno sopiti. Addunt B postremo loco ex eodem Aristotele Deum gloriosum esse sempiternum, optimumque viuens, haud nisi quia sempiterno tempore Diuina Mens iugiter operatur, nec vsquam à suo munere desistit; argumentum euidentissimum vitam generatim esse animam operantem, siue animam in actu secundo; quod idem est penitus.

2. de gen. an. c. 2.

1. moral. Eud. c. 2.

12. meta. t. 39. & 2. cæl. t. 7.

Confutatur allata opinio probando idem non esse actionem, & animam operantem; & vitam C non esse animam in actu secundo. Cap. IX.

ETERVM quod inquiunt insignes Philosophi actionem istam, seu functionem, quam putant esse vitam, non esse accidẽs omnino, sed animam operantem, siue in actu secundo, non paruas habet difficultates; in primis enim functio, seu actio, atque operatio quæuis secundum se est accidens, quomodocunque sumatur, siue in abstracto, siue in concreto quod manifestũ

esse potest ex Aristotele, qui in Prædicamentis post Cathegoriam substantiæ in coordinationibus accidentium ponit Quantitatem, & Quantum, Qualitatē, & Quale; ac præsertim Agere, & Pati in concreto solum: Immo & in capite de substantia perspicuis verbis distinguit substantiam ab accidēte sumpto & in abstracto, & in concreto; quia nimirum substantia de quocunque subiecto prædicatur, de illo dicitur tum secundum nomen, tum quoque secundum definitionem; quum accidentia nulla sic de subiecto dicantur; sed aliqua, nempe concreta, secundum nomen solum plurima vero, abstracta scilicet, neque secundum nomen, neque secundum definitionem de subiecto prædicari valeant: Addo Aristotelem alibi agentem de accidentibus, prout dicuntur Entia quædam à substantijs contradistincta, vbique assumere accidentia in concreto distribuendo Ens in substantiam, quantum, quale, agere, pati, & alia prædicamenta; vt passim cuique constat in Metaphysicis, & plerisque alijs in locis: Quamobrē si dicatur vita esse actio, aut functio animæ, siue accipiatur in abstracto, siue in concreto, semper erit accidens, nullo modo substātia; sed forma, & anima, siue operans, siue non operans, vbique substantia est, non accidens; vita ergo, si dicatur esse actio, aut functio animæ, idem reuera esse non poterit cum anima operante, siue in actu secundo; vt placuit Viris Doctissimis. Amplius in Aristotelis doctrina functio siue actio, atq; operatio quælibet, reducitur ad prædicamentum in coordinationibus accidētium, quod appella-

4. meta. t. 4
7. meta. t. 1. & 8.
Prædicamen.
4. top. c. 1.

A *appellatur proprio vocabulo Agere; forma vero, siue anima pertinet ad Cathegoriam substantiæ; quæ duo genera, substantia nimirum, & Agere, diuersa sunt ab inuicem, & non subalternatim posita; quoniam vero ex Aristotele diuersorum generũ, & non subalternatim positorum diuersæ sunt species, & differentiæ; & quia nihil potest esse accidẽs, & substãtia; siue quia nihil pertinere potest ad prædicamẽtum substantiæ simul & ad Cathegorias accidentium; secus enim commutarentur* 1. Phy t. 50. 51. 2. de an. t. 2. Prædic. c. 4.

B *coordinationes; quod tamẽ negat Aristoteles; propterea si vita statuatur esse actio, seu functio, vel operatio (ista enim repetere fas est, quia inter ea discrimen ponunt Doctores, quibuscum disputamus) sane vita idem reipsa esse non poterit cum anima operante, quæ est forma specifica in serie substantiæ. Præterea si dicendum sit aliquam actionem esse substantiã, profecto id pronunciandum non est nisi de actionibus immaterialibus, & incorporeis Mentium abstractarum, & præsertim Dei* 1. post. t. 31.

C *Optimi Maximi, cuius operatio non distinguitur ab essentia; alioquin ceterorum agentium materialium, & corporeorum functiones cunctæ re distinguuntur ab essentia operante, tanquam accidentia à substantia; quũ ergo vita sit commune quid omnibus animatis sublunaribus, quæ omnia materialem naturam obtinent, corporeamque; proculdubio vita in genere dici non potest operatio res eadem existens cum anima operante. Deinceps omne totum cuiuscunque generis compositum ex diuersis naturis, tantum abest vt sit idem re cum vna*

sola ex illis naturis seorsum accepta; quod maxime con A
trouersum sit inter Philosophos nunquid totum differat
ab omnibus suis partibus simul acceptis, vniuersa Pe-
ripateticorum schola vnanimi consensu decernente to-
tum quodcunque reipsa distingui à singula sui parte se-
orsum ab alijs considerata: Quum itaque forma, & ani
ma operans totum quid sit aggregatum per accidens, ex
anima scilicet, quæ est actus primus, & operatione, quæ
dicitur actus secundus; certe asseuerare non possumus
operationem esse idem cum anima operante, ac omnino B
vitam esse operationem, quæ idem sit cum anima ope-
rante: Quinimmo si anima operans est totum quid
aggregatum per accidens, siue constitutum ex subie-
cta substantia, & accidente; vt demus hoc viris do-
ctissimis disputandi gratia, quoniam reuera ex agente,
& operatione nulla fit compositio, neque etiam quod
appellant aggregatum per accidens; quia in omni com-
positione, etiam qua consurgit aggregatum per acci-
dens, id necessarium est, vt fiat compositio, & aggrega- C
tio ex subiecta substantia, & forma siue substantiali,
siue accidentali in ea substantia existēte, velut in mate
ria substrata; modo actio, & operatio non est in operāte,
vt in subiecto, sed ab operante transit in patiens; ut ad-
2. de an. t. 139. & 140. *monet Aristoteles, & nos infra latius ostendemus; si*
3. phy. t. 18. & seq. *inquam anima operans est totum quid aggregatum*
per accidens (nanque vnum per accidens ea sunt, quo-
3. meta. t. 7. 14. & 16. *rum alterum alteri accidit, teste Aristotele; animæ ve-*
ro accidit operari, perinde ac homini ambulare; nō enim

semper

A sẽper anima operatur) plane vita nõ erit anima operãs; vitam etenim dicere nemo ausit esse totũ quid aggregatum per accidens, siue tertiũ quid constitutum ex substãtia, & accidente, vita siquidem ex Aristotelis doctrina 2.de an.t.37. est ipsum esse viuentibus; atque id quo per se primo viuẽtia differunt a nõuiuentibus; ceterum esse viuentibus, 2.de an.t.13. et id quo per se primo animata discrepãt ab inanimatis, non est quid vllo modo aggregatũ per accidens, sed mera, & pura substantia: verũ et Auerroes alicubi testatum 12.meta.t. 6. 39.
B reliquit apertissime vitã non significare aliquid in subiecto: suspectum est igitur, quod asserunt doctissimi viri, vitam esse animã operantem. Et eo magis augetur ista suspicio, quia si vita reuera esset actio, siue talis functio, quæ res eadem omnino sit cum anima, cuius dicitur esse functio, sane Aristoteles non parum culpandus esset vbi definit animam esse tum actum primum corporis 2.de an.t.6. physici potentia vitã habentis; tum quoque principiũ, 2.de an.t.24. quo primo viuimus, & reliqua; nã definiuisset idem per
C idem; quam notam Aristoteli ne inureret Alexander 2.quæst.na.c.8. dicere coactus est vitam esse quid ab animæ substantia maximopere diuersum. Denique si uita esset anima operans, proculdubio semina, et oua, quorum anima plerũque non operatur, siue non est in actu secundo, sed quasi latet, ac quiescit in actu primo, nullo modo viuerent: contra tamen, ad aures etiam Aristotelis, dicendum est de resp.c.7.& ea viuere nihilominus, quam stirpes. Non est itaque 2.de gen.an.c. 3.& 4. omnino veritati, aut Aristoteli consentanea Clarissimorum virorum Opinio hac in re, qui existimarunt vi-

tam

tam generatim esse functionem animæ, quæ functio res A
eadem sit cum anima operante, atque vt aiunt, cum a
nima in actu secundo.

Soluuntur aduersæ rationes, ostendendo quomodo fetus prius viuat vitam stirpis, deinde animalis, denique hominis, & quomodo Deo summo ab Aristotele adscribatur vita. Cap. X.

Mmo rationes illæ, quibus dicta opinio B
nititur, tāti non sunt roboris, quanti esset opus ad hoc ut fieri posset vel aliqua ratione probabilis: Quod enim primo loco affertur, Aristotelem constituisse fetum hominis in vtero matris viuere primum vitam plantalem, deinde brutalem, denique humanam, & hoc non nisi quoniam anima in conceptu primum exerceat operationes vegetales, deinde sensuales, denique humanas; atque inde fieri vt vita nihil aliud reuera sit C
quam anima operans: suspectum est multis nominibus,
2. de gen. an. c. 3. *et primo quia Philosophus nō inquit reipsa loco allegato fetum hominis in utero primum viuere vitam plantæ deinde vitam animalis, denique vitam hominis, vt dicitur sed hoc solummodo, nempe in seminibus, & conceptibus animalium primum haberi animam vegetalem, procedente tempore recipi sensualem, qua animal est, & adhuc posteriori tempore rationalem, qua homo; neque simul animal fieri, & hominem; nec animal, & equum;*

can-

A *eandemque in ceteris animalibus rationẽ esse; Ista certe rem exactius consideranti eadem prorsus esse non videbuntur, cum ijs, quæ afferuntur a viris doctissimis; quoniam ordine Naturæ fetus, seu materia futuri hominis, ut menstruum verbi gratia, prius induitur anima vegetali, a qua fit corpus animatum, inde viuit uitam stirpis; mox apud Aristotelem suscipit animam sensualem, a qua statim fit animal, quod uiuit deinde uitam sensitiuam. Deinceps accipit animam rationalẽ,*
B *a qua ilico fit homo, qui denique uiuit uitam humanam: Eorum etenim, quæ generationi, & ortui obnoxia sunt, unumquodque prius fit, deinde est id quod factum fuit, nanque ipsum Esse est terminus, ad quem tendit generatio, & ortus; & adhuc posterius, ubi fuerit id quod factum est, transit ad operationes; unumquodque enim prius est id, quod est, deinde operatur id quod potest. Quum itaque in generabilibus primum sit ipsum fieri, deinde ipsum esse, & post hoc ipsum operari, mani-*
C *festum est satis fetum prius animatum, aut animal, aut hominem fieri, postea uero uiuere uitam uegetalem, aut sensualem aut humanam, seu uita dicatur uiuentibus esse, seu animati operatio: Quare inquiens Aristoteles fetum in utero primum sortiri animam uegetalem, deinde suscipere sensualem, qua est animal, denique rationalem, qua homo; siue non simul fieri animal, & hominem; nec animal, & equum; eandemque in ceteris rationem esse, nõ potest interpretari quasi dixerit fetum in utero primum uiuere uitam stirpis, deinde uitam*

anima-

animalis, denique uitam hominis, præcise intelligendo A
De ort. an. hu. uerba Philosophi; sed hæc alias. Præterea & illud aperte refragatur Aduersarijs, quod loco allegato loquitur Aristoteles, de fetu in utero existente; quum tamẽ apud
7. phy. t. 20. Aristotelem puer in utero humanas operationes obire non ualeat, ne dicam etiam sensitrices. Amplius quod
3. de gen. an. c. 2. ex alio loco Aristotelis affertur, uitam esse animæ operationem, solui potest eo quia dum scribit Aristoteles, Quæ in ouis, & quæ in animalibus gignuntur, principio uiuere uita plantæ, quippe quæ adhærendo capiant primum B & incrementum, & alimentum; leue est; nam ibi Aristoteles aperte satis nomen uitæ improprie nimis accipit ad significandum modum alimentandi, ut alibi etiam
1. Polit. c. 5. nõ semel; quæ loca infra expendũtur; sat illud sit in præsentia loco citato Philosophum dicentem animalia & in ouis, & in utero a principio uiuere uita plantæ, quia capiant sui primum augumentum, & alimentũ adhærendo, de uita loqui ualde improprie, nomine uitæ
1. moral. Eud. c. 4. significans speciem modi alimentandi. Verum quod ali C bi scriptum reliquit Aristoteles, Plantas propemodum qua infantes, uita participare; quippe quæ sine ulla cognitione crescunt, ut pueri; qui quamprimum in utero concepti sunt, crescunt quidem, sed ueluti iugi somno sopiti; hoc certe ponit aliquam similitudinem inter uitã plantarum, & puerorum in utero degentium; non ponit autem naturæ identitatem (ut ita loquar) quod existimant Aduersarij: Quinimmo constare cuique potest cõsideranti uerba Philosophi huiusmodi similitudinem

poni

A *poni ab Aristotele inter vtriusque vitæ operationes, non inter vtriusque vitæ substantiam: Nisi etiam dicamus loco allegato Aristotelem improprie nimis abuti vitæ vocabulo ad significandas vitæ operationes, non ad connotandam vitæ substantiam; quod tamen fas illi fuit in æthicorum libris de vita secundum vulgi consuetudinem loquenti. Quod autem vlterius affertur ex Aristotele Deum sempiternum esse, optimumque viuens, seu Deum esse vitam sempiternam, & optimam; eo quia* 12.meta.t.39 & 2.cæl.t.17.
B *Diuinus Intellectus iugiter, ac semper operatur, suoque munere intelligendi fungitur assidue; quæ Dei operatio est illi vita optima, vere quidem affertur; sed quoque id verum est, Quod nos carentes proprijs nominibus, quibus apte ineffabilem Dei summi naturam, incomprehensibile illius esse, atque imperscrutabilem eius operationem, qua supra omnem Mentis humanæ captum, seipsum, ac cetera cuncta contemplatur, significare valeamus; iccirco ad illa connotanda cogimur vti (quam-*
C *uis præstantiori, ac eminentiori significatione) nominibus rerum nostrarum, cuiusmodi est vitæ vocabulum; Quum itaque vitæ nomen significet naturam, & rem infra Deum inter ceteras pulcherrimam, & pretiosissimam, vel ex placitis Diui Basilij ad Eustachium Medicum; proculdubio Deus Optimus, Deique summi operatio (quoniam ob egestatem linguæ à nobis aliter fieri non poterat) per nomen vitæ non nisi impune significari potuit ab Aristotele: Ceterum æquiuoce admodum vita Deo ipsi conuenit, & alijs, quæ à Deo sunt, si vitam*

Diuinæ naturæ coaptare placeat: Atque hoc illud est for- A
1. Polit. c. 1. in f. taße, quod aliquando Aristoteli etiam in mentem ve-
nisse constat, dum apertissime testatur homines Diuinis
Mentibus eo prorsus modo attribuere vitã, quo ijsdem
concedunt formam humanam; certum est autem, eodẽ
12. meta. t. 50 autore, hoc æquiuoce admodũ, ac fabulose fieri, ad mul-
titudinis persuasionem, & ad legum, ac eius, quod con-
ferat oportunitatem; quippe Deus nullo modo habet for-
mam humanam, vt supra in eodẽ volumine fusius de-
3. meta. t. 7. monstrauit Aristoteles; At reuera nos eã Diuinis Men B
tibus attribuimus meliorẽ, ac perfectiorem nõ habentes,
qua ipsarum naturam ineffabilem quoquopacto circun
scribere possemus: Ita plane ignorantes Intellectus Diui-
ni essentiam, & operationem, illam significamus per vi-
tæ vocabulum, vt qui nec perfectiorem essentiam co-
gnoscamus, quam ea sit, cui vitæ nomen inditum fuit,
qui probe nouimus Diuinas Mentes esse rerum omniũ
perfectißimas, & nobilissimas: Et sane in loco allegato
12. meta. t. 39. ab Aduersarijs de Dei vita in eo sensu loqui Aristotelẽ C
dicimus, dum ait Deum esse vitam optimam, siue sem-
piternam, optimũque viuens, quo ipse idem Aristoteles
7. æthic. c. 1. alibi fassus est de Dei virtute inquiens, Nam sicut be-
2. mag. mor cap. 6. stiæ neque vitium est, neque virtus; ita neque Dei; sed
1. rhet. ad Al. c. 2. hæc præstantius quid virtute; illa diuersum quoddam
1. æthic. c. 8. à vitio genus est (& alio in loco scribẽs) Dei virtus nul
2. mor. Eud. c. 5. la, præstantior siquidem omni virtute Deus, ac non vir
2. mag. mor. c. 9. & tute probus; nam tum virtus sit Deo melior: Quoniam si
de mund. c. 7. plerisque alijs in locis ab Aristotele uirtus Deo inesse cõ-
ceditur,

A ceditur, ut quando ab eo dicitur Beneuolus, Amicus hominis, ac præsertim Sapientis, Iustus bonorum, ac malorũ secundũ merita Distributor, & Fortißimus; quãuis proprie loquendo Philosophus agnoscat huiusmodi uirtutes esse longe infra Diuinæ naturæ conditionẽ, siue Deo reuera nõ inesse; illas tamen ipse nobiscũ Deo attribuere cogitur, quia caremus proprÿs nominibus, quibus apte Dei summi naturã significare, ac circunscribere ualeamus: Quamobrem in proposito illud ipsum Aristoteli, & B nobis accidere dicendũ est, quod ÿs contingit, qui nescientes Nectar Deos uinũ potare arbitrantur; ut aliquãdo admonet Aristoteles; quum tamen Dÿ uinũ non bibant; quod est dictu, eos qui nõ cognoscunt uoluptates Mentis, seu uitæ cõtẽplatiuæ, Deos corporeis, ac sensualis uitæ uoluptatibus frui iudicant; quũ tamen Dÿ sensuum uoluptatibus obnoxÿ non sint; sese nãque habet sensuum uoluptas ad eam, qua fruitur Mens optima dum contẽplandi munere fungitur, quemadmodũ se habere dici- C tur uinũ ad Nectar, & Ambrosiam: Quod autem Aristoteles Deo uitam eo modo tribuat, quo & uirtutes, liquido constat ex ÿs, quæ ipse alicubi professus est inquiẽs ita, Proinde hæc etiam de Deo sentienda nobis sunt; illo quidẽ, si uim spectes, ualẽtißimo: si decorẽ, formosissimo: si uitam, immortali; denique si uirtutem, præstãtissimo. Non ergo Deus more nostro uiuens dici debet, neque uita reuera ipsi cõpetit; quum eius natura sit supra omnẽ uitæ conditionẽ quæ corpoream compositionem respicit, à qua longe abest natura Dei simplicißima; quippe Deo

2. mag. mor. c. 12. 10. æthic. c. 8.

1. mag. mor. c. 8. Poet. c. 25.

de mund. c. 7.

proprie non insunt attributa illa, quæ connotant aliquã imperfectionem, aut compositionem; sed improprie, ac metaphorice, uitam uero, qua de agit Physiologus, niti cõpositione animæ cũ corpore, fusius infra patebit. Non est itaque uita uere operatio animæ, seu functio, quæ idem sit cum anima operante, siue in actu secundo. A

Quarta opinio Alberti Magni dicẽtis cum Platonicis vitam esse actum quendam internum, seu perfectionem essentialem immediate, ac iugiter prodeuntem ab anima in corpus. Cap. XI. B

lib.2.tr.1.c.6.

V P E R I O R I *opinioni proxima quidem satis est sententia Magni Alberti, qui in opere suo de anima scriptum reliquit uitã esse, non certe animam operantem, sed bene opus quoddam animæ, quod ipse appellat actum internum, seu essentialem perfectionem immediate prodeuntem ab anima in corpus; scribit enim præter animæ substantiam, quæ dicitur actus primus; & præter operationes, quas edit cõpositũ in uirtute animæ quibus actus secundi nomen est inditum, in animato reperiri quandam animæ operationem, siue functionem immediate prodeuntem ab anima in corpus; quæ quidem functio est illa perfectio interna, quã anima sui præsentia corpori affert; atque ista perfectio ab Alberto nũcupatur actus essentialis immediate profluens ab anima in corpus eodẽ prorsus modo, quo à Sole præsente prodire consueuit immediate lumen in corpus diaphanũ, &* C

quemad-

A quemadmodum lumen est perfectio corporis perspicui proxime profluens a luce Solis præsentis in corpus diaphanum: pari modo vitam dicit esse perfectionem internam siue actum quendam essentialem ab animæ præsētis essentia immediate prodeuntem in corpus animati; & huiusmodi actum, quem dicit esse vitam, asserit continue fluere ab anima in corpus, non per modum somni, sed per modum vigiliæ, ita vt semper sit in fieri, nec vnquam cesset anima talem perfectionem cōciliare corpori; sed perpetuo inuigilet ad hoc opus, vt corpori hunc actum communicet; Alioquin vbi quasi dormiens, ac somno occumbens hanc perfectionem in corpus nō influat, statim mors obrepit, & vita extinguitur, ait ille: Atque hoc illud est fortasse, quod alicubi scriptum reliquit Aristoteles, & vulgo a Philosophis circumfertur, Quietē animæ a sua operatione esse mortem: si ergo oppositorum opposita est definitio, vt aperte nobis innuit Aristoteles; quum mors vitæ opponatur, tanquam priuatio habitui; proculdubio vita erit animæ operatio propria: sed anima nullam potest habere aliam operationem sibi propriam, nisi actum illum internum, quo perficit corpus, cui est adiuncta; quum omnes aliæ operationes, & functiones sint coniuncti, seu compositi ex anima, & corpore, non animæ, aut corporis seorsum; vita ergo est actus internus ab anima semper immediate profluens in corpus; Quod Platonicorum est placitum asseuerantium vitam esse animæ actum, ceu luminis cuiusdam emanātem, & diffusam collustrationem; vt nota-

7. top. c. 1. loc. 24.

B

C

com. in lib. de spirat. ad calc. *notauit etiam Leonicenus. Atque ita censuit Albertus* A
Magnus de natura vitæ generatim cum Platonicis.

Expenditur opinio Alberti Magni, & Platonicorum, ostendendo Vitam non esse actum, perfectionemue vllam proxime prodeuntem ab anima in corpus. Cap. XII.

ED neque Platonicis, aut Alberto Magno hac in re possumus assentiri, non solum propter illa, quæ in eius opinionem B *adduxit Turisanus Cartusiensis, & ante illum Themistius in aurea Para-* 1. de an. c. 24. *phrasi ad libros Aristotelis de anima; verum etiam ob alia multa, quæ subijciam; In primis enim falso dicit Albertus præter operationes coniuncti, esse quandam functionem immediate prodeuntem ab anima in corpus cuiusque uiuentis; nam vbique reclamat Aristoteles* 1. de an. t. 64. 3. de an. t. 1. 2. de part. c. 1. 1. de an. t. 12. *actiones omnes esse compositorum, non animæ, non cor-* C *poris seorsum: Immo ipse idem Aristoteles ait, si reperitur aliqua propria operatio animæ, ad quam obeundam corpus non concurrat, tanquam efficiens, ita ut nō sit actio compositi, sed solius animæ, huiusmodi actionē vllā esse non posse, nisi eā quæ dicitur intelligere; quare si vita esset illa operatio, quæ ab anima sola proficiscitur, non item a corpore vllo modo; sane bruta, & stirpes non viuerent, quibus non inest ea functio, quæ non est actio coniuncti, sed animæ solius: Quinimmo*

A & homo non semper, hoc est, non continue viueret ab ortu ad interitum, quum eius anima non assidue fungatur munere intelligendi, sed vacet sæpenumero a contemplatione, quæ sola ex Aristotelis doctrina potest esse operatio ab anima prodiēs absque ministerio corporis vt operantis, vel cooperantis; & quum homines multoties intelligendi munus intermittant, deinde ad illud redeant; sane possemus a morte ad vitam, & vicissim a vita ad mortem millies regressum facere: quæ B omnia uel sensui repugnat. Amplius ex eodem Aristotele non semel colligitur animam, quæ habet operationē aliquam ita sibi propriam, vt in ea edenda non communicet cum corpore, siue non vtatur corpore, vt cooperante, necessario esse a corpore separabilem, & immortalem; si ergo vita est actio sic animæ propria, vt nulla ratione a corpore dependeat, quod asserit Albertus; oportebit sane confiteri vel animam vegetalem stirpium, & sensualem brutorum esse a corpore separabiles, & immortales; C vel stirpes, & bruta non adipisci vitam ab anima propria, nec eße viuentia vllo modo; quod certe nemo dixerit non mente captus; vita ergo non est actio immediate profluens ab anima in corpus. Deinde ista operatio Platonicorum, & Alberti, quæ dicitur esse perfectio aßidue profluens ab anima in corpus, habet esse in fieri; quod admonet etiam Albertus; at ex Aristotele vita est viuentibus esse, viuentia vero non habent suum esse in fieri; atque in continuo fluxu, sed permanens, ac vt aiunt, in facto esse: Ita ergo constat uitam reuera non esse huius-

1. de an. t. 12 (?)
2. de gen. an. c. 3.
2. de an. t. 37.

iusmodi actum iugiter prodeuntem ab anima in corpus, quem commentus est Albertus, & Platonici. Præterea neque illud uerum est, quod vir iste asserit scribẽs vitam esse actum internum, siue perfectionem essentialem, quam tribuit anima corpori; quoniam internus iste actus est ipsamet anima, quæ seipsam corpori communicat; neq; enim anima vllã aliã perfectionẽ essentialem corpori conciliat, quam seipsam; est nanque anima ipsa secundum se actus internus, & essentialis perfectio corporis, cuius est forma; quare coincidere videtur Alberti sententia cum opinionibus antea confutatis, quæ constituebãt vitam esse animæ substantiam; aut saltem videbitur Albertus existimare corpori ab anima prouenire alium actum internum, aliamque perfectionem essentialem præter animæ substantiam; quod est omnino falsum; cõmunicat enim anima corpori seipsã tanquam actũ internũ, & essentialem perfectionem, non aliũ actũ huiusmodi vllum; quo nomine ipsa sola definitur esse corporis actus primus, & essentialis, siue internus ab Aristotele. At vero illud etiam valde suspectum est, quod statuit Albertus, in uiuente, præter actum primũ, qui est animæ substantia, & præter actum secundum, qui est operatio viuentis ab anima prodiens, tanquam a principio, quo primo viuens operatur, dari actum quẽdam alterius generis, quẽ internũ vocat, & essentialem, immediate prodeuntem ab anima in corpus; neque enim huius actus vspiam meminit Aristoteles, qui propterea non parum defecisset in secundo de anima, vbi solius

A B C

2. de an. t. 6.

2. & 5.

A lius primi actus, & secundi mentionem habet, si præter hos actus in viuente reperiretur etiam iste inuectus ab Alberto: Immo neque bene dixisset Aristoteles, neque Albertus ipse operationes viuentis, quod compositum est ex anima & corpore, esse actus secundos; quum enim inter operationes istas, & essentiam animæ, necessario mediet Alberto ille suus actus internus, quem dicit esse vitam; primo nanque apud ipsum Naturæ ordine anima est, quæ dicitur actus primus; deinde ab anima fluit B perfectio quædam interna, seu actus iste essentialis, quẽ vitam appellat; denique animatum, viuensque totum in virtute animæ, ac beneficio istius actus interni, transit ad obeundas operationes sibi consentaneas; & ideo post actum primum, qui est animæ substantia, secũdus actus deberet esse vita, quæ dicitur perfectio profluens immediate ab anima in corpus; operationes autẽ, quas edit coniunctum ex anima & corpore iam constitutum in esse viuentis, deberent vocari actus tertij, vt quæ fo- C rent perfectiones tertij cuiusdam generis duo alia perfectionum priora genera supponentes: At hoc non modo Albertus ipse, atque Aristoteles negabunt; sed omnes etiam Peripatetici. Amplius iste actus internus, quem Platonicus, & Albertus dicit esse vitam, necessario vel est substantia, vel est accidens: si est accidens, haud potest esse actus internus, & essentialis perfectio corporis; corpus etenim, quod substantia est, ab accidente vllo intrinsecus actuari, & essentialiter perfici nequit: Si vero substantia, necessario vel est anima, vel corpus, vel cõ-

positum ex his, vel demum eßentia, seu quidditas compositi; nulla enim alia substantia præter has in viuente reperiri potest; sed actus ille internus, & essentialis perfectio immediate ab anima prodiens in corpus, vel ipsi Alberto neque est essentia, seu quidditas compositi nam & hæc ordine Naturæ est illo actu posterior: prius enim anima sociata corpori, ei essentialē hūc actū tribuit, quo à corpore suscepto, mox constituitur essentia viuētis, & essentia viuentis non est quid ab anima in corpus prodiens, sed quid ex anima & corpore consurgens; Neque cōpositum ex anima, & corpore, iisdē rationibus; Neq; purum corpus, tū quia corpus nō profluit ab anima, quæ est prius origine; tū quia corpus nō est perfectio sui ipsius; immo nec perfectio simpliciter, sed imperfectū quid ab alio perfectibile; Erit fortasse anima, quæ reuera est actus internus, & essentialis perfectio corporis; ceterum quum non possit anima realiter exire, ac fluere à seipsa in aliud; sane vita, quæ dicitur esse actus internus ab anima prodiens in corpus, anima eße nequit: Sed & opiniones, quæ statuunt vitā esse animam, sat superque improbauimus omnes; quinetiam illas respuit Albertus: Reliquum est igitur vt iste actus internus, perfectioque essentialis ab anima prodiens immediate in corpus, sit nouum quid, ac voluntarium Alberti commentum. A B C

Non est itaq; Platonicis, aut Magno Alberto assentiendum, qui existimauit vitam esse quendam actum internum, siue perfectionem essentialem iugiter promanantem ab anima in corpus sibi subiectum.

Di-

A Diluuntur Platonicorum,& Alberti rationes, demonstrando vitã non æmulari lumen in Diaphano; & quomodo quies animæ à sua operationes sit mors. Cap. XIII.

EQVE *sane rationes illæ, quibus opinionẽ suã roborat Albertus cum Platonicis, vllam habent necessitatem; Quod enim ante omnia scribit, quemadmodũ lumen*
B *est actus quidã internus, & essentialis perfectio corporis diaphani, prodiens immediate à luce Solis præsentis in corpus perspicuum; pari modo vita dicitur esse actus quidam internus, & essentialis perfectio corporis viuentis immediate, assidueque profluens ab anima in corpus, cui præsens est, & adnexa; non est argumentum magni admodũ ponderis; quoniã fundatur, ac nititur exẽplo, & analogia Solis ad animã, & luminis ad vitam; exempla nanque ad fidẽ aliqua de re fa-*
C *ciendã in rebus physicis infirmum nimis argumentum præbent, nullamque vim habent probationum. Ceterum neq; vera est allata similitudo, seu proportio animæ ad Solem, & vitæ ad lumen; anima etenim secundum se ipsamet est actus primus, perfectio essentialis, & interna corporis illius naturalis, quod est potentia viuens, ut docet Aristoteles, non aũt cõsimiliter Sol dici potest actus* 2. de an. t. 6.
primus, perfectioq; interna, & essentialis corporis perspicui, quod est potentia illuminatum; sed lumen est potius tale quid, nempe actus, siue perfectio corporis perspicui;

a.de an. t. 69. *quemadmodum nos docuit Aristoteles; & ideo anima* A
proportione respondet lumini, non Soli, à quo lumen proficiscitur; ac proinde potiori ratione veluti ex coniunctione luminis cũ perspicuo, seu ex præsentia luminis in diaphano nascitur hoc, quod perspicuum est actu tale, quod dicitur esse visibile, seu esse illuminatũ; ita ex coniunctione animæ & corporis, seu ex præsentia animæ ipsi corpori oritur esse uiuentis, quod proprio nomine uita
a.de an. t. 37. *nuncupatur ab Aristotele, qui aliquando apertissime in hæc uerba prorumpit, Ipsum autem viuere viuentibus* B
esse est; caussa autem, & principium horum, anima: Et sane sicuti lumen diaphano nullam aliam perfectionem internam tribuit, quam seipsum; ita prorsus anima nullum alium actum essentialem corpori communicat, nisi seipsam: Quare hinc facessat actus ille internus, essentialisque illa perfectio ab anima immediate prodiens in corpus, tanquam aliquid ab anima diuersum, cuius inuentor chorus Platonicorum, & comprobator extitit Albertus. Quod autem posterius affertur ex Ari- C
stotele, mortem esse quietem, & cessationem animæ à sua operatione; quum mors uitæ opponatur, ueluti priuatio habitui; & oppositorum ubique opposita sit ratio, ac definitio proinde fieri ut uita nihil aliud sit, nisi propria operatio animæ: sed ista operatio animæ propria nil aliud esse potest, quam actus ille internus, essentialisque perfectio immediate, ac iugiter ab anima profluens in corpus; tollitur id multifariam; in primis enim falso ab Aduersarijs assumitur Aristotelẽ alicubi

præ-

A præcise pronunciasse mortem esse quietē animæ a sua operatione: Bene dixit aliquando Philosophus animatum nutriri quousque saluum fuerit; & alibi animatum eousque esse, quousque alitur; seu etiam vegetans priuatum alimento esse non posse: Quæ loca fusius alibi nobis explicantur; sat illud sit in præsenti ea non fauere Alberto, neque Academicis. Sed concedamus illis nunc disputandi gratia, Aristoteleam esse propositionem illam famosam, qua dicitur Quietem animæ nutritiuæ a

1. de gen. t. 41. 2. de an. t. 47. 48.

B sua operatione esse mortem; ex ea certe colligere non poterit Albertus nisi vitā esse operationē animæ vegetalis, quam nutritiuam nuncupare solemus; quod tamen longe abest a veritate, tum quia vltra vitæ speciem, quæ prodit ab anima vegetali, pendent quoque duo alia vitæ genera ex anima sentiente, ac rationali, siue intellectrice, quod fusius apparebit suo loco; tum quia Mundus, & Cæli viuunt, quibus non inest anima vegetalis; cælos autem, ac Mundum viuere, ac esse de numero ani-

C matorum corporum, inferius late demonstratur: Non est ergo vita in vniuersum functio animæ vegetalis. Amplius communi omnium interpretum consensu in propositione, qua dicitur quietem animæ nutritiuæ a sua operatione esse mortem, per huiusmodi operationem intelligitur nutricatio; quæ reuera etsi non sit operatio animæ, vt habentis; non enim anima est, quæ nutritur, habetque altionem in seipsa; sed compositi viuentis; nam quod reipsa nutritur, est totum coniunctum ex anima, & corpore viuens appellatum, quia tamen altio est ope-

ratio

ratio, quam edit viuens proprio munere huius animæ, A quæ vegetans appellatur; iccirco nutritio passim a Philosophis dici consueuit operatio animæ vegetalis; & ita in vniuersum ceteræ operationes animatorum quamuis sint viuētis prout illud est quid ex anima & corpore constitutū; quia tamen uiuēs illas functiones obit in virtute animæ, a qua dependēt, si non tanquam ab agente adæquato, saltem veluti a principio quo primo agens operatur; quod adnotare licet ex Aristotele definiente animā esse principium, quo primo uiuimus, sentimus, loco moue- B mur, & intelligimus; eapropter operationes aliæ omnes propriæ coniuncti, dicuntur tamen non raro a Philosophis, licet minus prioprie, actiones animæ. siue igitur assumas nomen operationis proprie, siue improprie, ex eo quod asseritur quietem animæ vegetalis a sua operatione esse mortem, non potest Albertus colligere vitam generatim esse functionem illam internam ab anima immediate, assidueque prodeuntē in corpus. Vlterius absolute ista propositio falsa est non minus quam vulgaris, Quie C tem animæ nutritiuæ a sua operatione esse mortem; oua etenim tum fecunda, tum quæ citra maris actionem subuentanea nascuntur, immo & semina plantarum viuunt, suntque animata, quiescente in eis anima simul ab omni operationum genere, sæpe quidem per multum temporis tractū, aliquādo etiā quousque vita fruūtur. Quare neque in proposito subscribendum est Alberto Magno, vllique Platonico existimanti vitam esse functionem, siue actum quendam internum, perfectionemque

2. de an. t. 24.

que

A que essentialem immediate, ac incessabili fluxu prodeuntem ab anima in corpus.

Quinta Opinio Galeni, qui censuit vitam esse aut animæ facultatem, aut facultatis operationem. Cap. XIV.

ALENVS autem non parum anceps fuit de natura vitæ, quauis enim apertissime fateatur aliquando vitam esse ope- De vtil. respir. cap. 1.
B rationem quandam a ceteris particularibus actionibus vniuersis longe variã; nihilominus alibi suam hæsitationem nobis facit compertissimam quicquam certi non asserens de vita, sit ne facultas quædam animæ, an potius facultatis cuiuspiam operatio, inquit enim, Maxima igitur dignitas ipsarũ est virium, quando viuere ipsum nobis ex harum custodia constat, vt pote quum vitam aut ipsas esse vires, 9. method. c. 13.
C aut earum actiones sit necesse. At vita ipsa nihil esse prius in animantis corpore potest, propterea quod nec sanos esse citra vitam liceat. Hæc ex Galeno. In cuius opinionis confirmationem afferunt Clarissimi viri, & præcipue in doctrina Galeni non vulgaris eruditionis, huiusmodi argumentũ dicentes, Vita est quid ordine Naturæ posterius anima, animamque in corpore existentem sequitur necessario, & immediate, uelut vmbra corpus; sed ab anima in corpore degente immediate, ac necessario proficiscuntur vel facultates, vbi hæ distin-

ctum

ctum quid ab animæ substantia esse statuantur; vel A
operationes, ubi facultates ab essentia animæ non distinguantur. Vita ergo necessario esse uidetur aut animæ facultas aliqua, aut facultatis actio quædam, quemadmodum censuit Galenus.

Examinatur Opinio Galeni, & ostenditur vitam non esse facultatem animæ, neque facultatis operationem. Cap. XV.

B

T uero ex allata sententia Galeni constare cuique potest ipsum de natura uitæ multum dubitasse; atque ideo hac in re non plane satisfecisse; & eo magis, quia quod asserit uitam esse facultatem quãdam animæ, illa quoque aduersantia habet argumenta, quæ superius adducta fuere aduersus opinantes uitam esse animam; siquidem, ut abunde alias ostendimus, facultas animæ idem reipsa est cum animæ substantia. C
De ort. an. hu.
Sed etiamsi demus disputandi gratia, facultates re distingui ab anima, & esse accidentia, non tamen poterit Galenus asserere uitam esse facultatẽ, tum quia huiusmodi facultas, quæcunque sit illa, quum pendeat ab anima, necessario est posterior in corpore animalis, quam sit anima; unde asserendum erit in animantis corpore animam priorem esse ista facultate, quam dicit esse uitam; sed ex aduerso uita ipsi Galeno ea res est, qua nihil prius esse potest in corpore animantis: tum quia facultates om

nes

A nes huiusmodi quum sint potentiæ quædam naturales in doctrina aduersariorum, & de secunda specie qualitatis, ab iis profecto corpus nanciscitur ut sit potestate tale, non actu; ita enim oculus à facultate uisiua hoc habet ut sit potentia uidens, non actu; alioquin semper actu videret, quum perpetuo habeat huiusmodi facultatem visoriam; & quod de facultate videndi pronunciatum est, hoc ipsum de quacunque alia facultate, ac potentia naturali dicendum est; verum enimuero à vita corpus B habet hoc vt sit actu viuens, nõ potestate solum; sic ergo vita non est ullo modo animæ facultas, vt existimauit Galenus; immo neque alia vlla potentia naturalis de secunda specie qualitatis. At vero propterea statuendum non est vitam esse operationem, nam primo loco viuens, qua viuens est, substãtia est; igitur vita, quæ illud est, cuius participatione animatum dicitur esse uiuens, substantia non esse nequit; ex quo satis constare potest uitam non esse actionem, neque accidens omnino.

C Deinde quum quicquid animatum est, tandiu viuens sit, & appelletur, quandiu animam retinet; quumque multa reperiantur animata, seu viuentia, quæ per notabile spatium temporis ab omni simul actione feriantur; uti sunt semina cum animalium, tum euidentissime plantarum; necessarium est proculdubio confiteri vitam non eße actionem penitus: Quod quidem semina per differentiam temporis effatu dignã simul à quacunque actione otientur, satis apertum facit vel ipse sensus in stirpium seminibus, quæ per multos menses extra

humum fecunda seruantur in horreo absque eo quod A
ullam penitus edant operationem: Quod autem semina reipsa sint animata, & viuant nihilominus quam stirpes, id apprime demonstrat eorum uis prolifica, ut Aristoteles, & nos ipsi alibi disputauimus. Hisce addi potest argumentum simile desumptum ab ouis, tum fecundis, quæ nemo sanæ mentis inficiabitur esse animata, & uiua; tum quoque subuentaneis appellatis; quibus Aristoteles aliquando probat inesse animam, & uitam, eo quia morte pereant; nihil autem mori potest, quod ui- B
uens non sit, atque animatum; compertissimum uero est oua extra ouiparæ aluum perdurare posse multo tempore, nec illo unquam ullam obire operationem uiuentibus propriam; uita ergo non est actio. Assentiendum non est itaque Galeno dicenti uitam generatim esse aut animæ facultatem, aut facultatis operationem.

De respir. c 7.
2. de gen. an. c. 3.
De ort. an. hu.

2. de gen. an. c. 4.

Soluitur allata ratio pro Galeno, & monstratur actiones, facultatesq., & vitam non immediate C sequi animam, sicuti nec vmbra immediate, ac necessario sequitur corpus. Cap. XVI.

EQVE uero satis firmo nititur fundamento ista opinio Galeni; quod enim ad eius confirmationem afferebatur argumentum, Vita ordine Naturæ est quid posterius anima, animamque in corpore existentem sequitur, uelut umbra corpus, necessario,

&

A & immediate: sed ab anima in corpore existente immediate, ac necessario proficiscuntur non nisi uel animæ facultates, uel facultatis actio aliqua; multis in rebus peccat; in primis enim falso assumitur uitam pendere solum ab anima; pendet nanque etiam à corpore. Alioquin anima rationalis à corpore separari posset aut non moriente homine, aut post hominis obitum uita humana superstite; quorum utrunque implicat contradictionem: sed hac de re infra latius: Sic enim umbra quo-

B que, secus ac dixerit Aduersarius, non solum corpus immediate, aut necessario sequitur, primo quia non omne corpus umbram parit; non enim luminosum secundum se, non item perspicuum, sed opacum solummodo; immo neque opacum corpus necessario, aut immediate, aut per se umbram efficit; non enim noctu, ac in tenebris; sed solum interdiu, siue ad præsentiam externi luminis; quare umbra non à corpore opaco solummodo, sed ab eo, & à lumine simul necessario dependet; uerum

C & hoc non absolute; nam corpus opacum à luminoso corpore undique circundatum, siue omni ex parte illuminatum umbram non efficit ullam; ita ligna in medio igne, & elichnia candelarum ardentium undique à flamma circundata, & illuminata umbram non effundunt; quare immediate ac necessario dependet umbra nonnisi à corpore opaco secundum partem illuminato: Deinde uero quia corpore opaco immoto, seu quiescente, si luminosum moueatur, necessario ad eius lationem auersa motione mouebitur umbra corporis opa-

ci; signum euidentissimum non à corpore opaco solo, siue immediate umbram pendere, at etiam quammaxime à luminoso, siue mauis à lumine. Falsum est præterea quod scribitur ab anima in corpore degente nihil immediate proficisci nisi vel facultates, vel operationes; anima etenim, vel ipsomet Aristotele demonstrante, forma est viuentis; at munus formæ est, eodem autore, nec reclamante Galeno, vt tribuat esse illi, cuius dicitur esse forma; quare ab anima, præter facultates, atq; operationes, immediate, ac necessario pēdet ipsū esse viuentis; quod quidē esse vita est; vt aperte constat ex Aristotele; quapropter asserendū potius est oppositū, nempe vitā non esse actionem, aut facultatem animæ, contra Galeni placitū. Amplius quid est quod credatur facultates ab anima immediate prodire, velut umbra e corpore profluit, si reuera facultates idem sunt omnino cum essētia animæ, ut alibi fuse demōstrauimus? Quod autē scribitur actiones immediate, ac necessario ab anima prodire, falsum est item; licet enim aliqua ratione operationes pendeant ab anima, hoc est, tanquam à principio quo primo agens operatur; haud tamen ab ea pendent necessario, quoniam persæpe viuens, otiatur, & simul ab omni operatione uacat, uti oua, & semina stirpium in horreo; neque ab anima pendent actiones immediate, quia non obeuntur functiones uiuentis nisi mediante aut instrumento aliquo, aut saltem ipso agente adæquato, quod est uiuens totum ex anima, & corpore constitutum, cuius proprie sunt opera-

2. de an. t. 4. 24. 25. 36. 37. 12. meta. t. 17. 2. phys. & alibi.

2. de an. t. 36. 37.

A B C

A operationes, non animæ, ut late supra ostensum est: Quamobrem aptius dicuntur actiones immediate sequi esse uiuentis, quam esse animæ in corpore; nam ordine Naturæ anima ubi primum in corpore est, statim constituit esse viuens, quod exinde in virtute animæ fungitur officio suo, propriasque obit operationes. Non ergo satis tuto, ac firmo innixa est fundamento sententia Galeni existimantis vitam generatim esse aut facultatem quandam animæ, aut potius facultatis cuiuspiam operationem aliquam.
B

Sexta opinio illustrium Medicorum iudicantium vitam esse actionem facultatis vitalis a Corde assidue influentis per arterias in totum corpus. Cap. XVII.

VERUM plerique graues Medici arbitrati sunt vitã esse actionẽ facultatis ni
C talis a Corde iugiter influẽtis per arteri as in vniuersũ corpus, inter quos vir sane Clarissimus de hac re scribere non dubitauit, Et Aristoteli, Galenoque videri quod vita sit a motu Cordis, & arteriarum; & quod virtutes motiuæ, quæ sunt viuificantes, sunt fixæ in Corde, & currunt in arterijs ad vnamquamque partem corporis, & acquirunt eis vitam sibi propriam, & caliditatem innatam propriam. Huius autem opinionis assertores sententiam in superioribus ex Galeno propositam sic explicare,

care, & confirmare nituntur, vt censeant animalis animam habere facultates varias, atque distinctas, non solum penes vsus, quos habent diuersos; verum etiam penes membra, e quibus ad alias corporis partes transmittuntur; quas quidem facultates ad tres redigi volunt principales; quarum vnam appellant Naturalem, aliam Animalem, reliquam aũt Vitalem: Et quemadmodum tum Naturalem facultatem ab Hepate per venas in singulas corporis partes ferri asserunt ad obeundas operationes vegetales; quas dicunt esse Nutritionem, Auctionem, & sobolis Propagationem; tum Animalem a Cerebro per neruos ad alias partes influere iudicant ad motum, & sensationes in eis peragẽdas; ita prorsus vitalem facultatem autumant a Corde per arterias vna cum calore, ac spiritu vitali pariter appellato, transfundi in totũ corpus, & vitam singulis partibus impertiri: suamque huiusmodi opinionem, de vitæ natura ea ratione confirmatam satis existimant, qua dicunt, Nisi vita in animali esset actio quædam facultatis vitalis utentis calore, ac spiritu, non solum quibus tanquam vehiculis a Corde per arterias feratur in totum corpus, sed etiam maxime quibus tanquam instrumentis vitam conciliet uniuersis corporis nostri particulis; certe tria ista, calor, spiritus, facultas, influentia per arterias a Corde, non possent uitalia nuncupari, neque ullum habere usum in animali, neque demum prohibito transfluxu caloris, & spiritus, ac facultatis influentiũ a Corde ad partem aliquam, pars ista interiret; quorũ

duo

A *duo prima rationi refragatur, tertium vero ipsi vel experientiæ, qua compertum est, si vincta fuerit arcte, vel dissecta arteria, partes omnes, quæ sitæ sunt infra vinculū, aut sectionem, hoc est, quæ magis a corde distabūt, repente omni sensu, omnique motu, simul & omni vita priuari; signum euidentißimum vitam a Corde transmitti per arterias ad alias corporis nostri particulas vniuersas. Addunt ad suæ opinionis confirmationem Hippocratis autoritatem, qui alicubi, dum ageret de ventriculis Cordis, istam de proposito sententiam attulit inquiens, Hi sunt fontes humanæ naturæ; & hinc flumina sunt, quibus totum corpus irrigatur: atque hi etiam vitam homini conferunt; & vbi resiccati fuerint, homo moritur. Quapropter necessario concludendum esse aiunt vitam a Corde influere per arterias ad omnes alias corporis partes, atque nihil aliud esse, quam opus, siue actionem facultatis vitalis.*

lib. de Corde.

B (margin letter beside "triculis Cordis")

C Perpenditur opinio Medicorū, & ostenditur facultates non transmitti ab vna parte principe in alias; Et vitam non esse opus, aut actionem facultatis vitalis. Cap. XVIII.

ETERVM *neque desunt in ista opinione difficultates & arduæ, & multæ, quæ animum ab eius fide auocant non parum: si quidem ante omnia illud falso statui videtur a Viro Clarissimo virtutes motiuas Cordis, & arteriarum (quæ virtutes alias*

ap-

appellantur sub nomine facultatis vitalis) esse viuisi- A
cantes ita vt vitã cõcilient vnicuique parti; secus enim vincta qualibet arteria, quum partes infra ligaturam longinquiores a Corde, vel ex Galeni sententia, priuentur pulsu, eo quia impeditur quominus ad eas a Corde influat calor, spiritus, facultasque vitalis, repente quoque priuarentur vita; neque soluto vinculo rursum reuiuiscere possent; quoniam a priuatione ad habitum in physicis non datur ulla ratione mutatio; reuiuiscunt attamen, redeuntque ad pristinum statum, & ad consue B
tas operationes; qua de re infra latius adhuc est agendum. Deinde nihil magis a veritate abest eo, quod uulgo Medici constituunt, facultates animæ, ut uisoriam, uitalem, motricem, & huiusmodi alias in animali ab una parte principe ad reliquas transmitti; transmittuntur quidem a partibus nobilioribus, ut a Corde, uel Cerebro, per arterias, uel neruos in alias partes calor, & spiritus uitalis, uel animalis: ut qui res quædam corporeæ sunt, ac elementares in membris principalibus ab C
eorum temperamento genitæ; qui calor, ac spiritus quũ oriri nequeant a partibus minus præcipuis, quibus tamen, ut cæteris omnibus, utroque illo est opus ad obeunda munia uitæ; utrunque ideo, calorem scilicet, ac spiritum a principibus membris ad alias partes uniuersas transmitti necesse est: Sed facultas uitalis, & quæuis alia potestas animæ, non ab elementis ortum habet ulla ex parte, neque materiale quidpiam est, atque corporeum; uerum proficiscitur absque ministerio corporis immediate

De caus. puls. c. 2. an sang. in art. c. ult.

A mediate ab essentia, siue ab intima animæ substantia: si dicere nolint nobiscum Aduersarij eam esse ipsammet animæ substantiam; Quapropter vbicunque est animæ natura, & essentia, ibi quoque necessarium est reperiri animæ facultatem: quum ergo animæ substantia æque sit in quauis parte animalis, eo prorsus modo, quo alibi obseruauimus, & infra etiam commodiori loco adnotabimus; in singulis item partibus opus est æque inesse facultatem vitalem; quæ vtens calore, ac spiritu à Corde influentibus, vitam in omnibus corporis nostri particulis, non quidem efficiat, sed præexistentem conseruet. Quod autem de facultate vitali à nobis nunc est constitutum, id ipsum eadem ratione dicendum est quoque de motrice, ac de alia quauis animæ potestate; nimirũ potentias, seu facultates animæ non influere ab vna parte corporis in aliam, sed æque infixas esse ijs omnibus particulis, quibus inest essentia illius animæ, cuius dicũtur esse facultates: Quæ tamen facultates omnes (vna excepta Vitali, cuius opera necessaria est vnicuique particulæ in corpore viuentis) proprias operationes edunt, non quidẽ in qualibet corporis parte, sed in ea solũmodo, quæ accommodatum instrumentum habeat ad talia munera obeunda: Quocirca sapienter aliquando scripsit Aristoteles, quod pes videre posset, si oculum haberet, qui est organũ visionis: quippe habet pes in se animæ sensitiuæ substantiam; quare omnes etiam ipsius facultates, inter quas visoria connumeratur: vnde quamuis mirum sit, quod scribitur à Diuo Augustino, Plinio, Iodoco Hodio,

Margin: De ortu [illegible]; 16. de ciu. Dei c. 7.; lib. 7. cap. 2.

tab.Geograp lib.desc. regn. Guian.

& Leuino Hulsio, nunc etiam, nedum antiquitus alibi, in Regno Guianæ, quod nostra tempestate detectũ est per Gualtherum Ralegh Equitem Anglum, reperiri hominum genus absque collo, & capite, oculos uero, & reliquas faciei partes in pectore gestantium; Haud tamẽ mirum esse debet Aristotelis alumno istorum hominum pectora videre, loqui, audire, aliasque omnes operationes edere, ad quas obeundas obtinent instrumenta opportuna: Sed redeamus ad pensum. Quamuis autem essentia, & quælibet facultas animæ sensitricis coextẽdatur corpori, quod informat, & omnes eius partes actuet sigillatim, in ijs tamen singulis non obit cunctas operationes, quas edere apta est; siquidem ossa nullam habent operationem sensualem; neque enim tactum, quippe nequaquã sentiunt dissecta, terebrata, vel vsta ossa per seipsa: immo neque mouentur, nisi ratione partium, quibus alligantur; mouentur autem reuera ossa per aliud, nempe ad motũ neruorum, seu etiam musculorum, quemadmodum calamus ad motionem digitorũ scribentis, & baculus itinerarius ad motum brachij, seu manus hominis illius, qui baculo innixus incedit. Quin & illud falso asserunt Aduersarij vitam iugiter à Corde alijs partibus impertiri, tum quia non omnia viuentia Cor habẽt, neque illud, quod appellant Cordi proportionale; ut Cælũ, stirpes, semina, oua, Zoophita, & insectorum animaliũ plurima; tum quia illorũ animalium, quibus Cor datũ est à Natura, pleraque viuere possunt etiam per notabilem differentiam temporis exempto Corde; quod in holo-

caustis

A caustis obseruatũ fuit sæpenumero testimonijs, & experimentis Aristotelis, Alexandri, Auerrois, Galeni, Colũbi, Laurentij, & aliorum anatomicorum; tum quia in constitutione hominis iuxta placita Galeni, & Medicorum, prius formatur Hepar quã Cor; sed Hepar in animali ne tantillo temporis esse potest absq; vita, illam igitur non haurit à Corde; sed neq; ab anima materna, siue à corde matris; quippe viuit fetus in vtero tãquam animal à matre diuersum, & beneficio animæ distinctæ

De iu. & sen. c. 1. & de vit. & mort. c. 14. de an cap. vlt. 7. phys. com. 4. 2. de plac. c. 4. & 2. method. c. 6. & de vit. sect. in f.

B à materna; qua de re satis alibi. Quum igitur Hepar in sui prima constitutione apud Medicos à Corde vitam non habeat, sed ex seipso viuat; par est in posterum quoque, vel Corde iam efformato, Iecur à Corde vitam non mendicare; atque idem omnino iudicium facere oportet de alijs omnibus corporis nostri particulis, supra quas Hepar id priuilegium habere non debet, vt solum inter cetera membra vitam à Corde non sortiatur, sed eam à seipso habeat. Amplius quum Aduersarijs vita omni-

De ort. an. hum.

C bus alijs corporis nostri particulis communicetur à Corde per ministerium facultatis vitalis, quæ est potestas animæ illius, quæ in Corde habet proprium domicilium; quumque Medici Galenum, Platonemque sequuti constituant in homine animæ partem Rationalem totam in solo Cerebro residere, ita vt nihil ipsius alijs partibus communicetur; Irascibilem vero, quæ à Peripateticis appellatur sentiens, in solo Corde consimiliter totam habitare; & Concupiscibilem, quam vocat Aristoteles vegetalem, totam pariter in Hepate solo domicilium

habere; plane confiteri coguntur vitam pendere ab anima sensitrice, siue Irascibili tantummodo, non item à rationali, neque à vegetatrice, siue concupiscibili; quinimmo tum cælos, & plantas, quibus non inest anima sentiens irascibilis appellata, non habere vitam; tum quoque hominem, perinde ac bruta, viuere beneficio animæ sentientis, non autem merito animæ rationalis; quæ omnia falsa sunt euidentissime. Præterea huius opinionis assertores in eo deflectunt à Galeno, quem tamen in omnibus tueri omni studio profitentur, quod statuunt vitam esse opus, aut actionem facultatis vitalis; atque ideo quid ea facultate posterius; quum ex aduerso Galenum supra viderimus apertissime constituentem in corpore animantis nihil prius esse posse illo, quod uitam appellamus. Vlterius quum uita sit quid, in quo aliqua ratione communicant animata vniuersa, Mundus nimirum totus, cælorum quodlibet, homo, bruta, & stirpes; quod alicubi nos docuit Aristoteles; sane tum uita in uniuersum definienda est per aliquod commune; quod reperiatur in omnibus animatis prædictis; tum etiam in definitione vitæ vniuscuiusque aliquid assumi debet, quod saltem secundum quandam analogiam reperiatur in omni viuente; Quocirca bifariam peccarunt Aduersarij, & quia non attulerunt definitionem conuenientem vitæ in vniuersum, siue vnicuique vitæ speciei; sed vitæ brutorum solummodo: & quia definientes uitam animalium brutorum esse opus, aut actionem

1 de plant. c. 1

A *nem facultatis vitalis a Corde ipso per arterias influentis in totum corpus, nihil assumpserunt, quod commune sit, vel analogice ad vitam ouorum, seminum, plantarum, cælorum, ac totius Mundi: Ne taceam Medicos in ista definitione proprios limites transgressos fuisse, quippe qui definire debuissent vitam homini propriam, non item communem alicui brutorum generi; Medicinæ siquidem subiectũ est corpus humanum, ad quod omnẽ sui contẽplationẽ referre tenẽtur; si vero ali-*
B *qua ratione Medici vitam brutorum considerare potuerunt, in eo tamen culpa non vacant, quod non definierint vitam hominis, prout contradistinguitur a vita brutorum; quum vltimus Medicinæ scopus, ac finis existat vitam hominis diu seruare incolumen.*

Diluuntur Medicorum rationes, monstrando quem vsum vere habeant facultas vitalis, calor, & spiritus a corde influẽtes; & cur vitales appel-
C lentur sigillatim tres istæ res. Cap. XIX.

Eque uero magni admodum ponderis esse videntur argumenta illa, quibus Medicorum opinio munitur; nam quod primo loco dicitur Galeno, & Aristoteli vitã videri esse a motu Cordis, & arteriarũ, soluitur eo quia reuera quum per talem motum continue refocilletur calor natiuus, qui dicitur esse vinculum alligans animam corpori, ac ideo illud, quo proxime fo-

uetur,

uetur, & conseruatur vita, vt infra latius apparebit; A
fortasse non repugnabit Aristoteli vitam pendere a motu Cordis, & arteriarum, tanquam a caussa conseruante, atque fouente; non tanquam a caussa principaliter efficiente; Alioquin falso dicitur Aristotelem alicubi pronunciasse motum Cordis, & arteriarũ reuera producere assidue vitam in partibus vniuersis: Neque tale quid, si a Galeno asseueratur, vltro concedere possumus absque vlla probatione. Dum vero deinde asserunt Aduersarij, Nisi fateamur vitam esse operationem quandam B
peculiarẽ animæ ab alijs omnibus longe diuersam, quæ a Corde per arterias omnibus corporis nostri particulis impertiatur ministerio caloris, & spiritus, facultatisque vitalis propterea nũcupatæ; factum iri vt ista tria, calor nimirum, spiritus, & facultas, a Corde per arterias in totum corpus influentia, vitalia non possent appellari; neque vllum habere vsum in animali, siue in corpore nostro; neque prohibito eorum transfluxu a Corde ad partem aliquam, pars illa iccirco interiret; quæ omnia C
& rationi refragari uidentur, & quotidianis experimentis, quibus non semel compertum est, si arcte vincta fuerit arteria ita ut prohibeatur quominus per eam a Corde aliquid influat ad partem determinatam, ea pars repente concidit sensus, motusque, ac uitæ expers, Dum inquam talia proferunt Aduersarij, eam rationẽ proponunt, quam nos funditus euertere possumus rei naturam altius introspicientes; Quamuis enim assumpti ultimã partẽ radicitus extirpet Galenus eorum Magister

A *ster non uno in loco, ubi apertissime testatur se oppositũ sæpenumero expertum fuisse, nos tamen omissa nũc Galeni experientia, quam oportuniore loco inferius expendemus diligentius, negamus totum coniunctum, siue tres illas consequentias, quas faciunt in adducto argumento Viri Clarissimi; Dicimus enim uitam reuera nõ esse quid a corde per arterias cõmunicatum ceteris partibus ministerio caloris, & spiritus, facultatisque uitalis; nihilhominus tria ista per arterias a Corde in uni-* De uel. respir. c. 5. & alibi.

B *uersum corpus influentia, iure appellari uitalia, & habere proprium usum in corpore animalis, & demum probibito eorum trãsfluxu a Corde ad partem aliquã, eam ilico amittere sensum, motum, & denique uitam: Et sane huius rei ea ratio est, quoniam si qui a Corde per arterias in uniuersum corpus influit calor, ac spiritus, atque si uis etiam ipsa facultas (quam tamen supra ostendimus reuera influere nullo modo posse ab una parte corporis in aliam) certe tria ista uitalia nuncu-*

C *pari debent, non quod uitam, quasi actionem quandam partibus concilient, aut eam quauis alia ratione illis a Corde deferant, ut aiunt Medici; sed quod præexistentẽ uitam in qualibet parte animalis assidue foueant, atque conseruent; Quod plane præstant iugiter conseruãdo calorem insitum, quem primigenium appellant, & fixũ unicuique parti; qui calor, ut abunde suo loco patebit, uinculum est quo animæ substantia detinetur in corpore animalis, ac proinde quo animalium uita innititur; calor namque iste primigenius in animalibus conserua-*

tur

de respir. passim. de mort. & vit.

tur maxime tum sui euentilatione, ac refrigerio ab aere A inspirato, attractoue intra corpus, ut docuit sæpe Aristoteles, & Medici omnes confirmant; tum etiam expulsione fuliginosi excrementi; ita enim temperatus caloris æstus, & subtracto fomite feruori suo, non tam cito depascitur humidum radicale, quo calor detinetur; qui calor propterea seruatur diutius in animalibus attractione aeris, & expulsione fuliginum; quæ duo peraguntur optime motu Cordis, & arteriarum, quando scilicet in istarum partium dilatatione intromittitur aer per tra- B cheam, & pulmones, ac per porosum corporis habitum, in quem desinunt arteriarum ostiola; atque in earundem partium cōstrictione fuligines expelluntur per eosdem meatus: Qui sane duo Cordis, & arteriarum motus obiri solent opera facultatis uitalis, quæ ad hoc opus efficiendum calore utitur, ac spiritu uitali, tanquam accomodatis, & necessarijs instrumentis; Quare omnium istorum, quæ merito uitalia nuncupantur, usus proprius est, non quidem uitā efficere, ut aiunt Medici, sed effe C ctam aliunde conseruare attractione aeris, & fuliginū expulsione, temperato æstu caloris, fomiteq; feruori eius subtracto, diu incolumen in animali seruando insitum calorem, quo uita per se primo niti uidetur: Ex quo si alicui parti tria illa non adsint a Corde influentia, uel ipsi non opitulentur quauis de caussa, tandem pars illa emoritur destituta, & priuata, non caussa effectrice suæ uitæ, sed conseruatrice solum, ac sine qua non potest pars illa uiuere. Ceterum neque absolute uerum est si prohibea-

A *hibeatur fluxus caloris, & spirituum à Corde ad partem aliquam, iccirco illam repente, ac necessario mori; nam si arcte vinciatur arteria, & ita prorsus tollatur fluxus caloris, spirituumq; à Corde ad partes reliquas, profecto partes infra ligaturam remotiores à Corde cessabunt quidem à pulsu, & omnino à motu, & sensu; quippe munia ista edi nequeunt, nisi à calore insito partis illius, cuius sunt opera; & ab insito eius calore non eduntur, nisi interuentu caloris, & spirituum influentium à Corde; nam sicuti ad omnes operationes anima vbique, ceu primario instrumento, vtitur calore primigenio, quem implantatum nuncupant, ac fixum, siue insitum; ita iste calor innatus nil penitus prestare potest, nisi excitatus, quasi à somno, ab actu primo ad opus, & adiutus à calore, & influente spiritu, tanquam ab instrumento quodam secundario; partes inquam infra vinculum arteriæ à Corde distantiores cessabunt quidem ab omnibus operationibus consuetis, non tamen protinus, ac necessario interibunt; alioquin soluto vinculo in pristinum statum rursus non redirent; quandoquidem à morte ad vitam, & omnino à priuatione ad habitum impossibilis est regressus in Natura, neque uiribus Naturæ ullis id fieri potest ut pars aliqua in animali vitam recuperet, quam semel amiserit; at contra uidemus id euenire, quod ubi soluta fuerit paullo post arteria, partes infra ligaturam iterum continuo redeunt ad pristinum statum, & omnino ad consuetas uitæ operationes: Dixi paullo post, quia si diu multum-*

Vide lib. 6. cap. 3.

B

C

que aut uincta stricte arteria, aut ligatum arcte membrum aliquod detineatur, partes infra ligaturam tandiu refrigerio destitutæ moriuntur non solum ob concursum humorum calore ipsarum insito suffocato: sed etiam ob retentas fuligines, quarum aut ubertas calorem itidem innatum suffocat: aut ardor caloris eiusdem primigenij æstum adauget, uiresque acuit in perniciem humidi radicalis; hoc enim consumpto calor itē fixus exoluitur, quo exoluto vita morti cedere cogitur, vnde pars illa tota gangrænam contrahit, & ita sphacelata iam non amplius reuiuiscit, reditue ad pristinum statum, sed putrescit, proximasque sibi partes facile corrumpit, ni ferro, vel igne statim à corpore tollatur: Hac in re sagax illud occurrit callidi circulatoris ingenium, qui filo serico sic artificiose ligauerat capræ cuidam arterias circa collum ascendentes ad caput, quas Carotidas appellant, siue soporarias, vt dum manu ceruici caprinæ imposita clandestine filum traheret aliquantisper, nodus arterias perstringebat arcte, confestimque capra veluti mortua humi procumbebat, omnis motionis, ac sensus expers; id quod fieri posse agnouit quoque Aristoteles aliquando inquiens Quibus in collo venæ apprehenduntur insensibiles fieri, nomen venæ applicans etiam ad arterias, more veterum, qui solum pulmonis tracheam arteriæ nomine appellabant: sed redeamus ad lepidam circulatoris historiam; eodem autem vafro homine paullo post filum in oppositam partem clam item diducente, & ita laxante vinculum arterias perstringens, repen-

[Margin notes: A (beside line 1); B (beside "illa tota gangrænam"); C (beside "terias perstringebat"); Vide lib. 3. cap. 3. (beside "gax illud occurrit"); De som. & vig. c. 2. (beside "quando inquiens")]

A to prosiliebat animal, quasi à morte ad vitam: signum, & argumentum euidentissimum vitam partibus alijs à Corde non impertiri, tanquam opus, aut actionem facultatis vitalis. Quod vero deinde afferunt illustres Medici ex Hippocrate asserente ventriculos Cordis homini conferre vitam, & vbi resiccati fuerint hominem interire; nihil noui affert; Quum enim statuamus vitam conseruari calore; calorem vero itidem incolumem seruari sui refrigeratione, ac euentilatione; quæ fieri solet B in vnaquaque particula, ministerio caloris, & spiritus vitalis, quæ duo à ventriculis cordis per arterias feruntur in singulas corporis nostri particulas; plane assentientem habemus Hippocratem, non reclamantem, dum constituit ventriculos Cordis esse fontes humanæ naturæ, à quibus tanquam flumina prodeunt arteriæ sanguine, ac spiritu totum corpus irrigantes; atque vitam homini conferre, non quidem veluti caussæ vitam efficientes, aut quasi vehicula illam à Corde ferentes (vt C opinantur Medici) sed solum veluti caussæ vitam præexistentem in partibus conseruantes; & propterea vbi Cordis isti uentriculi, seu fontes resiccati fuerint, ita ut aliqua de caussa iam amplius non influant spiritum, & calorem uitalem ad reliquas corporis partes, illarum partium uita iccirco priuata sui caussa conseruatrice morti cedere cogitur, & ita contingit hominem emori, quemadmodum animaduertit Hippocrates. Quare ista Medicorum opinio, quod uita sit actio, siue opus facultatis vitalis à Corde per arterias una cum calore,

De Corde.

Loc. cit.

ac spiritu influentis in corpus uniuersum, haud plane A
firmis suffulta est fundamentis.

Septima opinio Alexandri, & ex doctissimorum virorum sententia, quod vita sit opus animæ, siue animæ præsentia. Cap. XX.

LEXANDER *ille Aphrodisiensis, Peripateticæ familiæ lumen præclarum, de natura uitæ breuiter admodum* B *duobus in locis est philosophatus, unus*
4. de an. c. 44. *est in sua Paraphrasi de anima, ubi nihil aliud asserit, nisi quod uita est animæ præsentia;*
lib. 2. cap. 8. *alter uero est in Quæstionibus Naturalibus, in quibus aperte confessus est uitam non esse animam, sed operatum, siue opus animæ perspicuis uerbis hunc in modum scribens, Præterea non est idem anima, & uita; sed quod est operatum uita est; quum per ipsum sit nutrimentum, & augumentum; Quod autem potentia ui-* C *tam habet dicetur utique organicum; quum per ipsum habeat potentiam ut nutriri possit, & augeri, quod æquale non est ei, quod est animam habere. Addunt uero Clarissimi uiri in explicationem sententiæ ab Alexandro propositæ uitam dici operatum, siue opus, græce quidem Energiam animæ; non quomodocunque, sed quum nomen istud Energia significet proprie functionem; functio autem animæ operatio est; operatio uero duplex, alia est imperfecta, partibilis, temporaria,*

seu

A *seu tēpore mensurabilis, cuius esse est in fieri, & non penitus absque motu, quæ proprio vocabulo appellatur actio; alia vero est perfecta, impartibilis, motionis, ac temporis expers (licet diu perdurare valeat) quæ proprie non fit, sed potius est, ita vt illius esse sit non quidem (quod aiūt) in fieri, sed permanens; quæ operatio apte magis appellatur functio; secundum eam namque dicitur quid fungi suo munere; atque huius operationis perfectæ species quædam dicitur esse vita; anima etenim corpori præsens*
B *suo munere fungitur illud viuificando: quæ quidem operatio animæ in corpus, etsi protrahi valeat in longum tempus, eo tamē per se primo, siue intrinsece, ac essentialiter non admetitur; velut etiam visio, exempli gratia, quæ functio quædam est momentanea, & impartibilis; id tamen haud tollit quominus per temporis tractum continuum, & effatu dignum possimus intueri quodpiam visibile; sic fundamenta suo munere fungi dicuntur, vbi sustinent, ac fulciunt totum ædificium; &*
C *quamuis ista operatio multo tempore perdurare valeat; hoc tamen non prohibet quominus actus ipse fulciendi, ac sustinendi, quantum sit ratione sui, non indigeat, nec mensuretur intrinsecus mensura temporis: Ita prorsum vita est opus, siue operatio animæ in corpus, quæ non nisi per accidens tempore mensuratur. Ad cuius opinionis confirmationē illud primum occurrit ex Aristotele, qui quum animæ quidditatem sibi cognouerit inuestigandam ex eius operationibus, animæ naturam semper definire voluit per vitam, tum vbi scribit Animam* 2. de an. t. 33.

mam

2. de an. t. 6. *mam esse actum primum corporis physici potentia vitam habentis; tum quoque vbi doctiori minerua pronunciauit Animam esse principium quo primo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus; propositam sane methodum non obseruasset Aristoteles in indaganda vitæ natura, si vita, per quam animam definiuit, non esset animæ operatio. Amplius operationes uiuentis dependent omnes ab anima, vt à principio quo primo ipsum compositum operatur; siue anima, vt est principium quo primo animatum operatur, suas respicit operationes; quum ergo Aristoteli definiatur anima esse principium quo primo viuimus; liquido iam constare potest vitam esse animæ operationem. Ita ergo videtur Alexandro, & plerisque alijs viris doctissimis vitam non esse animam, sed præsentiam, siue operatum, uel opus animæ, ac ut inquit Priscianus Lydus, animæ quandam propagationem.*

1. de an. t. 24.

A

B

2. de an. t. 24.

Expenditur opinio Alexandri, ostendendo vitam non esse præsentiam animæ, nec illius operationem, nec aliquid momentaneum, sed metiri tempore. Cap. XXI. C

ERVM *neque ista mentem satis firmare uidentur; In primis enim haud parum inconstans sese nobis offert Alexander modo statuens vitam esse animæ præsentiam, modo asserens eam esse animæ operatum; non enim idem sunt præsen-*

2. de an. c. 44.
2. quæ. nat. c. 8.

tia

A tia animæ, & opus, siue operatum animæ: immo tantum differt in quauis re præsentia ab opere, siue operato, quantum esse, ac existere ab operari; nam animæ præsentia re idem est atque animæ existentia, nusquã ab anima separabilis; semper enim, ac anima est, alicubi est, quamuis non vt in loco; at vbicunque anima est, ibi præsens est: at vero animæ opus, siue operatum, uel etiam operatio re differt ab animæ substantia; quin etiam multoties ab ea separari potest; siquidem nõ vbi-

B cunque est anima, ibi necessario operatur, sed potest aliquando latere, seu quiescere in actu primo, vt in ouis, & seminibus. Deinde vero absolute concedendum non est vitam esse animæ præsentiam, pluribus de caussis; primum quidem eo quia rationalis anima immortalis quum sit (hoc enim uel ab Aristotele tanquam axioma, & principium scientiæ proprium promulgatur, quicquid senserit Alexander) post mortem eidem Aristoteli permanet incorrupta; & ex consequenti,

2. mag. mor. c. 2.

1. de an. t. 21. 12. meca. 17.

C vbicunque sit, ibi erit præsens; non tamen vitam ullo modo poterit producere, nanque apta non est efficere nisi vitam hominis; atuero post mortẽ hominis ab eius anima citra corpus morante iterum vita humana effici non potest; vita igitur reuera non est animæ præsentia, ut opinatur Alexander. Postea definiens vitam esse animæ præsentiam absolute, in eo deficere uidetur, quod non explicat cuinam sit referenda hæc animæ præsentia: præsentia enim consignificat habitudinẽ ad aliud; & anima multis rebus potest esse præsens, ut puta cor-

pori

pori, & à corpore semota alijs naturis; male itaque omisit Alexāder cuināa rei animæ præsentia sit id, quod vitā appellamus: Quo etiā genere criminis Aristoteles nō uno in loco culpat Antiquiores, qui de anima tractātes eam non aptabant corpori, aut illam corpori aptantes non explicabant qualenam foret illud corpus. Sed esto quod intelligendum sit Alexandri dogma de animæ præsentia ipsi corpori, & corpori tali, cuius est actus; hinc etiam multa contingunt difficilia; primum est, quoniam animæ substantia à corpore separata, sed non longe ab eo distans, at prope illud manens, ei præsens est, vt architectus ædificio, & faber ligno; non tamen ideo vitam producit: vita ergo non est pura præsentia animæ. Deinceps si consideremus speciatim animas uiuentium sublunarium, hæ non sunt præsentes corpori, sed in eo insunt; præsens est nauta naui, Intelligentia cælo, & lumen perspicuo: at anima nostra, insuper & brutorum animalium, atque plantarum, quæ omnia vitam in se habent, in corpore inest, non solum corpori est præsens; quare non bene definitur vita generatim esse animæ præsentia. Circa illud autem, quod asseritur vitam esse Opus, aut operatum, siue operationem animæ, non minora dubia contingunt; quum enim opus, & operatum, sit quid ab operatione distinctum; immo sit finis actionis, vti admonet quandoque Aristoteles; concedimus quidem Alexandro vitam esse opus animæ; nam reuera vita est quid ab anima productum, tanquam effectus a caussa sua; & id aperte alicubi te

stàtur

1. de an. t. 51. 52. 53. 2. de an. t. 26.

2. quæ. nat. c. 8.

1. æthic. c. 1.

A *ſtatur Ariſtoteles inquiens & animam eſſe principium, & cauſſam vitæ; & opus animæ proprium eſſe vitam rebus inferre; ſed tum ab Alexandro, & Lydo diſſentimus, non modo quia ipſe conſtituit vitam eſſe ſolius animæ, non item corporis opus; quum tamen anima citra corpus vitam non efficiat; licet Ariſtoteli anima dicatur eſſe id, in quo primo viuere ipſum eſt: verum etiam quia nimis tenuis eſt hæc notio ijs, qui exactam illius contemplationem profitentur: tum maxime ab Alexan-* 2. de an. t. 37. 2. mor. Eud. c. 1. 5 meta. t. 23.

B *dreis, qui non diſtinguentes opus, ſiue operatum ab operatione vitam eſſe ſtatuunt functionem, ac operationem animæ; quippe vitam diuerſum quid eſſe à quauis animæ functione, non minus quam ex Ariſtotele diuerſum quid ſit opus ab operatione, fuſe iam oſtenſum eſt ſupra, & infra quoque oportuniore loco demonſtrabitur. Præterea ſuſpectum eſt quod aſſerit Alexander vitam eſſe id, per quod eſt nutrimentum, & augumentum in actu, ita vt quod habet potentia tantum ipſum nutriri,*

C *& augeri, habeat quoque potentia vitam; quum illud vel ſenſui notum ſit multa actu viuentia neque reipſa nutriri, neque augeri, ſed habere ſolummodo facultatem obeundi huiuſmodi operationes; qualia ſunt ſemina, & oua, ipſomet Ariſtotele aſſertore; qui etiam faſſus eſt aliquando animal haud ſemper augeri quouſque viuit; & alibi vegetalia omnia viuere ſemper quouſque accipere poſſunt alimentum, non (ut ait Alexander) quouſque illud actu accipiunt, dum ſtatuit eo modo prorſus animatum ſe habere ad vitam, quo ſe ha-* De reſpir. c. 7. 2. de gen. an. c. 3. & 4. 2. de an. t. 47. 2. de gen. t. 41. 2. de an. t. 14.

bet ad augumentum, & alimentum. Maiorem deinde suspicionem illud incutit, quod scribitur vitam esse actionem, siue functionem animæ; nam functio ista, siue actio est accidens quoddam, vitam autem esse quid substantiale, non vnum est, quod doceat, præter ea, quæ superius in Galenum adnotauimus, primum quidem illud esse videtur, quia omne accidens eius naturæ est, vt à subiecto, cui inest, deleri valeat vel reipsa, vel ministerio Intellectus, præter subiecti corruptionem ea ratione scilicet, quia potest subiectum aut reuera esse, aut saltem mente concipi absque illo accidente: sed vita nullo pacto ab animato abesse potest sine interitu subiecti; neque enim quis mente concipiet animatum sine vita; quamobrem necesse est confiteri vitam non esse accidens vllo modo; quare neque actionem, seu functionem animæ in corpus, vt aiunt Clarissimi viri. Amplius apud A B

2.de an. t. 13. *Aristotelem vita dicitur esse id, quo differt animatum ab inanimato; at vero tale quid, quo vna substantia differre dicitur ab alia, substantia est, non accidens; loquimur autem de differentia essentiali, & propriissima; vita igitur non est accidens; propterea neque actio, neque functio. Vlterius vitam assumit Aristoteles in* C

2.de an. t. 6. *definitione animæ, quæ substantia est; licet autem substantia poni valeat in definitione accidentis; quippe solet accidens definiri per additamentum, vt sæpe monet*

Vide lib. 3. cap. 4.

7. meta. t. 12. 17. 18. 19. & seq. *Aristoteles; fieri tamen haud potest, vt accidens ingrediatur definitionem substantiæ; alioquin posset definiri substantia per posteriora; quod inde falsum esse*

con-

A *conuincitur, quia definitio explicat definiti partes essentiales, quæ toto ipso priores existunt: Immo & clare docet nos Aristoteles, ubi unum quid ponitur in definitione alterius, hoc uicißim non poni in definitione prioris, nisi relatiua sint; quum ergo substantia ponatur in definitione accidentium, substantiaque non habeat secundum se relationem ad accidens; quippe substantia reperitur, cui nullum penitus adhæret accidens, ut Deus optimus, quem aliquando vocat Aristoteles Primam substantiam, & alibi substantiam immobilem, intelligibilem, ac separatam; liquido iam constat non posse accidentia ingredi definitionem substantiæ; vita ergo, quæ animæ definitionem complet, non est accidens ullo modo: quare nec operatio, nec functio. Deinceps ex eodem Aristotele, vita est viuentibus esse, & profecto siue per hæc velit Aristoteles vitam impertire ipsum esse viuentibus; siue potius vitam esse ipsummet esse viuentium; ex eo semper, ac necessario sequetur vitam esse quid prius quacunque actione, ac operatione, quæ fiat, situe quouis modo in uiuente: & proinde uitam non esse ponendam in genere actionis, aut functionis ab anima prodeuntis: si etenim uita illud est, quod tribuit esse uiuentibus; quum omne, quod esse alicui tribuit, eo sit prius, saltem natura uita proculdubio prior erit animato, ac uiuente: quare omni etiam functione, quæcunque in animato fit, aut est quouis modo; quum autem idem seipso prius esse nequeat, uita certe non erit actio, uel functio in uiuente:*

1.phy.t.29.

2. Periher. c. in f.

12.meta.t.29. vsque ad 52.

2.de an.t.37.

uente: Sin autem, quod textui magis congruit; nam A
2. de an. t. 36. 37. probans Aristoteles animam esse formam uiuentis, ait formam esse quod quid erat esse rei, siue caussam essentiæ; at anima est caussa ipsius uitæ, seu uiuere, quod est esse uiuentibus; quare fit ut anima dicatur esse caussa, tanquam forma corporis uiuentis: Ceterum quamuis obiter, non possum tamen hic non admonere male diuisos, ac potius laceratos fuisse contextus Aristotelis; nam allati argumenti maior propositio habetur in fine contextus trigesimi sexti, minor uero cum sui proba- B tione, atque intenta conclusione in principio trigesimi septimi: sed redeamus ad rem: Si inquam Aristoteli uita sit esse uiuentium; quum esse ubique sit prius ipso Agere, ac operari, prius etenim quodcunque est id quod est, deinde agit id quod potest; necessario item concludendum est uitam esse quid prius omnibus operationibus, quæcunque in uiuente obeuntur. Neque plane tuta euasio est, allatas rationes ostendere uita non esse actionem, seu functionē uiuētis, atq; animati, quod C compositum est ex anima & corpore; quum ab Alexandro statuatur uita esse actio, siue functio solius animæ;
3. de part. c. 1. 1. de an. t. 64. siquidē (ne dicam ex Aristotele actiones, operationesque omnes in viuente uere, ac proprie esse totius suppositi animati, non animæ solius, quæ est pars suppositi) satis constare puto ex antehabitis argumentis vitam nullo pacto dici posse actionem, functionemue ullam ex ijs, quæ in viuēte obseruantur, siue ab anima sola prodeat, siue a composito viuente: sed esse quid in genere substan-

tiæ

A tiæ prius quacunque operatione. Quod autem afferunt Doctissimi viri vitam esse functionem animæ in corpus & tunc animatum viuere, quãdo anima fungitur suo munere corpori præsens, illud viuificando, coincidere videtur apertissime cum ijs, quæ de vita philosophatus est Magnus Albertus, cuius opinionem in superioribus confutauimus. Quod vero exinde proponunt, vitam scilicet esse operationem, siue functionem, quæ non fit, sed est potius, hoc est, quæ non habet esse in fieri, sed perma-
B nens, ac in facto esse; id sane mentis nostræ captum longe superat, dari scilicet aliquam operationem, quæ nõ fiat, sed habeat esse permanens, ac in facto esse, repugnat enim operationem habere suũ esse in facto esse, nõ in fieri, re uera nanque operatio non est, nisi dum fit, & quatenus fit; quare maxima indiget probatione hoc placitum, quod sibi gratis assumere non dubitarunt viri Clarissimi. Quod posterius addunt vita esse actionem, seu functionem, quæ impartibilis est omnino, ac tempori secundũ se
C minime subiecta, vt quæ intrinsecus non necessario metiatur tempore, sed momento consistere valeat: hoc ipsũ Aristoteli, & rationi aduersatur apertissime: Aristoteli quidem primum dicenti cælum suis motibus admetiri spatia vitæ omnibus viuentibus sublunaribus: (de mund. c. 2.) deinde alibi clarius asserenti vitam vniuscuiusque numerum habere, & hoc determinari, eo quia omnium sit (2. de gene. 52.) ordo, & omne tempus, & vita mensuretur circulo, vt puta, circulari cælorum latione, non tamen eadem mensura omnia metiri; sed hæc quidem minori, hæc autem maiori;

maiori; & his enim annum, his autem maiorem, alijs A
autem minorem circuitum esse mensuram: tertio demum definienti vitam esse moram animæ nutritiuæ cum calore; at mora, siue permansio intrinsece tempus includit aut sensibile, ac effatu dignum; aut minimum, ac sensibus imperceptibile. Sed & rationi quam maxime aduersatur hoc dogma, quia notum est vnicuique, vel ex doctrina Philosophi alicubi scibentis Necessarium fuisse mūdum hunc inferiorem contingũum extare superioribus lationibus, vt omnis eius virtus gubernetur inde; manifestum est inquam actiones, & operationes cuiuscunque generis omnium agētium naturalium sigillatim (solam excipias mentem, ac voluntatem hominis, quæ a cælo non pendet, sicut alias ostendimus) ita dependere a motu cælesti generatim, vt eo cessante tota sublunaris natura ob omni operatione vacaret; quod alibi etiam innuit Aristoteles; quum autem ex eodem Aristotele tempus sit proprie mensura, seu numerus motus cælestis, ac propria illius affectio; satis apertum esse reor actiones agentium omnium naturalium, quæcunque in agendo aliqua ratione dependēt, ac gubernantur a motu cæli, per se mensurari tempore, nullamque illarum esse vere momentaneam, & supra conditiones temporis. Bene uerum est aliquas operationes agentium physicorum absolui posse in differentia temporis breuissima, sensibusque vel imperceptibili, et quasi momentanea: siquidem non omnia eadem mensura metiuntur, vt nuper adnotauimus ex Aristotele. Vita ergo, si dicatur esse

(Margin notes: de respir. c. 7. — 1. meteo. c. 2. — B — De ort. an. hu. — 8. phy. t. 33. — 4. cæl. t. 133. — C)

A actio, necessario temporaria est, non momentanea. Deinde si vita sit actio animæ proculdubio vel in ea obeunda vtitur anima instrumento corporeo, vel non; si primum, certe momento edi non poterit; quippe organum materiale, siue corporeum agendo mouetur; at moueri corpus nequit in instanti, sed cuiuslibet corporis motus tempore mensuratur Aristoteli: Sin autem anima in obeunda illa operatione, quam vitam appellat Alexandrei, non vtatur organo corporeo, profecto anima omnis 4. Phy passim.
B a qua vita producitur, esset immortalis; quoniam nullũ est aliud argumentum efficacius apud Aristotelem ad probandam animæ immortalitatem, quam habere aliquam operationem, in qua edenda corporis ministerium non interueniat: ceterum a vegetali, sensualique anima vita plantarum, brutorumque prouenit, quum earũ vtraque morti obnoxia sit. Amplius in Prædicamẽtis Aristoteles euidentissime scriptum reliquit actionem quamlibet appellari breuem, aut longam, & hoc non ni- 1. de an. t. 13. & 2. de gẽ. an. c. 3. De Quant.
C si quia tempus multum sit, & motus multus; indicium apertissimum actionem omnem fieri cum motu, vt clare alibi scripsisse constat Aristotelem, & de necessitate mensurari tempore. Adde clarius ibidem, & alibi ex eodẽ Aristotele constare actionem quamlibet esse motum; id quod etiam euidentius alibi fatetur Aristoteles, dum inquit quod mouere est in plus ipso facere; quod perinde est ac si dixisset operationem in communi esse speciem quandam motus generatim accepti; quum autem motus nullus momento fieri possit, sed vnaquæque motus 3. meta. t. 3. 2. mor. Eud. c. 7. 1. de gen. t. 45.

species

4. Phy.t. 112. & alibi. *ſpecies tempore menſuretur; quod fuſius docuit Ariſto-* A
teles in Phyſicis; neceſſario plane aſſerendum eſt vitam tempore menſurari, non eſſe momentaneam, ſi eſt de genere actionis. Non eſt igitur Alexandri, & ſectatorũ opinio de vita ueritati omnino conſentanea.

Satisfit argumentis allatis in confirmationem ſententiæ Alexandri, oſtendendo qua ratione Ariſtoteles animam definiuerit; & quomodo actiones ab anima pendeant. Cap. XXII. B

Ed neque videtur propoſita ſententia ex Alexandro, & ſectatorum hac in re iccirco probari poſſe, quia validis innixa ſit argumentis: Quod enim primo loco adducitur, Quum Ariſtoteles animæ quidditatem ſibi inueſtigandam cognouiſſet ex eius operationibus, & animam ſemper poſtea per uitam definiuerit, ſignum hoc eſſe apertiſsimum uitam ex Ari- C
ſtotele eſſe operationem, ſiue opus animæ; multifariam dilui poteſt; Inprimis illud animaduertendum cenſeo animam conſideratam fuiſſe ab Ariſtotele tum quatenus eſt actus primus, ſiue quædam abſoluta natura in ſeipſa, nullamque relationem obtinens niſi ad corpus, ad quod habere dicitur habitudinem eſſentialem, eſt enim eius forma ſubſtantialis: tũ etiam quatenus eſt in actu ſecundo, ſiue principium, & cauſa operationũ uiuentis. Adnotandum eſt inſuper animam in utroque ſtatu à

Phi

A *Philosopho definitam fuisse; Quia enim sat esse nõ iudicauit Aristoteles ad perfectam animæ notitiam illam definire, quatenus est in se natura quædam absoluta, & actus primus nullam habens habitudinem, nisi essentialem ad corpus, cuius est forma; ideo posterius illam sibi definiendam proposuit, quatenus est in actu secundo, & habet relationem ad operationes viuentis; nanque accidentia quoque, vt ipse admonet Aristoteles, magna ex parte conferunt ad cognoscẽdum ipsum quid* 2.de an.t.13. 1.de an.t.11.

B *est: Propterea igitur ante omnia dum definit Aristoteles animam, prout est natura quædam secundum se absoluta ab operationibus, solumque habens essentialem habitudinem ad corpus, cuius est forma, eam definit per vitam, nulla facta mentione operum, dicens Animam esse actum primum corporis physici potentia vitam habentis: Verum quoniam hoc haud satis erat de anima explicasse ad perfectam illius notitiam, iccirco postea illam definit Aristoteles vt est in actu secundo, altera de-* 2.de an.t.6.

C *finitione in respectu ad operationes, quas producit, inquiens Animam esse principium, quo primo viuimus, & sentimus, & loco mouemur, & intelligimus: Quare satis cõstat Aristotelem non semper ex solis operationibus animam definiuisse, vt gratis sibi assumunt Aduersarij: Quinimmo ex traditis aperte constat vitam non esse operationem, quum ea vtatur Aristoteles in definienda anima, non prout respicit operationes, sed prout est forma corporis tantummodo, & in actu primo. Amplius fatemur quidem & nos Aristotelem aliquando si-* 2. de an. t.24.

bi proponere methodum venandi quidditatem animæ A
2.de an.t.33. *ab operationibus; sed obseruamus quoque Aristote-*
2.de an.t.6.24. *lem definiuisse animam tum antequam sibi proponeret*
2.de an.t.49.62. *huiusmodi methodum; tum etiam postea; quare in dua-*
bus primis animæ definitionibus, quæ præcedunt isti
methodo, non opus est, si mentio sit vitæ, vitam propte-
rea dici operationem; at vero in definitionibus animæ
assignatis post illam methodum non meminit vspiam
Philosophus de vita; definit enim Animam vegeta-
2.de an.t.49. *lem esse principium generatiuum noui indiuidui in ea-* B
dem specie; Sensualem vero principium, quod fieri potest
2.de an.t.62. *tale, quale actu est ipsum sensibile, hoc est principiũ quo*
dignoscit animal sensibilia recipiendo in se illorum spe-
cies, ac similitudines. Præterea Philosophus definit ani-
mam & in vniuersum, & speciatim; generatim quidẽ
2.de an.t.6. *primo loco antequam sibi proponat methodum eam de-*
finiendi ex operibus; speciatim vero posterius, vbi iam
2.de an.t.49.62 *dixerat se velle animæ vniuscuiusque definitionem ve-*
2.de an.t.33. *nari ex operationibus: Quum ergo clare pateat intuen-* C
tibus Aristotelem non posuisse vitam nisi in prioribus
definitionibus, quibus explicat essentiam animæ in cõ-
muni; ne verbum quidem de vita in definitionibus ani-
mæ speciatim consideratæ; liquido constare puto non re-
cte colligere Aduersarios uitam esse operationem ani-
2.de an.t.6. *mæ, quia ponatur ab Aristotele in communi animæ de-*
finitione, quum ipse idem Aristoteles postea sibi proponat
2.de an.t.33. *definire animam speciatim ex operationibus. Vlterius*
cõcedamus animam definiri etiam anteaquam sibi pro-

poneret

A poneret dictam methodum Aristoteles, per operationes, dum scribit Animam esse principium quo primo viuimus, & sentimus, & mouemur loco, & intelligimus; quum tamen certum sit operationes (vnam semper excipias mentem, cuius actiones edi possunt etiam citra corpus, ob rationes sæpe commemoratas) ab anima non prodire, nisi prout est forma, & perfectio corporis; iccirco in definienda natura animæ non solum operationum meminisse oportet, verum etiam corporis, & illius habi- 2.de an. t. 24.
B tudinis, quæ inter animam, & corpus intercedit; immo & eius esse, quod necessario constituitur ex corporis & animæ consortio; Quare ex eo, quod anima definienda sit per operationes, & in eius definitione assumatur vita, necessario non sequitur vitam esse operationem quandam: Secus enim eadem ratione oporteret corpus quoque, quod ingreditur definitionem animæ, operationem esse; quod nemo dixerit vel parum in Philosophia versatus: Sed fallacia rationis est in ea propo-
C sitione, qua dicitur Animam definiri per operationes; vera est enim absolute, ac de possibili; nam potest definiri, & reuera definitur anima quandoque per operationes, quarum est principium, & caussa; non tamen est vera uel necessario, uel præcise, ita vt in animæ definitione nihil ponendum sit, quod non sit operatio, aut in definitione animæ semper ponenda sit operatio; quo sensu eam accipiunt Aduersarij; nam in prima definitione animæ nullam operationum mentionem facit 2.de an. t. 6.
Aristoteles, & in quauis alia definitione animæ postea

P 2 meminit

meminit item corporis, & illius habitudinis, quam habet anima essentialiter ad corpus, quorum nullum est operatio. Deinde operationes illæ, quibus animæ naturā venari decreuit Aristoteles, sunt proprie functiones coniuncti ex anima & corpore, non solius animæ, cuiusmodi sunt uegetare, sentire, moueri, & intelligere: adde quoque ex Aduersariorum mēte ipsum viuere: quarum meminit Aristoteles definiens animam tum humanam esse principium quo primo uiuimus, & sentimus, & loco mouemur, & intelligimus; tum uegetalem esse principium, quo primo uiuens generat aliud quale ipsum; tū etiā sensitricem esse principium, quo primo animal percipit sensibilia recipiendo in se illorum similitudines; Quare si ex eo, quod anima definitur aliquando per vitam; nam & uegetalis prius definita fuit esse principium, quo primo uiuunt omnia uegetabilia, non secus ac sensualis esse principium, quo primo sunt, seu uiuunt omnia animalia nostratia; si inquam ex eo, quod anima definitur per uitam, colligendum esset uitam esse operationem, proculdubio uita dici deberet operatio uiuentis, quod est compositum ex anima & corpore; non solius animæ, quæ est pars componens; uiuit enim homo, animal, planta, non anima sola; quum autem ubique esse sit prius ipso agere; ac proinde uiuens prius sit quam quidquam operetur; sane uiuens saltem mente concipi posset absque uita; illud enim ea esset prius; quippe omne agens prius est sua operatione; sed omne prius abstrahi potest à suo posteriori;

A B C

2. de an. t. 33.
1. de an. t. 64.
2. de an. t. 24.
2. de an. t. 49.
2. de an. t. 62.
2. de an. t. 16.

A riori; at uiuens esse ullo modo posse sine uita, seu uiuens esse ante uitam, neque imaginari potest, si fingere liceat: uita ergo non est operatio animæ, ut putant Alexandrei: quinimmo neque operatio coniuncti, siue operatio simpliciter. Deinceps reuera in allatis animæ definitionibus accipit Aristoteles nomen uitæ ad significandas operationes animæ uegetalis, quæ sunt nutricatio, augumentum, & generatio sobolis; quod apparet tum ex prima definitione, qua dicitur anima esse actus primus cor- 2. de an. t. 6. 16. 24. 2. de an. t. 6.

B poris naturalis potentia uitam habentis, ducta ex ijs quæ paullo antea dixerat, uitam scilcet esse nutritionem ex se, augumentum, decrementumque; tum etiam ex altera, qua dicitur anima esse principium, quo primo viuimus, & sentimus, & loco mouemur, & intelligimus; in qua satis apertum est nomen vitæ vsuuenire Aristoteli ad significandas operationes animæ vegetalis: secus enim eas perperam omisisset in illa definitione, in qua de operationibus ceterarum specierum animæ, sē- 2. de an. t. 3. 2. de an. t. 24

C tientis nimirum, ac rationalis, apertam mētionem fecit: At vero vitam improprie nimis assumi ad significandas operationes animæ vegetalis, & præsertim vt contradistinctas a reliquis aliarum animarum operationibus, primo quidem manifestum est consideranti omnes viuentis actiones sigillatim æque se habere ad vitam; vt constare cuique potest ex Aristotele alicubi scribente vitam significare pariter omnes operationes, quæcunque a quauis anima proficiscuntur, vt intellectionem, sensum, motum, & statum secundum locum, adhuc autē, 2. de an. t. 3. 2. de an. t. 13.

mo-

motum secundum alimentum (nutritionem scilicet) & augumentum, & decrementum: deinde vero notum id est animaduertenti alio in loco Aristotelem damnare illos, qui definiunt vitam communem animalibus, & plantis per nutritionem: Postremo autem apertum est contemplanti ea, quæ professus est Aristoteles paullo postea, dum admonet se rudiori formula, & pingui minerua superius de anima philosophatum fuisse, neque tradita in superioribus contextibus habere vllo modo necessitatem, aut vim probationis; at in ijs dixerat vitam esse altionem, augumentum, & decrementum; quæ sunt operationes animæ vegetalis: Et certe si quid est in illis contextibus, propter quod Aristoteles postea moneat se rudiori stilo de anima tractasse, illud præsertim dogma est, quo scribitur vitam esse nutritionẽ, augumentũ, et decrementũ, quia nõ solũ cõfusã doctrinã continet, ut alia dogmata, & speciatim illud, quo definitur anima esse actus primus corporis physici potentia vitam habentis; ex quo non constat distincte cuiusnam generis actus anima esse dicatur, an scilicet vt nauta nauis, hoc est, actus assistens, an potius informans; verum etiam quia sententia est manifeste falsa, uel saltem maxime impropria; e tali ergo loco desumptum argumentum nõ est magni admodum põderis. Quod autem posterius adducitur, viuẽtis operationes depẽdere ab anima, ut a pricipio quo primo, siue animam, vt est principium quo primo uiuens operatur, respicere uitæ operationes; atque ideo quum Aristoteles definiat animam esse principium, quo

[Margin notes: 6. top. c. 2. loc. 73. — 2. de an. t. 11. — 2. de an. t. 3. — 1. de an. t. 6. — 2. de an. t. 11. — 2. de an. t. 24.]

[Margin letters: A — B — C]

A *quo primo uiuimus; necessario fieri ut uita nihil aliud sit quam operatio; soluitur ijsdem rationibus, quibus etiã superius argumentum solutum fuit; insuper illud adnotabimus uere quidem operationes uiuentis dependere ab anima, ut a principio quo primo: siue animam, ut est principium, quo primo uiuens agit, respicere operationes uitæ; id tamen haud efficere quin uiuentis esse itidem pendeat ab anima, ut a principio quo primo uiuens est; nanque anima est principium, & quo primo uiuens est,*
B *& quo primo uiuens operatur; idem enim ubique est principium quo quid est, & quo quid agit: sic ergo anima est principiũ quo primo uiuens, & est, & agit. Quũ itaque anima, ut est principium quo primo, respiciat nõ solum uiuentis operationes, sed etiam uiuentis esse: plane ex eo, quod anima definitur esse principium quo primo uiuimus, necessario non sequitur uitam esse operationem; sed uel operationem, uel uiuentis esse, cum disiunctione. Ceterum apud Aristotelem de anima serio* 2. de an. t 37.
C *loquentem uita est uiuentibus esse, non autem operatio: Quod si quandoque uita ex Aristotele dicenda uideatur operatio, ea sane statuenda erit, non quidem operatio animæ in corpus, ut opinantur Alexandrei, sed operatio uiuentis, quod est tertia quædam substantia composita ex anima & corpore, ut inquit Aristoteles; etiamsi tũc minus proprie Philosophus utatur, sed potius abutatur uitæ uocabulo, quemadmodum adnotauimus. Non est itaque hac in re Alexandro, aut sectatoribus assentiendum.* 2. de. an. t 3. 13

Octaua

A

Octaua Opinio Turisani, qui censuit vitam esse nutritionem. Cap. XXIII.

Ost Alexandream sese nobis offert examinãda sentẽtia Monachi Turisani, quem Plusquamcommentatorem vulgo appellare consueuerunt; hic enim vir in suo Plusquamcommento ad Artem Medicam Galeni scriptum reliquit vitam esse illã viuentis operationem, quam uocamus proprio nomine Nutricationem; suamque sententiam multiplici ratione confirmare conatur; At vero uerba ipsius afferamus, ex illis eius mentem penitius introspecturi; scribit igitur hunc in modum, Dico ergo quod vita (sicut dicit Philosophus) est actus viuentis. viuentis autem duo sunt soli actus, scilicet primus, & secundus; sed primus actus viuentis assimilatur habitui, uel somno, sicuti uult Philosophus; secundus actus assimilatur actui ab habitu prodeunti, ut considerationi, uel uigiliæ, et est operatio ipsa animæ in corpore. Non est autem uita primus actus, quoniam uita non est anima, sed caussarum ipsius; anima autem est uiuentis corporis caußa, & principium; derelinquitur ergo quod sit actus secundus, qui est operatio ipsa. Quod etiam confirmatur, per definitionem Aristotelis; ait enim quod anima est actus primus corporis physici organici, uitam habentis in potentia; est autem in potẽtia uitã habens (ut dicit Auerroes)

lib. 2. com. 12. — B

2. de an. — C

2. de an.

sicut

A ſicut animal dormiẽs; nõ eſt enim abijciens animã quod potẽtia ens vt viuat, quũ potentia ſit viuere, ſicut dicitur in textu. Si ergo potentia viuẽs eſt vt dormiens, dormiens autem eſt vt non operans: priuatum erit actu potentia viuens: & quum ſit actu viuens vt vigilans, & vniuerſaliter vt actu operans; ergo viuere eſt operari, & vita eſt operatio. Hoc autem ex multis locis æthicorum licet autorizari; ait enim primo quod viuere determinat animalibus potentia ſenſus, & potentia B intellectus: potentia autem ad operationem reducitur; principale enim eſt in operatione; eſt ergo viuere principaliter ſentire, & intelligere. Deinde autem expreſſe dicit quod vita operatio quædam eſt. Hoc enim & Galenus ſenſiſſe videtur, quum ait, oportet aut virtutem, aut eius actionem, eſſe vitam: ſed impoſſibile eſt potentiam eſſe vitam; nam ſicut eſſentia animæ ſe habet ad totum corpus, ſic eius aliqua potentia ad organum proprium, vt dicit Philoſophus: ſicut ergo anima non eſt C vita totius, ſed cauſſa; ita nec potentia eſt vita partis, ſed cauſſa. Eſt ergo ſecundum hoc omnis operatio quodammodo vita organi eam perficientis; vnde vita oculi, ſecundum quod oculus, eſt videre; auris audire, linguæ autem, ſecundum quod huiuſmodi, loqui, & guſtare, & omnino hominis, ſecundum quod eſt homo, eſt intelligere: Immo & vita ſubſtantiarum ſeparatarum eſt ſuum intelligere. Et hoc eſt, quod Philoſophus ait, multipliciter dicto viuere ipſo, ſi alicui aliquid horum inſit ſolum, ipſum viuere dicimus, vt intelle-

In com.

9. æthic. c. 11.

10. æth. c. 10.

De ingen. ſanit. c. 5.

2. de an. t. 9.

2. de an. t. 13.

ctus, & motus, & status secundum locum, & adhuc A
motus secundum alimentum, augumentum, & decrementum: Hæc enim omnia ponit pro operationibus potestatum animæ: quod manifestatur ex hoc, quod dicit, motus, & status secundum locum, & motus secundum alimentum, &c. motus enim, & status secundũ locum sunt operationes virtutis motiuæ, motus autem secundum alimentum est operatio virtutis nutritiuæ. Similiter ergo & intellectum, & sensum posuit pro operationibus, & non pro potentijs; propter quod recte in B
primo æthicorum vocauit somnum dimidium vitæ: dormientes enim non dicuntur uiuere secundum operationes sensus, & motus, quæ somno ligantur, sed secundum operationes uegetationis, quæ non solum tunc non ligantur, sed magis uigent. Sed ex his nunquam scitur nisi in communi quid sit uita, quæramus autem specialius. Manifestum est enim quod uiuere est continuus actus uiuentis nullo modo interceptus: non enim cessat nisi per mortem, à qua non fit reditus secundum natu- C
ram, nisi sicut de priuatione ad habitum; animal enim etiam uiuit, quando non uigilat, & oculus quando non uidet, & auris quando non audit, & homo quando nõ intelligit, & ideo hoc quoniam animatum est; animatum autem ab inanimato differt in uiuendo, sicut dicit
2.de an.t. 13. *Philosophus. Si ergo aliqua est animæ operatio non intercepta, dum anima inest corpori, illa proculdubio maxime, & principaliter dicitur uita; unde manifestum est quod hæc est nutritio; unde in principio secundi de*

anima

A *anima dicit, Dico autem uitam per se alimentum, id est, alitionem; si enim mors est corruptio uiuentis, oportet ut uita sit sicut generatio quædam; talis autem est alitio, sicuti post apparebit; unde ait, Quæcunque enim aluntur, & in finem ueniunt, quousque possunt accipere alimentum: Deinde autem conclusit, uiuere quidem igitur propter hoc principium inest omnibus uiuentibus: animal autem propter sensum primum: habentia enim sensum animalia dicimus, & non uiuere solum: cuius simile etiam alibi declarauit. Hæc ad uerbum Plusquamcommentator: Ex quibus apertissime constare cuique potest Turisanum arbitrari uitam esse operationem illam uiuentis, quæ Nutritio nuncupatur.* 1. de an. t. 5. 1. de gen. t. 38. 39. 41. 2. de an. t. 14. 2. de an. t. 16. B De respir.

Destruitur opinio Turisani, demonstrando vitam non esse Nutritionem. Cap. XXIV.

C CVIVS *tamen opinio multis de caussis mihi nunquam probari potuit; In primis enim Cælum ex Aristotele reuera est corpus animatum, & uiuens; quod fusius etiam nobis ostendetur infra commodiori loco; quum ergo Cælum non nutriatur, uel Aristotele hoc demonstrante; satis apertum puto uitam in uniuersum non esse Nutritionem ullo modo. Amplius inter uiuentia sublunaria de mente Aristotelis connumeranda sunt semina cum ani-* 2. cæl. t. 13. 2. meteo. c. 2. 2. de gen. an. c. 1. & 4.

de respir. c. 7. malium, tum etiam plantarum, insuper his adiungenda sunt oua & fecunda, & hypenemia, siue subuentanea vocata, quæ aspersa non fuere semine masculeo; quoniam vero satis clarum est semina, præsertim plantarum extra humum in horreo, & oua extra ouiparæ aluum, haudquaquam nutriri; non minus apertum esse censeo vitam sublunarem generatim non esse actum Nutritionis. Immo quum viuentium sublunarium, quibus nutritionis actus inesse consueuit, nonnulla possint etiam per multum temporis tractum, durante vita, à nutritione vacare; quod abunde alibi monstramus, & infra etiam oportuniore loco demonstrabimus; necessario colligendum existimo vitam in genere non esse Nutritionem vllo modo. Deinde quum nutritionis actus, quantum sit ratione sui, in homine sit eiusdem rationis atque in brutis animalibus, & stirpibus vniuersis, si verum est vitam plãtarum ex se diuersam naturam habere à vita brutorum animalium, & vtramque istam seorsum à vita hominis; quod infra verißimum esse demonstrabitur; plane concludendum esse iudico vitam non esse Nutricationem. Vlterius quum nutritio sit actio, 2. de an t. 37 cuius esse est in fieri; vita vero apud Aristotelem sit esse viuentium, quorum esse est permanens, siue, vt aiunt, in facto esse, non autem in fieri; proculdubio asserendum est vitam non esse Nutritionem.

Id quod ex ijs etiam omnibus argumentis confirmari potest sigillatim, quibus fuse supra ostendimus vi-

tam

A *tam non esse de genere actionis, neque omnino in Coordinationibus accidentium; quum nutritio sit accidens eius generis, quod appellamus Agere, siue Operationem. Vera itaque non est opinio Turisani existimantis vitam esse operationem illam viuentium, quam vocamus Nutricationem.*

Tolluntur Turisani rationes, monstrando vitam non esse actum secundum, nutricationem nõ B esse actionem omnino non interceptam; cui mors opponatur & quomodo viuere viuẽtibus omnibus insit ab anima vegetali. Cap. XXV.

ETERVM *neque valida satis habet fundamenta, quibus innitatur sententia Turisani; Quod enim ante omnia profert, vita est actus viuentis ex Aristotele non primus, quia tale quid est ani-* C *ma: ergo secundus, qui est animæ operatio in corpore, tollitur negando vitam esse actum viuentis; neque enim vspiam hoc præcise dixit Aristoteles, neque rationi vllo pacto consentit; nam quum duo tantum sint actuum genera, quod etiam Turisanus confitetur, primus nempe actus, & secundus; quũque inter huiusmodi actus hoc potissimum discrimen reperiatur, quod ordine Naturæ actus primus vbique prior est ipso composito, cuius dicitur esse actus; at secundus actus, qui dicitur operatio, vicißim posterior est eodem composito; quippe compositũ illud*

2.de an.t.6.64. illud est vel Aristoteli, quod in virtute actus primi A actus secundos, siue operationes efficit: vita dubio procul non est actus primus uiuentis, quia talis actus est anima; quam non esse vitam & Aduersarius ipse concedit, & nos abunde supra probauimus: sed vitam neque dici posse actum secundum viuentis, illud apertum facit quod vita ex ordine Naturæ non est posterior viuente: 2.de an.t.37. sed simul cum ipso; quum proprie sit viuentis essentia, & conuertatur secundum subsistendi consequentiam; si enim vita est, protinus est & uiuens, vicissimque si B uiuens est, ilico & uitam esse necesse est. Quod autem secundo afferebatur argumentum desumptum ex defi- 2.de an.t.6. nitione animæ, qua dicitur esse actus primus corporis physici potentia uitam habentis, huncin modum; Corpus potentia uitam habens ex Auerroe est ut dormiens; dormiens autem est ut non operans; ergo potentia uiuens est ut non operans: tunc ultra, si potentia uiuens est ut dormiens, & ut non operans; ergo actu uiuens est ut uigilans, & ut operans; ex quo sequitur uiuere esse C operari, & uitam operationem: tolli potest multis modis; Inprimis enim falsum est quod asseritur animal dormiens non operari; quippe in somno ex Aristotele ma- De som. & vig.c.1. xime fiunt coctiones, immo & ipsa nutritio; licet a suo munere feriari ualeant facultates animæ sentientis, & rationalis, non tamen ex necessitate otiantur; nam etiam dormientes respiramus, quandoque ambulamus, somniamus, & diuinamur; quorum duo prima sunt opera facultatis motricis, tertium phātasiæ, quæ omnia perti-

A *pertinent ad animam sensualem; at quartum intelle-ctus, siue animæ rationalis: Quare ex eo, quod corpus potētia uiuēs ut est animal dormiens, colligere non potuit Aduersarius corpus potentia uiuens esse ut non operans, & speciatim ut non se se nutriens; quamuis hoc ab alijs principijs deduci ualeat, de quibus postea suo loco fusius. Deinde ex eo, quod potentia uiuens est ut non operans nequit Aduersarius necessario colligere corpus actu uiuens esse ut operans; quia operationes sunt ipsius actu ui-*
B *uentis; at omne id, cuius est aliqua operatio, prius est illa sua operatione; quare saltem per opus mentis abstrahi potest ab operatione sua; nimirum intellectu illud contemplante in ea prioritate, secundum quam præcedit operationi propriæ; ita enim corpus potentia uiuens primum fit actu uiuens, deinde transit ad operationes obeundas; perinde ac dormiens antequam edere queat operationem sensus communis, quæ est animaduertere se sentire, ut docuit nos Aristoteles, necessario expergisci-* 2. de an. t. 136. & seq.
C *tur: Et quemadmodum uigilia secundum naturam præcedit ei quod est animaduertere se sentire, ac proinde uigilans ex se est in potentia ad animaduertendum se sentire; sic prorsum uita prior est operationibus uiuentis, & actu uiuens in potentia est ad operandum: Neque enim quod supponit ratio Turisani, vigilare est operari, aut vigilia est operatio vllo modo; etenim homo vigilans potest ab ijs omnibus operationibus vacare, a quibus vacat in somno; sic pueri dum in vtero degunt, licet magnam partem temporis transigant somno occupati, & quum*

pri-

primum susceperint animam sentientem, fere totum A
tempus in vtero dormiendo consumant; videntur ta-
men etiam in vtero multoties expergisci, & aliquanti-
5. de gen. an. sper vigilare, vt probat alicubi Aristoteles; qui alibi
apertissime fatetur pueros in vtero, etiamsi sentiendi po
7. phy. t. 20. tentiam susceperint, ea tamen haudquaquam vti posse,
ac sensibilia discernere, perinde atque ij, qui sunt proue-
cti magis ætate, siue extra vterum constituti, & hoc ob
vehementem turbationem, & motum, qui viget in illis;
quem motum, turbationemue in eis sedari non contingit B
2. Phy. t. 14. nisi uel a natura, hoc est, ab ortu, seu nascitura; uel post
ortum ab alijs caussis: Immo et adulti homines, ne dum
pueri nuper nati, noctu quandoque in tenebris, addo eti-
am interdiu, ac summo rerum omnium silentio, nihil
4. phy. t. 98. per corpus patientes, ut monet Aristoteles posse fieri, &
nullis curis solicitati animo cur uigiles nequeat ab omni
simul & sensuali, & intellectuali operatione otiari, ego
quidem non assequor; sed potius existimo, ut Galeno, &
1. de diff. mor. c. 2. mihi, ita etiam alijs id sæpius contigisse; si ergo uita uigi- C
liæ assimilatur, uita non erit operatio, quum nec tale
quid vigilia existat. Deinceps & ex eo, quod potentia
uiuens est ut non operans, concludi nequit actu uiuens
esse vt operans; quoniam ratio peccat per fallaciam con
sequentis; neque enim similiter ex eo quod potentia ani-
mal est ut non respirans, inferre possumus actu animal
esse ut respirans; nam uerum est potentia animal non
respirare, quũ tamen inter animalia pisces, & alia plu-
rima sint, quæ non respirent; sic uerum est potentia ui-
uens

A *uens non operari, quum inter actu viuentia multa sint, quæ plerunque non operantur, vt oua, & semina. Præterea ex eo quod actu viuens est vt operans (si hoc Turisano concedendum sit disputandi gratia) non potest protinus concludi viuere esse operari, aut vitam esse operationem; quia peccat item argumentum in forma; secus enim eadem ratione nos colligere possemus vitam esse vigiliam, & viuere nihil aliud quam vigilare, ex eo quod apud Turisanum corpus actu viuens est vt vigilans;*
B *quod tamen colligi non posse dicet vel Turisanus, qui probe nouit & plantas, quibus non inest vigilia, nec somnus, & animalia in somno etiam reuera viuere; quanquam vita potius vigiliæ similis existat, & somnus sit veluti mortis imago, siue ut ait Aristoteles, quasi quoddam interliminium viuendi, & nonuiuendi; ac neque omnino sit qui dormit, neque non sit; nanque omnino esse est perfecte eße, hoc autem est fungi suo munere, siue operari; quippe operatio est quædam agentis per-*
C *fectio; dicitur enim actus secundus; at omnis actus perfectio est; somnus autem plures animalium operationes tollere consueuit, sed præcipue animaduersionem operandi; quo fit vt animal dormiens perfectum eße non habeat, ut vigilans. Quod autem deinde Turisanus ait licere sibi ex multis æthicorum locis autorizari (vt eius phrasi vtar) vitam esse operationem; quia hoc infra distinctius ab Achillino proponitur, cuius opinionē sumus expensuri, propterea istorum Aristotelis locorum examen in illud tempus reijcimus, dum cum Achilli-*

5. de gen. ani c. 1.

no disputabimus; in præsenti vero sufficiat admonuisse A
Aristotelem ijs omnibus in locis de vita loqui secundum
2.de.an.t.3.& 11. dum vulgus, & admodum improprie, non secus atque
alibi, eo ipso attestante, dum scribit vitam esse nutritionem
tionem ex se, augumentum, & decremẽtum. Sed quod
9.æthic.c.11. explicite arguit ex Aristotele Turisanus inquiens Potentiam
tentiam sensus, & intellectus animalibus determinare
re vitam, quum autem eadem potentia reducatur ad
operationem, tanquam ad principale; propterea fieri vt
animalium viuere sit principaliter ipsum sentire, & in- B
telligere; parum fauet Aduersario, qui existimat vitam
esse actum continuum, & non interceptum viuentis, ac
omnino nutritionem; quum sentire, & intelligere sint
operationes interruptæ, & multum à nutritione diuersæ,
sæ, judice vel Aduersario; qui sibi etiam in hoc contradicit,
dicit, quod inferius ait animal quoque viuere dum non
sentit, & hominẽ dũ non intelligit; Non est ergo animaliũ
liũ viuere principaliter ipsum sentire, ac intelligere: Sed
vti parum fauet allata ratio Turisano, ita multo mi- C
nus intentum colligit; nam argumentũ est paralogizans
ex pluribus terminis quam par sit; quod enim scribitur
potentiam sensus, & intellectus determinare ipsum viuere
uere animalibus, verum est in eo sensu, non quod tales
potestates ipsæ secundum se sint uiuere animalium, nam
potentiæ sunt re idem cum anima, cuius dicuntur esse
potentiæ, adeo quod potentia sensus sit anima sensitiua,
& potentia intellectus sit anima intellectiua, ut abunde
iam ostendimus; at uiuere, seu uitam non esse animam,

sat

A sat superque demonstratum fuit: sed allatæ propositionis sensus ille uerus est, quod potentia sensus, & intellectus determinet uitam animalibus, quia quum animalium duo sint genera, brutorum scilicet, ac rationalium, a seinuicem discreta participatione diuersarũ animarum: quumque uiuere uiuentibus pendeat ab anima, ex Aristotele; iccirco illud, quod determinat, hoc est, tũ tribuit, tum distinguit uitam animalibus, est anima sensitiua, & intellectiua; sensus enim uitam brutis cõciliat, 2. de an. t. 37.

B intellectus autem homini; & in eo brutorum uita distinguitur ab humana, quia illa per se primo à sensu prodit, quod admonet Aristoteles, hæc uero ab intellectu: Potentia itaque sensitiua, & intellectiua, quum sit id, à quo pendet animalium uita, ueluti à caussa formali, uita enim est esse uiuentibus Aristoteli, & hoc ab anima dependet, qua forma est; quumque formæ, atque actus propriũ sit dare esse rei, & distinguere, ac separare, apud Aristotelem; propterea probe dicitur potentia sensus, & 2. de an. t. 16. 2. de an. t. 37. 7. meta. t. 49.

C intellectus determinare, nimirũ tribuere, ac distinguere uitam animalibus: Quod autem deinde scribitur potentiam reduci ad operationem, quia principale sit in operatione, id uerum non est in eo sensu, quo dici possit potentia esse operatio, siue reduci ad operationem, ueluti species ad genus; quoniam potentia prior est operatione: sed bene reducitur ad operationem potentia, tanquam ad suum finem; finis etenim potentiæ, siue facultatis cuiusque animæ, est operari, ac fungi officio suo; quod plane constat ex Aristotele: Ceterum ex eo, quod potentia 2. de an. t. 49.

sensus, & intellectus determinet uiuere animalibus, & reducatur, siue dirigatur ad operationem, tanquam ad finem, non sequitur ullo modo uiuere principaliter esse sentire, & intelligere; sumpto nomine uitæ in sui propria significatione, ac physice; non improprie, ac secundum opinionem uulgi, quo sensu de uita ibi loquitur Aristoteles, uere per uiuere significans, more uulgi, id quod est operari, seu fungi uitæ muneribus: Nisi forte arguat Aduersarius hoc ex eo quod potentia ista tribuat ipsum uiuere animalibus; iisdem uero à tali potentia insint operationes; at nihilominus ratio infirma est, nam à potentia sensus, & intellectus, siue ab anima sensitiua, & intellectiua inest animalibus & uiuere, & operari, sed nõ propterea hæc unum sunt, quippe ab eodẽ principio animalibus multa inesse possunt, nimirum esse, & agere; idẽ enim ubique est principium quo quid est, & quo quid agit; licet esse, & agere diuersa sint ab inuicem; sic ab anima uiuentibus inest ante omnia ipsum esse, quod Aristoteli uiuere appellatur; deinde uero ipsum operari, siue agere. Quod autem mox affertur ex Galeno, id supra expensum fuit abunde, ita ut inde ualidum argumentum sibi haurire nequeat Aduersarius in proposito. Quod exinde proponitur omnem operationem in uiuẽte esse uitã organi eã perficientis, unde uita oculi secũdum quod oculus est, sit uidere; auris audire; linguæ loqui, & gustare; ac hominis intelligere; immo & substantiarum separatarum suum intelligere; contradictionẽ iis affert, quæ paullo post adducũtur his notis, Animal enim etiã uiuit,

A B C

2. de an. t. 37.

A viuit, quando non vigilat, & oculus quando non videt, & homo quando non intelligit; quippe horum vnumquodque etiam non operans animatum est; animatum autem ab ipso inanimato differt in uiuendo apud Aristotelem: Neque sane quidquam adiumenti attulit Aduersario Aristoteles loco citato; ibi enim non scribit Philosophus vllo modo vitam esse intellectionem, sensum, motum, statumque secundum locū, motumque secundum alimentum, & augumētum, & B decrementum, vt opinatur Turisanus; sed solum quum vitæ nomen sit æquiuocum fere, ac significet multas naturas; nosci tamen aliquid viuere ex vitæ operationibus enumeratis, ita ut si alicui vna vel plures insint, hoc ideo viuere dicendum sit, non quia operationes istæ vita sint, sed quia sūt vitæ effectus, et signa, ueluti fumus ipsius ignis. Quod adducitur ulterius ex Aristotele somnum esse dimidium vitæ, quia dormientes non dicantur uiuere secundum operationes sensus, & motus, quæ C somno ligantur; sed secundum operationes vegetationis, quæ non solum tunc non ligantur, at magis vigent; non multum firmius est argumentum; nam inprimis concedimus somnum recte vocari ab Aristotele tum vitæ dimidium, tū quoque uiuendi, & nonuiuendi interliminium; Concedimus item somnum haud esse operationem, sed potius animæ, ac vitæ otium; hinc tamen colligi nequit vitam esse operationem; quia somnus locis allegatis dicitur dimidium vitæ, sumpto vitæ vocabulo in vulgari, & minus propria significatione, pro eo temporis

2. de an. t. 13.

1. æthic. 13.

1. æthud. c. 13. 2. mor. eu. c. 1. 5. de gen. an. c. 1.

ris tractu, quo animatū uiuere dicitur, seu quo anima- A
lib. de mund. c. 6. torum esse, ac uita mensuratur, ut ait Aristoteles; &
2. de gen t. 57. hoc sensu dicere solemus uitam longam, aut breuem, ut
1. aphor. 1 inquit Hippocrates; Quod sane spatium temporis in a-
nimalibus quum admetiri soleat uigilia, & somno pro-
pterea somnus dicitur uitæ dimidiū, quasi qui occupet
1 æthic. c. 13 dimidium uitæ spatium, & iccirco inquit felices in di-
midia parte uitæ a miseris nihil distare; atque alibi,
media uitæ parte boni, honestique (inquit idem Aristo-
2. mor. eud. c. 1. teles) prauos nihil antecellunt; nihil enim discriminis in- B
ter dormientes est; somnus enim est uitæ otium, non ope-
ratio. Quare licet somnus sit uitæ otium, & appelletur
uitæ dimidium, non tamen ideo fit ut uita secundum se
sit operatio. Sed & illud, quod affert Aristoteles, somnū
esse otium, & non operationem, caute intelligendum est;
non enim loquitur Aristoteles de quacunque animæ o-
peratione, ut putat Aduersarius, at solum de illa, quæ
felicitatem, aut miseriam respicit, siue probitatem, aut
prauitatem; hæc autem est operatio cum assensu uolun- C
tatis, & animaduersione; alioquin operationes citra uo
luntatis actum, & absque animaduersione plurimæ fi-
unt in somno, nec ijs differunt felices a miseris, probiue
ab improbis; quippe non sunt actiones secundum uirtu-
tem, aut uitium; ut respirare, somniare, nutriri, cre-
scere, in somno moueri, & ambulare. Quocirca falso Tu
risanus constituit somno ligari operationes sensus, & mo
tus, & omnino functiones uirtutum cognoscitiuarum;
phantasiam etenim, quæ sensus est interior, & uirtutē

motri-

A *motricem non semper in somno quiescere, sed multoties operari apertissime demonstrant insomnia, & ambulationes dormientum: verum animæ rationalis facultates item somno haudquaquam ligari probant risus in somno; hæ nanque functiones omnes non raro contingũt dormientibus, sæpissime autem pueris; quod aliquando animaduertit Aristoteles, dum etiam clare testatur facultates sensitrices exteriores in somno suo munere fungi posse, suasque exercere operationes, vt in vi-*
B *gilia contingit, ac sine somnio, inquit enim hoc pacto, Quum pueri vigilant non rident, quum dormiunt ridẽt;* 5. de gen. an c. 1.
interdum etiam lachrymant: Accidit dormientibus etiam animalibus sensus, non modo quæ somnia uocantur, sed etiam præter somnia, vt ijs qui dormientes resurgũt, & quidem pleraque agunt sine somnio; sunt enim qui dormientes resurgant, & ambulent, videntes eo modo, quo qui vigilant: ijs enim sensus accidentium contingit, quanquam non vigilantibus, tamen non vt somni-
C *um: Hæc Aristoteles, quæ fusius etiam nobis explicanda sunt infra commodiori loco. Intellectum vero somno* vid. lib. 3. c. 5.
quoque non ligari quominus obire valeat suas operationes, compertissimum esse potest vnicuique tum ex risu, & lachrymis puerorũ dormientium, quæ sunt functiones vitæ humanæ ab anima rationis compote prodeuntes; tum etiã ex ijs, quæ hac de re adnotauimus alias in lib. 3. cap. 5
libris DE ORTV ANIMÆ HVMANÆ; *tũ demũ ex Aristotele alicubi asserente in somno facultatem sensitiuã,* 2. mor. eud. c. 1.
& concupiscentem, ad nutricis differentiam, esse imper-

fectio

fectiores; phantasiam vero Sapientum efficaciorem, A
nisi morbo, aut alio quopiam malo præpedita fuerit:
vbi sane per phantasiam sapientum intelligi debet Intellectus; Alioquin vulgaris phantasia & est sensitiua facultas, & in somno efficacior est, vehementioresque habet operationes, siue agitationes in pueris, & morbis, et animi perturbationibus, quam in sapiẽtibus, in bona valetudine, atque animi tranquillitate; terribilia nanque, ac magis crebra insomnia patiuntur pueri sapientibus, ægroti sanis, & turbati animo tranquil B
lis; somnia uero sunt opera phantasiæ at modestorum, & sapientum uirorum mentes in somnijs Aristoteli

1. æthic. c. vlt. 30. sect. probl. vlt.

meliora visa percipiunt, siue melius diuinantur, meliusque veritates assequuntur, quam Intellectus prauorum, & ignauorum, ac etiam desipientium: Somnus itaque a Turisano male constituitur ligare, ac impedire omnes facultates animæ, vna excepta nutritoria, quominus obeant proprias operationes, ac proinde, quum somnus dicatur vitæ dimidium, uitam esse operationẽ: C
Quin etiam dicens Aristoteles somnum esse uitæ otium, non operationem, haud negat in somno posse actiones obiri, ut putat Aduersarius; sed hoc solum significat quod essentia somni, quantum sit ratione sui, constituta est in otio, neque respicit necessario, aut per se primo actiones, licet hæ in somno edi ualeant. Quod ulterius adducitur, uiuere est continuus actus uiuentis nullo modo interceptus; si ergo aliqua est animæ operatio non intercepta, dum anima inest corpori, ea proculdubio prĩcipaliter, et

maxime

A *maxime dicitur vita; sed talis operatio est sola nutritio; ergo nutritio sola vere est vita; multas ob caussas reprobatur; nam primo loco etsi vita sit quid in viuente continuum, & non interceptum, haud tamen est actus viuentis, ut ostendimus; quare falsa est aßertio prior, qua dicitur vita esse actus viuentis. Deinde falsum est assumptum, nutritionem scilicet in viuente penitus esse continuam, & nullo modo interceptam; nam plerunque adolescentes in ætate augumenti, ubi vehementi aliqua*
B *passione animi diu multúque solicitentur, ut puta odio, vel amore, vel mæstitia, vel alia id generis, non modo augumentum, sed nutritionem quoque multoties intermittunt; cuius illud est signum euidentissimum, quia illorum corpora in ijs affectionibus contabescunt, nec debitum augumentum ex assumpto cibo suscipiunt, secus ac faciant sedatis affectibus; id enim propterea contingit, non quia istæ passiones magis absumant nostræ substantiæ, quam alimentis instauretur, & corpori ad-*
C *iungatur; quippe in affectibus animi multum imminuitur caloris innati, qui viribus refractis, & languentibus parum substantiæ absumere potest: sed quia in homine, ut alias abunde ostendimus, nutritio, & augumentum pertinent ad facultates animæ vegetalis, quæ in eodem homine ad sentientem relata quum habeat rationem materiæ ad sui formam; quumque materiæ secundum se proprium sit pati, nec aliquid agere ualeat nisi adiuta à forma sua, ideo vegetalis anima in nobis nihil operatur nisi à sensitrice gubernetur; perinde ac*

De ort an. hu.

neque sentiens in homine suo munere fungitur nisi ab intellectrice fuerit adiuta; vnde fit ut anima sentiente, aut rationali vehementius occupata circa obiectum aliquod, ut in magnis animi passionibus, consuetum auxilium vegetali animæ intercipiatur; & iccirco hæc à solitis officijs sæpe desistere cogitur, ac nutritionem, aliaque sui munia multoties intermittere; quocirca emaciatur corpus, & contabescit calor, ac omnia languent. Postea longe à ratione abest solam nutritionem in viuentibus esse actionem continuam, & penitus non interceptam; quum respiratio non minus continua sit, ac non interrupta functio in uiuente, quam nutritio; immo etiam magis, si credendum est Hippocrati alicubi scribenti hominem aliquando uacare posse ab omnibus alijs operationibus, præter quam à respiratione; quare si uita dicenda est esse illa operatio uiuentis, quæ continua est, ac nullo modo intercepta, ea potius dicenda est (in homine potissimum) respiratio, quã nutritio; quia sola respiratio est actio reuera nutritione minus interceptibilis: Quo sensu alibi dixerat etiam Hippocrates animam hominis, hoc est spiritum, seu respirationem, hanc enim antiquitus animam uocabant; animam inquit hominis produci, seu protrahi, & continuari usque ad mortem; qui sane spiritus, animæ uocabulo appellatus, si efferbuerit, una cum morbo etiam corpus depascitur; certum est enim animam proprie non posse feruorem concipere, & corpus depascere; proinde Hippocratẽ per animæ uocem significare spiritum, seu respirationem,

A

B

lib. de flatib.

C

6. epid. sect. 5.

nem,

A nem, aeremue inspiratum, aut etiam calorem Cordis, qui feruescere potest, & feruens corporis substantiam consumere; cui calori deseruiens respiratio sola inter omnes operationes continuari potest usque ad mortem: quamuis hoc etiam perpetuum, necessariumue non sit ex Aristotele, qui ab Hippocrate hac in re dissentiens ait aliquando dari facultatem uiuendi, etiamsi desit respiratio: quod adnotauit etiam Laurentius nostra tempestate illustris Anatomicus, respirationem scilicet non B esse homini ad uitam absolute necessariam; uerum & hac de re infra suo loco latius. Quod autem proponebat deinde Turisanus, si mors est corruptio uiuentis, ergo uita est sicut generatio quædam; sed altio est quædã generatio, per quam generatur caro, uel os; ergo uita est nutritio; ideo soluitur, quia mors ut motus, & mutatio quædam, quæ dicitur corruptio uiuentis, quum sit mutatio totius nullo remanente sensibili, ut subiecto eodem, haud opponitur nutritioni, quæ reuera non est ge- C neratio, in qua producitur nouum suppositum, siue indiuiduum ad originem nouæ formæ per nutritionem siquidem non exoritur noua forma in alimento, neque ex eo nouum suppositum: sed forma, quæ præexistebat in ueteri supposito, id est in corpore nutriendo præexistete, illa eadem numero communicatur, ac impertitur adiuncto sibi alimento; quare nutritio ab Aristotele uocatur, non quidem generatio simpliciter, sed cum particula diminuente, generatio quædam: Atque hoc illud est, quod inquit Aristoteles, augumentum fieri secundum for-

1. Hist. cap. 11.

1. de gen. t. 38. 39 41.

1. de gen. t. 35. 36 37.

mam, non secundum materiam; quoniam forma eadem numero permanet semper in uiuente; materia uero nunquam in eodẽ statu permanens in continuo semper fluxu uersatur: At in uera generatione forma eius, quod fit, non præexistit ullo modo eadem numero ante generationis actum; generatio ergo illi corruptioni opposita, quæ mors appellatur, non potest esse nutritio; sed erit proprie totius uiuentis cõstitutio, quæ peculiari nomine uocatur origo, siue ortus; recta nanq; diametro inter se opponuntur ortus, & interitus, tãquam generatio, & corruptio; & hac ratione uita non est nutritio. Verum esto, disputationis gratia, mors opposita nutritioni, tanquam corruptio generationi; non tamen propterea sequitur uitam esse nutritionem; siquidem generatio & corruptio, siue ortus & interitus, ad inuicem opponuntur ut cõtraria, non ut habitus, & priuatio; sed uita, et mors inter se opponuntur priuatiue, non ut contraria; mors itaq; quum sit per se primo priuatio esse uiuentis; est etenim mutatio de esse uiuens ad nõ esse uiuens; profecto uita erit ipsum esse uiuentibus, quod aliquando scripsit Aristoteles, non autẽ nutricatio, quæ est quid consequens huiusmodi esse uiuentis. Quod autẽ in hac difficultate serio dicendum puto, illud est, mortẽ in duplici oppositionum specie reperiri, nimirũ in contrarietate, ac illi tunc opponitur generatio uiuẽtis, quã uocamus ortũ, quo uiuens cõstituitur in esse; quũ mors sit corruptio uiuentis, quã appellamus interitũ, quo uiuẽs suũ esse deperdit, atq; ab entiũ numero deletur: sed in oppositionis altera specie morti, ut pri-

(margin: A, B, C; 2. de an. t. 37.)

uationi,

A uationi, vita opponitur, veluti habitus; nutritioni aũt proprie mors nõ est opposita ullo modo; quare hinc probari nequit uitam esse nutritionẽ. Quod vero posterius adducitur in vestibulo secundi de Anima Philosophũ dixisse uitam esse nutritionem, tenue satis est argumentum; quoniam idem Aristoteles paullo infra testatur se supra rudiori formula philosophatum: Immo neque multum fauet Aduersario locus allegatus existimanti Vitam esse meram Nutritionem, quum claro B ibi Aristoteles asserat uitam esse non solum nutritionem, sed augumentum quoque, & decrementum. Quod tandem affertur ex Aristotele, uitam inesse omnibus uiuentibus, hoc est, omnibus uegetantibus ab anima vegetatrice, verum est quidem, sed inde colligi non potest uitam esse nutritionem, at potius ipsum esse; quum non omnia uiuentia nutriantur, veluti semina, & alia; omnia vero sint; quare ab anima uegetatrice omnia uegetantia habent hoc ut sint, non ut nutriantur; ex quo C sane sequitur vitam non esse nutritionem, sed ipsum esse uiuentibus, ut ait Aristotoles: ab anima uero uegetatrice uiuẽtibus omnibus, hoc est uegetalibus uniuersis inesse ipsum esse non negabit ille, qui concedit animam esse formam viuentis, & formam omnem dare esse, siue constituere in esse id, cuius dicitur esse forma.

2. de an. t. 3.

2. de an. t. 11.

2. de an. t. 16.

2. de an. t. 37.

Amplius allata Philosophi autoritas nihil Turisano prodest, tum quia in ea vtitur Aristoteles vocabulo viuentium, non uniuersaliter, sed ad significanda sola vegetabilia, ut contradistincta ab animalibus; quæ

mox

mox viuere subdit, ac in esse cōstitui per sensum primo; A
quæ loca diligētius infra etiam expendemus: tum quia si viuere sit operari, quum vegetantibus, aut etiam viuentibus ab anima vegetali non solū insit nutritio, sed etiam augumentum, & sobolis propagatio; dubio procul ex eo, quod Aristoteles dixerit omnibus vegetabilibus inesse ipsum viuere propter animam vegetalem, haud minus colligi potest vitam esse augumentum, aut sobolis generationem, quam nutritionem. Cæterum si voluerit quispiam obstinate contendere loco citato Aristotelem, per nomen vitæ significare operationem, ac omnino nutritionem, vbi rationem aliam non adducat, dicemus Aristotelem tunc de vita philosophari non exa- B
2. de an. t. 3. *ctius, quam prius, dum vitam dixit esse nutritionem ex se, augumentum, decrementumque; idest, rudiori sti-*
2. de an. t. 11. *lo, & satis crassa minerua, vt ipse Aristoteles mox admonet. Non est itaque sententia Turisani multum firmis munita propugnaculis.*

C

Nona Opinio Pernumiæ iudicantis vitam esse supremam totius animæ operationem, quasi cumulum omniū actionū animæ. Cap. XXVI.

Ed longe aliter de vita philosophatur Pernumia, vir satis eruditus, qui in sua Physiologia scriptum reliquit vitam esse analogum lib. 4. cap. 2.
quid ad omnes operationes animæ, quasi vita sit prima, & suprema totius animæ operatio, siue cumulus omni-

um

A *um operationum animæ: ait enim, Vita est summa, ac suprema totius animæ operatio: cuius quidem cognitio manifesta nobis fiet, si procedamus ex cognita natura animæ, quum operationes sequatur essentiam, & qualis est essentia, talis etiam sit essentiæ operatio. Porro quũ anima in vniuersali, prout dicitur de omnibus speciebus animarum, non sit vniuoca, sed analoga; analogo autem non correspondeat aliqua natura diuersa a speciebus analogatis; sed in speciebus totum suum esse habeat:* B *sequitur igitur quod ipsa animæ operatio, quæ vita appellatur, analoga erit, & quod non erit distincta a specialibus animæ operationibus, sed nutrire, augere, sentire, intelligere, vt ait Philosophus, erunt viuere: ac vita nihil aliud erit, quam vnitas, & communitas omnium animæ operationum simul; vnde non immerito Aristoteles omnes animæ partes, & facultates sigillatim enumerans vitalem omnino, tanquam nulla seorsum esset, prætermisit; vitam nutritione definit, & hoc* C *quod quousque vita erit, nutritio quoque perstabit, hac autem deficiente, vita pariter tolletur; quare quum idẽ sint, vt ait Philosophus, vita, & nutritio; viuere, & nutriri; ergo eademmet facultas, quæ corpus alit, eadẽ quoque vitam tuebitur; ergo recte vis naturalis, & vitalis eædem erunt. Quum igitur non sit ponenda vita in certo numero, vt contra alias distinguatur, quum omnibus sit communis, nec aliud sit uita, quã actionum omniũ unio, et cõmunitas; sequitur igitur præter rationẽ, ac necessitatem Galenum posuisse vitam prouenire ab*

vna animæ facultate diuersa a facultatibus ab Aristotele enumeratis, quam facultatem vitalem appellauit. A

Hæc de natura vitæ in vniuersum habentur a Pernumia; cõsimilia vero ab Albertino Bottonno scribẽte vitam esse totius animæ genericam, & indefinitam operationem, & omnino communionem quandam omnium operationum animæ.

de vit. conser. c. 25.

Examinatur allata opinio, monstrando vitam nõ esse cõmunitatem, siue cumulum omnium actionum animæ. Cap. XXVII. B

VIBVS *Doctoribus hac in re proculdubio & illa refragãtur apertissime, quæ supra in medium adduximus argumẽta ostendentia vitam nullo modo esse actionem, siue functionẽ, ac omnino de genere accidentis: sed alia nonnulla etiam addere licebit peculiari ratione infringentia propositam opinionem;* C *quorum primum est, quoniam definiens alicubi Philosophus animam esse principium quo primo uiuimus, & sentimus, & loco mouemur, & intelligimus, apertissimũ constituit interesse discrimẽ inter uitam, seu uiuere, & operationes animæ tũ sensualis tum rationalis: alioquin definiens animam sat habuisset dicere illam esse principium quo primo uiuimus, si uita esset cumulus omnium operationum animæ, aut saltem qua ratione in definitione animæ mentionem facere debuit de sensu, ac*

2. de an. t. 24.

motu

A motu, & intellectione; quæ sunt operationes animæ sentientis, ac rationalis; pari ratione in eadem illum meminisse oporteret nutritionis, augumenti, & propagationis; quæ sunt operationes prodeuntes ab anima vegetali. Deinde vero actiones omnes animæ non semper obeuntur singulæ; sed nunc pauciores, nunc autem plures eduntur; aliquando enim solas vegetales operationes admolimur, vt plerunque in somno; aliquando ijs addimus & sensuales, & intellectrices, vt quandoque in B somno, sed frequentissime in vigilia, quod vnusquisque quotidie in seipso experitur: Si ergo vita esset cumulus omnium operationum ab anima prodeuntium; quum huiusmodi operationes modo augeantur, modo imminuãtur & quoad numerum, & quoad intensionem, ac remissionem. suscipere nanque possunt magis & minus, labefactantur sæpenumero, nec vnquam in eodem tenore seruantur; id quod uel in sensuum operationibus est euidentissimũ; profecto asserendum eßet uitam quo- C que suscipere magis, & minus, neque in eodem gradu semper consistere; quare Socrates esset magis viuens quam Plato, qui minores, seu pauciores cæcus existens, vel surdus, easque remissiores, siue languidiores edit senex vitæ operationes: Immo idem nunc esset proprie magis viuens vigilando, quam prius dormiendo, & in negotio degens quam in otio; neque vllus homo esset semper æque viuens in toto suæ vitæ curriculo; quæ omnia falsa sunt: vita ergo non est cumulus omnium operationum ab anima prodeuntium. Tertio quum sæpenu-

mero contingat ut idem homo nunc solum obeat eas A
operationes, quæ per se primo proficiscuntur ab anima
vegetatrice; quod in somno multoties fieri solet; aliquando uero ijs addat illas, quarum principium immediatum est anima sentiens, ut in vigilia olfaciendo flores; aliquando etiam his adiungat eas, quæ proxime pendent ab anima rationis compote, vt dum scribit epistolam: quumque, si uita nihil aliud est in uniuersum, quam cumulus omnium operationum animæ, necessario asserendum sit vitam vegetalem esse communionem B
illarum duntaxat operationum, quibus origo est proxime ab anima vegetali; uitam vero brutalem esse cumulum earum operationum, quæ per se primo emanant ab anima sentiente; uitam denique humanam esse communitatem omnium operationum, quæ immediate prouenniunt ab anima intellectiua, siue humana; sane contingeret hominem iam in lucem editum non semper usque ad mortem uiuere uitam hominis, sed modo uitam plantarum, modo vitam brutorum animalium, modo uitã C
hominis propriam; & hoc sine ulla ratione ordinis, ita ut nunc a uita uegetali transeat ad humanam immediate, nunc ab humana ad brutalem, nunc uero ad uegetalem, nunc item à vegetali ad brutalem, prout uarie, ac promiscue nunc à uegetalibus operationibus se se trãsfert ad humanas, nũc ab humanis ad uegetales, aut ad animales, nunc à brutalibus ad rationales, aut ad uegetales; sed hominem natum (licet in eo uarient infinities operationes) tot modis posse uitam uariare tã est impossibile,

A bile, quum necessarium singulos homines ab ortu usq; ad interitũ uiuere uitam humanam, nunquam uegetalem solã, aut brutalem. Non est ergo uita generatim commu nio cunctarũ operationum animæ. Amplius constitutũ est equidem alicubi ab Aristotele uitã non esse quid uniuocum; sed hoc nõ quia sit operatio analogice communis ad omnes operationes animæ, quod existimant Aduersarij; uerum quia uita est natura quædã cõmunis animalibus, & plantis, ut uidebimus infra suo loco. Tandẽ quũ actiones uiuentis, quarũ hic mẽtio est apud Aduersarios, siue seorsum considerentur, siue coniunctim, habeant necessario suum esse in fieri; profecto in ijs consistere nequit ratio uitæ, ut quæ testimonio Aristotelis est esse uiuentibus; uiuentibus esse permanens quum sit, ac ut aiunt, in facto esse, non in fieri; quod cuique est apertissimum. Non est igitur uita in uniuersum actio, siue cumulus omnium operationum animæ, ut existimant Pernumia, & Bottonnus.

6. top. c. 2. loc. 73.

B

2. de an. t. 37.

C

Soluuntur allatæ rationes à Pernumia, ostẽdendo analogi esse vnam naturam communẽ aliquo modo distinctam ab analogatis, & vitam non esse analogum commune ad omnes operationes animæ. Cap. XXVIII.

SED præterea si expendãtur argumenta, quibus Aduersarius propriam opinionem adstruere conatur, ea certe necessitatem nõ habere uidebuntur: Quod etenim primo loco affertur, ana-

logum non est natura distincta à speciebus analogatis; A
anima est analogum; ergo anima non est quidpiam distinctum à suis speciebus; ulterius huic prosyllogismo additur, omnis actio proportione rispondet essentiæ illi, cuius est actio; sed uita est operatio animæ; igitur uita est analogum quid ad omnes operationes animæ à nulla earum distinctum, sed quasi unio, & cumulus omniũ operationum animæ; non una ratione tollitur; In primis enim haud est ita planum, quod gratis assumitur, analogum non esse ullo modo naturam distinctam à specie- B
bus analogatis; nanq; de analogo Aristoteles ipse passim format definitionem communem, ac diuersam à definitionibus singularum specierum analogatarum; quod sane fieri non posset, nisi analogum poneret uniuersalem naturam aliquo modo distinctam à speciebus analogatis, de qua formari posset distinctus conceptus, & distincta definitio: Aristotelis aũt proposita sententia clara est tũ
2.phys.t.3. 10. 12.21.& 28. in aßignanda definitione Naturæ distincta à definitione materiæ, & formæ sigillatim, quæ sunt species analo- C
3.phy. t. 6. gi huius, quod appellatur Natura; tum in definiendo Motu generatim definitione distincta à speciali defini-
1.de gen.t.23. & seq. tione uniuscuiusq; speciei motus, nẽpe alterationis, lationis, augumẽti, & decrementi; adde etiam generationis, & corruptionis; quibus certe Motus esse nequit cõmune uniuocum; nam uel ex Aristotele pertinent ad diuersa
3 phy. t.4. & 5. Prædicamenta; tũ demũ in adscribẽda definitione Animæ in cõmuni distincta prorsus à definitione animæ uegetalis, sensitricis, & rationalis, siue humanæ; quæ sunt

species

A species eius analogi, quod uocamus Animã; Anima enim generatim ab Aristotele definitur esse actus primus corporis physici organici, hoc est, potentia vitã habentis; 2.de an.t.6.
vegetalis uero esse principium quo primo viuunt omnia 2.de an.t.16.
vegetabilia, siue principium conseruatiuum indiuidui 2.de an. t. 47.
alimento, seu potius principium generatiuum noui ui- 2.de an.t.49.
uentis in eadem specie sensualis autem principium pro- 2.de an.t.16.
pter quod primo viuunt animalia bruta, siue principium quo animal percipit sensibilia recipiẽdo in se illorũ 2. de an.t. 62.
B similitudines; Rationalis quidem aliud genus animæ, 2.de an.t.21.
quod solum potest separari, tanquam perpetuum a corruptibili, siue quod definiendum sit a Metaphysico; Hu 2. phy. t. 26.
mana demum, quæ natura composita est ex vegetali, sentiente, ac rationali, definitur esse principium quo pri- 2.de an.t.24.
mo uiuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus: Quæ omnes definitiones sigillatim distinctæ quũ sint ab inuicem, clare demonstrant analogi esse vnam naturam communem aliqua ratione distinctam ab omnibus ana
C logatis seorsum acceptis; vt fusius etiam supra in Theophilum adnotauimus. At vero concesso etiam disputandi gratia toto illo prosyllogismo, quo Pernumia probare nititur Animam esse analogum non distinctum a suis speciebus, ad secundum argumentum dicimus in minori propositione gratis assumi vitam esse operationẽ animæ, id enim apud nos indiget aperta confirmatione; nam secus ex superioribus constat vitam esse substantiam, & nullo modo actionem, aut in accidentium coordinationibus. Amplius tale genus ratiocinij eo no-

mine

mine quoq; damnatur, quoniam eadem prorsus ratione mihi etiam licebit demonstrare nutritionem non esse operationem animæ distinctam a ceteris, sed quasi cumulum omnium operationum animæ, dicendo scilicet, omnem operationem proportione respondere illi essentiæ, a qua proficiscitur; nutritionem vero esse operationem ab anima prodeuntem; ac proinde sicuti anima est analogum quid commune complectens omnes animarum species, ita nutritionem analogum quid esse ad animæ operationes vniuersas, & quasi cumulum earum omnium; quod tamen est falsum penitus, iudice vel Aduersario; sed vitium est in discursu, qui peccat per falla-ciam a simpliciter ad secundum quid; nanque anima simpliciter, ac generatim considerata est analoga; quod affirmari non potest de quauis anima speciatim; Pari ratione operatio animæ generatim, & in vniuersali analoga est ad omnes operationes animæ; id quod asserere non possumus de nutritione, aut quauis alia specie operationum animæ. Quod autem deinde asserit Pernumia Philosophum enumerantem partes, ac facultates, seu etiam operationes animæ, iccirco de vita mentionem non habuisse, quia vita non esset quidpiam distinctum ab enumeratis, sed analogum commune ad eas omnes, quas recensuit; non concedimus, existimantes Aristotelem potius tunc ideo vitæ non meminisse, dum numeraret partes, ac facultates, & operationes animæ; quia reuera vita non est pars, neque facultas, neque actio, neque functio animæ vllo modo; sed quid alterius gene-

ris

A aris, vt ostendetur suo loco. Quod subiungit Pernumia Aristotelem definire vitam nutritione, atque idem esse viuere, ac nutriri; neque satis firmo nititur fundaměto neque Aduersario suffragatur, sed potius illi apertissime repugnat; si quidem alicubi definire videtur Aristoteles vitam esse nutritionem; argumentum tamen ductū ab eo loco magnifaciendum non est, quoniam ibi pingui Minerua, & rudiori formula se philosophatum fuisse paullo post aperte confitetur idem Aristoteles. Et certe B quomodo dicere vnquam possumus serio ibi Aristotelem definire vitam per nutritionem, qui alibi reprehendit Dionysium eo quod vitam nutritione definiuerit? Ceterum si demus Aduersario, disputandi caussa, vitam esse nutritionem, quum nutritio sit actio peculiaris a reliquis omnibus animæ functionibus contradistincta, quo modo vita dici poterit esse analogum quid commune operationum genus ad omnes animæ functiones, non autē quidpiam ab eis distinctum? Quod autem postremo C affertur argumentum, Eadem facultas corpus alit, & vitam tuetur; ergo vita, & nutritio sunt vnum, & idem; necessitatem non habet vllam; quandoquidem ab vna, & eadem facultate plura fieri, & oriri possunt valde inter se diuersa; Ecce facultatem vegetatricem, quæ nutrit, quæ corpus auget, , quæ generatione sobolis etiā propagationi consulit; non tamen propterea idē sunt nutritio, augumětatio, & sobolis propagatio, iudice vel Momo. Non est ergo veritati consentanea sententia de vitæ natura, quæ proponitur a Pernumia, & Bottonno.

2. de an. t. 3

2. de an. t. 11.

6. top. c. 2. loc. 73.

Decima

A

Decima opinio Buccaferrei existimantis vitam esse commune quid analogũ ad animæ essentiam, operationes, & permanentiam siue participationem. Cap. XXIX.

VCCAFERREVS *autem, in ætate superiori Philosophiæ lumen præclarũ, arbitratus est vitam esse analogum quid commune ad essentiã animæ, prout dicitur actus primus, ad animæ operationes, & ad animæ permanentiam, siue ad primã eius participationem in calido naturali; ait enim, Quũ autem tripliciter sumatur vita, quia primo modo sumitur pro actu primo, idest, pro anima ipsa; & secundo de anima vita viuentibus est esse animæ: secundo modo assumitur pro actu, & vigilia: tertio modo sumitur vita pro eo, quod est prima participatio in calido naturali, & est permanentia; vita tertio modo sumitur hic in proposito; quærit ergo nunquid cõplexio secundum sui tẽperamentum sit caussa longitudinis vitæ, & infra subiungit quod vita est participatio animæ in calido, idest anima primo participata; & hic sumitur vita pro anima, quæ est actus primus. Hæc autem ea illa sunt omnia, quæ de natura vitæ a Doctissimo Buccaferreo litterarum monumentis commendata fuere, qui totam hanc doctrinam mutuatus videtur a D. Thoma scribente hunc in modum, Vita autem, secundum quam* B C

Lect. 11. in lib de long. & breu. vit.

lib. de inspir. & exp. lect. 11

de iu. seu. vit. mor. resp. lect. 17.

primo

A *primo viuunt viuentia, quæ sunt hic, est permanentia huius partis animæ nutritiuæ cum calido sibi proportionali. Dicitur autem vita vno modo idem quod anima; alio modo idem quod existentia ipsius in corpore, tertio modo dicitur vita operatio procedens ab ipsa anima. Si vita sit idem quod anima, sic vita non est permanentia formaliter, sed principium eius: si sit idem quod existentia, sic est permanentia formaliter, & est definitio formalis; si sit idem quod operatio, sic est effectus existentiæ, & tunc datur definitio per posterius secundum naturam, prius tamen quoad nos.* de iu. sen. vit. mor. resp. lect. 17.

B

Reprobatur proposita Buccaferrei, ac D. Thomæ sententia, ostendendo quomodo vita sit analogum quiddam ex Aristotele. Cap. XXX.

C *VÆ quidem opinio si diligentius expendatur, metam hac in re certe haud attigisse comperietur; quoniam ante omnia uita in vniuersum est analogum quiddam apud Aristotelem, non vt censuit Buccaferreus, commune ad animæ actum primum, ad eius operationes, & ad animam primo participatam; sed commune ad animalia, & plantas; ad animalia inquam tum immortalia, cuiusmodi sunt cælitum etiam caduca, vt nostratia hæc elementaria scribente Aristotele commune id, quod necesse est vt habeat cæleste animal perfectum cum hisce nostratibus diminutis,* 6. top. cap. 2. 1. de plant. c. 1.

nutis, esse ipsammet vitam; quum illud apertum sit, A
perpetuis, & caducis nihil dici posse commune vniuocum: Qua quidem in re ab Aristotele non dissentit Plotinus apertissime statuens vitã esse cõmune quiddã analogice conueniens plantis, & animalibus. Deinde quod speciatim opinatur Buccaferreus cum D. Thoma vitã accipi pro animæ essentia, quæ dicitur actus primus, id ea omnia sibi refragantia habet argumenta, quibus aduersus Theophilum, & Simplicium supra demonstratum fuit vitam reuera, & proprie non esse animæ substantiam, sed aliud quidpiam longe diuersum. Consimiliter dum vterque ait vitam esse animæ operationẽ, quæ dici consueuit actus secundus, illa omnia reluctantia ratiocinia sibi obtinet, quibus toties supra monstrauimus vitam vere non esse actionem, neque accidens omnino, sed quiddam ex genere substantiæ. Ceterum in eo etiam, quod ait vlterius Buccaferreus, vitam esse participationem animæ in calido, idest, animam primo participatam, & tunc sumi vitam pro anima, quæ est actus primus; non bene sibi ipsi constat ab initio dicenti vitam tripliciter sumi, primo modo pro actu primo, idest, pro anima ipsa; secundo modo pro actu, & vigilia; tertio pro eo, quod est prima participatio animæ in calido naturali; Quibus apertissime constat Buccaferreum distinguere tertium vitæ modum, qui dicitur prima participatio animæ, à primo modo, qui dicitur actus primus; quos modos postremo confundit in vnum dicens vitam esse participationẽ animæ in calido, idest, animam

En. 1. lib. 4. c. 3.

B

Vide lib. 3. c. 8. 9. & 10.

C

A *animam primo participatam, & hic sumi vitam pro anima, quæ est actus primus. Quod vero tandem affertur à D. Thoma, si vita sit operatio, ipsam fore effectum existentiæ, ac definiri definitione tradita per posterius secundum naturam, & prius quoad nos, ab Aristotele dicente ipsam esse permanentiam vegetalis animæ cum calore, suspectum est satis; falsum est enim permanentiam animæ cum calore posteriorem esse simpliciter, quoad nos vero priorem ipsa operatione animæ:*
B *falsum & illud est definitionem ullam tradi posse per posteriora natura, & priora nobis, veluti fuse demonstratur infra.* Cap. 51. & 52. *Non est ergo tuta opinio Buccaferrei, ac D. Thomæ de vitæ natura.*

Soluuntur argumenta à Buccaferreo proposita. Cap. XXXI.

C IMMO neque admodum firmis communita est argumentis Buccaferrei, ac D. Thomæ sententia; Quod enim primo loco afferebatur ex secundo de anima, vita viuentibus est esse animæ, ergo vita est anima in actu primo, siue animæ substantia; soluitur eo quia gratis, & pro voluntate addita est verbis Aristotelis particula ista, Animæ. Philosophus etenim loco allegato sic ait, Ipsum viuere viuentibus esse est. caussa autem, & quæ sequuntur: at vero ipsum esse viuentium haud continetur sola essentia, simplici-

que animæ substantia; sed anima, & corpore simul; A
quemadmodum supra monstrauimus tum ex eo, quod in definitione viuentis, quæ totam definiti essentiam explicare debet, non sat est formæ solius meminisse, o-
2 phy. t. 21. *missa materia, ex Aristotelis animaduersione; tum etiam quia inter viuentia homo interit, anima ratio-*
2. de an. t. 21. 12. meta. t. 17. *nali superstite, uel ad aures Aristotelis: Immo si alia quæuis anima seiungi à corpore posset, sane illa superstite, compositum mortem obiret, nulla permanente vita; tum demum quia vita, quæ competit cælo, vt est quid* B
aggregatum ex orbe, & Intelligentia, proprie non conuenit, neque corpori cælesti seclusa Intelligentia, neque Intelligentiæ secundum se consideratæ. Quod autem adducebatur posterius quasi ex Aristotele vitam esse primam participationem animæ in calore, hoc est, animam primo participatam, dilui potest quamfacillime, propterea quod nusquam hoc dixit Aristoteles;
De resp. t. c. 7. *quin hoc dicere aperte satis Aristoteli aduersatur, qui asserit primam participationem animæ in calore esse ortum, siue constitutionem viuentis, ac generationem animati; vitam vero aliud quid esse definiens, nempe moram, siue permansionem animæ vegetatricis cum calore; quæ sane mora, siue permansio animæ longe differt ab anima morante, seu permanente.* C

Non est itaque vitæ natura exacte a Buccaferreo explicata.

Vnde-

A

Vndecima opinio Achillini putãtis vitam esse cõmune analogum ad animæ essentiam, ad operationes ipsius, & ad eã operanté Cap. XXXII.

CHILLINVS *autem acuti vir ingenij non multum in proposita contemplatione de vitæ natura a Buccaferreo dissentire videtur, existimans vitam esse*
B *quid commune analogum ad animæ essentiam, quæ dicitur actus primus; ad eius operationes, quas nuncupant actus secundos; & ad animam, non participatã, aut permanẽtẽ, vt cẽsuit Buccaferreus, sed operantem, siue in actu: Quam opinionem ita professus est Achillinus, vt omnia pene loca compilauerit, in quibus Aristoteli mentio est aliqua de vita; quare vt ea nos diligẽtius examinare possemus Achillini placita ad amussim afferenda esse duximus: scribit ergo, Intẽdẽtes* 2. de orbib. dub. 1.
C *declarare cœlũ viuere, quid sit vita præaccipiamus. Vita est actus viuẽtis: actus autẽ duplex, actus primus est forma; actus autẽ secundus est duplex, vnus est forma operans, alius est operatio; omnis igitur actus viuentis, siue primus, siue secundus, vita est dummodo sit actus viuentis in quantũ viuens est, non enim calefieri hominis ab igne vita est; omnis igitur forma substantialis, qua viuens viuit, siue operetur forma, siue non; & omnis operatio illius formæ, vita est. si igitur formæ elemẽtorum sint in viuente, illæ non sunt vita; hoc colligitur* 2. de an.t. 2. & 5.

ex

1.de an. com. ult. ex Auerroe, quia igitur aliqua vita est substantia, & aliqua vita est accidens; ideo hoc prædicatum vita, aut viuens potest esse substantiale, & accidentale. Quod sit substantiale aliquod viuere probatur ex Aristotele, viuere viuentibus est esse; ergo vita est viuentis essentia, quia essentialis est prædicatio in non vltimate abstractis. Sub hoc sensu intelligo Philosophum distinguentem animatum ab inanimato in viuendo, quia essentialis est eorum differentia per animam; viuere enim commune videtur & plantis; vnde vegetabilia per animã vegetatiuam viuunt, & animalia corruptibilia per sensum: vita autem multipliciter dicitur, vt ibi Philosophus, scilicet analogica multiplicitate, de vita materiali, & abstracta; vitam materialem viuentium definit Aristoteles esse mansionem animæ nutritiuæ in calido naturali; est autem mansio anima manens, & mansio animæ est anima, quæ operatur, aut operatiua est circa nutrimentum, mediante calore naturali, qui est spiritus, & est animæ instrumentum sic necessariũ pro esse, & pro operari eius, quod Philosophus dixit uitã esse mansionem caloris; & hoc quia vita immediatius in calore est, qui est spiritus; ideo recedente calore impossibile est animam manere. Huic concordat definitio data a Philosopho, viuere est habitus animæ cum caliditate quadam; & tunc intransitiue legitur, quia uita est habitus, qui est anima: ipsum autem viuens corruptibile definit Aristoteles esse id quod perse ipsum alimentum, augumentum, & decrementum habet,

Marginalia: 2.de an.t.37. — 2. de.an.t.13. — 1. æth. c.9. — 2.de an.t.16. — de.mor.&ui. — de respir.in f. — de mort.&ui. — 2.de an.t. 3.

Margin letters: A — B — C

A *bet, id est, cuius principium intrinsecum, & essentiale est actus circa nutrimentum operatiuus augendo, aut minuendo; tandiu enim uiuimus, quandiu nutrimur: Aristoteli enim nunquam cessat actio istius caloris naturalis, & quum cessat, tunc est mors; priuatum enim alimento non potest esse Philosopho: littera tamen Arabicæ translationis loquitur de uita pro operationibus, & non pro substantia animæ; dixit enim Aristoteles, & est dicere uitam augeri, nutriri, & diminui, quasi dicat, hæ operationes uita sunt. Quum igitur Aristoteles declarasset uegetabilia uiuere per animam uegetatiuã, ostẽdit quod operationes sunt alimento uti; Philosophus igitur ibi declarat uitam ex operatione, ut patet in com. ibi, ideo uita est anima. Quum igitur forma est in materia, tunc est materia in potentia propinqua non abijciente actum, ut forma permaneat in ea, ideo in definitione animæ ponitur corpus habere uitam in potentia; & hæc potentia non abijcit actũ, ut ait Aristoteles. In hãc sententiam uenit Aristoteles dicens, Hominum genus arte, & rationibus uiuit, id est, homines suum esse substantiale conseruant defendendo se a necessitatibus uitam interrumpentibus. Quod autem uita pro operationibus sumi possit, adducitur Philosophus uitam uocans operationem, & opus: Pro hoc etiam Auerroi felicitas uita est. felicitas autem actio est; felicitas quædam praxis est, eupraxia enim est: & Auerroi caussa istius actionis, scilicet uitæ, est anima: & Arist. ait primũ, anima nanque pars quædam est hominis, in qua primo*

8 phy. t. 20.
2. de an. t. 48.
2. de an. t. 3.
B
2. de an. t. 34.
2. de an. t. 10.
C
1. meta. t. 1.
9 æth. c. 10. & 10. æth. c. 8. 9 & 10.
1. æth. c. 9
1. phy ĩ proæ.
7. polit.
2. Phy. t. 58.
2. de an. t 37.
2. meta. t. 23.

est

9. meta. t. 16. est ipsum uiuere. Deinde speculatio est in speculante, & A
uita in anima; quare & felicitas; uita nanque qualis
quædã est. In hanc sententiã uenit Arist. dicẽs quod som
1. æth. c. 13 nus dimidiũ uitæ est, quia somnus est quies uirtutũ co-
gnoscitiuarũ, sed uirtutũ naturalium nõ; immo melius
operantur uirtutes naturales in somno ob spiritus retra
De more, & uita. ctionem in interioribus. nec contradicimus alias dictis,
8. phy. t. 1. sed potius complemus. Præterea Aristoteli inspirare, &
expirare uiuere est. & motus existit natura subsisten-
tibus quasi uita; & exponitur ab Auerroe ibi, qualem B
proportionẽ habet uita in rebus uiuis, talem proportio-
nem habet motus in rebus mobilibus; motus autem
mobilium est operatio: si autem intelligatur motum
æternum esse uitam secundum quandam similitudi-
nem, tunc comparatur motus æternus, non cælo; quia
sic est animæ operatio, ergo uere uita, sed istis infe-
rioribus; & tunc quemadmodum a Corde in totum
corpus uita profluit, quia anima, & eius operationes in
alijs membris conseruantur per effluxionem spirituum C
a Corde; ita etiam animæ in istis inferioribus, & ope-
rationes earum a Deo cõseruantur per effluxionẽ motus
ab eo, & sic motus est quasi uita, pro quãto eo uita con-
seruatur. Quod autẽ possit capi uita pro substãtia ope-
rãte, patet ex Auerroe dicẽte actum secundũ esse formã
operantem; & definiente actum secundum, dum ait, po
strema perfectio est dispositio rei, per quam Ens agit,
aut patitur in tempore, in quo agit, aut patitur. Istarum
autem acceptionum primum, & principale membrum
est

A *est forma operans; quod istud Deo conuenit; quia declarans Aristoteles Deum esse uitam, ostendit quod Deus est actus internus, & sic Deus est uita. In istis etiam inferioribus nō uidetur inconuenire eandem substantiam, ut dantem esse, esse actum primum, ut autem operans est, esse actum secundum. Hæc omnia de natura vitæ hausimus ad verbum ex Achillino, diligenti examine perpendenda.*

B Expenditur opinio Achillini, probando vitam nō esse analogum commune ad animam tum in actu primo, tum operantem, & ad operationes ab anima prodeuntes. Cap. XXXIII.

VÆ proculdubio Achillini dogmata mentem ideo non implent, quoniam huc tendunt potius ut explicent vitæ significata, quam patefaciant internam vitæ naturam; nobis autem instituta est C *contemplatio, qua distincte, atque aperte dignosci ualeat quid uita sit, non quot modis uita dicatur. Deinde Achillino haud multum fauere uidetur Aristoteles; ipse enim ubicunque de multiplicitate uitæ mentionem habet, nunquam hoc pronunciauit, quod asserit Achillinus, uitam scilicet esse commune analogum ad essentiam animæ puram, ad animam operantem, & ad operationes animæ; sed bene uitam esse naturam quandam communem plantis, & animalibus; animalibus* 6. top. c. 2. & 1. de plan. c. 1.

inquam cælestibus, atque nostratibus; & hisce omnibus A
communem non vniuoce, sed æquiuoce, aut potius analogice; & hoc ob illam rationem, quam superius adduximus expendentes Buccaferrei sententiam; insuper & ob eam, quia in animalibus vita eas operationes efficit, quas non edit in plantis; & in animalibus plerisque illas, quas non profert in alijs; operationes etenim ubique proportione respondent essentiæ, vnde prodeunt: Hanc sane doctrinam lucidam satis habemus apud Aristo-
6.top.c.lo.73. *telem, qui alicubi constituit uitam esse æquiuocum, seu* B
potius analogum, non quidem, vt Achillinus inquit, ad animam in se, ad eandem operantem, & ad eius operationes; sed solum quia conuenit animalibus, & plantis; animalibus inquam mortalibus, & immortalibus; si-
1. de plāt. c. 1. *ue, vt alibi ait Aristoteles, cælestibus perfectis, & nostratibus hisce diminutis; quibus non potest esse quid commune uniuocum; ista enim ita differunt abinuicem circa participationem animæ (quod est id, unde sumenda est ratio vitæ) ut in utrisque reperiri nequeat uita* C
2. de an. t. 13. *eiusdem naturæ. Deinde uero alibi quoque Aristoteles apertißime scribit uitam, seu uiuere multipliciter dici, hoc est, æquiuoce, siue analogice de ijs omnibus naturis, quibus inest una aliqua ex his operationibus, quæ dicuntur aut intelligere, aut sentire, aut moueri, aut quiescere secundum locum, aut etiam nutriri, augeri, diminui, & sobolem propagare; quæ actiones omnes insunt quibusdam animalibus sublunaribus, ut hominibus; at earum aliquæ plantis, nutriri nempe, augeri, &*

germi-

A *germinare; aliquæ uero animalibus ratione carentibus, nimirum ceteræ præter ipsum intelligere; aliquæ demũ animalibus cælestibus, atque diuinis, ut intelligere, motus, & status secundum locum; qua de re infra. Amplius ea etiam ratione Aristoteli uita est analogũ quid, non eo modo, quo censuit Achillinus; quoniam ex Aristotele uiuere, seu uita est esse uiuentibus, hoc est, uiuentium essentia; non enim uiuentibus omnibus una est essentia communis uniuoca, sed multiplex, & analoga;* 2. de an. t. 37.
B *quum eorum alia caduca sint, alia incorruptibilia; non potest enim mortali, & immortali quid esse commune uniuocum. Sed etiam speciatim unumquodque ex tribus analogatis in genere uitæ propositis ab Achillino radicitus extirpari potest per ea, quæ superius adducta fuere in examinatas opiniones, dum ostendimus uitam nullo modo esse animam in actu primo contra Simplicium: neque animam operantem, siue in actu secundo, aduersus Theophilum; neque demum operationem, aut*
C *accidens omnino apud plerosque alios. Non est ergo assentiendum Achillino.*

Tolluntur Achillini rationes, declarando vnde sumantur differentiæ rerum, & quomodo se respiciant, anima, vita, & viuere. Cap. XXXIV.

D integrum uero huius opinionis examen reliquum est modo ut expendamus argumenta, quibus ea niti uidetur: quæ certe & multa sunt, & non parui momenti: Quod ergo in primis ait

Achillinus, uiuere est viuentibus esse; ergo vita est viuentis essentia; id quidem concedi potest; ex eo autem concludere nequit Aduersarius vitā esse animam, quoniam vita est totum esse viuentis, siue vniuersa, & cōpleta viuentis essentia; sed anima est vna tantummodo pars essentiæ viuētis, etiamsi potior, ac dignior. Quod vero secundo adducitur, viuere est id, quo animatum differt ab inanimato; ergo viuere est differentia constitutiua animatorum; tale quid autem est anima; quoniam ubique idem est principium distinguens, & constituens; vrgere quidem plurimum uidetur; sed illi occurrere possumus negando coniunctum; ad eius autem confirmationem dicimus vere quidem omne principium constituens esse itidem distinguens, sed non e conuerso omne principium distinguens esse protinus constituens; ac proinde non vbique idem esse principium distinguēs, & constituens, vt gratis assumitur in argumento Aduersarij; & huius ratio est, quoniam in plus se habet distinguens, quam constituens; uita enim, seu uiuere distinguit, non constituit animatū; sed est quiddā in animato ab anima constitutū; cū ipso namque animato uita uere est natura simul; anima uero non solum distinguit, sed etiā constituit & uitam, & animatum: sic ergo uniuersalius est distinguere, quā constituere: Quod inde etiam probari potest, quia rerū discrimina, seu differētiæ haud semper desumuntur à forma; quæ sola est id, quo proprie res constituitur in esse; at quandoque à materia; differunt enim corpora ab incorporeis, siue corruptibilia ab

A (margin, line 1) · B (margin, line 11) · C (margin, line 18)

vide lib. 3. cap. 6

A ab immortalibus una materiei participatione; quãdoq;
uero à tota eßẽtia, secundũ quã differre dicitur unũ præ-
dicamentũ ab alio, siue substãtia ab accidẽte, una Intelli
gẽtia ab alia, Deus optimus à materia prima, et D. Tho
mæ materia sublunariũ à cælesti; caret enim omnia ista
sigillatim specificis formis, quibus tanquam differentijs
materiæ adiũctis in esse cõstituatur: & sane huiusmodi
ratio distinctionis reperiri etiã potest in rebus constanti-
bus materia & forma; quæ res quemadmodum abin-
B uicem distinguuntur participatione diuersi actus, at-
que omnino propter formas diuersas; ita quoque distin-
gui possunt per differentias desumptas tum à materia
diuersa, tum etiam à tota essentia; sic homo differt ab
elemento aeris, uerbi gratia, tum quia homo est ratio-
nalis, seu constituitur in esse per formam, quæ est ani-
ma rationalis; aer uero non est rationalis, & in esse
constituitur per formã, quæ non est anima; tũ quia ma-
teria hominis est corpus dissimilare, organicum, & mi-
C stum ex quatuor elementis; at aeris materia est simplex
natura, non organica, nec dissimilaris: tum etiam quia
eßentia hominis est animal rationale, essentia uero aeris
aliud quid ab hoc longe diuersum: Non ergo, si anima-
tum ab inanimato differt ipso uiuere, propterea de ne-
cessitate sequitur uitam esse differentiam constitutri-
cem animati, ac omnino animam: Alioquin homo,
qui à planta differt eo quod est animal rationale, ea
forma specifica gauderet, quæ esset id, quod dicitur
animal rationale; quod tamen est tota hominis eßen-
tia,

tia, non pars eius tantummodo, quæ dicitur forma, siue anima; nanque in omni composito, præter formam, altera quædam natura est, quam vocamus materiam; in homine autem, præter id, quod dicitur animal rationale, nihil essentiale inest; nam animal intrinsecus includit corpus, siue materiam; est enim corpus animatum cognoscens; rationale autem animam hominis specificam denotat per se solum: Definitionis vero munus esse distinguere ipsum, quod definitur, ab alio quocunque, nouum non est; sed etiam definitionem exactā esse orationem explicantem totam, siue completam essentiam definiti, non vnam illius portionem tantum, quæ forma vocatur, iam vetus est: Immo & in definitionibus physicis non solum formæ meminisse oportere, sed etiam materiæ illius, ex qua definiti essentia constituitur, Aristotelis præcepto cautum est; Ita ergo iam satis constare potest res inter se distingui & per formam, qua constituuntur in esse; & per totam essentiam ex materiæ, ac formæ consortio in esse constitutā; ne dicam etiam per materiam: Ex eo itaque, quod ait Aristoteles, Vitam esse id, quo differt animatum ab inanimato, non necessario colligit Achillinus vitam esse formam animati, siue animam, quæ est pars essentiæ; sed bene inde necessario fortasse colligere potuisset disiunctiue vitam esse vel animam, vel corpus organicum, vel totam essentiam animati; his etenim tribus differt animatum ab inanimato; est autem vita tota essentia animati ex Aristotele, qui aperte fatetur quod viuere

A B C (margin letters)

2. phys. t. 19. 21. — 2. de an. t. 13. — 2. de an. t. 37. (marginal citations)

est

A est esse viventibus; non anima sola, quæ est caussa illius esse, quod appellatur vivere; neque corpus organicum, quod ex se habere dicitur vitam in potentia. 2. de. an. t. 6.
Non minoris momēti est, quod exinde affertur ab Achillino scribente vitam esse id, per quod tum stirpes, tum quoque animalia vivunt; sed ex Aristotele vivunt plantæ per animam vegetalem, animalia vero per sensualem; unde plane sequi videtur vitam esse animā; 2. de an. t. 16.
quod tamen etiam tolli potest; quoniam tria hæc, vita, B vivere, & anima; sic se habent ad inuicem, ut vita, & vivere sint idem re, differant ratione tantum, sicut abstractum, & concretum; quod supra ostendimus; anima vero a vita, & ab eo, quod appellatur vivere, diversum quid est reipsa, non ratione tantum; Et profecto inter tria prædicta eadem fere proportio est, quæ reperitur inter esse sanum, sanitatem, & Medicū, seu inter esse risibile, risibilitatem, & animam humanam, quantum ad hoc, quod tum esse sanum, & sani- C tas; tum esse risibile, ac risibilitas inuicem non differunt, nisi ut concretum, & abstractum; sed anima humana, & Medicus ab utroque pari seorsum differt realiter; Et quemadmodum in talibus iste ordo reperitur secundum naturam, quod Medicus est prior sanitate, sanitas autem secundum rationem prior est eo, quod est esse sanum; ac similiter anima hominis prior est risibilitate, & risibilitas secundum rationem prior est eo, quod est esse risibile; sic prorsum in viventibus Naturæ ordine anima prior est quam vita, vita vero ratione

prior

prior esse videtur ipso viuere: Quum autẽ omne prius A
in comparatione ad id, quod posterius est, subeat aliquomodo
rationem caussæ; reliquum est profecto vt anima sit caussa vitæ,
vita vero sit item quodammodo principium, & caussa eius, quod
appellatur viuere; cuius pariter caussa erit, remotior tamen, ipsamet
anima; vulgatum nanque satis est axioma, Quodcunque est caussa
caussæ, illud idem est etiam caussa caußati; quod sane dogma in eo
sensu est intelligendum, quia caussa caussæ proximæ est etiam caussa
caussati B
remota: Quũ autẽ omne, cui cõuenit aliquis effectus, tale sit, ut ipsi
eidem ille competat ratione suæ caussæ tum immediatæ, tum quoque
mediatæ, siue tum proximæ, tum etiam remotæ; propterea factum est ut
dicere possimus animatum viuere tum per animam, tum etiam per vitam;
quamuis istæ duæ sint res a seinuicem diuersæ; non secus atque homo
dici potest tum sanus & ob sanitatem immediate, & ob Medicum mediante
sanitate; tum etiam risibilis & propter risibilitatem imme- C
diate, & propter sui formam specificam, sed remote, ac risibilitate
mediante; quæ sane risibilitas diuersum quid est a forma hominis,
licet ab ea in esse dependeat; non secus ac sanitas diuersa res sit a
Medico, a quo dependet: His prælibatis ad argumentum formaliter nunc
respondeamus; quando ergo scribitur, Animatum viuit per animam, dic non
omnino immediate, sed interuentu vitæ: Alioquin statim quomodocunque
posita in esse anima, necessario esset ponendum viuere;

caussa

A causſa nanque immediata ea eſt, apud Ariſtotelem, cuius affirmatio eſt cauſſa affirmationis, ſeu eſſe cauſſati; & negatio eſt cauſſa negationis, ſiue non eſſe eiuſdem: modo poſita in eſſe anima rationali (quæ eſt forma hominis ſpecifica) a corpore ſeparata, non propterea viuet homo; Immo ſi poſt mortem anima ſeparata per aliquod tempus a corpore, iterum corpori uniatur per aliquam differentiam temporis quomodocunque; ut in apparitionibus mortuorum aliquando contigiſſe cer- 1. Poſt. t. 30.

B tum eſt, non tamen ideo uitam in eſſe conſtituet; quod etenim apparet, ac nobiſcum loquitur cadauer ab anima mouetur quidem, ſed non eſt uiuens niſi æquiuoce: ſic poſita in eſſe intelligentia ſeparata non applicata, uel aſſiſtens orbi, non ideo uiuet cælum: Quin etiam ſi dæmon aliquis ſiue bonus, ſiue malus, aſſumat cadauer, & illud moueat, eoque vtatur in apparitionibus, non tamen iccirco quidpiam uiuens in eſſe conſtituet, niſi æquiuoce: Conſimiliter ſi bonus, aut malus dæmon ap-

C pareat aſſumpto ſibi corpore aereo, vt aiunt, vel æneo, vel ligneo, vel quouis alio, vt in Idolis contingit, quæ mouentur, & loquuntur, non propterea uiuens, aut animatum reuera efficiet, ſed æquiuoce tantum: Anima ergo non eſt cauſſa proxima, & immediata, vnde per ſe primo prodit vita, ſeu viuere; Animatum itaque viuit per animam quidem, non tamen immediate, ſed vita eſt id, per quod animata viuunt immediate, ac per ſe primo eo modo penitus, quo riſibilitas eſt illud, per quod homo eſt riſibilis; inde autem colligi non

potest vitam esse animam, nisi etiam dicere vellemus A
concludi posse tum risibilitatem esse formam hominis
ex eo quod risibilitas est illud, per quod homo est risibi-
lis; & homo habet hoc, quod sit risibilis pariter a sui
forma specifica; tum sanitatem esse Medicum, quia sa
nitas illud sit, per quod sani sumus; & nos id vt sani
simus a Medico habeamus; quod sane dici non debet;
nam forma hominis est substantia, risibilitas autem
qualitas; ita Medicus est substantia, sanitas vero ac-
cidens: at argumentum non concludit, quoniam alia ra B
tione homo est risibilis per risibilitatem, & longe alia per
sui formam specificam; perinde ac etiam Medicus, &
10. æth. c. 4. sanitas Aristoteli dicuntur non simili modo esse in caus-
sa vt sani simus: quare vel in argumento Achillini
aliqua præmissa est falsa; vel ratio peccat in forma, vt
pote quia constet ex quatuor terminis; quando enim di-
citur animatum viuere per animam, si intelligẽdum sit
non immediate, falsa erit minor, qua scribitur vitã esse
id, quo animatum viuit non immediate: si vero imme- C
diate, falsa est illa maior, qua dicitur animatum viue
re per animam penitus immediate: at si dicatur ani-
matum viuere quidem per animã, sed mediante vita;
uitam autẽ esse id quo animatum immediate viuit; ve-
ræ proculdubio sunt propositiones istæ; at ex his colligi
non potest vitã esse animam, sed potius oppositũ, vt aper
tum est unicuique: Alioquin syllogismus constituitur ex
quatuor terminis; quippe in eo mediũ non est vnũ abso-
lute, nempe uiuere immediate, viuere mediate, uita, &
anima.

A *anima. Sed paucis, & fortasse uerius, uita, & uiuere sunt idem reipsa; quare nugax est ea propositio, qua scribitur animata uiuere per uitam, nō secus ac illa, qua dicitur homo esse risibilis propter risibilitatem: uiuimus enim, uel ex Aristotelis decreto nulla re alia, quā anima; non ergo uiuimus per uitam; si quidē uiuere, & uita idem sunt, ut concretum, & abstractum: quare medius terminus in syllogismo idem est cum minori extremo; quo fit ut ratio cathegorica ex duplici tantum termino constituatur; immo etiam contineat petitionē principij; quod utrunque est uitium formæ paralogismi proprium. Quod ulterius adducitur, non ita urgere uidetur, ait enim Achillinus Aristotelem definire uitam materialem esse mansionem animæ nutritiuæ in calido naturali; sed mansionem animæ esse animam manentem; Neque enim minore interuallo distare potest mansio animæ ab anima manente, ac differat operatio animæ ab anima operante; at uero in superioribus ostensum fuit, & Achillinus modo consentit operationē animæ non esse idem cum anima operante; ex quo a pari sequitur falso hic assumi mansionem animæ esse animam manentem; quod tamen ab Aduersario aliqua ratione confirmandum erat, non gratis assumendum; inde igitur concludere non potest ullo modo Achillinus uitam esse animam. Hic obiter adnotandum censeo Achillinum, quamuis præter opinionem, ac sola ueritate coactum, recte scripsisse animam nutritiuā aut actu operari, aut esse operatiuam circa nutrimentum; quippe*

1.mag.mor. c.4.

(B and C are margin section letters at "mino constituatur" and "sum fuit".)

quæ reuera non sit semper in negotio, sed quandoq; etiã A
in otio; qua de re latius infra, & alibi. Amplius quod
afferebatur deinceps Aristotelem in lib. de Vit. & mort.
Cap 4. seu potius in lib. de Respirat. definiuisse vitam, seu vi-
uere esse habitum animæ cum caliditate quadam, &
tunc intransitiue legendum esse, quia vita sit habitus,
qui est anima: argumentum totum est voluntariũ; de-
finit nanque in Paruis Naturalibus Aristoteles vitam
esse moram, seu permansionem animæ nutritiuæ cum
calore; de eo autem, quod scribitur vitam, seu viuere B
esse habitum animæ cum caliditate quadam, ne verbũ
quidẽ Aristoteles in illo volumine, sed solum ait citatis
verbis, Quum vero antea dictũ sit uitam, & animam
calore quodam contineri; alia lectio habet, Quoniã au-
tem dictũ est prius quod ipsum uiuere, & animæ habi-
tus cũ caliditate quadam est; nã concoctio, per quã ali-
mentum fit animalibus, neque sine anima, neque sine ca
liditate est, &c. Quibus aperte constat Aristotelem nõ
definire vitam, seu viuere esse animæ habitum cũ ca- C
lore: sed solum proponere dogma hoc quod vita, &
animæ habitus quoque non possit esse sine calore natu-
rali, id quod (vt ipse admonet) antea item dixerat in-
De iu. & sen. c. 2. quiens, Omnes autem particulæ, & totũ corpus anima-
lium habent quandam caliditatẽ naturalem; quapro-
pter uiuentia, quidem videntur calida, morientia au-
tẽ, & priuata vita, contrariũ, mox subdit, & anima
tãquã ignita in his particulis: & paullopost, Necesse est
igitur simul uitã cõsistere, & calidi huius conseruationẽ.

Alia

A *Alia vero instantia, qua dicebatur ex Aristotele vege-* 2.de an.t.34.
tabilia viuere per animam vegetatiuam; ex quo colli-
gebatur vitam declarari per operationes, per quas de-
clarandam nuper sibi proposuerat Aristoteles animam; 2.de an.t.33.
soluitur negata consequentia iisdem rationibus, quibus
superius enodauimus tertium argumentum; cum quo
præsens coincidere videtur; & præcipue quia loco cita-
to non habetur animæ definitio, quæ illud est, quod ex
operibus inuestigandum erat Aristoteli; quod exequi- 2.de an.t.40. & 62.
B *tur infra. Quod autem postea scribitur, quum forma*
est in materia, tunc materia est in potentia propinqua
non abijciente actum, & ideo in definitione animæ poni
corpus habere uitam in potētia; nihil suffragatur Achil-
lino, sed potius obstat; nam vbi forma reipsa sit in
materia, tunc materia non est vllo modo in potentia ad
eam formam; quia omnis potentia, etiam propinqua,
comitem habet priuationem eius formæ, ad quam illa
potentia refertur: & quamuis potentia possit adiunctū
C *habere actum, illi tamen associari nequit, ad quem ob-*
tinet habitudinem; Si enim cælum, quod assidua latio-
ne circunducitur incessanter, habere dicitur potentiam
ad motum, siue posse moueri; ideo euenit quia forma, &
actus ipsius motionis est diuisibilis, habetque partē ex-
tra partem; ratione cuius fit vt cælum nunc habens hāc
partem motus, quæ dicitur hodierna circulatio, sit in po-
tentia non ad præsentem circulationem, sed iccirco mo-
ueri posse dicatur, quia est in potentia ad circulationem
absentem, seu crastinam, & omnino futuram: Alioquin

si forma

si forma fuerit impartibilis, nec ex se habuerit partem A
extra partem, vti est anima, vbi materia in se reuera talem formam habeat, certe tunc non potest esse in potentia ad illam, sed bene esse potest in potentia ad ea, quæ à tali forma prodeunt; ita sane corpus habens actu animam dicitur esse in potentia ad vitam, quia uita non est anima, sed quid ab anima prodiens, tanquam
2. de an. t. 37. *à caussa præexistente in corpore, in quo vitam producere debet; quo fit vt Aristoteles sapienter admoneat cor-*
2. de an. t. 10. *pus potentia vitam habens non esse id, quod abiecit animam, sed quod eam in se habet: quem locum antea diligentius exposuimus apud Simplicium; vnde manifesto constare potest Philosophi sententiam ab Achillino citatam illi apertissime refragari; tu vide locum superius. Illa vero ratio deducta ex prologo 1. metaphys. vbi scriptum esse dicitur Hominum genus arte, & rationibus viuere, hoc est, suum eße substantiale conseruare; non tendit huc vt colligat vitam esse animam, sed solum quid substantiale; quod quidem non negamus;* C *aut etiam ipsum esse viuentis, quod appellatur animati essentia; id quod illi vltro concedimus; negamus tamen semper vitam esse animam; quia in viuente anima non est totum esse, siue tota essentia animati; sed pars; & præter animam alia sunt quoque substantialia, ut tota essentia, & altera pars essentiæ, quæ vocatur materia, siue subiectum. Sic ergo corruunt argumenta illa, quibus probare nitebatur Achillinus uitam esse animam. Age nunc ea expendamus, quibus ipse confirmare studet*

A det vitam esse operationem, ea demum examinaturi, quibus idem ostendere conatur vitam esse animam in actu secundo. Quod itaque primo ex multis locis apud Aristotelem in libris de Morali Philosophia deducitur ab Achillino (qui hac in re sequutus est Turisanum) vitam esse actionem quandam, ideo soluitur, quia, vt obseruat alicubi Philothæus Medicus antiquus in Aphorismos Hippocratis, vitæ nomen multiplex est; vita enim locus dicitur, cuius rei gratia voca- 1.aphor.cõ.1.
B mus ea animalia, quæ in terra, & in aqua viuere possunt, vtranque vitam viuentia, vt vituli marini, crocodili, & alia id genus: uita etiam pro studio vsurpatur; vnde dicere solemus hominem hunc Medici vitã exercere, illum autem Philosophi: Appellatur etiam vita viri, & vxoris in matrimonio coniunctio; hinc oritur ille modus loquendi hominem hunc cum hac, vel illa muliere uitam agere: Præterea vita idem est quod animæ uel virtus, vel vitium: vt quum pronunciamus
C hunc temperantem esse vita, & ornatum, illum autem contra intemperantem: vita etiam sumitur pro eo tempore, quo spiritum ducimus; hac enim de caussa eum, qui diem suum obijt, vita priuatum esse dicimus: & Aristoteles alicubi ait senium eße vesperam, siue occasum uitæ. Ceterum istæ significationes uitæ à Philothæo propositæ omnes communes sunt, ac minus propriæ; præter illas autem (in quarum genere ponenda ea est item, quando per uitam significamus quamlibet operationem animæ) alia est uitæ significatio propria quæ per- Poet. cap. 20

tinet

tinet ad Philosophum naturalem; & ea est, de qua nobis instituta fuit contemplatio, vbi per vitam significamus essentiam animati: nobis itaque de vita nunc physice agentibus, ac ex rei natura, & proprie, dum negamus vitam esse operationem, reuera non aduersatur Aristoteles, qui in Moralibus vitæ nomine operationē sæpenumero significat; nam ibi Philosophus de vita loquitur sub communiori vocabulo, & secundum vulgus, per nomen vitæ significans institutionem morum, atque omne genus exercitij, siue studij; quod vitæ genus distingui solet in actiuam, & contemplatiuam; itē in miseram, & felicem; pariter in otiosam, & negotiosam, seu laboriosam; consimiliter in prauam, & studiosam; itidem in rusticam, & ciuilem; atque in alias id generis. Quare si in morali Philosophia scriptum reliquit Aristoteles istiusmodi vitam in actione consistere, nihil aut nobis refragatur, aut Achillino fauet, qui agentes de alio vitæ genere, hoc est, de vita physice, ac proprie dicta, negare cogimur, ob allatas antea rationes, non adstruere, vitam esse operationem. Quod autem deinde proponitur ex Auerroe dicente primum quidem in Physicis felicitatem esse vitam, verum non est, nisi metaphorice, & admodum late sumpto vitæ vocabulo; postea vero in secundo de anima vitam esse actionem animæ, improprie nimis dictum est, atque in
2. de an. t. 3. sola Auerrois auctoritate positum; & si forte Aristo-
2. de an. t. 11. telis autoritate munitum, ea rudi, & ab autore ipso-
9. meta. t. 16. met improbata. Quod præterea ex Aristotele in Metaphysicis

A taphysicis adducitur, tenue satis est; nam scribens uiuere primo esse in anima, non proinde necessario asserit uitam, seu viuere esse operationem animæ; est nanque anima in corpore, & albedo in niue; corporis tamen actio non est anima, neque albedo est niuis operatio: Insuper affirmans Aristoteles uitam esse in anima, quemadmodum speculatio in speculante, multum improprie loquitur; Philosophum autem citatis locis rudiori stilo de uita tractare, inde colligi potest apertißime tum quia scri-
B bit uitam esse in anima, sicut actio est in agente; quoniã actio proprie non est in agente, vt Aristoteles ipse alibi nos docuit inquiens motum, siue actionem, & passionẽ esse in eo, quod mouetur, & patitur, ac omnino in patiente, non in agente: tum quia fatetur uitam, siue actiones uitæ esse de illo genere actionum, post quas non remanet ullum opus; quum tamen si uita esset actio animæ, ut puta nutricatio, auctio, propagatio, cognitio uel sensitiua, uel intellectiua, post illam satis euidens remaneret
C opus, nutritum scilicet, auctum, generatum, & cognitum, quod est habitus notitiæ post cognitionis actum remanens in anima; quamuis hoc eueniat solum in animalibus perfectioribus, ut notat aliquando Aristoteles: sed melius fortasse dicemus uitam, etsi ea non sit operatio animæ, eße tamen operatum, siue opus, & omnino effectum animæ; quare sicuti operatio, & operatum in eo differunt, quod illa est accidens, hoc uero persæpe substantia, & semper finis operationis ut aliquando adnotat Aristoteles; ita in eo conueniunt, quod tam operatio,

2. de an. t. 139. 140.
3. Phy. t. 18. & sequentib
2. Post. ca. vlt.
1. æth. c. 1.

quam ipsummet operatum dici potest esse in operante, non quidem dum fiunt, sed antequam fiant; & tunc in eo sunt, non tanquam in subiecto, sed tanquam in potestate agentis, & omnino tanquam in caussa; sic Aristoteles aliquando dicebat Græcorum res esse in Rege, & omnino in primo, qui mouere potest: Non est autẽ dum fit actio in potestate agentis, quia dum agens est in actu operandi, non potest tunc non operari, sed ex necessitate agit, quod obseruat scite alicubi Philosophus; Ex eo itaque, quod scripserit Aristoteles uitam esse in anima, sicut speculatio in contemplante, atque actio in agẽte, non potest concludere Achillinus apud Aristotelem uitam esse operationem animæ; nam in agente, siue in potestate agentis uti est actio, ita etiam est opus, & effectus; uita uero est opus, & effectus animæ, ut alibi notat Aristoteles, non animæ operatio, ut censuit Achillinus. Neque sane multum firmius est argumentum illud Aduersarij, quod sumitur ex eo dicto uulgari, somnus est dimidium uitæ, ut abunde ostendimus in superioribus apud Turisanum eodem argumenti genere suã opinionem confirmare studentem, in quem ad propositum allata omnia nunc Achillino obijci possent; sed fas esse non duximus ea repetere; tu ipse uideto. Aristoteles deinde scribens in inspirando, & expirando uitam consistere, non iccirco uoluit uitam esse actionem respirandi, ut uidetur uelle Achillinus, sed solum significauit uitam tali actione indigere ad sui conseruationem, & incolumitatem; quippe uita sublunaris consistere

Margin notes: 4. phy. t. 23. — 1. Periher. c. vlt. — 2. de an. t. 37. — de mort. & ui.

Margin letters: A, B, C

A stare nequit sine calore natiuo nuncupato; at iste calor innatus incolumis diu seruari non potest in animalibus perfectioribus, nisi ope respirationis iugiter euentiletur, ac refrigeretur eo modo, quo supra diximus, dum expenderemus opinionem Medicorum: Alioquin uita dici non debet respiratio, quum pleraque uiuentia sint, immo & multa in genere animalium, quæ respirationem non habent; addo respirantia posse aliquandiu uiuere sine respiratione; ut antea obseruauimus.

B Quod ulterius ex octauo Physicorum adducebatur, motum scilicet rebus naturalibus esse quasi uitam, huc non tendit, quod sicuti motus est actio quædam, sic uita in genere actionis collocari debeat; sed vt notum sit naturalia vniuersa ita determinari motu, quemadmodum animata determinantur ipso viuere; quare motus est quasi uita; quia sicut animata non possunt ne tantillum quidem sine vita persistere, eo quod uita simpliciter, ac omnino necessaria est ad existentiam ani-
C matorum; ita naturalia nec minimum temporis perdurare valent absque motu; propterea quod motus est absolute necessarius ad omnia, quæ sunt à Natura; vnde illud promulgatum est ab Aristotele, Necessarium fuisse mundum hunc inferiorem contiguum extare superioribus lationibus, vt omnis eius virtus gubernetur inde: Ceterum necessarium non est vitam esse operationem animæ, quamuis reuera motus sit operatio Naturæ. Nisi cum Theophrasto dicere velimus motum circularem esse quasi vitam vniuersi, quia sit propria

1. meteor. c. 2

2. phy. t. 3.

metap. c. 8

eius operatio; ita ut quemadmodum animal mortuum A
æquiuoce animal est, quia proprias nequit functiones obire: sic cælo à sua circulatione vacante, quasi vita priuatum æquiuoce cælum dici valeret; operationes enim
2. de an. t. 3. vitæ pro vita sumi ab Aristotele mos est, vti constat in libris de anima, vbi uitam appellat nutritionem, & augumentum: quæ sunt vitæ functiones; & infra, ubi nu-
2. de an. t. 24. triri, & augeri appellat uiuere; motum uero circularem
cap. 9. non esse proprie cæli uitam mox admonet Theophrastus. Sed & in hoc loco falso dicit Achillinus motum B
esse operationem mobilium, quum motus sit eorum passio, & affectio; at operatio, & effectus mouentium. Ex eo autem præterea, quod Auerroes dixerit actum secundum esse formam operantem, seu dispositionem rei, per quam ens agit, aut patitur, quomodo elici possit uitam esse formam, siue animam operantem, ego quidem non uideo: Nisi demus Achillino uitam esse actum secundum animati; sed reuera uitam non esse actum secundum antea demonstrauimus; neque oppositum osten C
dit Aduersarius: Ne dicamus (quicquid hac in re senserit Auerroes) actũ secundum significare proprie, non animã operantem, sed eius operationem, ut quæ dependeat ab anima, quæ secundum se dicitur actus primus; uerum ut operans uocatur in actu, non amplius actus. at hæc obiter. Quod autẽ postremo loco affertur ex Metaphysicis Aristotelem asseuerare operationẽ Intellectus, & Mentem ipsam intelligentẽ, ac omnino Deum Optimum esse uitam, illud idem est, quod etiam superius propositum

A *positum fuit ab existimantibus uitam esse animã operantem, siue animam in actu secundo; & quia ibi fusius satisfecimus huic dogmati Aristotelis, ideo istius nodi explicatio inde petenda erit.*

Non est ergo vita commune quid analogum ad animæ actum primum, ad animam operantem, & ad animæ operationes, vt opinatur Achillinus.

Duodecima opinio Auicennæ iudicantis vitam esse aptitudinem corporis perfectam ad operandum, vnde prodeunt actiones animatorum; siue potentiam proximam viuentis ad operandum. Cap. XXXV.

B

ETERVM *Princeps Arabum Auicennas in libro suo de anima scripsit vitam in vniuersum non esse animam, sed ab animæ natura multum differre; esse autem nihil aliud nisi quandam aptitudi-*

C *nem corporis vsque adeo perfectam, vt ab ea immediate prodire ualeant operationes animatorum propriæ, ait enim, Si potest quis dicere quod opus fuit affirmare animam, & cur non sufficit nobis dicere quod ipsa vita est perfectio hæc, ex qua emanat id, quod attribuimus necessario animæ? Iam constat quod in ipsis corporibus oportet esse in effectu principium dispositionum cognitarum, & comparatarum ad vitam, sicut est incedens. Si quis autem huic principio imposuerit nomẽ vita, non erit nobis cum illo contentio, quia quod intel-* cap. 1. in fin.

ligitur

ligitur apud homines de notione vitæ, quum dicitur de A
animalibus, est duo; vnum scilicet ut in specie sit principium, a quo emanent illæ dispositiones; & alterum scilicet ut corpus sit aptum ad hoc ut emanent ab illo istæ operationes. Sed de primo constat quod illud non intelligitur de anima ullo modo; secundum autem signat intentionem, quæ non est anima, quia ad hoc, quod aliquid sit aptum ad emanandum ex eo aliquid, ut fiat alicuius proprietatis, est duobus modis. Vnus est ut in esse sit aliquid præter aptitudinem ipsam, ex qua ema- B
nat; sicut nauis, quæ est apta ad hoc ut proueniant ex ea commoda naualia, & hoc etiam indiget Rectore, quo perficiatur ista aptitudo: Rector enim, & ista aptitudo non sunt unum in subiecto. & secundus est ut nõ sit in subiecto aliquid aliud præter istam aptitudinem, sicut corpus, quod est ita aptum ut proueniat ex eo combustio, secundum eum, qui ponit hanc aptitudinem calorem; ita ut calorem esse in corpore idem sit, quod esse in eo hanc aptitudinem, sicut uidetur; sed hoc in anima C
non conceditur; Non enim idem est quod intelligitur de anima, & de hac aptitudine designata: quomodo enim non est sic, quum id quod intelligitur de hac aptitudine designata, non prohibeat quin præcedat eam essentialiter aliqua perfectio, & aliquod principium in corpore; in quo est hæc aptitudo: quod autem intelligitur de perfectione prima, quam descripsimus, prohibet ut præcedat eam essentialiter alia perfectio; perfectio etenim prima non habet principium, nec perfectionem primam;

ergo

A ergo quod intelligitur de vita, & de anima non eſt vnũ,
& idem; ſi quod dicimus animam volumus intelligere
quod omnes intelligunt; ſi autem volumus quod vita
ſit nomen multiuocum ad animam in ſignificando per-
fectionem primam, non contendimus ſuper hoc, quin vi
ta ſit nomen eius, quod volumus affirmare de hac pri-
ma perfectione; ergo iã cognouimus nunc intellectum no
minis, quo appellatur hæc res, quæ vocatur anima ex
relatione, quam habet. Hæc ad vnguem Auicennas
B de natura vitæ. Ad cuius opinionis exactiorem intel
ligentiam obſeruandum existimo de mente Auicennæ
dari quauis in re duo genera aptitudinis ad obeundas
quaſque operationes; vna aptitudo eſt imperfecta, vt
quæ non habeat adiunctum actum illum primum ap-
pellatum, a quo per ſe primo prodeunt operationes, tan-
quam a principio quo primo agens operari dicitur; &
huiuſmodi aptitudo ad operandum imperfecta vocari
conſueuit a Peripateticis potentia prima, ſiue remota,
C nec non etiam eſſentialis, quæ præcedit formæ, quam di-
cimus actum primum; ſic menſtruum eſt in aptitudi-
ne imperfecta ad exercenda munia hominis, cuius ani-
mam non adhuc obtinuit: Alia uero aptitudo eſt per-
fecta iam ad operandum, ut quæ adiunctum habeat
actum illum primum, unde immediate prodeunt ope-
rationes, tanquã a principio quo primo agens operatur:
huiuſmodi autem aptitudo ad operandũ perfecta nun-
cupatur uulgo a Peripateticis potentia ſecunda, ſiue
propinqua, uel proxima, & accidentalis; quæ ſimul eſt

cum forma, quam nuncupant actum primum, aut A
saltem in ea est, uelut in fundamento, eamque Naturæ ordine proxime subsequitur; præcedit autem solum operationibus, quas appellant nomine actus secundi. Auicennas itaq; hoc in loco existimat vitam esse, non quidem potentiam illam imperfectam corporis ad obeunda munera viuentium; nam talis aptitudo est prior quam anima; vita vero quiddam est anima posterius, eo nomine quo vbique posterior est effectus caussa sua; est enim anima vitæ caussa, ut docet B
2.de an.t.37. *Aristoteles: Sed opinatur Princeps uitam esse aptitudinem eam corporis ad operandum iam perfectam, quæ coniuncta est actui primo, & appellatur potentia secunda, siue propinqua, & accidentalis; quæ proprie, ac immediate sequitur animam existentem in corpore: suæque istius opinionis tutissimum illud censet esse propugnaculum, quoniam uitæ opposita est mors penes illam oppositionis speciem, quæ reperiri solet inter habitum, & priuationem; at priuatio actionum uiuentis tantũ-* C
modo nõ potest esse mors, nisi etiam priuetur corpus perfecta iam aptitudine ad tales operationes obeundas; ergo uita nihil aliud esse potest quam aptitudo ista corporis perfecta ad obeundas operationes animatorum proprias. Sed & illud Auicennæ fauere uidetur apertissime, quia inter animam existentem in corpore, & operationes ab anima prodeuntes, nihil omnino mediat nisi dispositio ista corporis perfecta ad operandum; nanque inter actum primum, & actum secundum nihil media-

re

A re potest nisi quod Peripatus appellat potentiam proximam, siue secundam, & accidentalem; quæ est illa dispositio, seu aptitudo perfecta corporis ad operandum, cuius nunc mentio est Auicennæ; sed vita est id proculdubio, quod mediat inter animam existentem in corpore, & operationes ab illa emergentes; vita ergo reuera nihil aliud esse videtur, quam dispositio ista corporis perfecta ad edendas operationes animatorum proprias, caussata ex animæ præsentia.

B Istam vero aptitudinem corporis perfectam ad operandum, quam putat Auicennas esse vitam, non esse vnum, & idem cum anima, neque cum præsentia animæ in corpore, idem Autor probare nititur eo argumento ductus, quod quemadmodum aptitudo nauis tam perfecta, vt ex ea proueniant commoda naualia, non est penitus idem quod esse in ea gubernatorem; gubernator enim nauis, & ista nauis aptitudo, non sunt idem subiecto; quamuis præsentia guberna-C toris sit perfectio istius aptitudinis; ita prorsum aptitudo corporis adeo perfecta ut ex ea immediate pullulare valeant operationes animatorum propriæ, proficiscitur quidem ex præsentia animæ in corpore, non est tamen anima, neque ipsum esse animæ in corpore.

Hæc ea sunt, quæ de natura vitæ in vniuersum ab Auicennæ scriptis colligere potuimus.

A

Improbatur opinio Auicennæ, ostendendo vitam non esse potentiam proximam, siue dispositionem corporis perfectam ad operandum, longe aliter ac fiat à Turisano. Cap. XXXVI.

VAM sane Auicennæ opinionem etsi nonnulli præclari viri probabilem esse iudicent, nos tamen cum Turisano illã à veritate longe abesse arbitramur; non B
quidem iisdem rationibus, nempe vel quia mors sit priuatio nutritionis; vel quia vita, quæ est proprie passio coniuncti, sit magis passio animæ, quã corporis, vt videtur velle Auicennas; quia reuera & absque nutritione vitam consistere supra ostendimus, quod etiam longe fusius infra demonstrabitur; & vita proprie nullo modo est passio neque animæ, neque corporis, neque coniuncti: At si vita quadantenus passio potest appellari, ut puta passio perfectiua, cu- C
a.de an.t. 57. *ius aliquando meminit Aristoteles (quod tamen absolute non damus) erit proculdubio vita passio coniuncti, sed potius corporis, quam animæ, vt credidit Auicennas; non potius animæ, quam corporis, vt illi obijcit Plusquamcommentator; siquidem omnis passio, qua passio est, dicitur esse passio patientis; & omnino eius, in quo est, tanquam in subiecto; siue eius, quod ab illa denominationẽ sumit; magis quam agentis, & illius, à quo est, tanquam ab efficiente, siue illius, quod ab illa non*

deno-

A denominatur: quum itaque corpus in relatione ad animam sit principium passiuum, anima vero actiuum; si credendum est rationi, & Aristoteli; rationi quidē, nam constat uitam perficere corpus, non animā; hæc enim post mortē à corpore separata perfectior est, quam in uita corpori adiuncta, ex Aristotele, vt videbitur infra suo loco: Aristoteli uero, qui longo discursu nos docet materiā esse inter principia rerum naturalium principium vbiq; passiuum: formā aūt, & præsertim animam actiuum; 12.meta.t.51. 1.phys passim

B quumq; vita sit in corpore, tanquā in subiecto, non ita in anima, sed potius ab anima, tanquam à sui caussa efficiente: Quum deniq; corpus proprie ab ea denominetur viuens, non quidem corpus ab anima seiunctū, sed illi subiectū; anima uero neque corpori addicta, neque ab eo separata (nisi multū eminenter) dicatur esse viuens; profecto vita si statuenda est esse passio, licet dicēda sit passio coniuncti, corporis tamen potius est passio, quam animæ: Quare in hoc recte non damnat Turisanus Auicennam,

C & eo magis, quod si uita statuatur esse passio perfectiua, quum à uita perficiatur corpus potius quam anima; quippe animæ melius est esse à corpore separata, ac proinde sine vita, quæ dicitur esse passio coniuncti ex anima & corpore; sic enim ait Aristoteles inquiens Laboriosum esse intellectui commistum esse corpori, & melius illi esse non cum corpore esse, quemadmodū & consuetū est dici, & multis placet: verba ijs apprime consentientia, quæ alibi scribuntur eidem Philosopho asserenti, Humanum intellectum non bene se habere in hoc, 2.de an.t.39. 12.meta.t.51.

 aut

aut in hoc; sed tunc optime se habere, quando separatus est à corpore, & est totum quoddam, siue quoddam ens in toto mundo, non amplius cuiusdam pars componens in homine; ac proinde sine vita, quæ est paßio coniuncti ex anima & corpore; quem locum infra diligentius adhuc expendemus: at vero corpori vicissim melius est esse viuens, atq; animæ associatum, ac pars componens animatum, quam totum quoddam ex se anima, & vita destitutum, quale est cadauer; vita ergo si dicenda est passio perfectiua, est potius passio perfectiua corporis, ut censuit Auicennas, quam animæ, ut opinatur Plusquamcommentator. Ceterum Auicennæ sententiam nos alijs de caußis improbare cogimur, primum quidem eô quia huiusmodi aptitudo corporis perfecta ad operandũ tale quid est, vt eius participatione corpus fiat potentia tale, vel tale, non actu q; uũ ipsamet aptitudo sit potentia quædam, quam secundam, & proximam appellare solemus; à potentia enim qualibet id, quod eã obtinet, per se primo redditur in potentia, quamuis alia de caussa possit esse aliquid actu: Quum autem per vitam constituatur corpus, quod dicitur actu uiuens, non potentia solum; quum ex aduerso per potentiã vegetandi sint oua, & semina, quin etiam aliquando stirpes corpora uegetabilia, non actu vegetantia: per potentiam vero sentiendi sit ouum item, ac semen animalis, & animal dormiens plerunque sensitiuum, non actu sentiens; & per potestatem intelligendi simus intellectiui, non necessario actu intelligentes; apertum satis est vitam,

cuius

A cuius participatione corpus est actu uiuens, non potestate solum, haudquaquam esse huiusmodi aptitudinē corporis perfectā ad operandū, quæ dicitur potētia secūda. Amplius vita est quid reipsa diuersum ab animæ natura, vt fatetur vel Auicennas; at vero potentia ista perfecta corporis ad operandum, vt potentia vegetandi, sentiendi, & intelligendi, nihil aliud est, quam animæ facultas, siue animæ potentia, & omnino (vt phrasi vtar Aristotelea) animæ pars; quum autem satis 3. de an. t. 1. & alibi passim. de cst. an. h

B ostenderimus supra, & alibi potentias, & facultates animæ non esse id, quod vitam appellamus, & re non differre ab animæ substantia; compertum esse cuique potest vitam non esse facultatem, seu dispositionem corporis perfectam ad operandum, quam vocare consueuimus potentiam proximam, siue secundam, & animæ facultatem, vti est sensus, intellectus, & huiusmodi. Præterea ista corporis aptitudo perfecta ad operandum opera viuentium, nisi dicatur esse animæ fa-

C cultas reipsa nō differens ab animæ substantia, erit proculdubio de secunda specie Qualitatis, quæ ab Aristotele vocatur Naturalis potentia ad operandum, & omnino de genere accidentis; contra tamen fuse ostendimus in superioribus vitam non esse accidens vllo modo, sed necessario pertinere ad coordinationem substantiæ; vita ergo reuera non potest esse aptitudo corporis perfecta ad operandum operationes animatorum proprias, quam commentus est Auicennas. Vlterius quod inquit Auicēnas aptitudinem corporis perfectam ad obe-

undas

undas operationes animatorum proprias, quæ est poten- A
tia secunda, seu proxima ad operandum, quæ alio nomine dicitur animæ facultas, non esse idem cum animæ substantia, longe abest a Veritate; definit enim Aristo-
2. de an. t. 24. teles animam esse principium, quo primo viuimus, & sentimus, & loco mouemur, & intelligimus; ita etiã, ne discedamus ab exemplo Auicennæ, Gubernator est
2. de an. t. 11. ea ratione forma nauis, vt sit eius actus, & perfectio, qua mediante a naui prodeunt commoda naualia: sed potentias animæ re non differre ab animæ substantia, B
nuper adnotauimus. Non est itaque veritati consentanea opinio Auicennæ de vitæ natura.

Enodantur Auicennæ rationes, monstrando cuius rei mors sit priuatio; & quid mediet inter animam, & operationes ab ea prodeuntes. Cap. XXXVII.

IMMO neque rationes in eius confirmationem allatæ tanti sunt roboris, vt illam satis cõmunire valeant: Quod enim primo loco proponebatur argumẽtum, vitæ mors opponitur, tanquam habitui propria priuatio; sed mors est priuatio perfectæ aptitudinis in corpore ad obeundas operationes animatorum proprias; Ergo vita est aptitudo corporis perfecta ad obeundas operationes animati; solui potest eo quia omnis priuatio illi tantummodo naturæ, vt habi- C

tui

A tui, opponitur, quam per se primo tollit, non item illi, quam secundario a subiecto ablegat: mors autem tollit equidem tum operationes animatorum, tum etiam aptitudinem illam subiecti ad operandum, quam Auicennas perfectam appellat; sed vtrunque tollit ex consequenti, & secundaria quadam ratione, non primario; per se primo etenim mors tollit ipsum esse viuentiū, quod substantia est; nanque mors est corruptio substantiæ viuentis; omnis autem corruptio quum sit mutatio

B entis ad non ens, siue mutatio rei de esse ad non esse, idcirco tollit per se primo ipsum esse eius, quod corrumpi dicitur, deinde vero ex consequenti aptitudinem eius ad operandum, denique operationes ipsas; siquidem iuxta ordinem Naturæ prius est ipsum esse tum aptitudine ad operandum perfecta, tum etiam operationes; vnumquodque enim primo est, id quod est; deinde aptum est ad operandum, deinceps actu operatur, & posteriora vbique corruunt ad interitum priorum, non vi-

C ceuersa priora ad obitum posteriorum; sic ergo mors est priuatio primo ipsius esse viuentis, & ex consequenti aptitudinis illius perfectæ ad operandum, ac proinde quoque operationum: ex quo plane sequitur habitum, cui opponitur mors, tanquam priuatio, esse non operationes animatorum, neque aptitudinem corporis perfectam ad operandum viuentis operationes, sed ipsummet esse viuentium: Quare ad argumentum; quod dicitur vitæ mortem opponi, secundum eam speciem oppositionis, quæ vocatur habitus, & priuatio; id quidē

vltro

vltro concedimus; quod uero subdit Auicennas mortẽ esse priuationem aptitudinis in corpore perfectæ ad operandum, id certe verum est in eo sensu, quo diximus mortem esse priuationem etiam operationum, hoc est, non per se primo, sed ex consequenti, & secundario; nã primario, & immediate mors est priuatio, & corruptio ipsius esse viuentium; inde autem colligi nequit vitam esse istam aptitudinem perfectam corporis ad operandum; quoniam vita est id, cuius per se primo mors est priuatio: Alioquin tum nulla esset ratio, qua dicendum foret vitam esse potius aptitudinem istam ad operandum, quam operationem; etenim vtriusque consimiliter mors est priuatio; tum etiam oua subuentanea, quæ orta sunt citra masculi opus, non recte ab Aristotele connumerata fuissent inter corpora vitam habentia; quum careant ista perfecta corporis aptitudine ad operandum actiones animatorum proprias: Bene ex habitis concludi potest vitam esse ipsummet esse viuentium; quod aliquando scripsit Aristoteles; At vero esse viuentis non est perfecta corporis aptitudo ad operandum, sed substantia, & quid prius, ex quo sequitur ista aptitudo, quæ apud Auicennam est accidẽs quoddam. Non est autem maioris momenti secunda ratio, qua dicebatur vitam esse id, quod mediat inter animam existentem in corpore, & operationes ab illa manantes; sed inter animam existentem in corpore, atq; operationes ab anima prodeuntes, nihil mediare nisi aptitudinem corporis perfectam ad operandum; quare vitam

A

B

C

3. de gen an. c. 4. & lib. de respir. c. 7.

2. de an. t. 37.

tam

A tam nihil aliud esse, quam aptitudinē istam corporis perfectam ad obeundas operationes animatorum; quoniā falso dicitur inter animam existentem in corpore, ac operationes ex ea pullulantes nihil omnino mediare nisi aptitudinem corporis perfectam ad operandum, ad illud autem, quod in huius confirmationem affertur, nempe inter actum primum, qui est animæ substantia, & actū secundum, qui est operatio ab anima prodiens, nil mediare posse nisi quod Peripatus appellat potentiam se-
B cundam, quæ est dispositio, seu aptitudo illa perfecta corporis ad agendum, de qua nunc Auicennas, respondemus hoc item longe à veritate abesse: quoniam quamprimū anima est, vnitur ilico apparato sibi corpori; quæ vnio ab Aristotele appellatur ortus, siue generatio viuentium; vbi vero anima corpori adiuncta est vt actus primus, statim constituit in esse illud, quod animatum dicitur, & viuens; id postmodum propter animæ participationem habere dicitur aptitudinem perfectā ad ope- (Lib. de respir.)
C randum, quæ nuncupatur potentia secunda; a qua denique transit viuens ad proprias functiones obeundas. Ita ergo inter animam corpori adiunctam, & operationes ab ea prodeuntes, mediat non solum aptitudo corporis perfecta ad operādum (nisi hanc esse velimus animæ substantiam) sed etiam ipsum viuentis esse; quare ex eo, quod vita est quid medians inter animam corpori addictam, & operationes ab ea proficiscentes, colligi nequit vitam esse aptitudinem corporis perfectam ad operandum; sed disiunctiue, aut hoc tale, aut potius

ipsum esse viuentis; at vitam reuera esse ipsum quod A
dicitur esse viuentis, non autem perfectam istam corporis aptitudinem ad operandum, abunde constat ex traditis. Quod autem postremo demonstrare conatur Auicennas vitã non esse animam, & aptitudinẽ istam corporis ad operãdũ nõ esse ipsum esse animæ in corpore; sponte quidem illi concedimus: verũ, quod etiã cõfirmare studet vitã nõ esse ipsummet esse, seu existere animæ in corpore, non ita gratis illi dare possumus; neque enim ad hoc ostendendum satis firmam rationem adduxit de- B
sumptã ab exemplo Gubernatoris in naui; quod exemplum nil sane, vel parũ Autori suffragatur, tum quia
2. de an. c. 24. exempla, Themistio adnotante, non habent vim probationis: tum præcipue quia exemplum allatum non est ad rem accommodatum; Gubernator enim haud est ita forma nauis, vt anima statuitur esse forma corporis: inter has nanque formas tantum reperitur inesse discriminis, quod sine animæ præsentia ne tantillum potest uiuens in esse persistere, sed necessario interit ilico; verũta- C
men salua naui, & ea omnino illæsa, potest Gubernator sæpius ab ea longe abesse per multum tempus, & rursus ad eã redire: quo fit, vt præsentia gubernatoris differat ab eo, quod est esse nauis; non sic autem dici valeat præsentiam animæ, siue existentiam animæ in corpore di-
2. de an. t. 37. stingui ab ipso esse animatorum, quod ab Aristotele nũcupatur vita, seu viuere. Non ergo subscribendũ est hac in re vel ipsi Auicẽnæ iudicanti vitã esse aptitudinẽ corporis perfectã ad obeũdas operationes animatorũ.

Decima-

A

Decimatertia Opinio Fernelij arbitrantis vitā esse conseruationem omnium facultatum, & operationum animæ, quasi summam totius animæ facultatem. Cap. XXXVIII.

AVCA quædam de natura vitæ scriptis mandauit Doctissimus Fernelius; in ijs tamen ab hactenus examinatis diuersam longe sententiam in proposito se habere demonstrauit, nimirum vitā esse conseruationem omnium facultatum, & operationum animati, quasi summam totius animæ facultatē; id quod satis constare potest ex ijs, quæ ipse professus est in sua Physiologia, vbi hæc ad verbū, Est enim animalium vita facultatum, actionumq; omnium conseruatio. Hæc autem a Corde cum Spiritu, caloreque defluit. Mors est vitalis roboris, omniumque facultatum extinctio. Quas autem horum definitiones prompsit Arist. eas nō modo ad animātes, verū etiā ad stirpes accōmodauit, vt longe, lateq; pateret. Vis porro ista vitalis totius animæ pars non est, quod solitaria nusquā subsistat, quodque illius ope nihil seorsum viuat; sed totius animæ summa quædā facultas, quæ partes animæ perficit, tuetur, & quasi nexu coniungit. Hæc de natura vitæ leguntur apud Fernelium, e cuius verbis ad suæ opinionis confirmationē illud elici posse videtur argumētum, quo dicitur oppositorum opposita semper esse de- (B) (lib. 5. cap. 16.)

 fini-

finitionẽ; atque ideo quum mors nihil aliud sit, quã extinctio facultatum omnium, & operationum viuentis; constituendum esse vitam, quæ morti opponitur e diametro, definiri conseruationem omnium facultatum, & operationum animæ. A

Reprobatur opinio Fernelij, notando eius inconstantiam; & monstrando vitam non esse conseruationem facultatum, & operationum; non prodire a Corde, subsistere posse solitariam, ac sine oparatione, non perficere, nec tueri partes animæ. Cap. XXXIX. B

Ed quæ a Fernelio de vita scribuntur, non satis videntur mentem firmare, & eo magis, quo ex eis haud aperte constat intentio Autoris; immo & inconstans valde sibi ipsi videtur iste vir, alioquin summæ eruditionis; quoniam in breui hac speculatione primo loco decernere voluit uitam esse conseruationem omnium facultatum, & operationum animantis; deinde uero illum apertissime constituentem legimus vitam esse summam quandam totius animæ facultatem conseruantem, perficientemque, nec non etiam coniungentẽ partes animæ ad inuicẽ: quæ duæ uitæ definitiones multo interuallo ab inuicẽ distãt: quin sunt inuicẽ incõpossibiles, incõpatibilesq́; idẽ enim simul esse nõ potest et animæ facultas, & facultatũ animæ omniũ cõseruatio. C

Amplius

A *Amplius & ideo redarguendus est hac in re Fernelius, qui quum nouerit Aristotelem in aßignanda definitione vitæ, ac mortis, eas definitiones promulgasse, quæ non solum animalibus conueniunt, verum etiam stirpibus; ipse tamen in Physiologia perperam se se coarctare voluerit, Aristotele relicto, ad animalia tantummodo, prætermissa stirpium consideratione; quod si tanquam Medicus aliqua ratione facere potuit, id tamen Physiologus agere non debuit: quare nedum inconstantiæ,*
B *sed etiam imminutionis nota Fernelio hac in re inurenda videtur. Præterea illud, quod dicitur conseruatio omnium facultatum, & operationum animantis, videtur esse potius vitæ opus, & effectus, quã vita ipsa; siquidem vitæ munus proprium, & officium est conseruare facultates, & operationes animatium; cuius quidem rei certum id argumentum existit, quoniam ex operationibus & facultate operandi, tanquam ex effectis, à posteriori ascendimus in cognitionẽ vitæ, veluti caus-*
C *sæ propriæ; sic Aristoteles alicubi ex operatione intel-* 2. de an. t. 13.
ligendi, sentiendi, mouendi, & standi secũdum locum, nutritionis, augumenti, & decrementi, arguit ea, quibus vel aliqua ex his actionibus insit solum, omnia viuere: Immo etiam ex potentia, seu facultate, quam habent vegetabilia sese alendi, augendi, & decrescendi, colligit ea cuncta viuere: Alibi quoque oua, & semina non minus uiuere quam stirpes ex eo probauit, quoniam habent facultatem propagandæ sobolis, siue quia sunt prolifica, ut eius uerbis vtar. Neque insuper ve-

rum

rum illud est, quod Fernelius adducit posterius, vitam A
scilicet à Corde cum spiritu, & calore influere ad alias partes, siue illa dicatur esse facultas animæ, siue conseruatio facultatum, & operationum animantis; & hoc propter illas rationes, quas proposuimus antea, dum expendebamus Medicorum placita: Quibus plane rationibus hanc adiungere possumus, quoniam si à Corde vita influeret ad alias partes animalis, profecto in syncope, quo affectu prohibetur influxus à Corde ad reliquũ corpus, homo nullo modo viueret; quod omnino est fal- B
sum; nam se bene habent plerique à syncope; à morte autem ad vitam vllum nõ est iter in Natura. Non ergo vita influit à Corde cum sanguine, ac spiritu in alias partes. sed hac de re fusius actum est in superioribus. Vlterius & id suspectum satis est, quod scribitur vim istam vitalem nusquam subsistere solitariam, & eius ope nihil seorsum viuere, quod scilicet non edat operationes aut vegetales, aut sensuales, aut rationales, siue
intellectuales: nanque oua Hypenemia, seu subuenta- C
nea, quæ scilicet aspersa non sunt semine maris, Aristotelis testimonio, extra ouiparæ aluum uiuunt diutius
2. de gen. an. c. 4. *absque eo quod habeant vllam vitæ operationem, aut vllam facultatem operandi: Quin etiam oua fecunda, & semina omnia stirpium prolifica longum tempus viuere possunt absque eo quod aliquid vnquam operentur: Non ergo absolute vita eiuscemodi naturam habet, vt solitaria per se nusquam subsistere valeat sine vlla operatione; quod ait Fernelius. Vltimo neque il-*

lud

A lud est firmum dogma, uitam scilicet esse facultatem, quæ perficit, tuetur, & coniungit ad inuicem partes animæ; siquidem uita uere tuetur, ac perficit corpus, & corporis particulas uniuersas, easque inuicem coniungit: quibus ideo apprime congruit nomen uiuentis: Sed uita proprie non perficit, neque tuetur animam; quippe anima ex se perfectio est, & prior quam sit uita; & eo sane modo prior, ut uita ex Aristotele ab anima, tanquam à sui caussa dependeat: Et certe rationi consen- 2. de an. t. 37.
B taneum haud esse potest id, quod posterius est, & caussatum conseruare, ac tueri priora, & caussas: non ergo ulla ratione fieri potest ut facultas aliqua prodiens ab anima, & omnino ut uita, quicquid ea sit, conseruet, ac tueatur animam; sed potius oppositum contingit ut anima conseruet, ac tueatur uitam; quum apertissimum cuique sit ad interitum animæ, aut ad eius à corpore separationem secundario, & ex consequenti dissolui facultates omnes uiuentis, & uitam ipsam; non au-
C tem uicissim ad uitæ, aut facultatum dissolutionem, animam per accidens, aut secundario interire; id quod & in alijs apertum est, sed maxime in anima rationali, quæ superstes remanet immortalis, uita morti cedente. At uero speciatim quod asseritur uitam coniungere adinuicem partes animæ, id quoque suspitione aliqua non caret; nam partes animæ, ut uegetalis, sentiens, & rationalis in homine, & uegetalis, ac sentiens tum generica, tum specifica in brutis; ac demũ uegetalis & generica, & specifica in plantis, licet ad hoc ut corpori uniantur

tur

tur, desiderent in eo præparationem quandam, quæ ceu A *uinculum liget in unum duas istas naturas, quas animam, & corpus appellamus; quia Natura in unum coniungere non solet sine medio res ualde diuersas; ubi tamen unum genus animæ in eodem uiuente alteri animæ adiungendum sit, id sane absque medio fit, quia res uniendæ congeneæ sunt, naturæque persimilis; quare sufficit unam se habere ad aliam, tanquam actum ad* 2.de an.t.7.& 8. meta.t.16 *id, quod est in potentia, ut ait Aristoteles; quo plane modo se habet rationalis anima ad sentientem, & sensi-* B *trix ad uegetalem, ac omnino anima specifica ubique ad genericam; & propterea inuicem uniuntur sine me-* de ort. an. hu. *dio: sed hac de re alibi fusius: Si uero per animæ partes non intelligat Fernelius animæ species, seu gradus, sed potius facultates, & potentias animæ, nihil minus à ueritate abest quam quod statuit uitam in unum coniungere potentias animæ; nam interempta uita post mortem hominis in anima rationali à corpore separata superstites remanent, ac simul iunctæ permanent duæ* C *illius facultates, intellectus nempe, atque uoluntas: Si ergo uita hominis ea non est, quæ tueatur, & coniungat potentias animæ rationalis; profecto nec ulla alia uitæ species tueri poterit, & coniungere potentias eius animæ, à qua in esse dependet; quum omnium hac in re sit eadem ratio; uita igitur nullo modo coniungit ad inuicem partes animæ. Ex his itaque manifesto constare potest opinionem Fernelij de natura uitæ non esse ueritati consentaneam.*

Sol-

A

Soluitur Fernelij ratio, vnde patet mortem non definiri extinctionem omnium facultatum, & operationum animati. Cap. XL.

VOD *autem in propriæ sententiæ confirmationem Fernelius adduxit argumentum inquiens, oppositorum oppositam ubique aßignandam eße definitionem; ac proinde quum mors, cui uita* B *opponitur e diametro, nihil aliud esse uideatur, quam extinctio facultatum omnium, & operationum animati; uitam definiri conseruationem facultatum, & operationum animati; solui potest rei naturam altius intuenti; nam est quidem uita morti opposita toto cælo; & oppositorum opposita semper esse debet definitio; sed uerum non est, quod in argumento gratis, & absque ulla probatione accipitur, definitionem mortis esse quod* C *dicitur extinctio facultatum, & operationum omnium in uiuente; nanque in definitionibus non omnia ea poni ualent, quæcunque aliqua ratione naturæ definiendæ conueniunt; sed solum quæ illi insunt immediate, per se,* 1. Post. t. 9 & *atque primario, ut admonet alicubi Philosophus; at* 2. Post. t. 17. *uero mors extinguit certe facultates, & operationes omnes animati; ceterum id non præstat immediate, aut per se, aut primario; sed mediate, per aliud, ac secundario; quum enim mors sit corruptio uiuentis, qua uiuens est; & omnis corruptio essentialiter sit mutatio ab esse*

ad non esse illius, cuius dicitur esse corruptio, plane mors immediate, per se, ac primo extinguit ipsum esse uiuentis; ad cuius extinctionem (vt uerbo vtar Ferneliano) ex consequenti extinguitur facultas, & omnis operatio animati; & sane ratio huius est, quoniam vbiq; prius est esse vniuscuiusque rei, quam sit aut facultas illius rei ad agendum, aut eius ipsius operatio; sed Naturæ legibus decretum est vt posteriora pereant ad interitum priorum, non autem vicissim priora occidant ad corruptionem posteriorum; quare mors non bene definitur esse extinctio facultatum, & operationum omnium in animante; sed potius definienda est extinctio, vel corruptio ipsius esse animatorum; ex his ergo ab opposito nō sequitur vitam, quæ est habitus morti, tanquam suæ priuationi oppositus, definiendam esse conseruationem omnium facultatum, & operationum animantis; quāuis tale quid uita in animante præstare dicatur; sed potius vitam esse ipsummet esse viuentibus, ut ait quandoque Aristoteles. Præterea quemadmodum definiens mortem esse extinctionem facultatum in animante, si loquatur de facultatibus animæ vegetalis, & sentientis, in definitione assumpsit quæ non immediate, ac primario, sed remote, ac secundario insunt definito; primū enim morte occidūt ipsa vegetabilia, & sentientia, vel si mauis, anima vegetans, & sentiens; ad quorum interitum ex consequenti facultates, & operationes ab ijs prodeuntes extinguuntur, & esse desinunt: Ita si sermo sit de facultatibus, & operationibus animæ humanæ,

[Margin: A (line 1); B (line 11); 2. de an. t. 37. C (line 19)]

falsa

A *falsa proponitur mortis definitio; siquidem post hominis interitum anima rationalis à corpore absoluta, illæsa, & immortalis permanet cum incolumitate suarum facultatum, intellectus nempe, ac voluntatis; & saluis vtriusq; functionibus; intelligit enim mens à corpore seiuncta, & voluntatis officio fungitur, quod latius explicabitur infra: Non ergo mors absolute definienda est extinctio cunctarum facultatum, & operationum in viuente existentium. Amplius omnis definitio tra-*
B *denda est per essentialia, & caussas definiti, non per accidentalia, & effectus; at hoc, quod mors extinguat facultates, & operationes in viuente, est accidentale morti, & omnino mortis effectus, non illi essentiale, aut eius caussa; male itaq; mors definitur extinctio facultatũ, & operationũ omniũ in viuente. Quũ ergo Fernelij ratio falso principio niti uideatur, propterea cogimur nos ab eius opinione dissentire, statuẽtes vitã nõ esse definiendã eo, quod est conseruatio facultatũ, & operationũ cũ-*
C *ctarum animãtis; quippe hoc vitæ est opus, non essentia.*

Decimaquarta opinio Ludouici Viues, qui censuit vitam esse Conseruationem instrumentorum animæ. Cap. XLI.

VDOVICVS *Viues, vir amplæ doctrinæ, nouam & ipse hac in Philosophiæ parte opinionem de vita promulgauit, affirmans (vt referunt in suis doctißimis commentarijs, & Fernelius*

1. aph. 1. de fac.an. c. 16. lius ad Aphorismos Hippocratis, & Riolanus ad opera Fernelij) quidditatem, siue internam naturam, & essentiam vitæ in vniuersum constitutam esse totam in pura Conseruatione instrumentorum, quibus anima vbique vti consueuit ad operandum; ita vt vita definienda sit esse conseruatio instrumentorum animæ. Ad cuius opinionis confirmationem illud ante omnia facere videtur, quoniam vita est primum opus, quod proficiscatur ab anima; verum hoc primum opus ab anima prodiens nihil aliud esse potest, quam conseruatio instrumentorum, quibus postea uti anima debet ad ceteras omnes operationes obeundas; vita ergo nihil aliud est, quam Conseruatio instrumentorum animæ. Deinde vero & isti opinioni apertissime illud suffragari videtur, quod ilico atque animal mortem obit, desinunt simul esse instrumenta, quibus in animantis uita vtebatur anima ad obeundas quasque operationes; nanque ipso vel Aristotele attestante, in cadauere non est oculus, aut manus, aut pes, aut quoduis aliud instrumentum, nisi æquiuoce, vt oculus, aut pes lapideus, vel pictus: Immo & Alexander idipsum nobis innuit scribens alicubi corpus organicum esse id, in quo est anima; & ab anima habere esse organicum, nec priusquam animam haberet, fuisse organicum; nec quum abijt anima, esse amplius organicum: Signum euidentissimum vitam reuera nihil aliud esse, quam Conseruationem instrumentorum animæ. Ita sentit Viues de natura vitæ.

2. de an. t. 8. & 9.
2. de gen. an. c. 1.
2. quæ. nat. c. 25.

Con-

A

Confutatur opinio Viues, demonstrando vitam non esse reuera Conseruationem instrumentorum animæ. Cap. XLII.

VAM *tamen opinionem pluribus de caussis nunquã probare potui: Et primum quia si reuera vita nihil aliud esset, quam conseruatio instrumentorũ; quum oua, & semina careant omnino*
B *instrumentis, quibus anima vti solet ad agendũ; vtuntur etenim oua, & semina prolifica, tanquam instrumento, ad propagandum calore Solis, aut cuiusuis alterius generis, quem in se non habent, nec vllo modo cõseruare possunt: sed & oua subuentanea nullum omnino quum habeant instrumenti genus, quo vtantur ad operandum; nihil enim agunt, nihilque agere possunt; proculdubio necessarium esset confiteri oua, & semina*
C *omnia ex se vitam non habere; oppositum tamen haud semel monstrauit Aristoteles; vita ergo reipsa non est* 2. de gen. an. c. 3. & 4. *conseruatio instrumentorum animæ. Præterea Em-* De resp. t. c. 7. *brium, siue conceptus humanus in vtero, antequam in eo formentur membra, & instrumenta; quibus in posterum vti debet ad obeundas operationes vitæ, viuit veram vitam, vt alias ostendimus; sed notissi-* de ort. an. hu. *mum cuique est instrumenta non posse conseruari antequam efformentur; vnde colligendum est vitam non esse vllo modo conseruationem instrumentorum animæ.*

Amplius

Amplius nemo certe negare poterit prius fieri oportere A
instrumenta, deinde vero non nisi facta conseruari, ita vt adhuc dici nequeat instrumentum conseruari, dum fit; quippe conseruatio est eius, quod est, ac omnino ipsius esse: sed quod fit, nondum est; fieri etenim semper præcedit ipsi esse in rebus permanentibus ortui obnoxijs; nam in transeuntibus æquipollent esse, ac fieri; motus enim, & actio quælibet non est, nisi dum fit: Quum autem certissimum sit fetum in vtero viuere vel in ipso tẽpore organizationis, hoc est, toto primo quadragenario B
a die conceptionis, dum in ipso formantur membra, & instrumenta oportuna ad obeundas operationes constituendi animantis; compertissimum quoque debet esse vitam non esse conseruationem instrumentorum animæ. Insuper uiuunt in animalibus, & in alijs quibusque animatis partes omnes non organicæ, quæ similares appellantur, vt caro, neruus, crystallinus humor, & ceteræ huiusmodi sigillatim; vita ergo non est instrumentorum conseruatio, quum sine instrumentis alicubi consi- C
stere ualeat; Vitam autem generatim non posse definiri conseruationem eorum, sine quibus quoquopacto consistere potest, tam notum est, quam quod notißimum. Vlterius quum in animali non semper instrumenta per totum uitæ spatium conseruentur, sed uarie alterentur, immo multoties imminuatur eorum numerus; quod in mutilatis accidit, quibus uel manus, uel pes abscinditur, uel oculus effoditur, uel quodlibet aliud organum subtrahitur: quum aliquando etiam instrumenta cre-

scant,

A *scant, ac multiplicentur, ut in Monstris, inter quæ contingit numerari homines cũ utroque sexu Androgynos, cum duplici capite, cum duplicato brachiorũ, aut manuum numero, & id generis alia multa; si uita nihil aliud esset, quam conseruatio instrumentorum, proculdubio uita secundum se multas subire posset mutationes in essentia; immo in se reciperet (quod uulgo dici consueuit) magis & minus; nam Hermaphroditus magis uiuens esset, quam homo unius tantummodo sexus;*
B *& mutilatus homo siue a natura, siue ob alias caussas, minus uiuens esset, quam integer; hæc tamen omnia longe absunt a ueritate; quippe uita substantia est, nulloq; modo intendi, uel remitti potest, aut mutari essentialiter, nisi per mortem; æque enim uiuunt homines tum Androgyni cum utroque sexu; tum uiri, ac mulieres cum altero sexu solum; tum denique neutrum sexum habentes; quos nescio qua ratione feminas potius, quã mares uulgus appellet; quum feminæ a masculis pro-*
C *prie non distinguantur, qua tales, nisi ratione diuersitatis in sexu, quod sæpe adnotat Aristoteles in libris de Animalibus: sed quidni dicamus tales homines eatenus ad feminas redigi, quatenus & feminæ maribus sunt imperfectiores, & huiusmodi homines in hominũ genere omnem obtinent imperfectionem? priuãtur enim penitus distinctione partium generationi famulantiũ, atque propterea etiam propagatione sobolis, quæ perfectissimum est Naturæ opus, & naturalissimum omnibus uiuentibus perfectis, quemadmodum quandoq;* 2. de an. t. 34.

monet

2.de an.t.34. *monet Aristoteles: vita igitur definienda non est conser-* A
*uatio instrumetorũ animæ. Postremo plerique homi-
nes in sui vita id patiũtur, vt neutiquã in eis organa cõ
seruentur vsque ad interitum, sed corrumpantur ali-
quæ partes omnino, et vita superstite, ut in sphacelo, &
in gangræna, & syderatione; vita ergo generatim defi-
nienda non est conseruatio instrumentorum animæ; quũ
viuere possit animal, cui aliqua organa computrescunt.*

*Non ergo veritati consona est opinio Viues, qui cen-
suit vitam esse Conseruationem instrumentorũ animæ.* B

Tolluntur argumenta Viues, ostendendo primũ opus animæ non esse conseruationem instrumentorum; & quomodo per mortem pereant, siue desinant esse instrumenta. Cap. XLIII.

ERVM & *argumenta, quæ in eius con
firmationem proposita fuere, tale robur
non habent, quo dicta opinio tuto defen-* C
*di valeat; nam quod primo loco affere-
batur, vita est primum opus, quod ab
anima proficiscitur; sed istud opus, quod ante omnia pro
uenit ab anima, nullum est aliud, nisi conseruare instru-
menta, quibus vbique ad operandum anima vti solet;
vita ergo definienda est esse conseruatio instrumentorũ
animæ; ideo soluitur, quia falso assumitur primum opus,
quod ab anima prodit, esse conseruationem instrumento-
rum; antequam enim anima conseruet instrumenta*

A ista, opus est profecto ut huiusmodi organa fiant, ac fabricentur; conseruari nanque illud non potest, quod nondũ est factum; fiunt autẽ instrumenta, quibus anima in viuente vtitur ad obeundas vitæ functiones, ab ipsamet anima, ut inquit Themistius, & nos alibi mõstra- 1. de an. c. 22.
uimus, etiam ad mentem Aristotelis; si ergo instrumen- de ort. an. hu. 2. de gen. an. c.
torum constitutio præcedit eorum conseruationi, & ab 1.
anima pendet; uerum certe non est quod affertur, primũ 4. de gen. an. c. 4.
opus ab anima prodiens esse conseruationem instrumen-
B torum: Quod aũt anima corpori adiuncta ipsa sibi fabricet instrumenta, quibus opus habet ad obeundas uitæ operationes, longe satis alias ostendimus, vt nuper obseruauimus; sed ad propositum præclaram Themistij sententiam huc transferre liceat, ait enim, Anima fabricatur, architectaturque sibi conueniens, accommodatumque instrumentum; deformat ipsa sibi, & præparat domicilium non deformatum ante, & præparatum, demum subit; Non enim quemadmodum cithara
C dedolatur prius, & conditur, tum demum adhibetur ad musicam, ita & corpus ornatur, instruiturque, mox animæ sumendum offertur. Cui sane adstipulatur etiã In Tim.
Ficinus inquiens priusquam adultum sit corpus animã totam in fabrica illius occupari. Sed in hoc loco est animaduertendum ex eo, quod instrumentorum constitutio præcedit eorundem conseruationi, colligi non posse instrumentorum fabricam, seu constitutionem esse primũ opus animæ, atq; ideo uitam; nanq; anima corpori adiuncta statim illi suam perfectionem impertiens viuen-

2.de an.t.37. tis essentiam constituit, in qua ex Aristotele consistit ratio vitæ; atq; hoc est primũ animæ opus, viuẽtis essentia nuncupatũ: constituto autẽ in esse ipso viuente, anima statim in eo incipit instrumẽta operationibus vitæ inseruientia fabricare; quod est secundũ animæ opus: Organa vero ubi facta fuerint, ab anima tertio loco conseruantur; Non est ergo primũ opus ab anima prodiens cõseruatio instrumentorũ. Amplius ea ratione quoq; falsum est hoc principiũ, quod gratis assumit Aduersarius in suo argumento; nã reuera conseruatio instrumentorũ est animæ operatio, & functio, non opus ex functione proueniẽs, quod est finis operationis: plurimum enim distat Aristoteli opus ab operatione; quũ illud semper fere substantia sit, hæc vero accidens; conseruatio vero est operatio, & omnino accidens, non opus, neque substantia; sed uita non est operatio, neq; accidens, at opus, & substantia, vt fuse patuit in superioribus; Non igitur cõcludit ratio Viues, dum primo loco demonstrare studet vitã esse conseruationem instrumentorũ animæ. Quod aũt deinde affertur, ilico atq; animal moritur, vna desinunt esse omnia instrumenta, quibus viuo animãte anima utebatur ad obeundas quasq; operationes; quippe in cadauere nõ est oculus, aut pes, nisi æquiuoce, vt ligneus, vel pictus; quod notat etiã Aristoteles; euidentissimum argumentũ vitã esse conseruationẽ instrumentorũ; dilui quoq; potest; quia verũ illud est proculdubio statim ac animal interit, necessario simul desinere esse oculos, pedes, & alia instrumenta oĩa, quibus anima prius vsa est ad ope-

Marginal notes: 1.æthic.c.1. (beside "stat Aristoteli opus ab operatione"); 2.de an.t. 9. & 2.de gen.an.c. 1. (beside "vel pictus")

Marginal letters: A, B, C

A operandum; hoc tamẽ non est signum certum, & argumentũ necessarium ad confirmandũ uitam esse formaliter, ac per se primo conseruationem instrumentorum, seu vitæ naturam, & essentiam in eo consistere, vt sit organorum conseruatio; sed est solummodo indicium ostendens vitã esse quid, sine quo non possunt in esse conseruari talia instrumenta; hoc vero non explicat vitæ quidditatẽ, neque constituit eius definitionem, quam inquirimus; sed potius aperit vitæ operationẽ quandã; quip-
B pe anima corpori adiuncta protinus in eo vitã excitat; deinde instrumenta format; fabrefacta postea custodit, atq; conseruat; Quum itaq; vita prius quid existat, & caussa conseruans in esse instrumenta; quumque nullum posterius, aut caussatum in esse permanere valeat absq; suo priori, & caussa sui conseruatrice; propterea sane contingit vt desinente vita, desinant continuo & instrumenta, & hoc non quia vita sit in se conseruatio instrumentorum; sed solum quia vita est quid prius, sine quo
C instrumenta esse nequeunt: si etenim statim ac interit homo desinit esse risibilitas, atque etiam risibile; non tamen homo iccirco definiendus est risibilitate: sic prorsum instrumenta desinunt esse, vita morti cedente, quia uita reuera est caussa conseruans instrumenta, & omnino quid, sine quo instrumenta in esse permanere nequeũt; sed proinde vita non debet definiri conseruatio instrumentorũ; est enim hoc extra eßentiam uitæ. Non est igitur accipienda opinio Viues definientis vitam esse conseruationem instrumentorum animæ.

A

Decimaquinta opinio Iulij Cæsaris Scaligeri cum Prisciano Lydo statuẽtis vitam esse Vnionem animæ cum corpore. Cap. XLIV.

De subtilit. exar. 102. ar. 5.

VLIO *Cæsari Scaligero, subtilis ingenij viro longe aliã ab examinatis sententiam de natura vitæ in mentem venisse cõperio; is etenim apertißime tuetur vitam non esse vllo modo actionẽ,* B *sed puram vnionem animæ cum corpore; suamque istã opinionem plerisque rationibus confirmare conatur quoad utranque partem hunc in modum scribens ad Cardanum, Vita est unio animæ cum corpore, seclusa omni operatione: a qua deinde proficiscitur operatio. mox subdit. sed redeo ad uitã. si uita esset actio, esset in prædicamẽto actionis; non ergo dicere liceat corpus viuens. si uita est actio animæ, igitur anima uiuere dicetur, non autem corpus. Adhæc actionis esset actio; nam uitæ actiones esse quatuor ait Philosophus in secũdo de anima, in-* C

Tex. 16. *telligere, sentire, moueri, nutrire; Et in nono Metaphy-*

2. de an. t. 139. & 140. & 3. Phy. t. 18. & sequentib. *sices uitam ait esse in anima; actio igitur eßet in anima; at actio est in patiente, vt in subiecto, in quo mutat nomen, & passio uocatur, ut coloratio, accretio, motio: Quanquam non placet uitam esse in anima, sed ab anima, velut & motum ab anima, non in anima; ab ea nanque esse uult ille, in ea esse non uult, quemadmodum à Sole calor, qui in Sole non est. For-*

taße

A *tasse te decepit, o Cardane, ambiguum nomen; nam quum vita dicatur actus animæ, acceptus est abste actus pro actione. Sed actus ille est Entelechia, non autem Energia. Hæc solum de natura vitæ habemus a Scaligero; quibus & hoc addere poterit fortasse quispiã argumentum confirmans vitam esse vnionem animæ, & corporis; quoniam oppositorum semper opposita esse debet substantiæ ratio, seu definitio; quum ergo vitæ opposita sit mors; hæc autẽ definiatur esse separatio, siue*
B *disiunctio animæ a corpore; uita proculdubio non aliter definiri debet, nisi esse vnio, vel coniunctio animæ cum corpore; quemadmodum opinatus est Scaliger; qui dogma hoc videtur mutuatus a Prisciano Lydo alicubi scribente vitam esse vitale quoddam applicamentum animæ ad corpus.* In Theophr. de sens. phant. & Intell.

Expenditur opinio Scaligeri, ac Lydi, ostendẽdo vitam non esse vnionem animæ, & corporis; neque actum, seu entelechiam animæ; neque vitæ operationes esse quatuor solum Aristoteli. Cap. XLV.

C

VERUM *enim uero si rem intimius perscrutemur, fortasse hac in re longe aliter sentiendum esse comperiemus; Quæ siquidem à Lydo, & à Scaligero scribuntur de natura vitæ partim vera sunt, partim suspecta: Suspectum ante omnia est quid per Vnionem intelligant, primamne unionem,*

quæ est animæ applicamentum corpori; an potius A
vnionem continuatam, quæ est anima, & corporis coexistentia; si namque de hac secunda vnione loquantur ueram quidem sententiam proferunt, sed in eo deficiũt, quod talem unionem a prima non distinxerint, nec rem tanti momenti satis explicauerint: Sin autem (quod uerius est) de prima unione agant, suspectum est quod uita nihil aliud sit, quam unio animæ cum corpore, seu (quod Lydus ait) vitale quoddam applicamentum animæ ad corpus; quia tale quid est potius B
constitutio, ac generatio viuentis, quæ proprie vocatur ortus, non vita iam orti, & constituti viuentis; ita enim Aristoteles definiuit generationem ani-
De resp. c. 1. mati, siue ortum viuentis, esse primam participationem animæ vegetatricis cum calore, hoc est, vnionem, siue copulationem animæ vegetalis cum corpore; vitam vero aliud quiddam longe diuersum, nempe moram, siue permansionem eiusdem animæ cum calore; Quæ loca in-
Vide li. 2. c. 10 fra exactius explicabuntur commodiori loco. Deinde C
8. meth. t. 16. Aristoteles in Metaphysica reprehendendos censuit antiquiores eo quia definiuerint vitã esse cõpositionem, siue copulam, & coniunctionem animæ cum corpore; id quod in præsentia Scaliger, ac Lydus præstitere. Am-
1. de an. t. 51. & plius in libris de anima Philosophus alio nomine haud
2. de an. t. 26. semel increpat Antiquos, nempe quia de anima tractantes aut copulant eam corpori, nihil vltra determinantes quomodo se habente corpore; aut ipsam ad corpus aptãt nihil vltra definientes in quo, & quali: Quam sane culpam

A culpam euitare Scaliger non potest, qui absolute definit uitam esse unionem animæ cum corpore; non enim uita est unio Dæmonis cum statua Dianæ; quippe Idolum Dianæ responsa dans non est uiuens, nisi æquiuoce. Præterea specificare tenebatur de quanam unione sermo sit in definitione vitæ; non enim anima post mortem a corpore separata (quam Lemurem, Larem, Laruam, & Manem fieri scribit ex Socrate Apuleius) si rursus cadaueri, aut corpori aereo vniatur, velut in apparitio- Lib. de Deo Socrat.
B nibus mortuorum, ideo vitam inesse constituet; nam Lemures, Laruæ, Lares, Manesque nuncupati, atque omnino diu, noctuue apparentes mortui, & nobiscum alloquentes viuentia corpora non sunt, nisi æquiuoce. Non est ergo vita definienda simpliciter vnio animæ cum corpore. In eo autem, quod mox ait iste uir, a uita, quæ sine operationum interuentu definienda est, posterius proficisci operationes; verum est quidem actiones non ingredi uitæ quidditatem; sed animaduertendum
C est ne dicamus a uita operationes immediate, aut necessario prodire; nanque oppositum liquido constare potest ex ouis, & seminibus non solum infecundis, quibus Aristoteles animam, & uitam inesse demonstrat ex eo, quod intereant obitu; mori autem nequeat nisi uiuens, & animatum, sed etiam ex ouis, & seminibus, quæ potestatem habent propagandæ sobolis, quam tamen plerunque aliqua ex caussa non reducũt ad actũ operandi; sic aperte alibi Aristoteles animatum ab inanimato distinguens sola uita; vitamque admonens cõ- 2. de gen. an. c. 4. de respir. c. 7. 2. de an t. 13. 14.

sistere

ſiſtere in participatione multiplicis principij, ſeu diuerſarum facultatum operandi; cuiuſmodi ſunt potentia intelligendi, ſentiendi, mouendi, & ſtandi ſecundum locum; adhuc autem nutriendi, augendi, & decreſcendi, ita vt cuicunque uel una tantum ex iſtis facultatibus ineſt, idipſum proprie uiuere dicendum ſit; ſtatim ex eo, quod omnia vegetabilia uidentur habere in ſeipſis potentiam, & principium huiuſmodi, per quod augumentum, & decrementum ſuſcipiunt, immo & alimentum; non ex eo, quod actu augeantur, diminuantur, vel alantur; colligit uegetabilia omnia proprie animata eſſe, ac uiuere; & uiuere ſemper, non quouſque actu ſuſcipiunt alimentum, hoc eſt quouſque actu nutriuntur, ſed quouſque poſſunt ſuſcipere alimentum, ideſt quouſque habent potentiam, & facultatem ſeſe alendi, quod eſt dictu, quouſque habent in ſe animam uegetalem. Non ergo a vita immediate, vel neceſſario prodeunt operationes. Suſpectum & illud eſt, quod ſcribitur Ariſtotelem dixiſſe quatuor ſolum eſſe actiones uitæ; nempe intelligere, ſentire, moueri, nutriri; nam reuera hoc nuſquam dixit Ariſtoteles in ſecundo de anima citato; bene ſemel dixit vitam eſſe nutritionem ex ſe, augumentum, decrementumque; & poſterius addidit vitam dici multipliciter, & ſi vnum aliquod horum inſit ſolum, id, cui hoc, ineſt, proprie uiuere; hæc autem ſunt Intellectus, ſenſus, principium motus, & ſtatus ſecundum locum, nutritionis, augumenti, & decrementi; ſed hæ operationes, ſiue

A

B

C

2. de an. t. 3.

3. de an. t. 13.

harum

A harum facultatum operationes haud parum excedunt numerum quaternarium; licet in ijs recensendis Aristotelis intentio non fuerit eas omnes numerare; sed solum earum plures in exẽplum afferre; quoniam reuera, præter allatas, inter vitæ operationes connumerandæ sunt functiones voluntatis in homine, atque appetitus in brutorum genere; cuiusmodi sunt velle, nolle, deliberare, amare, odisse, & aliæ multæ; de quibus infra suo loco latius: Deinde verum quidem est definiuisse Aristote- 2. de an. t. 28.
B lem animam esse principium, quo primo viuimus, & sentimus, & mouemur loco, & intelligimus; at hoc nõ est dicere uitæ operationes quatuor esse solummodo, nam sub voce illa (viuimus) quam Scaliger in nutriri solum fortasse transtulit, intelligit Aristoteles omnia genera operationum vegetalium, nutriri nempe, augeri, & generare sobolem, per viuere significans idem, quod vegetare: Alioquin falsum est penitus ad aures Aristotelis, qui sæpius inter vitæ operationes, quæ omnes ab 1. de an. t. 12. 14. 15. 63. 64. & alibi passim.
C anima prodeunt, commemorat in libris de anima irasci, confidere, desiderare, timere, misereri, amare, gaudere, & alias multas functiones id generis; falsum est inquam vel Aristoteli actiones vitæ solummodo quatuor esse à Scaligero enumeratas; neque enim tunc Aristotelis definientis animam per operationes intererat 2. de an. t. 24. omnes uitæ actiones recensere; sed aliquas tantum exẽpli gratia in vnoquoque viuentium genere. Non minus etiam id suspectum est, quod scribitur deinceps, vitam scilicet esse Entelechiam, hoc est, actum essentialem, siue

actum primum animæ; hoc enim pacto anima suapte A
natura esset in potentia ad vitam, vti corpus est in po-
2.de an. t.6. *tentia ad animam, quæ reuera ex Aristotelis testimo-*
nio est actus primus, & Entelechia, non energia: quam-
obrem anima suo isti actui coniuncta esset appellanda
uiuens, perinde atque corpus dicitur animatum eo quia
in se habet animam, quæ est sui Entelechia: Immo etiã
vita vere esset in anima, velut in subiecta materia;
quemadmodum anima reipsa est in corpore, cuius dici-
tur actus primus: Vlterius vita esset perfectioris no- B
tæ, quam sit anima; siquidem perfectior vbique est
Entelechia eo, cuius est actus, vti anima corpore: at
vero cuncta ista valde suspecta sunt; quin etiam à
Scaligero improbata, qui apertissime pronunciat corpus
esse viuens, non animam; vitam esse ab anima, non in
anima, tanquam in materia, & animam esse dignio-
rem vita, non vitam perfectiorem anima: vita ergo
non est actus primus animæ, qui dicitur Entelechia;
immo neque vllo modo actus animæ. Præterea si vita C
esset ille actus animæ, quem dicimus Entelechiam, pro-
culdubio anima secundum se esset in potentia ad vi-
tam, non secus ac sit corpus in potentia ad animam, quæ
corporis est Entelechia; at vero duo, quæ in proximo ge-
nere non conueniunt, nequeunt pariter esse per se in po-
tentia ad eundem actum essentialem, qualis est ille, qui
vocatur Entelechia: quum itaque corpus, & anima
proxime non contineantur sub eodem genere; si corpus
est id, quod vitam habet in potentia, vt non semel in-
quit

A quit Aristoteles; plane anima non poterit esse in potentia ad vitam; & ideo vita non erit actus primus, siue Entelechia animæ, uti obijcit Cardano Scaliger. Non carent ergo suspicione dogmata de natura vitæ à Scaligero, & prius à Prisciano Lydo in medium proposita; immo potius ea non parum à veritate abesse manifestissime constat ex traditis in superiori contemplatione. 2. de an. t. 4. 6.

B Diluuntur Scaligeri rationes, & insuper ostenditur quomodo mors sit separatio, siue disiunctio animæ à corpore. Cap. XLVI.

ERITATI quidem consonum esse putamus, quod scribitur à Scaligero dicente uitam non esse actionem; sed tamen rationes à uiro isto propositæ ad hoc probandum necessitatem non ha-
C bent, atque ab oppositam opinionem habentibus dissolui possunt; videamus ergo quomodo, dignoscendæ ueritatis gratia: Quod enim primo loco dicitur, si uita esset actio, ergo esset in prædicamento actionis; concedent plane, negabunt autem inde sequi quod dicere non liceat corpus uiuens; dicitur etenim anima nutriens, animal sentiens, homo intelligens, Petrus ambulans; quum tamen nutricatio, sentire, intelligere nostrum, & ambulatio sint operationes quædam, de prædicamento actionis; rationi autem maxime consentaneum est

omne accidens denominare subiectum, in quo est; me- A
lius itaque dixisset Scaliger, si uita esset actio, & omnino in prædicamento actionis, sane corpus uiuens, qua uiuens est, non esset species in prædicamento substantiæ; sed quid aggregatum per accidens, quod spectaret potius ad cathegoriam actionis, quam ad genus puræ substantiæ; quod tamen est falsum penitus. Pari pacto secundæ rationi, si uita est actio animæ, igitur anima uiuere dicetur, non autem corpus; negabunt aduersarij primam partem coniuncti, & eam partem B
assumpti, qua dicitur corpus uiuere prout est quid contradistinctum ab anima; siquidem uiuit homo, & animal, & planta, unumquodque ut est tertium quid ex anima & corpore constitutum; non anima seorsum, aut corpus; ita etiam quamuis intelligere sit fun-
1 de an. t. 10. 12. *ctio, & operatio animæ apud Aristotelem; Aristoteli*
2. de. an. t. 64. & 3. de an. t. 1. *tamen intelligit homo, non anima, uel corpus. Neque profecto tertia ratio est maioris momenti, qua dicebatur, si uita esset actio, ergo actionis esset actio; id enim* C
haud est absurdum omnino, quod scribitur actionis esse actionem; absurdum est equidem actionis, ut actio est, actionem esse; at inconueniens non est actionis, qua talis actio est, actionem esse; motus enim cælestis est operatio quædam, atque actio Intelligentiæ motricis; cuius tamen lationis actio est, siue functio admetiri spatia uitæ omnibus animatis sublunaribus, & gubernare omnia hæc inferiora; ita nanque
de mund. c. 6. *Aristoteles aliquando scribit tum cælum suis moti-*

bus

A bus admetiri spatia vitæ omnibus viuentibus sub Lu-
na; siue vitam vniuscuiusque mensurari circulari cæ- 2.de gen.t.57.
lorum latione; tum quoque non solum necessarium fuis-
se mundum hunc inferiorem contiguum extare supe- 1.meteor.c.2.
rioribus lationibus, vt omnis eius virtus gubernetur
inde; verumetiam Solis accessum, & recessum promo- 2.de gen.t. 55.56.57.58.
uere generationes, & corruptiones in rebus hisce sublu-
naribus. Ceterum reuera quæ nuncupantur actiones vi-
tæ, ideo tales appellantur, quia sunt actiones viuentis,
B quatenus viuens est; nō quia sint uere, ac proprie actio-
nes vitæ vt operantis, tanquam agentis præcipui, at-
que totalis; ita siquidem dicere solemus exempli gratia
Dialecticæ munus esse discernere verum a falso in qua-
uis re; quum tamen habitus Dialecticæ id ex se non
efficiat; sed hoc ipsum præstet homo quatenus habet in
animo habitum Dialectices; sic prorsum & animata
quia nutriuntur, augentur, prolem generant, sen-
tiunt, mouentur, atque intelligunt, aliasque opera-
C tiones obeunt, quatenus in se animam, & vitam
obtinent; propterea nutritio, augumentatio, pro-
pagatio sobolis, sentire, moueri, intelligere, ac simi-
lia, dicuntur actiones, siue functiones animæ, ac
vitæ. Ceterum illud etiam rei naturam intimius con- 9.meta.t.16.
siderantibus haud minus solui potest, quod quar-
to loco a subtilissimo Scaligero ex Aristotelis doctri-
na proponebatur, qui alicubi scriptū posteritati relin-
quere non dubitauit vitam esse in anima; actionem
autem non esse in agente, sed in patiente; quare vitam
non

non esse actionem animæ; quoniam reuera loco allegato scribit Aristoteles vitam esse in anima, vt speculatio est in speculante, ac omnino actio in agente: Neque sane inconueniens est actionem aliquomodo esse in agente, similiter & motum in mouente; nam etiam si actio, & motus nequeant esse in agente, ac in mouente, uelut in subiecto; quod aliquando monet Aristotele, in eo tamen esse possunt, veluti effectus in suis caussis; ita enim opus dicitur esse in potestate artificis, & operatio in potentia operantis, siue vt ait Aristoteles Græcorum res in Rege, ac omnino in primo, qui mouere potest, & ante Aristotelem Plato ad Dionysium scribens in omnium rege omnia esse posita, qui omnium est autor: huius autem ratio ea est, quia motus, operatio, siue opus considerari possunt & antequam fiant, & vbi sunt in fieri, hoc est, dum actu fiunt; si loquamur de motu, operatione, & opere, antequam fiant, tunc vere sunt in potestate artificis, siue in agente, tanquam in caussa sua, non autem in patiente; si uero considerentur in fieri actiones, motus, & opera, tunc partim sunt in patiente, tanquam in subiecto; partim etiā in agente, tanquam in caussa prout scilicet eius, quod est in fieri, ex necessitate est aliqua portio nondum facta: Non ergo recte demonstrauit Scaliger vitam non esse actionem, licet hoc uerum sit alijs de caussis, quas adduximus antea. At uero neque satis firmum illud est argumentum, quod postremo loco afferebatur ad ostendendum uitam esse unionem animæ cum corpore, nempe oppositorum ubique opposita esse debet

A B C

2. de an. t. 139. 140. & 3. phy. t. 18. & s. quent.

4. phy. t. 23.

A *bet substantiæ ratio, seu definitio; quum ergo uitæ opposita sit mors; hæc autem definiatur esse disiunctio, siue separatio animæ a corpore; uita definienda erit esse unio animæ cum corpore; nanque apud Aristotelem quum multæ sint oppositionum species, non est inconueniens unum aliquid alicui opponi secundum unam speciem oppositionis, alteri uero secundum aliam; sic mors non solum uitæ opponitur, tanquam priuatio suo habitui, sed etiam opponitur mors ortui, tanquam corruptio ge-* Prædicam.

B *nerationi; corruptio nanque omnis generationi opponitur, ueluti motus motui contrario: Ubi uero eadem res secundum uarias oppositionum species opponitur multis rebus, ipsa eadem relata ad res diuersas sibi oppositas non semper eandem habet definitionem, sed uariam, & multiplicem, prout uaria, & multiplicia sunt ea, quibus opponitur, ita mors considerata quatenus est corruptio uiuentis, & in genere motus, opponitur ortui uiuentis; ortus autem cum definiatur ab Aristotele in* de respir. c. 7

C *Paruis Naturalibus esse prima participatio animæ cum calore, siue unio animæ cum corpore, mors proculdubio, ut corruptio quædam ortui opposita, definienda erit seiunctio animæ a corpore: At si consideretur mors, quatenus est priuatio uitæ, siue quatenus opponitur uitæ, cui opponitur tanquam habitui priuatio, iam non amplius animæ a corpore seiunctio, sed alia ratione definienda est, nempe priuatio, siue desinentia, uel extinctio uitæ, aut essentiæ uiuentis: sed hac de re infra etiam suo loco fusius: Ex eo igitur, quod uita opponi-*

tur

tur morti, & oppositorum opposita est definitio, si mors definiatur esse disiunctio animæ a corpore, non statim sequitur vitam definiendam esse coniunctionem animæ & corporis; quoniam mors non solum vitæ, sed ortui quoque opponitur; & ista definitio, qua dicitur mors esse disiunctio animæ a corpore, conuenit morti, quatenus est corruptio quædam ortui contraria, non quatenus est priuatio vitæ opposita. Non est itaque assentiendum Scaligero cum Prisciano Lydo statuenti vitam nihil aliud esse, quam vnionem, siue coniunctionem animæ cum corpore. A B

Decima sexta opinio Christophori Marcelli existimantis vitã esse quid cõmune Mundo Intelligibili, Cælesti, atq; Terreno. Cap. XLVII.

HRISTOPHORVS *autem Marcellus, Patritius Venetus, grauis admodum Philosophus acute satis de vita tractauit, scripsit enim vitam esse quid commune Mundo intelligibili, cælesti, atque terreno, in hoc Platonicam doctrinam sequutus, quod substantias ab omni materia separatas, quas nuncupat Peripatus Intelligentias, Mundum Intelligibilem appellare maluerit, corpora vero cælestia Mundum cælestem, & nostratia hæc vniuersa Mundum terrenum; vitam autem illam Intelligentiarum immaterialium, quam supercælestem vocat, definit esse In-* C

lib. de anim.

tellectum

A telleЀtum, siue illius operationem; vitam vero, quæ inest Mundo cælesti non definit ostendens quid ipsa sit, sed solum docet quomodo, & quando primum constituatur; vitam denique mortalem, quæ in Elementari Mundo reperitur, dicit appellari essentiam animati, ac definiri permansionem animæ nutritiuæ cum calore; sed eius verba de proposito sparsim prolata in vnum sermonem colligentes afferamus, ipsius dogmata diligenter examinaturi. scribit igitur, Mundus hic infra terrenus B superni similitudinem satis effingens in altiorem illius considerationem nos inducit, & rapit: viuit enim cælestis, ac supercælestis Mundus; vnde vniuersa hæc Mundana vita consurgit; quantoque honorabilissimo eorum quæque magis adhærent, tanto perspicaciori & clariori virtute vigent, & viuunt. Entium nanque primum illud est, quod vitæ principium obtinuit, eo quod noscendi vim miro quodam modo à summo rerum Opifice sumpsit; priusque quam nouerit, vitam C sortitum est. siquidem (vt autore in Parmenide Platone dißeritur) primum ens per Diuini Patris potentiam vitam sibi comparauit, per quam denique in Mentem procedere dicitur. Quod si Plotinum fidissimum eius interpretem inspiciamus, nil aliud est, quam quod primum vt Mentis particeps fiat, quatenus inclinatur, vitæ præcipuo munere fungitur; quum ea inclinatio vita sit. Proclus vero ab eo dissentiens per uitam Intelligibilem duntaxat Angelum non noscentem intelligit; sed qui meliorem operationem, qua viuat, ob-

*tineat; Mentibus enim, quibus superest, nobiliori quadam afficitur nota. Sed vtcunque velint, vita quidem prima supercælestis in Intelligibili Mundo Mentes eo vsque modo præcedit, quo nostra hæc anima primum sui capit exordium. mox vita, quæ Intellectus, siue actio eius est (quæ minime distant) posteris effundi comprehenditur. Cælesti præterea Mundo ponderosiori modo vita conceditur, quum is ei primo effectus animæ prodeat; quæ dum esse proprium sumit; vitalem sortitur naturam, dum etiam per animam ratiocinantem discurrit, & noscit. Elementa denique animata quum sint, suscipiunt vitam; sed quoniam amplius materiæ conditiones participant, eandem ignobilius possident. Postremo ex elementis composita, quibus adscribitur anima, vita utuntur; ex quibus quæ sentiunt melius uiuunt; nobilissime uero quæ sapiunt. Vita igitur quum ea sit, quæ in cunctis primo prodeat animantibus, atque in pluribus quam ceteræ vegetalem naturam sequuta reperiatur, uniuscuiusque uiuentis essentia appellari merito poterit, ut Peripateticæ scientiæ noster conueniat sermo, quo secum uiuere uiuentibus essentiam fore canamus. Quæ quidem quum ab anima sit, quæ natiui caloris, atque humoris beneficio fungitur, dum primo corpori mancipata fuerit, generatio; commorata uero diutius uocitatur uita; ita siquidem Philosophus eam finiuit, dum animæ altricis in natiuo calore mansionem uocauit. Quod quidem sane intelligen-*A B C

2. de an. t. 37

de respir. c. 7

dum

A *dum est, ne in calore fundari credatur; quin potius in uniuersa corporis sede ex humore, atque calore certantibus inuicem suo iure constructa. Mors autem quum uitæ oppositas habeat caussas, & illius tantum priuatio sit, altricis animæ à calido naturali absolutio erit, eo quod eiusdem in eodem permansio uita est; quippe ex aduersis illius conditionibus singulis mortis definitionem ita sufficienter elicimus. Sed etsi plantarum, & animalium uarium sit uitæ principium,*
B *quum ibi alendi tantum; hic uero simul & sentiendi originem præbeat; sede tamen, solioque consimili utrique statuitur. His multa insuper addidit Marcellus de parte, quæ in habentibus animam primum uiuit, quam partem uocat uitæ principium, ac sedem; nec non de facultate uitali; atque etiam de motu Cordis; Vlterius item de respiratione; de spiritibus quoque; ac de plerisque alijs huiusmodi ad uitam aliqua ratione attinentibus: Quæ omnia breuitati studen-*
C *tes huc afferre noluimus, nam quisque à semetipso potest ea legere apud Marcellum; sat illud sit ea nos hic tantummodo significasse; quum non solum supra, sed etiam infra latius explicentur commodiori loco.*

A

Examinatur opinio Marcelli, & ostenditur Mentibus separatis non conuenire vitam nisi eminentiori significatione sumpto vitæ vocabulo, Cælum non viuere per animam ratiocinãtem; & elementa non habere vitã. Cap. XLVIII.

N propositis autem multa sese nobis offerunt examinanda; & primum illud est, quod affertur de vita Intelligentiarum; in quo quidem quantum Marcellus ad Platonicam doctrinam accedit, tantundem a Peripatetica digreditur, nihil nisi voluntarie decernens; eaque in medium afferens, quæ sensus longe lateant, & vbi negata fuerint, solum id illi supersit, vt ea simplici Platonicorum autoritate confirmet; cui (nisi mediocri, aut saltẽ probabili ratione nitatur) mens non acquiescit: si enim physice, non eminentiori quodam modo, qui ad metaphysicum spectat, sumatur nomen vitæ, id certe non conuenit substantijs separatis, nisi quatenus assistunt naturæ corporeæ, atque constituunt in esse id, quod nuncupat Academia Mundum cælestem, Peripatus autem cælum, ut quid constitutũ ex orbe, & Intelligentia illi assistente: Non congruit vero vita humili modo sumpta Intelligentijs, quatenus in se consideratæ vocantur ab Academicis nomine Mundi supercælestis, & intelligibilis; ita enim rationalis anima corpori nostro adiun- B C

cta

A cta vitam rationalem, siue humanam in esse constituit, quam viuit homo; si quidem (vt ait aliquando Philosophus) conceptus in vtero primis temporibus in se habens animam sensualem, qua animal est, procedente tempore recipit animam rationalem, qua fit homo; non enim simul & animal fit, & homo. At vero si anima rationalis a corpore separetur, viuens homo repente moritur; neque anima illa separata in posterum ex se viuere dici potest, nisi longe alio, & eminentiori modo, 2.de gen.an.c. 3.

B quæ vita non est physicæ considerationis, sed metaphysicæ: Alioquin & homo ipse viueret post interitum; ab anima enim rationali non nisi humana vita prouenire potest, quam viuit homo: Immo & in homine anima rationalis corpori addicta necessario haberet aut aliam vitæ speciem ab ea, quæ illi a corpore seiunctæ attribuitur, aut eandem; non profecto aliam, quia in homine oporteret vel multiplicem inesse vitam ab eadē numero anima prodeuntem, multaque viuentia di-

C stincta; vitam scilicet animæ secundum se, & vitam totius coniuncti; vel eandem animam nunc vnam vitam gignere, nunc vero aliam; quod vtrunque absurdum est euidenter: sin autem dicatur anima corpori adiuncta eandem vitam habere, ac dum a corpore abiuncta est, quum rationalis anima in corpore vitam humanam suscitet, sane a corpore separata post mortē hominis vitam hominis incolumem adhuc retineret; vnde homo post mortem uiueret, ac vita morti cederet incolumis; quo quid absurdius? In homine igitur vi-

ta humana congruit animæ rationali corpori adiunctæ, non autem a corpore separatæ; si ergo, vt ait Marcellus, Mundus hic infra terrenus superni similitudinem satis effingens in altiorem illius considerationem nos inducere, ac rapere potest; sane quod in anima hominis obseruatum est, id ipsum de Mentibus a materia separatis est asserendum, nempe ijs vitam haud conuenire, nisi aut eminentiori modo atque animalibus; aut quatenus orbibus cæli assistentes in esse constituunt Mundum cælestem. Ceterum id, quod est animis separatis, vitam adscribere, ut uidetur etiam aliquando fecisse Aristoteles, sapientibus vsuuenire fortasse contigit, eo quia non haberent proprium nomen, quo apte significare possent ipsum esse Mentiũ separatarũ; quum enim quælibet Intelligentia separata, sed præsertim Prima, Deus Optimus, habeat sui esse eminentissimum, & ineffabile, caremus nos accommodato nomine ad illam perfectissimam essentiam significandã; propterea cogimur vti nomine vitæ, quod est nomen nobis vsitatum ad significandam essentiam perfectiorem, dignioremue quacunque illarum, quæ sunt apud nos; est enim esse viuentium, quod ab Aristotele uocatur vita, perfectissimum esse nostratium; cogimur inquam vti vocabulo vitæ, dum volumus quoquopacto significare ipsum esse Diuinum, & eßentiam Mentium separatarum, cuius essentiæ nomen proprium nobis occultum est omnino, & ineffabile: Nostri igitur instituti vita non est ea, quam nuncupat Marcellus vitã

A B C

12. meta. t. 39. de mund. c. 7.

2. de an. t. 37.

Intelli-

A *Intelligibilem, ac supercælestem; sed essentia simplex supra omnem vitæ conditionem; qua de re abunde superius.* Cap. 10. *Amplius Vita in Vniuersum, Vt vita est, pertinet ad Philosophum naturalem; cuius illud est argumentum certißimum, quod uitæ naturam definire alibi noluerit Aristoteles, quam in libris ad Physiologiam attinentibus;* 2.de an t. 3.& 37. De resp.t.c.7. *immo quod proprium de Vita tractatum in ijs opusculis inseruerit, qui Parua naturalia inscribuntur, sub titulo de Vita, & morte; de Longitudine, ac breuitate vitæ:* B *Quum itaque Aristotelis præcepto Physiologus contemplari nequeat ea, quæ* 2.phy. t. 26. & alibi. *conueniunt Mentibus separatis, aut separabilibus, nisi quatenus aliquo pacto sunt in materia, & obtinent habitudinem ad naturam corpoream; necessarium est plane confiteri uitam hanc non conuenire Mentibus separatis in Mundo Intelligibili, ac proinde uitam supercælestem esse quiddam uitæ ratione multũ eminentius. Quod autem præterea scribit Marcellus Vitam Mun-* C *danam consurgere ex uita cælesti, & supercælesti, suspectum est satis; tum quia ultra cælestem, & uitam sublunarem, non datur uita ulla supercælestis nisi eminentiori quodam modo, qui transcendit Physiologiæ limites, intra quos philosophari decreuimus; tum quia uita Mundana una est, ac simplicissima, neque ullo modo e duplici uita consurgens, quamuis e duplici natura coalescens; ut infra patebit; tum demum quia Mundus, ac Cælum ex se, sine consortio Mentis abstractæ, uitam quandam haberet; quod a Marcello non*

gratis assumi, uel supponi debebat, sed ratione cõfirmari. A
At certe uerum est, quod affertur secundo loco, Cælũ scilicet habere uitam; sed in eo bifariã deficit Marcellus; primum eo quia non explicauit quidnam sit, & qualis uita ista cælestis; deinde uero quia præter omnem rationem, & contra principia Peripatetica, sine ulla uel probabili caussa ponit cælum habere uitam ab anima ratiocinante, cuius actio sit discursus; quandoquidem discurrit noscens unum ex alio ea tantummodo facultas, cui materia impedimento est quominus ualeat singula obiecta præsentia tota momento ex se cognoscere; B
ut suo loco demõstrabitur infra: quod sane in cælo contingere nequit, quum materiam non habeat, quæ occultationis, & ignorantiæ caussa existat, a qua iccirco præpediri possit cælestis anima in proprijs operationibus obeundis. Sed bene falso decernitur Elementa esse animata, & habere uitã; quibus uere nullã inesse uitã, nullamq; animã penitus, illud apertum facit, quod carent omnino ijs actionibus, & facultatibus, quæ vitales existunt, & ab anima proficiscuntur; atq; ijs ita carent, vt quũ perfecta sint in suo genere, nunquã eas habuerint, nec habere valeant ullo modo; quare frustra, & otiosa in eis esset anima, si uiuẽtia essent, & animata; Id quod sane obijciat male mihi Marcellus de ouis subuẽtaneis, quæ animata sunt, quum vitæ operationem ullam nunquam ediderint, aut edere ualeant, simile quid ratus de Elementis; nam oua hæc subuẽtanea imperfecta sunt, ac mutila, ceu defectus Naturæ, ac monstra; quibus

12. meta.t.35. (margin note beside "tingere nequit")

C (margin letter beside "omnino ijs actionibus")

A frustra inesse aliquid non est admirabile; quum & ipsamet frustra sint, & non intenta a Natura, quã frustra quidquam non agere sæpenumero monet Aristoteles eorum, quæ operando per se primo intendit. Sed redeamus ad pensum. Amplius quo iure quis adscribere ausit Elementis animam, & vitam, quum sint corpora omnino fluxibilia, inconsistentia, interminata proprijs limitibus, inorganica, certamque magnitudinem, quantum ad sui naturam non habentia? crescit nanq; 2.de an.t.41.
B ignis in immensum, si adsit combustibile, vt ait Aristoteles, qui sanxit animam eße actum primum corporis 2.de an.t.9. naturalis organici; & omnium animatorum natura 2.de an.t.41. constantium præfinitum eße, ac certum magnitudinis terminum; Non habent ergo elementa vitã vllo modo. Circa vitam animatorum, quæ ex elementis composita sunt, vnũ illud obseruo a ueritate, atque ab Arist. mente longe abeße, eam definiri diuturnitate temporis, ac durationis; quod asserit Marcellus inquiens Genera
C tionem eße dum primo anima corpori mãcipata fuerit; Vitam uero ubi anima diutius in corpore fuerit commorata; Ex his enim sequitur statim atque anima corpori adiuncta est, compositum ex eis adhuc reuera vitã non habere, nisi post aliquod temporis spatium; quod quantum a ueritate absit, tu ipse iudica; quippe uita indiuisibiliter, ac necessario nexu, & immediate sequitur animam corpori physice associatam; quemadmodũ umbra sequitur corpus opacũ illuminatum secundum partem; nec tantillum quidem temporis eße potest ani-

ma secundum naturã corpori associata, quin uitã efficiat; nam statim atq; anima corpori physice adiuncta est, nulla interposita mora, constituitur in esse animatum, ac viuens; cuius esse uita est Aristoteli; A

2. de. an.t.37. De resp.t.c.7.

qui alibi generationem hoc discrimine a uita disiunxit, quod generatio est prima participatio animæ, siue vnio, & copulatio animæ cum corpore; quæ absoluitur tempore sensibus imperceptibili; sumpta interim generatione, siue ortu pro animæ solius simplici productione, non complectente præcedentem subiecti præparationem; quippe quæ alteratio est facta in tempore sensibili; generatio etenim mutatio est, in qua generans, vt cetera omnia efficientia naturalia (vnam semper excipe Mentem, ac voluntatem hominis, quæ cælo non cogitur) gubernatur, ac regitur à motu cælesti, tanquam à causa communi; quod sæpius inculcat Aristoteles; motus autem cæli quidquam non agit sine tempore; siquidem eo intrinsecus mensuratur apud Aristotelem; generatio itaque secundum se tempori subiacet, eoque admetitur: Id quod tum aperte scribit Aristoteles inquiens voluptatem non esse motionem, nec generationem; quum voluptas momento fiat, ac tota simul, sitque impartibilis; omnis vero motio, & generatio tempore mensuretur, sitque partibilis, ac rerum partibilium; quo fit vt puncti (addit etiam visionis, at secundum famam, & apparentiam) non sit vere generatio: tum ea quoque ratione monstrari potest, quia omne generans est agens corporeum; sed agentia corporea

B (line "ne, non complectente præcedentem subiecti præparatio-")

1. meteor.c.2. 9. 2. de gen.t.55 56.57.58.& 4. phy.t.133.

C (line "telem; generatio itaque secundum se tempori subiacet,")

10. æth. c.4.

A rea nihil agunt, nisi tangendo, & mouendo ea, in quæ operantur; quæ item corporea sunt; non enim pati potest directe, ac proprie incorporeum à corporeo; sed corpus ita mouet illud corpus, in quod agit, vt in eo mouendo, & ipsum moueatur agens; sola nanque incorporea mouent absq; eo quod moueantur; sed motus corporis nullius momento edi potest, at omne corpus in tempore mouetur; Generatio itaque physica quum sit operatio ab agente corporeo prodiens in passum corporeum, B necessario temporis mensuræ obnoxia est; etsi breui admodum, ac fere insensibili tempore admetiri queat, ita vt pene momentanea videatur: Sed vita est participatio animæ non prima, uerum adæquata, quæ dicitur mora, seu naturalis permansio animæ in corpore, cui iam est vnita, & associata per præcedentem generationem; Quæ mora, seu mansio animæ in corpore potest quidem in longum tempus protrahi; sed hoc est omnino extra essentiam vitæ; quæ potest etiam durare per dif- C ferentiam temporis paruam vsque adeo, vt sit insensibilis, & minima; quemadmodum euenit non raro in abortis: Ita etiam visio etsi durare valeat per differentiam temporis effatu dignam, ipsa tamen in sui ratione, ac essentia diuturnitatem temporis non includit; quin etiam minima, & insensibili differentia temporis obiri, absoluique potest: Non ergo definienda est vita sublunaris diuturnitate temporis. Ceterum ista vitæ definitio ex Aristotele proposita fusius infra commodiori loco examinabitur; sic etiam illud, quod scribitur de-

inceps, vitæ scilicet necessariam esse pugnam natiui caloris cum humore subiecto. Neque igitur Marcelli opinio hac in re plene satisfacere videtur; illi ergo non est subscribendum. A

Satisfit rationibus Marcelli, demonstrando quomodo intelligere Mentium abstractarum possit esse actio cæli; & quomodo elementa non habeant ab anima Mundi vt viuentia dicantur. Cap. XLIX.

B

D quod etiam illud nos maxime impulit, quia pro suorum dogmatum tutela non proponit Aduersarius argumenta, quæ necessario concludant; Dum enim primo loco demonstrare nititur Intelligentias abstractas in Mundo Intelligibili vitam viuere supercælestem, propterea quod habeant eam actionem, quæ connumeratur proprie inter operationes vitæ, tanquam omnium vitæ operationum præstantissima; voti non fit compos omnino; quoniam etsi verum sit absolute substantias Diuinas in suo actu intelligendi nullo modo vti ministerio corporis, aut à corpore dependere; negari tamen haudquaquam potest cæleste corpus ab huiusmodi operatione, ob summam illius excellentiam, & fecundissimam bonitatem, hoc nancisci, vt appellari valeat aliqua ratione intelligens, si non qua corpus est absolute, saltem qua C

A *tale corpus, nimirum quatenus gubernatum ab Intelligentia, & aliquomodo particeps Mentis abstractæ quidem à materia, sed tamen sibi assistentis; Ita Mundus à Platone in Timæo dicitur esse animal, idque intelligens; ita cælum apud Aristotelem intelligit, & desiderat; quare cognoscit etiam finem illum, cuius gratia sempiterno motu cietur in gyrum, Deum scilicet Optimum Maximum; quem mouere cælum vt intelligibile, & concupiscibile docuit nos Aristoteles* 12. meta. t. 36. & sequentib.

B *in Prima Philosophia: Immo cælesti corpori Philosophus aliquando inesse ait functionem multo nobiliorem, digrioremque nostra; cælum autem functionem perfectiorem nostra non haberet, nisi meliori quodam modo intelligeret; nos etenim intelligimus; actio vero intelligendi ceteris omnibus vitæ actionibus dignitate præfertur: Sic ergo cælum, & Mundus est intelligẽs, non quia Mens abstracta eo vtatur ad meditandum, aut quouis alio modo ab eo pendeat inter contemplan-* 1. de plan. c. 1.

C *dum; sed quia Intelligentia speculans, suam istã operationem, & eius perfectionem quoquopacto cõmunicat corpori, cui assistit; est nanque operatio ista valde bona; & de quidditate, ac intrinseca ratione boni est esse communicabile: Quũ itaq; Intellectio Mentiũ immaterialium duplicem istum habeat respectũ, nempe ad Mẽtes abstractas secundũ se consideratas, & ad easdẽ vt corpori cælesti assistentes, prout operatio ista cõsiderari potest vel vt intellectio simpliciter, vel vt intellectio bona, & fecunda; cuius proprium est vt sit communicabilis;*

bilis; in primo respectu intelligere, seu intellectio Mentium Diuinarum non est actio vitae, sed altioris naturae, ac dignioris essentiae, quam ea, quae a nobis vita vocatur; Nisi tamen accipiamus vitae vocabulum admodum eminenter, quatenus magis accommodato nomine carentes per illud significamus ipsum esse, seu essentiam Intelligentiarum abstractarum secundum se, quae reuera est supra omnem vitae rationem: At vero eadem intellectio in secũdo respectu considerata, est quidem actio vitae, siue functio, quae fluere dicitur ab Intelligentia prout habet aliquam habitudinem ad corpus, cui praeest, atque assistit; non enim bona esset, neque fecunda Intelligentiae contemplatio, nisi communicabilis esse diceretur; at si communicatur, potissimum corpori caelesti communicatur, cui assistit, ac praeest Intelligentia; secus enim longe melior esset nostra intellectio intellectione Mentium separatarum, quippe Mens nostra, quae ad intelligendum nullo modo vtitur ministerio corporis, aut a corpore dependet, vt clare docet Aristoteles, nosque fusius alias ostendimus, & haec ratio conuincit, quoniam post mortem a corpore separata intelligit; quod sane facere non posset, si ad intelligendum indigeret opera corporis: Mens inquam nostra suã hanc actionem, eiusque perfectionem corpori communicat, vt reuera homo dicatur esse animal intelligens: sed & aperte hoc ipsum in caelo euenire scribit alicubi Philosophus inquiens caeleste corpus maxime omnium sentire Mentis Diuinae vim, & ante omnia frui numine illius:

A B C

10. aeth. c. 8. de ort. an. hu.

de mund. c. 7.

A *lius: His prælibatis accedamus ad argumentũ; Dum ait Marcellus Intelligentias abstractas in Mundo intelligibili habere illam operationem, quæ dicitur nomine proprio Intelligere, seu cōtẽplatio, concedatur; dum uero subdit intelligere, seu contemplationem Mentis abstractæ esse operationem vitæ; hoc negandum est penitus, quia hic sumitur intelligere Mentium Diuinarum in primo respectu, prout est operatio Mentis abstractæ, seclusa eius habitudine ad corpus, cui præest; haud*
B *enim Intelligentiæ intellectio, secluso respectu ad corpus cæli, dici potest proprie loquendo functio vitæ; sed est operatio eius esse, siue illius essentiæ, quæ est supra omnem vitæ conditionem: hinc ergo colligere non potuit Marcellus præter vitam sublunarem, atque cælestẽ, esse vitam supercælestem Physiologo tractandam, quã viuant Diuinæ Mentes, seclusa omni habitudine ad corpus. Quod vero quispiam hoc in loco pro Marcello* 1.cæl.t. 100. *Aristotelem adducere posset alicubi scribentem ea, quæ*
C *super extima disposita sunt latione, optimam habere vitam, ac sufficientissimam; nobis parum officit; nam nisi dicere velimus cũ Alexandro Arist. ibi loqui de cælestibus corporibus, qua viuentia sunt ex orbe, ac Intelligentia constituta; non autem de Intelligentijs abstractis, seclusa orbita, cui præsunt; illud constanter asserere non dubitabimus Aristotelem non agere de vita physicæ scientiæ subiecta, uerum de natura quadam longe nobiliori, quam circunscribit per uitam optimam, & sufficientißimam, eo quia non habuit nomen eius*

peculiare,

peculiare, aut ad illam significandam accommodatius. A
Quod autem deinceps probare uidetur Marcellus, Elementa ista sublunaria esse animata, & uiuere propterea quod gaudeant assistentia, siue præsentia Mundanæ animæ, cuius uis, et natura in penitissimas quasque Mundi partes sese insinuat; necessitatem non habet ullam; quia etsi ponatur Mundi anima in omnes, ac singulas orbis particulas permeare; Elementa nihilominus eius naturæ non sunt, quæ ab eius præsentia vitam sortiri ualeant; ita năque in Microcosmo quamuis anima humana in omnes particulas corporis nostri B
sigillatim diffusa esse dicatur; sanguis tamen, & alij humores in corpore degentes, non propterea sunt animati, aut uiuentes; forte quoniam sunt corpora fluxilia, interminata, similaria, & nonorganica; quum ex aduerso anima sit actus primus corporis physici organici, qua tale quid est: Elementa uero in Magno Mundo interminata, fluxilia, similaria, & nonorganica videntur esse consimiliter: Immo elementa in vniuerso si- C
mile quid officium præstare, ac præstet sanguis, & alij humores in corpore nostro, belle satis adnotauit Magnus ille Ficinus in commentarijs ad Timæum Platonis inquiens ita, volens itaque Deus opus perfectum facere, viuum, & intellectualem effecit Mundum; atque vt ex ipso spiritu, & materia Mundi commodius animal vnum connecteretur, materiam distinxit in quatuor, vt diximus, elementa, quasi animalis huius humores. Non sunt ergo elementa viuentia, &

animata;

A *animata; quare satis manifestũ esse potest neque Marcellum in vitæ natura inuestiganda metam attigisse.*

Decimaseptima opinio nobilis Cænobitæ dicentis vitam generatim esse Existentiam, vel operationem naturæ mouentis seipsam; speciatim vero in sublunaribus esse Existentiam animæ in corpore, siue moram, aut permansionem animæ vegetatiuæ cum calido sibi proportionali. Cap. L.

B

DOCTISSIMVS *autem Cænobita, non minus inter Philosophos, ac Theologos doctrinæ genere clarus, quam inter viros Diuino cultui dicatos animi candore illustris, de vitæ natura non obscure (si ceteris comparetur) philosophatus est existimans uitam generatim esse Existentiam, vel operationem naturæ mouentis seipsam; speciatim vero vitam sublunarium esse existentiam animæ in corpore, siue mansionem, aut permanentiam animæ nutritiuæ cum calido sibi proportionali; cuius vitæ primum fundamentum sit calor à Corde in totum corpus influens, cui adiunctũ sit humidum illi proportionatum; sed eius verba proponamus; ait enim. Agamus nunc de passionibus conuenientibus animali ratione animæ vegetalis, & primo de morte, & vita; mox de inspiratione, & expiratione; tertio de iuuentute, & senectute; quarto de longitudine,*

C (margin letter beside line "turæ mouentis seipsam")

gitudine, & breuitate vitæ. Circa primum aduerte quod Philosophus in lib. de mort. & vit. sic definit eam elicitiue; vita est mansio nutritiuæ animæ cum calido sibi proportionali. Ad cuius euidentiam aduerte quod vita dupliciter considerari potest, primo absolute, & sic non competit ei dicta definitio; nam in abstractis inuenitur vita, Deus enim, & Intelligentiæ nobilißimam vitam habent, ex 12. metaphys. in quibus tamen non est nutritiua anima; vnde vita absolute dicta est Existentia, vel operatio naturæ mouentis seipsam, sumendo motum non solum physice, sed etiam metaphysice, prout intelligere, & velle dicuntur motus, qui est actus perfecti. Dico autem Existentia, vel operatio, quoniam viuere ex 2. de an. non solum significat esse, sed etiam operationem rei viuentis. Secundo consideratur uita ut est in uiuentibus inferioribus, quæ proprie dicitur uita naturalis corruptibilis, & ut sic consideratur, & definitur hic à Philosopho, & concordat his, quæ dixit in 2. de an. ubi inquit, uegetatiua anima & alijs inest prima, & maxime communis, secundum quam inest uiuere omnibus, cuius opera sunt generare, & alimento uti. sed ut scias quomodo uerificatur hæc definitio, aduerte quod uita naturalis tripliciter sumi potest; primo pro ipsa anima, ut est uegetatiua; & ut sic non est formaliter permanentia, sed caussaliter, in quantum est principium uiuendi, & consequenter est caussa permanentiæ caloris naturalis cum humido sibi proportionato: secundo pro existentia animæ in corpore, &

A — beside line 1; B — beside line 10; C — beside line 18; Tex 34. — beside line 19

ut

A *ut sic hæc definitio est formalis; illa enim permanentia est formaliter existentia, sicut uiuere formaliter est esse uiuentis: tertio pro operatione procedente ab anima, ut uegetatiua, & ut sic hæc definitio non est formalis, sed ab effectu, & à posteriori, sicut etiam est ista, Phantasia est motus factus à sensu secundum actum: licet autem pro quolibet horum sensuum poßit uerificari, tamen uidetur intelligenda in secundo sensu; ratio enim quod Socrates uiuit, est quia anima uegetatiua permanet unita corpori mediante calore naturali coniuncto, & conseruato in humido proportionali; cuius signum est quod, ut dicemus in 2. cap. & in 3. defectus, & extinctio caloris per desiccationem humidi est caussa mortis; Quare autem dicatur cum calido proportionali declarabitur infra. Hæc de primo capite sufficiant. Deinde aduerte quod mors opponitur uitæ, ut priuatio habitui; & quum priuatio formaliter sit negatio habitus in subiecto apto nato ex 5. metaphys. ergo mors formaliter dicit negationem, uel remotionem uitæ in subiecto apto nato habere uitam. Adhoc autem, quod remoueat uitam, necesse est ut destruantur ea, in quibus fundatur, & conseruatur uita; hæc autem sunt anima nutritiua unita corpori, & calor naturalis conseruatus in humido naturali, ut dicemus. Ex his ergo potest sumi duplex definitio mortis, siue naturalis, siue uiolentæ; prima est, mors est negatio permanentiæ animæ nutritiuæ cum calido naturali proportionali; & hæc definitio patet ex definitione data de ui-*

ta, quoniam priuatio cognoscitur per habitum, ut obliquum per rectum: secunda est, mors est extinctio, siue corruptio, siue deficientia caloris naturalis in subiecto viuente. hæc definitio manifesta fiet ex his, quæ dicentur infra in sequenti cap. Deinceps aduerte quod quum vita fundetur in calido, & humido, vt dicemus in tractatu de longit. & breuit. vit. caussa communis ipsius mortis est extinctio, siue marcor caloris naturalis, & consumptio humidi naturalis, quod est subiectum eiusdē caloris, ut dicemus; sed aduerte quod necesse est huiusmodi extinctionem, & consumptionē fieri in particula, in qua primo fundatur vita, quā diximus in lib. de mot. animal. esse Cor, uel proportionale Cordi; vnde stat omnes partes corporis frigescere, & tamen adhuc uiuet animal, stante calore in Corde; hæc aūt extinctio uniuersaliter fit propter defectū refrigerationis, nisi enim refrigeretur calor suffocatur, vt dicemus in tract. de inspir. & expir. aduerte tamē quod in vltimo senio non solū euenit mors propter defectū refrigerationis, sed etiā propter defectū caloris natiui. Vlterius aduerte quod mors in uno sensu est vna omniū, in alio aūt est diuersa in diuersis; nā sumpta in sua ratione generica est vna; quoniam sicut omniū viuentium generatio est via in substantiam viuam, & corruptio est via in non substantiam viuam; sic uita est permanentia animæ, vt vegetatiuæ, cum calido proportionali, & mors est remotio, siue absolutio animæ à corpore ex deficientia calidi proportionalis. Sumpta autem in sua ratione

specifica

A specifica dico quod sicut diuersorum specie est diuersa generatio, & corruptio specie, quoniam mutationes accipiunt distinctionem specificam ex termino ad quem, ex 5. phys. sic diuersorum specie est diuersa vita, & mors specie; vnde vita Leonis, & mors distinguitur specie a vita, & morte Equi. Et paucis interpositis subiungit doctissimus Cænobita huncin modum. Dico igitur quod calidum adiuncto sibi humido proportionali est primum fundamentum vitæ, quoniam eodem

B dem anima dat vitam, & operatur opera vitæ; nam ad esse vitæ sequitur operari uirtualiter; sed anima uegetatiua, qua primo uiuimus, operatur opera vitæ, quæ sunt nutrire, augere, & generare, per calidum, nutritio enim ex 2. de An. non fit nisi per decoctionem alimenti: decoctio autem non fit, nisi per calidum, vt patet; & quum idem sit obiectum nutritiuæ, augumentatiuæ, generatiuæ, sub diuersa ratione generatiua, & augumentatiua supponunt opus nutritiuæ, ut patet, &

C declaratum est in 2. de An. manifestum est animam uegetatiuam, qua primo uiuimus, operari omnia opera sua per calidum, & ex consequenti dare esse viuũ per calidum; eius signum, quod morientia efficiuntur frigida; ergo uiuentia uiuunt per calidum; quod quidẽ calidum necesse est primo inueniri in Corde, vel sibi proportionali; quoniam quum alimentum de proximo conuertendum in substantiã animalis sit sanguis, & alimentum indigeat calido, vt dictum est, idem erit fons, & principium sanguinis, & caloris in animali; Con-

Stat

stat autem Cor esse principium sanguinis, quoniam omnes uenæ procedunt a Corde, vt canales recipientes aquam a fonte, ut declaratur in anatome; ergo cor est primum principium caloris; cuius signum est, quoniam in moriente ultimum infrigidatum est Cor; ergo ipsum est primum calidum. Dixi autem adiuncto sibi humido proportionali, quoniam in animali humidum est pabulum caloris, & subiectum suum, quo substentatur; vnde sicut humidum pingue est pabulum flammæ in lucerna, & in eo sustentatur flamma; sic humidum naturale, & nutrimentale est pabulum caloris in animali; & sicut deficiente humido pingui deficit flamma, & illuminatio; sic deficiente humido, quod est subiectum caloris naturalis, deficit ipse calor, & ex consequenti deficit vita; vnde senectus ad mortem properat, quoniam frigida, & sicca est. Hæc omnia promulgare placuit Cænobitæ Doctissimo De vitæ natura. A B

Expenditur opinio allata, mõstrando vitam non esse existentiam, nec operationem naturæ mouentis seipsam; nec existentiam animæ in corpore; nec moram, aut permansionem animæ vegetatiuæ cum calido sibi proportionali. Cap. LI. C

N quibus profecto ab eximio Cænobita propositis vti aliqua sunt vera, & acuta satis; ita multa ex aduerso reperiuntur a veritate haud parum abesse: Nos breuitati consulentes

veris

A Veris dogmatibus silentio approbatis, ea tantum expendemus, quæ suspecta videntur. Difficile illud primo loco mihi persuaderi potest, quod statuit Cænobita, mortem scilicet, vitam, inspirationem, expirationem, iuuentutem, senectutem, longitudinem, & breuitatem vitæ, passiones esse conuenientes animali ratione animæ vegetatiuæ; quum multa istorum non conueniant plantis, & plerisque brutorum speciebus; quibus tamen omnibus inest anima vegetalis, vt inspiratio,
B & expiratio; nam præter plantas, Zoophita, insectorum plurima, oua, semina, & pisces fere plurimi respirationem non habent; quum tamen habeant animam vegetalem; quod etenim obtinent animalia perfecta ad differentiam plantarum, & animalium imperfectorum, necesse est plane id illis inesse ratione alicuius, quo perfectum genus animalium differat a plantis, & ab imperfectis animalibus, nõ ratione alicuius, quo cum eis conuenit, sicuti est anima vegetalis. Am-
C plius vita nedum sublunaribus hisce nostratibus, sed cælestibus etiam competit, Aduersarij testimonio; quũ ergo cælestia careant omnino anima vegetali, necessarium est plane confiteri vitam animalibus non inesse ab anima vegetali. Sed non minorem dubitationem habet, quod secundo statuit Deo, & alijs Intelligentijs abstractis præter id, quod dicitur eminenter, conuenire vitam; oppositum enim supra demonstrauimus non semel apud eos, qui opinabantur vitam esse animam operantem, siue functionem animæ; quibus hanc adde

ratio-

rationem, quia vitæ ratio consistit in essentia composita A
ex multis naturis, & omnino concernit materiam, siue
corpus; vt fusius infra patebit; quum itaque Mentes
abstractæ, ac præsertim Deus optimus, essentiam simplicissimam
obtineant, immaterialem, & incorpoream
omnino; necessario confitendum est Deo, alijsque Intelligentijs
abstractis non inesse uitam, sed longe dignius,
ac perfectius esse, quam id, quod vitam appellamus; sed
hac de re supra satis. Non minus à veritate abest definitio
allata Vitæ in uniuersum, nempe quod sit existentia, B
vel operatio naturæ mouentis seipsam; in primis
enim sat, superque constat ex superioribus vitam
non esse operationem vllo modo: Deinde vero quum existentia
sit quoddam transcendens, quod eodem modo
conuenit omni enti; vt supra late demõstrauimus apud
Zimaram; ac proinde omnia vt essentia differunt, sic
existentia conueniant; sane vita quum non competat
omni enti; immo neque quibus inest, ijs omnibus eodem
modo congruat; satis apertum puto uitam non esse existentiam C
vllius rei: Deinceps autem quid intelligit uir
doctissimus per naturam mouentem seipsam? an ne animam?
sed hoc euidenter negauit Aristoteles aduersus
Antiquos; anima etenim mouet corpus, non seipsam.

1. de. an.t. 36. & sequentib.

Verum quid afferet vir doctissimus de animis cælestibus,
& præcipue de Deo, qui est omnino immobilis tum
per se, tum quoque per accidens, si eis uita tribuenda
est? Quod enim dicitur intelligere, ac uelle esse motus
metaphysicos, gratis, ac sine ulla probatione voluntarie
affertur;

A *affertur; alioquin Deus, qui continue obit munera uoluntatis, & intellectus, iugiter quoque moueretur, saltem motu metaphysico; sed apud Aristotelem tum sæpe alibi, tum maxime in Metaphysicis Deus optimus est penitus, & omnino immobilis. Adde animam rationalem post mortem hominis à corpore separatam existere, seu propriam existentiam habere; si ergo uita hominis est existentia rationalis animæ, quid prohibet hominem mori, & vitam eius superesse? Vlterius si uita est exi-*
B *stentia, uel operatio naturæ mouentis seipsam, quomodo uiuent plantæ, quibus non inest anima, quæ habeat facultatem mouendi? An per naturam seipsam mouentē intelligit Aduersarius non animam ex se, at potius compositum ex anima, & corpore? uerum nec stirpes, nec oua, nec semina uitam habebunt, quæ seipsa non mouēt; quod falsum est penitus: Si uero dicat Cænobita se non loqui de motu locali solum, ut nostra ratio supponit, sed de motu in genere, nihil minus falsa est positio dicens*
C *uitam esse operationem, uel existentiam naturæ mouentis seipsam; nam supra fusius ostendimus uitam non esse operationem, nec existentiam. At uero multo difficiliora sunt quæ posterius afferuntur speciatim de uita sublunarium, & primo illud, quod statuitur uitam horum inferiorum generatim esse ab anima, ut uegetatiua; siue potius, ut ait Aduersarius, esse animam ut uegetatiuam; superius enim longa disputatione compertum fecimus uitam non esse animam ullo modo; eam uero non pendere ab anima, ut uegetatiua, illud clare*

docet, quod uita hominis, leonis, equi, oleæ, uitis, et fraxini, diuersæ naturæ dicenda est; quod fatetur uel Cænobita quum tamen anima uegetalis in omnibus brutis sit eiusdem naturæ, in hominibus itē; rationi etenim consentaneum non est id, quo plantæ à brutis, & bruta ab homine discrepant, nempe uitam, ijs omnibus inesse ab eodem principio, quo inuicem communicant, nempe ab anima uegetali. Amplius & illud suspectū est, quod postea uita sublunarium definitur generatim esse existentia animæ in corpore, propter multas rationes; prima est, quia talis definitio non cōstat ex proprijs, sed ex communibus; anima etenim generatim accepta commune quid est ad Mentes abstractas cælo assistentes, & ad formas viuentium inferiorum: Ita corpus etiam nimis late sumitur in proposita definitione; quocirca Cænobitæ hic eadem nota est inurenda, quam pridem inussit Aristoteles Antiquioribus, qui de anima tractantes eam quidem corpori coaptabant, sed nihil vltra definiebant in quo, & quali corpore illa existeret; quū rationi consentaneum non sit eam esse in quolibet. Altera caussa est, quoniam allata definitio nimis lata est, & cum definito non reciprocat; in primis enim scimus apud Idolatras cacodæmonem ingredi statuas, in eisque manere, ac responsa, & oracula dare solitum; quare Idolum proculdubio est corpus, in quo est anima, non tamen dici potest Idolum vitam agere, nisi æquiuoce: Quo fit vt vita non sit definienda simpliciter Existentia animæ in corpore: Sic Dæmones in illusionibus apparentes homini-

bus,

2. de an. t. 26.
1. de an. t. 51.

A *bus, eosque alloquentes, aut cum ipsis quidpiam aliud agentes, assumpto sibi vel aereo corpore, vel cadauere, vel etiam corpore bruti alicuius (quod non semel norunt venefici, ac præstigiatores) Dæmones ita inquam constituunt quid, quod reuera non viuit physice, sed improprie admodum, ac metaphorice vitam habere dicitur; nihilominus tunc accidit animam existere simpliter in corpore: vita ergo non est absolute existentia animæ in corpore: Ita in vexatis ab immundo spiritu contingit Dæmonem existere in corpore, & eo vti ad loquendum, multasque alias operationes obeundas haud tamen malo spiritu obsessi vitã vllam obtinent eo quod cacodæmon sit in eorum corpore: Non est ergo vita definienda existentia animæ in corpore: Similiter si Angelus bonus assumat sibi corpus aereum, uel quoduis aliud (id quod non semel contigisse nouit Cænobita e sacris litteris Abrahæ, Loth, Danieli, Thobiæ, Deiparæ Virgini, Seruatori angonizanti, alijsque multis sanctitate præclaris) tunc sane anima erit in corpore absq; eo quod constituatur in esse aliquid physice, ac vere uiuẽs; uita ergo proprie non est existentia animæ in corpore: Adde si anima rationalis post mortem hominis à corpore separata rursum Dei nutu corpus aereum sumat, uel iterum suo cadaueri adiungatur, & in eo permaneat sensibiliter; non tamen ex necessitate proinde fiet aliquod uere uiuens; neque enim proprie uiuebant multa illa corpora Sanctorum, qui de monumentis exeuntes post mortem, & resurrectionem Domini uenerunt in San-*

(B and C margin letters mark sections.)

Etam Ciuitatem, & apparuerunt multis: Neque item A
Diui Iacobi anima sibi assumpto corpore, anno Domini octingentesimo trigesimo quinto, in auxilium Raymiri Regis apud Legionenses in Hispania regnantis Maurorum ditiones inuadentis, tunc veram, & naturalem vitam agebat, dum infidelium exercitum perderet ad locum, qui Clauiso vulgo dicitur, prope ciuitatem Calaguritanam: Etsi vere, ac physice vixerint plerique alij à Domino, & Sanctis eius à morte ad vitam supra Naturæ ordinem reuocati, vt Lazarus à B
Bethania, & alij plures, qui postea uel iterum obierunt, vel immortalem vitam induerũt, vt Seruator Dominus, qui post resurrectionem viuit immortalis; vt Virgo quoque Sacrosancta Mater Dei speciali priuilegio post mortem ad vitam perennem suscitata; quum aliorum nullus aut in tali vita semper manserit, aut vera morte interierit, nec naturali, nec violenta; sed quasi laruæ omnes euanuerint; nanque uita omnis proprie vel æterna est, vel morti obnoxia; ita siquidem mon- C
a. de gen. an. c. 4. *strat Aristoteles oua infecunda viuere, quia morte pereant; mori autem nequeant nisi quæ uere uiuunt; nos autem ab opposito arguimus ea non uiuere, quæ nunquam proprie moriuntur, nec semper uiuunt: uita ergo absolute non est existentia animæ in corpore, ut ait Cænobita. Maxime uero à ratione abest, quod exinde affertur, uitam scilicet definiri esse operationem procedentem ab anima, ut uegetatiua; & istam non esse definitionem formalem, sed ab effectu,*

& à

A *& a posteriori: nam præterea quod abunde ostendimus vitam non esse operationem procedentem ab anima, vt vegetatiua; immo neque operationem simpliciter, quid est commentum istud definitionis ab effectu, & a posteriori? Aristoteles enim nullam aliam definitionem reperiri* 1. Post.t.12. *posse putauit, quam formalem, quæ demonstrationis principium dicitur; & materialem, quæ demonstrationis conclusio est; & aggregatam ex his, quæ tota demonstratio est terminorum positione differens; &*
B *bene, quia definitio quæuis explicat essentiam definiti; essentia vero uel tota, vel secundum partem manifestari potest; sed essentiæ partes duæ sunt, materia scilicet, ac forma; vel his duo alia proportione respondentia: effectus autem sunt extra essentiam penitus; iccirco iure optimo ablegãtur a definitionibus: & recte quasi lege sanxerunt sapientes vitium esse non paruum definitiones tradere per posteriora; quæ solum in descriptionibus locum habere dicuntur: sed & effectus quan-*
C *doque in definitionibus assumuntur, quando scilicet habent rationem finis, & res definienda est natura esse habens in fieri, aut essentialem habitudem obtinens ad opus, non absoluta; verum enimuero vita obtinet esse permanens, non in fieri; & est quid secundum se absolutum; ac proinde non est definienda per effectus, aut a posteriori vllo modo. Neque vero illud tutum est, vitam per se primo conseruari, & fundari calore a Corde influente, atque humido illi calori proportionato; nam si vita fundaretur calore influente a Corde*

per

per se primo, sane plantæ, semina, oua, conchæ, spongiæ, aliaque plurima vitam reuera non haberent; quippe quæ reipsa corde priuantur, quod vitæ fontem existimat Cænobita: hoc ipsum tamen est falsum: Immo neque in animalibus perfectis prohiberi posset vel tantillo temporis fluxus caloris a Corde ad alias partes absque illarum interitu; nihilominus sæpe contingit in syncope, & alia quauis caussa tolli omnino per spatium temporis effatu dignum transfluxum caloris a Corde, ita ut eo tractu temporis animal veluti mortuũ iaceat, attamen sine obitu partis vllius; nam reclusis vijs, & renouata fluxione caloris, iterum redijt animal ad pristinum statum; quum a morte ad vitam non sit regressus in Natura. Adde quod calor, quo per se primo conseruatur vita, est calor fixus, ac primigenius appellatus; cuius origo non est proprie a Corde, sed a semine, quod est primordium generationis animalium nostratium; Non fundatur ergo vita in calore influente a Corde: Sed multo minus in humido, quia si possibile esset calorem in corpore permanere sine humore, vita nihilominus in esse maneret; signum euidentissimum vitam non indigere humido, nisi secundaria quadam ratione, ac fere per accidens, non per se primo: Verũ hac de re infra latius est agendum commodiori loco. Suspectum & illud est, quod scribitur vitam per se primo fundari in Corde, ijsdem rationibus; sed præcipue quia vbi quid alicui per se primo inest, id non potest vel momento existere sine illo, cui per se primo inesse

A B C

A esse dicitur apud Aristotelem; at uero exempto Corde animal viuere per notabilem quoque differentiam temporis obseruatum fuisse a multis, ac præsertim ab Aristotele, adnotauimus antea, dum expenderemus Medicorum placita: Immo plantis, & plerisque animalium speciebus Cor non habentibus vitam inesse certum est. Adde animam æque inesse in omnibus corporis particulis, in plantis inquam potissimum, & brutis animalibus non magis in Corde quam in alia quauis B parte, vt fusius alibi ostendimus; si ergo vita est existentia animæ in corpore, vt ait Aduersarius, non sane poterit per se primo in Corde fundari, secundario autem in alijs partibus, sed æque in omnibus. Quod sequitur dogma inter alia probatissimum est, nec silentio prætereundum, dum scribitur ad ipsum esse vitæ sequi operari virtualiter, non actu; quippe vita potest ab omni operatione vacare, quum necessario habeat facultatem operandi; attamen indiget aliqua limitatione C propositum dogma, & est verum solum modo in viuentibus aliqua ratione perfectis; nam oua subuentanea, quæ viuunt Aristoteli, neque actu, neque virtualiter operantur. Vlterius dum asserit Cænobita Cor esse principium sanguinis, & venarum, etsi fautorē habere videatur Aristotelem, reclamantes tamen obtinet omnes Medicos, omnesque anatomiæ professores, qui vnanimi consensu sanguinis, & uenarum principium autumant esse Iecur; licet Aristoteli consentiant Cor esse principium uenarum pulsatilium, quas Neoterici

1. Post. t. 8. & seq.

De Iu & Sen. cap. 1. de vit & mor. cap. 14.

De or. an hu.

2. de gen. c. 4

nuncupant arterias, & sanguinis purioris, ac spirituosi, qui per uniuersum corpus a Corde in arterys impetu quodam transfunditur. Quod postremo dicitur calorem indigere humido, tanquam quo alatur, & veluti suo fomite, ac sustentaculo; alioquin sine humido consistere non posse, latius a nobis expenditur in opere de Lucernis admirandis; hæc enim disputatio prolixior est, quam quæ huic loco aptari valeat; de proposito tamen nonnulla dicemus in sequenti libro. Non est ergo Cænobitæ assentiendum definienti vitam absolute esse Existentiam, vel operationem naturæ mouentis seipsam, speciatim uero in sublunaribus Existentiam animæ in corpore, siue permanentiam animæ uegetatiuæ cum calido naturali.

Diluuntur argumenta, quibus nobilis Cænobitæ opinio nititur, declarando multa loca Aristotelis. Cap. LII.

ED *neque satis habent roboris rationes illæ, quibus Cænobitæ sententia munitur: Quod enim ante omnia dicitur Deum optimum, aliasque Intelligentias immateriales habere vitā nobilissimam desumpto argumento ab Aristotelis autoritate in Metaphysicis, iam supra est enodatum sæpius. Quod autem mox affertur vitam esse existentiam, uel operationem naturæ mouentis seipsam, eo quia in 2. de An.*

viuere

A viuere sit non solum operatio ab anima proficiscens, verum etiam id, quod dicitur esse viuentibus; leue est; nam supra fusius ostendimus Aristotelem in locis allegatis vti nomine vitæ admodum improprie ad significandas vitæ operationes, seu viuentis functiones; proprie vero vitam esse viuentis essentiam; quum autem ab essentia operationes prodeant, iccirco actiones recte possunt vsuuenire tanquam signa ad notificandam essentiam; sic alicubi Philosophus ea viuere arguit, quibus inest ali-

1. de an t 3.& 37.

2. de an. t. 13.

B qua vitæ operatio, non quia vita sit operatio; sed quia operatio est indicium vitæ, vt fumus ignis. Amplius in sua ratione Cænobita supponit eodem prorsus modo se habere vitam, & viuere, quo se habet existentia, & esse; supponit item nihil distare secundum rem existentiam ab essentia; oppositum tamen supra demonstrauimus, dum examinaremus opinionem Theophili; Aristoteles autem definiens quod viuere est viuentibus esse, nomine esse, non existentiam significauit, quæ tran-

2. de an. t. 37.

C scendens est indifferenter commune ad omne ens, tam animatum, quam inanimatum; sed essentiam, qua differunt animata ab alijs omnibus, quæcunque animæ consortio destituuntur; nam probaturus animam esse formam substantialem viuentium hoc vtitur argumento inquiens, Forma substantialis est caussa ipsius esse omnibus, quibus inest ut forma; siue forma est caussa constituens essentiam ijs, quorum est forma; siue vt alibi dixerat, forma est ratio ipsius quod quid erat esse; verum anima est caussa ipsius viuere, quod est esse

2. de an. t. 36.

2. phy. t. 28.

viuentibus; anima igitur est forma substantialis viuentium: Constat ergo Aristotelem dicentem quod uiuere est esse viuentibus, per esse, non existentiam, sed essentiam intelligere. Quod vero deinde afferebatur vitam pendere in omnibus animatis mortalibus ab vna anima vegetali, propterea quod scripserit Aristoteles animam vegetalem & alijs inesse, præter plantas; & esse primam, & maxime communem animæ potentiam, secundum quam inest ipsum uiuere omnibus; leue est argumentum; nam hoc in loco Aristoteles, vt paullo superius etiam definiens animam esse principium quo primo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, nomen vitæ, seu uiuere improprie admodum assumit ad significandum id, quod est uegetare, siue obire functiones uegetales, cuiusmodi sunt generare, & alimento vti tum ad nutricationem, tum etiam ad augumentum; quum enim istæ functiones sint propriæ animæ uegetalis, sane uiuentia omnia sublunaria, siue in plantarum, siue in animalium genere, quibus insunt istæ operationes, eas non aliunde habere poterunt, nisi ab anima uegetali; non solum enim planta generat sibi simile, & alimento alitur, & crescit per animam uegetalem; uerum etiam animalia hæc uniuersa generant sibi simile secundum speciem, & alimento utuntur per se primo ministerio animæ uegetalis, adiutæ tamen à sentiente, insuper & à rationali in hominibus, ut latius alibi probauimus: Quum itaque operationes animæ uegetalis insint omnibus uiuentibus

2. de an. t. 34.

2. de an t 24

De orn. hu.

A B C

A uentibus nostratibus per se primo ab anima uegetali, Aristoteles, qui latiori vocabulo, licet minus proprie, illas sæpe dignatur nomine vitæ, nunc statuens omnibus viuentibus inesse ipsum viuere ab anima vegetali, per viuere intelligens idem quod vegetare, seu vegetales operationes obire, nihil fauet Aduersario asserenti vitam proprie dictam omnibus uiuentibus inesse ab anima vegetali solummodo: Quod autem loco allegato Philosophus per vocabulum viuere significet idem quod vegetare, ac obire functiones vegetales, puta generare, & alimento uti, non vitam proprie dictam, quam definit Cænobita esse existentiam animæ in corpore, notum satis esse potest consideranti verba contextus; nanque ibi dixit Aristoteles omnibus viuentibus sublunaribus inesse ipsum uiuere ab anima uegetatiua; id ratione confirmans inquit, opera uegetatricis animæ sunt generare sibi simile secundum speciem, & alimento uti, puta & ad nutritionem, & ad augumentum; subiicens omnia uiuentia sublunaria alimento uti, tanquam uulgatissimum, subdit naturalissimum esse opus uiuentium subcælestium tam in genere stirpium, quam in genere animalium, quæcunq; perfecta sunt, & non mutilata, ut mulus, & insecta plurima; aut generationem spontinam habent, quæ scilicet oriuntur ex putri materia; dicuntur autem sponte oriri, siue casu, quia nascuntur præter intentionem agentis; producuntur enim ab efficiente æquiuoco, ut à calore Solis, uel quouis alio, cui non est instinctus

2. de an. t. 3. & 24.

2. de. an. t. 34.

B

C

producere magis hoc, quam illud; ſed eius actio, & opus determinatur à uarietate materiæ, in quam operatur; præter hæc inquam omnium uiuentium noſtratium naturaliſsimum opus eſt generare ſibi ſimile ſecundum ſpeciem; ex quo plane ſequitur ipſum uiuere non proprie ſumptum, ſed communiter, quatenus ſignificat idem quod uegetare, ſiue obire operationes uegetales, hoc eſt, generare, ac alimento uti, conuenire omnibus uiuentibus ſublunaribus per ſe primo ab anima uegetali: Alioquin ſi ſermo eſſet de uiuere proprie dicto, futili argumento uteretur Ariſtoteles probare ſtudens uitam proprie ineſſe omnibus animatis ſubcæleſtibus ab anima uegetali, quoniam ab eadem illis ineſt generare, & alimento uti; nam præter has, multæ aliæ inſunt uiuentibus hiſce noſtratibus operationes uitæ, quæ non prodeunt ab anima uegetali, ut moueri, ſentire, appetere, intelligere, & aliæ huiuſmodi plures. Inſuper quod ulterius adducitur, uitam definiri poſſe operationem prodeuntem ab anima uegetali, per definitionem non quidem formalem, ſed ab effectu, & à poſteriori, cuiuſmodi ea eſſe dicitur, qua 3. de an. t. 161 *Philoſophus definiuit Phantaſiam eſſe motum factum à ſenſu ſecundum actum; tenues habet radices; Ariſtoteles enim dum definit Phantaſiam eſſe motum factum à ſenſu in actu, non definit eam ab effectu, & à poſteriori, quia id fieri nequit; ſed potius a priori, & per ſui cauſſam eſſentialem; nam motus factus à ſenſu in actu licet ſit effectus ſenſus*

A *ſus externi operantis, non eſt tamen effectus phantaſiæ, & quid ea poſterius; ſed quid phantaſia prius, & cauſſa eam excitans ad agendum; ſenſus etenim vbi de re ſenſibili iudicium prompſerit, eius rei ſpeciem intus demandat, quæ ſopitam phantaſiam ſuſcitat ab actu primo ad ſecundum; & iſta ſuſcitatio, ſiue motus factus a ſenſu in actu per ſpeciem ſenſibilem dicitur phantaſia, ſiue facere phantaſiam, quatenus phantaſia ab eo motu fit quodam modo, ideſt, actu, ſiue*
B *metaphorice, veluti etiam mens noſtra dicitur fieri id, quod intelligit. Poſſumus item dicere Ariſtotelem nomine motus non ſignificare operationem ſenſus externi mouentem internum, qui dicitur Phantaſia; ſed rem, quæ mouetur; vt Phantaſia definiatur eſſe ſenſus interior motus, ſiue aptus moueri, ac ſuſcitari, & impelli ad opus a ſenſu exteriori operante, perinde ac Intellectus dici, ac deſcribi poſſet motus a Phantaſia: Niſi etiam dicamus loco citato ab Ariſt. definiri non poten-*
C *tiam, quæ vocatur Phantaſia, ſed eius operationem, quæ vocatur item nomine facultatis Imaginatio, & Phantaſia; & reuera operatio phantaſiæ eſt motus factus a ſenſu ſecundum actũ, hoc eſt, motus, ſiue actio facta poſt operationem ſenſus exterioris; nam phantaſiam, quæ potentia eſt animæ, prius definiuerat Ariſtoteles eſſe potentiam ſecundum quam phantaſma aliquod nobis fieri dicimus, & non aliud quidquam, quod per tranſlationem hoc eodem nomine appelletur: Sed quicquid ſit de hoc, ſufficit nobis motum, quo definitur* 2.de an.c.159.

Phan-

Phantasia, non esse effectum phantasiæ, aut quid ea posterius; sed effectum sensus in actu, & prius, ac veluti caussam phantasiæ: Inde igitur a pari colligendũ non est Cænobitæ vitam per posteriora, & effectus definiri posse operationem prodeuntem ab anima vegetali. Quod præterea scribitur vitã formaliter definiri existentiam animæ vegetatiuæ in corpore mediante calore naturali coniuncto, & conseruato in humido proportionali; quia ratio, quod Socrates, siue homo viuit, est quoniam anima vegetatiua permanet vnita corpori mediante dicto calore, facile solui potest; nam falso dicitur Socratem, & hominem viuere, quia vegetalis anima corpori vnita permaneat mediante calore naturali; siquidem in conceptu hominis primis quadraginta diebus, ante aduentum animæ rationalis, anima vegetans permanet vnita corpori mediante calore naturali coniuncto, & conseruato in humido proportionali; non tamen adhuc viuit homo, vel Socrates, sed Embryo, vel animal; quod non fit homo, nisi adeptione animæ rationalis, vti nos docuit Aristoteles; 2. de gen. an. cap. 3. signum euidentissimum hominibus vitam non inesse per se primo ab anima vegetali, & vitam generatim non esse permanentiam animæ vegetalis in corpore mediante calore naturali.

Non ergo satis firmis fundamentis nititur opinio Cænobitæ.

Deci-

A

Decimaoctaua opinio Argenterij dicentis vitam esse Modum essendi rerum animatarum, caussatum ab animæ præsentia, siue subsistētiam, ac permanentiam earundem. Cap. LIII.

RGENTERIVS *ille Galenomastix de more acute satis vitæ naturam explicare conatus est duobus in locis, dum*

B *statuit vitam esse Modum essendi animatorum, siue subsistentiam, & permanentiam eorundem in esse: sed eius verba in mediũ afferamus, intimius hac in re mentem ipsius introspecturi; scribit ergo in primis. Intelligendum quid vita sit. Dicam ego quid hac de re sentiam. Viuere nihil aliud est in rebus animatis, quam esse; dicuntur enim illa esse, & viuere, quæ animam habent, & quandiu habent: mortua uero tunc sunt, & dicuntur, quando* In 2. art. med. Gal.

C *amplius nõ sunt animata; ac tũc mori, quãdo anima a corpore recedit. Quia igitur animata aliter sũt, quã alia, quæ anima carent; ideo illorũ essentia, & substãtia peculiari nomine vitæ significatur; quod perinde est ac si dicas, animata certo suo modo sunt, quem Modum Vitam Maioribus nostris appellare placuit. Est ergo animæ præsentia vitæ caussa, & absentia mortis; quod idem est ac si dicas animam esse caussam vt res sit, aut non sit. Signum autem illius præsentiæ sunt operationes, quas illa edit cum corpore; Agnoscimus enim*

res viuere, quãdiu operantur; & mortuas esse, quando amplius operari nequeunt. Porro agnoscitur animal viuere, vt animal, ex sensu, & motu; ut corpus animatum ex nutritione; vt homo, ex ratiocinatione. Quare nutriri, augeri, sentire, moueri, ratiocinari, nõ est viuere, ut scribit Aristoteles; sed ex istis plantæ, animalia, & homo uiuere, idest, esse cognoscuntur. Ait alibi Argenterius quod si quis diligenter rem inspiciat, inueniet perinde esse dicere uiuere, & esse in animatis; & uitam, & essentiam, siue subsistentiam illorũ idem esse: quis enim est, qui non agnoscat idem esse si quis dicat Hippocratem non amplius esse, & non amplius viuere; & nos esse, & uiuere idem esse? mortuum aliquid esse, & non amplius esse? Quid ergo tantum laboramus in vita definienda, quum nihil aliud sit reuera, quam essentia, & subsistentia, siue permanentia rerũ animatarũ: quæ quidem contingit ex animæ cum corpore coniunctione. Hæc illa sunt omnia, quæ de vitæ natura generatim tradidit Argenterius posteritati.

lib. de an. — 1. aph. com. 1.

A B C

Perpenditur Argenterij sententia monstrando vitam non esse Modum essendi, nec subsistentiam, nec permanentiam animatorum; & defenditur Aristoteles à calumnia. Cap. LIV.

ED proposita huius viri placita pauca sane habent, in quibus non desideretur aliquid melioris; ante omnia vero desideratur in Argenterio maior constantia; nunc enim statuit vitam esse

A esse essentiam, & substantiam, siue ipsummet esse animatorum; nunc potius vult eam esse modum essendi eorundem; nunc denique scribit ipsam esse subsistentiam, siue permanentiam ipsorum in esse: quum tria hæc, Essentia, modus essendi, & subsistentia maxime à seinuicem differant; quod quidem subsistentia, quæ dicitur permanentia in esse, quæue idipsum est, quod alio nomine uocamus Existentiam, diuersum quiddam sit ab essentia, sat, superque monstrauimus antea, dum apud
B Zimaram philosopharemur: quod autem essentia distinctam rationem habeat à modo essendi, ex eo manifesto constare potest, quia essentia viuentium est quidpiam in genere substantiæ; modus uero essendi uidetur aptius collocari in accidentium coordinationibus; est enim qualitas quædam; atque omnino satis apertum est longe differre ipsum esse vniuscuiusque rei à modo essendi eiusdem, ad quodcunque prædicamentum reducantur vtraque, siue ad idem, siue ad diuersum; ipsorum etenim vnum est alterius conditio, ac veluti quædam differentia: Quod postremo loco subsistentia, siue permanentia in esse, siue existentia diuersam omnino rationem obtineat à ratione modi essendi; propterea manifestum fit, quoniam duo hæc sunt inuicem opposita Esse, & essendi modus; opponuntur inquam eo genere oppositionis, quod reperitur esse in relatiuis; nanque modus omnis relationem habet ad illud, cuius modus esse dicitur. Præterea huic positioni, qua scribitur Argenterio vitam esse subsistentiam, siue permanentiam in Cap. 6. & 7.

C

esse, illa omnia refragatur argumēta, quæ superius alla- A
ta sunt apud Theophilū, quibus abūde ostēsum est uitā
nullo modo definiri posse existentiam rerum animatarū.
Amplius in propositis explicaße videtur Argente-
rius quid nomen vitæ significet; non quæ sit vitæ natu-
ra, & quidditas; quam potißimum & nos in hoc opere
intendimus, & ipse sibi loco allegato manifestandam
proposuit. Vlterius esto vita esse animatorum, siue mo-
dus essendi rerum animam in se habentium; imperfe-
cta nimis, ac plane tenuis est hæc vitæ notio; desidera- B
tur adhuc magis exquisita notitia; hoc nanque de vita
cognito, nempe quod sit esse animati, siue modus essendi
eius ipsius, inquirendum adhuc affectamus quidnam
sit istud eße, siue iste modus essendi animatorum, quem
Maiores nostri per nomen vitæ significare voluerunt.
Verum & illud, quod affertur posterius, Animæ præ-
sentiam esse vitæ caußam, animæ uero absentiam esse
caussam interitus, non caret suspitione; melius etenim
2. de an. c. 10. *fortasse dixisset Argenterius cum Alexandro animæ* C
præsentiam esse vitam; eiusdem vero absentiam es-
se mortem; nam caußa vbique præcedit effectui, at
animæ absentia non præcedit morti: sed hac de re fu-
sius & supra, & infra etiam agitur. Caute quoque
intelligendum est, quod ulterius subdit Argenterius,
Agnoscimus enim res viuere, quandiu operantur, sup-
plendum est siquidem, aut quandiu operandi faculta-
2. de an. t. 14. *tem habent; ita nanque Aristoteles alicubi demon-*
strat vegetabilia omnia uiuere, non quia nutriantur,

atque

A atque augeantur actu; sed quoniã habent in seipsis potentiam, & principium huiusmodi, per quod suscipere possunt alimentum, & augumentũ; & eousque viuere, quousque talem potẽtiam, taleque principium in se habuerint; hoc aũt principium, & ista potentia nihil aliud est, quam anima vegetalis: Adde ipsum eundem alibi oua, & semina, quæ actu non operantur, etiamsi nunquam ad actum operandi deueniant, collegisse tamen animata esse, ac viuere nihilominus quã stirpes, ex operationibus vitæ, quas edere possunt, atque omnino ex facultate, quam habent edendi operationes vitæ; cuius ratio sane in promptu est, quoniam vita, quum prior sit omni operatione, potest aliquando absq; uniuerso actionum genere consistere; ac omnino viuens per aliquod temporis spatium potest quandoque simul ab omni operatione vacare; quemadmodum inferius commodiori loco apparebit: Quocirca scite illud scriptum est ab Argenterio, Nos cognoscere res mortuas esse, quando amplius operari nequeunt, non aũt quãdo amplius non operantur. Ceterum falso Argenterius criminatur Arist. quasi dixerit in secundo de anima quod nutriri, augere, sentire, moueri, & ratiocinari sit viuere; hoc etenim sensisse Aristotelẽ non colligitur ex eo, quod scripserit, si alicui vel intellectus inerit, vel sensus, vel motus, & status secundũ locum; adhuc aũt motus secundũ alimentũ, & augumentum, & decrementũ, hoc ipsum viuere dicimus; nã istæ, quarũ nunc meminit Arist. non sunt præcise operationes, vt credidit Argenterius, sed sunt

2. de gen. an. c. 3.

B

C

Tex. 13.

potentiæ, siue facultates operandi, & omnino principia A
operationũ, siue partes, ac species animæ, uti videre est
a. de an. t. 14. ex eo, quod mox asserit Aristoteles, nimirũ vegetabilia
vniuersa uiuere, propterea quod in se habeant potentiã,
& principium huiusmodi, per quod nutriri possunt, &
augumentum, decrementumque suscipere secundũ con-
a. de an. t. 18. traria loca; & paullo post admonet huiusmodi poten-
a. de an. t. 13. tiam, taleque principium esse animam. Amplius esto,
disputandi gratia, loco allegato Aristotelem agere de
operationibus; eas profecto accipit Aristoteles ibi, tan- B
quam signa indicantia id, in quo sunt vel omnes, vel
aliquæ illarum, reipsa vitam habere; non tanquam ea,
in quibus constituta sit ratio, & essentia vitæ, ut im-
merito illi vitio vertit Argenterius: Bene superius di-
a. de an. t. 3. xerat Aristoteles vitam esse nutritionem, augumẽtum,
& decrementum; sed idem inferius admonuit se tunc
a. de an. t. 11. rudiori formula philosophatum; quare non est hac in re
absolute inculpandus Aristoteles.

Tollitur Argenterij ratio, monstrando animata differre ab inanimatis non in solo modo essendi; & vitam non esse omne id, quo differt animatum ab inanimato. Cap. LV. C

VOD autem ad suæ opinionis confirmationem adducit Argenterius inquiens Animata differre ab inanimatis in modo essendi, eo quod animata longe aliter sint, quã alia, quæ animã nõ habent; vitam autem esse id, quo animata ab inanima-

tis

A tis distinguuntur, ac proinde vitam nihil aliud esse, quã modum essendi animatorum; haud satis firmum est argumentum; In primis etenim animata etsi constituantur differre ab inanimatis in modo essendi, quoniam aliter sint animam habentia, ac sint ea, quæ anima destituũtur; non tamen constituendum est in hoc solummodo animata differre ab inanimatis, vt supponit Argenterij ratio, differunt enim multis alijs, vt puta, tota essentia, siue ipsomet esse, forma, materia proxima, pro-
B prietatibus, & operationibus; quare quo argumento probare conatur Argenterius vitam esse modum eßendi animatorum, quia scilicet per hunc modum essendi animata differunt ab inanimatis, & vita sit quid, quod animata distinguit ab inanimatis; eodem plane demonstrare liceret vitam esse tum essentiam totam, siue ipsum esse animatorum quod veritati magis est consentaneũ; tum formam, tum materiam proximam, tũ proprietates; tum demum operationes eorundem; quum vnum-
C quodque istorum tale sit, vt eo animata differant ab inanimatis; sed hoc vere dici non potest, atque ipsi uel Argenterio valde refragatur; non ergo concludit allata ratio ab Aduersario. Deinde quod in alia propositione dicitur, vitam esse id quo animata differunt ab inanimatis, verum est quidem absolute, sed non in eo sensu, quod vita sit omne id, quo animata distinguuntur ab anima carentibus; quo sane fit vt inde colligi nequeat vitam esse modum essendi animatorum; nam si vita est aliquid eorum, per quæ animata differunt a non ha-

bentibus

bentibus animam, & modus essendi similiter sit quidpiam aliud, quo eadem ab eisdē differant (non est enim necesse in vno tantum animata discriminari ab inanimatis) non propterea ex necessitate sequitur vitam esse modum essendi animatorum. Non ergo concludit ratio Argenterij demonstrare volentis uitam in uniuersum definiendam esse Modum essendi rerum animatarum. A

Decimanona opinio Ioseph Liceti, statuentis vitam esse ipsummet Esse rerum animam in se habentium. Cap. LVI. B

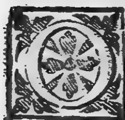

OSEPH *Licetus Pater meus, quem quicunque nouerunt, uel eius opera perlegerunt, uirum in omni quidem uirtutum genere clarum, sed præsertim de Philosophia, & Medicina benemeritum confitentur; in primo e suis Dialogis, quem* Nobilitatem principalium membrorum hominis *inscripsit, dum acriter ostendit uitam non esse quid, quod influat a corde in ceteras corporis nostri particulas ea de natura uitæ protulit, quibus non multum differre uidetur ab Argenterio, cuius opinionem hac in re nuper expendimus; dissentit nihilominus; quoniam Argenterius uitam statuit esse nunc essentiam, & substantiam; nunc existentiam, siue subsistentiam, & permanentiā animatorum; nūc denique modū essendi eorundē; quasi essentia, existentia, & modus essendi animatorum nequicquam differant a seinuicē; & ubi hæc abinuicem* C

differre

A differre ponantur, in eam partem potius inclinare uide-
tur Argenterius, ut existimauerit uitam esse modū
essendi animatorum, siue subsistentiam, & eorun-
dem permanentiam in esse: Pater autem arbitratus
non leue reperiri discrimen inter essentiam, existentiam,
& modum essendi uniuscuiusque rei, constantissime
semper asseuerauit uitam nihil aliud existere, quam
esse rerum animatarum, per hoc esse non existentiam,
sed puram essentiam significans, quæ non est esse simpli-
B citer, sed esse hoc; fuit autem ad hoc sentiendum non
una ratione impulsus; altera est, quia uita est id, quo
essentialiter, ac per se primo differunt animata ab ina-
nimatis; differunt autem animata a non habentibus
animam ipso esse; quare uita nihil aliud est, quam esse
rerum animatarum; quod alio nomine dicimus Essen-
tiam. Altera uero est, quia mori tunc quippam uere di-
citur, quādo desinit esse animatum si ergo ubique oppo-
sitorum ratio est opposita, necessarium profecto erit con-
C fiteri vitam nihil aliud extare, quam esse animatorum,
quod est eorum essentia. Hæc de vita ex Genitore.

Examinatur opinio Patris, ostendendo cur de Vita rudiori stilo tractauerit. Cap. LVII.

RDO equidem mihi a principio institutus iam suadere videtur vt propositam a Patre sententiam reuocem ad trutinū: Quid faciā hac in re? Genitori debita reuerentia duriore freno ani-

animum

mum meum quam maxime auocat, quasi a nefario quodam facinore, ab ijs censurandis, quæ Pater sanxerit: contra tamen æquitas haud leui stimulo illum eundem vltro impellere non desistit ad ea ipsa seuerius examinanda: Positus in medio quo me vertam ambigo; hinc me trahit Pietas; hinc me vrget veritas: sed fortasse licebit vtrique satisfacere: si nanque Aristoteles ipse non semel, & quiuis alius grauissimus autor de aliqua re agens perfunctorie, de illa solummodo quantum sibi facere videtur ad propositum negotium impune tractare potest, quum tamen dedita opera multo exactius de ipsa speculari valeret; quod sane plerunq; alibi præstat, vt opus est, vbi eadem res consulto sibi adamussim contemplanda proponitur; eapropter vitio dandum non est Patri meo si non ex professo, sed obiter agens de vita, eius essentiam penitus non explicauerit, diligentiusue distinxerit, hoc tantum de vita proferens, quod sit esse rerum animatarum; cognitio de vita quidem tenuis ei, qui vitæ naturam ex instituto sibi proposuit inuestigandam, fateor; verum Patri sufficiens, qui non dedita opera de vita disserens sat habuit hanc eius communem notionem afferre, ad hoc ut probare posset intentum, nempe uitam non diffundi a corde in ceteras partes animantis; quia si uita est esse animatæ rei; animata uero quæque res habeat sui esse ab anima, quæ non in solo Corde, sed actu reperitur in ceteris etiam partibus uniuersis; clare iam patet uitã non esse quid, quod a Corde influat ad reliquas corporis

A *animati particulas. Sed etsi obiter agens Pater de vita, sat habuerit vitæ naturam generatim consideraße, & communẽ illius notionem, quantũ sibi erat ad propositũ, attigiße; Nos tamẽ, qui sedulo de vita tractamus, in eo quiescere non debemus, in quo Pater sistere potuit; sed huius rei naturam intimius perscrutari tenemur accurata definitione distincte illius essentiam explicantes.*

Ponderantur argumenta, Parentis. Cap. LVIII.

B RATIONES *autem, quibus Genitor propriã opinionẽ roborat, eam quidem vim obtinent vt neceßario colligant vitam esse ipsummet esse animatorũ; nã proculdubio vita est quid, quo essentialiter animata differunt ab inanimatis; vt ait Arist.* 2. de an. t. 13. *sed id, quo animata sic differunt ab inanimatis, est aut anima, quæ est pars essentialis, aut eorum essentia tota; materia enim ex se vim non habet sic distinguendi; nam potentia est Aristoteli, cui quod ita distinguit, actus est;* 2. de an. t. 2. 7. meta. t. 49.
C *quum itaq; vita non sit anima, sed quid ab anima prodiens, vti docet Arist. sane opus est confiteri vitã esse essentiam animatorum.* 2. de an. t. 37. *Quod & alia ratio demonstrat, qua dicitur Mortẽ opponi vitæ, ueluti priuationem habitui; quũ itaq; mors per se primo priuet animata ipso esse; propterea fit vt vita sit essẽ animatorum: Hoc quidẽ dogma Patri concedimus esse verũ, & ex allatis rationibus necessario colligi, & Arist. doctrinæ consentire; nã Arist. consimilẽ sentẽtiam promulgauit inquiens, uiuere est viuentibus esse: sed non probant argumẽta Pa-* 2. de an. t. 37.

tris eo, quod asseritur, uita est esse rerum animatarum, haberi definitionem, ac totam vitæ naturam distincte explicatam; quod est illud, cui dignoscendo laboramus: probant solum vitã esse ipsum Esse rerum animatarũ, ceu dogma verum, in quo prædicatum essentiale, sed commune, & confusum dicitur de subiecto, non ceu exactam vitæ definitionem; Quare in hoc nobis quiescere non licet. A

Vigesima opinio Aristotelis. Cap. LIX. B

1. Polit. cap. 5. 1. mor. Eud. c. 2. 8 histor. c. 1. 9 meta. t. 16. & alibi. 2. de an t. 3. 6 top. c. 2. loc. 73.

ARISTOTELES *varie de uita tractauit pro varia occasione; aliquãdo enim de vita egit metaphorice, & communiter, seu more vulgi, ac rudiori stilo, dum statuit vitã esse de genere actionis: Aliquando aũt probabiliter, & gratia exempli, dũ ait uitã esse non vniuocũ, sed æquiuocum animalibus, & plantis, cui non debeat aßignari vnica definitio: Aliquando vero proprie, & acroamatice, seu scientifice, dũ*

2. de an. t. 13. & sequentib.

scribit vitam eße id, quo differt animatum ab inanimato, vitam niti multiplici principio, ita vt cuicunque insunt vel omnes, uel aliquæ, vel etiam vna solum facultas, siue potentia, & pars, seu species animæ, illud proprie vitam habere dicatur, quasi viuere sit habere principium siue potentiam, & facultatem obeundi operationes animati; siue habere animam; uita uero sit animæ participatio, seu etiam, vt mox ait, ipsum esse viuentibus; atque, ut alias inquit, Medium, quod cõmune est animalibus cælestibus perfectis, & nostratibus C

2. de an. t. 37 1. de p. an. c. 1.

bus

A *bus hisce diminutis; ac demum Permansio, siue mora vegetatricis animæ cum calore. Hæc sparsim de vita ex Aristotele.* de respir. c. 7.

Aristotelis opinio de vita examinatur. Cap. L X.

X quibus sane constat Aristotelem nusquam de vita ex professo, ac diligenter tractasse, sed currenti calamo semper, & perfunctorie; quare mirum non est si quæ ab eo de uitæ natura pro- B *mulgata fuere, mentem omni ex parte non impleant: At si dogmata illius etiam examinare necesse sit, in ijs primum magnam offendimus varietatem, ita ut si unquã Aristoteles inconstantiæ crimine culpandus uisus est, certe in explicanda natura uitæ ista illi nota inuri posse uidetur; nã sæpe uitã statuit esse accidẽs de genere actionis, vt in Moral. Metaphy. & alibiq; loca lustrauimus cum Achillino: in lib. aũt de an. multoties uitam posuit in genere substantiæ, dum eam dixit esse id, quo anima-* 2. de an. t. 13. & seq. C *tum differt ab inanimato, & omnino animæ participationem; dum ait uitam esse ipsummet esse uiuentibus;* 2. de an. t. 37. *dum etiam utitur uita, ceu differentia in definitione animæ. Deinde in Metaphy. Arist. damnat Antiquos* 2. de an. t. 6. 8. met. t. 6. *definientes uitã esse compositionem, aut coniunctionem animæ cum corpore; quum tamen & ipse definiat uitam esse tale quid, nempe moram, seu permansionem* de respir. c. 7. *animæ uegetatricis cum calore. Præterea in Topicis* 6. top. c. 2. loc. 13. *Aristoteles Dionysium culpat, qui definit uitam communem plantis, & animalibus, per nutricationem;*

2. de an. c. 3. *quum ipsemet definiat uitam communem animalibus,* A *& plantis, consimiliter per nutritionem, inquiens citatis verbis, uitam autem dicimus nutritionem, accretionem, atque decretionem; & alibi definiens uitam esse* De resp. c. 7. *moram, siue permansionem animæ nutritiuæ cum calore. Amplius in allato loco è Topicis immerito fortasse arguit Dionysium Aristoteles, quasi definiens uitam nutritione definire tẽtauerit æquiuocum unica definitione; quum certum sit æquiuoca non dicere unam naturam communem, quæ unica definitione manifestari ualeat; sed ponere multas essentias ita inuicem diuersas, ut de illis communis ratio nulla esse queat; nam falso accipit Aristoteles uitam esse pure, ac simpliciter æquiuocum; etsi enim plantis, & animalibus non uniuoce competat, haud tamen ideo ijs congruit æquiuoce; sed analogice, ut ijsdem conuenire dicitur anima: At analoga dicunt naturam aliquo modo communem, ratione cuius de analogatis formari potest communis definitio; uti constat de anima: Vitam uero non dicere multas naturas omnino diuersas, sed unã quoquopacto communem animalibus, & plantis, apertum satis est uel ex ipso Aristotele alicubi dicente,* 2. de plan. c. 1. *Animalia cælestia perfecta, & nostratia diminuta, & plantas necessario habere id commune, quod uitam appellamus, quæ est medium quid commune iungens cælestia cum sublunaribus. Quod aũt constituit Arist. uitæ naturam in eo, quod est habere potentiam, siue facultatem, ac principium aut intelligendi, aut sentiendi,* 2. de an. t. 13. & sequent.

B (margin, beside "naturam communem…") · C (margin, beside "communis definitio…")

aut

A aut mouendi, & standi secundum locum, aut nutriendi, aut augendi, aut omnia ista, aut eorum aliqua præstandi; seu etiam in eo, quod est animæ participatio; id ea omnia refragãtia sibi habere uidetur, quæ paullo antea in similem definitionem a Doctiss: Viro propositam adducta fuere; quoniam eiusdem criminis hoc in loco sit reus Aristot. quo damnat antiquiores, qui tranctantes de anima, eam quidem corpori aptabant, sed nihil ultra definiebant, in quo, & quali corpore illa existeret; quum rationi consentaneum non sit ipsam esse in quolibet. Neque verum est, si cui potentia insit intelligendi, aut sentiendi, aut mouendi a seipso, & standi secundum locum, id reuera viuere; nam Idola ex ligno, vel cupro, vel quouis alio corpore artefacto habent in seipsis Dæmones, ac proinde principium, quo intelligũt, loquuntur, & mouentur loco; quum tamen ista simulacra non viuant, nisi æquiuoce, etsi aliquo pacto animã participent; secus enim si veram vitam agerent, necessario vel immortalia essent, vel morti obnoxia; quia vita omnis aut mortalis est, aut immortalis; quum itaque Idola iam esse desierint, & fracta ceciderint, immortali vita prædita fuisse non est asserendum; quum vero nõ perierint obitu, qui proprie mors appellatur; plane colligendum est ea prius veram vitam non vixisse: si etenim potuit Arist. ostendere oua subuentanea viuere, quia morte pereant; nihil autem mori potest, nisi quod reuera viuit; cur nobis non liceat ab opposito demonstrare Idola non viuere, quia nec morte pereant, nec vitam agant

1. de an. t. 51. 52. 53.
2. de an. t. 26.
B
C
2. de gen. an. c. 4.
de respir. c. 2.

agant

agant immortalem; quum omnis vita necessario sit vel mortalis, vel immortalis? Quod autem Antiquorum Idola morte non perierint, sed alio corruptionis genere desierint, notum est satis; nemo enim dixerit Apollinem Delphicũ, aut Dianam Ephesiam mortuam esse, ac uero interitu obijsse. Vlterius diminutus fuit in proposito Arist. multis nominibus; desideramus enim ab eo, qui statuit Cælum esse animatum, & viuens, discere quidnam sit vita ista cælestis; nusquam enim eam nobis aperuit Arist. in sua Phisiologia: Et certe satis non est in analogis communem rationem inuenisse, sed transeundũ est vlterius ad speciales analogatorum definitiones: Alioquin ridiculum est vel Arist. quærere communem rationem in analogis, dimittentes propriam, & specialem: nimis etenim lata, & communis est ratio, qua scribitur vitam esse participationem alicuius animæ, tum quoniam conuenit etiam non vere viuentibus, nimirum Idolis; tum etiam quia traditur per communia, nec distincte explicat naturam definiti; quod tamen esse proprium definitionis officium clare testatur Aristoteles.

Insuper allata definitio vitæ in Par. Nat. propria est vegetabiliũ, quũ tradita sit per animã vegetatricẽ; anima nanque vegetans, quæ dicitur potẽtia, siue principium augendi, & nutriendi, est id, per quod viuere dicuntur sola vegetabilia, quæ ab Arist. communi voce generis viuentia nuncupantur, sed principium, quo primo sunt, & viuunt animalia, est anima sentiens, vt sæpe notat Arist. desideratur ergo in proposito ab Arst. definitio

Margin notes: 2. cæl. tit. 13. (beside "statuit Cælum") — 2. de an. t. 30. (beside "oquin ridiculum") — 2. Phy. t. 5. (beside "stincte explicat") — De respir. c. 7. (beside "Insuper allata") — 2. de an. t. 14. 15. & 16. (beside "neris viuentia") — 1. de plant c. 1 (beside "sunt, & viuunt") — 2. de ge. an. c. 3 / 2. de an. t. 16. (beside "notat Arist.")

Marginal letters: A, B, C

A nitio vitæ brutorum animalium. Immo desideratur ab Arist. definitio vitæ humanæ quoniam vita hominis non minus distat a vita brutorum, quam hæc a vita vegetabilium; nam & Arist. principium, quo primo constituitur in esse, ac viuit homo, est anima rationalis, non vegetalis, neque sentiens. Postremo desideratur ab Arist. vera definitio vitæ generatim, prout ipsa est commune analogum ad vitam cælestium, & sublunarium animatorum: licet enim, quod in lib. de an. scribitur, vitā esse id, quo animatū differt ab inanimato; & vitam esse ipsum, quod est uiuentibus esse, sit commune quid omni vitæ; adde nec vitæ naturam excedens, uti est id, quod dicitur uitam esse animæ participationem; id tamen non est definitio animæ generatim; nimis enim confusa est, ac rudis ista uitæ notitia quum Aristoteli munus pruprium definitionum sit exacte, ac distincte partes definiti essentiales explicare: & sane allatæ notioni de vitæ natura simile quid est illud, quod dici solet Naturam esse ipsum esse rebus naturalibus; uel etiam Naturam esse id, quo naturalia differūt a nonnaturalibus; quorum neutrum est definitio Naturæ: Quum itaque Aristoteles in tali notione Naturæ non quieuerit, sed vlterius perfectam eius definionem inquisiuerit; nos eius exemplo moti in traditis de natura uitæ quiescere non debemus, sed ulterius exactam uitæ definitionem indagare necessarium putamus. Neque ergo Arist. hac in re satisfecisse uidetur.

2. de ge. an. c. 3
2. de an. t. 13.
2. de an. t. 37.
B
2. phy. t. 5.
C
2. phy. cap. 1

Excu

Excuſatur Ariſtoteles, ſi de Vita non egerit accuratius. Cap. LXI. A

AETERVM *tam acris, & exquiſita cenſura dogmatum Ariſt. in propoſito fortaſſe locum habere non debet; conſtat enim ex paullo antea traditis, Ariſtotelem hanc Philoſophiæ partem, quæ de Vita eſt, ut alias non paucas, non ſuſcepiſſe conſulto* B *tractandam; ſed poſteris reliquiſſe ſedulo excolendam: Non enim poterat unius hominis ingenium, etſi ſolertiſsimum, in tam breui curriculo uitæ contemplabilia Mundi uniuerſa, quæ innumera ſunt, ac propemodũ infinita, diligenter, & exactiori ſtilo pertractare. Propterea Philoſopho de Vita obiter, ac perfunctorie diſquirenti condonanda ſunt multa, quæ alioquin ex profeſso, & accurate rem agere profitenti concedenda non erant.* C

Atque hæc ea dogmata ſunt Illuſtrium Scriptorum, quæ circunferuntur de natura Vitæ.

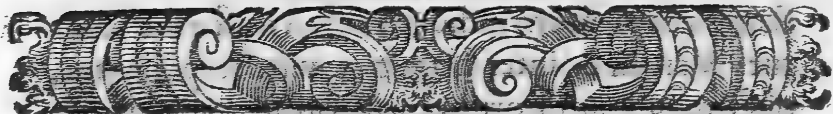
DE VITA
Liber Secundus
FORTVNII LICETI GENVENSIS,

PHILOSOPHIÆ, AC MEDICINÆ DOCTORIS
Philosophiam in Acad. Pisana Profitentis.

ILLVSTRISSIMO, AC REVERENDISS. DOMINO,
D. CAROLO ANTONIO PVTEO
PISARVM ARCHIEPISC. VIGILANTISS.
Corsicæ, & Sardiniæ Insularum Primati, & in eis Apost. Sed. Legato Nato.

GENVÆ,
EX TYPOGRAPHIA PAVONIANA. MDCVI.
Annuentibus Superioribus.

ILLVSTRISSIMO, AC REVERENDISSIMO DOMINO, D. CAROLO ANTONIO PVTEO,

PISARVM ARCHIEPISC. VIGILANTISS.
Corsicæ, & Sardiniæ Insularum Primati, & in eis Apost. Sed. Legato Nato.

FORTVNIVS LICETVS BENE AGERE.

NTER Separatas à materia Mentes, non nisi eas, quæ plurimum alijs dignitate pręcellunt, cælorum orbibus in hoc Mundo sensibili Moderatrices assistere, cuncti opinantur Philosophorum Proceres; Mortalium itaque illos tantummodo, quos ceteris constat multum virtute præstare, scriptorum voluminibus in litterario Mundo præesse, Re-

ctores, Sapientum iudicio valde consentire videtur; Verum & inter homines virtute pollentes, nulli magis animorum nostrorum monimenta dicanda esse putandum, quam ijs, qui animis ipsis Præsides ex officio sunt oculatissimi: Iure igitur cuinam viro, velut Intelligentiæ assistenti, meum hoc Opus DE VITA subijcerem, diu cogitans, Te vnum, quem nefas est à malis laudari (Amplissime Præsul) eum esse cognoui, fama super æthera notum, cui munus hoc digne consecrare valerem; nam siue cum Academicis Hominem arbitrer purum esse animum a Deo Maximo caduci huius corporis ergastulo mancipatum, quem deceat contemplationis ope sese a tetro materiei carcere liberare, atque ad cælestem patriam, vnde primum diuerterat peregrinus, denuo euolare; siue cum Peripateticis existimem illum esse tertium quiddam ex animo & corpore, tanquam ex imperante ac subdito, constitutum, cuius proprium sit tum præclaris virtutum actionibus, tum præcipue intelligendi præpotente munere, sese a vulgi fece non minus, quam a brutorum animalium cœtu separare, atque Diuinis cum Mentibus mirifice consociare; Te semper egregiam veri Hominis Ideam suspiciam, & venerabor; Tu etenim per Romanos Prætores, a Regum consilijs, Archiepiscopos, Cardinales, Priores Rhodianos,

Comites, & Marchiones, longa insignium virorum serie nobilissimo genere natus, a maioribus tuis minime degeneras; dum nihil tam alte posuisse Naturam, quo virtus peruenire non queat, excelso animo recolens, vulgaria queque despiciens, quod purum est, pulchrum, atque Diuinum, dulci ardore complectens, temetipsum nobis eum probum hominem, & sapientem virum exhibes, qué nemo quidem reprehendere, pauci vero imitari, sed omnes æque possunt admirari; cunctis enim liberalibus disciplinis eruditissimus, in agibilium peritia, & intellectualium rerum scientia vsque adeo excellis, vt reliquis hominibus (quod in primis optasse fertur Macedonum Rex ille Magnus Alexander) simul sapientiæ dignitate, ac prudentiæ vbertate præstans, iam supra humanam conditionem extollaris: Verum & eo propius ad Mentes Diuinas accedere videris, quo præclaræ animi tui dotes non tibi soli maximo sunt ornamento, sed alijs quoque omnibus multiplici, ac summo extant emolumento; illum namque hominem homini Deum esse statuunt sapientes viri, quem veluti Deum, ceteris hominibus ingentium bonorum autorem, ac largitorem esse cognoscunt; Quot autem, quantaque sint ea beneficia, quæ in dies tibi accepta referimus, hoc loco recensere velle; nil porro esset aliud, quam vastum Ocea-

ni pelagus in exiguam vrnam aggredi conclude-re: Illud tamen haud præterire possum magnanimum tuæ pietatis opus, qui dudum aspiciens pauperes quamplurimos alias corporis, alias animi morbis passim conflictari, atque omni pene remedio ad optatam salutem spoliari, Tu (Antistes optime) maximo sumptu, ac pari pietate vtrisque consulens, Pisis inopum infirmæ valetudini Medicos, & oportuna medicamenta publice statuisti; ac nobile illud Collegium, in quo tot iuuenes sacro Musarum otio assidue adusque lauream perfruerentur, posuisti; quo quid maius, magisque pium excogitari potest? Nulli ergo mirum si te, a quo talia munera iugiter sortiuntur homines, veluti Diuinam quandam Intelligentiam veneramur. Merito igitur te huic operi meo Præsidem opto, quippe qui ex tua ipsi assistentia spero fore vt ab inuidiæ, ac temporis morsu conseruetur incolume, haud minus quam ex præsentia separatæ Mentis corpori cælesti, Plato illud seruari censeat incorruptibile. Incomparabili ergo tua illa comitate, ac humanitate, quam summa cum sapientia coniunctam boni quique suspiciunt, qualecunque hoc munus in perpetuæ meæ erga te obseruantiæ signum accipe, meque tibi deuinctissimum ama, & foue.

Pisis III. Nonas Nouembris. MDCVI.

FORTVNII LICETI GENVENSIS
IN SECVNDVM LIBRVM. DE VITA.

PRAEFATIO.

EXaminauimus in superiori libro, qua maiori diligentia per nos fieri potuit, quæcunque in proposita speculatione De Natura Vitæ a probatissimis quibusque scriptoribus, tum Medicis, tum Philosophis, tum quoque Theologis litterarum monumentis commendata fuere: Quorum sane dogmatibus quum omni ex parte Mens acquiescere non potuerit; eapropter necessarium fore duximus illos imitari, qui & in opere difficili, in quo plurimi alij præstantiores frustra laborarunt, alacri animo vires proprias experiri eo potissimum consilio ducuntur, quod si a scopo aberrauerint metam haud attingentes, non tamen vlla ratione sibi vitio verti debere arbitrentur illi oneri minime suffecisse, cui longe potentiores antea succubuerint; immo & magnis in rebus conatum etiam laudari consueuisse animaduertentes, non parum laudis ab alijs admirantibus tantum ausos fuisse facinus sese assequuturos sperant; ac præsertim de ceteris bene se merituros autumant, quibus in re tam ardua suo labore non

nihil collaturos existimant; Sin autem reddantur voti compotes, hinc summum gloriæ fastigium ascendisse gaudeant, & Rempublicam studiosorum vniuersam plurimum iuuisse lætentur: Verus etenim Philosophiæ cultor, cui abiecti animi videri semper oportet mediocrem esse velle, ac non ad summorum sapientum excellentiam contendere, illic in omni contemplatione sibi scopum figere debet, quo sapientissimus quisque sese cuperet perueniße. Quid ni ergo tenuem De Vita notionem hactenus ab aliorum placitis collectam, nostro ingenio, quantumuis mediocri, obuersantes, in exactam scientiam transducere tentemus? sæpenumero siquidem exilis fauilla, & extincta pene lucerna, quam vehemens ventorum flatus penitus extingueret, ab infirma vetula leuiori halitu in magnum ignem, clarumque lumen incendi conspicitur.

Age itaque videamus & nos nunquid ex rei natura scientiam De Vita pertractare valeamus, inquirentes cum generatim, tum etiam speciatim, quantum Physiologo licuerit, Quid Vita sit, Quo innitatur, & conseruetur, Quot, & Quas habeat Conditiones, siue Proprietates, & Differentias, siue Species, Nouo facto principio.

FOR-

FORTVNII LICETI GENVENSIS DE VITA

LIBER SECVNDVS.

In quo proprio Autoris marte agitur de Vitæ Natura, idest, De illius Essentia, Proprietatibus, Operationibus, & Differentijs, seu speciebus.

Vitæ naturam vnica definitione communi ad omnes vitæ species explicari posse. Cap. Primum.

C *Vænam sit Essentia, siue interna Vitæ natura, ea solum methodo reperiri posse omnibus apertum censeo, quæ Definitio uocari consueuit: obscurum tamen arbitror an unica definitione ualeat uitæ natura in uniuersum explicari, an potius pluribus definitionibus id fieri debeat: Qua quidem in re primum illud accipio, propterea non posse quidpiam unica definitione innotescere, quia non sit eius una communis natura, sed multiplex, & æquiuoca; secus enim si habuerit naturam uniuocam, aut saltem quam uocat Aristoteles alicubi alteram ab alteris, uulgus autē analogam, id posse per unam definitionem solummodo* 2. Post.t.22. 6.top.c.2. loc. 73. 1.de gen.t.44.

notificari; quoniam ut antea obseruauimus in Theophilum, discrimen hoc potissimum intercedit inter analogum, & æquiuocum, quod æquiuocum non dicit naturam communem ullo modo, ratione cuius de ipso formari ualeat conceptus, & definitio uniuersalis ad omnia æquiuocata; sed ponit necessario multas essentias ita inuicem discrepantes, ut de ipsis haberi nequeat nisi conceptus, & definitio multiplex, ac diuersa; & sane hoc illud est, quod aliquando ait Aristoteles, Cauẽdum esse indaganti definitionem animæ ut non lateat utrum ipsius sit una ratio, seu natura communis, quemadmodum dicitur esse una ratio animalis; an secũdum unũquodque genus animæ sit ratio diuersa, non communis omnibus, ueluti diuersa esse dicitur ratio Equi, canis, hominis, & Dei; quibus non inest una communis natura, penes quam habere possint unam communem definitionem: nam si quis dixerit his omnibus communem esse naturam animalis in uniuersum, is male sentiet: siquidem animal uniuersale, hoc est, commune Deo, cani, homini, & Equo, nihil est, quasi dicas, non reperitur in rerum natura; Deus enim animal non est: Neque sane officit quod alibi scribit Aristoteles inquiens Animal esse quid uniuersale continens sub se Hominem, equum, & Deum; nam ibi nomine Dei cælum significat; ut etiam alibi, dum Deum ponit esse compositum ex anima & corpore: non proprie Deum, qui simplicissimus est Intellectus: & si assumatur animal uniuersale illud, quod significat naturam communẽ omnibus animalibus,

Prędicam. c. 1.
3. de an. t. 8.
5. meta. t. 31.
14. meta. c. 3.
2. de an. t. 77.
2. cæl. t. 17. & Apul. lib. de Deo Socrat.

A B C

A *malibus, id tale animal est quidem aliquid in rerum natura subsistens; non est autem commune Deo, cani, homini, & equo; sed est omnibus istis vna iunctis posterius, hoc est, particulare magis, & specialius, non vniuersalius, ac prius; particularia enim vbique sunt posteriora vniuersalibus; & id, quod allatum est de animali, dicendum est item de quouis alio communi, quod prædicari posse videtur de istis omnibus; quippe Deus non est sub vllo communi, sub quo contineatur*
B *homo, canis, & equus; si vero sit sub aliquo communi, hoc erit commune æquiuocum; quum autem æquiuocũ sit purum nomen, cui non respondet natura communis; quumque nomen sit quid posterius re significata per nomẽ; sane commune hoc erit posterius homine, Deo, equo, & cane; nec poterit definiri: nam definitio explicat rem, & essentiam, non eius nomen: Hæc ex Aristotele: quibus aperte constat æquiuoca non habere vnam definitionem communem: At vero Analogum dicit naturã*
C *quandam communem inæqualiter participatam à pluribus: quæ natura licet in singulis diuersa sit, non est tamen vsq; adeo differens, quin aliquam in omnibus illis habeat conuenientiam, ratione cuius de analogo poßit Mens nostra formare conceptum, ac definitionem communẽ omnibus analogatis: Deinde illud assumo vitam, quæ vel Aristotele assertore communis quædam natura* 1. de p'm. c. 1.
est animalibus cælestibus immortalibus, & nostratibus hisce caducis, non esse vniuocum quid; immortalibus etenim, & caducis nihil esse potest commune vniuocum:

Addo vitam non esse purum æquiuocum; nam id non ponit naturam vllo modo communẽ, vt ponit vita, sed multiplicem omnino, atque diuersam: Reliquum est ergo vt vita sit commune analogum, & proinde manifestari valeat vnica definitione. Sed hoc ipsum & alia ratione compertum fieri potest; nam si verum illud est, quod verissimum esse constat, vitam nempe sic ab anima proficisci, eiusque naturam ita comitari, vt ad animæ diuersitatem varia quoque vita sese prodeat; veritati non minus consentaneum esse debet vitam etiam in hoc animam æmulari, quod si anima æquiuoca fuerit, & vitam pariter multiplicem penitus futurã esse oporteat; si uero potius anima generatim sumpta vnam naturam communem aliquo pacto habuerit, & uitam illi semper aptißima proportione respondere sit necessarium; Ex quo item si anima in vniuersum vnius definitionis capax extiterit, vitam quoq; vnica definitione posse patere; sin autem animæ aptanda fuerit definitio multiplex, & vitæ nõ minus plures definitiones assignãdas iri; quocirca in proposito necesse est confugiamus ad animã: Determinationẽ hãc certe si ab Aristotele inquiramus, facile reperiemus ipsũ de animæ natura ita sensisse, vt existimauerit eam non esse pure, ac simpliciter æquiuocam; neq; pure, ac simpliciter vniuocam, sed analogam, & omnino talem, vt de illa in vniuersum vnus cõceptus formari valeat, cui cõmode adaptetur vna definitio aliqua ratione cõmunis omni animæ: Quæ quum ita se habeant in anima, consimiliter nõs de vita dicamus

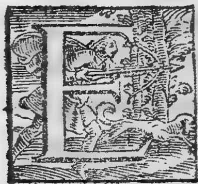
A B C

2. de an. passim.

A *mus oportet; Eius naturam scilicet non esse simpliciter aut vniuocam, aut æquiuocam, sed analogam, ac talẽ, de qua poßit haberi vnus conceptus uniuersalis, ratione cuius uita generatim definiri ualeat unica definitione quoquopacto communi ad omnem uitæ speciem.*

Ad exactam vitæ notitiam non sufficere nouisse definitionem eius communem, sed sigillatim definiendas esse vitæ species. Cap. II.

B

ETIAMSI *vero ex habitis manifesto constet uitæ naturam unica definitione in uniuersum explicari posse; non tamẽ propterea certum est adhuc an uniuersali huic notioni acquiescere debeamus nos intimius essentiam uitæ dignoscere cupientes; hoc ergo prius est explanandũ: Hac in re certe si rationem ex rei natura deductam, si Aristotelem etiam cõsulamus,* C *proculdubio reperiemus uitæ contemplationem accurate persequi uolenti haud satis esse communem definitionem uitæ in uniuersum consideratæ indagasse, atque nouisse; uerum ulterius ad speciales uniuscuiusque uitæ rationes progrediendum esse; ratio quidem ea est, quia in hoc præcipue uniuoca discriminantur ab analogis; uniuoca etenim quum sint naturæ quædam communes æque participatæ à pluribus; quumque ideo uniuocata non differant abinuicem in cõmuni ea natura, quã participant; similiter enim, & æque animal est homo, & bos;*

bos; propterea in vniuocis habentes definitionem communem eius, cuius contemplatio est instituta, quiescere possumus in tali notione; illa nanque naturam definiti satis manifestam reddit: sed analogum licet natura sit quoquopacto communis pluribus; quia tamen illa multa non æque talem naturam participant; siue quoniam ista natura communis non consimiliter, nec omnino eadem reperitur in singulis; ideo factum est, vel ex Aristotelis obseruatione, vt analogum intime, ac sufficienter dignosci nequeat ex communi definitione solum; sed vlterius progrediendum sit ad noscendas speciales definitiones analogatorum ei, qui de huiusmodi natura perfectam cognitionem assequi studet: vita igitur quum sit natura quædam analoga, non vniuoca, quod supra ostensum est, licet definiri valeat in vniuersum vnica definitione communi ad omnes vitæ species; nobis tamen in hac vniuersali notione acquiescendum non est exactam de natura vitæ notitiam cupientibus: Atque huc fortaße tendit Aristotelis increpatio arguens Dionysium, qui sat eße duxit ad vitæ notitiam vnicam definitionem communem haberi de vita generatim, prout ipsa communis est ad animalia, & plantas; quum tamen opus sit vtrorunque vitam propria definitione seorsum manifestam reddere. Præterea si methodum definiendi analoga ex Aristotele requiramus, vbique illum reperiemus ante omnia quidem aßignare vniuersalem definitionem communis analogi, in ea uero postea non quiescere; sed statim speciales uniuscuiusque

Marginal notes: a. de an. t. 30. (A, B) — 6. top. c. 2. loc. 73. (C)

A cuiusque analogati definitiones inuestigare; quemadmodum uidere est tum circa Naturam, quæ commune analogum est ad materiam, & formam, primo enim loco promulgata definitione Naturæ in uniuersum, transit deinde Aristoteles ad uenandas rationes proprias materiei, & formæ sigillatim: tum etiam circa Motum, qui analogum commune est itidem ad lationem, alterationem, augumentum, & decrementum; adde quoque generationem, & corruptionem; quia proposita uniuer B sali definitione Motus in communi, mox aßignare aggreditur speciatim definitiones singularum specierum Motus: tum denique potissimum circa Animam; siquidẽ allata definitione animæ in uniuersum, quæ est actus primus corporis physici organici, siue potentia uitã habentis, in ea sistere noluit Aristoteles, ob rationem, quam affert inferius: sed ultra progreditur ad inuestigandas definitiones proprias cuiusque animæ, definiens & uegetalem esse principium, quo primo sunt, & uiuunt om C nia uegetabilia; siue principium conseruatiuum indiuidui alimento; seu etiam principium, quo animatum generat aliud indiuiduum sibi simile in specie: Et sensualem esse principium, propter quod primo sunt, & uiuũt animalia bruta: Et Intellectualem, siue rationalem esse genus animæ à ceteris diuersum, quod solum potest separari ab alijs, tanquam perpetuum à corruptibili: Et demum Humanam, quæ una natura est ex tribus prædictis essentialiter composita, esse principium, quo primo uiuimus nos homines, & sentimus, & mouemur

2. Phy. t. 10. 12. & 21.
2. phy. t. 3.
2. phy. t. 28.
3. Phy. t. 4. & 5.
Postprædic.
3. phy. t. 6.
2. de an. t. 4. & 6.
2. de an. t. 30.
2. de an. t. 16.
2. de an. t. 48.
2. de an. t. 49.
2. de an. t. 16.
2. de an. t. 21.
2. de an. t. 24.

mur loco, & intelligimus: Ita ergo a nobis de vita dicendum est, nequaquam sufficere illius naturam in vniuersum communi definitione explicare; sed ab vniuersali hac notione ad assignandas vniuscuiusque vitæ speciales definitiones procedendum esse. A

In definienda vita non solius animæ, sed etiam corporis meminisse oportere. Cap. III.

ONSTARE *quidem liquido cuique potest ex superiori disquisitione quomodo vitæ natura definitionibus explicanda sit; non tamen adhuc apertum est quales esse debeant istæ definitiones, an scilicet in definienda vita mentio sit habenda corporis, nec ne, sed solius animæ sufficiat meminisse: Verum et in proposito si ad animæ definitionem confugiamus; si ad rationem ipsam, & rei naturam, apertissime comperiemus vitam non per animam, seclusa corporis consideratione, sed per corpus etiã, & per tale corpus definiendã esse; siquidem Aristoteles animam definiens claram corporis mentionem, eamque specialem habuit inquiens Animam esse actum primum corporis physici potentia vitam habentis, siue instrumentalis: immo Aristoteles plurimum eos increpat, qui de anima tractantes eam vel non aptabant corpori, vel corpori aptantes nihil vltra definiebant quod, qualeue illud corpus existeret: Consimiliter ergo & in definienda uita corporis meminisse* B C

2. de an. t. 6.

1. de an. t. 51. 2. de an. t. 26.

A nisse oportet speciatim, non solius animæ. Ratio quidem hoc ipsum suadet eo quia ex Aristotele habemus Naturalem Philosophum, ad quem pertinet contemplatio de vita, non posse in suis definitionibus non assumere materiam; neque enim animas aut separabiles à materia, aut ab ea separatas definire potest Physiologus, nisi prout habent aliquam habitudinem ad corpus, in quo constituta est ratio materiæ; propterea igitur rationi consentaneum est non remouere corpus à B definitione vitæ. Amplius & alia est ratio magis propria, quæ idem dictare videtur; siquidem vita per se primo, & proprie non competit nisi viuentibus; hæc autem omnia corpoream obtinent naturam; immo vita viuenti conuenit, quatenus illud in se est quid ex anima, & corpore constitutum, vti nos clare docuit Philosophus inquiens Corpus omne naturale particeps vitæ substantiam esse, & ita substantiam, vt compositum ex anima, & corpore: Assumendum est ergo cor- C pus in definitione vitæ. Quin etiam quum ex adiunctione animæ vnius corporibus diuersis necessario varietur essentialiter vitæ ratio; si nanque rationalis anima post mortem hominis separata ab eo corpore, cui prius associata vitam humanam efficiebat, nunc adiungatur cadaueri, vel corpori cuiuis alteri, vt in apparitionibus mortuorum contingere solet, non amplius vitam humanam, immo nec vitam, nisi æquiuoce dictam parere poterit; ita si cælestis Intelligentia nunc assistens Orbi Lunæ inde ad nos descenderet assum-

2. phy. t. 21. & 1. de an. t. 15. 16. 17.

2. phy. t. 26. & 1. de an. t. 15. & 16.

2. de an. t. 3.

pto sibi corpore aereo, vel quolibet alio (vti aliæ Intelligentiæ, immo & mali Dæmones non raro fecerunt) sane haud constitueret in esse vitam cælestem, quemadmodum nunc efficit cælo assistens; sed neque vitam produceret, nisi æquiuoce; argumentum certissimum vitam intrinsecus, & essentialiter non ab anima sola, verum etiam à corpore; quinimmo à tali corpore dependere; quo factum est vt in definienda vitamentio sit habenda corporis, & corporis talis. Sed & hoc ipsum manifestum satis est ex rei natura; vita enim quum morti cedere valeat ex sola dissolutione corporis organici, anima ipsa superstite, vt in obitu hominis; liquido iam constare potest vitam quoquopacto & à corpore dependere, & iccirco non sine corpore definiendam esse. Ita ergo in definitione vitæ haud solius animæ, sed etiam corporis meminisse oportet; neque corporis absolute, sed talis. A B

2.de an.t.21. 12.meta.t.17.

Definitionem Vitæ in vniuersum ea methodo nobis esse venandam, qua prius Aristoteles definitionem Naturæ inuestigauit. Cap. IV. C

ILLVD *autem nunc nobis inquirendum restat in hoc apparatu ad contemplationem de natura vitæ, nouisse methodum, & rationem, qua definitionem huiusmodi recte inuestigare possimus: Qua quidem in re si Aristotelem, & rei naturam*

A *turam nobis in Ducem proposuerimus, proculdubio nihil à scopo aberrare poterimus; Diutius itaque rei naturam contemplatus in hanc denique sententiam deuenio, Definitionem intime, ac exacte vitæ naturam, & essentiam explicantem non aliunde commodius expiscari posse, quam ex discrimine, quod reperitur inesse inter viuens, & nonuiuens secundum quod huiusmodi; quippe munus hoc est definitionum exquisitarum peculiare, vt notificent essentiam definitorum, illam*
B *distinguendo intrinsecus, & per se primo à quacunque re alia: Hac etenim ratione ductus etiam Aristoteles essentiam, quidditatemque Naturæ manifeste satis hauriebat per definitionem ex eo, quod interest inter naturale, & nonnaturale, quatenus tale est. Ceterum illud, in quo viuētia discrepant intrinsecus, & per se primo à nonuiuentibus, exacte cognoscere non possumus, nisi prius quot, quæque sint viuentium, & nonuiuentium genera sigillatim intellexerimus; Ita siquidem*
C *& Aristoteles indagaturus illud, in quo per se primo, & essentialiter naturalia differunt à nonnaturalibus, ipsorum vtrorunque species prænoscit; Eius exemplo itaque permoti & nos in præsentia inquirentes quidnam illud sit, in quo viuentia differunt essentialiter, ac per se primo à nonuiuentibus, vtrorunque genera, seu species prænouisse operæ pretium fore putamus.*

2. phy. cap. 1.

2. phy. t. 1.

Connumerantur viuentium, & nonuiuentium genera; & speciatim ostenditur lapides, metalla, & fossilia cetera non viuere; Mundum vero totum, & cæli sphæras esse animata corpora, & e numero viuentium. Cap. V. A

ORPORVM, *quæcunque in hac rerum vniuersitate reperiuntur, alia quidem esse viuentia, cetera vero nonuiuentia, manifestum est vnicuique; sed & corpora nonuiuentia esse quatuor ista vulgata elementa subcælestia, quæ vocari consueuerunt nomine Ignis, Aeris, Aquæ, ac Terræ; insuper & mista ex his omnia inanimata, omnibus compertum est plane: Consimiliter etiam viuentia corpora ea esse, quæ animam physice sibi adiunctam habere dicuntur, cunctis est apertissimum: Verum enimuero inter corpora viuentia, & animata, quemadmodum vnanimi & in Peripato, & in Academia omnium Philosophorũ consensu connumerantur plantæ, animalia bruta, & homines; immo & singulæ istorum partes (quicquid Stoici, & Epicurei, vel in hoc vno semel concordes, existimauerint, plantis videlicet vitam, & animam non inesse; quorum opinionem iampridem Aristoteles, & post Aristotelem Doctissimus Costæus radicitus extirpauit) ita non satis cõstat apud omnes vtrũ, præter has tres viuentium species, aliquod aliud naturaliũ corporũ viuẽs, & anima-*

1. de plan. c. 1. 1. de stirp. nat. c. 3. & 4.

B C

A animatum dici debeat: qua in re multi quidem asserũt
etiam lapides, metalla, & fossilia reliqua; alij uero &
Mundum cælique sphæras proprie uiuere, & corpora
esse animata: Nos autem sicuti hoc nunquam in animũ
inducere potuimus, ut opinaremur lapides, metalla, &
fossilia cetera uitam habere; ita uicissim ijs dare ma-
nus necessarium esse duximus, qui arbitrati sunt Mun-
dum, & sphæras cæli uere connumerari inter corpora
uiuentia, & animata; Rationes autem, quæ a priori-
B bus abscedere nos coegerunt, multæ sunt; prima quidẽ,
nam si lapides, aut metalla, aut fossilia reliqua essent
corpora uiuentia, & animata, proculdubio fruerentur
inferioris notæ anima, & uita, quam ea sit, quæ plantis
inest; in plantis enim conspicuæ magis, & perfectiores
obseruantur uitæ operationes, quam in lapidibus, metal
lis, & fossibilibus uniuersis; actiones autem ubique di-
gnitatem, & perfectionem animæ, ac uitæ, a qua prode
unt, necessario præseferre solent: Quare si plantæ hoc pa-
C tiuntur, ut earum anima ob sui magnam imperfectio-
nem; est enim rationali, & sentiente materiei magis im-
mersa, ut infra ostendetur; a materia uero animis, &
formis omnis inest imperfectio; si plantarũ inquam
anima non ob aliud, quam ob suam imperfectionem, ad
subiecti corporis partitionem diuiditur, & proprias
operationes ita materiales habet, ut ad corporis dimen-
siones coextendantur conuenientes unicuique particulæ
ea ratione, quia quælibet plantæ portio nutritur, auge-
tur, & ab alijs etiam diuisa nouam stirpem generat in
eadem

eadem specie; quod abunde ostenditur inferius; multo A
magis profecto pars vnaquæque lapidis, metalli, &
fossilis cuiusque, vt quibus inesse non potest anima nisi
valde imperfectior ea, quæ plantis inest, vel ob id etiam
tum quia stirpium materia elaboratior est, atque per-
pectior, quam lapidum, metallorum, & fossilium mate
ria; formæ nanque materiam vbique suæ dignitati
proportionatam necessario postulant, ita vt scite dixerit
2. Phy. t. 26. alicubi Aristoteles aliam formam ad aliam materiam
habere habitudinem: tum etiam plantæ maiorem calo- B
rem adeptæ sunt, quam lapides metalla, & fossilia ce-
4. mete. su. 4. c. 1. 2. tera, quæ apud Aristotelem a prædominio in vniuer-
sum frigida, & sicca, vel humida esse demonstrantur,
2. Phy. t. 8. eo quia frigore concreta fuerint quæ omnia calore liquã
de iu & sen. c. 9 tur; At vero eidemmet Aristoteli quæ inter animata
honoratiora sunt, plus caloris sortita sunt; nam simul
& animam sortita esse honoratiorem necesse est: portio
inquam metalli, fossilis, aut lapidis cuiusque a fodinis
excerpta, & in terræ sinum denuo proiecta, more parti- C
um stirpis, immo potiori ratione germinare deberet, nu-
triri, & augeri, quod tamen experimento non respon-
det; Non sunt ergo lapides, metalla, & fossilia reliqua
vllo modo e numero viuentium, & animatorum cor-
porum. Altera vero ratio est, quoniam animatorum
species quæuis determinatam sibi habet a natura for-
mam exteriorem, quam figuram appellant, semper
eiusdem generis; vt inductione per omnes viuentium
species cuique apertum esse potest; homo enim vbique
nasci

A nasci consueuit rectæ staturæ, bruta pronam semper obtinent figuram, arbores item vnam consimilem perpetuo quæque formam retinent; at uero in fodinis lapides, metalla, & fossilia etiam eiusdem speciei nullam seruãt peculiarem, certam, & determinatam figuram, sed uel prout locus, in quo generãtur, figuratur; vel prout materia ex qua fiũt, vario modo intra terræ uiscera dispersa est, & conglobata, singulæ metallorum, lapidum, & fossilium species haud semper similem figuram sortiun-
B tur; sed variam, & diuersam penitus varijs in locis induuntur: Non sunt itaque lapides, metalla, & fossilia in genere viuentium, & animatorum corporum.

Ad quod itidem ostendendum si tertium addere placeat argumentum, dicemus quod si vllum genus metallorum animatum, ac viuens esse potest, id profecto erit in metallorum genere perfectißimum, æs, argentum, & aurum; quum autem, vel Aristotelis testimonio, æs, & agentum; adde tu aurum, quod est eiusdem generis 4 mete. c. vlt. 2. phy. t. 8.
C concretorum a frigore; quum inquam æs, argentum, & 4. mete. s. 4. c. 1. 2.
aurum sint corpora penitus inanimata, & nõ uiuentia; plane constare potest omne metallorum genus vita, & anima carere. Addere quoque liceat Aristotelem aliquando ab animatorum genere ablegantem lapides in vniuersum, dum inquit Dubium non esse vim alendi 1. mag. mor. c. 5.
esse animatorum quum certo constet lapides non ali, hoc autem est certo supponere lapides esse inanimatos. vide lib. 3.

At asseuerare Mundum totum, cælestemque sphærã cap. 7.
quamlibet esse corpus viuens, & animatum, non reclamante

mãte Sacrosanctæ fidei veritate, Astrologis, Academicis, Peripateticis, & rationi est maximopere consentaneum: A D. etenim Augustino in Enchiridio suasus D. Thomas in tertio contra Gentes apertissime scriptũ reliquit nihil omnino interesse ad fidem siue Mundum, cælestesque sphæras animata, & viuentia corpora esse credamus, siue inanimata, & nonuiuentia; & siue in Angelorum numero animas motrices ponamus, siue aliud asseramus, quod nobis probabilius esse videatur: Quinimmo inter veteris Ecclesiæ Patres doctrina plenissimus Origenes in opere suo de Principijs pluribus argumentis e sacra scriptura depromptis suadere voluit Christifidelibus haud aliter sentiendum esse, quã cælum esse animatum, ac viuere: Sic D. Chrysostomus ait nos in Mundo uiuere, tanquam puellos in utero, clare innuens Mundum esse magnum quoddam animal.

lib de cap. 1.

Astrologos autem putare cælestes orbes anima præditos, ac uiuentes notat Ficinus apud Plotinũ scribens, Esse quidem animata cælestia autores nobis astronomiæ concedunt; præsertim Ptolomæus, et Abumasar, atque Zaeles: Quod & Hali confirmat deridens illos ex sententia Ptolomei, qui diffidunt cælestia uiuere, propterea quod nõ more animaliũ nostrorũ uagabunda perrerent; ait enim una cum Ptolomæo animalia cælestia optimum tenorem motus semel electum perpetuo conseruare: similiter Aratus, atque Mallius arbitrantur. Ex Academicis autem eius, quod est Mundum, & cælum esse corpus animatum, & viuens, tam clara, tã

in argum. l. 3. enn. 2. cap. 2.

cre-

A crebra testimonia leguntur, ut cuique facile sit illa apud Plotinum, Iamblicum, Proclum, & alios passim videre; quæ si omnia recensere vellemus, nimis equidem prolixam orationem haberemus, rem nõ iccirco multo magis comprobantes; quare duo infrascripta sufficiant; alterum quidem Platonis asserentis. Dicendum est hunc Mundum animal esse, idque intelligens, reuera Diuina prouidentia constitutum: Mundi enim huius generatio ex necessitatis, Mentisque coitu mista est: Alterum vero Ficini admonentis quod volens Deus opus perfectũ facere, viuum, & intellectualem effecit Mundum; atque ut ex ipso spiritu, & materia mundi commodius animal vnũ connecteretur, materiam distinxit in quatuor Elementa, quasi animalis huius humores. His assentitur etiam Plinius, qui apertissime scriptum reliquit Mundum, & hoc, quod nomine alio Cælum appellare libuit, cuius circunflexu teguntur cuncta, numen esse, hoc est, animal Diuinum. Plinio non parum fauet Aristoteles qui agens alicubi de animaliũ differentijs aperte fateri non dubitauit Mundum, cælestemque sphærã quamlibet esse animal nobile, quod circulo vertit cælũ, Solem, stellas, & Planetas; quodque est principium in vita animalis, hoc est, primum, siue præcipuum omniũ animalium; atque vnde animalia cetera suæ vitæ principium acquirunt; quod alibi sæpe notat Aristoteles; qui prius subdit, Cælum, quod est animal perfectum, cõmunicare debet in aliquo cum animalibus hisce sublunaribus imperfectioribus; id autem non est sensus, nam

in Tim.

in Tim. Plat. cap. 26.

B

Lib. 2. cap. 1.

C 1. de plant. c. 1

de mund. c. 6. 1. cæl. tt 100. 2. de gen. t. 57.

1. de plan. c. 1.

cælum quia functionem habet digniorem multo, nobilioremque nostra, procul ab hisce dissitum est; sed cōmune id, quod necesse est vt habeat animal cæleste perfectū cum hisce nostratibus diminutis, est ipsa vita. Præterea idem Aristoteles alibi asserit cælum esse animatum, & habere principium motus, ac differentias positionis, dextrum, & sinistrum; quæ conueniunt animali quatenus animal est. Deinde scriptum reliquit omne Diuinum habere vitam perpetuam, seu actionem vitæ immortalem; ac proinde cælum, quum sit corpus diuinum, moueri æterno circulo; qui motus est actio vitæ: Hoc idem alibi consentit Alcmæoni Aristoteles, & ante Aristotelem Mercurius innuit vocans cælum Deum sensibilē, idest animal Diuinum. Amplius ipse idem Philosophus alibi ait Oportere cælestia corpora viuentia esse existimare, atque actionem habere vitalem: & paucis interpositis: Quapropter oportet putare & astrorum actionem esse talem, qualis animalium est, & plantarum putatu, multiplicem, ad inanimatorum differētiam, quippe quæ determinantur ad vnum; etenim hic hominis actiones plurimæ sunt; multa enim bona potest adipisci, ita vt multa agat, & aliorum gratia. Hoc in loco adnotasse obiter liceat Aristotelem asserentem actiones hominis in hac vita plurimas esse, hominemque in hoc sæculo multa bona poße adipisci, & multa agere; clare supponere hominis alium esse statum, in quo ipse vna tantum actione fruatur; nempe post hanc vitam mortalem apud superos, quibuscum viuit animus noster

A B C

2.cæl.t. 13. 2.cæl.t 17. 1.de an.t.32. in Asclep. 2.cæl. t.61. 2.cæl.t.63.

ster

A ster à corpore solutus in contemplatione semper beatus: Qua de re fusius infra ex Aristotele commodiori loco. 12.met.t.51. Deinceps Aristoteles ait hoc facere differentiam ani- 2.de an.t.23. malium, quod alia obtinent omnia animarum genera, alia quædam, alia vnum solum; at vero quemadmodum certum est in animalium genere quæ omnia obtinent animarum genera, esse homines, quibus anima inest tum vegetatrix, tum sensitrix, tũ demum intellectrix; quæ autem animalia quædam nacta sunt animarum B genera, esse bruta, quibus data est anima vegeta, & sentiens absque intellectrice; ita plane impossibile est aliquod reperiri animal, cui vnum tãtum insit animæ genus, siue vna solũ animæ species, nisi cælum, & Mundus, quorum anima dicitur esse purus Intellectus absq; vegetali, & sensuali anima; quum bruta omnia (vt notabamus) vegetalem, & sentientem animam obtineant; homo vero, præter has, & rationalem. Vlterius 8.phy.t.27. & 29. apud eundem Aristotelem habemus tum quod moueri à C seipsis vitale est, & animalium, seu animatorum proprium; tum etiam animatum ab inanimato differre po- 1.de an.t.19. tissimum ipso motu; quum itaque sphæræ cælestes perenni latione se se moueant in gyrum, atque omnino moueantur à seipsis (nomine sphæræ interim significando quid constitutum ex orbe, ac Intelligentia motrice) quis non asseueret ad aures Aristotelis cælestes sphæras esse corpora viuentia, & animata? Posterius alibi asserit non 3.de an.t.60. esse necessarium sensum inesse omnibus viuentibus; neq; enim (ait) ea, quorum corpus simplex est, contingit habe-

re tactum: ceterum in viuentium genere nihil est, quod A
sit corpus simplex, & careat sensu, nisi cælum; ut nuper
obseruauimus apud eundem Aristotelē; viuentia nanq;
subcælestia vniuersa mista sunt corpora ex quatuor ele
mentis, & nostratia animalia singula sensu aliquo pol-
lent ex necessitate; quum per animā sensitiuam per se pri
2.de gen.an.c 3 & mo constituantur in esse, vel Aristotelis obseruatione.
2.de an.t.16. Præterea ipsemet confitetur Determinari animatū ab
2.de an.t.13 inanimato ipso viuere: Multipliciter aūt ipso viuere di-
cto, etsi vnū aliquod horum insit solū, uiuere ipsum dici- B
mus, vt intellectus, & sensus, & motus, & status secū
dum locum, adhuc aūt motus secundū alimentū, & au-
gumentum, & decrementū. Vnde & uegetabilia omnia
2.de an.t.14. videntur viuere, quia in se habent potentiā, & princi-
pium hoc vltimū solum, quo augeri, diminui, & nutriri
possunt vndiquaq;: Vt hinc à potiori liceat nobis argu-
mētari ea etiā uiuere, quibus inest potentia, & principiū
intelligēdi, & mouēdi secundū locū: cuiusmodi sunt cæle
stia corpora. Sed posterius addit, Adhuc aūt quibusdam C
animaliū omnia insunt hæc, quibusdā vero quædā ho-
rū, alijs aūt unū solū: hoc aūt facit differentiā animaliū:
similiter aūt & circa sensus accidit; alia enim habēt om
nes; alia vero quosdā: quædā vero unū maxime necessa
riū, tactū: His ita se habētibus, quū cælū, & Mundus
habeat intellectū, siue principiū intelligēdi; āplius aūt et
motū, & statū secundū locū, siue facultatē, & principiū
sese mouēdi, & stādi secundū locū; quis itē non dicat in
Peripato Mundū, & cælos esse animata corpora, & ui-
uere?

A uere? Deniq; ait ea, ex quibus Mundus constitutus est, esse natura homine longe diuiniora, nobilioraque; id autem verum non esset, nisi Mundus esset animal nobiliori anima præditum, quam sit humana; quippe constituere munus est potißimum animæ, ac formæ. Insuper addamus tum Auerroem asserentem cælestia corpora eße perse animata, & viua; tum Alexandrum de mente Aristotelis adscribentem Mundo, & cælestibus sphæris vitā nobilisſimam, atque sufficientissimā; tum B Auicennam affirmantem corpora cælestia recipere virtutem viuificantem a substantia separata regenti; tum Simplicium scribentem Mundum eße vnum animal, per quod omnia viuunt; tum Themistium aperte concedentem cælo animam, & uitam; tum denique Philoponum, qui multoties, Aduersario non reclamante, Mundum asserit esse animatum, & viuere.

6. æth. c. 1.
8. meta. t. cō. 12.
1. cæl. t. com. 100.
de an. par. 5. c. 7.
4. phy. digr. de loco.
de an. passim.
In disp. contr. Procl.

Amplius certisſimæ rationes in mentem veniunt, quæ idipsum necessario concludant; verisſimum nanC que est, & in Peripatetica officina cusum, omne viuens, omneque animatum nobiliorem, perfectioremque naturam sortiri quocunque inanimato, ac nonuiuente; siquidem notat Aristoteles Animam esse meliorem corpore, animatumque inanimato præstare propter animā; & viuere quam non uiuere melius esse omnino: Quum itaque nemo iure asseuerare posſit Cælum, ac Mundum ignobiliorem, & imperfectiorem eßentiam obtinere, quam stirpes, & animalia bruta; ratio ipsa plane conuincit plantis, ac brutis animantibus in viuentium

2. de gen. an. cap. 1.

genere

genere positis, Mundum quoque, ac sphæras cæli connu- A
merandas esse inter uiuentia corpora. Immo etiam
peruetustum est in ore omnium dogma, Hominem esse
Mundi totius compendiosum exemplar ad vniuersi or-
bis imaginem factum a Natura; qui propterea Micro-
cosmus, quasi paruus mundus appellatus est: quare si
homo animatum corpus est, ac vere viuens; multo sane
potiori vita, & anima pollere debet uniuersum, ad cu-
ius similitudinem factus est homo; siquidem vbique
imago, & exemplar dignitate, ac perfectione cedit ei, B
cuius est similitudo; quod inductione per singula fieri po-
test manifestum. Deinde uero cælo insunt potentia
effectiue motrix secundum locum, et facultas cognitrix
intellectualis, de Peripateticorum omnium sententia;
1. de an. t. 28. sed iste apud Aristotelem sunt duæ facultates, quibus
3. de an. t. 40. definita est anima uerorum animalium, potentia effe-
ctiue motrix secundum locum, & facultas cognitrix,
quæcunque illa sit, siue sensitrix, siue intellectrix, ne re-
petam ex traditis id, cui a natura uel vna solum inest C
2. de an. t. 13. harum facultatum, decreto Aristotelis dicendum esse
animatum, & uiuere; cælum itaque reuera est animal,
siue animatum, atque omnino uiuens. Deinceps illud
quoque notissimum est, ac ex Aristotelis oeconomia de-
1. meteor. c. 1. promptum, subæclestia uniuersa tum uiuentia, tum ui-
1. cæl. t. 100. tam non habentia (solum excipias Mentem, ac uolun-
tatem hominis quoad proprias illarum operationes) de-
pendere, gubernari, & regi a cælestibus sphæris, ita ut
ijs non existentibus, aut ab opere suo quoquopacto ces-
santibus

A santibus, nostratia hæc uniuersa, siue Elementia, siue ex Elementis orta, recte a Græcis Apotelesmata, ceu mundi euentus, & effectus cognominata, necessario sint corrumpenda; sed animata, & uiuentia, quorum multa insigni ui cognitrice fruuntur, pendere, gubernari & regi a natura penitus inanimata, omnisque tum uitæ, tum cognitionis experte, non est profecto rationi consentaneum, nec summam decet Parentis rerum Naturę prouidentiam; Mundus ergo, cælestesque sphæræ ui-
B uunt, eaque facultate cognoscendi pollent, quæ omnium uiuentium sublunarium uirtutem cognitricem longe superet; cuiusmodi esse dicitur Mens Diuina, siue Intelligentia separata. Amplius quum corpus ex se absque anima nequeat animas ullas, ullaque animata producere, productaue conseruare; quoniam anima ubique perfectior est corpore, nihilue ultra sui uires agere potest quidquam seipso perfectius efficiendo; cælum profecto, a quo cuncta subcælestia, & animata, & anima ca-
C rentia fiunt, & facta conseruantur in esse, tanquam a causa omnium prima, & communi; cælum inquam dici non potest corpus inanime, sed animatum, & uiuens. Deniquesi cælum non eßet proprie animal, ac uiuens, proculdubio idipsum non moueretur motu proprio animalium; contra tamen uel ipse Aristoteles in libro de Motu animalium specialiter insumit uniuersum caput secundum in tractatione de motu cæli; cælũ ergo est proprie uiuens, & uere animal. Huc ea etiã pertinere uidentur, quæ fusius hac de re alibi tum a

2. de gen. t. 55. 56. 57 & 58. 8. phys. passim

Cice

2.de nat.Deo. 2.de.an.t.c.31. 3.de orb.dub. 1. *Cicerone afferuntur; tum à Theophilo Zimara; tum* A
quoque ab Achillino; quibuſcum in eo tantum conueni-
mus, quod exiſtimamus Mundum, ac cælos eſſe corpo-
ra viuentia, & animata; diſcrepamus autem primũ
a Cicerone, qui non ſolum putat cælum eſſe Deum (niſi
2.cæl.t.17. *per id intelligat corpus Diuinum, vt ait Ariſtoteles*
2.phy.12.met. & alibi paſſ. *alicubi) nam alias ex Ariſtotele Deus eſt omnino incor*
poreus, & immobilis; quum cælum corpus ſit, ac iugi-
ter moueatur; ſed etiam cælo, & ſideribus ſenſum con-
1.de an.t.46. &c. *cedit, aduerſante Ariſtotele multis rationibus non vno* B
in loco: Deinde uero a Theophilo, qui affirmare non au-
1.de plan.c.1. 1.de an.t.61. 62. *det cuius naturæ ſit anima cæli, puruſne Intellectus, an*
rationalis anima; nanque arbitramur animam cæli eſ-
ſe Intelligentiam, tanto nobiliorẽ anima rationali, quã-
to cælum dignius eſt homine; ac omnino eſſe mentem ſe-
paratam, ſiue Intellectum purum, ob rationes, de qui-
bus infra ſuo loco: Deinceps autem ab Achillino, qui cen
ſuit animam iſtam cæli, quam vocamus Intelligentiã,
eſſe formam informantem, non aſſiſtentem; cuius oppo- C
ſitum inferius demonſtrabitur. Eſt itaque Mundus,
& ſphæra cæli quælibet vere animal, & viuens. Cor-
porum ergo, quæ Mundana fabrica continentur,
alia viuentia ſunt, alia vero nonuiuentia; viuen-
tia quidem ſunt plantæ, animalia bruta, homo,
ſphæræ cæleſtes, Mundus ipſe totus, & horum par-
vide lib. 3. c.43. *tes; Nonuiuentia vero ſunt ſimplicia corpora hæc*
ſubcæleſtia, quæ vulgo elementa vocantur, vt ignis,
aer, aqua, terra, & ex his miſta omnia inanimata,
lapi-

A *lapides nimirum, metalla, foßilia cetera, & alia id generis.*

Quid illud sit, in quo viuentia per se primo differunt à nonuiuentibus. Cap. VI.

ORRO *viuentia cũcta, quæ talia sunt, in hoc vno conueniunt, quod animam naturaliter participant, vel informantem, seu immersam corpori, in eoque* B *clausam, vt sublunaria; vel assistentem, siue à corpore separatam, vt cælestia corpora, & Mundus, sumpto interim animæ vocabulo in amplissima sui significatione, qua denotare potest omne genus animæ, tam scilicet informantis, quam assistentis; quo sensu nomen animæ haud semel vsurpat Aristoteles:* 1. de an t. 50. 2. de an. t. 7. & 11. 12. meta. t. 31. *Nonuiuentia vero vniuersa destituta sunt physice animæ consortio: Et sane nihil proprie statui potest, quo ui-* C *uentia, in eo quod viuentia sunt, à nonuiuentibus differant, nisi participatio animæ secundum naturã: quoniam anima quibuscũq; physice inest, ijs inest vt actus, actus inquam talis, qui substantia est, non actio, non accidens omnino; atque ab eo actu solum, qui substantia esse dicitur, essentiales rerum differentiæ vbiq; sunt desumendæ; quod Porphyrij præcepto cautum est, &* cap. de differ. *Aristotelis etiam statuentis actum eße id, quod separat,* 7. met. t. 49. *& distinguit: Id quidem ab Aristotele pronunciatum fuisse de actu, qui est substantia, non autem de actu se-*

cundo nuncupato, qui est operatio, & omnino accidens, ex eo aperte constare potest tum quod viuentia, & nonuiuentia sigillatim prius, saltem natura, sunt id quod sunt, & propterea essentialiter abinuicem diuersa, quam operentur id, quod possunt, & proinde diuersimode; tum etiam quod esse viuens, & corpus viuens substantia est; consimiliter esse nonuiuens, & corpus nonuiuens substantiale est; siquidem corpus viuẽs, & nonuiuens in substantiæ cathegoria continetur; illud autem, quo vnum substantiæ genus ab alio differt per se primo, seu essentialiter, atque in eo quod substantia est, quum idem sit, quo eadem substantiæ genera sigillatim constituuntur in esse, idem etenim vbique est principium per se primo distinguens, & essentialiter constituens; illud inquam, quo vna substantia per se primo ab alia distinguitur, substantiale quid esse oportet, non accidens; & hoc non solum quoniam accidens omne longe imperfectius est quacunque substantia; constituere vero munus est actus, & perficientis; verum etiam quia, ut ait aliquando Aristoteles, quodcunque accidens vbique posterius est ea substantia, cuius est accidens, & hoc quouis modo aliquid alio posterius esse potest, substantia vero uiuens simul ac est, & considerata in ea prioritate, siue in illo instanti naturæ, quo præcedit omnibus suis accidentibus, siue secluso quolibet accidente, an onuiuente differt per se primo, & eßentialiter; non ergo beneficio alicuius accidentis: Reliquum est igitur vt viuentia per se primo, seu essentialiter differant

A B C

7. meta. t. 4.

à non-

A *à nonuiuentibus ipsa participatione animæ secundum naturam, siue eo quod est habere animam à natura, vt à principio dictum est.*

Quid sit vita in vniuersum per communem definitionem explicatur. Cap. VII.

VVM itaque *viuentia, qua talia sunt, seu per se primo, ac essentialiter à non-*
B *uiuentibus differant naturali, & adæquata participatione diuersi actus, qui dicitur esse substantia; iste vero actus in viuentibus sit anima; necessario concludendum est vitam generatim nihil aliud esse, quam naturalem, & adæquatam animæ participationem in corpore physico instrumentali; siue physicam permãsionem animæ cum corpore secundum se ad animam propenso, seu potius naturalem coexistentiam, vel commercium, siue consor-*
C *tium naturale animæ, & corporis ex se ad talem animam propensionem habentis; Quæ omnia idem penitus significare videntur: Definitur autem vita esse participatio adæquata, siue permansio, vel commercium, vel etiam consortium, ad differentiam naturæ, hoc est, nascituræ, siue originis, & ortus, ac generationis animatorum; qui ortus ab Aristotele definitur esse prima participatio animæ cum calore, quasi vnio animæ cum corpore, non participatio adæquata, quæ est permansio: Dicitur autem vita animæ, & corporis commercium,*

2.phy t. 14.
De respir. c.7.

siue consortium naturale, vel etiam permansio physica A
illius in ipso, ad differentiam consortij tum supranatu-
ralis, vt dum in apparitionibus Diuinæ Mentes, &
beatæ animæ iam post mortem à corpore absolutæ, spe-
ciali Dei munere, per aliquod tempus reassumunt pro-
prium corpus iam vita functum, ac præsertim si id ser-
uetur imputre, quod multis cadaueribus accidit; tum
præternaturalis, vt dũ in illusionibus cacodæmones ali-
quod sibi corpus assumunt; ista etenim corpora tale com
mercium cum animis habẽtia non nisi æquiuoce vitam B
habere dicuntur: Dictum est vlterius vitam esse na-
turalem coexistentiam animæ, & corporis physici orga-
nici, siue ad talem animam ex se propensionem haben-
tis, ad differentiam corporis non organici, aut non physi-
ci, sed artificiosi, aut omnino secundum se ad talem
animam propensionem non habentis; vt quando vel
Angeli assumpto sibi aereo corpore hominibus apparent,
eosque alloquuntur; vel mali dæmones aut assumen-
tes itidem corpus aereum nos illudere student; aut in- C
gressi statuam Apollinis, siue Dianæ, siue alicuius
alterius Idoli oracula tradunt, mouentur, sudant, &
aliud quidpiam efficiunt, quod uideatur vitæ opus; ne-
que enim aer condensatus, neque simulacrum arte fa-
ctum ex se naturalem habet propensionem ad talem
animam; quare vbi talibus corporibus anima quouis
modo adiungitur, inde non resultat viuens, nisi æqui-
uoce; sic prorsus æquiuoce vitam habere dicuntur Ido-
la, seu Dæmones respõsa ferentes, vmbræ, siue Manes,

hoc

A hoc est, mortui terrefacientes, ac nobiscum loquẽtes; Lemures, seu Dæmones illudentes, quos appellamus materna lingua Foletti; Genij, siue Angeli apparẽtes, & ea omnia, quæ constituuntur ex anima, & corpore inuicem non physice adiunctis: Cuius ea ratio est, quia (vt superiore libro abunde satis ostendimus) vita omnis quæ vere vita est, duplici tantum differentia prima continetur, mortali scilicet, ac immortali; vita mortalis perennis nõ est, sed caduca, & non nisi per mortem desinit, B ad defectionem caloris natiui, quo per se primo nititur; vt infra suo loco patebit; immortalis autẽ vita est æterna; modo nullum ex dictis vitam viuit immortalem; quoniam aliquando esse desinunt; neque tamen ideo dici possunt uitam agere mortalem, quia non vere obeunt, nec desinunt esse moriendo, deficiente in eis calore naturali; sed quum huiusmodi calorem in se non habeant, quare nec vitam, quæ in eo fundatur, vere mori nequeunt; quamobrem desinunt esse subito, ac ueluti fu- C mus, & umbra euanescere solent: Vita ergo proprie definienda est eße naturalis coexistẽtia, siue naturale consortium animæ, & corporis ex se ad illam propensi, vt paullo antea dictum est.

vide lib. 3. c. 10. 11. & 12.

De cõmuni operatione Vitę generatim. Cap. VIII.

QVVM ergo Vita generatim constituta sit consortium naturale animæ cum corpore; quumque anima secundum Naturæ leges corpori adiuncta in eo ex necessitate statutis temporibus

bus aliquam actionem obeat, & hanc eius generis, quā in communi appellare consueuerunt nomine Motus; A
nanque, ut admonet quandoque uel Aristoteles, anima
2.de an.t.37. in uniuersum est secundum decreta Naturæ caussa efficiens alicuius motus in quocunque uiuente; & alibi
1.de an.t.19. etiam animatum ab inanimato differre potissimū ipso motu, idem adnotat, etiam ex doctrina fere omnium Antiquorum; propterea certe hoc habent uiuentia uniuersa ut ualeant a seipsis physice moueri aliquo genere motus, ad differentiam nonuiuentium, quæ aut non B
mouentur nisi ab extrinseco, ut elementa, & ex elemen-
8. phys. passim & alibi. tis mista inanimata omnia, testimonio Aristotelis; aut non mouentur physice, ut Idola, & alia, quæ supra ostendimus esse uiuentia æquiuoce; his adde animas ab omni corpore separatas; dum etenim locum mutant, tunc sane dicendæ sunt cieri motu æquiuoce dicto, & si hoc dicere liceat, metaphysico potius quam naturali; ex
8 phy passim. 1.de an. t.36. & sequentib. Aristotele nanque omne physice mobile necessario est corpus, & præsertim mobile a seipso: sic artificiosa non a C
2.phy. t. 2. seipsis, sed ubique mouentur ab extrinseco, quodcunque sit illud, siue actu, ac directe mouens, siue impedimentum remouens; per extrinsecum mouens intelligimus id, quod est extra essentiam mobilis, non item id, quod est extra mobilis ambitum; nanque ab extrinseco mouetur dolium, dum quis illud ingrediens ipsum moueat; sic ab extrinseco antiquitus mouebantur statuæ Dædali, quæ ab immisso intra eas mercurio ciebantur; quia nec homo est in essentia dolij, nec argentum

uiuum

A *viuum in essentia statuæ: Quare communis vniuscuiusque vitæ operatio, siue vniuersalis operatio vitæ in communi competens unicuique uiuenti est moueri a seipso motu aliquo naturali; sumendo interim nomen Motus non quidem speciatim pro eo, quod significat solum motum localem, neque tam late ut Simplicius, qui motum appellat impulsum agentis ad operandum, qui motus est metaphoricus a fine, ut alicubi monet Aristoteles; sed generatim pro eo, quod significat quamlibet* 1. de gen. t. 55.

B *speciem motus physici, quæ sunt illæ ab Aristotele aliquando enumeratæ, Generatio nimirum, & corruptio, quæ in uiuentibus nomine speciali appellantur Ortus, & interitus, siue mors, Augumentum, Alteratio, & Latio, quæ est secundum locum mutatio; Vnde quodcunque secundum naturam a seipso moueri potest aliquo ex his motibus, uel pluribus, uel etiam omnibus, illud omne est uere uiuens; & uicißim omne uere uiuẽs a seipso physice moueri potest aliqua, uel pluribus, uel* Prę. c. de Mot. 2. top. c. 2. lo. 12. & 2. phy. t. 6.

C *etiam omnibus enumeratis motionibus; cælum enim a seipso physice mouetur solum motu locali perenni circulo; at homo pluribus mouetur motibus naturaliter a seipso, nam loco mouetur, augetur, alteratur erubescens, & corrumpitur a seipso naturali morte in ultimo senio, calore insito post consumptionem humidi euanescente; sic bruta perfectiora crescunt, morte naturali quandoque pereunt, nullo extrinsecus ea lædente, ad caloris insiti marcorem; alterantur in digestione alimenti, & mouentur secundum locum a seipsis; Bruta uero*

imper-

imperfectiora quædam, ut ostreacea, & alia id generis, A
nõ mouentur quidem motu locali perfecto, sed solũ mo-
de an. incess. cap. 18. *tu dilatationis, & constrictionis, uti nos admonet quã-doque Philosophus; mouentur etiam a seipsis motu augumenti, alterationis, & corruptionis in obitu naturali; Plantæ, præter motum localem, quo non gaudent, nisi admodum abscuro, dum augentur; quoniam ex Ari-*
1. de gen. t. 25. *stotele habemus augumentum fieri non posse citra motum localem; augentur a seipsis proprie, ac senio confectæ tandem etiam mortem obeunt naturalem; quæ* B
de resp. c. 7. *plantarum mors Aristoteli uocatur peculiari nomine Ariditas: alterantur item in nutritione, atque in ari-*
2. de gẽ. an. c. 4 de respir. c. 7. *ditate; Semina demum, & oua omnia, uel Aristotelis adnotatione, quamuis diuisa, siue separata ab eo, cuius sunt fructus, non alantur, aut crescant, nec moueantur secundum locum a seipsis, pereunt nihilominus a seipsis morte naturali, ut uiuentia cetera mortalia; & ante obitum alterantur, quoniam ad sui caloris insiti defectum refrigerantur, & ad humidi radi-* C
calis consumptionem exsiccantur. Ita ergo communis operatio prodiens a uita in uniuersum, & conueniens singulo uiuentium generi una est, quæ dicitur Moueri a seipso simpliciter secundum naturam, siue Mouere seipsum physice aliquo genere mutationum naturaliũ; appellatur autem ista uitæ operatio communis, nõ quia sit ueluti genus commune sub se continens omnes operationes a qualibet uitæ specie prodeuntes; nam intelligere, uelle, desiderare, aliæque multæ sunt a uita na-

scentes

A *ſcentes operationes, quarum nulla eſt de genere motus; ſed ſolum quia eſt quoddam genus operationis commune omnibus viuentibus; commune inquam non vniuoce, ſed analogice; quippe non eſt in omni viuente vna, & eadē natura motus, ſed varia, & diuerſa; vti viſum eſt. Huius autem communis operationis ea eſt peculiaris conditio, vt menſuretur tempore ſuæ naturæ proportionato; eſt enim tempus apud Ariſtotelem menſura omnium motuum, ſiue menſura motus in cōmuni: qua* 4 phy paſſim. & alibi.
B *ſane conditione communis iſta vitæ operatio diſcriminatur à multis vitæ operationibus peculiaribus, quæ tempore non metiuntur neceſſario, ſed momento abſolui poſſe videntur, vt intelligere, velle, & aliæ multæ, de quibus infra ſuo loco.*

Quotuplex ſit vita in vniuerſum, ſeu quot, quæque ſint primæ differentiæ, ac ſpecies vitæ in communi. Cap. IX.

C

EFINITA *natura vitæ generatim, & explicata operatione illius communiſſima, ſeſe nunc offert occaſio deſcendendi ad vitæ ſpecies: Eas vero indagaturi non aliam Ducem ſequi nos oportet, quā rei naturam. Si ergo vita in vniuerſum nihil aliud eſt, niſi adæquata, & phyſica participatio, ſiue naturale conſortium, aut phyſica coexiſtentia animæ, & corporis ex ſe ad illam propenſionem habentis: tot profecto*

erunt vitæ species, quot modis continget animam physice coexistere, ac omnino naturale commercium habere cum corpore sibi proportionato: Quoniam vero consortium, & coexistentia quæuis diuersarum rerum multiplicari potest ex parte vtriusque naturæ coexistentis sigillatim, propterea vitæ distinctio non aliunde petenda est, quam à diuersitate consortij, siue coexistentiæ naturalis animæ cum corpore secundum se ad illam propenso & hoc tum ex parte animæ, tum etiam ex parte corporis. Quod quidem attinet ad animam, quum animæ generatim sumptæ duæ sint primæ differentiæ, seu species; quarum altera est anima cælestis à materia separata, quæ Mentis potius, & Intellectus, vt notat alicubi Aristoteles, seu etiam, vt eius Interpretes, Intelligentiæ nomine appellanda est, quam generica voce Anima; altera vero est imperfectioris notæ anima in sublunaribus viuentibus materiei copulata, quam propterea in posterum, ad animæ abstractæ differentiam, vocabimus animam materialem: Et quidem cælestis anima, siue Mens tanta perfectione superat omnem essentiam corpoream, vt nullum sit in rerum natura corpus, quod eius animæ substantiam digne complecti valeat; talis proinde Intelligentia in cælesti corpore non inest, sed ipsi adest potius, atque præest, vniturque, ac illi asociatur, non sane per inexistentiam, vt forma informans suo subiecto adiungi consueuit; sed tantum per assistentiam, siue præsentiam, vt lumen perspicuo, ac fere vt nauta naui; Alioquin Mens abstracta,

Margin: A (line 1), B (line 11), C (line 19); 2. de an. t. 46. (beside "cubi Aristoteles")

A *abstracta, quantum ad sui essentiam, nulli corpori prorsus immista, vel immersa est: sed ab omni corpore sic est absoluta, ut neque per accidens moueatur ad motum corporis, cui præest, atque aßistit; quod etiam admonet alicubi Philosophus; tale quid autem etiam si non obseruetur in nauta, quippe qui necessario mouetur ad motum nauis, obseruari tamen potest in lumine, quod reuera non mouetur ad motum diaphani, cuius ab Aristotele definitur esse actus; quemadmodum* 8.phy.c.3.4. & 5. 2.de an.t.69.

B *satis euidenter colligere possumus ex immobilitate, seu quiete umbrarum, quas fundunt opaca corpora in perspicuo illuminato; nanque in aere turbinibus agitato, aut ventis hinc inde permoto, vel etiam studio, & arte flabellis concitato, ad præsentiam luminis opaca corpora umbras emittunt immobiles, & quietas; quod proculdubio non contingeret, si lumen ad motum perspicui moueretur, sicuti nauta mouetur ad motum nauis; mouetur enim umbra ex necessitate ad motum*

C *aduersi luminis, nedum ad motum opaci corporis, a quo defluit: Quod vero de nauta dicitur, nempe ipsum per accidens moueri ad motum nauis, id tamen non efficit quominus nauta sit appellandus forma naui aßistens; quamuis enim necessarium sit formam informantem moueri per accidens ad motum subiecti corporis; nam, ut ait quandoque Aristoteles, motis nobis necessarium est & quæ in nobis sunt, omnia moueri; & alibi, existentia in sensibilibus motis mobilia esse oportere; quin etiam alibi, vbi mutat locum corpus, quare* 2.top. cap.3. loc. 24. 3.meta. t.9. 2.phy t.27, & 51.

re & quod in corpore existit; quamuis inquam oporteat formam informantem moueri per accidens ad motum corporis, in quo esse dicitur; non tamen sat est ipsi formæ, ne moueatur ad motum sui corporis, eam illi præesse, atque assistere, non autem illud informare; horum sane ratio est, quoniam informare non est æquale ei, quod est moueri ad motum subiecti, sed est specialius; neque ipsum aßistere illi æquiualet, quod est non moueri ad motum subiecti, sed eo est vniuersalius, proprie vero, vt ex Aristotele colligere licet, moueri ad motum subiecti æquiualenter inest ei, quod aliqua ratione dicitur esse in subiecto, nempe uel tanquam in loco, vel tanquam in continente; materia enim etsi Aristoteli negetur esse proprie omnium locus, non tamen inficiabitur Platoni eam eße quodammodo formarum locum; quippe reuera formæ informantes sunt in subiecto suo aliquatenus velut in loco; sunt præterea quædam formæ assistentes in eo, cui assistunt, velut in loco proprie, ac in continente, vt nauta, qui propterea mouetur ad motum nauis, in qua locatur, & continetur: aliæ vero formæ assistentes, quæ non sunt in subiecto, velut in loco, aut continente, vt quæ nulla ratione pendeant à subiecto, ad eius motum minime mouentur, sic Intelligentiæ, ac lumen haud sunt vlla ratione in subiecto, nec tanquam in loco, nec tanquam in continente: sed illi præsunt, atque illi aßistunt solummodo, & iccirco non mouentur ad motum illius.

A

loc. cit.

B

4. phy. t. 14. 15.

C

At

A *At uero materialis anima, quæ est infra conditionem Intelligentiarum separatarum, tanto non distat interuallo a natura corporea, quin aliquod corpus reperiatur in hac rerum uniuersitate dignum illius habitaculum (ut ita dixerim) cui ipsa tota intrinsecus insit, non adsit solum; eique uniatur, sitque associata per inexistentiam, ut forma informans suæ materiæ; non per meram assistentiam, puramque præsentiam; ita ut ad corporis, quod informat, mutationes & ipsa moueatur, quod* B *uulgo dicitur per accidens: Ita etiam Aristoteles alicubi nos docuit duo genera actuum perficientium corpora, siue duo animarum genera; alterum scilicet, quod corpus informat; alterum uero, quod corpori assistit, ueluti nauta naui: Duobus itaque modis animarum genus potest corpori coexistere, nempe uel per assistentiam, uel per inexistentiam, quam informationem appellant; & hoc ratione diuersitatis specierum animæ. Quod autẽ pertinet ad corpus, cui anima physice sociari consueuit,* C *duo item quum sint in hac Mundanarum rerum congerie ad animam ex se habitudinem habentium corporum genera; quorum alterius natura ita essentialiter completa est, ut Mentis non indigeat, nisi assistentis; alterius uero natura est huiusmodi, quæ nisi compleatur ab essentia informantis animæ, ilico sit interitura; primi generis est Mundus, corpusque cæleste, ex se intrinsecus perfectam naturam habens, in potentia tamen ad animam, & uitam; cui propterea sufficit commercium, siue consortium Diuinæ Mentis, & Intelligentiæ* 2. de an. t. 11.

ligentiæ separatæ per simplicem assistentiam, meramq; A
præsentiam; a cuius consortio corpus istud attollitur ad hoc esse perfectius, quod sit uiuens, animal, idque intelligens; non secus ac perspicuum ex se hoc aliquid existens actu, in potentia tamen ad lumen, seu ad esse illuminatum, a lumine sibi præsente ad perfectius esse euehi dicitur, dum ab eo fit actu illuminatum: sed in posteriori genere sunt corpora uiuentium sublunarium, quibus, ad hoc ne dissoluantur, necessaria est ea coexistentia, siue illud consortium animæ materialis, puta B
uel uegetalis, ut in plantis; uel etiam sensualis, ut in brutis animalibus; uel tandem quoque rationalis, ut in homine; quod consortium uulgo appellare consueuimus informationem, siue informationis speciem, sed communiori uocabulo; nam proprie uocatur uita. Ex his itaq; liquido constare arbitror animam in uniuersum corpori ex se ad eam propenso duplici ueluti coniugio nubere, ac bifariam cum eo consortium habere, nempe aut per assistentiam, meramque præsentiam, aut per inexisten- C
tiam, & informationem; ac proinde duas esse primas differentias uitam generatim sumptam diuidentes, Assistentiam uidelicet, siue Præsentiam Mentis abstractæ corpori cælesti, & Inexistentiam, siue Permansionem animæ materialis in tali corpore sublunari: Duæ igitur sunt primæ species in genere uitæ, nimirum uita Cælestis, & uita sublunaris.

vide lib. 5. cap. 27. & 28.

Quid

A

Quid sit vita sublunaris in vniuersum; & quomodo illam definiuerit Aristoteles, cuius hac in re sententia expenditur. Cap. X.

GE nunc speciatim vtriusque vitæ naturam introspiciamus, a vita sublunari exordium sumentes, ne declinemus a methodo nobis antea proposita, quæ a minus perfectis vbique progre- B *ditur ad perfectiora: Qua in re si quidem illud verum est, quod scriptum reliquit Aristoteles non vno in loco,* 1. de plan. c. 1. *Genera scilicet suis speciebus nomina dare, & definitiones; siue species & nomen, & definitionem generum, hoc* 2. top. c. 2. lo. 1. *est, a generibus suscipere; quum superius adinuenerimus vitam secundum genus esse naturale consortium, siue physicam coexistentiam animæ, & corporis ex se ad illam propensi; quum in hisce sublunaribus corpus,* C *quod ex se propensionem habet, estque in potentia ad animam materialem, nullum sit aliud, quam id, in quo est calor naturalis appellatus; quippe iste calor est quid, quo ceu vinculo materialis anima corpori adnectitur elementari, vt infra latius apparebit; & sane in connubio animæ, & corporis calor innatus est dos, aut pulcritudo corporis, ob quam anima quasi sponsus coexistit cum corpore, veluti cum sponsa; sic etenim dicebat alicubi Philosophus materiam esse sicuti feminam,* 1. phy. t. 81. *& formam vices obire masculi: propterea sane vita*

ſublunaris haud aliter definienda eſt, quam naturale A *conſortium, ſeu naturalis inexiſtentia, vel permanſio animæ materialis in corpore elementari mediante calore naturali primigenio. Quæ quidem ſublunaris vitæ definitio ſatis comprobari valet vlterius tum ratione, tum etiam Ariſtotelis autoritate; ratione quidē eo quia oppoſitorum oppoſita eſt vbique proportionabiliter eſſentia, & definitio; quum autem ſatis aperte conſtet mortem vitæ ſublunari opponi e diametro, veluti priuationem habitui; dixi mortē opponi vitæ ſubluna-* B *ri, non vitæ in vniuerſum, quia vita in communi non eſt morti obnoxia, quum vita cæleſtis ſit immortalis; ſi ergo mors iuxta oppoſitionem illam, ſecundum quā aduerſatur vitæ ſublunari, haud aliter definiri debet, quā eſſe deſinentia, ſeu finis, ac terminus, vel potius priuatio naturalis conſortij animæ materialis cum corpore ſublunari ex ſe ad illam propenſo, propter defectum caloris innati quemadmodum colligitur ab Ariſtotele tū paſſim alibi, tum maxime in Paruis Naturalibus non* C *vno in loco proculdubio vita ſublunaris non poteſt non* vide lib. 3. cap. 13. *definiri eſſe naturalis coexiſtentia, ſiue phyſica inexiſtentia animæ materialis in elementari corpore ſecundū ſe ad illam propenſo, mediante calore natiuo; Ariſtotelis autem autoritate id ipſum confirmari poteſt; nam* De reſp. c. 7. *ipſe conſimilem quandoque ſublunaris uitæ definitionē promulgauit, dum ſcilicet in Paruis Naturalibus appellatis definiuit ſublunarem uitam eſſe permanſionem, ac moram animæ uegetatricis cum calore; quod ſane*

idem

A idem prorſus eſt ac dicere vitam ſublunarem eſſe permanſionem animæ materialis cum corpore habente calorem natiuum, ſiue cum corpore ſublunari mediante calore innato; cæleſtia nanque corpora calorem in ſe non habent vllum; & miſta hæc apud nos inanimata non habent calorem natiuum appellatum; quo caret etiam Elementa ſublunaria. Ceterum ad exactam magis explicationem propoſitæ definitionis ab Ariſtotele de vita ſublunari, reuocandum illud in mentem venit, quod 1. de ort. an. cap. 50.
B alias obſeruauimus, In primis quidem Ariſtotelem ſenſiſſe vnicuique animæ ſublunare corpus informanti adiunctum eſſe corpus quoddam Diuinum, quo mediante illarum quælibet corpori huic elementari aſſociatur; taleque Diuinum corpus, & ſpeciatim illud, quod famulatur animæ vegetali, dum ipſamet vegetalis anima elementari corpori adiungitur, calorem protinus appellari, nomenque tale retinere ſemper quouſque anima iſta in hoc ipſo corpore moratur: Dum itaque ſcribit 2. de ge. an. c. 3
C Ariſtoteles vitam eſſe moram, ſeu permanſionem animæ nutritiuæ cum calore, nil niſi vitam eſſe animæ materialis cum elementari corpore calorem inſitum habente naturale conſortium, atque inexiſtentiam pronunciat. Deinde illud etiam animaduertendum eſt ex Ariſtotele cuique viuenti ſublunari animam contigiſſe compoſitam eſſentialiter, Plantis quidem ex vegetali generica, & ea, cuius merito determinata ſpecies plantæ conſtituitur, oleæ ſcilicet, aut vitis, aut vlmi; Brutis autem animalibus ex vegetali generica remota, ſenſitrice ge- 2. de ort. an. hu. cap. 1.

nerica proxima, & illa, qua species propria, & ultima cuiusque bruti determinatur, Leonis videlicet, aut Equi. Homini tandem ex vegetatiua generica remota, consimiliter, sensitrice generica proxima, & rationali specifica: quoniam Aristoteli primum anima vegetatrix inest illa eadem in fetibus, quae in animalibus perfectis, absolutisque. & alio in loco, Non fit idem simul & animal, & homo; nec animal, & equus; nec planta, & olea; & pariter in omnibus alijs huiusmodi. Quum itaque omnia viuentia sublunaria conueniant in participatione solius animae vegetalis; aliarum vero animae specierum singula perinde non insit in cunctis viuentibus nostratibus; propterea in definitione vitae sublunaris generatim satius esse duxit Aristoteles (ceteris praetermissis) unius animae vegetantis meminisse. Verum quoniam, vt infra suo loco apparebit, & liquido constat ex Aristotele alicubi scribente vegetabilibus omnibus inesse ipsum viuere propter animam vegetalem; animalia vero per se primo viuere propter sensitricem: quia inquam in genere vitae sublunaris vita vegetabilium, vita brutorum animalium, & vita hominis differunt inter se specie, & quoniam vita hominis speciatim essentialem obtinet habitudinem ad animam rationalem, siue humanam, vita vero brutorum animalium ad animam sensitricem; nec istius vtriusque vitae vlla consistit in participatione solius animae vegetalis, vt vita vegetabilium: quod apertum est item ex Aristotele dicente vegetabilibus vniuersis, quae gene-

rico

Marginalia: 1. aeth c. lt. — 2. de gen. c. 3 — 2. de a. t. c. 16. et 1. de plan. c. 1. — 2. de ana. 16.

A rico nomine viuentia nuncupat, inesse ipsum uiuere propter animam vegetalem; animalibus vero per sensualem; hominem vero esse, hoc est, uiuere; hoc enim Aristoteli uiuentibus esse est; hominem inquam esse, seu uiuere per animam rationalem; propterea non erit fortasse præter rationem uitæ sublunaris definitionem Aristoteleam extendere magis proprie ad uitam & brutorum animalium, & hominis, mutata coarctante illa particula uegetalis, aut nutritiuæ, in ampliantem particulam, materialis, & definiendo uitam sublunarem generatim esse permansionem, seu moram animæ materialis cum corpore in se habente calorem naturalem; anima enim materialis genus commune est ad actus intrinsece, ac essentialiter perficientes corpora omnium uiuentium sublunarium; cuius species sunt anima uegetalis, sentiens, & humana, siue etiam rationalis; quæ licet à materia non pendeat, quia tamen illam informat, ideo materialis dicitur. Sed quoniam nomen permanentiæ, ac moræ commune quoquopacto est ad differentiam constitutricem uitæ cælestis, immo & ad uitam æquiuoce dictam, quam supra obseruauimus agere Dæmones, & Manes assumpto sibi corpore non physice; quum sublunaris uitæ differentia specifica sit informatio, seu naturalis inexistentia, idcirco ut exacte definiatur uita sublunaris in uniuersum, prout contradistinguitur à uita cælesti, & magis intime uitæ sublunaris essentia explicetur, dicendum arbitror uitam sublunarem esse naturalem inexi-

2. de gen. an. cap. 3.

2. de an. t. 37.

B

C

stentiam animæ materialis in elementari corpore me- A
diante calore natiuo.

Quo innitatur, & conseruetur vita sublunaris generatim; & vtrum consistere valeat absque alimentis, ac omnino citra nutritionem. Cap. XI.

TA *ergo explicata natura, & essentia vitæ sublunaris generatim, iam* B *nunc sese nobis offert alterum caput circa illam examinandum, & hoc est, Quonam innitatur, & sustentetur, siue conseruetur vita sublunaris in vniuersum: Qua quidem in re certissimum ego puto vitam sublunarem eo niti, & conseruari, quo & anima materialis corpori elementari ad illam propenso consors, & adiuncta detinetur, si uita hæc nihil aliud est, quã naturalis inexistẽtia animæ materialis in corpore sublunari ex se ad illã* C *propenso; at vero huiusmodi anima nullius alterius beneficio in tali corpore detinetur, nisi eius, quo mediante primum, dum oriretur, corpori eidem fuit associata; quippe materialis anima, vt forma quæuis alia informans, antequam materiei, & corpori coniungatur, in eo desiderat præparationem quãdam, præuiamque dispositionem, sine qua nec illi adnecti posset, nec eidem adnexa permanere; huiusmodi aut præuia dispositio corporis ad materialem animam physice suscipiendam, susce-*

ptamque

A ptamque retinendam, multiplex est quidem, sed præcipua, & immediata est calor naturalis insitus, ac primigenius appellatus qui continens in misto animato ceteras omnes qualitates primas elementorum in vnum iunctas, eius temperamentum constituit; nam sicuti apud Aristotelem ignis in misto ad elementa alia relatus subit rationem formæ, ita prorsus calor in temperamento comparatus ad qualitates reliquas formæ rationem pariter habere debet; Hic naturalis calor disponit corpus B mistum ad materialem animam; animam talem dicto corpori colligat, & copulat nexu essentiali, ac intrinseco; inexistentem ipsam eandem in huiusmodi corpore conseruat, & detinet; atque vlterius animato ipsi, ac viuenti deseruit, veluti principale instrumentum ad vitæ actiones obeundas. Quæ omnia ijs maxime consentiunt, quæ afferuntur ab Aristotele tum vbi apertissime calori adscribit vim copulandi; tum præcipue scribente omnia viuentia, puta tu sublunaria, sortita esse C animam quæ nequaquam esse potest absq; naturali calore; tum quoque alibi dicente hunc in modum, Quum uero antea dictum sit uitam, & animam calore quadam contineri; iccirco in quo primo corporis loco, & in qua prima huius loci particula huiusmodi principium esse neceßarium sit, ibidem & animam uegetalem, quæ prima omnium est, haberi necesse est. & mox. Ceteræ igitur animæ sine uegetali esse nequeunt, uegetalis uero sine igne naturali. Et adhuc infra. Porro uitæ principium, in quibus habetur, deficere solet quum calor uitalis non refrige-

2. de gen. t. 50. 4. cæl. t. 35.

2. de part. c. 9.

4. meteor. c. 1.

de iuu. & sen.

de respir. c. 4.

cap. 7.

frigeratur, tunc enim idem, quod sæpe diximus, seipsũ A
Cap. 9. consumit. Et ulterius etiam. Quæ inter animalia honoratiora sunt, plus caloris sortita sunt; nã simul & animam sortita esse honoratiorẽ necesse est: tum alibi dicẽte,
de vit. & mor. uitam remanere remanẽte calore cordis, eoque dissoluto interire quippe anima quasi ignita, idest, quasi igne, seu calore inuixa sit, ac detineatur, & conseruetur in hisce partibus, quapropter fit ut oporteat uitam, & caloris incolumitatem, mortem, & caloris corruptionem esse simul; uita nanque calore conseruatur; quod & alio in B
3. sect. pro. 17 loco repetit ijsdem fere uerbis, uitam scilicet calore foueri, & conseruari. Ex quibus omnibus aperte iam constare potest, uel ex mente Aristotelis calorem innatum esse id, quo materialis anima corpori huic elementari adnectitur, ipsique adnexa detinetur. Quum itaque calor naturalis insitus illud sit, quod conseruat, & detinet materialem animam in huiusmodi corpore sublunari, proculdubio uita sublunaris, quæ est naturalis inexistẽtia animæ materialis in corpore elementari C secundum se ad illam propenso, nullo alio per se primo uiui potest, aut conseruari, quam calore natiuo, ut propterea recte definita fuerit esse naturalis inexistẽtia materialis animæ in corpore sublunari ex se ad eam propenso, mediante calore natiuo. Sed quia calor innatus, ut qualitas in temperamento a ceteris distincta, naturali propensione, ob insitam sibi leuitatem perpetuo sursum tendere contendit; profecto nisi ipse ceu alligatus materiei cuipiam humidæ, ac tenaci apud nos detineretur

A tur, sponte ad preprium locum euolaret: quamobrem ipsum alligauit Natura sagax pingui, ut ait Aristoteles ac tenaci substantiæ humoris primigenij, seu radicalis nuncupati; qui sane humor sui lentore, ac uisciditate calori est impedimento ne cito a uiuentibus hisce sublunaribus euolet ad æthera; nam illum, ad instar cuiusdam glutinis, corpori alligatum retinet: quo factum est ut nõ omne humidũ calorẽ deorsum trahat, & retineat, sed pingue solummodo, quod lentoris, & uisciditatis est ma- de lon. & br vi. c. 3.

B gis particeps, ut cera, oleum, pix, adeps, resina, & alia id generis; unde uulgatum est dogma illud inter Philosophiæ, ac Medicinæ cultores, vitã consistere in calido, & humido, ex Aristotele ipso depromptum, qui aliquãdo asserere non dubitauit uitam esse calidum, & humidum. Cæterum si contigerit, quod plerunque contingit, a caloris natiui uigore superari uirtutem humoris primigenij, tunc calor humorem, tanquam sibi obstantem ad ascẽdendum, atque ideo ueluti sibi contrarium lod. eiu

C continue depascit, ut eo consumpto, libere ualeat, quo propensus est quantocius euolare: propterea isti radicalis humoris consumptioni recte itidem Natura consuluit duplici ratione una est interuẽtu refrigerij cuiusdã, quo caloris æstus temperaretur, eiusque uires ideo hebetatæ, ac remissæ non ita facile possent insitum humorem absumere: de quo refrigerio fuse agit Aristoteles in Paruis Naturalibus inquiens. Calorem insitum in animalibus uel aere tum ambiente forinsecus, tum inspirato intrinsecus, uel etiam aqua refrigerari, & hoc esse pro de resp. c. 8. 10. 11. 12. 13. & lib. de vita, & mor.

diuer-

diuersitate animalium; nam calor in exanguibus, & insectis, quæ non respirant, & habẽt calorem exiguum, refrigeratur ab ambiente aere forinsecus; in sanguineis uero pulmonem habentibus aere inspirato intrinsecus; sed in piscibus pulmone carentibus aqua uel ambiente, uel etiam intrinsecus attracta per branchias; in plantis demum ab aere, ac terra forinsecus ambiente: uerum hac de re alibi fusius: Altera uero est interuentu alimentorum per nutritionem auocando calorem natiuum aliqua ex parte ab humore radicali ad alimentarem, B *tum quia humor alimentaris insito calori est magis infensus, magisque contrarius, quam sit radicalis, qui eo pinguior est, & magis aereæ naturæ; tum quia Natura semper agit quod melius est, siue minus malum; sed præstat, seu minus est incommodum consumere humorem alimentarem, quam radicalem; & hisce nominibus calor insitus consumit potius, ac magis humidũ alimentare, quã radicale, ubi agere poßit in utrunque: His de caussis etiam simile quid in lucernis olearijs cõ-* C *tingere uidemus; si enim oleo quidpiam aquæ admistũ fuerit, lucernis accensis flamma statim consumere tentat humiditatem aqueam, tanquam sibi magis contrariam, & minus necessariam, retardando, quantum fieri potest, olei consumptionem; cuius illud signum est euidentissimum, quod flamma in dictis lucernis ab initio per aliquod spatium temporis crepitare consueuit, denique uero quieta sub finem ardere solet; crepitus autem flammæ ab aqua sunt, non ab ardente oleo: Sic in*

de an.intell. c.10.

A

ignem

A ignem immissæ olearum, & lauri frondes primum cre-
pitant, denique silentes ardent, non nisi quia, & in eis
primo loco flamma depascere studet amurcā, seu aqueā
humiditatem, remittendo propterea quadantenus olei
consumptionem: Quo factum est etiam vt diutius per-
duret ardens lucerna, cui aliquid aquæ insit, quam cui
purum oleum; quod sane quotidiano experimento com-
probatur in lampadibus templarijs aqua semiplenis;
minus enim olei ardentes absumunt, quam si aquā non
B habuerint; magis nanque igni resistit oleum limphatum
puro: Ita ergo proportione quadam euenit per nutritio-
nem in viuentibus hisce nostratibus; in quibus vt re-
tardaretur, quantū fieri poterat, radicalis humidi ex-
terminium, prouida Natura per nutritionem humidi-
tate alimentari quoquopacto tentat auocare calorē na-
tiuum à radicalis humoris absumptione ad alimenta-
rem; non fortasse (vt vulgo dicitur) studens illud refice-
re, quod actione caloris fuit dissipatum prius; quoniam
C vtriusque humoris, & alimentaris, & primigenij por-
tio insiti caloris actione quum in animantibus iugiter
absumatur, irrestaurabilis est primigenius humor iam
deperditus; alioquin assiduis alimentis immortale con-
seruari posset sublunare animans; quod nemo dixerit
vel parum in Philosophia exercitatus adhuc accidisse,
aut accidere posse: at humoris alimētosi portio refici qui-
dē potest quoquopacto; ceterum in eius refectionem non
est à Natura per se primo instituta nutritio; neque ali-
mentū, & nutritio necessaria sunt omnino ad hoc ut re-

stauretur id, quod e corpore nutriendo effluxit; siue, vt A
melius dicam, finis cuius gratia data fuit à Natura
viuentibus hisce nutricatio, non est vt instauretur sub-
stantiæ viuentis portio iam deperdita, siue humiditas
alimentosa prius à calore consumpta; nam dum anima
vegetans in nuper concepto animante nutritionē incipit,
tunc certe alimentum non potest reficere substantiā hu-
midi alimentaris iam consumpti; quia quū antea viuēs
istud nusquam fuerit enutritum, haud sane potuit in eo
consumpta fuisse portio vlla humiditatis alimentaria. B
Hic me retardat vir Doctissimus inquiens priorē illam
fetus vitā primis post conceptū diebus sine nutricatione
traduci, quia nutritione opus non est, vbi partiū nullus
exhaustus: postquā vero discretæ sunt, & delineatæ par-
tes, statim & nutriri, & augeri prima vice fetum: Nā-
que vt ante conceptū semē absq; vlla partium delinea-
tione dies aliquot in vtero transigere potest sine altione:
quippe tunc purū adhuc est semē, quod ex se non alitur:
aluntur enim partes in fetu formatæ; ita post conceptum C
statim quum semen partes delineet, ac formet; necessa-
rium est plane ilico à conceptu efformata quantulacunq;
particula, quæ vel ipsis primis diebus ante alias oēs, post
cōceptionis actum, statim enasci dicitur, siue ea sit Cor,
siue Iecur, siue quæuis alia spermatica, vti disertissime
lib. 5. *demonstrat in suis Physiologicis Disquisitionibus acu-*
tissimus Costæus, necesse est inquam partē illam primis
post conceptū diebus ali, & augeri; quod similiter in dies
de ceteris asserendū est, quæ deinceps in fetu efformen-
tur;

A tur, neq; enim eo tẽpore, quo maxime vrget incrementi necessitas, animam in particulis nuper efformatis ociari sedentariam rationi cõsonum est; sed puro est simile figmento, particulas primo post conceptũ in fetu formatas expectare omnium aliarũ discretionem, vt simul cum illis ali, & augeri incipiant; ita enim fetus non aletur, neque crescet toto primo quadragenario; quum certo constet partium efformationẽ in fetu non absolui ante quadragesimam diem à conceptu, id tamen experimento re-
B fragatur, quo certum est fetum à conceptu, toto primo quadragenario in dies augeri, & partes, quæ prius efformantur, prius etiam ali, & augeri; Quare dicendum est fetum primis post conceptum diebus alimento vti, si non ad restaurationẽ deperditi, quia nil adhuc fuerit cõsumptum; saltẽ & ad auocãdum magnum calorẽ insitũ, qui viget in fetu, ab humoris primigenij consumptione; & ad partiũ nuper genitarum nutritionem, & auctionem; qua maxime indiget fetus exilimus: Quod si
C accipias fetum ante omnium partium originem, is nondum fetus est, sed semen, in quo nulla sit pars delineata; nec vere alitur, quia in animali non aluntur nisi partes proprie dictæ; totum enim ad partium altionem ali, & auctionem augeri, testis est Aristoteles alicubi: sed iam redeamus vnde nostra defluxit oratio. Præterea si puer in vtero degens, siue in lucem hanc editus, hoc priuilegiũ haberet, vt nihil suæ substantiæ diffl ueret, neq; primigeniæ, neq; alimentariæ, nihilominus illũ nutriri deceret, ac oporteret; deceret quidẽ, vt auocaretur calor à

1.de gent.35.

tam celeri consumptione humidi substantifici; oporteret autem, vt in debitam molem augeri posset, quod obseruat Aristoteles, ac omnino vt acquireret iustam organorum quantitatem; quia multa instrumenta idonea, & apta nō sunt ad actiones obeundas, nisi certam magnitudinem adepta fuerint; assequuntur autem in animantibus organa decentem sibi quantitatē per nutritionem ex alimentis: Quocirca instauratio deperditi nō est caussa propria, seu proxima, propter quā viuentibus hisce nostratibus à Natura traditus est alimenti vsus, vt vulgo dicitur; etsi reuera nutricatio quadantenus huic instaurationi consulat, hoc est, per accidēs, ac ex necessitate materiæ; atq; ideo nutritio secūdaria quadā ratione à natura viuentibus indita esse videatur: quo sensu Philosophis dicere placuit nutritionē esse instaurationem eius substātiæ, quæ à corpore nutriendo effluxit, mediāte alimento; quibus habetur non quidē vera nutritionis definitio, sed quædā eius explicatio, siue descriptio p accidentalia, quasi dicatur nutritio instaurare mediante alimento id, quod e corpore nutriendo effluxit; ceterū nutritio proprie definienda est conuersio alimenti in substātiam eius, quod nutritur, vt calor insitus quoquopacto auocetur à consumptione humidi radicalis, & vt organa corporis iustā sibi magnitudinē acquirant, retineātque, quo possit vita diutius conseruari, & viuēs probe suo munere fungi: sic ergo refici quidem potest humidum alimentare, sed eius refectio non est caussa finalis nutritionis, nec per se primo ad vitam necessaria.

3.de an.t. 59.

A B C

Am-

A Amplius quid si dixero in nutritione haud vere, ac proprie refici humiditatem alimentosam? quia nanque ulla non est alia ratio auocandi calorem insitum a consumptione humidi substantifici, nisi ei depascendum proponatur humidum alimentare; ideo posterius alimentum quum succedat in usum prioris iam consumpti, nempe in auocationem caloris a celeri consumptione humidi substantifici, dicitur secundario restaurare humidum alimentare iam consumptum, dum in eius officium succedit: sic etiam aqua, vel alia humiditas iniecta in oleum, quod est in lampade, aut ardente lucerna, retardare solet consumptionem olei, auocando, diuertendoque calorem ignis quoquopacto ab exterminio olei ad seipsam: ea vero ante olei finem consumpta, si denuo alia eius portio admisceatur oleo, hæc proprie non restaurabit oleum, neque aquam, neque aliam humiditatem antea consumptam, sed bene in eius officium succedet; quod est retardare consumptionem humidi, siue olei residui, C auocando totis viribus ab eo flammam; ita ergo alimentum posterius in officium succedit iam consumpti auocando insitum calorem ab exterminio humidi radicalis, ac primigenij; non illud proprie reficit: & hæc omnia fiunt ubi calor humorem superet, atque absumat. Sin autem caloris uirtus humoris vigorem non superet, neque alimentum, neque nutritio ad vitam est necessaria; quia nisi calor vim habeat supra humorem, humor a calore non absumitur; quocirca non indiget humor vt calor ab eo auocetur, & diuertatur ad alimenta;

ta; neque, vt vulgo dici consueuit, indiget humor sui refectione per nutritionem ex alimentis; Immo quum iste humor primigenius in viuentibus hisce sublunaribus haud consistat in indiuisibili, sed habeat notabilem latitudinem, siue quantitatem effatu dignam; quemadmodum contingit lucernam cum notabili quantitate olei ardentem perdurare multas horas absque eo quod illi nouum oleum extrinsecus iugiter apponamus in locum eius, quod assidue consumitur; ita profecto nihil est, quod prohibeat vitam sublunarem per differentiã temporis effatu dignam consistere posse citra vsum alimenti, & sine altione penitus, etiamsi calor humorem assidue depascere constituatur. His de caussis fieri potest vt multa viuentia sublunaria sine alimento, & absque nutritione quandoque viuant diutius; huiusmodi sunt semina omnia tum animalium, tum maxime plantarum, quæ vltra annum in horreo fecunda seruantur; oua item cuncta & prolifica, & subuentanea, vt monstrat Aristoteles; vniuersa pariter serpentium genera, vrsi, glyres, & alia bruta; quæcunque hyeme latent in terræ penetralibus, assertore Galeno; consimiliter homines non pauci, quorum diuturnã vitam agentium sine ullius alimenti assumptione plenæ sunt exteræ, ac nostrates historiæ: verũ de hac re latius in peculiari tractatu agimus, quem Deo fauente, propediem in lucem edemus inscriptum De ijs, qui diu sine alimento viuunt. Ex traditis ergo iam satis constare potest illud, quo per se primo, & immedia-

A B C

2. de gen an. c. 3. & 4. de resp. c. 7.

4. loc. aff. c. 1.

A te innititur, & conseruatur, seu sustentatur vita sublunaris in vniuersum, esse calorem naturalem, quem primigenium vocant, & partibus corporis viuentis infixum, a primordijs generationis cum animati temperamento genitum, non influentem, & aduentitium, sine quo multæ partes, vt in syncope, aliquando per plures horas in uita seruantur; quo nomine alicubi dicit Aristoteles necessarium esse seruari calorem, si animal victurum sit; nam solus calor insitus ab ortu ad interitum idē de iu. & sen. in f.
B seruatur in animatis sublunaribus, influens uero & aduentitius ex alimentis est, & in dies varius, semperque nouus: Certum est item humorem radicalem, ut qui ad vitam eo solum nomine confert, quia impedit ne calor detinens animā in corpore sursum a nobis euolet, conseruare vitam secundario, & velut id sine quo non permaneret calor hic apud nos in uiuentibus inferioribus: Manifestum est similiter vitæ sublunari conseruandæ adhuc paullo remotius inseruire ambientem
C aerem, aquam, ac terram tum extrinsecus refrigerantem, tum intrinsecus temperantem caloris insiti feruorē; nam tale refrigerium ambientis haud alia ratione vitam sublunarem conseruare dicitur, nisi quia temperando caloris æstum, eiusque uires ideo remittendo, ac hebetando, prohibet quominus tam cito ualeat calor insitus humidum radicale absumere, illoque absumpto, sursum euolare: Patet postremo alimentum, & nutritionem non esse quiddam necessarium ad uitam sublunarem; atque ubi ei opem fert, quia id non præstat, nisi

auocando

*auocando ca lorem aliqua ex parte a consumptione humidi rad icalis, illumque diuertendo ad alimentare; ea- A
propter nutritio, & alimentum dicitur sustentare uitam remote, ac fere per accidens: Vnde liquido iam apparet caussam per se, ac immediatam longitudinis, & breuitatis uitæ sublunaris nullam esse aliam, nisi caloris natiui cum humido radicali proportionem, & improportionem; quanto enim calori humor fuerit proportionatus, & secundum uigorem æqualis, tanto humor poterit cum subiecti uiuentis sanitate actiuitati caloris B
obsistere, ac ipsi esse impedimento, quominus tam cito euolet ad æthera; & hac ratione uitam producere longius: Quanto autem uicissim humor calori fuerit improportionatus, si quidem humor calorem in uirtute superauerit, tanto citius calor ab humore suffocabitur, & uita morti cedet; si uero ex aduerso calor humorem uiribus excesserit, tanto celerius humor a calore absumetur, calor euolabit, & uita dissoluetur: Alia tamen minus præcipua uitæ longitudinis, ac breuitatis caussa C
est non ex instituto Naturæ, sed ex materiæ necessitate, ob quam arbores multæ diutius uiuunt quam animalia, & bruta nonnulla quam homines; quia scilicet calorem insitum debilem obtinuere, & humidum primigenium crassum, ac dissipatu difficile; quum ex instituto Naturæ species humana brutorum genere uiuacior existat, & animal generatim plantarum genere longæuius: Verum de sublunaris uitæ longitudine, ac breuitate quũ generatĩ egerit ex professo Aristoteles; speciatim*

A *tim vero tractare illius interſit, qui peculiarem contemplationem inſtituit de natura tum plantarum, ſeu vegetabilium; tum brutorum animalium; tum denique hominis; propterea ſufficiat nos hucuſque perueniſſe; atque eo magis, quo exquiſita de longitudine, ac breuitate vitæ ſpeculatio ex ſe integrum volumen, atque hoc longe maius expoſtulat; vt quæ integram ſibi Phyſiologiæ partem adſciuerit; quam poſt hanc excolere licebit. Vita ergo ſublunaris generatim nititur, & conſeruatur*
B *per ſe primo quidem calore natiuo primigenio; ſecundaria quadam ratione humore radicali; remote vero, ſed ex neceßitate refrigerio ambientis; remotiſſime, ac non neceſſario alimentis.*

De Proprietatibus vitæ ſublunaris generatim, & operationum illius. Cap. XII.

C ISO *igitur quid ſit, quoue innitatur, ſiue conſeruetur vita ſublunaris generatim, ratio nunc dictat vt eius proprietates inueſtigemus: Has e duplici fonte poſſumus haurire; alter eſt materialis anima participata, & alter eſt corpus elementare illam phyſice in ſe habens; ſiquidem vita hæc definita eſt eſſe naturalis inexiſtentia animæ materialis in corpore ſublunari mediante calore natiuo. Quod itaque pertinet ad animam materialem participatam, quum anima quælibet huiuſmodi, ſiue ſit vegeta, ſiue ſentiens, ſi-*

ue humana, ita in esse à corpore dependeat, ut ad subiectæ materiæ immutationem à generante, seu ab efficiente oriatur suo modo; quod alias ostendimus; & orta sublunare corpus informando sic ab eo patiatur, ut ad corporis lationem moueatur, dimensionem extendatur, decretionem minuatur, partitionem diuidatur, & dissolutionem moriatur, ut alibi fusius explicauimus; propterea fit ut ea uitæ species, quæ constituitur in esse ab inexistentia naturali animæ materialis in corpore habente calidum innatum, sit generationi, siue ortui, mortique obnoxia; generationi quidem, siue ortui, ad originem illius animæ, à qua dependere dicitur; morti autem ad eiusdem animæ interitum. Quod uero spectat ad elementare corpus, quod materialem hanc animam interuentu caloris innati physice participare dicitur, quum tale corpus, ut cetera omnia sublunarium corporum genera, materia prima nitatur, cuius ea est innata propensio ad nouas formas accipiendas, ut nulla eius portio sit, quæ unica forma perpetuo contineri, & satiari ualeat; iccirco fit ut materiæ illa pars, quæ materialibus animis perficitur, nulli earum perpetuo nexu, & indissolubili ualeat adiungi; Quare illud euenit ut omnis anima materialis sigillatim quandoque materiei aduenerit, adiunctaque fuerit necessario; qui est illius ortus; & quandoque à materia sit recessura, siue disiungenda; qui est eiusdem interitus: Quemadmodum autem aduentu animæ materialis in corpus elementare ad eam propensum uita sublunaris enasci dicitur;

de ort. an. hu.

1. de ort. an. c. 13. 15.

2. de ort. an. c. 1.

A B C

ita

A ita eiusdem animæ ab eodem corpore discessu eadem uita dicitur morti cedere. Conditio ergo vitæ sublunaris in vniuersum vna ea est, vt generationi, & corruptioni, siue ortui, & interitui obnoxia esse dicatur. Præterea quum vita sublunaris non sit vnio animæ cum corpore, sed eiusdem cum illo post actum vnionis permansio, & coexistentia physica, siue consortium naturale; quumque coexistentia nulla momentanea sit, sed præsertim hæc duret necessario per aliquod spacium tem-
B poris, nanque vel Aristoteli quidpiam generari non potest continuo, & corrumpi, sed genitum vnumquodque debet aliquandiu in esse subsistere; sane inter alias conditiones hanc etiam obtinet vita sublunaris, vt non sit momentanea, sed temporaria, hoc est, tempore mensuretur, alias quidem breui, alias autem longiori, nunquam tamen æterno, quum sit mortalis: Quæ omnia clare nos docuit Aristoteles inquiens alicubi cælum suis motibus admetiri spacia vitæ omnibus viuentibus
C sublunaribus; & alibi vitam uniuscuiusque numerum habere, & eo determinari; omnem vero vitam mensurari circuitu, siue motu cælesti; non tamen eodem prorsus circuitu omnem vitam admetiri, sed hanc quidem minori, hanc vero maiori; his enim annus, his autem maior, alijs autem minor circuitus est mensura: Quum igitur mensura motus cælestis apud Aristotelem illud sit, quod appellatur tempus; aperte satis constare potest omnem vitam sublunarem tempori subiectam esse, & eo admetiri. Amplius quum vita

8. phy. t. 63.

de mund. c. 6.

2. de gen. t. 57.

4 phy. passim.

sublunaris essentialem habeat habitudinem non ad animam solum, verum etiam ad corpus; & si ad animã, ad eam, quæ dicitur materialis; propterea factũ est vt oẽs operationes vitæ sublunaris in genere obiri debeant ab agente materiali; quumque omne agens, quod aliqua ratione commercium habere dicitur cum materia, siue in obeundis proprijs operationibus materiei ministerio vtatur, siue non, necessario vel quandoque alio nomine à materia impediatur, vel id solum patiatur vt laboriosam habeat quamlibet diuturniorem operationem, etiam illam, in qua obeunda materialis organi officio non vtitur, vti est humanum intelligere, nedum ceteras, quæ materiale instrumentum postulant; quamuis autem hæc operatio inter alias functiones hominis A B

10. æthic. c. 7. *assiduissima sit, vt monet Aristoteles, quũ assidue magis contemplari, quam operari quippiam possimus; quo nomine paullo post inquit Aristoteles operationem contemplatiuam esse indefatigabilem; intelligendum tamen est hoc nõ absolute, sed magis quam ceteræ operationes, vt quæ minus liberæ sint à materia; par est enim functiones quo magis à materiæ consortio absoluuntur, eo esse posse aßiduiores; sed tamen si quoquopacto cum materia commercium habeant, simpliciter perennare nequeunt: quo factum est vt vnumquodque viuens sublunare in diuturna quauis operatione ociari cogatur, seu requiescere aliquantisper opus intermittens; solæ nanque Mentes penitus à materia separatæ perpetuam operationem indefesse moliuntur non nisi* C

quia

A *quia materiæ consortium non habent, quæ vbique radix, & seminarium omnis imperfectionis existens hoc semper efficit, vt agentia vniuersa, quibus inest, ex necessitate in diuturniori actione defatigentur adeo vt illam intermittere cogantur: Quocirca vita sublunaris hanc aliam habet conditionem, vt nequeat in continua operatione uersari, sed in longa qualibet actione defatigetur, ita ut quietis alicuius indigeat necessario: Si enim quemadmodum non vno in loco scribit Aristo*

B *teles, humana omnia ad assidue operandum defatigantur, & imbecillia sunt; multo sane magis hoc de alia quacunque vita sublunari, quæ infra naturam humanæ vitæ contineatur, est asserendum, aut saltem non minus, tum quoniam humana vita paullo magis a materiæ commercio absoluta est, quam cetera sublunaria vniuersa, quod infra suo loco monstrabitur; tum etiam quoniam in uno homine omnia ea sunt actiua principia, quæcunque in reliquis hisce uiuentibus sublunari-*

10. æthic. c.4. 2. mag. mor. cap. 19.

C *bus reperiuntur. Conditiones igitur uitæ sublunaris generatim constat esse huiusmodi; uitam scilicet sublunarem quamlibet esse ortui, mortique obnoxiam; haud momentaneam, sed temporariam; non semper in negotio degentem, sed ociosam aliquando, siue ab opere quiescentem, ac diuturnam quamlibet operationem haud sine labore sustinentem: Quum autem actiones vniuersæ proportione quadam necessario respondeant essentiæ illi a qua proficiscuntur, plane rationi consonum est ad conditiones uitæ sublunaris, & animæ materialis, actio-*

Vide lib. 3. cap. 14.

nes

nes uniuersas uiuentium nostratium generationi, & corruptioni obnoxias esse; siue ortui, & interitui; tempori subiectas esse, non momentaneas; uti uel de ipso intelligere quandoque monet Aristoteles; nec iugiter, indefesse, aut irrequiete perennare posse. Verum de his infra speciatim fusius in unoquoque sublunaris uitæ genere tractandum. A

de mem. & rem. cap. 1.

Quotuplex sit Vita sublunaris, siue quot, quæue sint primę illius differētię, seu species. Cap XIII. B

D exactam plane uitæ sublunaris generatim sumptæ considerationem illud unum remanet explicandum, Quotuplex ipsa sit, siue in quas differentias, aut species primum diuidatur: Qua de re certe si Aristotelem consulamus, uitam sublunarē in uniuersum diuidere fortasse poterimus in duas differentias, & species primas, nempe in uitam plantarum, & in uitam animalium; scribit enim aliquando Philosophus hac de re ita, Vitam autem, quam definiuit Dionysius per nutritionem, non secundum unā speciem uidetur dici; sed altera quidem animalibus, altera plantis inest. Nisi dicamus hanc esse diuisionē potius uitæ in communi, quæ partiatur in uitam plantarum, & uitam animalium; animalium inquam tam sublunarium, quam cælestium; siquidem & alibi admonet animalia cælestia perfecta cum nostratibus C

6. top. cap. 2. loc. 73.

1. de plant. c. 1.

hisce

A hisce diminutis quiddam habere cummune, quod uocatur vita; quo nomine recte sane damnasset Dionysium Philosophus definientem vitam in genere per nutritionem, quæ nullo pacto cõuenit vitæ animalium cælestiũ. Ceterum iam distinximus uitam generatim in cælestẽ, & sublunarem; sublunaris autẽ partitionem dum inquirimus ex instituto (quod nusquam præstitit Aristoteles, vbique, & præsertim loco allegato de Vita perfunctorie agens) rei naturam altius introspicere, &
B caussam diuersitatis specierum uitæ huius indigare necesse est. Qua quidem in re licet uita sublunaris in uniuersum sit naturalis inexistentia animæ materialis in corpore sublunari mediante calore natiuo; quia tamen multæ sunt species in genere animæ materialis appellatæ, & multis modis animæ istæ in tali corpore inexistunt; propterea factum est vt ad uariam inexistentiã differentis animæ in corpore elementari, necessario sublunaris vitæ species sint multiplicandæ. Quum itaq;
C tres sint primæ species animæ materialis, uegetatiua nimirum, sensitrix, & humana; sintque illarum cuiuslibet duo actus, iuxta quos elementari corpori prædicto uniuntur, nempe actus primus, qui est animæ substantia; & actus secundus, qui dicitur operatio ab animæ substantia proficiscens; Quod quidem attinet ad actum primum, iuxta illum non consimiliter inexistunt omnes animæ materiales in corpore, quod informant; quum enim essentia cuiusque animæ materialis 2. de ort. an. hu. c. 1.
constituatur multis partibus (nam Aristoteli dantur 8. phy. t. 9.
sub-

8. meta. t. 9. *substantiæ intellectuales compositæ ex materia, & forma, præter sensibiles; eæ uero non sunt nisi animæ)* A
Anima intrinsece componitur in plantis quidē ex uegetali generica, & ea quæ propriam plantæ speciem constituit diuersam a ceteris; in brutis autem animalibus ex uegetali, & sensitrice generica, hac quidem proxima, illa uero remotiori, & ea quæ determinat certam bruti speciem; in homine tandem ex uegetali, sensitrice, ac rationali: Essentia uegetalis animæ in stirpibus tum quoad partē genericam, tum etiā quoad B
partem specificam, inexistit in corpore suo extensibiliter, & secundum omnem sui dimensionem; huiusmodi autem rei euidentissimum illud est argumentum in stirpibus, quia illarum pars unaquæque, etiam ab alijs diuisa uim habet constituendi nouam stirpem eiusdem speciei, ut mox latius apparebit; quod sane haud contingeret, si anima plantæ, quoad sui partem quoq; specificam expansa non esset in omnes subiecti corporis particulas: Ita etiam essentia sentientis animæ in brutis C
animalibus tum iuxta partes genericas, uegetalem nimirum, & sensitricem; tum quoq; iuxta sui partem specificam subiecto corpori coextenditur, quod in insectis manifesto experimento comprobatur, dum bipertito lumbrico pars utraque coalescens ex uno duplicem lumbricū efficit: Essentia uero animæ humanæ quamuis iuxta sui partes genericas, uegetatricem inquam, & sensualem, corpori nostro coextendatur; nihilominus iuxta sui partem specificam, quā uocamus animam

A *mam rationalem, in nobis ineſt indiuidue, tanquam punctum in corpore, hoc eſt in vna tantum corporis noſtri particula, & in ea non extenſe; id quod fuſius alibi demonſtrauimus: ex his neceſſario ſequitur in-* de ort. an. hu.
exiſtentiam animæ humanæ in corpore noſtro ſecundum ſpeciem differre ab inexiſtentia & animæ irrationalis in corpore bruti, & animæ vegetalis in corpore plantæ; atque ideo vitam humanam ſpecie diſtingui à vita brutorum animalium, ſimul & à vi-
B *ta plantarum. Verum quod pertinet ad animæ actum ſecundum, neque penes illum omnes conſimiliter animæ materiales in elementari corpore phyſice inexiſtunt; nanque anima humana corporis commercium habet penes actum primum, & penes illum ſecundum, qui ſibi communis eſt cum ceteris animis inferioris naturæ; at penes ſui operationes proprias, quibus à reliquis animis contradiſtinguitur, partim cum corpore conſortium habere dicitur, vt in riſu, admira-* de mem. & rem. cap. vlt.
C *tione, reminiſcentia, & huiuſmodi; partim à corpore abſoluitur, vt in contemplatione, velle, ac nolle, & alijs;* 2. de gen. an. c. 3.
quemadmodum alicubi ſcriptum reliquit Ariſtoteles, & nos alibi, atque infra fuſius diſputamus: At vero de ort. an. hu.
eſſentia & vegetalis, & ſentientis animæ vbique inexiſtit in corpore ſubiecto iuxta vtrunque actum, primum videlicet, ac ſecundum; quippe omnes iſtarum animarum operationes neceſſario indigent aliquo inſtrumento corporis, in quo fiant; nō tamen ſimili modo; nam anima vegetalis corpori ſuo coextenditur & quoad eſ-

 ſentiam,

sentiam, & quoad plurimas, ac fortasse omnes sui operationes; nulla etenim particula est in corpore vegetantis, quæ statutis temporibus non alatur, atque augeatur; adde etiam, si placet, quæ non generet quoquopacto sibi simile, puta saltem dum in nutritione conuertit alimentum in sui naturam; nutritio etenim vel ex Aristotele dicenda est generatio quædam; sed proprie loquendo actio vitæ vegetalis propagatio sobolis nuncupata, quæ est generatio simpliciter noui indiuidui in eadem specie, à nutritione, atque augumento diuersa est, & vni tantũmodo parti vegetabilium à Natura est adscripta, nimirũ illi, quæ semen gignit: Nisi etiam dicere velimus insitã esse vnicuiq; particulæ in stirpibus vim, & facultatem generandi nouã plantam eiusdẽ speciei; quod sane constare potest apertissime tum ex Aristotele aliquando scribente plantas vbique, siue in qualibet sui parte habere potentia radicẽ, & germen; tum etiam ex rei natura, nimirũ ex varietate propagationis & naturalis, & artificiosæ, quã in stirpibus obseruare possumus, vt luculenter adnotauit Doctissimus Præceptor Costæus in suo illo vere aureo libro De vniuersali stirpium natura; cuius dogmata in proposito quicunque viderit, apertissime cognoscet singulas plantarũ particulas in vniuersum habere vim generandi, seu germinandi, vt ait Aristoteles; ac proinde singulas operationes animæ vegetalis, nutritionem scilicet, augumentum, & propagationẽ coextendi toti corpori, seu conuenire singulis particulis corporis vegetabilium. Ceterũ in brutis animalibus essentia

[Margin notes: 1. de gen t. 38. 39 41. — De lõg. & br. vit. cap. vlt. — Lib. 1. c. 13. & 40. — De lõg. & br. vit. cap. vlt.]

[Margin letters: A, B, C]

A *sentia quidem animæ irrationalis corpori subiecto coextenditur; nulla tamē est brutorum operatio, quæ corpori similiter coextēdatur; ossa nanque, aliæq; partes in bruto animali existunt, quæ nullam penitus habent operationem sensualem; neque enim tactum, qui est omnium sensuum maxime materialis, & corpori extensus. Differt igitur naturalis inexistentia vegetalis animæ in corpore stirpis, saltem secundum speciem, ab inexistentia sentientis animæ in corpore bruti, non minus quam ab*
B *istarum vtraque seorsum differat naturalis inexistentia animæ humanæ in corpore nostro: Ex quibus item aperte constat in genere vitæ sublunaris, quæ definita est esse naturalis inexistentia materialis animæ in corpore habente calorem innatum, differre vitam plantarum à vita brutorum animalium, & vitam humanā ab vtraque illarum, saltem secundum speciem. Tres itaque sunt species vitæ sublunaris, nimirum uita vegetalis, vita sensualis, & vita humana.*
C

Quid sit vita vegetalis in vniuersum, & quomodo definienda. Cap. XIV.

E istis vero speciebus vitæ sublunaris seorsum tractaturi, propositæ nobis ab initio viæ insistentes primo loco vitæ vegetalis naturam contemplabimur, Quod ergo pertinet ad essentiā, siue ad quidditatem vitæ vegetalis in vniuersum, ita ex an-

tea explicatis unicuique manifestũ esse arbitror vitam A
vegetalem generatim acceptã nihil aliud esse, quam naturalem inexistẽtiam animæ vegetalis in corpore, quod informat, mediante calore natiuo, vt superfluum esse iudicem in ista speculatione diutius immorari. Si quis tamen ad hoc vitæ genus accommodare maluerit definitionem vitæ in Paruis Naturalibus ab Aristotele promulgatam, & definire vitam vegetalem in communi esse moram, siue permansionem animæ nutritiuæ cum calore (dummodo sermo sit de mora, siue permansione B physica) nihil refert; ab ea enim nostra definitio nõ differret, nisi quoad verba, quemadmodum satis constare potest ex superioribus, ubi Aristotelis illam definitionẽ explicauimus: Quamuis autẽ vtraque harum definitionum vegetalis vitæ naturam explicet, nostra tamen fortasse clarior existit, & distincte magis definiti essentiam aperit; quo nomine ipsam studiosis proponendam duximus; ij de illa iudices æqui sunto.

de respir. c. 7.

C

De Proprietatibus Vitæ vegetalis in communi. Cap. XV.

DEFINITA natura Vitæ vegetalis in genere, transeamus nunc ad eius proprietates, atque operationes inuestigandas: Quod itaque ad proprietates eius attinet, quum vita vegetalis in uniuersum essentialem obtineat habitudinem ad animam vegetalem

A getalem, quæ ceteris animis est imperfectior, communior, in Naturæ ordine prior, & materiei magis addicta; imperfectior quidem, quippe quæ sui præsentia subiectum corpus disponit ad alias animas suscipiendas; communior autem, quoniam aliæ animæ materiales nullibi esse possunt sine vegetali, quæ tamen absque aliis reperitur in plantis, & earũ seminibus, quod & Aristoteles admonet; prior uero in ordine Naturæ, seu via originis, quia Natura in condendis re- 2. de an. t. 31. de resp. c. 4. & alibi.
B bus vbique ab imperfectioribus, & communioribus exordiri consueuit; materialior denique, vt quæ sola inter animarum genera subiecto sibi corpori coextenditur & penes essentiam, & penes operationes; quod paullo antea demonstrauimus; procul dubio Vita vegetalis & ipsa, quæ ab huiusmodi anima per se primo dependet, erit imperfectior, tanquam præuia dispositio ad alias Vitæ species; communior; ordine Naturæ, seu via originis prior; & magis materiæ immersa, quã
C sint ceteræ species in genere vitæ sublunaris, propter easdem caussas omnino: Quo factum est vt non ab re in doctrina Peripatetica dici consueuerit tum quæ in ouis, & quæ in animalibus gignuntur, principio viuere vita plantæ; tum etiam hominis fetum in vtero prius viuere vitam vegetalem, mox vitam bruti animalis, denique vitam hominis; etiamsi caute hoc asserendum sit, vt alibi obseruauimus. Præterea quum anima uegetans, a qua perse primo dependet huiusmodi vita, sit penitus materiæ immersa, proindeque interi- 3. de ge. an. c. 2 de gen. an. c. 3. 2. de ort. an.

tui

tui obnoxia penes omnem sui partem; est enim materia corruptionis caussa rebus omnibus, quibusque inest, A
7.meta t. 53.
12.meta t. 30. uel ex Aristotelis obseruatione; profecto necessarium est uitam uegetalem esse omni ex parte mortalem, ita ut corrupta uegetali anima, & mortuo uegetante, nihil omnino ipsius remaneat superstes. Amplius quum anima uegetalis in omni sua operatione utatur instrumento materiali, & omnino id a materiæ consortio patiatur, ut laboriosam habeat quamlibet diuturnam operationē, quod superius demonstratum est; quumq; B
labore defatigata omnia efficientia naturalia soleant quiete refocillari, & roborari, Naturæ legibus; iccirco euenit ut uita uegetalis nullam obtineat functionem diuturnam sine labore, nullumque laborem sine requie: Quo factum est ut uita uegetalis non solum haud semper una edat omnia sua munia; sed in quauis operatione obeunda per uices ab opere quiescat alias longo, alias breuiori tempore; quare non semper augentur, aut generant, aut etiam aluntur uegetantia; sed alias alun C
tur solum, alias etiam crescunt, alias generant solum, ut semina; immo & quæ aluntur, non semper ex necessitate aluntur, sed quandoque nutritionem intermittunt, alias euidenter, ut arbores annuæ, & quibus hyeme folia decidunt; alias tempore insensibili, cuiusmodi est quies, quæ reperitur in respiratione animaliū inter inspirationem, & expirationem; cuius rei argumentum euidens est in crescentibus, quæ licet eadem alimenti mensura utantur, haud tamen semper, cæteris

pari-

A paribus, eadem mensura crescunt in differentia temporis æquali; quod illud etiam demonstrat, quia crescentia nunc magis, nunc minus augentur, nunc item contabescunt, rursum postea incrementum suscipiunt, nullo extrinsecus uariato: ex quibus apprime colligere possumus tum nutritionem, tum quoque augumentũ actiones esse, quæ non careant propria quiete, ac debita intermißione. Sed hac de re alibi fusius, & infra commodiori loco.

B

De Operationibus Vitæ vegetalis in genere, quot, quæq; sint; & speciatim ostenditur decrementum non esse actionem vitæ vegetalis, immo nec vitæ omnino. Cap. XVI.

QVOD autem spectat ad operationes vitæ vegetalis, recensent Philosophi omnes inter actiones vitæ vegetalis nu-
C tritionem, augumentum, decrementũ, & generationem similis indiuidui in eadem specie, ita ut quatuor sint vegetalis vitæ operationes; Nos autem non possumus inter operationes vitæ uegetalis vllo modo connumerare diminutionem; quoniam imminutio non est reuera operatio vitæ ab anima prodiens, sed mera paßio corporis animati cum a calore, tum ab externis iniurijs, tendens ad interitum, & omnino morbus, siue præuia dispositio ad morbum, quin potius ad mortem; per diminutionem siquidem

Vide lib. 3. cap. 15.

ani-

animans in eum statum deuenit, in quo non potest probe fungi uitæ muneribus; quod uero lædit operationes uitæ apud Medicos morbus est, aut morbificum quid. A
Amplius actiones vitæ illæ dicuntur esse, quæ a uiuente debent primaria ratione intendi, & expeti, quibusq; uiuens redditur aliquo modo perfectius; sunt enim uel
2.de an.t.2. Aristoteli actiones omnes actus secundi, ac fines, siue
2.de an.t.49. perfectiones saltem accidentales operantis: At imminutio a uiuente non desideratur, sed abhorretur; non enim uiuens ullum sublunare decretionem intendit, sed B illam pro uiribus euitare studet, ubique satagente anima beneficio nutritionis nouam substantiam apponere in locum deperditæ; neque uiuentia decremento perficiuntur, sed maxime labefactantur; immo senectus, in qua uiget maxime decretio, nequeunte anima, ob caloris inopiam uiribus destituta, corpori adiungere tantum alimenti, quantum satis esset ad illud resarciendũ, quod assidue consumitur, senectus inquam, ob decrementi culpam, morbus appellari consueuit; lædit enim actio- C nes decretio uitiando instrumenta; quia organa corporis nisi debitam obtineant magnitudinem, & consistentiam inepta sunt ad operationes obeundas, ut liquido constare potest in pueris; ij nanque aliquas operationes obire nequeunt non nisi ob instrumentorum paruitatem, ac debilitatem; nequeunt enim generare, nec
7.phy.t.20. perinde sensibus uti ut adulti, quod ait Aristoteles; immo nec amare, nec odisse, nec recordari, nec ridere, nec alias plures operationes obire possunt nisi post aliquot men-

A *menses, uel etiam annos ab ortu, ubi organa talibus actionibus inseruientia iustam molem, debitũq; robur adepta fuerint: Quare decretio non est proprie numerãda inter vitæ functiones ab anima prodeuntes. Est aũt decrementũ mera passio; & hoc ad differentiã Amoris, Iræ, Spei, & aliarũ viuentis operationũ, quæ Passiones appellantur, quum tamẽ puræ passiones nõ existant, sed in ijs anima quidpiã efficiat, quia cognoscit, aut appetit; est inquã decrementum pura paßio viuentis; quia in eo*
B *anima nihil penitus efficit, sed viuẽs omnino patitur, & patitur maxime ab extrinsecus occursantibus inanimatis, a motibus, & a calore innato, quibus omnibus viuentis substantia consumitur; patitur quidem viuẽs in decremento a calore insito, nõ quatenus ab animæ instrumento, sed quatenus à qualitate ignea in tẽperamento depascente humorem, quo impeditur ad ascendendũ; haud enim anima calore vtitur ad consumendũ humidũ substantificũ; immo potius & in decremento anima*
C *ope caloris per nutritionẽ anxie satagit humidi consumptionẽ retardare, vt abunde ostendimus superius; Alioquin sane anima sui corruptionẽ tentaret, quũ materialis anima citra corpus non subsistat, & in corpore sine humore non permaneat: sed calor ipse insitus tanquam prima qualitas actiua in temperamento, ex sui natura, citra vllum animæ officium, humorem sibi obsistentẽ, ac reluctantem, & sui lentore impedientem ne ad propriũ locum sursum feratur, atque ideo sibi contrarium cõsumit; unde viuentis substantia imminuitur, nisi anima*

ZZ per

per nutritionem nouum humorem, aut in æqua portione, aut in maiori, corporibus viuentium apponat; Quo fit vt augumentum, & nutritio ab anima fiant, sintq; proinde functiones vitæ, non item decrementum: vnde illud quoq; colligitur & inanimata eadem ratione imminui posse ac viuentia, sed non augeri; diminuitur nanque ferrum rubigine; cadauera etiam calore temperamenti consumente humidum, & eo cōsumpto euolante, imminuuntur, ac dissoluūtur; & in Adagijs quoq; scriptum legimus lapides longo tempore vitiari; quādoquidem vel ipsamet consumuntur, ac decrescunt saxa; & in vniuersum omnia mista nimiam ob vetustatē tum a caussis externis, tum ab interno calore iugiter consumente humidum, alias quidem citius, & euidentius, vt in animalibus, in quibus calor vegetior est, & substantia mollior, siue humor dissolutu facilior; alias vero tardius, & obscurius, vt in lignis, & mistis inanimatis, in quibus calor internus remissior est, & substantia corporis durior, siue humor substantificus dissolutioni contumacior: Quare decrementum proprie conuenit misto, vt mistum est, siue animato, quatenus est corpus mistum ex quatuor elementis; quum augumentum animato conueniat, quatenus est vegetans; quippe augumentum est per nutritionē, quæ actio est vegetantis animæ: vere igitur decretio connumeranda non est inter operationes vitæ vegetalis. Sed loco decretionis in genere operationum vitæ vegetalis ponendam putamus conformationem, siue fabricam instrumento-

Vide lib. 3. cap. 18.

A B C

rum

A rum ad viuentis operationes requisitorum; est enim formatio partium viuentis à principio, vel ex Aristotele, operatio quædam animæ vegetalis reipsa distincta a nutritione, augumento, & generatione prolis; nanque generatio est operatio animæ generantis, quod in animalibus Parens est, in plantis vero arbor semen proferens; at conformatio partium corporis viuentis est actio viuentis geniti, mediante anima sibi propria, quæ præparat sibi domicilium non deformatum ante,
B vt inquit Themistius, & nos alibi fusius demonstrauimus. Sunt ergo vegetalis uitæ operationes quatuor istæ, nutritio, augumentum, generatio prolis, & conformatio partium viuentis, siue constitutio instrumentorum ad obeundas vitæ operationes reliquas necessario requisitorum: quæ singulæ ita prodeunt ab anima vegetali, vt earum nullo modo caussa esse possit alia vlla species animæ, neque sentiens, neque rationalis, vti docet nos Aristoteles inquiens, Quod si animatorum
C caussa est anima, atque animæ talium partium nulla alendi fuerit caussa, quales sunt rationalis, vel irascibilis, vel concupiscibilis, sed alia quædam præter has, & ei nullum magis peculiare possumus nomen, quam alentis accõmodare. Quæ obiter adnotasse uolumus aduersus eos, qui opinantur animam humanam, & brutalẽ esse simplices substantias, & eas omnes operationes obire, quæ a vegetali edi consueuere, & hoc eo quia sint ipsa perfectiores; quasi absolute verum sit Quicquid potest virtus inferior, idipsum posse superiorem; quod tamen

2. de gen. an. c. 1.
4. de gen. an. c. 4.
Vide lib. 3. cap. 17.

1. de an. c. 12. de ort. an. hu.

Vide lib. 3. cap. 17.

1. mag. mor. cap. 5.

men a veritate longe abest; nam sentiunt, ac discurrũt A
homines, quas tamen functiones non habent animalia
cælestia, nec Intelligentiæ ipsæ secundum se, nec omnino
Mentes à materia separatæ, quæ sunt virtutes anima
humana, siue humano Intellectu, sensuque superiores; si
quando tamẽ vera est allata regula, id tunc euenit so-
lummodo, quando loquimur de virtutibus eiusdem ge-
neris, tum quoque de functione generica, non autem spe-
5. de an. t.21. cifica; modo Intellectus hominis, testimonio Aristotelis,
aliud genus est animæ, quod a sensuali, & a vegetante B
anima separatur, tanquam æternũ a corruptibili: Nu-
triri vero, sentire, ac huiusmodi functiones sunt specifi-
cæ plantarum, & animalium; non genericæ, vt perfice-
re, continere, atque specificare materiam subiectam; ex
eo itaq;, quod anima rationalis est nobilior uegetali, ac
sensuali, & hæc vegetante; quum vegetans nutritionẽ
promoueat, & sentiens sensationes; non fit proinde vt
sentiens absque vegetali alere possit, & rationalis absq;
vtraque nutritionem, sensationesque promouere; sed hoc C
tantummodo fit, vt nobiliori modo sensitrix quam ve-
getans, & rationalis quam aliæ duæ propriã materiam
actuet, siue perficiat, contineat, atque specificet: Ita quæ
sensibus bruta cognoscunt, ea homines distinctius men-
te percipiunt; & quæ ab hominibus per discursum di-
gnoscuntur, illa omnia Diuinæ Mentes nobiliori modo,
puta per simplicem intuitionem apprehendunt; est au-
tem cognitio functio generica brutis, hominibus, & In-
telligentijs conueniens. Sed iam redeamus ad pensum.

De

A

De conditionibus operationum vitæ Vegetalis. Cap. XVII.

VVM *autem nutritio, auctio, generatio prolis, & organizatio pendeant ab anima vegetali, quæ quum sit virtus quædam sublunaris, in omni sua operatione gubernatur a motu cæli; necessarium etenim fuit, ut ait Aristoteles, mundum hunc inferiorẽ* (B) (1. mete. c. 1.) *contiguum extare superioribus lationibus, vt omnis eius virtus gubernetur inde; quumque tempus sit mensura motus cælestis potissimum, eidem Aristoteli, necessario plane sit vt prædictæ functiones vegetales, quum* (4. phy. t. 133.) *pendeant a motu cælesti, qui nihil agit momento: quippe intrinsecus tempore mensuratur, opus est inquam, vt actiones vegetales temporariæ sint, non autem ullo modo momentaneæ. Quod inde etiam constat, quia istæ* (C) *operationes uitæ uegetalis omnes aut includunt motũ, aut sunt motus, sub genere motus includendo generationem cum Aristotele; at apud eundem cæli motus, cuius* (3. phy. t. 6. & Postprædicã.) *mensura est tempus, dicitur esse mensura omnium motuum cuiusque generis; immo quoque tempus Aristoteli* (8 phy t. 76. 4. phy. passim.) *definitur esse mensura omnis motus, licet primo sit mensura motus cæli. Adde singulas operationes uitæ vegetalis prodire a uiuente, ueluti ab agente adæquato; at uiuẽs corpoream ex se naturam habet, atque ad operandum corporeo utitur instrumento; quum autem nul-*

lum corpus quidpiam agere possit nisi moueatur, aut saltem non sine motu absolute; corpus uero mouere nequeat nisi & ipsum moueatur; motus autem tum quo corpus mouet, tum quo idem mouetur, fiat necessario in tempore, non momento; plane asserendum est omnem actionem uitæ uegetalis temporariam esse, non momentaneam. Præterea quatuor prædictæ functiones prodeunt quidem omnes a uita uegetali, attamen haud semper, seu necessario, nec ubique, siue in quocunque uegetalem uitam agente; nam uegetabilium aliqua ex se non aluntur, non crescunt, non uere generant, sed solum formant organa uiuentis, ut semina prolifica, siue matura e plantis decisa; Non enim reuera generat semen nouam plantam, sed ipsum est noua planta ab altera genita; planta enim perfecta generat proprie semen, quod est planta imperfecta, ut ait Aristoteles, eo quia distinctas plantæ partes non obtinet, acquirit autem illas ab anima propria beneficio facultatis formatricis: Semen uero non generare nouam plantam, sed ipsummet esse nouam plantam, licet imperfectam, siue non adhuc organizatam, genitam a stirpe, a qua decidit, abunde alias monstrauimus; nunc autem ratio ista sufficiat; quia semen a planta futura non differt, nisi secundum materiam habet enim eandem formam, seu animam; sed non obtinet materiam, seu corpus eodem modo, idest, actu organizatum: Quare sicuti femina, quæ mare imperfectior est secundum materiam solum, etsi non prorsus ita ut semen dicitur esse imperfectius planta, sicut inquam

Margin notes: A; Vide lib. 3. cap. 16.; B; de respir. c. 7.; C; de ort. an. hu.

femina

A *femina ex se generare nequit: ita nec semen, quod in suo genere longe imperfectius est quam femina; generatio siquidem perfectißimum est opus naturæ, ac ubique opera perfectionem suam ab essentia, unde prodeunt, acceptam referunt: Adde Aristotelem clare adscribentem uim generandi sibi simile ijs uiuentibus tantum, quæ perfecta sunt: quum itaque semen, eodem Autore, sit uiuens imperfectum; non poterit plane semen generare sibi simile secundum speciem: Alia uero quædam uegetabilia nutriuntur, & augentur, sed non generat, ut mulus, & quæ Aristoteli habent generationem spontaneam, hoc est, quæ oriuntur non a certo, ac determinato efficiente, sed sponte, siue casu a calore Solis, uel ab alio quouis producuntur ex putri materia; generatio etenim animalibus competit, non ut animalia sunt, sed ut uegetabilia, nempe ab anima uegetali, quamuis gubernata in opere a sensitrice, quemadmodum abũde alibi ostendimus: Atque hoc illud est, quod scribit Aristoteles inquiens uegetatiuam animam & alijs uiuentibus inesse præterquam plantis, & primam omnium, & maxime communem potentiam animæ eße, secundum quam inest ipsum uiuere, hoc est, uegetare omnibus uiuentibus, quibus ipsa inest; cuius opera sunt generare, & alimento uti, & quæ sequuntur: Alia in genere uiuentium uitam uegetalem neque augentur, neque nutriuntur, neque generant, neque formant organa uitæ, ut oua, præsertim subuentanea, & semina plurima: Alia nutriuntur, & augentur ut stirpes omnes, & animalia*

Margin: B (at "tabilia nutriuntur"); C (at "stoteles inquiens"); 2. de an. t. 34. (at "ptam referunt"); De respir. c. 7. (at "perfecta sunt"); 2. de an. t. 34. (at "tabilia nutriuntur"); De ort. an. hu. (at "alibi ostendimus"); 2. de an. t. 34. (at "tibus inesse")

malia sublunaria perfecta, hoc est, organizata, sed non semper augentur, tum quoniam quandoque in eodem statu permanent, tum quoniam quandoque decrescunt, ut in senio potißimum; tabescunt enim stirpes, & marcorem patiuntur ob nimiam uetustatem; neque semper nutriuntur, ut plantæ multæ extra humum, & quæ in humo hyeme folijs carent, atque alia quamplura; de quibus alibi fusius agemus in proprio tractatu. Amplius quum anima uegetans, & uita ab ea prodiens, sit ceteris animis, ac reliquis sublunaris uitæ speciebus communior, in ordine Naturæ prior, materialior, & imperfectior; eandem sane legem subire debent operationes uitæ uegetalis in respectu ad operationes aliarum specierum uitæ; quippe actio ubique proportionata est essentiæ illi, unde prodit; sunt autem operationes uitæ vegetalis operationibus vitæ sensualis, & rationalis communiores, non quidem quia illas, tanquam minus communes, ac sui species, sub se contineant; aut quia uniuersaliorem naturam habentes pluribus gaudeant speciebus; at solum quia functiones uegetales in plantis absque alio functionum genere, atque in omnibus animalibus sublunaribus cum alijs uitæ actionibus reperiuntur; quũ actiones uitæ brutalis non sint communes plantis, & operationes uitæ humanæ neque plantis, neque brutis communes existant, Sunt deinde operationes uegetales in ordine Naturæ, seu uia originis priores sensualibus, & rationalibus; quia primæ operationes, quæ fiunt in omni uiuente sublunari, A B C

sunt

A *sunt conformatio partium, nutricatio, & augmentatio: Sunt item ceteris imperfectiores, quia sunt omnino cognitionis expertes; quum omnes brutalis, & humanæ vitæ actiones (nec excipio respirationem) aut cognitiones sint, aut cognitionem includant, siue supponãt; supponit etenim, ac forte includit respiratio sensũ æstus, & refrigerij, quamuis obscurum: Sunt demum reliquis materialiores, quoniam sunt magis dispersæ, ac extensæ corpori; non æque tamen, & consimiliter; nam*
B *operationum vitæ vegetalis aliæ magis, aliæ vero minus corpori extensæ sunt, ac materiales; maxime corpori extensa est in primis nutricatio, & augmentatio; paullo minus partium conformatio, quæ dicitur organizatio; adhuc minus generatio sobolis; nanque Aristoteli quodcunque nutritur necessario alitur secundum vnamquamque vel minimam sui particulam, quæ possit sensu percipi; & quod augetur crescit consimiliter secundum vnumquodque signum sensibile; ita vt* 1.de gene.35. 5.Polit. cap.3.
C *nulla prorsum particula sit in eo, quod nutritur, quæ non alatur; neque in eo, quod augetur, quæ non crescat; quare fit vt nutritio, & augmentatio sint operationes omnino materiales, & corporeæ, non solum quia non eduntur, nisi materiæ interuentu, seu ministerio caloris, & corporis, velut instrumentorum tum quibus, tum etiam in quibus obeuntur; verum quoque, & maxime quia coextenduntur ad corporis, & suarum partium dimensiones: At conformatio in omni eo, cui inest vis formatrix, non est semper coextensa ad dimen-*

 siones

ſiones corporis; nanque in ſemine illo ſolum, quod nullam obtinet euidentem diſcretionem partium, unaquæque ſeminis portio format partes, & inſtrumenta oportuna ad alia vitæ munia; quippe omnium partium ſeminis iſtius eadem ratio eſt; nam qui aſſerunt ab vnaquaque parte corporis generantis portiunculam ſeminis decedere illius partis naturam conſimilem in ſe gerentem; ac proinde totum ſemen totum viuens effingere, qualibet ſeminis parte ſimilem partem illi, a qua effluxit, efformante, mihi ſemper viſi ſunt pro voluntate philoſophari: At in ſeminibus ijs, quibus ineſt aliqua partium diuerſitas, vt in caſtanea, & alijs conſimilibus, rationi conſentaneum eſt eam tantum caſtaneæ particulam, quæ in eius apice continetur ad inſtar grani milij, formare partes in reſidua caſtaneæ ſubſtantia; inde ſiquidem primo pullulat germen; & detracto illo grano caſtanea non germinat: ſimiliter in ouis grando ſeminis maſculei format partes ex reliqua oui materia; & in animalium viuiparorum organizatione totum quidem ſemen, & illius vnaquæque portio formatricis munere fungitur; ſed in Embryone toto primo quadragenario formandi officium non conuenit omnibus eius partibus, at ſolum ſpermaticis: Pari ratione propagatio ſobolis, ſeu generatio viuentis ſibi ſimilis in ſpecie, quamuis in plantis abſolute conſideratis, vt ſuperius abunde monſtrauimus, ac fortaſſe in peculiari aliqua ſtirpe ita coextendatur corpori ſubiecto, vt ſingulis eius partibus conueniat, id tamen

A tamen non esse verum in vnaquaque planta sensu compertum fieri potest, particulas nimirũ illius omnes seorsum generare posse aliam stirpem in eadem specie; quas tamen omnes certo constat sigillatim nutriri, & adaugeri: Nisi tamen quis dicere velit vnicuique particulæ in vegetante ineße vim generandi sibi simile, dũ nutritur; conuertit enim quod alitur alimentum in sui substantiam, siue in substantiam viuentem: ceterũ transmutatio alimenti in substantiam viuentis non est pro-
B prie generatio, quæ est productio noui indiuidui antea non existentis; sed generatio quædam, hoc est, transmutatio secundum substantiam, & ingeneratio potius, quam generatio; per eam enim haud constituitur nouũ indiuiduum in genere viuentis antea non subsistens, vt efficit proprie dicta generatio sobolis: sed vera ista noui viuentis generatio, quæ est vna e vegetalis vitæ operationibus à nutritione secundum se diuersa, non conuenit vnicuique parti cuiusque plãtæ; verum certis, ac
C determinatis plantæ particulis, ijs inquam, quibus inest vis generandi semen; quæ in stirpibus multo sane plures sunt, quam in animalibus; haud enim sunt in plantis testes, vel proportionalia his instrumenta duo tantum, vt in plerisque animalibus, ac fere omnibus, quibus organis solummodo data sit a Natura vis conficiendi semen: sæpe nanque videas in vite, ficu, pruno, pyro, & alijs prodire fructus, & semina tum ex ramorum cacumine, medio, & principio; tum ex trunco medio, vel etiam quandoque prope radices; tum demum aliquan-

do ex ipſa radice germinante, vt in vite ſæpius obſer- A
uatur; addo item ex folio, vt in ficu Indica; propterea
in plantis longe plures ſunt partes habentes vim propa-
gandi, quam in animalibus teſtes habentibus, vel alia
teſtibus proportionata inſtrumenta, quibus a Natura
indita eſt vis prolifica: Quare in ſtirpibus generatio no-
ui viuentis in eadem ſpecie materiæ magis extenſa eſt
operatio, quam in animalibus, etiamſi in vtriſq; magis
à materia ſit abſoluta, quam nutritio, & augmenta-
tio; quando certum eſt in animalibus hiſce noſtratibus B
vniuerſis ſingulas particulas nutrimento ali, & auge-
ri, non aliquas tantum; at vero actionem propagan-
dæ ſobolis, ſiue producendi alterum indiuiduum in ea-
dem ſpecie, non coextendi toti corpori, neque commu-
nicari ſingulis partibus, ſed in determinata parte cor-
poris ineſſe, atque obiri, quæ in animalibus hiſce ad
hunc vſum ſpeciatim à Natura eſt fabricata, & in-
ſtituta; cuiuſmodi ſunt teſtes in animalibus præſtan-
tioribus, in imperfectioribus autem alia organa teſti- C
bus proportione reſpondentia, & ſemen ſui generis
prolificum generantia; quæ quidem partes in animali-
bus perfectis teſtium nomine deſignatæ a ceteris parti-
bus diſtinctæ ſunt euidẽter; in animalibus vero imper-
fectæ naturæ organa prolifica teſtibus proportionabilia
ab alijs partibus diſtincta non apparent; ſicuti neque
in eorum pleriſque cõtingit diſtinctum apparere ſexum
I. de gen. an. c. I. maris, & feminæ, ut admonet Ariſtoteles: Quod autẽ
in exanguibus, & imperfectioris notæ animalibus eue-
nit,

A nit, ut partes genitales a ceteris exacte non distinguantur; id ipsum contingere par est multo magis in imperfectiori genere viuentium, vti sunt plantæ; hoc tamen certo constat partes vegetalium uim prolificam in se habentes longe pauciores ubique ijs esse, quæ nutriuntur, & augentur; quum omnes absolute nutriantur, & augentur; non ita omnes generent nouum indiuiduum in eadē specie; sed aliquæ tantum, nempe testes in animalibus apud nos perfectioribus, & his organa proportione re-
B spondentia in imperfectioribus, & plantis: Actio itaque generandi sibi simile in uita uegetali ceteris est minus materialis, hoc est, materiei minus extensa, etsi ceterarum more fiat ministerio caloris, & corporis, tanquam instrumentorum, sine quibus ullum opus ab anima uegetali nusquam prodire potest. Quum autem generatio similis indiuidui secundum speciem collata ad ceteras operationes uitæ uegetalis, ijs sit immaterialior; quum etiam quo quid a materia magis absoluitur, eo
C perfectius esse dicatur; quippe omnis īperfectio rebus inest ab una materia; propterea recte uulgo dici consueuit Generationem esse perfectissimum opus Naturæ; sumpto interim Naturæ nomine ad significandam animam uegetalem, quæ quum forma sit, ac omnino intrinsecum principium motus, Natura est; immo potius uegetalis anima in eo uulgo appellatam pressiori uocabulo Naturam, quæ ad unum tantum ubique determinatur, non ad opposita, æmulari uidetur; quia rudis est, & omnis cognitionis expers: Quo nomine probe quidem

Ari-

2. phy. t. 7. *Aristoteles alicubi fatetur germinationem ligni defossi, quam certo constat esse operationem uitæ plantalis ab anima uegetali prodeũtem, recte inquam ait Aristoteles germinationem ligni defossi esse actionem Naturæ; sed male aliqui e Philosophorum numero insignes arbitrãtes uim cognitricem ita esse animæ propriam, ut necessario essentiam cuiusque animæ comitetur, plantarum formam, quam cognitione uacuam conspexerunt, non de* A

1. de plant. c. 2 2. de an. t. 6. 14. 15. 20. 31. 34. & albi. *animarum genere, sed mere Naturam (presius accepto Naturæ uocabulo) esse iudcarunt; nam & Aristotelem sæpius, & rationem habent reclamantem; quamuis enim cognitio sit operatio animæ propria, non est tamen ita propria, ut omni animæ insit, sed nobiliori tantũ, sensitrici uidelicet, ac intellectrici; anima uero infimæ sortis, quam vegetalem appellare libuit, imperfectiores obtinuit actiones absque vlla cognitione; cuiusmodi sũt nutritio, augumentum, generatio prolis, & conformatio, siue organizatio corporis viuentis. Sed hac in re Aduersariorũ dogmata euertit plane doctissimus Costæus* B C

lib. 1. cap. 3. *in opere De vniuersalium stirpium natura.*

Quotuplex sit vita vegetalis. Cap. XVIII.

POSTEAQVAM *cõsiderauimus Essentiam, proprietates, ac operationes vitæ vegetalis in vniuersum, rationi modo consentaneum videtur, ut eius differentias, seu species inuestigemus: Qua quidem in re illud fortasse cuipiam in mentem venire posset*

vitam

A vitam vegetalem diuidi primo in eam, quam degunt vegetabilia perfecta vt plantæ; atque in eam, quam uiuunt vegetantia imperfecta, vt plantarum semina, & animalium oua fetusque primis temporibus; ceterum aliter sentiendum puto, quia plantarum seminibus, & plantis, ut inest eadem prorsus anima (differunt enim solum materiæ, ac partium discretione, aut confusione) ita inesse debet eadem vita; que Aristoteli est effectus animæ; oua uero, & animalium fetus, ut nusquam 2. de an. t. 37.
B sunt absque anima sensitrice (quod alibi ostendimus) de ort. an. hu.
ita semper vita uiuunt sentientem, non uegetalem puram, qua de agimus; hæc enim ijs viuentibus tantum inest, quæ solam obtinet animam vegetalem: Quamobrem ex rei natura dicendum existimo vitam vegetalem esse genus vniuocum commune ad uitam omnium specierum uegetabilium; quamuis enim anima cuiusque uegetantis corpori, quod informat, similiter coextensa insit & penes essentiam, & penes actiones multas;
C quia tamen uita omnis essentialem obtinet habitudinẽ ad animam, & corpus; sed magis, & præcipue ad animam, ut cuius naturali participatione corpus constituitur in esse uiuentis; non autem uicißim anima id a corpore sortitur, ut uiuens appellari ualeat; quum anima hoc ex se patiatur, ut caussa uitæ in alio existens ipsa ex se proprie uiuens non sit; uiuit enim corpus physice animam habens, non autem uiuit anima existens in corpore, proprie loquendo; quum itaque corpus non aliunde quam ab anima uitam sortiatur; iccirco & Aristoteles

9.metat. 16. *teles alibi fortasse uitam esse in anima, tãquam in causa scribere non dubitauit; & nos, in præsentia dicimus uitam posse multiplicari secundum species ad multitudinem specierum animæ corpus informãtium etiam eodem modo: Quum igitur in genere animæ uegetalis multæ sint species animæ, proculdubio inde ut pullulant diuersæ uegetabilium species, ita prius ordine Naturæ totidem emerserunt species uitæ uegetalis: Quarum quidem naturam sigillatim scrutari pertineret ad contemplationem De uita, ex præcepto Platonis, qui obseruatione Porphyrij a generalißimis in omni disciplina per diuisionem descendentes iubebat quiescere non nisi usque dum perueniß ent ad specialissima; uerum quoniam ignotæ sunt ultimæ species animarum uegetalium, unde innotescere poßet definitiones, & naturæ indiuiduarum specierum uitæ uegetalis; propterea satis erit in ista contemplatione de uita uegetali hucusque peruenisse, quod pertinet ad ipsius quidditatem. At uero quia specierum specialißimarum uitæ uegetalis proprietates, & operationes, ut quæ magna ex parte sensibus conspicuæ fieri possunt, etiam ignorata uitæ natura, unde prodeunt, probe dignosci posse uidentur; fortaßis opus esset de ipsis contemplationem instituere: Ceterum tam uariæ, ac multæ illæ sunt, ut peculiarem sibi uendicauerint Naturalis Philosophiæ partem satim amplam De Natura, & Historia Plantarum; quam hactenus excoluerunt Aristoteles, Theophrastus, Dioscorides, Plinius, Matthiolus, & alij neoterici, inter quos est Doctissi-*

A B C

in Phileb. Prædic. c. de spec.

mus

A *mus præceptor Costæus in opere suo* De vniuersali stirpium natura, *quo nō solum recentiores omnes, verum etiam antiquiores de re herbaria benemeritos haud parum superasse videtur. Quum ergo nihil amplius nobis indagandum relinquatur circa naturam vitæ vegetalis, rationi consentaneum est vt iam ad alias sublunaris vitæ species animum, & orationem cōuertamus.*

Quid sit vita Brutalis, siue Sentiens, aut Irrationalis generatim sumpta. Cap. XIX.

B

ITAM *vegetalem Naturæ ordine immediate sequitur Aristoteli vita Irrationalis, quam etiam Brutalem, ac sentientem appellamus; cuius quidem vitæ quidditas, & essentia non minus, quam vegetalis, de qua nuper actum est, elucescit ex ijs, quæ professi sumus in superioribus; vnde sane colligere apprime potest vnusquisque vitam Irrationalem in vniuersum nihil aliud esse, quam naturalem inexistentiam animæ sentientis, siue irrationalis in corpore bruti animalis mediante calore natiuo. Quæ definitio ab Aristotele, atque ab alijs Philosophiæ cultoribus omissa hucusque a studiosis est desiderata; nemo enim Philosophorum hactenus (quem ego viderim) mundo promulgauit definitionem vitæ brutorum animalium, prout est diuersum quid a vita hominum, & a vita plantarum: Nos illatam excogitauimus, & e* C

1. æthic. c. 7.

Vide lib. 3. cap. 19.

nostro penu, immo potius ex rei natura deduximus, vt A
apparet; quam boni faciant ingeniosi, dum meliorem in medium non afferunt.

De Proprietatibus vitæ Brutalis, siue Irrationalis in vniuersum consideratæ. Cap. XX.

XPLICATA *interna natura vitæ irrationalis in vniuersum, age nunc illius cōditiones, quas proprietates appellant, in-* B
uestigemus: Quum itaq; vita Brutalis intrinsecā, & essentialem habitudinem obtineat ad animam irrationalē, siue sensitricem, quæ dignitatis est mediæ inter animā vegetalē, qua est perfectior, quum sit facultas cognitrix; minus communis, quū in plantis non reperiatur; & via originis posterior, quū illam præsupponat, veluti præuiam subiecti dispositionem; & inter animam humanam, qua est imperfectior, quum ita nobilem non habeat facultatē cognitri- C
cem, qualis est humanus Intellectus; communior, quum insit homini, & brutis animalibus; Naturæ in ordine prior, quū sit præuia subiecti dispositio ad hominis animam induendam; eapropter vita brutalis consimiliter esse debet dignitatis mediæ inter vitam vegetalem, & humanam, vegetali quidē vita perfectior existens, minus communis, & origine posterior; humana vero, siue rationali vita via originis prior, communior, & imperfectior, iisdem rationibus. Amplius anima sentiens, quæ

nititur

A *nititur vita brutalis, quum sit omni ex parte a materia dependens, atque ideo secundum se tota corruptioni obnoxia; propterea factum est ut vita irrationalis sit omni ex parte mortalis, ita ut post obitum nihil omnino remaneat bruti animalis; occidit enim anima sentiens, & postea corpus putrescens dissoluitur in elementa. Præterea quum anima irrationalis, a qua vita brutalis in esse dependet, in quauis actione obeunda vtatur organo corporeo, & omnino sit materiei addicta; necessario vita irrationalis à materiæ consortio id sibi acquirit, vt in quacunque diuturniore actione defatigetur, & icc irco labori suo quietem aliquam interponere cogatur; vt obseruatum est quoque in vita vegetali; nam si aliqua est in vita brutali operatio, quæ diuturna omnium videatur, immo etiam continua, & irrequieta, ea certe est respiratio in animalibus perfectioribus; ceterum respiratio non est vnus motus continuus, & irrequietus; sed est operatio constans duplici motu contrario, inspiratione scilicet seu dilatatione, & expiratione, siue constrictione; inter quos motus necessario intercedit quies media, vt ostendit Aristoteles, & confitetur aliquando Galenus; quæ sane quies a Medicis Achinesia nuncupata momentanea non est, sed temporaria; omnis etenim quies in tempore est apud Aristotelem, quamuis durare valeat differentia temporis vsque adeo exili, vt sit sensibus omnino imperceptibilis. Atque ista de conditionibus vitæ irrationalis generatim acceptæ dicta sufficiant.*

B

C

8. phy. t. 65. & alibi. 1. de diff. pulf cap. 7.

4 phy. t. 118.

A

De operationibus Vitæ Brutalis in vniuersũ, quot, quæque sint. Cap. XXI.

VOD autem spectat ad operationes vitæ brutalis in communi, lõge plures profecto inueniuntur operationes in vita brutali, quam repertæ fuerint in vegetali, non solum quia vita brutalis includit, siue supponit functiones omnes vitæ vegetalis; verum etiam quia sensuales operationes, quæ per se primo prodeunt a vita irrationali, numero excedunt functiones vitæ vegetalis: Quum enim anima sentiens duas habeat primas facultates, siue potentias, vti colligere aperte possumus ex Aristotele, nimirum potentiam motricem secundum locum, & sensitiuam, siue sentiendi facultatẽ; a potentia motrice duo genera functionum prodeunt, quæ sunt respiratio (per vocem respirationis intelligas interim commune quid motui pulmonum, cordis, & arteriarum) atque incessus, cuius species sunt volatus, natatio, motus progressiuus, & alia id generis: a potentia vero sensitrice multo plures operationes pullulant; diuiditur enim sensitiua facultas in duas alias species; quarum vna nomine generis Sensus absolute vocari consueuit, & est potentia sensitiua cognitrix; altera vero speciali vocabulo nuncupatur Appetitus animalis, siue sensitiuus, aut etiam irrationalis; & hoc ad voluntatis discrimẽ, quæ apud

B — C

1. de an. t. 28.
2. de an. t. 40.

Aristo-

A Aristotelem est appetitus cum ratione: Potentia sensitiua cognitrix generica est, & subdiuiditur ad uarietatem tum obiectorum sensibilium, tum quoque instrumentorum, quibus utitur ad sensibilia dignoscenda, in exteriorem, & interiorem; nam & obiecta sensibilia, & organa sensuum, tum exterius, tum etiam interius in animantis corpore considerari possunt: Sed & potentia sensitiua cognitris exterior diuidi potest ulterius eadem ratione in quinque species; quoniam & ex- 2.Rhet. c. 10.
B ternorum sensibilium propriorum genera, & instrumenta sensuum externa quinque sunt; organa quidem oculi, aures, nares, os, & uniuersus corporis ambitus cutim, & subiectas carnes amplectens; sensibilia uero uisibile, seu color, sonus, odor, sapor, & qualitas tangibilis; ad quorum distributionem potentia sensitiua cognitrix exterior diuiditur in uisiuam, auditricē, olfactiuam, gustatoriam, & sensum tactus; nam potentia uisiua percipit uisibilia, ut puta lumen, & colo-
C res, mediantibus oculis; audiendi facultas sentit sonos auribus; olfactilis dignoscit odores naribus; gustus iudicat sapores in ore; sensus demum tactus per cutem, & subiectas carnes, seu etiam per neruos, tanquam per organa propria iudicium promit de calore, frigiditate, aliisq; omnibus qualitatibus tangibilibus; Quarum sane potentiarum operationes quinque sunt itidē, unaquæque a propria facultate denominatiue dicta, & sunt uidere, audire, olfacere, gustare, & tactu sentire. Potestas autem sensitiua cognitrix interior duplicem

plicem habet speciem, vna est sensus communis appellatus, alia uero Phantasia; Sensus communis actiones duæ sunt; vna est, qua animal vigilat, siue qua ipsummet animaduertit se aliquid operari, dum quopiam suo munere fungitur; quam animaduersionem si re, subiectoue idem cum vigilia dixeris, haud forte aberrabis a vero; nam somnus nihil est aliud nisi quies sensus communis ab hac animaduersione; sed hæc obiter dicta sint; altera uero functio sensus communis est qua animal dignoscit differētias inter sensibilia diuersi generis, vt colores non esse sonos, & similia; qua de re fusius Arist. Phantasiæ uero actiones quatuor sunt, vna est recipere in se species rerum sensibilium a sensibus exterioribus per sensum communem, & appellatur Apprehensio; vnde quæ inter animalia nostratia prompte suscipiunt sensibilia, hæc dicuntur habere bonam apprehensiuam, & sunt dociliora; quæ uero difficulter, malam, & indocilia; est nanque in animali apprehensiua nihil aliud, quam phantasia in sui prima operatione recipiens simulacra rerum sensu antea cognitarum; dicitur autem receptio hæc apprehensio, quoniā phantasia recipit sensibilium simulacra, ea dignoscendo. A B C

2. de ā. at. 136. vsque ad finē.

Secunda uero phantasiæ operatio est recepta, siue apprehensa sensibilium simulacra conseruare: quæ conseruatio specierum sensatarum uocatur proprio nomine Memoria; vnde qui rerum sensu cognitarum plures imagines diutius in phantasia cōseruant, ij dicūtur memoria pollere; qui vero uicißim pauciores rerū sensata-

Vide lib. 3. cap. 21.

rum

A *rum species, & nonnisi breui temperis curriculo in phãtasia conseruant, ij dicuntur ex aduerso infirmam memoriam retinere: Tertia phantasiæ actio est contentas, & conseruatas in se species mouere e loco, & ordine, quo inuicem disponuntur, nimirum quæ coniunctæ sunt, disiungere ab inuicem, & quæ discretæ sunt, in vnum componere; quæ specierum in phantasia contentarum motio, agitatioque, ac miscela proprio nomine dici cõsueuit Imaginari, & fingere, atque ab hac operatio-*
B *ne phantasia dicta est imaginatio: Hoc sane Imaginari, seu fingere in animali dormiente dicitur Somniare, in vigilante uero dicitur imaginari absolute: atque hoc in brutis contingere solet bifariam; nam bruta vigilando nouas sibi fingunt imagines in phantasia uel ex mala perceptione alicuius sensibilis externi, quod est proprie deceptio quædam, quam Italice dicimus, potissimum in Equis,* Ombrarsi, & Aombrare, *uel præter malam, falsamue apprehensionem, quod proprio nomi-*
C *ne furorem vocamus, & insaniam: Ab hoc autem functionis genere, ut nuper adnotabamus, phãtasia nuncupari solet imaginatio, quia scilicet ex ueteribus, uel diuisis, vel coniunctis, uarioque ordine dispositis imaginibus nouas effingit imagines; quãuis absolute dici etiam soleat imaginatio, nullo ad hanc, aut illam operationem habito respectu; sed hoc fit minus proprie sumpto imaginationis uocabulo. Quarta demum actio phantasiæ est contentas intus cognitiones foras aliis significare, mediante uoce; est enim uox in uniuersum Ari-*

stoteli

1.Periher c.1. stoteli nota, & indicium earum imaginum, quæ sunt A
in anima; uox autem ista in homine articulata est, ac
sermo appellatur; in brutis uero inarticulata, & latratus in Cane, rugitus in Leone, hinnitus in Equo,
& alio nomine in aliorum animalium speciebus nuncupatur. Habent autem phantasia, & sensus communis proprium instrumentum intus reconditum, sed
tamen diuersum; nam in somno sensus communis
organum ligatur, quare animal dormiens animaduertere nequit se quidquam operari, licet aliquid ope- B
de sõ. & vig. retur; unde somnus recte definitur Aristoteli esse quies
primi sensorij, siue ocium, & ligamentum sensus communis; At organũ Phantasiæ in somno expeditum remanet; quocirca phantasia, dormiente animali, uarie cõponens, ac diuidens ueteres imagines nouas effingere cõsueuit insomnia faciens. Et hæc de operationibus potẽtiæ sensitiuæ cognitricis. At uero longe alias habet operationes
1.rhe.cap.10. potentia sensitrix Appetitiua, quam uocat Aristoteles
appetitum irrationalem, ad uolũtatis discrimen, quæ C
(ut paullo antea monebamus) ab eodem dicitur appetitus rationalis; nam appetitus iste sensitiuus, ac irrationalis, ut colligitur ex Aristotele, duas obtinet facul- loc. cit.
tates; unam, quæ dicitur appetitus cõcupiscibilis; alteram uero, quam uocat appetitum irascibilem; siquidem
aperte distinguit Aristoteles appetitum irrationalem
in duplicem facultatem prædictam inquiens, Appetitiones uero irrationabiles Ira, & Cupiditas: Appetitus
autem concupiscibilis est sensitiuæ animæ facultas, qua

incli-

A inclinatur animal ad proſequendum bonum ſub ratione iucundi, & ad fugiendum malum ſub ratione molesti; cuius facultatis operationes ſunt ſex, Amare scilicet, Odiſſe, Deſiderare, Abhorrere, Delectari, atque Triſtari: Ad huiuſmodi operationum probum, vel improbum vſum ſortitur homo quoſdam habitus virtutis, aut vitij; virtutes quidem, quas adipiſcitur homo ex recto vſu Appetitus concupiſcibilis, duæ ſunt, autore Aristotele, Temperantia, ſiue Sobrietas, quæ virtus B eſt prohibens quominus appetamus prauas voluptates; & Continentia, quæ virtus eſt retrahẽs homines ab appetitu prauarum voluptatum: vitia vero, quæ contrahimus ex prauo uſu Appetitus concupiſcibilis, duo ſunt item, Intemperantia ſcilicet, quæ uitium eſt, quo ad prauas uoluptates appetendas impellimur; & Incontinentia, quæ uitium eſt, quo fertur homo, atque mouetur ad exoptatas uoluptates prauas adipiſcendas. Appetitus autem Iraſcibilis eſt ſentientis animæ potentia, qua in- C clinatur animal ad bonum, aut malum, ſub ratione ardui; & illius operationes quinque ſunt, nimirum Sperare, Deſperare, Audere, Timere, atque Iraſci: Ad quarum actionum vſum probum, vel improbum induit rationale animal aliquos pariter habitus virtutis, aut vitij; virtutes quidem, quas homo ſortitur ex recto vſu appetitus Iraſcibilis, duæ ſunt, Manſuetudo nempe, quæ virtus eſt prohibens ne facile iraſcamur, & Fortitudo, quæ virtus eſt, qua non facile nobis timorem incutiunt vel euidentia mortis pericula; vitia vero,

lib. de virtutib. & paſſim in æthic.

quæ contrahit hominum genus ex improbo vsu appetitus irascibilis, duo sunt propositis virtutibus contraria, nempe Iracundia, quæ vitium est reddens homines præcipites, & valde procliues ad Iram; & Ignauia, siue Timiditas, quæ vitium esse dicitur, quo animal rationis particeps terroribus valde concutitur, maxime vero illis, quæ vitæ discrimen præseferre videntur. Quæ sane virtutes, ac vitia tum irascibilis, tum etiam concupiscibilis appetitus, sunt habitus animæ sentientis, nõ tamen omnis, sed eius tantummodo, quæ rationi obtemperat, & reluctatur, quemadmodum sapienter nos admonet quandoque Aristoteles: huiusmodi vero est pars animæ humanæ sensitiua, hoc est anima sentiens in homine rationali adiuncta, siue Mentis ditioni subdita, vt admonet Themistius; siquidem virtutes omnes sunt recta cum ratione; vitia vero contra rectam rationem; hæc autem recta ratio est, quum animæ pars irrationalis non prohibuerit rationalem suum munus exercere, ueluti nos alibi docuit Aristoteles: Alioquin brutorum anima morales habitus non potest induere; nam & Aristoteles ipse aperte fatetur brutorum animalium neque virtutem esse, neque vitium; & ratio idipsum conuincit, quippe bruta neque honorem, neq; vituperium merentur; quum tamen honor sit præmium virtutis, vituperatio vero uitiorum mulcta: Ceterum haud negare possum brutis animalibus quiddam proportione respondens uitio, ac uirtuti, quod quia certo nomine caret, ideo persæpe brutis uirtutes, ac uitia metaphora quadam

A B C

2. mor. Eud. c. 2.

3. de an. c. 38.

2. mag. mor. cap. 11.

7. æthic. c. 1.

A dam non ignobili assignare cogimur dicentes Leonem esse fortem, Agnum mansuetum, & alia huiusmodi: sed hæc fusa oratione Philosophus in tota Morali; sufficiat nobis ea per transennam attigisse, de his etenim in præsentia obiter: At vero relictis habitibus, redeamus nunc ad operationes. Omnes itaque propositæ utriusque Appetitus functiones appellari consueuerunt Passiones potius, quam actiones; officia vero sensus cognoscentis vicissim Actiones potius, quam passiones, ob hanc arbi-
B tror rationem, quia in obeundis officijs facultatis sentientis cognitricis euidentior sit animæ actio, quam passio corporis; at viceuersa in obeundo quouis munere appetitus manifestior est passio corporis, quam actio animæ; vti quisque quotidiana experientia potest experiri. Sunt ergo multo plures operationes vitæ brutalis actionibus vitæ vegetalis, quia vegetales operationes quatuor sunt solum, nutriri, augeri, generare prolem, & genitæ prolis partes conformare; sed operationes irrationa-
C les numerantur uiginti sex, duæ facultatis motricis, nẽpe respirare, ac moueri secundum locum à seipso; quinq; facultatis sensitiuæ cognitricis exterioris, vt videre, audire, olfacere, gustare, ac tactu sentire; duæ sensus communis, animaduertere se operari, & agnoscere discrimen inter sensibilia diuersi generis; sex imaginationis, seu phantasiæ, nempe apprehendere, siue in se recipere species rerum externis sensibus cognitarum; meminisse, hoc est, acceptas sensatorum species conseruare; imaginari, somniare, insanire, & animæ passiones voce signi- Vide lib. 3. cap. 20.

ficare; ſex facultatis appetitus concupiſcibilis, vt amare, odiße, deſiderare, abhorrere, delectari, atque triſtari; quinque demum appetitus iraſcibilis, nimirum ſperare, deſperare, audere, timere, atque iraſci. A

De Conditionibus operationum Vitæ Brutalis. Cap. XXII.

IFFERVNT *autem enumeratæ operationes vitæ brutalis ab inuicem, primo quidem ſecundum prius, & poſterius; nã primæ omnium ſunt functiones potẽtiæ ſentientis cognitricis; eas enim ſupponit actio quæuis tum facultatis motricis, tum etiã appetitus; non enim quidquam ullo modo appetit animal, quod non cognouerit; neq; mouetur ſecundum locũ niſi a prius cognito impellatur obiecto ad bonũ acquirendũ, aut noxium fugiendum; ſiquidem non reſpirat animal niſi vt prænotus æſtus in viſceribus refrigeretur. Differunt ſecundo brutalis vitæ functiones ab inuicẽ maiori, & minori neceſſitate; reuera enim ad eſſe animalis irrationalis generatim magis neceſſaria eſt actio ſenſus tactus, & guſtus, & appetitus concupiſcibilis, quam aliæ functiones; quæ iccirco non reperiuntur in omnibus animalibus; Speciatim vero ad eſſe animaliũ perfectiorũ maxime omniũ neceſſaria eſt reſpiratio, quoniã vnumquodq; illorũ citius interit impedita omnino reſpiratione, quã ſublatis ceteris omnibus functionibus, velut in proxime morituris apertũ fieri põt; nã ſæpe videas cete-* B C

A ras sensuũ functiones abolitas una respiratione cũ vita superstite ad multas horas, quandoque ad integros dies; & statim atque respiratio tollitur, protinus vitam aboliri: absolute tamen nulla prorsus ex propositis operationibus necessaria est simpliciter ad esse animalis sublunaris generatim accepti: quum etenim horum animalium alia perfecta sint, vt Leo, Equus, Aquila, & consimilia sentientẽ animã perfecti gradus obtinẽtia; alia uero imperfecta, imperfecta in quã aut secundũ for-
B mam, vt insecta, & reliqua bruta, quibus data est anima sentiens infimæ sortis; aut secundum materiam, uel simpliciter, ut oua, & semina brutorum, quorum corpus non est ulla ex parte organizatum; vel secundum quid, vt feminæ, quæ ab Aristotele uocantur masculi læsi, & imperfecti; sane inter hæc, animalia imperfecta secundum materiam absolute, vt oua, & semina, nullam obtinent operationem vitæ brutalis, quum careant instrumentis, quibus anima sentiens vbique
C ad operandum vti debet; imperfecta uero secundũ formam aliquas tantum edunt operationes, illas nempe, quæ magis necessariæ sunt vitæ brutali generatim acceptæ; perfecta vero animalia secundum formam, & secundum materiam simpliciter, & secundum quid, quo perfectiora sunt, eo plures prædictarum obtinent operationes, ita ut in genere bruti quæ perfectissima sunt animalia, omnibus istis functionibus polleant, vt Elephas, Equus, & similia: Dicuntur autem illæ, quæ in brutis imperfectis secundum formam reperiuntur,

2. de gen. an. c. 3. 4. de respir. c. 7.

3. de gen. an. c. 3.

tur, operationes alijs necessariæ magis ad vitam animalis, quia immediate respiciunt nutritionem, & alimoniam, cui ceteræ inseruiunt remotius; nutritio uero, & alimonia est ex eorum numero, quibus (ut visum est in superioribus) quadantenus innititur, & conseruatur vita sublunaris, quæ uel Aristoteli est ipsummet esse viuentibus. Differunt postremo inter se istæ operationes vitæ irrationalis maiori, minorique perfectione; nam quæ magis a corpore absoluuntur, minusque materiei coextenduntur, ceteris nobilitate præstant; quoniam materia vbique radix est omnis imperfectionis: Nisi dicamus etiam istarum functionum digniores esse, quæ in cognitione consistunt, uel eam includunt, uti sunt actiones omnes facultatis sensitiuæ tū cognitricis, tum appetentis; minus uero dignas esse illas, quæ licet cognitionem supponant, ipsam tamen non includunt in sui ratione, cuiusmodi sunt functiones potestatis motricis. Sed operationes istæ brutales si conferantur cum actionibus reliquarum specierum vitæ sublunaris; quū vita, et anima, unde prodeunt, sint mediæ nobilitatis, inter vitam, animamque vegetalem, qua est nobilior, perfectior, minus communis, & origine posterior; ac inter vitam, & animam humanam, qua est ignobilior, imperfectior, cōmunior, & natura prior; quumque operationes ubique soleant proportionem habere cum essentia, unde proficiscuntur; iccirco actiones uitæ brutalis generatim esse debēt digniores, perfectiores, minus communes, & natura posteriores uegetalibus; at humanis

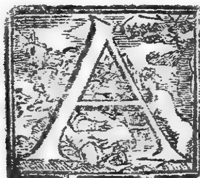
2. de an. t. 37.

A B C

A ex aduerso via originis priores, communiores, imperfectæ magis, minusque dignæ, iisdem prorsum rationibus, de quibus antea. Ceterum absolute prædictarum operationum brutalium unaquæque quum pendeat a motu cæli, tanquam a caussa communi, seu potius ab anima sentiente gubernata a motu cælesti, cuius mensura essentialis tempus est; & utente organo corporeo, cuius opera, & actio non est sine motu, qui pariter de necessitate tempore admetitur; propterea omnes B operationes uitæ irrationalis temporariæ sunt, & nulla earum momentanea; in quo sane conueniunt cum operationibus uitæ uegetalis, quemadmodum constare potest ex superioribus. Hæc autem de operationibus uitæ brutalis in uniuersum dicta sint satis; diligentior etenim earum inquisitio nostrum institutum superat, & puram excedit contemplationem de uita.

Quotuplex sit Vita Brutalis. Cap. XXIII.

C

ABSOLVTA iam speculatione circa essentiam, proprietates, & operationes vitæ brutalis in uniuersum, propositus nobis ordo ab initio nos modo trahit ad eiusdem uitæ differentias, ac species inuestigandas: Hac autem de re si Aristotelem consulamus, facile reperiemus illum distinguentem uitam brutorum animalium, iuxta diuersitatem specierum modi alimentandi, in uitam gregalem, & soliuagam; ut hoc 1.Polit. cap. 5.

hoc, uel illo modo illis conducit ad uictum; quoniam ferarum aliæ uiuis animalibus, aliæ fructibus, aliæ cunctis pascuntur; quare ad facultatem uictus, atq; delectum, ipsarum uitas Natura distinxit: Quum uero non idem cuique dulce sit secundum naturam, sed alijs alia; & illarum, quæ animalia, & illarum, quæ fructus comedunt, uitæ inter se differunt. A Quæ omnia confirmantur alibi eodem autore scribente *Animaliũ uitas pro diuersitate uictus differre.* 8 hist. cap. 1. Hæc sane de brutalis uitæ differentijs habemus ex Aristotele; quæ tamẽ si acriori censura expendantur, satis cuique apparebit ea, ut a Morali Philosopho secundum uulgus plerunq; loquente impune dici potuere; ita non esse a Physiologo rerum naturas intimius perscrutante, ac præsertim ab eo, qui dedita opera contemplationem de uita prosequitur exactiorem, omnino admittenda; nomen siquidem uitæ ibi Aristoteles late nimis accipit, & improprie ad significandum id, quod est proprie consuetudo quædam, siue mos, aut etiam Naturæ instinctus appellatus: Alioquin falso constituisset Aristoteles uitam proprie dictam in brutis animalibus secundum speciem multiplicari ad uarietatem, seu multitudinem specierum modi alimentandi; nam uita brutalis ex se prior est modo alimentandi singulis brutorum speciebus conuenienti; prius etenim constituta sunt animalia bruta in uiuentium genere, quam illis conueniat uel fructibus ali, uel animalibus uiuis, uel utrisque; seu uel soliuaga esse, uel gregalia: priora uero inuicem specie distingui B C

A qui nequeunt ad posteriorum discrimen. Addo bruta viuere non solum extra matris vterum, sed etiam prius, vel apud Aristotelem, toto eo tempore, quo degunt in vtero materno; in aluo autem matris bruta omnia eodem modo penitus, & eodem alimenti genere, sanguine scilicet, aluntur; quum tamen etiam tunc diuersam vitæ speciem obtineant: Non est igitur differentia specierum vitæ brutalis desumenda ex varietate victus, seu ex diuersitate modi alimentandi; secus enim illud etiam contingeret absurdum, quod animalia diuersarum specierum, varias animas habentia, quibus inest idem modus alimentandi, vt agnis, hircis, & bobus; seu asinis, equis, & mulis, eadem vitæ specie fruerentur; animalia vero eiusdem speciei, eandemque animam obtinentia, quæ tamen diuerso genere victus vtantur, vti sunt homines politici, & barbari, eandem non viuerent vitam, sed genere diuersam: Quum itaque in proposito haud plane satisfecerit Aristoteles de vita obiter agens, eia nos rei naturam ex proprijs consulentes videamus an aliquid firmi hac in speculatione indagare poßimus. Quocirca illud manifestum quum sit ex præcedētibus vnūquodq; genus vitæ diuidi in tot species, quot sunt species animæ illius, a qua huiusmodi vita dependet, siue ad quam talis vita essentialem obtinet habitudinem; proculdubio vita brutalis, tanquam genus vniuocum diuidenda erit in tot atomas vitæ species, quot in genere animæ sentientis, siue brutalis reperiuntur vltimæ

2. de gen. an. c.

B

C

ſpecies; & ex conſequenti quot in genere bruti ſunt ſpecialiſsimæ ſpecies animalium; eſt enim & anima ſentiens ſiue brutalis, ad quam vita irrationalis eſſentialem obtinet habitudinem, genus vniuocum ad ſingulas animarum irrationalium ſpecies: Tot itaque quum ſint indiuiduæ ſpecies vitæ brutalis, de ijs profecto ſeorſum nobis agendum eſſet, qui ex profeſſo inſtituimus contemplationem de vitæ natura diligentiorē, ſi vniuſcuiuſque vitæ in hoc genere propriam, & ſpecificam differentiam agnoſcere poſſemus; verum quoniam ſpecies vltimæ ſentientis animæ, atque ideo ſpecierum vltimarum vitæ brutalis differentiæ conſtitutrices, & eſſentiales plane latent hominis ingenium, propterea non poſſumus vlterius progredi ad inueſtigandam exquiſitam magis cognitionem eſſentiæ cuiuſque uitæ in propoſito genere uitæ irrationalis. Sed reuera ſingularum ſpecierū uitæ brutalis affectiones, & operationes, quanquam ſenſui conſpicuæ reddi ualeant, ob ſui uarietatē nihilominus, ac multitudinem, integram Naturalis Philoſophiæ partem ſibi adſciſcunt, quæ eſt de natura, & hiſtoria brutorū animalium, quam Ariſtoteles, Plinius, Magnus Albertus, & alij ſatis excoluere; ſed inter Neotericos Doctiſſimus Vlyſſes Aldrouandus præceptor meus, qui non ſolum de Animalium natura, uerum etiam de omnium rerum naturalium, & ſpeciatim de ſtirpium cognitione optime meritus eſt: quibus de cauſsis iſta prouincia nobis nunc non eſt adeunda. A B C

A

Quid sit Vita Rationalis, siue Humana. Cap. XXIV.

VVM ergo circa uitæ irrationalis considerationẽ nihil amplius nobis relinquatur agendum, rationi consonum est ut ad uitam, quæ superest in sublunarium genere dignoscenda, orationem conuer-
B *tamus: Et sane in genere uitæ sublunaris post uitam plantarum, & uitam brutorum animalium, una tandem sese nobis offert contemplanda uita Humana, quam Rationalem appellamus: Cuius profecto definitionem, ut antea in quauis alia de eodem genere factũ est, facile unusquisque colliget ex superioribus nullam esse aliam, nisi eam, qua dicitur Vita Humana, siue rationalis esse naturalis inexistentia humanæ animæ in corpore nostro mediante calore naturali: Dixi natura-* Vide lib. 3. cap. 22.
C *lem inexistentiam, quia rationalis anima post hominis obitum a corpore absoluta si rursum cadaueri adiungatur supra Naturæ leges, ac Dei summi priuilegio speciali, per aliquod tempus, uti sæpenumero contigit in apparitionibus, & colloquijs mortuorum, cuiusmodi a Plinio celebratur in Gabieno; si anima inquam rationalis per mortem a corpore seiuncta rursus per aliquod tempus cadaueri adiungatur supra Naturæ ordinem, illa ipsa plane constituet in esse uitam æquiuoce; non enim proprie mortalem, neque immortalem: quum* lib. 7. cap 52.

istæ duæ primæ differentiæ sint, quibus tota uitæ natura comprehenditur, vt visum est superius: Dixi animæ humanæ, quia in primo quadragenario fetus hominis in vtero existens viuit beneficio animæ vegetalis, & sentientis, non adhuc adeptus animam rationalem; viuit inquam nondum vitam humanam, sed plantalē, vt inquit aliquando Aristoteles, & Galenus etiā alicubi admonēs fetum in vtero primis diebus nihil aliud esse quam plantam, licet sanguineam, & carneam, quæ postmodum futura est animal; immo potius dicamus fetum in vtero viuere semper vitam animalis, & esse proprie animal, quod postmodum futurum est homo; nā fetus in vtero non habet animam vegetalem vnquam sine sentiente, quod fusius alibi demōstrauimus; anima vero humana constituta substātia est non solum ex uegetali, & sentiente anima, sed etiā ex rationali: Ex quo illud etiā fit vt in apparitionibus eo nomine item, quæ nobiscū loquuntur, & mouentur mortuorū corpora speciatim vitā humanā non agant, quia in illis nō inest tota anima humana, sed eius portio superior tātummodo, quam rationalem animā appellamus, corruptis in morte hominis partibus animæ inferioribus, vegetali nēpe, ac sensitrice: Recte igitur definita est vita humana esse naturalis inexistentia humanæ animæ in corpore nostro mediante calore naturali. Quæ definitio pariter hucusque desiderata est in Philosophorum scripturis; quod etenim ait Cicero, vitam corpore, ac spiritu contineri, est potius vitæ in uniuersum descriptio quædam

A B C

1. mor. Eud. cap. 2.
2. de gen. an. c. 3.
3. de ge. an. c. 2
lib. de semin.
de ort. an. hu.
pro M. Marcello.

A dam, quam specialis ratio vitæ humanæ; immo iam non est exacta definitio, quum de proposito confusam, & communem pariat notitiam, secus ac ex Aristotele facere debeat uera cuiusque definitio; atuero neque a Cicerone allata est veluti definitio, sed solum tanquā commune quoddam, & verum pronunciatū de vita: Quare nullus adhuc exstitit (quem ego uiderim) qui uel tentauerit proprie definire vitam humanam, prout ipsa est tertia quædam species in genere vitæ sublunaris B distinctam naturam habens a vita plantarum, & a vita brutorum animalium; quamuis inter huiusmodi species vitæ sublunaris essentiale discrimen reperiri omnibus compertum semper extiterit: Vnum excipio Haruetum Medicum sane doctum, qui hominis vitā definit esse actionem animæ rationalis in humano corpore productam, quæ sententia multis proscissa est argumentis in superiore libro, ubi longe, lateque ostendimus vitam non esse ullo modo actionem: Quibus adde aniC mam rationalem post hominis interitum a corpore semel disiunctā denuo assumere posse corpus pristinum, & in eo multas efficere actiones, ut in apparitionibus, & colloquijs mortuorū cū uiuis, absq; eo quod constituat in esse hominē, aut efficiat, producatue aliqua ratione vitam humanā, nisi æquiuoce, ut dictum est supra: Non est ergo ab Harueto promulgata vitæ humanæ proba definitio: Nos autem propositam vitæ humanæ definitionem a rei natura desumptam in medium adduximus, eam ubique parati meliori subijcere.

1. phy. t. 5.

De

A

De Proprietatibus Vitæ Humanæ, siue Rationalis. Cap. XXV.

TA ergo explicata essentia Vitæ Humanæ, quam rationalem vocare consueuimus, iam nunc tempus est ut ad eius proprietates accedamus: Quum igitur anima humana, ad quam uita hæc essentialem obtinet habitudinem, sit omnium animarum perficientium corpora sublunarium uiuentiũ perfectissima, uia originis postrema, partim a materia dependens, partim ab ea non exoriens, quod abunde alias ostendimus, & perspicue admodum alicubi Themistius innuit dicens Prorsus anima, quæ uitam uegetalem præstat, & quæ iracundiam, & cupidines continet, non potest intelligi qua ratione seorsum a corpore maneant: Nam ea, quæ princeps est, & quæ Intellectus uocatur, forte potest adiuncta defendi, quæ uim intelligẽdi animæ immittat, & influat. At reliquas naturas inhærere, & quodammodo intexi corporibus necesse est, si præstare uires, & actiones suas debent: Quum inquam anima humana, a qua uita rationalis in esse dependet, sit omnium animarum sublunarium nobilissima, naturæ ordine postrema, partim materiæ immersa, partim ab ea non pendens: profecto & quæ ab huius animæ inexistentia naturali in corpore nostro enascitur uita rationalis appellata, existimanda est omnium

B

de ort. an. hu.

3. de an. c. 24.

C

nium

A nium sublunaris uitæ specierum ut in uia originis postrema, sic in perfectione suprema. Amplius quum anima humana, etsi ut quædam natura composita ex anima rationali, & rationis experte, mortalitatis conditionem subeat; quod alibi ostendimus; non tamen omni ex parte interitui obnoxia est; nanque, ut scribit quandoque Aristoteles, anima humana, si non omnis, saltem pars eius intellectiua post mortem hominis remanet incorrupta; quippe quæ, ut ipse idem alibi testatur, in morte hominis tum dominans est, ac inuicta; tum ab alijs animæ nostræ partibus, uegetali nempe, ac sensuali, separatur, ueluti æternum a corruptibili: Quare Vita humana in hoc etiam perfectione, ac nobilitate præstat cuique alteri uitæ sublunari, quod minus infecta est nota, seu macula mortalitatis, quamuis absolute mortalis existat. Præterea quum uita humana essentialem obtineat habitudinem non solum ad animã (licet illam primario respiciat Aristotelis obseruatione) uerum etiam ad corpus, & ad tale corpus, quod materiam in se habet; propterea factum est ut uita humana ob materiæ consortium in diuturna quauis operatione defatigetur, & requie aliqua indigeat, siue in ea functione obeunda utatur ministerio corporis, siue non; Quod enim operatur si non per materiam, saltem non absque materia, id omne a materia laboriosam sibi sentit diuturniorem quamlibet operationem; ut supra demonstratum est, atque inferius etiam ostendetur: Bene id uerum est eam functionem esse ceteris minus laborio-

[Margin notes: 2. de ort. an. hum. c. 1. — 12. meta. t. 17. — 7. Polit. cap. 7. — B — 2. de an. t. 21. — 5. meta. t. 23. — C — Vide lib. 3. cap. 31.]

sam,

sam, magisque perennem, in qua obeunda operans non utitur organo materiali, cuiusmodi functio est nostrum intelligere; uti clare testatus est Aristoteles aliquando scribens operationem contemplandi esse aliarum omniũ functionum hominis aßiduissimam, & indefatigabilem; quem locum supra expendimus diligenter. Ulterius quum anima humana, quæ per se primo una cum corpore in esse constituit uitam rationalem, non omnino sit a corpore, siue a materia dependens: sed partim ab efficiente corporeo, & materiali exoriatur; partim uero ab incorporeo, & immateriali, nempe a Deo summo, qui in anima rationis experte a Parentibus orta, dum puer in utero gignitur, lumen Intellectus accendit, ut ait aliquando Aristoteles, & nos alibi demonstrauimus: Quumq; anima eadem partim ad corporis labefactationem, & uigorem fatiscat, & uigeat; partimque non; quoniam, ut monet Aristoteles, corpus quum uigeat a trigesimo ætatis anno usque ad trigesimum quintum; anima uero (intelligenda est rationalis) usque ad Vndequinquaginta; signum euidentissimum animam non penitus a corpore dependere; Propterea fit ut uita humana in suis operationibus obeundis partim ab organo materiali, siue corporeo dependeat, & partim non; hoc est, alias ad agendum utatur ministerio corporis, alias non utatur; qua de re mox abunde magis. Conditio igitur uitæ humanæ, siue rationalis est, ut sit ceteris speciebus uitæ sublunaris Naturæ ordine posterior, namq; supponit alias, ueluti præuias subiecti dispositiones;

Marginal notes: A (beside line 1); 10. æthic. c. 7. (beside line 3); B (beside line 11); 10. æthic. c. 7. De ort. an. hu. (beside line 15); 2. rhet. c. 14. (beside line 18); C (beside line 20).

minus

A *minus communis, quia solis inest hominibus, quum aliæ insint etiam brutis animalibus, & plantis; minus morti obnoxia, quum eius caussa immediata quadam ex parte post mortem remaneat incolumis, in aliis vero partibus ex toto corrumpatur; & demum à materia magis absoluta, quũ aliquas operationes habeat, in quibus obeundis non vtitur organo corporeo, ac materiali, vti mox apparebit; quod non obseruatur vlla in alia specie vitæ sublunaris.*

B

De Operationibus Vitæ Humanæ, quot, quæque sint. Cap. XXVI.

IS A *natura, & conditionibus vitæ humanæ, par est modo vt ad illius operationes mentem cõuertamus: Insunt autem vitæ rationali propriæ quædã functiones, vltra illas, quas habet homo*
C *communes cum brutis animalibus, & plãtis: Quæ quidem actiones animæ rationalis, vitæque humanæ duplicis sunt generis, immo vero triplicis; quatenus videlicet prodire possunt a duplici animæ rationalis facultate, vel seorsum agente, vel simul operante: Duæ siquidem sunt in anima rationali primæ facultates, vna mere cognoscitiua, quæ dicitur Intellectus, seu Mens; altera vero appetitiua, sed cum ratione, vt admonet Aristoteles, & hoc ad eius appetitus differentiam, qui* 1.rhe.cap.10.
quum sit facultas animæ sensitricis, irrationalis existit;

EEE quæ

quæ sane facultas appetitiua rationalis nomine proprio A
Voluntas appellatur: Quod etenim vulgo dici consueuit tres numero esse rationalis animæ potestates primas, Intellectum scilicet, Voluntatem, atq; Memoriam, longe a veritate abest, atque ab Aristotele; a veritate quidem, quia bruta memoriam habẽt, quum careant anima rationali: ab Aristotele autem, qui definit vbique

de men. & rẽ. cap. 1. & 2.

Memoriam esse non facultatem, aut potentiam animæ rationalis, sed habitum, aut passionem sensus, aut existimationis, quum factum fuerit tempus; vel etiam B (quod reipsa idem est penitus) habitum phantasmatis,

lib. 3. cap. 21.

vt imaginis in primo sensitiuo, quo tempus sentimus; verum hac de re infra latius agendum. Quum itaque duæ sint animæ rationalis potestates primæ, Intellectus, & Voluntas, quumq; istæ duæ facultates in homine ad operandum aliquando coniungantur ex necessitate, aliquando vero seiunctim suo munere fungantur; inde fit vt tria sint prima genera operationum vitæ humanæ, scilicet actio Voluntatis, actio Intellectus seorsum, & C actio vtriusque facultatis simul ex necessitate operãtis. In functionũ voluntariarum genere tres sunt primæ species, & sunt Velle, Nolle, ac Deliberare, quod est Eligere cum ratione vnum e multis propositis; quarũ duæ priores necessario supponunt cognitionem simplicem, siue cognitionem absolute, aut cum discursu, aut sine, at Deliberare necessario præsupponit discursum, quinimmo cognitionem multorum, eamque distinctã; quum velle, ac nolle possint esse post cognitionem etiam confusam vnius

tantum-

A tantummodo rei, quam velle, aut nolle possumus: Quarũ sane functionum soboles sunt virtutes, & hominum vitia propria; nanque ad harum actionũ rectum, vel indirectum usum, induit homo certos habitus virtutis, aut vitij: virtutes quidem, quas adipiscitur homo ex probo usu functionum voluntatis, sunt numero tres apud Aristotelẽ in æthicis passim, & in libello de uirtutibus (siquidẽ hoc opus est Aristotelis) Iustitia nimirum, quæ virtus est voluntatis humanæ distributiua eius,
B quod quisq; meruit; Liberalitas, quæ virtus est uoluntatis nostræ honestorum sumptuũ ministra; & Magnanimitas, quæ uirtus est item humanæ voluntatis, qua uirtute homo magnis dignus existens, ijsque se dignum esse iudicans, æquo animo fert utranq; fortunam, prosperam scilicet, atque aduersam; Vitia uero, quæ contrahit homo ex prauo usu uoluntatis, tria sunt ex aduerso, nimirum Iniustitia, quæ est humanæ uoluntatis uitium, quo homo aliena contra leges retinet; Auaritia, quæ ui-
C tium est uoluntatis nostræ, per quod homines appetunt undequaq; lucrum; & Pusillanimitas, quæ vitium est item voluntatis humanæ, quo sui decentiam non æque æstimans haud potest homo ferre fortunam prosperam citra elationem, neq; aduersam sine deiectione animi: Et hæc de actionibus voluntatis humanæ secundum se. Actio vero Intellectus humani duplici primum differentia continetur, duasq; primas obtinet species, quoniã Intellectiua facultas duplex est, vel ex Aristotele, una, quæ dicitur Intellectus agens; alia vero, quæ vocatur

3. de an. t. 17. 18.

Intellectus possibilis; Functio Intellectus agentis vna est secundũ speciem, exerceturq; circa similitudines rerum sensu cognitarũ in phantasia existentes, quas ideo nuncupant Philosophi nomine Phantasmatis; actio autem hæc Intellectus agẽtis circa phantasmata nulla est alia, quã cõparare adinuicem multa phantasmata eiusdem cõditionis quoquopacto, ex ipsis eliciendo naturã, in qua cuncta conueniunt, non consideratis conditionibus materiæ, quas indiuiduantes appellant, seu nomine proprio Hic, & Nunc, quibus phantasmata inter se differunt; quæ quidẽ actio dicitur peculiari vocabulo Abstrahere vniuersale a singularibus, siue facere vniuersalitatẽ in rebus, aut etiam formare speciem intelligibilem; natura nanque illa communis reperta ex comparatione phantasmatum est vniuersale, appellaturq; species intelligibilis, vt quæ non amplius a sensu, sed a solo intellectu dignosci valeat, & hoc ad differentiam phantasmatũ, & aliarum specierum singularium, quæ vocatur species sensibiles, eo quia sensu vel ipso dignosci possunt; siue quia Intellectu percipi nequeunt nisi sensu prius cognita fuerint: sed hac de re infra: Nuncupatur item ista operatio Intellectus agẽtis depuratio phantasmatũ, quia per eã spoliantur phantasmata conditionibus materialibus, quas vocant indiuiduales, ac remanet pura essentia naturæ communis omnibus phantasmatis ab agente Intellectu in vnum collatis: Quæ sane potentia rationalis animæ dicitur Intellectus agens, quia in suo isto munere obeundo pure agit, nihilque vllo modo patitur,

A patitur, quum nihil in se recipiat, sed agat in externa: hoc est, in ea, quæ sunt extra sui naturam, siue in alio subiecto, puta in phantasmata; hæc enim haud sunt in Intellectu, sed in phantasia. At uero Intellectus possibilis quatuor habet primas operationum species, quarum primam Philosophi appellarunt simplicem Apprehensionem, uel etiam simplicium apprehensionem; secundam uero duplici vocabulo Compositionem, ac Diuisionem; tertiam Discursum, siue Ratiocinationem; quar-
B tam denique vocamus nos Custodiam cognitorum, siue conseruationem intellectorum: In qualibet istarũ operationum Intellectus poßibilis talis appellatur, quia recipiat in se aut similitudinem eius, quod intelligit; aut impetum obiecti; ab eo enim suscitatur, excitaturq; ad sui perceptionem; aut denique obiecti cognitionem, quæ uocatur habitus, uel dispositio; est enim huiusmodi habitus, & dispositio qualitas quædã in animo, tanquam in subiecto ex Aristotele; recipere autem est quoddam Prædic. c. de Qual.
C pati: Ni potius dicamus Intellectum possibilem in eo pati, quod ex præsente simulacro sibi representat obiectum, uti speculum uiuens; representare nanque est affici, ac pati; speculum etenim nos representans a nobis afficitur, non in nos agit: In singula uero prædictarum functionum Mens quum uersari ualeat & circa phantasmata in phantasia representantia res indiuiduas, & circa species intelligibiles ope Intellectus agentis a phantasmatis eductas, sibique impreßas, quæ representant naturas vniuersales; quia Intellectus possi- Vide lib. 3. cap. 23.

bilis

3. de ã. t. 17. 19 3. de an. t. 9. 10. & sequentib. *bilis, qui ex Aristotele potest omnia fieri, & considerare tum carni esse, tum etiam carnem, hoc est, materiam, siue hoc in hoc; Intellectus inquam possibilis non solum vniuersalia, sed etiam singularia dignoscere potest quacunque specie cognitionis: sunt enim & discursus rerum singularium, & propositiones, ac termini simplices significantes indiuiduas naturas, & conseruationes horum omnium cognitorum in Mente: profecto vbi Mens versatur circa contemplationem rerum vniuersalium, tunc dicitur passibilis, quia patitur (passione* B
2. de an. t. 57. & sequentib. *quidem perfectiua, vt ait Aristoteles) & recipiendo in se speciem intelligibilem, & intellectionem, seu potius impetum obiecti, quo impellitur ad speculandum, & habitum illum notitiæ, qui ex intellectione oritur: at vbi Mens contemplatur singularia, quæ sunt in Phantasia, tunc patitur solum recipiendo in se impulsum obiecti, quo excitatur ad opus, & habitum cognitionis emergentem ex eorum speculatione: non item recipiendo phãtasmata; hæc enim ob materiæ conditiones, quas obtinent, non sunt proportionata, & idonea, quæ ab Intellectu recipiantur, qui ad sua munera obeunda materiei ministerio non utitur; phantasmata uero materialia quum sint, a nullo recipi valent sine adminiculo materiæ; Intellectum autem ad recipiendum aliquid in se nõ uti opera materiæ, illud clare docet, quia Intellectus a materia non pendet, & omne, quod recipitur, per modũ recipientis recipi consueuit: Cognoscit ergo Intellectus phantasmata, non illa in se recipiendo, sed sese ad ipsa* C

porri-

A porrigendo, atque ut dici solet, intuitiue. Sed quod dictum est Intellectum possibilem intelligendo pati, caute accipiendum est, ne quis putet Intellectum in speculatione nihil omnino agere, sed pati solum, nec habere ullo modo rationem efficientis, sed patientis tantummodo, ut tentur Doctissimi uiri tribuentes omnem uim agendi in actu intellectionis obiecto ipsi intelligibili: secus enim arbitramur in ipsa intellectione duplicem actionem contineri, unam obiectorum, quae sui praesentia mouent In-
B tellectum ad sui ipsorum cognitionem, dum illum quasi dormientem, ac sopitum suscitat de habitu in actum, seu de actu primo in secundum; quae actio est mera passio Mentis, & est ipsa obiecti receptio; Alteram uero dicimus esse actionem Mentis, quae ab obiectis suscitata iudicium promit, ac format conceptum de praesenti obiecto, ipsumque noscit, ac intelligit; in qua sane functione agens caussa est Mens, obiectum uero est patiens; hoc autem sic demõstratur, quia in longis actionibus quod
C fatigatur est agens, non patiens ullo modo; quippe lassitudo, & fatigatio est propria efficientis affectio, qua efficiens est; modo in diuturna meditatione fatigatur semper uirtus intelligens, siue homo, nunquã obiectũ, seu res intellecta; ergo in contemplatione siue in actu intelligẽdi intellectus possibilis est agens, non obiectũ, quod ab Intellectu dignoscitur. Sed iam redeamus ad pensum.

Ceterum circa quamlibet speciem quouis modo uersetur Intellectus possibilis, siue circa uniuersalem, siue circa singularem; & siue illam speciem in se recipiendo

quod

quod appellant per abstractionem; siue se se ad ipsam porrigendo, quod uocant per intuitionẽ, illud perpetuum est Mentem in prima sui operatione, quæ species est indiuidua, formare primos conceptus de ijs rebus, quæ significantur per terminos simplices, sibi representatis ab vna tantum specie, uel etiam a pluribus, sed seorsum consideratis, ut de homine, ac de igne diuisim: Quapropter quicũque prompte, ac bene de re omni visa, uel audita, uel alio quouis sensu percepta formant proprium conceptum, illi dicuntur habere bonam apprehensiuam & esse dociles; qui uero difficulter, & perperam, malã, & indociles: Differt autem hæc apprehensio ab ea, de qua egimus in vita brutali, quia illa est functio phantasiæ, hæc autem Mentis; illa uersatur solum circa singularia, hæc uero circa omnia dignoscibilia simplicia tũ singularia, tum quoque vniuersalia; illa tandem percipit solum factibilia, hæc omnia in cõplexa, tam factibilia; quam agibilia, & contemplabilia; Addas etiam illam dignoscere solum accidentia, quamuis in concreto, hanc uero accidentia & in concreto, & in abstracto, insuper & substantias, quatenus sunt quiddam ab accidente diuersum; non enim addiscere possunt animalia, quæ ratione carent, nisi accidentia exteriora, & quæ consistunt in praxi, factioneque corporea, & externa; homines vero cuncta dignoscunt ministerio Mentis.

A

B

C

At in secunda Intellectus operatione, quæ subdiuiditur in duas species specialissimas, quarum vnam appellant Compositionem, aliam uero Diuisionem, Mens

iam

A iam noscit conuenientiam, & inconuenientiã inter plures conceptus simul consideratos, hoc est, veritatem, & falsitatem in complexis, quæ alio nomine vocantur enunciationes; quarum cognitio, vbi affirmatiuæ sint, dicitur Compositio apud Aristotelem, quia in eis quasi coniungitur, & componitur natura significata per subiectum cum ea, quam significat prædicatum; vbi vero sint negatiuæ, appellatur Diuisio, vt in qua seiungitur, ac diuiditur id quod significat subiectum ab eo, quod B significat prædicatum. In tertia vero sua functione Intellectus ex aliquo manifesto indagat notitiam alicuius ignoti; sed quia contingit istam indaginem posse fieri dupliciter, propterea fit vt tertia ista Intellectus operatio, quam appellamus Discursum, subdiuidatur in vlteriora functionum genera; siquidem Intellectus potest cognito aliquo sub ratione effectus indagare illius caussam; & huiusmodi discursus appellatur inquisitio resolutoria, & vnico verbo, Cogitare, siue Cogitatio; vnde C sæpe ab Aristotele Mens appellatur Cogitatiua; sed præsertim vbi scribitur Hominem vnum ex numero omnium animalium vim obtinere cogitandi, in qua sane cogitatione, siue indagine si Mens assequatur notitiam caussæ inquisitæ, Solertiam habere dicitur; solertes enim proprie sunt illi, qui prompte inueniunt caussas cuiusque effectus propositi. Si vero Mens non inueniat caussam propositi effectus, in Admiratione incidit; quare admiratio est discursus quidam imperfectus, quasi secunda species discursus. Potest autem viceuer-

1. Periher. c. 4. 1. Post. t. 5.

Vide lib. 3. cap. 26.

2. de an. t. 27. 29. & alibi.

1. hist. cap. 1.

sa Mens in discursu cognito aliquo sub ratione caussæ A
(quæcunque sit illa vel inferendi, vel cognoscendi, uel essendi, vel si quæ datur alia) ex tali cognitione indagare notitiam alicuius effectus, tunc si ob aliquod inexpectatum contingat Mentem non assequi notitiam effectus, sed terminari eius indaginem, ac discursum ob impedimentum caussæ interpositum, quod sit inconueniens, non tamen admodum graue, homo protinus in
35. sect pro. 6. *risum prorumpit; risus enim ab Aristotele definitur es-*
3. de part. c. 10
1. rhet. c. 11. *se lapsus quidam, siue defraudatio, & motus Men-* B
tis præter expectationem a re iucunda, siue deformi, citra læsionem, & noua; Mente siquidem aliud expectante, si nouum quid occurrat deforme citra læsionem, continuo ridere solemus; vnde optime BONAMI-
9. de alim. c. 24. CVS *ille Peripateticæ disciplinæ acerrimus defensor, & sagacis ingenij vir, in risu posuit initium ratiocinationis, & rationem prorsus imperfectam: Sed imperfectus iste discursus, qui ponitur in risu, longe ab eo differt, quem agnouimus in admiratione, tum quia ille est* C
ab effectu ad caussam, hic vero uicissim a caussa ad effectum; tum etiam quia ille est discursus imperfectus ideo quoniam est mutilatus, hic uero propterea est imperfectus, quoniam peruertitur in eo finis, & ex caussa præcognita succedit effectus alius ab expectato longe diuersus. At si Mens cognita caussa feratur in notitiam effectus, & eam sine fraude, ac citra obstaculum assequatur, ista operatio dicitur proprie syllogizare, ac discurrere absolute, quod est ex manife-

sta

A *sta caussa haurire cognitionem ignoti effectus; hoc autem quum dupliciter contingere possit, nempe vel quia ex manifesto vno, vel pluribus complexis colligimus de nouo notitiam alterius complexi cum euidenti, & necessaria illatione huius ab illis; vel quia ex noto vno, aut multiplici incomplexo reassumimus notitiam deperditam sine illatione manifesta, aut dependentia necessaria vnius ab alio, sed solum cum ordine quodam inter vnum, & aliud; propterea in hac specie tertij*
B *generis operationum Mentis duæ adhuc sunt differentiæ, quarum prior nuncupari solet generico nomine Discursus, ratiocinatio, & peculiariter syllogismus; altera vero proprio vocabulo dici consueuit Reminiscentia. Ita ergo quinque sunt numero species operationum Intellectus in hoc tertio genere, quod appellamus Discursum, & rationem, siue ratiocinationem; prout scilicet discursus aut est imperfectus tum ex parte nostri, qui Mentis acie non possumus cognitum ef-*
C *fectum resoluere in suas caussas, & constituit Admirationem; tum ex parte rerum turpium cum iucunditate præter expectationem impedientium ne a caussa iam nota proueniat effectus consuetus, seu expectatus, & efficit Risum; aut est Discursus perfectus uel quo effectum resoluimus in caussam, & fit Solertia; vel quo ex caussa cum manifesta illatione colligitur necessario noua cognitio effectus, & appellatur Syllogismus, siue ratiocinium; vel tandem quo ex caussæ cognitione sine dependentia euidenti, aut necessa-*

ria recuperamus notitiam effectus antea deperditam; A
qui discursus proprie dici consueuit Reminiscentia; &
2.Top.cap. 1. propterea Philosophus, qui aliquando definiuit syllogismum esse orationem, in qua positis quibusdam aliud quid ex necessitate accidit per ea, quæ posita sunt;
de mem. & rem.c.3.& 4. alibi aperte ait, Reminiscentiam fieri quando aptus natura est hic motus fieri post hunc, vnde & quod consequenter est venamur meditantes ab ipso nunc, aut alio aliquo, & a simili, aut contrario, aut propinquo: Differt autem ipsum memorari ab ipso reminisci non B solum secundum tempus; sed quod ipso quidem meminisse & aliorum animalium participant multa, ipso autem reminisci nullum, vt ita dicam, quæ cognoscuntur animalium, nisi homo) caussa autem quia ipsum reminisci est vt syllogismus quidam; quod enim prius aut vidit, aut audiuit, aut aliquid huiusmodi passus fuit, ratiocinatur, ac syllogizat reminiscēs; & est vt inquisitio quædā: hoc autem quibus & ipsum consultatiuū inest, natura solum accidit; etenim ipsum consultare syllogismus quidā est. Ex quibus aperte cōstare cuiq; C potest Aristoteli reminiscentiā non esse operationē memoriæ, sed Intellectus, deque illo Mentis actionum genere, quod est tertium in ordine, atque appellatur proprio nomine Discursus. Quartum vero genus functionum Mentis est continere, & conseruare omnes cognitiones acquisitas per operationes expositas; sed quia in earum functionum singula potest Intellectus versari tum circa phantasmata singularium in phantasia existentia,

A stentia, tum etiam circa species uniuersales ex phantasmatis eductas, & in ipso Intellectu morantes; conseruatio notitiæ acquisitæ ab Intellectu operante circa phantasmata triplex est; quum enim phantasmata sint obiecta velata, & coinquinata conditionibus materiæ, quæ apud Aristotelem vbique caussa est occultationis, 7. meta. t. 35
& ignorantiæ: sane Mens ex illorum meditatione acquirit aut cognitionem falsam reuera; & huius conseruatio vocatur Error, siue Ignorãtia prauæ dispositionis:
B aut cognitionem veritatis, & falsitatis participem, non falsam penitus; & tunc uel Mens in tali cognitione firma non est, sed dubitat, hæsitatque; uel non dubitat, sed eam notitiam ratam, ueramque iudicat; Continere notitiam acquisitam ab Intellectu circa phantasmata cum dubitatione, appellatur proprio nomine Suspicari, at continere notitiam eandem sine dubitatione nuncupatur Opinari. Ceterum continere, seu conseruare notitias acquisitas ab Intellectu operante cir-
C ca species vniuersales, est operatio Veritatis compos, ut admonet aliquando Aristoteles; quæ sane conserua- 6. æthic. cap. 3.
tio pro varia natura rei, cuius notitia in Mente conseruatur, & pro diuerso fine, in quem collimat ista notitia, scinditur in quinque species; nam conseruare notitiam rei, quæ respicit puram contemplationem, aliud sane quid est, quam conseruare notitiam rei, quæ respicit uel 6. æthic. cap. 4.
factionem, vel etiam actionem: siquidem conseruare notitiam eorum, quæ pertinent ad bene agendum, est Mentis actio, quæ proprio nomine uocatur Prudentia,

vel

6. æthi. c. 5. & 1. mag. mor. cap. 33.

uel Prudentem esse: Quare probe Aristoteles alicubi definit proprium esse Prudentis viri posse recte consulere de ijs, quæ sibi ipsi bona sunt, atque vtilia ad beneuiuendum, siue ad bene agendum in uniuersum; ac Prudentiam esse habitum uera cum ratione actiuum circa ea, quæ bona, & mala homini sunt; siue demum Mentis Virtutem, qua de malis, ac bonis ad felicitatem pertinentibus bene possumus consulere. At uero conseruare notitiam eorum, quæ pertinent ad factionem, seu effectionem, est actio Mentis appellata proprio uocabulo Ars, siue Artificem esse: Quocirca definit recte Aristoteles Artem esse habitum Intellectus recta cum ratione factiuum, seu si mauis effectiuum, idem enim sunt.

A

1. rhet. cap. 9.

B

Conseruare autem notitiam rei pertinentis ad purā contemplationem triplicis est generis, prout conseruatur notitia uel principiorum per se notorum, siue indemonstrabilium, quā uocamus nomine Intellectus, dicimusq; nobiliorem dispositionem, quam sit scientia simpliciter; istud autem cōseruare notitiam principiorum immediatorum vocatur Intelligere, siue Intelligentem esse, uel conseruatur notitia rerum demonstratione cognitarum, quæ scientia simpliciter appellatur; vnde ipsum conseruare hanc notitiā ab ea denominatiue dicitur scire, seu scientem esse. At denique conseruare notitiam rerum sublimium, ac præstantissimarum, ad puram contemplationem pertinentium, tum principia per se nota, & indemonstrabilia, tum conclusiones per demonstrationē cognitas complectentem, appellatur Sapere, ac Sapientem

1. Post. āal t. 5
2. Post. c. vlt.
6. æthic. cap. 6.

C

A tem esse; quasi Sapientia proprie sit Intellectus, & Scientia rerum altissimarum simul coeuntes, uti docet Aristoteles aliquando. Octo igitur sunt operationum Intellectualium species in quarto genere functionum Mentis, nimirũ Errare, Suspicari, Opinari, Prudentem esse in agibilibus, Artifice esse in factibilibus, Intelligere per se nota, Scire demonstrabilia, & Sapere utraque ista. Sunt autem quatuor proposita Mentis actionum genera cum suis speciebus omnibus, operatio- 6.æthic.cap.7. 1. mag. mor. cap 43.

B nes Intellectus absolute considerati, siue secundum se accepti: quia in ijs obeundis potest Mens & uoluntati adiuncta esse, & cum uoluntate commercium non habere: atque idem plane iudicium feras de actione Intellectus Agentis. Supersunt nunc operationes uitæ humanæ, quarum origo est ab Intellectu non nisi cum uoluntate coniuncto; hæ uero functiones duum sunt generum, alterum genus est, quando Mens cum animaduersione ad imperium uolutatis ex præexisten-

C tibus rerum cognitarum imaginibus uel in phantasia, uel in ipsomet Intellectu, eas uarie cõponendo, aut diuidendo, & ordinando, noua simulacra format, & effingit, ut puta Chymeram, Centaurum, Pegasum, Sirenam, Cælum ense diuisum, & alia huiusmodi: Quæ sane operatio dici consueuit Fictio, seu Fingere, quod efficitur a Philosophis, & sæpius a Mathematicis in suppositionibus, quæ dicunt res esse aliter ac sint; frequentissime uero a Poetis, immo ipsis hæc operatio summe necessaria est, & apud eos peculiari nomine dicitur

Inuen-

Inuentio; Poetarum nanque maxima laus in fabula, & Inuentione consistit, est enim fabula principium, ac veluti anima Poematis, ut docet Aristoteles; fabula uero est inuentionis opus; inuentio autem poetica nihil aliud esse videtur, quam fictio rei non existentis a Mente ad nutum voluntatis uario, ac diuerso modo componente, diuidente, atque ordinante phantasmata, & species vniuersales, siue cognitiones horum omnium in anima existentes longe aliter ac in ea ex se dispositæ sint. A

Vide lib. 3. cap. 25. lib. Poe cap. 4.

Alterum uero genus operationis a Mente prodiens ad imperium voluntatis est alijs distincte, ac perfecte significare cognitiones, & affectiones intrinsecus existentes in anima quod fit uel sermone, uel scriptura, prout uel præsentibus, uel absentibus conceptus animi nostri significare voluerimus. Atque istæ omnes sunt operationes propriæ vitæ humanæ, siue rationalis, quæ numero extant viginti tres, nempe tres uoluntatis propriæ, ut Velle, Nolle, Deliberare, seu Eligere; una Intellectus agẽtis, quæ est Depurare phantasmata, seu ex illorum comparatione speciem uniuersalem elicere; sexdecim Intellectus possibilis, nempe una in primo genere, quæ est Apprehendere simplicia; duæ in secundo, & sunt Componere, ac Diuidere; quinque in tertio, nempe duo discursus imperfecti, vt Admirari, & Ridere; tres uero completi; ut Solertem esse, Syllogizare, ac Reminisci; octo in quarto, scilicet una falsitatis plena, ut Errare, siue Ignorantia crassa detineri; duæ tum veritatis, tũ falsitatis participes, ut Suspicio, & Opinio; quinque ueritatis B C

tan-

A *tantummodo compotes, vt Intelligere principia, Scire conclusiones, Sapere vtrunque, Prudentem esse, & Artificem esse; tres denique Mentis cum voluntate operantis, vt Fingere, Loqui, & Scribere.* 7 mor. Eud. c.17.

De Conditionibus operationum Vitæ Humanæ. Cap. XXVII.

VVM *autem istæ omnes operationes pendeant ab anima humana, seu potius a* B *Vita Rationali; proculdubio eandē proportionem habere debent ad operationes tum vegetales, tum etiam brutales, quā habet anima, vitaque humana ad animam, vitamq; & vegetalem, & brutalem; quare quum satis aperte constet ex superioribus animam, vitamque humanam esse vegetali, & brutali via originis posteriorem, minus communem, minusque morti obnoxiam, perfectiorem,* C *digniorem, & magis absolutam a materia; idipsum plane asserendum est de operationibus vitæ humanæ, nimirum eas esse functionibus tum vegetalibus, tum quoque brutalibus Naturæ ordine posteriores, minus communes, minusque morti obnoxias, perfectiores, dignioresque, & magis a materia liberas; posteriores inquam, propterea quod quilibet homo prius quam obeat operationes animæ rationalis, functus iam fuit officijs & vegetalibus, & sensualibus; Intellectus enim, & voluntatis actio præsupponit actionem sensus, qua*

prior est actio vegetantis animæ, quæ suo munere fungitur vel in vtero; quum sensuum, & Mentis, ac voluntatis vsus non sit nisi extra vterum; quod obseruat A
7.Phy.t 20. quoque Aristoteles aliquando: Minus communes, quia solis insunt hominibus; quum brutales actiones & homini, & brutis inesse constet; vegetales vero communes sint nobis, brutisque animalibus, & plantis: Minus morti obnoxias, quum voluntatis, & Intellectus quædam actiones post mortem quoque obiri valeant ab anima rationali a corpore separata; quod vegetabilium, & brutalium functionum non est priuilegium: B
Magis a materia liberas, & proinde perfectiores, ac digniores, quoniam aliquæ humanæ functiones obeuntur sine corporei organi ministerio; & in vniuersum omnes vitæ rationalis actiones haud ita sunt coextensæ corpori, vti sunt vegetales, atque brutales. Sed si considerentur humanæ vitæ actiones secundum se, ipsæ sane sunt partim materiales, partim vero immateriales, & partim medio modo se habentes; Materiales C
sunt Risus, loquutio, scribere; in istis enim singulis actionibus obeundis hominem vti organo corporeo vel sensui est compertissimum. Immateriales vero vitæ rationalis operationes sunt tres illæ voluntatis actiones, velle, nolle, ac deliberare, seu Eligere; adhuc autem & prima Intellectus possibilis operatio, quæ simplex Apprehensio nuncupatur; insuper etiam in quarto genere functionum Mentis conseruatio cognitionum acquisitarũ eius generis, quæ veritatis participes sunt,

non

A *nonitem falsitatis; istæ nanque operationes nulla ratione à corpore dependent, neque vllo corporis indigent famulatu, dum obeuntur; cuius rei hoc esse potest argumentum euidentissimum (præter alia multa, quæ in medium adduximus) quia post hominis obitum anima rationalis a corpore vndique absoluta, & a commercio materiæ libera fungitur officio tum voluntatis volens, nollens, ac de propositis deliberans, & eligens; tum etiam Intellectus per simplicem intuitionem apprehen-*
B *dens omnia cognoscibilia sibi proportionata, eorumque notitias in se retinens, atque conseruans; intelligit enim, scit, sapit, prudens est, artesque callet. Reliquæ omnes operationes, nimirum functio Intellectus agentis, quæ nuncupatur depuratio phantasmatum; secundum genus operationum Intellectus possibilis, quod appellatur Compositio, & Diuisio; tertium genus operationum Mentis, quod vocatur Discursus, quoad Reminiscentiam, Admirationem, Syllogismũ, & Solertiam; quar-*
C *ti generis tres illæ species, quæ quouis modo sunt falsitatis compotes, Errare videlicet, Suspicari, & Opinari; ac demum inter operationes ab Intellectu ad nutum voluntatis operante prodeuntes ipsum, quod appellamus Fingere; istæ inquam operationes omnes medio quodam modo se habere videntur inter materiales, & immateriales; nanque in ijs obeundis anima, siue homo non vtitur instrumento corporeo, quemadmodum in risu, loquutione, atque scriptura; neque tamen omnino immateriales existunt, quia secus obiri possent*

ab anima post hominis obitum a corpore separata; sed A
reuera Mens post mortem a materia seiuncta non potest cognoscere componendo, aut diuidendo, nec admirari, nec Solertia uti, nec syllogizare, nec reminisci, nec errare, nec suspicari, nec opinari, nec fingere; quia omnes istæ operationes tempori subiacent, eoque admetiuntur, & non sine motu fiunt; at vero Mens a corpore absoluta omnia sua munia momento edit, ac sine motu; neque cognoscit hoc ex hoc, sed omnia præsentia simul, ut fusius infra patebit commodiori B
loco. Istæ itaque operationes Intellectus posteriores etiamsi non prodeant a materia, & corpore, veluti ab efficiente, neque veluti ab instrumento; ab eo tamen pendent veluti ab occasione, seu tanquam a caussa sine qua non; siquidem Intellectus a corpore absolutus omnia præsentia sibi obiecta dignoscibilia simplici apprehensione percipit exactissime, ac intrinsecus tum quoad illorum essentiam, & quidditatem; tum etiam quoad accidentia omnia, quæ tanquam corti- C
ces essentiam ambiunt, & occultant quasi medullam: Dum autem idem Intellectus corpori, & materiæ adiunctus est, tunc ab ea impeditus quominus possit tum simul plura æque dignoscere; tum unumquodque undique percipere quoad exteriora simul, & quoad interna, cogitur depurare phantasmata, ex eis educendo speciem vniuersalem; cogitur item componere, diuidere, caussas, & effectus varie per discursum indagare, nempe caussas occultas, aut per

soler-

A *solertiam rimari, aut cum ignorantia mirari; & effectus aut insuetos, siue inexpectatos ridere; aut consentaneos syllogizare, deperditas notitias per reminiscentiã recuperare, decipi, ac errare, suspicari, opinari, & fingere; quamuis in nulla istarum operationum obeunda Mens vtatur materia, uel facultate materiali, tanquam instrumento cooperante: Et propterea scite Aristoteles alicubi quum adinuenisset reminiscentiam pertinere ad tertium genus operationum Mentis, quod ap-* de mem. & rem. cap. 4.
B *pellatur commini voce Discursus, admonuit ipsum reminisci non esse actionem penitus incorpoream, licet idipsum alia ratione cõfirmet, nempe a signo, quia in reminiscendo quamplurimi, & præsertim melancholici circa corpus afficiuntur, ac turbantur euidentissime: Addo etiam a priori, quoniam reminisci est syllogismus quidã circa phantasmata obtinentia conditiones temporis, & materiei, quas indiuiduales appellant; phantasmata vero non mouentur citra ministerium sensus, in quo sũt,*
C *phantasiæ videlicet; at sensus omnis facultas est corpori addicta, ita ut nihil in sensu existens moueri queat ullo motu, non moto consimiliter instrumento, cui appropriatus, ac immersus est huiusmodi sensus; quo fit vt reminisci, sit operatio non omni ex parte incorporea, & immaterialis; scribit enim hunc in modum Aristoteles, Quod autem corporeum ipsa passio, & reminiscentia inquisitio in tali phantasmate, signum est turbari quosdam quum non possunt reminisci; & valde cohibentes cogitationem, & non amplius conantes reminisci, nihil*

minus

minus, & maxime melancholicos; hos enim phantaſ- A
mata mouent maxime. Et certe non ſolum hoc incom-
modum affert materia corpori noſtro, ſed alia quinque
longe deteriora; quorum vnum eſt, quia materia impe-
dimento eſt humanæ Menti, quominus cõtinue, ac per-
petuo cõtempletur, tum illam a contemplatione diſtra-
hendo, tumultu facto in ſenſibus, ac potiſſimũ in phan-
taſia; tum etiam quia homo propter adnexam ſibi ma
teriam ab aſſidua ſpeculatione defatigatus multoties
meditationem intermittere cogitur; quod ſapienter ali- B
10 æthic. c.4. *quando adnotat Ariſtoteles, inquiens omnia humana*
ad aſſidue operandum imbecillia eſſe, ac propterea defa-
10. æthi. c. 6. *tigari; & paullo poſt; Quum nequeant homines aſſi-*
due operari, requie indigent; loquitur autem vtrobiq;
præcipue de operatione Mentis humanæ, & omnino
de operatione, quæ eſt ſecundum virtutem: hoc patitur
Mens materiæ adiuncta; quæ tamen ab eius conſortio
poſt hominis interitum ſeiuncta laborioſam non habet
diuturnam contemplationem; neque ab actu intelligen C
di aut auocari aliunde poteſt, aut ex ſeipſa vacare;
quia hoc ſit peculiare Mentium a materia ſeparata-
rum, in continua contemplatione verſari, quemadmo-
3. de an. t. 16. *dum alibi docuit Ariſtoteles, & nos infra ſuo loco fuſe*
monſtrabimus. Alterum uero incommodum, quod
affert Menti noſtræ materia, eſt illud, quia materia
impedit quominus Mens noſtra immediate copulari
valeat cum rebus intelligibilibus, ſed indigeat earum
ſimulacro, ſeu ſpecie immateriali; quũ enim fieri ne-

queat

A *queat intellectio, nisi coniungatur Intellectus cum re intelligenda; quumque Intellectui nostro, qui latet in corpore inclusus, quasi medulla intra corticem, materiei cortex impedimento sit quominus idemmet Intellectus vniri valeat cum re cognoscenda, quæ est extra nos; eapropter ad hoc vt noscere poßimus res intellectu dignoscibiles, requiritur neceßario species immaterialis repræsentans rem ipsam cognoscendam; quæ sane species immaterialis absque obstaculo permeando per or-*
B *gana sensuum corporis nostri substantiam, recipiatur in animam; Vnde Intellectus noster in tali specie conceptum format, iudiciumque promit de re illa, quæ repræsentatur, ei seipsum quoquopacto vniens per speciē huiusmodi, in qua res illa emicat: Et huc ea spectant, quæ alicubi scribuntur Aristoteli, nempe necessarium eße intelligentem phantasma aliquod simul speculari.* 3. de an. t. 30.
Tertium autem incommodum est, quia materia non permittendo Mentem nostram immediate uniri cum
C *rebus intelligendis, in causa est ne semper, hoc est, ne in omni contemplatione veritatem assequamur; sed frequentißime in dignotione rerum fallamur, & dicipiamur aberrātes a vero; cuius rei euidens illud est argumentum, quod Mentes a materia liberæ quum immediate rebus cognoscibilibus copulentur, semper, & in omni speculatione veritatem assequuntur; & quidem multo potiori ratione quam sensus; qui tamen Aristotelis testimonio in cognitione proprij obiecti ut plurimum non decipitur: Quamobrem sapienter admodū* 2. de an. t. 63.

4 meta. t. 24. aiunt Philosophi vnam materiam esse caussam occul- A
7. meta. t. 35 tationis, & ignorantiæ: Sed ratio propria, ob quam huiusmodi vnio Mentis cũ re per speciẽ sit caussa deceptionis, est (quantum ego puto) quia species, quæ ab vnoquoq; indiuiduo exteriori per sensus fertur in animã, vna quidẽ numero est, sed in se reuera continet omnes species consimiles tũ accidentiũ, tum etiam substantiarum omnium sigillatim, quæ ad eius indiuidui constitutionẽ pertinent, & in eo ipso reperiũtur sub natura, & ratione diuersa: Et sicuti Mens ex contemplatione illius B
Speciei prioris, atque totalis adipiscitur cognitionem confusam de re extra animam; ita ex meditatione specierum illarum, quæ in ea totali continentur, acquirit Mens de eadem re cognitionem distinctam: Continet autẽ totalis illa species in se reliquas illas partiales obscuras, & confuse, non claras, non distincte; quo factũ est vt nequeant istæ species partiales adamußim, & aperte repræsentare naturas illas diuersas, e quibus emergunt; & propterea Mens in earum speculatione nu- C
tans leuiter attingit res repræsentatas, easque indistincte dignoscit; ita ut sæpenumero aliquam ex his speciebus aut intermittens, aut pro alia sumens, aut loco, & ordine permutans Intellectus decipiatur a uero aberrãs: Id quidem Mens pati consueuit in cognitione distincta, quæ oritur a contemplatione specierum partialium; nõ autem in confusa, quæ nascitur a speculatione speciei totalis; quia hæc una numero est, & satis euidens, apertèque rem totam confuse repræsentans; illæ uero multæ,

obscuræ

A obscuræ, & leuiter diuersas rei partes præseferẽtes: Quo factum est vt sensus exteriores minime decipiantur circa dignotionem propriorum obiectorum; quum ea cognoscant mediante illa specie totali per cognitionem cõfusam, non attingendo in ea veluti latentes species partiales cognitione distincta: Quare scite alibi etiam obseruat Aristoteles sensui nota esse confusa magis; sensumque cognoscere ipsum totum, & vniuersale cognitione confusa; quum totius partes singulas distincte B cognoscere pertineat ad Intellectum; eo loci nomine vniuersalis intelligendo totum omne materiale, quoad vniuersum sui ambitum, vt totam domum, totum hominem; quam partium vniuersitatem poterimus vocare vniuersale materiæ, siue vniuersale secundum materiam, ad vniuersalis eius differentiam, quo de agit Aristoteles in Analysi secunda; quoniam id concernẽs prædicationem, & abstractionem a singularibus, nuncupari debet potius vniuersale formæ, siue vniuersale C secundum formam; consistit enim in essentia rei, seclusis conditionibus materiæ, quas indiuiduantes appellant; immo seclusa etiam materia ipsa sensibili; Essentia vero formæ rationem gerit tum relata ad potẽtiam intellectricem, a qua recipitur; tum etiam cõparata ad materiam sensibilem, a qua Mentis ope seiungitur; tum denique collata ad ipsa indiuidua, in quibus est dispersa, & participata. Sed hæc obiter: redeamus ad pensum. Quartum vero incommodum, quod affert materia Menti, est quia Intellectus, materiei culpa, notitiæ

4. meta. t. 24. 2. de an. t. 63.

1. phy. t. 3. & 4.

1. Post. ana. t. 5

habitus acquisitos deperdere valet, perinde ac tabula picturas; quum Mens a corpore absoluta, quas adepta est, notiones nūquam amittat, sicuti nec lapis, aut lignū sculpturas. Vltimum, ac omnium deterrimum, & miserabile detrimentum, quod Intellectus humanus patitur ex commercio materiæ, illud est, quoniam ipse ab ea impeditur quominus idem numero seipsum possit in hac vita contemplari; nanque Intellectus vllus non potest aliquid intelligere, nisi id sit actu intelligibile; at quia omne id, quod materiam habet reipsa sibi adnexam, ex consortio materiæ, quæ non solum per se ignota est ex Aristotele, sed alijs etiam caussa existit occultationis, & ignorantiæ; quum eodem Autore ratio intelligendi, & cognoscendi sit forma, & actus; omne inquam materiam adiunctam habens ab eius consortio id nanciscitur, ut non sit actu intelligibile, sed potestate solum; propterea fit, ad hoc vt materiam habentia intelligi valeant, quod neceße sit ea prius a materia solui, & a materiæ conditionibus depurari, ac fieri qualis est species intelligibilis vniuersalem naturam repræsentās; vel saltem interuentu speciei sensibilis à materia ipsa, si non ab eius conditionibus, quodammodo liberari, vti sunt phantasmata indiuiduam naturam repræsentantia; & ita fieri actu intelligibilia; sunt enim (vt mox ostendemus) actu intelligibilia tum species eductæ ab Intellectu agente e phantasmatis repræsentantes naturam vniuersalem; tum etiam phantasmata, quæ sunt species immateriales repræsentantes indiuidua, quamuis

A B C

9. meta. t. 35.
9. meta. t. 20.

A uis illæ species vniuersales, eo quia soli Menti dignosci possunt appellatæ sint vulgo species intelligibiles; & hoc ad phantasmatum discrimen, quæ & ab Intellectu, & a sensu dignosci valent: Quum autem forma nõ nisi duobus modis a materiæ commercio absolui queat, nempe vel quia sit reipsa separabilis a corpore, atque ab alijs formis materialibus, tanquam æternum a corruptibili; cuiusmodi est humanus Intellectus, qui obeunte homine separatur a corpore, atque ab alijs animæ no-
B stræ partibus, velut immortale a caduco, vt scribit Aristoteles: vel quia ministerio aut sensus, qui apud Aristotelem est receptiuus specierum sine materia; aut etiã Intellectus, potissimum agentis, cuius ea vis est, vt pro arbitrio valeat haud minus coniuncta separare, quam dissita inuicem coniungere; quia inquam ministerio sensus, aut Intellectus etiam a singularibus sensibilibus abstrahitur species immaterialis tum particularis, quæ in phantasia reponitur; vnde proprio nomi-
C ne dicitur phantasma; tum communis, & vniuersalis, quæ vocatur per excellentiam species intelligibilis, quippe a sola Mente cognoscitur, non item a sensu, vt quæ phantasmata dicuntur: Sed etiam arbitramur nos huiusmodi species cognominari à loco, in quo sunt; quoniam Intellectus est locus formarum vniuersalium, quæ proinde species intelligibiles appellantur; species vero singulares in phantasia sunt, ac omnino in sensu, tanquam in loco; quamobrem vocantur phantasmata, & species sensibiles. verum ad rem. Quum

2. de an. t. 21.

2. de an. t. 121. & sequent.

itaque actu intelligibilia non sint, nisi quæ aliquo pacto a materia exoluuntur; propterea Intellectus humanus, qui materiæ adiunctus est, vt forma informans suo subiecto, non est actu intelligibilis, nisi a materia quoquopacto liberetur: Sed quia noster Intellectus a materia separari valet duobus modis propositis, sane vbi a materia primo modo liberetur, hoc est, simpliciter, & omnino (quod euenit in morte hominis) tunc ipse seipsum sine specie, atque intuitiue semper in posterum contemplatur eo modo prorsum, quo seipsas meditantur Diuinæ Mentes semper a materia liberæ, qua de re infra suo loco latius: Ceterum in vita hominis quia Mens nostra non absoluitur a corpore, siue a materia, nisi secundo modo, quo reliquæ materiales formæ ab ea separari consueuere, nempe interuentu speciei a singularibus excerptæ absque materia repræsentantis & sensibile indiuiduum, & naturam eius vniuersalem: Quare Intellectus hominis in hac vita materiei addictus seipsum eundem numero immediate contemplari nequit, quum ob consortium materiæ non sit ex se actu intelligibilis; fit autem actu intelligibilis per speciem, vt ceteræ formæ materiæ inexistentes; Quapropter Intellectus noster in hac vita solum contemplari potest speciem immaterialem repræsentantem naturam aut vnius hominis, siue vnius Intellectus sub nomine phantasmatis; aut etiam communem omnibus humanis Intellectibus repræsentatam a specie delata ab indiuiduis hominibus, opera

A ra sensuum, & phantasiæ, ad Intellectum, ea ratione penitus, qua ceteræ formæ sublunares & in particulari, & in communi per speciem ab Intellectu nostro dignoscuntur; Nempe quia species a re sensibili ad organum sensus delata, non accidentis formam solum in abstracto, sed totum suppositum in concreto repræsentat; haud enim videmus albedinem, sed hoc album; & sicuti Mens in tali specie potest considerare substantiam abstrahendo ab accidentis forma talem substantiam
B vndique cælante; ita inspiciens per speculum quilibet homo seipsum, vel quouis alio modo sui speciem, & phantasma intus hauriens in phantasia, potest Mens in eo phantasmate suimet speciem peculiarem intueri, alijs non consideratis, atque in tali specie seipsam eandẽ numero contemplari: Pariter quoque oculis hauriens ego speciem visibilem multorum hominum, eamque in phantasia reponens, mox ope Intellectus agentis ab illis phantasmatis eliciens vniuersalem speciem hominis, in
C ea postremo possum contemplari naturam formæ humanæ, siue Intellectus nostri, nulla corporis consideratione facta; Mens nanque nostra potest ad libitum abstrahere vnum quiddã e multis repræsentatis a specie quauis intelligibili; quod est dictu, Quũ in illa specie intelligibili deducta e phãtasmatis multorũ hominũ, quæ una est communiter totum hominem repræsentans, sint species partiales, etsi parum obscuriores, tum corporis, tum etiam Intellectus humani; sane potest Mens non speciẽ communem, non etiam speciem peculiarem corporis, sed

in

in specie communi meditare speciem propriam Mentis, alijs omnibus omißis: Ex quibus aperte constare potest Intellectum humanum post hominis internecionem a corpore seiunctũ posse contemplari seipsum eundem numero directe, ac immediate, seu sine specie, uti contingit Mentibus Diuinis; in hac vero vita corpori addictũ non nisi per phantasma, uel per speciem uniuersalem seipsum meditari, quemadmodum ipse contemplatur alias quoque formas in materia existentes, quæcunque sint illæ, siue animæ, siue non: Atque hoc illud est profecto, quod scribit Aristoteles in prima Philosophia A B

12. met.t.51. *inquiens hunc in modum, An omne non habens materiã indiuisibile, quemadmodum humanus Intellectus; aut qui compositorum in aliquo tempore se habet, nã nõ bene esse habet in hoc, aut in hoc, verum in toto quoddam, quod optimum est aliud ab eo existens: sic autem ipsa sui ipsius intellectio per totum æternum se habet: Quorum sensus est apertissimus ex traditis, nimirum Ea, quæ non habent materiam, quam habere dicitur in hac vita humanus Intellectus, qui compositorum in aliquo tempore se habet, hoc est, qui per aliquod tempus est in composito, tanquam pars illius, vt corporis forma informans; ea (inquit) quæ materiam non habent, puta Mentes cælestes, indiuisibilia sunt (sub intellige) a sui operatione, quia semper incessabili, & indiuisa, seu imperturbata contemplatione speculantur, & omnino iugiter indefesse perenni, ac perpetuo munere funguntur, quacunque actione gaudeant, quod non contingit asserere de* C

In-

A *Intectu nostro; hic enim materiæ adiunctus sæpe a contemplatione vacat; quare dum est in hoc, aut in hoc subiecto corpore, non bene esse habet; quoniam scilicet eius perfectio est ipsum intelligere, & bene esse uniuscuiusque est fungi suo munere, uti docet Aristoteles; verum in toto quoddam, nimirum quando Intellectus noster nō est in humano corpore pars essentialis, sed in toto Mundo quoddam ex se absolutū, existens aliud ab eo, puta dum est a corpore separatum quidpiam, tunc ipse est* 5.de gen.ā.ca

B *quod optimum, hoc est, quiddam in suo genere summe perfectum; nam tunc seipsum intelligit incessanter per totum æternum, neque amplius a materia interpellatur in contemplatione diuturna, neque ab eadem impeditur quominus seipsum intelligat; Quæ omnia ijs apprime cō sentiunt, quæ alibi professus est Aristoteles inquiens, Intellectui humano laboriosum est commistum esse corpori, non potens absolui, & præterea fugiendum; siquidem melius est Intellectui non cum corpore esse, quem-* 1.de an.t.49.

C *admodum & consuetum est dici, & multis placet; tum etiam dicens Intellectum hominis tunc reuera semper intelligere, non aliquando quidem sic, aliquando autem non; & esse proprie id, quod est, quando est separatus a corpore; tunc enim tantummodo est hoc solum, nempe Ens, ac totum quoddam ex se, non pars alterius, perpetuum quiddam, & immortale; nam quando est corpori adiunctus, non est appellandus hoc solum, puta uel Ens ex se absolutū, vel Intellectus simpliciter, sed Intellectus passiuus; quia scilicet uel est pars alterius, uel intelligit* 3.de an.t.20.

aut recipiendo in se multoties quidem species rerum A
intelligendarum, semper uero tum impulsum ab obiecto,
quo excitatur ad opus; tum notitiæ habitum ex actu
intellectionis promanantem; aut potius repræsentando
sibi veluti speculum ea, quæ ipse intelligit; ac proinde
patiendo; nam & recipere, & repræsentare, est quod-
dam pati; patitur enim speculũ a nobis dũ nos repræsen-
de sen. & sens. cap. 5. tat; nos autem a speculo non patimur, afficitur namque
illud nostra imagine. Qui sane Intellectus receptiuus,
siue passiuus, aut etiam possibilis, siue in potentia nun- B
cupatus eo quia est in potentia ad hæc omnia, quæ
recepturus est, qui inquam Intellectus est id, sine quo
homo, propter materiæ commercium, nihil intelligit: sed
quoniam in hominis obitu iste Intellectus a corpore sepa
ratur, extra quod non amplius intelligit recipiendo
species, neque sibi obiectum repræsentando; nam il-
lud noscit per præsentiam eius sibi ipsi; propterea non est
amplius hac ratione paßiuus; quare passiuus Intelle-
ctus dici potest aliqua ratione corruptibilis, non quidẽ C
vt Intellectus absolute, sed vt Intellectus passiuus a spe
ciebus; quia scilicet Mens hominis post mortem a corpo-
re separata non amplius intelligit recipiendo species, at-
que ita patiendo vt prius, dum corpori adiuncta erat;
etsi Mens a corpore separata & ante intellectionem pa-
tiatur ab obiecto, a quo impellitur ad opus; & post in-
tellectionem rerum externarum recipiat in se habitus
cognitionis earundem, vt Intelligentiæ secundæ quo-
que faciunt; qua de re infra latius; ac proinde aliqua-
tenus

A tenus etiam patiatur; est enim omnis receptio nouæ rei passio quædam, alias perfectiua, ut in proposito, alias corruptiua. sed iam redeamus ad pensum. Hoc ipsum, de quo paullo antea loquebamur, profitetur alibi Aristoteles dicens, Et ipse etiam Intellectus noster intelligibilis est, sicut ipsa intelligibilia; in ijs enim, quæ sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur: Quorum interpretatio talis est, Intellectus noster in hac vita, siue materiei adiunctus, intelligibilis est sicut cetera intelligibilia nostratia: sed certum est intelligibilia hæc apud nos non intelligi nisi per speciem repræsentantem naturam aut singularem sub nomine phantasmatis, aut vniuersalem, quæ dicitur species intelligibilis; alioquin ob commercium materiæ singularia nostratia non sunt actu intelligibilia; quocirca Intellectus noster in hac vita corpori adiunctus non reflectit se supra se, intelligendo immediate seipsum eundem numero, vnius ob culpam materiei; sed a singulari homine viso, vel quouis alio sensu cognito, elicit Mens ministerio sensuum speciem immaterialem, in qua est quidditas, & forma hominis; quare & Intellectus ipse quoad sui naturam tum indiuiduam, tum etiam communem; & propterea Mens nostra in huiusmodi specie contemplari potest sui naturam tam communem, quam singularem: Atque ita sane intelligendus est Aristoteles aliquando inquiens Intellectum tunc seipsum posse intelligere, quando factus fuerit singula, hoc est, quando in se receperit species, ac notitias omnium rerum

3. de an. t. 15.

B

C

3. de an. t. 8.

intelligibilium; dicitur nanque Intellectus quodammodo fieri ea, quæcunque recipit, ac intelligit; non quidem fieri ea dicitur transmutatione physica, sed metaphorica, & omnino per similitudinem; nam ea sibi ipsi repræsentat, vt speculum nobis nostras imagines, & perinde ac imago repræsentat rem propriam, cuius est imago; vbi enim Intellectus omnium species in se receperit, proculdubio & humanam, in qua & suimet similitudo reperitur, habere dicetur; quo nomine per sui speciem in humano simulacro existentem seipsum quoquopacto meditari poterit. Huc fortasse tendunt quæ scribuntur a viris Doctissimis asserentibus quod Intellectus potest ab ipsis obiectis, tanquam a speculo reflexum semetipsum etiam cognoscere; sunt etenim obiecta, hoc est, simulacra, & species rerum veluti tot specula Intellectui, atque omnino facultati cognoscenti repræsentantia res illas, a quibus prodiere, quarumque sunt species, ac similitudines: Quare ab homine proficiscens species immaterialis totum hominem, & singulas hominis partes, siue quæcunque in homine reperiuntur præseferens, si quouis modo reflexa per sensus eiusdem hominis ad phantasiam transmissa Intellectui præsens adsit, & suo more coniungatur; sane hominis similitudo speciem Intellectus, quam gerit, eidem Intellectui repræsentans, illum sibiipsi in ea cognoscendũ proponet reflexione quadam; nam Intellectus in humana similitudine sui speciem a se dimittens, illamque denuo in eadem per sensus in se admittens, atque ideo veluti quodam circulo in

tali

A tali specie a seipso exiens, & in seipsum rediens, recte dicitur ab obiectis, tanquam a speculo reflexus posse semetipsum cognoscere; ab obiectis inquam, hoc est a speciebus, ac simulacris repræsentantibus suapte natura Mentem, non aliud quid ab Intellectu diuersum: Secus enim species lapidis, plantæ, leonis, & huiusmodi aliæ, si fuerint vel in phantasia, vel in Mente, aptæ non sunt Intellectum Intellectui reflectere, ac repræsentare tanquam specula; quoniam obiecta, siue species lapi-
B dis, plantæ, leonis, & huiusmodi aliæ repræsentant Menti solum, ad instar speculi, lapidem, plantam, leonem, & huiusmodi alia, quorum sunt imagines, ac similitudines, non item Intellectum, in quo sunt, vel cui præsto esse quouis alio modo dicuntur; quin potius ipsæ ab Intellectu, tanquam a speculo repræsentari consueuere: Quocirca quemadmodum imago nostra repræsentata a speculo non repræsentat speculum, in quo est: sed solum nos, a quibus exijt, & quorum est imago; ita pla-
C ne species ab Intellectu repræsentata non repræsentat Intellectum, in quo est, sed rem tantum, a qua prodijt, cuiusue est similitudo: Solum ergo id euenit vt Intellectus ab obiectis siue a speciebus, tanquam a speculo reflexus semetipsum cognoscere valeat, quando præsentem habuerit speciem, ac simulacrum hominis sensu percepti, in quo simulacro & homo ipse totus repræsentatur per speciem communem, & ea omnia, quæ in homine sunt, per species, ac similitudines partiales, vt supra notauimus: At forte melius dicemus species nullo modo re-

præsentare veluti specula; sed Intellectum more speculi A
per speciem susceptam, aut præsentem, repræsentare sibi rem, cuius illa species est imago; sic enim verius dicimus speculum per imaginem nos repræsentare, quam speciem nostram in speculo nos repræsentare: Verum optime dic vtrunque, imaginem scilicet, ac speculum suo modo repræsentare; nam imago repræsentat rem in speculo immediate, quam repræsentat speculum per imaginem: Atque hoc modo speculatur seipsam Mens nostra, dum in hac vita materiei, & corpori adiuncta est; B
dum vero post mortem a materia fuerit absoluta, tunc seipsam speculari potest immediate, siue absque interuentu speciei; nã eo tẽpore idem omnino est quod intelligit, & quod intelligitur. Nisi etiam addamus Mentem hominis in hac vita semetipsam aliter intelligere posse, nẽpe illa ratione, qua sensus seipsum cognoscere dicitur, dum animaduertit se sentire, sic de Intellectu dic, eum scilicet in hac vita seipsum intelligere eundẽ numero, dũ animaduertit se speculari: sed reuera ista non est sui- C
ipsius cognitio absoluta, neq; cõpleta, siue distincta; veruntamẽ & hoc etiam illud est, quod (ne in proposito ali-
3. de an. t. 13. quid relinqueret intactum) obseruat Aristoteles inquiẽs aliquando hunc in modũ, si Intellectus ipse in nobis sit intelligibilis, aut intelligetur in alijs, si nõ secundũ aliud (puta dum animaduertit se aliud quid intelligere; seu potius dum non in nobis ipsis speculantibus, sed in alijs hominibus a nobis consideratis, non quantum ad id, quod in ipsis est aliud a nobis, sed secundum id, quod

nobiscum

A *nobiscum commune habent, Intellectus sui naturam communem intuetur per speciem) aut aliquod mistum habebit (puta materiam, & corpus) qaod ipsum facit intelligibile, sicut alia intelligibilia; quæ scilicet sunt res, & formæ aliæ materiales, quas intelligit tū in uniuersali per speciem intelligibilem, tum etiam in singulari per speciem, quam appellamus nomine phantasmatis; & ita Intellectus erit vnum quoddam intelligibile per speciem, uti diximus. Ceterum dum Mens seipsam* B *eandem numero contemplatur in phantasmate repræsentāte naturam indiuiduam, non exacte sane semetipsam cognoscit; & hoc duplici de caußa; prima est, quoniam phantasmata, licet materiam non habeant, adhuc tamen obtinent materiæ appendices, seu conditiones illas, quæ vocantur indiuiduales, ratione quarum ab intellectu phantasmata non adamußim percipi queunt, velut i species vniuersales ab ijs conditionibus ministerio Intellectus agentis iam absolutæ: Sed Mens cir-* C *ca phantasmata decipi consueuit magis, quam circa species intelligibiles; perinde ac sensus ipse Aristotelis testimonio decipi soleat potius circa obiecta communia, quam circa propria; est autem phantasma obiectum commune sensui, & Intellectui; vniuersalis uero species est obiectum proprium Intellectus: Altera caussa est, quia reuera phantasma non repræsentat directe naturam Mentis, sed totum hominem indiuiduum, bene verum est in eo phantasmate, vt supra notauimus, contineri species diuersas omnium illorum, quæcunque*

2. de ani. 63.
4. meta 1. 24.

in repræsentato indiuiduo continentur, at obscuras, & admodum tenues, ita ut in earum cõtemplatione Mens plerunque decipiatur, nunquam uero ad exactissimã illarum omnium cognitionem perueniat; quippe Mens tanto altiori, penitiorique meditatione res dijudicat, quanto eas clarior species repræsentat; quare Mens in phantasmate hominis continente in se species eorum omnium sigillatim, quæ in homine reperiuntur, quum non nisi obscuram, ac tenuem suimet speciem uix percipiat; necessario est asserendum Intellectum in hac uita per phantasmatis interuentum non posse nisi leuiter suiipsius naturam introspicere. Quod autem sæpenumero inculcauimus Intellectum vires, ac facultates proprias exercere non solum circa conceptus vniuersales in Mẽte reconditos, vt alibi demonstrauimus; uerum etiam ius habere, ac imperium in notiones particulares, quæ sub nomine phantasmats in phantasia seruantur, apertũ satis esse potest ex eo, tum quia sensus cõmunis (quo tamẽ longe potior facultas est Intellectus) habet imperiũ supra sensibilia & cõmunia multis sẽsibus, & propria vnicuiq; illorum; agnoscit enim sensus cõmunis odorem differre a sapore, a sono item, a colore, alijsque sensibilium generibus, quocirca & singula seorsum percipit; quod monstrat Aristoteles; tum quoniam Intellectus agens e phantasmatis educit speciem vniuersalem, ea interse comparando, & dignoscendo; quemadmodum alibi fusius ostendimus; tum etiam quoniã Intellectus passibilis agnoscens discrimen, quod est inter speciem

A — B — C (margin letters)

de ort. an. hu.

2. de an t. 145. & sequent.

de ort. an. hu

in-

A intelligibilem, & phantasma; siue inter naturam vniuersalē, & singularem, utrunque seorsum dignoscere tenetur in vigore rationis allatæ ab Aristotele circa sensum communem, vt nuper dicebamus: tum denique quia Mens percipit propositiones, & discursus, siue ratiocinationes singulares, nedum vniuersales; sicut enim termini vniuersales in discursu, aut propositiones sunt notæ, atque indicia conceptuum Mentis interuentu specierum intelligibilium repræsentantium res vniuer-
B sales; ita in propositione, ac discursu quolibet termini singulares sunt signa passionum animi repræsentantium per phantasmata naturas indiuiduas; notionem uero propositionum singularium, & discursuum itidem particularium, veluti sunt Reminiscentia, inductio, exemplum, & alij multi syllogismi, pertinere ad Intellectum nemo non videt; nulla etenim sensitiua facultas componit, aut diuidit; quod fit in dignoscendis propositionibus; neque discurrit Inquirens, aut noscens vnum ex alio:
C Ita ergo Intellectus imperium habet in species, ac notiones omnes, siue in phantasia, siue asseruētur in Mēte, ut valeat ad placitū circa phantasmata sola, & circa species intelligibiles seorsum, & circa vtrasque simul notionum species versari; nam discursus, & syllogismi fieri possunt ab Intellectu versante uel circa phātasmata sola, vt qui uocantur exempla, reminiscentiæ, inductiones, & multa Enthymenta de rebus omnino singularibus; uel circa solas species intelligibiles appellatas, vt Demonstratio, & omnis discursus mere vni-

uer-

uersalis, vel tandem circa species intelligibiles, & phã- A
tasmata simul, vt syllogismi habentes aliquam propositionem vniuersalem, & aliam singularem: Et sane quod visum est contingere in discursu, idem prorsus euenit in aliјs Intellectus nostri operationibus, eas nempe obiri posse indifferenter circa phantasmata, & circa species vniuersales, quas nuncupant intelligibiles.
Præterea operationes voluntatis secundum se, vt velle, nolle, & Eligere; quin & functiones Mentis omnino immateriales, vti sunt simpliciter apprehendere, & B
conseruare notitias acquisitas, quod speciatim appellatur Sapere, Scire, Intelligere, Prudentem esse, & Artes callere, indiuiduæ sunt, sine motu, tempori per se non obnoxiæ, seu momentaneæ; namque prodeunt ab illa parte animæ, quæ non est Virtus sublunaris, aut a Cælo dependens, sed a Deo summo immediate, ut alias
De ort.an.hu. ostendimus; neque ab ea parte animæ prodeunt ope, ac ministerio instrumenti corporei: Ceteræ uero actiones
omnes tum Mentis ex se, tum etiam cum uoluntate C
cooperante coniunctæ motum includunt, ac temperariæ sunt; quum aliqua ratione a materia pendeant, nempe ueluti ab occasione, atque omnino ueluti a caussa sine qua non; quare non competunt Menti a corpore separatæ, sed soli homini; suntque ideo aliјs imperfectiores.
Amplius operationes uoluntatis quum supponant functionem Intellectus; nihil enim Velle, aut nolle, aut eligere possumus, quod prius Mente non perceperimus; quumque Mens in rerum cognitione decipi valeat, &

postea

A postea quoque a deceptione liberari, eo quia (vt ait Aristoteles) quum nemo volens, ac sciens mala eligat, sæpe tamen manifestatur postea melius aliter fuisse, quod prius non erat manifestum propterea factum est vt humanæ voluntatis actiones sint variabiles: immo etiam pœnitentiæ capaces, & obstinationis; Quum enim voluntas naturaliter bonum velit, nolit malum, eligat melius, siue minus malum; quumque Mens possit modo putare hoc esse bonum, mox idipsum esse malum; modo id esse melius, postmodum idem esse deterius; proinde homo potest nunc nolle id, quod antea voluit, aut etiam viceuersa in præsentia velle id, quod antea noluit; modo etiam eligere hoc, postea vero hoc ipsum repudiare, aliud eligendo: Amplius potest homo nunc velle antea fecisse, quod facere noluit; aut viceuersa prius non egisse, quod agere voluit; & hoc proprio vocabulo appellatur Pœnitere: Sed potest etiam voluntas pertinaciter velle, aut nolle aliquid, aut etiam eligere, Mente oppositum suadente, aut illud ipsum; si quidem voluntas pertinaciter in aliqua sui functione persistat, quum Mens illi non assentiatur, id vitium est, quod proprio nomine dicitur Obstinatio: Si vero voluntati Mens nostra consentiat pertinaciter, aliquis autem oppositum nobis demonstrare tentet varijs argumentis, perseuerantia voluntatis in proposito dicitur Constantia: Sin autem Mens, & voluntas facile cuiuis proposito assentiatur, intimius eius naturam non animaduertendo; vbi fiat mutatio ab opposito, dicitur Inconstantia, vbi

2. rhet. ca. 3

B

C

sola mutatio ad propositum, vocatur Leuitas; & quemadmodum Obstinatio proprium est vitium eorum, qui crassa ignorantia detinentur; sic familiaris est Constantia Doctis Viris, ac præsertim Melancholicis; Inconstantia vero, & Leuitas pueris, & mulieribus. Verum hæc exactius rimari pertinet ad aliud propositum. Ita ergo sentiendum est de operationibus vitæ Humanæ quam Rationalem appellare consueuimus. A

Quotuplex sit Vita Rationalis, siue Humana. Cap. XXVIII. B

VVM *itaque hactenus contemplati fuerimus Essentiam, proprietates, atque operationes vitæ humanæ, illud in præsentia considerandum relinquitur, An huiusmodi vita vnius tantum sit speciei, an multas habeat differentias; Qua quidem in re si ad Aristotelem confugiamus, reperiemus illum alicubi manifesto decernentem hominibus non contigisse vitam vnius tantum naturæ, sed aut triplicis generis, dum talia scribere non dubitauit inquiens, Ergo quum ad vitam bene, beateque transigendam tria, vt supra diximus, velut potissima bonorum genera ordinata sint, virtus, prudentia, & voluptas; totidem etiam vitæ genera enasci constat, quas omnes Mentis saltem compotes adipisci, & sectari cupiant, nempe Ciuile, Philosophicum, & Voluptuarium: Philosophus enim* C

1. mor. Eud. cap. 2.

Pru-

A *Prudentiam, Contemplationemque veritatis; Ciuilis actiones honestas, eas inquam, quæ a virtute proficiscuntur; voluptuarius vero corporis voluptates expetit: Aut etiam multiplicis speciei, dum ait Hominum vitam varias in species partiri, prout homines varijs modis sibi alimenta parare consueuerunt; quare diuidendam censuit vitam hominum in pastoralem, agricultoriam, prædatoriam, & omnino in tot species, quot sunt modi alimentandi. Ceterum vterque locus iste* B *quum fere idem sit ac ille, quem supra examinauimus in vita brutali; ea propter idem prorsus de hoc in præsentia iudicium ferendum esse putamus, quod tunc de illo afferri congruum existimauimus; nempe hic loqui Aristotelem more vulgi, nomen vitæ minus proprie assumendo ad significandum quid longe ab eo diuersum, quod per vitam significare consueuit Physiologus; nec tamen peccare in Philosophia Morali, hoc efficiendo, & præsertim de vita non agens ex instituto. Posteaquam* C *igitur ab Aristotele propositæ quæstionis propriam determinationem non habemus; age videamus an ex rei natura nos ipsam expiscari valeamus aliqua ratione. Si anima humana, ad quam vita rationalis essentialem obtinet habitudinem; species atoma est in genere caussæ materialis; proculdubio vita rationalis item, quam vocamus humanam, dicenda erit specialissima species in genere vitæ sublunaris; sed iam satis apud omnes illud est in confesso animam humanam esse speciem quandam animæ materialis indiuiduam,*

1. Polit. c. 5.

& specialissimam; necessario itaque asserendum est A
Vitam Humanam, quæ rationalis appellatur, consimiliter esse vltimam speciem, indiuisibilemque omnino in vlteriores vitæ species minus vniuersales. Atque hæc dicta sint de Vita Humana, & in summa de Vitæ sublunaris vltima differentia nobis nota.

Quid sit Vita cælestis generatim. Cap. XXIX.

B

His ita constitutis de natura vitæ sublunaris tum generatim, tum etiam speciatim, operæ pretium fore nunc existimo, si naturam Vitæ cælestis eadē methodo contemplati fuerimus, primum scilicet in genere, deinde vero etiam in specie, ne a proposito stilo vnquam digrediamur: Qua in re si aureum Platonis, & Aristotelis præceptum in mentem recolo, De Diuinis nihil temere asserendum, sed illa C potius reuerenti silentio veneranda, quam impudenti loquacitate leuiter celebranda, seu verius diminuenda; pauca certe mihi suppetunt dicenda Physiologiæ limites non egredienti; quæcunque tamen ex antea iactis fundamentis mihi elici posse videbuntur, ea tantum subiungere tentabo. Quum itaque in superioribus agētes de vita in vniuersum inter primas eius differentias adinuenerimus Assistentiam Mētis abstractæ ipsi cælo; proculdubio Vita cælestis in cōmuni aliud esse

In Timæo. 2. cæl. t. 14. & 62.

Vide lib. 3. cap. 30.

A esse non potest, quam naturalis Assistentia Intelligentiæ separatæ corpori cælesti, siue (quod idem est penitus) Præsentia physica Mentis immaterialis ipsi cælo; cæli uocabulo interim sumpto in ampliore sui significato, quo uel apud Aristotelem significare dicitur cælestes orbes sigillatim, atque Mundi etiam totius uniuersitatem. Quibus certe illa summopere consentiunt, tum quæ ab Auicenna quandoque scribuntur, nempe cælestia corpora recipere uirtutem uiuificantem a substan-

1. cæl. t. 97.

de ã. par. 5. c. 7.

B tia separata; tum maxime quæ ab Aristotele dicuntur, Mundum scilicet constare ex ijs, quæ natura sunt longe nobiliora, & diuiniora homine, ac manifestissima; quorum cognitio est sapientia rerum præstantissimarum; ad quæ alibi scribit se habere Intellectũ animæ nostræ, quemadmodum uespertilionum oculi ad lumen diei se habent: Hæc autem falsa extarent, nisi Mundus esset unum quoddam animal constitutum ex orbibus cæli, & Mentibus separatis cælorum globis

6. æthic. cap. 7.

4. meta. t. 1.

Vide lib. 3. cap. 28. 29.

C assistentibus, tanquam formis, & animis. Hac in re illud prætereundum non est Auicennæ, Aristoteli, & rationi quoque Philosophos illos aduersari, qui statuunt cælum uiuere quatenus est quædam natura simplex, nullamque compositionem sortita, & omnino ut purum corpus ab Intelligentia motrice diuersum; quum tamen Aristoteles aperte aliquando sanxerit, & uerum dogma sanxerit, omne corpus uitæ particeps esse substantiam compositam ex anima, & corpore; Ratio uero, eaque multiplex in superioribus hanc ueritatem confir-

2. de an. t. 3.

mauerit,

mauerit, Vitam non a puro corpore inanimato prodire, A
sed potius ab anima ubique proficisci, a corpore uero
1. mag. mor. c. 4. longe minus quam ab anima; vt aperte monet Arist.

Quo innitatur, siue conseruetur vita Cælestis generatim. Cap. XXX.

VVM itaque vita cælestis generatim nihil aliud sit, quam Assistentia, siue Præsentia naturalis Mentis abstractæ corpori cælesti, profecto nititur, & B conseruatur huiusmodi vita non nisi cognitione, ac desiderio, siue Amore Intelligentiæ separatæ erga cælum; & uicissim Amore, seu Desiderio, & Intellectione cæli erga Mentem Diuinam; siquidem illud est apertissimum vitam cælestem nullo alio niti posse, aut conseruari, quam eo quo Intelligentia cælo assistens, ac præsens detinetur; non assistit autem, nec præest Mens abstracta ipsi corpori cælesti, nisi per Intellectio- C nem, & Amorem mutuum, ac reciprocum, uti diximus quum uulgatissimum sit in ore Philosophorum dogma hoc Aristoteleum, Intelligentiā abstractam moue- 12. meta. t. 36. & sequent. re cælum, cui præest, atque assistit, ut desideratum, & intellectum, quod interpretatur Auerroes; siue sub ratione intelligibilis, & concupiscibilis, ut uertunt Latini: Quod sane theorema pronunciatum fuisse ab Aristotele, non de Primo simpliciter Principio, Deo scilicet Optimo, Maximo, excludendo secundas Intelligentias,

ueluti

A ueluti multi Doctores existimarunt, sed de toto Intelligentiarũ genere, non minus acute, quã luculenter demõstrauit sapientiss. ille uir D. FEDERICVS PENDASIVS lib. 8. part. 39. Præceptor meus in suo admirabili opere De Textura physicæ auscultationis, quod quasi Cycnus egregius suauiore cantu Musis, & Mentibus fecundioribus est modulatus paullo ante mortẽ, toto terrarũ orbe deflendam; quæ talem virum studiosorum Reipublicæ illo tẽpore subtraxerit, quo sapientiæ suæ thesauros diuturno
B studio antea coaceruatos largiore manu ingeniosis impertiri cœperat: Cæterum (vt redeamus ad pensum) quod allatum est Intelligentiam abstractam mouere cælum, cui præest, atque aßistit, vt intelligibile, & concupiscibile; siue (quod aiunt Arabes) tanquam desideratum, & intellectum; id sane longe alia ratione conuenit Primæ Intelligentiæ, Deo nempe Optimo, ac reliquis Mentibus abstractis infra Deum conuenire dicatur; nam Prima Intelligentia Deus Optimus mouet Cælum,
C hoc est, vniuersum, cui præest, tanquã intellectus, & desideratus, siue amatus ab ipso cælo; cælum enim vt est quid aggregatum ex orbibus, & secundis Intelligentijs, a Deo summo dicitur moueri, quia secundæ Intelligentiæ sigillatim omnes noscunt Deum esse Optimum, summe amabilem, & maxime concupiscendum; ipsum propterea venerantur, & amant, illique desiderant, & uolunt similes esse, quantum cuiusque natura patitur; Deo autem similes fieri nequeunt nisi in hoc, quod gubernat, & moderatur vniuersum; non possunt vero se-

cundæ Intelligentiæ gubernare, ac moderari rerum uniuersitatem, nisi mouendo cælestia corpora, quibus assistunt: Quare scite alicubi scriptum reliquit Aristoteles Necessarium fuisse Mundum hunc inferiorem contiguum extare superioribus lationibus, ut omnis eius uirtus gubernetur inde: Secundæ igitur Intelligentiæ mouẽt cælorum orbes huius finis gratia, ut Deo summo pro uiribus similes fiant, quem amant, quia est optimus, seu quia cognoscunt illum esse optimum: & ita Deus optimus cælos omnes mouet, non quidem physice, siue ut uere, ac proprie caußa efficiens motionis; nam quum cæli motus, uelut in finem, ordinetur in gubernationem sublunarium, non autem sit actio gratia sui; sane si Deus cælum effectiue moueret, aliqua Dei actio non esset summe perfecta, quippe Aristoteles illud summe perfectum iudicat, quod semper fit per se, ac nunquam ob aliud: at Dei summi quaslibet actiones esse perfectißimas nemo ambigit, & Aristoteles ipse fatetur sæpenumero: sed reuera Deus mouet cælum, sub ratione finis tantũmodo, nempe summa sui bonitate generando, incutiendoque sui amorem, ac desiderium secũdis Intelligentijs, quo amore, ac desiderio illæ sigillatim impelluntur ad uoluẽdos orbes, quibus aßistunt, rotatione iugi, & indefessa: uerũ alia quæuis intelligẽtia infra Deũ mouet orbẽ suũ, ut caußa efficiens talis motus; & propterea illum mouet ut intellectũ, seu cognitum, & desideratum, siue amatum a seipsa effectiue mouente; amat nanque, ac noscit inferior Intelligentia orbem suum, & desiderat illius

1. meteor. c. 2.
1. æthic. cap. 7.
7. Polit. cap. 3.
1. cæl. t. 100.
& alibi pass.

A B C

A illius consortium, non quidem tanquam ultimum finem, sed ut illum mouendo gubernet, conseruet, ac moderetur omnia hæc sublunaria; & hoc efficiendo fiat similis Deo summo, prout sibi congruit; qua in re consistit ultimus, & præcipuus finis earum: amat ergo Intelligentia secunda suum mobile, siue orbem, cui aßistit, veluti medium, quo noscit se consequi posse proprium finem; ita enim agens unumquodque naturale, immo & artificiosum, quod vi cognoscendi polleat, ea instrumen-
B ta noscit, ac desiderat, mediaq; illa amat, quibus ad proprium finem utitur, ac se indigere cognoscit: Quod vero Intelligentiæ secundæ moueant, non ut fines, sed ut caußæ motum efficientes, inde aperto constat, quia finis mouet metaphorice, ut notat Aristoteles; at ipsæ sunt agentia illa non physica, quæ tamen physice mouent, ac non mouentur; quorum mouentium physice, non autem metaphorice, meminit Aristoteles aliquando ut caussarũ diuersi generis a finali, & præcise ut caussarum effi-
C cientiũ: Alioquin nisi dicamus Intelligẽtias secundas mouere cælos efficienter, nulla posset assignari caussa physice mouẽs nõ physica, & immobilis, aduersus ea, quæ nuper adduximus ex Arist. sed hac de re infra latius. Ex traditis ergo iã satis constare arbitror vitã cæleste generatim niti, & conseruari cognitione, atq; amore, quæ mutua sunt inter cæleste corpus, & Intelligentiã illi assistẽtẽ: Quod scite obseruat Magnus ille Ficinus inquiẽs Amorẽ esse vinculum vniuersi; quoniam conuertit inferiora ad superiora, & vicissim superiora ad inferiora.

1. de gen. t. 55

1 phy. t. 72. 73. & 74.

in Dioÿ areop. de Diuin. nõi.

De Proprietatibus Vitæ cælestis generatim. Cap. XXXI.

A

QVVM igitur assistat, siue præsit Mens abstracta corpori cælesti, non quidem ex necessitate naturæ vel suæ, vel subiecti corporis; qua lege iungitur materialis anima corpori elementari; sed per intellectionem, & amorem; Quumque intellectio, & amor B in Mentibus à materia separatis, ac potissimum in Deo summo, vel ad aures Aristotelis, perpetuum quid existat, & inuariabile; immo quum separata Mens, a qua vita cælestis essentialiter dependere dicitur, æterna sit, & immutabilis; dubio procul essentia vitæ cælestis omnino inuariabilis esse debet, ac immortalis. Quoniam vero cælum ex se aptissimum corpus est, cui Mens abstracta præsit, & assistat; propterea Intelligentia separata nullo mediante vinculo exteriori, aut alieno, ad- C iungitur corpori cælesti per assistentiam; Intellectio siquidem, & Amor, quibus ceu vinculis adiungitur Mens abstracta corpori cælesti, externa non sunt, aut aliena, sed interna, & propria; immo & essentialia tum Intelligentiæ assistentis, tum etiam corporis cælestis: Intelligentiæ quidem assistentis, quia siue illius intelligere, & amare, sint actiones re non distinctæ ab essentia intelligente, atque amante; qua de re infra latius; siue ab essentia illa immediate prodeant; semper fateri oportebit

hæc

A *hæc munia esse Intelligentiarum propria, interna, & essentialia quoquopacto: Corporis vero cælestis, quia idipsum ab Intelligentia sibi aßistente vsq; adeo essentialiter perfici, vt eius Intellectionis, & amoris particeps fieri necesse sit, demonstratum satis est in superiore libro apud Marcellũ: Sic ergo Intelligentia separata quũ cælesti corpori assistat nullo mediante vinculo externo; & hoc ad materialis animæ discrimen, quæ corpori elementari nõ associatur, nisi mediantibus præuijs quibusdam*
B *dispositionibus aliunde quã ab animæ natura exorientibus, quæ tanquã vincula eam corpori adnectunt; vt abunde patuit in superioribus; propterea fit vt in vita cælesti maior sit vnio animæ cum corpore, quam in vita sublunari: Quod certe non latuit iuniores Arabũ, qui scriptis aliquãdo mandarunt in cælo ex orbe, atque Intelligentia illi assistente fieri magis vnum, quam sub cælo ex anima, & elementari corpore. Quum præterea formæ cælestes, siue animæ, ad quas essentialem habitudi-*
C *nẽ habere dicitur vita cælestis, sint actus puri, nullamq; penitus in sui eßentia potentiæ labem obtineant; quippe immateriales vsque adeo sunt, vt procul a materiæ cõmercio dißitæ sint inter omnia; & hoc pariter ad animarum sublunarium differentiam, quarum vnaquæq; potentiæ rationem admistã habet essentiæ suæ, siue quia ipsamet anima imperfectiorem naturam sortita intrinsecus, & essentialiter perfici apta sit a nobiliori, ad quã proinde se habet veluti materia ad sui formam, & omnino veluti ens in potentia ad sui actum, & comple-*

mentum: quo sane modo sese habere vegetalem ad sen- A
sitricem in brutis, & sentiens ad rationalem in homine,
3. de an c. 27. De ortan.hu. belle adnotauit aliquando Themistius, & nos alibi fu-
sius explicauimus: siue quia eadem anima sit actus es-
sentialis, & internus eius corporis; quod essentialiter
materia nititur; est enim materia cuiuslibet potentiæ
(de qua loquimur) fundamentum: Neq; enim abstra-
ctæ Mentes actus sunt corporis materiam talem in se
habentis; corpus nanque cæleste substantia est actu, nul
liusque potentiæ particeps interioris; neq; ita prorsum se B
se habent adinuicem Intelligentiæ, vt se se habere dicun
tur animæ sublunares, ex quarum pluribus inuicem
coniunctis vt actus, & potentia fit una numero anima:
Quum itaque Intelligentiæ, a quibus essentialiter depen
det vita cælestis in comparatione ad animas, vnde pro-
dit vita sublunaris, sint actus puri, nulliusque poten-
tiæ intrinsecus participes, eo etiam nomine, quo Intel-
ligentia quælibet simplex natura est, non habens sui
essentiam realiter ex diuersis rebus coagmentatam; C
quum viuentis cuiusque sublunaris anima essentiam
non habeat simplicem, sed intrinsece compositam ex
diuersis naturis, quæ se se respiciunt vt actus, & po-
tentia; hinc factum est vt vita cælestis tanto sit sub-
lunari perfectior, quanto actus est ipsa potestate nobi-
lior; ac proinde quum potestas actui comparata fere nõ
entis rationem habeat, sic vita sublunaris ad cælestem
collata, quasi vitæ rationem subterfugiat; quod appo-
sitissime vetus innuit Adagiũ, Vita haud vocãda est uita

victas

A *victus indiga; sublunaris nempe vita, quæ quoquopacto alimentis indiget, ad cælestem, cui nihil opus est alimento, comparata fere vitærationem non habet.*

Ceterum quod asserimus animas cæli esse actus puros, id caute intelligendum est, ne putet quis omnes Intelligentias esse omnino, aut consimiliter actus puros; nam Prima solum Intelligentia, Deus Optimus est actus purissimus, qui quum sit increatus, & immortalis, siue vndique perpetuus, ac summe simplex, B *summeque perfectus, nullo vnquam modo aut fuit, aut erit in potentia, qui nunc est summe actus: at Intelligentiæ secundæ licet nunc sint, ac in posterum futuræ sint actus puri; quippe quæ sortitæ sunt essentiam simplicem, & expertem materiæ, vnde omnis est potentia paßiua; non tamen semper actu fuerunt; nā creatæ quum sint, ante creationem erant in potentia ad esse; quo nomine dici nequeunt actus purißimi; sunt tamen post creationem actus puri, ac expertes omnis po-* C *tentiæ passiuæ, non quidem accidentalis; nam secundæ Mentes quum finitam naturam habeant, non intelligent omnia simul, vt Deus, cuius essentia immensa est, sed hoc post hoc; & proinde antequam quidquam intelligant, sunt in potentia ad habitum notitiæ, quem ex meditatione illius rei acquirere poßunt; quem acquisitū postea semper custodiunt, veluti characterem indelebilem: Addo etiam secundam quamlibet Intelligentiam habere potentiā essentialem ad superiorem; ab ea enim perficitur intrinsecus, ac depēdet;*

licet

licet longe aliter ac vegetalis anima potentiam habeat A
ad sentientem, & hæc ad rationalem, sed hac de re
mox; redeamus nunc vnde digressi sumus. Quũ denique Intelligentia separata ad obeundas proprias operationes non vtatur materiæ ministerio, neque omnino instrumento materiali; quumque solius materiei proprium sit impedire, ac intercipere operationes, illasque agenti reddere laboriosas; ideo Vita cælestis expedite, sine labore, ac iugiter suo munere fungitur, nullius ocij, aut quietis indiga; secus ac in omni sublunari Vi- B
ta contingat, vt supra ostendimus. Est itaque Vita cælestis generatim immortalis, inuariabilis, summæ vnionis, ac simplicitatis, maximæ perfectionis, in assidua functione indefatigabilis, nullius quietis indiga, vel ocij.

Vide lib. 3. cap. 31.

De Operationibus Vitæ Cælestis in communi. Cap. XXXII.

VISA natura, & conditionibus Vitæ cæ- C
lestis in vniuersum, age nunc eius operationes consideremus: Quum sane duæ tantum insint cælestibus animis facultates operandi, ut obseruat ex Aristotele Auerroes, nimirum Intellectus, & Voluntas; quumque facultates istæ tum simul iunctæ, tum etiã seorsum acceptæ ualeant proprijs fungi muneribus; iccirco tria prima sunt in Vita cælesti functionum genera; nempe actiones voluntariæ, & actiones Intellectus,

12. met. t. c. 36. 1. cæl. t. c. 90. 2. cæl. t. c. 39. & 61. 2. de an. t. c. 15. & 32. & 2. com. de sub orb. c. 4.

A *ctus, & actiones totius animæ cælestis: Ceterũ actiones voluntatis in uita cælesti subdiuiduntur in tres species vltimas proportione respondentes operationibus uoluntatis humanæ, quibus communicant in nomine; siquidem & istæ cælestis voluntatis operationes uocantur velle, nolle, ac eligere, siue Deliberare. At operationes Intellectus duæ sunt primæ, vna est perceptio rerum cognoscendarum, quæ proprio nomine vocatur Intellectio, & est specialißima species; alia vero est conser-*

B *uatio habituum, & cognitionum acquisitarũ per priorem operationem; quæ conseruatio proportione quadã, vt in uita humana factum est, subdiuiditur ad obiectorum varietatem in tres vltimas species, puta in Sapere, Prudentem esse, atque Artificem; nam si quæ percepit abstracta Mens, & cognita conseruat, consistant, respiciantque factionem, seu effectionem, horũ conseruatio est callere habitum Artis; ita denominatur ab habitu Medicinæ Raphael Angelus, hoc est, Medi-* Vide lib 3. cap. 37.

C *cus Diuinus, qui felle piscis Diuo Thobiæ hirundinis fecibus excæcato visum restituit: Sin autẽ ea, quæ percepit, & cognita conseruat Intelligentia cælestis huiusmodi sint, vt pertineant ad actionem, horum sane conseruatio est habere habitum Prudentiæ; ac proinde mirifice prudentes sunt cælestes spiritus: Quod si quæ nouit Mens abstracta, & nota conseruat, pertinere dicantur ad puram contemplationem: quum eodem intuitu sine vllo discursu, & absque compositione, diuisioneue vlla percipiant Intelligentiæ vbique principia,*

&

& conclusionem; siue caussam, & effectū: plane hinc apertum est eas illum habitum induere, quem sapientiam appellamus: Quinimmo si consideremus in abstracta Intelligentia notionem illam, quam ipsa obtinet de Principijs, abstrahendo a notitia conclusionis, cur illi non concedamus ipsum Intelligere? consimiliter si notionem illam inspiciamus, quam habet cælestis Intelligentia de conclusione, circunscripta notitia principiorū, quis iure illi adimat scientiam? est etenim scientia Conclusionis notio, Intellectus uero Principij: Animaduertendum tamen operationes istas Mentis abstractæ non esse omnino eiusdem rationis cum functionibus Intellectus nostri, de quibus actū est in Vita rationali, quamuis ijsdem nominibus appellentur; nam humanum Intelligere est in compositione, ac diuisione terminorū per se notorum in principijs immediatis; quum Intelligere Mentis abstractæ sit absque compositione, ac diuisione constitutum in simplici intuitione totius cōplexi Principij; consimiliter nostra scientia est habitus per demonstrationem acquisitus, quæ discursus est, seu syllogismus, vt ait Aristoteles; quum scientia Mentis abstractæ sit absque discursu penitus, per simplicem intuitionem conclusionis in principijs: Haud tamen est inficiandum in his functionibus aliquam adesse conuenientiam, & analogiam; ea vero est penes obiectum, seu penes rem cognitam; quū in modo cognitionis adsit differentia proposita; nam etsi longe alia ratione homo induat habitum scientiæ, Intellectus, & sapientiæ, ac

1. æthic. cap. 7.
1. poster. t. 5.

faciant

A *faciant abstractæ Mentes; attamen cognitio conclusionis tum in homine, tum quoq; in Mente abstracta, vocatur scientia, seu scire; ita cognitio principiorum in vita humana, & in cælesti, nũcupatur Intellectus, uel Intelligere; ac demum notitia utriusq;, potissimum de rebus altißimis, vtrobique dicitur sapere, seu sapientia. Actio uero totius Intelligentiæ, in qua scilicet obeunda separata Mens utitur, ac fungitur officio uoluntatis simul, & Intellectus, est Mundanæ Reipublicæ guber-*

B *natio; gubernant enim Mundum singulæ Intelligentiæ pro modo suo sub ratione caussæ intelligentis, & uolentis quod optimum est; atque hoc ad aures Aristotelis, quẽadmodum sapienter admonet aliquando sapientißimus* PENDASIVS. *Decem sunt ergo functiones, quas obire potest Intelligentia separata in uita cælesti generatim; nimirũ tres uoluntatis, uelle, nolle, ac deliberare, seu eligere: sex Intellectus, nempe Simpliciter apprehendere, Sapere, Intelligere, Scire, Prudentem esse, & Artes cal-* 8. tex. phy. part. 41.

C *lere; atque una prodiens ab utraque facultate, Mundi Gubernatio.*

De Conditionibus operationum Vitæ cælestis in communi. Cap. XXXIII.

VÆ sane functiones omnes quum pendeant ab anima cælesti sine ullo materiæ ministerio; quin etiam absq; eo quod a materia impediri, aut quouis modo interpellari ualeant; immorta-

les esse debent iuxta Naturæ leges, & incessabiles omnino. Sin autem istas operationes contemplemur speciatim, plane Gubernatio Mundi est actio corporea vel quia terminatur, ac protenditur ad corpora Mundanæ fabricæ; vel quia etiam aliqua ex parte fit ministerio instrumenti corporalis, si non materialis; gubernãt enim Motrices Intelligentiæ in vita cælesti Mundum sublunare per lumen, & motum corporũ superiorum; quemadmodum sæpenumero testatus est Aristoteles. Amplius A

1 meteo. passim. *ista gubernatio Mundi est actio temporaria, & diuisibilis, non momentanea; & hoc haud quidem ex parte Mentis gubernantis, seu quatenus actio est, sed ex parte naturæ gubernatæ, seu quatenus est paßio perfectiua Mundi, quippe Mundi duratio tempore admetitur, licet Deus Optimus illũ conseruet in momento æternitatis, & ista conseruatio, quatenus a Deo est, sit tota simul, & indiuisibilis, vt infra latius apparebit: Sed quoniam & aliæ Mentes infra Deum determinatas* B

Mundi partes suo modo gubernant, huiusmodi etiam gubernatio tẽporaria est, ac diuisibilis non solum ratione rei gubernatæ, verum etiã ratione modi gubernandi; siquidẽ secundæ Intelligẽtiæ Mundũ hunc gubernare dicuntur motu orbium superiorũ, qui sane motus cũ tempore vicißim mensuratur, obseruatione Aristotelis. Ceteræ autem operationes vitæ cælestis magis incorporeæ sunt, quia non fiunt vllo modo interuentu organi corporei, & sæpenumero etiam non fiunt circa corpora, siue nõ protenduntur ad corpora: Speciatim vero circa functiones C

4. Phy. passim

nes

A nes voluntatis in vita cælesti hoc vnum mihi suppetit adijciendum ijs, quæ de consimili actionum genere dictæ fuere prius in contemplatione vitæ rationalis, nempe quemadmodum voluntas hominis, & Intelligentiæ separatæ in eo conuenire dicuntur, quod vtriusque actiones sunt pari numero tres, eodẽ nomine insignitæ, velle, nolle, ac eligere, seu deliberare, immateriales, incorporeæ, momentaneæ, seu tempore non mensurabiles, & supponentes aliquã notitiam, siue operationẽ Intellectus; ita in B eo dissident, primũ quidẽ quia humana volũtas est mutabilis, nunc etenim vult homo id, quod antea nolebat; nunc eligit oppositũ eius, quod antea elegerat: sed voluntas Mẽtis abstractæ inuariabilis est omnino, quia nũc vult Intelligentia id, quod antea semper voluit, & in posterũ semper volet; nunc non vult id, quod antea semper noluit, & in posterũ semper nolet; & nunc illud idẽ eligit, quod prius ab initio sui esse, quandocunq; hoc extiterit, siue ab æterno, siue non, quod prius inquam sibi C eligendũ proposuit, & in posterum se elegisse volet: Ratio vero huius discriminis ea est, arbitror, quoniam voluntatis actio vbique supponit cognitionem, siue actionem Intellectus; quoniã vero Mens humana potest in rerum cognitione decipi, & a deceptione liberari; quum voluntas vbiq; bonum velit, malũ nolit (sumpto interim nomine boni, & mali in amplissima significatione, qua denotamus bonum, & malum tum apparens, tum vere tale; siue bonum, & malum aut absolute, aut alicui; vt sumit etiam sæpe Aristoteles) proinde humana volun-

7. mor. Eud. cap. 2.
2 Phy. t. 31.
7. æthic. c. 12.

tas potest nunc velle hoc, quod Mens hominis nunc censet esse bonum, quũ tamen prius idipsum noluerit; dum arbitraretur esse malum, & vicissim: Sed Intelligentiæ abstractæ in vita cælesti, quæ non decipiuntur in cognitione boni, & mali, seu quæ non mutantur in cognitione, sunt omnino item immutabilis voluntatis, semper volentes hoc, quod norunt esse bonum, semperque nolentes oppositũ. Dissident secundo speciatim quoad tertiam operationem, quæ dicitur eligere, seu deliberare, nã deliberatio, & electio volũtatis humanæ supponit eam Intellectus operationem, quam appellamus proprio nomine discursum; electio vero, seu deliberatio voluntatis cælestis, non discursum, sed simplicem supponit intellectionem intuitiuam, qua sola gaudet Intelligentiæ separatæ. Animaduertendum tamen est istas omnes perfectiones reperiri longe eminentius in functionibus voluntatis Primæ Intelligentiæ, quam aliarum omnium, proportione quadã. Sed circa operationes illas vitæ cælestis in uniuersum, quas pertinere diximus ad Intellectũ, prima species, quæ appellatur Intellectio intuitiua, operatio est omnino simplex, sine compositione, ac diuisione, sine discursu penitus, sine deceptione, ac errore, actio tum quæ neque corporis actione, vel instrumento utitur, neq; necessario circa corpus fit, aut ad corpora protenditur, neq; corporis actionẽ, aut ministeriũ supponit, quemadmodum intellectio humana, quæ supponit actionem sensus, & proinde ministerium corporis; est enim sensus facultas corporalis, seu corpore vtẽs ad operandũ: tũ quæ

A B C

perennis

A *perennis est, atque incessabilis, & vsque adeo fecunda, vt in ea obeunda Intellectus cælestis simul plura intelligibilia dignoscere valeat; & hoc eo quia Intelligentia separata non interpellatur a materia, quæ nobis impedimento est quominus & aßidue, perpetuoque speculemur, & simul plura obiecta intelligamus; materia nanque vti est potentiæ omnis fundamentum, ita est ratio ignorantiæ, & occultationis; quippe vel Aristoli ratio intelligendi, & cognoscendi vbique est actus;* 7. meta t. 31. 9. meta t. 20.
B *nulla siquidem Intelligentiarum extat, quæ cum materia commercium habeat naturale, & proinde quæ potentiam includat, quæue non sit actus purus, hoc est, tota actus eo modo, quo supra dictum est, & infra etiã dicetur: tum demum quæ inter cunctas actiones vitæ purissima, & simplicißima est; quoniam ex Aristotele in ea id contingit ut agens, patiens, & actio sint unũ, & idem reipsa; qua de re latius agemus infra commodiori loco; ex tempore sat illud sit ostendisse, quod afferri potest de tali functione in vniuersum:* 3. de an. t. 19. & 27. lib. 3. cap. 39.
C *Dicitur autẽ Intellectio Diuinarum Mentium fecunda, non solum quia simul in ea illæ possunt multa dignoscibilia percipere; sed etiam quia simpliciter, & absolute possunt omnia quæcunque intueri, & intime cognoscere quoquopacto; aßidue namque in vita cælesti abstractæ intelligentiæ per hanc simplicem suam apprehensionem non modo simplicia, sed complexa omnia, siue principia, siue conclusiones agnoscunt; quum nostra simplex apprehensio determinetur ad incomplexa; complexa vero cogno-*

scamus

scamus per compositionem, diuisionem, ac discursum; A
quibus functionibus non indiget Diuina Mens, quæ
Vide lib. 3. cap. 37. *cuncta hæc intuitione simplici meditatur, ac percipit;*
Sed præcipue abstractæ Mentes intuentur, & intelligunt orbem suum, semetipsas, circulationes proprias, & sublunaria vniuersa, quorũ gubernationi præsunt; vt multis nominibus compertum fieri potest; in primis enim Mentes abstractæ agunt hæc omnia per intellectum, & voluntatem; sed intellectus, & voluntatis actio nulla est citra cognitionem; quomodo igitur moue- B
ret, gubernaret, efficeretque Intelligentia separata per Inellectum, ac uoluntatem ea, quæ non cognosceret? Deinde supernæ Mentes omnes intime, ac perfecte semetipsas cognoscunt; ergo noscunt se esse id, quod reuera sunt; sunt autem caussæ horum sublunarium; quomodo ergo dignoscent se esse caussas sublunarium, his ipsis non cognitis? Amplius sublunaria sunt finis, cu-
1 meteo. c. 2. *ius gratia Intelligentiæ cælos mouent; nam Aristoteli Mundus hic inferior contiguus est supernis motibus,* C
vt omnis eius virtus inde gubernetur; at finis non impellit agens ad opus nisi ab eo cognitus fuerit; norunt ergo Intelligentiæ nostratia. Præterea subcælestia & a brutis, & a nobis dignoscuntur; rationi uero consonum est, ut ueluti quæcunque a brutis confuse, ac ruditer, siue secundum accidens dignoscuntur, eadem ab humano Intellectu distincte, ac exacte, siue secundum essentiam intelliguntur; ita quæ homo contemplatur per species, & similitudines, eadem cognosci ab Intelligentijs

nobiliori

A *nobiliori modo, qui est absque interuentu simulacri, ac speciei, per simplicem intuitionem obiecti cognoscibilis præsentis uirtuti dignoscenti, ut infra latius apparebit; etenim uulgatum satis est axioma, Virtutes superiores ea omnia posse in eodem genere functionis, quæcunque ab inferiori virtute præstari queunt, & nobiliori modo; quomodo ergo non intelliget Mens cælestis ea, quæ & homo, & bruta cognoscunt? Cæterum de huiusmodi operatione præcipua vitæ cælestis specialiter magis agẽ-*
B *dum nobis est inferius suo loco. Quod autem attinet ad aliam speciem operationis, quæ consistit in conseruatione notionum semel per simplicem apprehensionem acquisitarum, quia non solum eas, ueluti habitus, in se conseruant Diuinæ Mentes: verum etiam tales habitus in proprios vsus promouent; propterea fortasse non abre videri posset agendum nobis esse de usu Sapientiæ, Prudentiæ, atque Artium, quas callere dicuntur Intelligentiæ separatæ: Quoniam uero artium*
C *usus Mentibus abstractis non conuenit quatenus assistentes physice orbibus cæli constituunt in esse Vitam cælestem, sed solũ quatenus supra Naturæ leges assumpto sibi aliquo corpore nostrati cõstituunt quidpiã æquiuoce uiuens, quo artes in usum poni queunt; immo & exercere opera Prudentiæ in legationibus, & rebus agibilibus nobiscum tractandis; propterea de hoc agere nõ est nostri instituti; sed altioris contemplationis, nimirũ Sacræ Theologiæ, cuius proprium est speculari modum, quo & Angelus Raphael assumpto sibi aereo corpore*

sanaret

sanaret cæcitatem senioris Thobiæ, ac iuniorem doceret præsidia medica in felle piscis; & Angelus Gabriel mira prudentia oratoris, atque legati munere fungeretur summa cum dexteritate tractando admirabile commercium Diuinitatis, & humanitatis cum immaculata Virgine Deipara: Nisi etiam dicere uellemus cælestem uitam uario motu, & concursu syderum sæpe curare morbos, & potissimum populares in mundo inferiori; Quocirca non insulse ueteres Poetæ significaturi antiquitus Solem radijs purioribus, & calore suo benigno, & uiuifico magna consumpta putredine, atque aere purificato, grassantē pestilentiā de mundo sustulisse, finxerunt Appollinem Deum esse Medicinæ, ac sagittis serpentem Pythona transfixisse, ac occidisse qui orbē deuastaret: Sic & prudenter admodum, & sapienter agere dicendum est intelligentias cælo assistentes, dum mouendo cælum, & gubernando Uniuersam Mundi Machinam, assidueque contemplando intelligibilia, agunt id quod est optimum, & felicitatem sibi conuenientem assequuntur; id enim est sapientia, & prudētia uti, siue sapienter, & prudenter agare: Uerum fortassis hæc Physiologiæ limites excedunt. A B C

Quotuplex sit Vita cælestis in vniuersum. Cap. XXXIV.

SVPEREST *nunc ad completam speculationē Vitæ cælestis generatim consideratæ, ut illius differentias inuestigemus, per eas ipsam in species diuidendo*

A dendo: vitæ autem cælestis differentias aliunde oportune magis elicere non possumus, quam ex eo fonte, unde ceteras uniuscuiusque generis vitæ differentias hausimus in superioribus; iste vero fons est varia habitudo animæ ad naturam corpoream. Quum itaque inter abstractas Mentes a materia omniū Prima, Deus Optimus, immensæ sit naturæ, ac potestatis infinitæ; reliquæ vero infra Deum secundæ Intelligentiæ nuncupatæ limitatam habeant essentiam, finitamque virtutem: pro-
B pterea factum est ut secundæ Intelligētiæ sigillatim uni tantum ex corporibus cælestibus assistant, & approprientur (ut ita dixerim) uni orbi tantummodo suæ cuiusque naturæ, ac virtuti proportionato, ita ut nulli alteri præsint corpori, nec maiori, aut nobiliori præesse valeant ullo modo: Deus vero summus, cuius natura, & vis ab uno solo corpore terminari nequit, non uni orbi cælesti approprietur, sed toti Mundo, singulisque Mundi partibus assistens omnia gubernet, contineat, & mo-
C deretur, ut notat vel Aristoteles: Assistit ergo Deus toti Mundo; Intelligētiæ vero aliæ omnes infra Deum, quæ secundæ vocari consueuere, sigillatim appropriatæ sunt orbibus cæli, unaquæque uni tantum suæ naturæ, ac virtuti proportionato. Id quod & alia ratione manifestum fieri potest; Prima siquidem Intelligētia, Deus Optimus, omnium consensu est summe bona, siue optima; secundæ uero Intelligentiæ summā non obtinent bonitatem, sed limitatam intra terminos suæ naturæ cuiusque propriæ; quemadmodum enim Dei summi natu- 7. Polit. c. 4.

ra immensa est, ceterarum vero Intelligentiarum certis A
terminis præfinita; ita Deus est Optimus, siue summum
bonum; quum reliquæ Mentes abstractæ bonitatis existant
finitæ, ac suæ naturæ proportionatæ: Quare quum
de intrinseca ratione Boni sit esse communicabile alijs
extra se, siue a seipso diuersis, vt quo quid est melius, eo
sit ex necessitate pluribus communicabile; proculdubio
Deus, qui Optimus est, atque ipsum quod dicitur summum
bonum, non vni tantum corpori, vt ceteras Intelligentias
decet sigillatim, quæ bonitatem obtinēt limitatam, B
sed omnibus Mundi corporibus, quantum cuiusque
natura patitur, seipsum debet communicare; quod
& Aristoteles ipse fatetur non vno in loco. Sed speciatim
Mentes abstractas infra Deum, siue secundas Intelligentias
appropriatas esse sigillatim ad vnum tantummodo
ex orbibus cæli, suæ cuiusque naturæ ita proportionatum,
vt neque perfectiorem orbem viuificare,
neque maiorem mouere possent; neque insuper minoris,
aut imperfectioris corporis consortium habere ipsas de- C
ceret, ijs Philosophis est apertissimum, qui non admittentes
aliquid in Natura otiosum arbitrantur secundas
Intelligentias vltimum suæ potestatis conatum exercere
seorsum in voluenda propria sphæra. Deum vero
summum, quem Primam Intelligentiam dicimus,
Mundo toti assistere, non vni tantum sphæræ cælesti
appropriari, præter allatas rationes de Diuinæ potestatis,
essentiæ, ac bonitatis immensitate, atque amplitudine
maiori quam ea sit, quæ coerceri, & limitari valeat

de mund. c. 7. de part. c. 5.

A leat vna solummodo Mundi parte, quamuis omnium
maxima, & nobilissima, cuiusmodi est sphæra supre-
ma, sunt alia quoque argumenta, quæ doceant; In pri-
mis enim quum Mundus sit vnum quid, siue vna nu-
mero substantia, licet in se contineat multas partes ab
inuicem diuersas, necessarium est plane vt ab vna for-
ma talem vnitatē sortiatur, quæ forma pariter sit sub-
stantia, quæcunque illa sit, siue informans, siue assistēs;
materia enim apud Aristotelem vbiq; caussa est multi- 7.meta. t.28.
B tudinis; & vnitas omnis oritur a forma: Sin aūt Deus 12 meta. t 49. 8.meta.c.vlt.
non dicatur esse forma toti Mundo assistens, nihil erit
profecto, vnde Mundana hæc fabrica sit vna numero
substantia, & vnum viuens; quemadmodum reuera
existit, vel testimonio Aristotelis; ne repetam argumen 1.cæl. passim, & alibi.
ta plurima, quibus hoc ipsum late patuit in superiori-
bus; nulli etenim secundarum Intelligentiarum id con-
uenire, vt sit forma toti Mundo assistens, & singulis
eius partibus, Peripateticis omnibus est in confesso.

C Deinde vero si Deus Optimus esset forma assistens vni
tantū sphæræ cælesti, sane moueret illam; atque ita Dei
actio esset motus; quod tamē negat Arist. inquiens Dei 7.æthic. c. vlt.
actionē sibi esse iucundissimam, & simplicē, eo quia tū
Dei natura simplex est; tum Dei operatio non tantum
motionis est caussa finalis nempe, vt visum est supra;
sed etiam citra motionem consistit; immo actio, quæ sine
motu est, suauior est, quam quæ cū motu; quia voluptas
in quiete magis quā in motu consistit, & Poeta ob pra-
uitatē ait mutationē esse rem omnium suauissimā; hæc

Arist. Si ergo Deus effectiue cælũ aliquod moueret, plane Dei actio aliqua, vt quæ nõ sine motu, sed motus esset, nõ extaret Deo suauissima, uel saltẽ esset ob prauitatem suauissima; quod à veritate longe abest; sic enim Deus non esset Optimus, nec felicissimus, quũ felicitas summã iucunditatẽ coniunctã habeat; vt passim testatur Arist. in æthicis. Amplius Mundi partes certo, pulcherrimoq; ordine colligãtur adinuicẽ, sed ubi multa in unũ coeunt, ea necessario habẽt aliquã vnã formam, quæ illa omnia inuicẽ colligata, & ordinata contineat; omnis nanq; ordo aliqua forma nititur, vti ex Arist. colligitur ordini exercitus præponente Ducẽ ad instar formæ totius multitudinis; ergo vnã oportet esse formã aliquã totius Mũdi, & omniũ particularũ eius, vt aperte adnotat aliquando Arist. ea vero nulla esse potest; nisi Deus Optimus immortalis. Præterea quũ rerũ omnium mundanarũ multitudo sit infinita, quod ait sæpe Arist. & quũ eidẽ Philosopho multitudo nimium magna non possit ordinationem recipere, nisi a Potestate Diuina, quæ totum hoc vniuersum continet; sane opus est ordinem, ac multitudinem rerum Mundanarum ea forma niti, quæ totum contineat; hæc autem nulla est alia, quam Deus Optimus. Quibus addere possumus tum Trismegistum dicere ipsum cælum, hoc est vniuersum, Deo esse plenum, Deumque solum esse omnia, tũ quoq; Aristotelem aliquando laudare Anaxagorã, & alios antiquiores, qui dixerunt Mentem, & Intellectum Diuinũ esse caussã Mundi, totiusq; rerũ ordinis, nõ aliter ac se habeat proportione

A B C

12. meta. t. 52.
3. de an. t. 46.
1. elenc. c. 1. & 1. rhet. c. 2.
7. Polit. cap. 4.
In Asclep.
1. meta c. 2.

A portione quadam anima in sublunaribus animalibus: Quin ex propria sententia dicere Deũ esse in vniuerso, 7. mor. Eud. cap. 18. & uicissim cuncta in illo, & omnia moueri, ac impelli ad bonum appetendũ ab inexistente in eis numine; quæ sat superque declarant Deum Optimum aßistere, ueluti formam, non uni tantum parti uniuersi, sed omnibus sigillatim: Ceterum recte intelligendus est hoc in loco Aristoteles, ne quis putet eodem modo Deum in vniuerso eße, quo cuncta in Deo esse ponuntur; nam reue-
B ra Deus in vniuerso est veluti vniuersi forma, forma inquã aßistens, non informans; at cuncta in Deo sunt, vt in sua caussa, & omnino, vt ipse idem Aristoteles 4. Phy. t. 23. alibi ait, Græcorum res sunt in Rege, seu in primo mouente. Quid? nonne clare fatetur alicubi Philosophus de mund. c. 6. quod terram omnem, omne mare, Aethera, Solem, Lunam, & postremo totum Mundum vis vna per omnia pertinens certo ordine descripsit, concinneque digessit e diuersis ipsa naturis, atque impermistis, aere, ter-
C ra, igne, & aqua, Mundum Architectata? quid hæc vis, nisi Deus? Huc sane illa pertinent, quæ Boethius 3. de cons. phil. pros. 12. aliquando scripsit, nimirum Mundus hic ex tam diuersis, contrarijsque partibus in vnam formam minime conuenisset, nisi vnus esset, qui tam diuersa coniungeret; coniuncta vero naturarum ipsa diuersitas inuicem discors dissociaret, atque diuelleret, nisi vnus esset, qui quod nexuit, contineret: Non tam vero certus Naturæ ordo procederet, nec tã dispositos motus locis, tẽporibus, efficientia, spatijs, qualitatibus explicaret, nisi vnus

esset

esset, qui has mutationũ varietates manẽs ipse disponeret: Hoc quicquid est, quo condita manent, atque agitantur, vsitato cunctis vocabulo Deũ nomino Hæc ille. A

Est ergo Deus optimus forma, & anima totius Vide lib. 3. cap. 44. *Mundi, vniuerso ipsi, & singulis eiusdem partibus assistens; ceteræ vero Intelligentiæ abstractæ infra Deum appropriatæ sunt, atque assistunt orbibus cæli, vnaquæque sphæræ sibi proportionatæ. Ex his omnibus constare cuique potest apertissime duas esse species vitæ cælestis generatim; quarum altera Vita* B *cælestium sphærarum appellatur, altera uero uita Mũdana, seu etiam uita uniuersi.*

Quid sit Vita cælestium sphærarum generatim. Cap. XXXV.

ONSIDERAVIMVS *hactenus uitã cælestem in genere; age nunc ad illius species cõtemplandas deueniamus: Qua quidẽ in re ut a uia nobis ab initio pro-* C *posita non declinemus, quæ a minus perfectis ad perfectiora progreditur, de utraque uitæ cælestis differentia tractaturi, eam prius uitæ speciem contemplabimur, quæ propria est cælestium sphærarum, deinde uero illam, quæ toti Mundo coaptatur. Quum ergo nouissime adinuenerimus Intelligẽtias abstractas, a quibus huiusmodi uita cælestium sphærarum essentialiter dependet, esse infra Deum, qui Prima Intelligentia uocari consueuit, ac proinde appellari secundas;*

Quum

A *Quumque itidem nuper agnouerimus istas Intelligētias secundas aßistere suis orbibus appropriate, quamlibet ad sibi proportionatum; propterea nunc definientes talē Vitam cælestium sphærarum generatim dicimus illā nihil esse aliud, nisi Assistentiam, siue Appropriationem naturalem secundarum Intelligentiarum orbibus cæli sibi proportionatis: Dixi appropriationem naturalem, quia si superior Intelligentia orbi assisteret inferiori, quoniam orbis iste non esset pro ratione naturæ suæ, vere* Vide lib. 3. cap. 32.

B *Vitam cælestem non constitueret: Dixi pariter sibi proportionatis, quia si viceuersa inferior Intelligentia superiori sphæræ adiungeretur, haud sane posset illam viuificare, neque mouere, tanquam sui vires multo excedentem.*

De Operationibus Vitæ cælestium sphærarum in communi. Cap. XXXVI.

C ITA *ergo explicata interna huius vitæ natura, eius nunc operationes contemplemur oportet: sunt autem huius vitæ cælestium sphærarum operationes in duo prima genera distributæ; nam aliæ corporeæ sunt, aliæ uero incorporeæ penitus: corporeæ quidem actiones talis vitæ sunt Motus, & Lumē; Addunt Astrologi, & plerique Philosophorum occultas quasdam vires, quas vocant Influentias in hæc inferiora; insuper & Prænunciationem futurorum euen-*

tuum

12.met.t.c 36. 1 cæl.t. c.90. 2 cæl.t. c.39. & 61. 2.de an.t c.15. & 32.& 2.co. de sub. orb. cap. 4.

tuum in Mundo sublunari: sed incorporeæ, ut notat Auerroes pluribus in locis, subdiuiduntur in eas, quæ a uoluntate prodeunt, uelle, nolle, ac deliberare, & eas, quæ ab Intellectu, nempe Intellectio intuitiua simplex, & intellectorum custodia, nimirum Ars, Prudentia, Sapiētia, & Intellectus, seu potius intellecta custodire, ut artes callere, Prudentia pollere, sapere, scire, ac Intelligere: Illæ quidē operationes primi generis corporeæ nūcupantur, quoniam proficiscuntur ab Intelligentia utente ministerio corporis; hæ uero secundi generis incorporeæ quoniam ad has obeundas non utuntur Intelligentiæ ullo corporis opere. Quarum sane operationum naturam sigillatim introspecturi a notioribus nobis incipientes, propositæque ab initio methodo insistentes, primum de corporeis actionibus agemus, deinde uero de incorporeis; tractaturi autem de actionibus corporeis eundem seruantes ordinem ante omnia de Motu agere decreuimus, postea de Lumine, tertio de Influentijs nūcupatis, quarto de futurorum Euentuū Prænūciatione.

Vide lib. 3. cap. 41.

De Motu Vitali cælestium sphærarum. Cap. XXXVII.

QVVM multa sint motuum genera, de quibus abunde Aristoteles in Physiologia, ille solus cælestibus sphæris ab assistente Intelligentia motus inest, qui est actio uitæ; talis autem est motus secundum locum a seipso, uel Aristotelis obseruatione haud

1.de an.t.19. 2.cæl.t. 17. 8.phy.t.27.29. 2.de an.t.13.

uno

A *vno in loco: sed quia motuum localium alij sunt simplices, alij compositi; & rursum eorum, qui simplices, alij recti, alij circulares; ita fuse nos docuit Aristoteles cælestibus sphæris inesse tantummodo motum simplicem circularem, vt frustra esset nos eadem hoc loco repetere; & eo magis, quo nota sunt vnicuique vel parum in Philosophia exercitato, nec de illis vlla viget inter Philosophos controuersia; Quicquid aliqui aduersus ea, quæ in sensibus posita sunt, pro voluntate asserere* B *non dubitauerint cælorum orbes quiescere omnino, videri autem nobis circumuolui, quia terræ globus circulo moueatur; & nos ad motum terræ moti putemus nos ipsos stare; cælum vero, quod reipsa quiescit, circulo volui, eadem penitus deceptione capti, qua & in flumine nauigantes, quibus, dum nauis velociori motu decurrit, apparent ripæ, & margines moueri, ac fugere: ceterum istorum imaginariam opinionem iam funditus multi & Astrologi, & Philosophi quum euerterint,* C *nobis hac in re laborandum non est inutiliter. Sed reuera circa motũ cælestem in vniuersum tres nobis offerunt sese conditiones animaduertendæ, Mensura scilicet, siue duratio, Cõmunitas, & Diuersitas a motu sublunarium: Mensura siue Duratio respicit tempus, quo iste motus admetitur, an scilicet cælestium sphærarum motus sit finitus, an potius æternus: Hac in re satis equidẽ aperta est Aristotelis opinio fusius, & acriter confirmare studentis motum orbium cælestium esse vndique sempiternum, & mensurari tempore infinito, numquam*

8. phy & lib. de cæl. passim.

8. phy. init.

incœpisse, ac nusquā terminandum; Contra tamen Orthodoxæ Fidei lumē in sacris paginis Christiano apertū facit motum cælestem temporarium esse, ac finitæ mensuræ, atque aliquādo prima exordia obtinuisse, aliquādo vltimum terminum quoque habiturum; cui veritati, relicto Aristotele, constantissima fides est adhibenda, & eo magis, quo nec physice tueri potest Aristoteles, vt infra demonstrabitur. Quoad vniuersalitatem vero, Aristoteles, & quicunque puram rei naturam inspexerit, necessario arbitrabitur motum cælestem esse quid vniuersale, & commune omnibus sphæris sigillatim; ita vt non detur in cælo vlla sphæra immobilis, aut quieta; & hoc tum quia huiusmodi sphæra nulli esset vsui rebus sublunaribus; quæ omnes Naturæ decreto a cælorum motibus gubernantur, vt admonet etiam Aristoteles; tum quia vnicuique sphæræ a natura inest Intelligentia aßistens, quæ mouendo suum orbem, atque ita mundum hunc inferiorem gubernando, pro viribus semper Deo summo similis euadere conatur; alioquin ociosa sphæræ semper quiescenti aßisteret, nec Deo similis fieret gubernando Mundum: secus tamen opinantur plerique in Theologia clari, supra primum Mobile aliud cælum eße iudicantes, immobile quidem, & nulla præditum stella, sed felicem Angelorum, & Beatorum sedem, ac Patriam: quod vocant Cælum Empyreum, ab igne, quod mire sit lucidum, & ingenti claritate præditum: Cæterum hac in re, quæ de fide non est, assentiendum esse Aristoteli multæ suadent rationes; & prima,

[Margin notes: lib. 3. cap. 22 (beside "da, & eo magis…"); 1. meteor. c. 2. (beside "Aristoteles; tum quia…"); section letters A, B, C in right margin.]

A *prima, quia huic cælo vel assisteret aliqua Intelligentia, si dandum esset; vel non; si ei Mens aliqua præest, erit proculdubio sedentaria, & ociosa; quum non moueat, nec vnquam aut mouerit, aut motura sit: sin autem cælum Empyreum careat Intelligentia sibi assistente, profecto non erit viuens; quare imperfectioris naturæ censendum esset, quam ceteri orbes inferiores, qui sunt animati, & viuentes; nanque, vt ait Aristoteles, ani-* 2. de gen. an. c. 1.
matum inanimato præstat propter animam, quæ me-
B *lior est corpore; quum tamen inter orbes cæli, qui superiores existunt, & continentes, apud eundem Aristote-* de mund. c. 7.
lem, non veluti cortices contento meditullio viliores, sed absolute digniores, perfectioresque sint inferioribus, & contentis; qui & ignobiliorem locum possident, & a Deo summo magis abscedunt; cui quo quid propinquius est, eo nobiliorem naturam sortitum dicitur: quod infra la- lib 3. c. 42.
tius explicatur: Non est igitur supra primum mobile cælum aliquod penitus immobile. Deinde si cælũ istud
C *supra primum mobile tantæ claritatis est, ac lucis tam miræ, vt Empyreum nuncupari meruerit; cur nos, qui partes lucidas inferiorum orbium oculis videmus, tantam lucem supremi orbis illius nunquam videre potuimus? cernimus enim minuta sidera primi mobilis, nempe octauæ sphæræ, seu firmamenti. Deinceps si Solis lux impedit quominus aliorum siderum lux minor interdiu obtutum nostrum moueat, nobisque visa, & conspicua reddatur; cur idem non efficit perpetuo mira illa lux, & summa claritas totius cæli Empyrei,*

 ceteras

ceteras videlicet inferiorum sphærarum partes lucidas A
proprio splendore absorbens, easque nobis penitus occultans, æternumque diem afferens absque nocte? Amplius
3.meta.t.7. *ex Aristotele nullum est cælum, præter sensibile hoc; non ergo est in rerum natura cælum Empyreum, neque illud, quod Crystallinum appellant; quum neutrum sensibile sit, neque motu, neque lumine; quibus solis nominibus cælum sensibile dici potest. Præterea cui vsui esse poterit in rerum natura cælum Empyreum illud immobile? non quidem rebus Mundi sublunaris; quoniam sub* B
lunaria quodcunque habent adiumenti a cælorum orbibus, id totum suscipiunt ab eorum motu, & lumine; sed constituitur Empyreum esse cælum immobile; neque ipsius lux tantum lumen effundit, quod pertingere possit ad regionem sublunarem; An forte sublunaribus opem fert per cæcas, & occultas influentias? sed influentiæ, si dandæ sunt, non sine motu, & lumine fiunt, vt suo loco apparebit: An potius inseruit cælum Empyreũ
rebus Diuinis? aiunt quidem esse Angelorum, & Beato- C
rum locum, & Dei summi sedem: verum & hoc a ratione abest; non enim Beati Spiritus corporea sede, aut loco indigent, in quo maneant, quũ incorporei sint omnino: Quare docte Aristoteles aliquando ea, quæ inalte-
1.cæl.t.100. *rabilia, insenescibilia, impassibilia, non apta esse in loco, & in summa Diuinas, beatasque Mentes constituit esse extra omne cælum, vbi non est corpus vllũ, neque locus, neque vacuum, neque tempus: Sed si necessarium sit Beatos Spiritus in cælesti aliquo corpore residere,*

A ſidere, cur in orbibus mobilibus ſedem habere nequeunt, & potiſsimum in firmamento? an fortaſſe quia ob motũ cæli aliquid pati poſſent? nihil minus; ſi enim Mens ipſa quæ cæli corpus gyrat perẽni circulo, ab eo motu nihil patitur, neque impeditur in ſua contemplatione; multo minus aliæ Mentes, quæ in tali orbe reſiderent, ab eius circulatione aut pati, aut a contemplatione auocari, aut alio quouis pacto impediri poſſe dicendum; neque enim permanere dicerentur in orbe illo, velut in loco: Non eſt
B itaque neceſſarium ſupra primum Mobile ponere cælũ aliud immobile. Melius ergo rentur Theologorum illi, qui per cælum Empyreum, non corpus vllum proprie, ſed intelligunt metaphorice actum Beatitudinis, quo fruuntur Diuinæ Mentes, ac ſpiritus a materia ſeparati: Quare motus eſt quid commune omni corpori cæleſti, nullaque ſphæra cæleſtis eſt, quæ non moueatur, quẽadmodum cenſet Ariſtoteles. Quoad tertiam cæleſtis motus conditionem, quæ conſtituta eſt in diſcrimine
C motus animalium cæleſtium a motu animalium ſublunarium, nihil aliud in mentem venit aſſerendum, quam motum cæleſtem eſſe neceſſario adiunctum ſtatui, ſublunarem uero citra ſtatum fieri; & hoc quia cæleſtia mouentur circulo non mutando ſpatium; ſublunaria vero cientur eo genere motus, quo nouus locus ſẽper acquiritur; quare motus, et ſtatus vitalis in cælo valde differt a motu, et ſtatu uiuentiũ ſublunariũ; noſtratia nãque viuentia potius in loco ſtant, & vbi mouentur, de vno loco ad alium feruntur; cæleſtia uero dum mouen-

tur

8.phy. t.76. *tur, de uno loco in alium locum non feruntur; sed quia super eodem spatio cælum irrequieta latione mouetur* A *in gyrum, simul secũdum locum stat, & quiescit, secũdum quem per partes mouertur; Quare scite aliquando*
12.meta. t.43. *scribit Aristoteles cælestem substantiam immobilem moueri; nam cælestis latio motus est partiũ totius quiescentis. At uero circa speciales conditiones huius*
1. cæl. t. 41. & sequent. *motus cælestis, & Aristoteles, & Theologi, & Astrologi omnes, potißimum seniores, una conuenientes statuere in cælestibus sphæris duo esse circulationũ genera;* B *unam videlicet circulationem esse ab oriente circuita terra per occidens redeundo in oriens; aliam uero huic oppositam ab occidente per oriens circuito centro redeundo in occidens: Prima circulatio est propria primi mobilis, quod firmamentum appellamus, & est a Luna orbe numerare incipientibus octaua sphæra: secunda uero circunductio est motus communis unicuique sphæræ contentæ intra ambitum primi mobilis, quæ septem numero sunt a Planetis denominationem habentes: est* C *autem prima circulatio ita propria primi mobilis, ut illi solum per se conueniat; per accidens tamen competit etiam omnibus sphæris inferioribus; & hoc ratione suæ uelocitatis; par est enim dum continens uelocißime circunducitur, ad eius lationem eodem motu cieri omnia contenta, quæ suapte natura tardiori latione mouentur in oppositum; ut certo experimento in rebus nostratibus comprobatur; quare dum motu proprio fertur primum mobile ab oriente per occidẽs circuito centro redeundo in*

Oriens,

A Oriens, ita ut singula pars in eo designata motu illo efformet circulum perfectum, simul secum necesse est moueri eadem latione omnes sphæras mobiles, quæ intra eius ambitũ contentæ tardiore motu feruntur in oppositum, cuiusmodi sunt septem Planetarum sphæræ; Quæ ratione sui motus in oppositum in eo tempore, quo primũ mobile circulũ complet, nequeũt una cũ firmamẽto ad eius lationem et ipsæ circulum perfectũ facere, sed formant, quas dicũt spiras, quarũ finis ab initio magis,
B aut minus distat, prout motus earũ proprius minorẽ, aut maiorem obtinet velocitatem: est autem motus primi mobilis inferioribus sphæris, non violentus; sed naturalis; etsi per accidens, si considerentur non ut sunt in suo genere totalitates quædam (ut ita loquar) sed vt sunt partes vniuersi contentæ intra ambitum primi mobilis, ad cuius lationem moueri dicuntur: Quamuis etenim orbes inferiores quatenus ex se sunt tota quædam ab alijs distincta, motu proprio moueantur ab occidẽte cir-
C cũdato centro per oriens redeundo iterũ per se ad idẽ punctũ occidentis; quatenus tamen sunt partes vniuersi a primo mobili cõtentæ, necessario ad velociorẽ primi mobilis motionem ferri debent opposita circumductione, si forte per accidens, non tamen violente, sed secundum naturam. Est motus primi mobilis, ut admonebamus, omnium velocissimus, nam qualibet eius circulatio completur intra spatium viginti quatuor horarũ, & propterea diei naturalis mensuram constituit; ex quo appellari consueuit motus diurnus: Reliqui uero

*motus proprie, ac per se conuenientes cuique sphæræ in- A
feriori sunt eo longe tardiores; quia in re quoque inter
se discriminantur; nam sicuti ad motum primi mobi-
lis circumuolutæ sphæræ inferiores non efformant in
eodem temporis tractu parem spiram; ita non omnes si-
gillatim pari spatio temporis complent circulum, quem
designant motæ a propria cuiusque Intelligentia opposito
itinere ab occidente per oriens circundata terra iterum
redeundo in occidens; quoniam quæ sphæræ sunt propin-
quiores primo mobili, illæ absoluere consueuere circula- B
tionem propriã tardius gradatim ijs, quæ a primo mobi-
li longiore spatio dißitæ sunt; ita ut motu proprio a sua
Intelligentia moueatur ab occasu per ortum circundato
centro semel redeundo in occasum sphæra quidẽ Satur-
ni, quæ proxime sub primo mobili rotatur, per spacium
triginta annorum; sphæra uero Iouis, quæ immediate
subest orbi Saturni, tractu annorum duodecim; sed or-
bita Martis, quam Iouis sphæra continet, duobus an-
nis; at cælum Solis intra orbem Martis collocatum C
vno anno; Veneris aũt orbis, qui sub Sole immediate
rotatur, vndecim mensibus cum decem & octo diebus;
Mercurij uero cælum infra sphæram Veneris undecim
mensibus cum nouem diebus; Lunæ demum orbis om-
nium infimus, ac postremus in regione cælesti, uiginti
septem diebus: Et quamuis hi motus singuli ad singulos
relati non uideãtur habere proportionẽ, sintque (ut aiũt)
difformiter difformes; attamen omnes vna considerati
constituunt motum generatim uniformem, & summe*

pro-

A proportionatum non solum virtuti mouenti, & fini, cuius gratia fit; sed etiam sibi ipsi, seu suis partibus; quā sane proportionem exacte aliunde non dignoscas, quam ex Mente, quæ cælum mouet: Ceterum varietatis in planetarum motibus proprijs duplex vulgo solet assignari caussa; vna est Aristotelis, quia scilicet inferiores orbes, quo magis distant a prima sphæra, eo minus eius vim sentiunt trahentem ipsas, si non violentia, saltem per accidens, ad circulationem oppositam; & conse- 2. cæl. t. 58.
B quenter minus impeditæ gradatim complent minori spatio temporis circulationem propriam. Altera vero est quorundam Astrologorum, nempe quia sphæræ, quæ magis absunt a primo mobili, sunt proportionabiliter minoris magnitudinis, ac proinde motu suo minorem circulum designantes illum breuiori tempore absoluunt: Licet hæc secunda ratio non multum habeat roboris; nam etsi moueantur supra minorem circulum minores orbes, non tamen ideo velocius moueri debent
C superioribus, qui longe maiorem circulum suo motu designant; quoniam infernæ sphæræ feruntur in gyrum ab Intelligentijs inferioris conditionis, & virtutis debilioris; quum superiori sphæræ assistens Intelligentia vbique dignior existat, perfectior, atque valentior: Alioquin paribus Intelligentijs penes virtutem, ad proportionem corporum cælestium, deberent planetarum motus esse singuli singulis proportionati, & (quod aiunt) vniformiter difformes adinuicem; quod tamen est falsum. Addimus & nos tertium argumentum

ad propositi confirmationem, & est quia omnis sphæra infra orbem Saturni adiuuatur in proprio motu ab ijs omnibus, quas habet superiores, excepta suprema; par est enim quam legem exercet primum mobile in omnes sphæras inferiores, illas motu diurno circunducendo circa terram semel ab oriente per occidens in idem punctum orientis; consimilem proportionabiliter autoritatem habere omnem sphæram aliam in sibi subiectas; quas ideo motu proprio mouere valeat ab occidente per oriens circuendo terram in idem signum occidentis; atque ita motum subiectarum proprium, qui eiusdem tenoris est, accelerare; vnde satis apparet quæcunque sphærarum plures supra se habuerint, eas a pluribus ad propriam circulationem edendam quoquopacto adiutas citius, quam aliæ superiores, motum suum circulo clausuras. Ab huiusmodi motu cælestium sphærarum, vt ipse admonet Aristoteles non vno in loco, certum esto determinari mensuram cuiusque vitæ sublunaris, & vniuscuiusque motus; immo & vniuersa sublunaria gubernari: Et certe sublunaria cuncta sic a motu cælesti gubernantur, vt eius beneficio primum fiant quæcunque ortui obnoxia sunt (vnam excipio animam rationalem, quæ proprie non est virtus sublunaris, quum proxime a Deo pendeat) & facta conseruentur in esse, quantum cuiusque natura patitur: omnia enim, quæ in sublunari Mundo generantur, vel quouis alio modo ab agente naturali prodeunt, in caliditatem, & frigiditatem primaria

de mund. c. 6. 2. de gen. t. 57. 8. phy. t. 76. 1. meteor. c. 2.

A B C

A maria quadam ratione originis, & constitutionis suæ primordia referunt, vt sapienter obseruat Aristoteles inquiens, Caliditas, & frigiditas duæ sunt qualitates actiuæ; fides autem horum ex inductione; videntur enim in omnibus caliditas quidem, & frigiditas terminantes, & copulantes, & transmutantes & ea, quæ eiusdem generis, & ea, quæ non eiusdem generis, & humectantes, & exsiccantes, & indurantes, & mollificantes. Quocirca omnium Mundi B sublunaris transmutationum autor erit motus cælestis, a quo in hæc inferiora multiplici ratione caliditas, & frigiditas aßidue varia proportione gignuntur; Inprimis enim (quæ omnia docuit nos Aristoteles) cælestis motus in gyrum vertit totam sphæram ignis, & supremam saltem regionem aeris; & quemadmodum ex velociore ignis circunductione contingit varijs in Mundi plagis multam ignis substantiam, ob sui raritatem, ac tenuitatem, in plurima frusta C diuulsam ab æthere continue propelli ad orbis regionem hanc inferiorem, in qua paßim apprehendens materiam combustibilem, eam incendit, eaque auctus ignis rerum generationes, & corruptiones vbique molitur: Sic prorsum ex aeris concitatiore gyro multam eius portionem atteri, & in minutißima diuidi necesse est; quum autem diuisio ad minima humorem soluat, & siccitatem pariat (quippe humiditatis proprium est lentor, & partium continuitas in ijs, in qui-

4.meteor.c.1.

Vide lib. 3. cap. 33.

1.meteor.c.4.

2.cæl.t.42.

1.meta t.13.

1. de plãt. c. 1. 2. de gen. t. 49. *bus adest; nam in igne, & cælo partium continuitas non est ab humido; quæ omnia, lentor scilicet, ac humor, diuisione multiplicata, & attritione soluuntur) iccirco aer natiua humiditate priuatus, ingenitoque* A
2. de gen. t. 27 *calori siccitate ob motum adiuncta, igneam naturam contrahit; qua de re postea fusius: Quæ sane ambientis substantia ignita, nouaque caliditas in supero aere accensa, & genita, per successionem, & partium cõtinuitatem infero communicatur transmutationum, quæ apud nos fieri solent, caussa primaria: Et eo magis ita e superno aere ad infernum caliditatem descendere contingit, quo sæpe accidit ab inferiori hac Mundi parte ad supernam aeris plagam protendi continuata serie partium inflammabilem materiam (exhalationem vocant) quæ in suprema parte accensa ignem ad nos vsque defert visibiliter sub imagine stellæ cadentis, quem ignis fluxum certo videmus non intercipi a frigiditate, qua regio aeris media rigere dicitur; quasi materia illa exhalationis linea esset e pyrio puluere; is enim vel in gelido aere ardet. Sed & alibi aperte* B C
1. meteo. c. 2. *statuit Aristoteles motum cælestium corporum esse caussam effectricem omnium euentuum, quicunque fiunt in Mundo Elementari. Et hæc de Motu vitali cælestium sphærarum Philosopho sufficiant; Exactiorem vero eius explicationem Astrologis relinquentes, iam ad Lumen accedamus.*

De

A

De Lumine a Luce Vitali cælestium sphærarum prodeunte; ac de siderum coloribus, & Lunæ maculis. Cap. XXXVIII.

IRCA naturam Luminis a vita cælestiũ sphærarum promanantis euidentia dissidia sunt Arist. cum Theologis, et cũ Astrologis, præsertim recentioribus: cum illis quidem circa durationem, cum hisce uero potissimum circa communitatem, & differentiã; quæ tria nobis de Lumine contemplanda sunt, veluti nuper egimus de motu; Nam quod pertinet ad Luminis durationem, Aristoteles ut motum, ita etiam Lumen cælestium sphærarum putauit esse vndique perpetuum, sine vllo aut exordio, aut fine; quum Sacri Theologi altiori sapiẽtia imbuti cõstituant Lumẽ cæleste aliquando factum de nouo, etiamsi nunquam finem sit habiturũ, uel cessante cælorum motione; quibus certa fides adhibẽda est, relicto Aristotele: Quem tamen relinquere non debemus assentientes iunioribus Astrologis, qui rentur statutis temporibus in cælo nouas gigni stellas, genitasque tractu temporis corrumpi, arbitrantes lucem quandam tum anno Domini Millesimo quingentesimo septuagesimo secundo visam sub imaginæ stellæ non crinitæ, nec discurrentis, sed manentis in figura Cassiopeiæ: tum anno Millesimo sexcentesimo quarto circa octobris initium conspectam in octauo supra decimum gradum

B C

Sagit-

Sagittarij, fuiſſe nouum ſidus, etſi prior illa lux ex toto post aliquot menſes extincta ſit; poſterior uero hæc mirifice a principio aucta, ſenſim mox diminuta, decimotertio menſe tandem penitus euanuerit; quæ ſane quæstio huic loco incongrua non videretur, ſi nobis ſecundum principia Physiologiæ tractanda foret; verum quoniam res agenda eſt cum Mathematicis, quorum argumēta nituntur Paralaxi, & huiuſmodi alijs extra doctrinā physicam; ideo ſatius eſſe duximus hac de re proprium tractatum instituere; in quo, exploſis erroribus, nuda veritas in Philoſophiæ principijs eniteat. Sed redeamus ad Lumen. A B

Quod autem ſpectat ad cæleſtis Luminis communitatem, cenſuit Ariſtoteles Lumen eſſe quid vniuerſale, atque commune unicuique ſphæræ, ita vt nullus in cælo moueretur orbis, qui ad nos aliqua ex parte Lumen non effunderet; quum nullam cæli lationē poßibile ſit eſſe, quæ non ordinetur (inquit) ad lationem ſtellæ; quumque octo ſolummodo apud Ariſtotelem (quicquid Eudoxus, Calipuſque ſenſerit) numero ſint ſphæræ cæleſtes, quarū ſeptem inferiores ſigillatim unū ex Planetis obtinent, octaua uero ſuprema multitudinē fere innumerabilem omnium aliarum ſtellarum vna poſsidet: contra tamen Aſtrologi iuniores ſupra octauā ſphæram tres alias circulo verti autumant, quæ nullum in ſe astrum obtineant; qui quam a veritate abſint, hæ rationes demonſtrare poterunt. In primis enim quum Stella ſit nobilior, & perfectior cæli pars (loquor interim de partibus corporeis, quas integrales vocant, & quantitati- C

12.meta. t.43. 44. & 48.

A *titatiuas, non de essentialibus (dubio procul confiteri necessum est cæli corpus, cui astrum aliquod inest, esse dignius, & perfectius eo, quod caret omnino sideribus; quum autem cælo perfectiori, nobiliorique assistat perfectior, & dignior Intelligentia; Intelligentiarum vero cæli orbibus assistentium ille sit ordo, ut quæ mouet cælũ Mercurij sit nobilior ea, quæ gyrat orbem Lunæ, atque omnino aßistens sphæræ superiori, & maiori, sit præstantior voluente orbem inferiorem; plane orbes quo sũt* B *superiores secundum situm, eo sunt omnibus inferioribus perfectiores; existentibus igitur octo sphæris aliquo sidere ornatis, impossibile est supra illas cælum aliquod reperiri absque stellis. Præterea quum decimæ sphæræ motus, & nonæ, apud earum Autores vsque adeo tardus existat, vt non claudatur perfecto circulo nisi post multa centena, & annorum millia; profecto non poterit tam pigra rotatio Mundum sublunarem pertingere: si ergo sublunaria nihil adiumẽti acceptura erat a nona,* C *et decima sphæra, quæ sub primo mobili lentißimo motu rotari absque ullo astro a recentioribus constituũtur; cui vsui, vel in quem finem eas a Natura conditas esse credamus? quum itaque nihil præter certum finem a Natura fiat; & nona, decimaque sphæra sub primo mobili a neotericis locatæ sublunaria hæc neque motu, neque lumine gubernent; rationi consentaneum est earum inuentionem purum esse commentum. Addit Aristoteles finem, ob quem cæli mouentur, nullum esse alium, quam vt stellæ, quæ non sunt in quauis cæli* 12. meta c 48.

parte,

parte, ſed in determinata, lumen, & uirtutes proprias A
communicent omnibus regionibus Mundi ſublunaris,
cuius gubernationi præſunt; nullum itaque corpus mo-
ueri poteſt ſine aliquo ſidere; alioquin fruſtra rotare-
tur, ac præter finem; quod arbitrandum non eſt. Verũ
dicent Aſtrologi oportere tales orbes ponere, ut ſaluen-
tur apparentia: Quid? liceat homini nouos Mundo
intrudere cælos, vt medeatur propriæ ignorantiæ? cur
libere non fateamur in tanta rerum diſtantia hebetem
noſtri uiſus aciem decipi; & ad ſenſuum errorem, In- B
tellectũ quoque, qui a ſenſibus omnia mutuatur digno-
ſcenda, nutare, apparentium cauſſas non exacte per-
cipiendo? ſi tamen uera ſunt, quæ nobis apparent in
cælo, longe alia ratione ipſorum cauſſas indagare opor-
tet, quam nouos comminiſcendo cælos; ſic Doctiſſimus
ille Fracaſtorius apparentiũ cauſſas aperit in Homo-
centrica, reiectis imaginarijs Eccentricis, & Epyci-
clis; an quia nemo viuens in cælum ſcandit orbes nume-
raturus, & inde omnem errorẽ ſublaturus, fas cuique C
ſit ad libitum de cælo imaginari? O magnam hominũ
audaciam! ſed hæc opinio ſimili fundamento nititur,
ac ueterum dogma, qui neſcientes rationem afferre, cur
ex oculo perſtricto fulgor emicet, male cenſuerunt ocu-
de ſen. & ſenſ cap. 2 *lum eſſe igneum, vt monſtrat Ariſtoteles, vbi damnat*
hunc modum philoſophandi, quo tegere quis vult cauſ-
ſarum ignorantiam multiplicatione rerum ſuperuaca-
nearum. Ariſtoteli ergo aſſentiri neceſſe eſt ponenti
octo ſphæras tantummodo, quarum vnaquæque lu-
men

A men effundat in regionem hanc inferiorem, quàm incolimus; ita vt colligendum sit lumen esse quid commune omnibus sphæris, siue omni vitæ cælesti sigillatim. Quod vero pertinet ad luminis huius differentias, dissentiunt pariter iuniores Astrologi a Peripateticis; illi nanq; asseuerant omnes stellas, & planetas lumen suum ab vno Sole recipere, aut saltem omnium stellarum lumen a lumine Solis perfici, atque augeri; vt euidenter in Luna contingere noscit vnusquisque ex eclypsi Lunari: sed B contra Peripatus superioribus cæli sphæris vt perfectiorem Intelligentiam, nobilioremque substantiam, ita etiam præstantiorem lucem inesse decernit, quæ ex seipsa propria virtute suæ naturæ consimile lumen effundat: Et quanquam Sol ob viciniam, & corporis sui magnitudinem, maius lumen ad nos effundat, quam reliqua sidera supra ipsum, quæ a nobis remotiora sunt, & secundum quantitatem Sole minora; non est tamen iccirco asserendum a Sole illis lumen impertiri; neque ar-C bitrandum est illorum lucem, aut lumen a Solis lumine perfici, aut augeri; sed vicißim; nam ipsa ex se lucem habent innatam, & propriam, a Sole penitus independentem, quæ radios, & lumen etiam solari lumine perfectius emittunt; etiamsi ob nimiam distantiam, & minorem molem, stellarum superiorum lumen in hanc Mundi partem inferiorem id non habeat roboris, quod obtinere videmus lumẽ Solis maius secundum molem, & situ propinquius: Aliter sane dicendum est de stellis infra Solem, & præsertim de Luna; inferna etenim

Vide lib 3 cap 35. *hæc sidera exiguam lucem obtinent, & imperfectam,* A *suæ cuiusque naturæ proportionatam; quæ commode augeri potest, ac perfici lumine Solis. Quo sane factum est vt Luna, si Solaribus radijs non gaudeat, obscuræ admodum lucis esse cernatur, vt in eius Eclypsi contingit: id quod etiam eueniret stellæ Mercurij, & Veneris, si aliquando lumine Solis non illustrarentur; longe tamen alia est ratio de lumine siderum supra Solem, vt diximus: immo dicere ausim lumen Solis ab omnibus astris superioribus commutata proportione haud minus* B *adiumenti accipere, quam Luna, Mercurius, & Venus acquirant a lumine Solis; par est enim vtrobique ratio: Addo rationi consentaneum esse omnium siderũ inferiorum lucem a superiorum lumine perfici, quum superiorum orbium Intelligentiæ inferiorum Mentes* 12. meta t 48. *perficiant: Quare cum Aristotele dicamus Intelligentias orbibus cæli assistere vt eos moueant; motum vero cuique sphæræ inesse propter stellam, stellas autem factas esse a Natura vt lumen emittant in sublunaria; & ic-* C *circo luminis, & stellarum differentias iuxta perfectionem maiorem, aut minorem desumendas esse a discrimine Intelligentiarum orbibus assistentium, ita vt perfectior Intelligentia vbique assistat nobiliori sphæræ ob præstatiorem motum, qui fit gratia stellæ dignioris, quæ lumen ex se perfectius emittit; quum ergo Intelligentiæ perfectiores gradatim assistant orbibus superioribus; ideo absolute dicendum est cæli sphæras, quo excelsiori loco sitæ sunt, vt digniori anima viuunt; ita & com-*

pletæ

A pletæ magis esse substantiæ, & nobiliori motu cieri, & præstantiorem stellam habere, & perfectioris luminis effectricem: Immo quemadmodum superna latio vbique vim habet in sibi subiectam, quod supra ostendimus; ita superiora sidera suo lumine complent proportionabiliter lucem stellarum inferiorum. Verum de natura luminis a vita cælesti prodeuntis quæ supersunt expendenda indagemus nunc ex rei natura, quantum interest Physiologi. Lumen quidē ab omni cælesti sphæ-

B ra sigillatim ad nos transmittitur, sed non a quacunque sphæræ particula; constant nanque cælestia corpora duplici genere partium, transparenti nimirum siue diaphana, quam etiam perspicuam vocamus, & colorata siue lucida; perspicuæ cæli partes a nobis non visuntur, neque ad nos lumen effundunt; siquidem vel ex Aristotelis obseruatione, omne visibile est terminatum vel colore alio, vel luce; perspicuum autem quum interminatum sit, & omni colore, ac luce careat, ex se

de sen. & sen. c. 3. 2. de an. t 68. & sequent.

C visibile esse non potest, neque lumen fundere; quum omne lumen a luce, siue a corpore lucido ducat originem; est enim lumen actus perspicui veluti eius color a præsente sibi luce progenitus: At lucidæ sphærarum partes, quas vocamus astra, & sidera, conspicue a nobis visuntur, & ad nos lumē effundunt; sed prout lucidæ istæ cælorum partes variæ sunt ab inuicem, ita varium lumen ad nos demittunt, intensum scilicet, aut remissum; & data paritate quæ longius absunt a nobis, eæ debilioris luminis caussa sunt hic apud nos; refranguntur

enim radij, ob loci distantiam: Quo factum est vt Sol integrioris luminis nobis autor existat, & maiorem lumine vim habeat in sublunaria, quam quoduis aliorũ siderum; nam quæ infra Solem astra locantur, sunt lucis imperfectioris, quæ ideo lumen debilius effundunt; sidera vero supra Solem, ob maximam distantiam, & sigillatim ob molis paruitatem, si ad Solis magnitudinem conferantur, quamuis lucem obtineant perfectiorẽ, & fontem purioris luminis; hoc tamen valde refrangitur in tam longo itinere; Quum itaque duo hæc requirantur, sideris vicinia, & lux in sidere magna aut mole, aut vigore, ad hoc vt lumen vberius emitti valeat in hæc inferiora; propterea Sol maxime omnium siderũ agit in regionem elementarem, in eamque maius lumen effundit; siquidem maximum sidus est inter astra, & mole maiorem lucem reliquis obtinet; & ijs terræ propinquior est, quibus est in perfectione lucis inferior: Ob maximam quoque viciniam Luna maius lumen ad nos demittit, maioremq; vim habet in sublunaria, quã aliorum siderum vnumquodque (Solem excipias) etsi omnibus alijs lucem habeat imperfectiorem. Ceterum præter lucem, habent sidera quæque determinatos colores; sunt enim corpora perspicuitatis terminatæ, quorum extremitas Aristoteli color est; longe secus atque nonnulli opinati sint colores in vniuersum ex elementorũ varia mistione prodire, quũ proxime fiant ex varia perspicui, & opaci miscela. sunt etenim colores affectiones corporis, nõ qua mistũ est ex elemẽtis, sed qua perspi-

de sen. & sen. cap. 3.

cuitatis,

A *cuitatis, & opacitatis particeps; siue, vt ait Aristoteles, quæ perspicuitatis terminatæ: Quare nulli mirũ si cælestia, quæ elementorum congerie non constant, perspicuitatis autem, & opacitatis non sunt expertia, nil inquam mirum si colorata videantur: Nulli quoque mirum si corpora opaca extrinsecus tantũ colorata sint; nam in partibus eorum internis mera est opacitas absq; admistione vlla perspicuitatis in actu; quare dissectæ partes de nouo apparentes acquirunt sibi perspicuitatẽ*
B *ab ambiente perspicuo, & coloratæ fiunt: Quod vt planius appareat, paullo altius petenda res est; Ea omnia, quibus origo, & constitutio est ex materia, et forma; uel ijs, quæ cum materia, & forma proportionem habent, antequam fiant, dicuntur esse in potentia, quia ipsorum ortui præcedit sola materia, quæ potentia est id, cuius dicitur esse materia: & quoniam in materia est rudimentum quoddam, & diminuta satis inchoatio formæ, iccirco actione agentis in materiã forma non acce-*
C *dere materiei extrinsecus, nec fieri absolute, sed e sinu materiæ (in quo quasi latebat) educi dicitur: At vero agens, quod formam de materia educit, debet esse actu, agere per contactum, & esse congeneum ei, quod producitur, si fuerit agens vniuocum; sin autem quid obstet quominus agens materiam tangat, nunquam ex ea formam educere poterit; nisi prius sublato impedimento: quæ quidem impedimenti remotio non est caussa efficiens formam, sed quædam veluti præparatio, siue præuia dispositio subiecti ad formam: His ita constitutis,*

1.Phy.passim. *tutis, quæ satis aperta sunt ex Aristotele, comminus* A *accedentes ad propositum dicimus coloris originem, & constitutionem esse ex opacitate, veluti ex principio materiali, & perspicuitate, veluti ex principio formali; ac proinde in meditullio corporum coloratorum, vbi sola est opacitas absque perspicuitate, colorem in potentia reperiri; nec posse ad actum prodire, nisi ex illa opacitate latens perspicuitas in potentia educatur foras in actum, nec posse hoc fieri nisi a cõgeneo perspicuo ambientis aeris, aut aquæ; sed tale agens quum non tangat* B *partes intimas coloratorum, in earum opacitatem agere nequit, vt ex ea sibi consimilem perspicuitatem educat noui coloris constitutricem; quare tolli necesse est impedimentum, quo prohibetur iste contactus; non potest autem tolli, nisi per dissectionem corporis, qua recluditur aditus ambienti perspicuo ad abditam opacitatem: Ita ergo quum in visceribus corporis cuiusque colorati sit color in potentia, is dissecto corpore ad actum reducitur, non nisi quia sectione patesit antea occlusus aditus* C *ambienti perspicuo ad opacitatem interiorem, e qua sibi consimilem educit perspicuitatem noui coloris constitutricem; cuius quidem generatio fit breuissimo tempore, quia materia est dispositissima, & agens bene ualidũ; hoc autem est perspicuum ambientis, non sectio, quæ formam coloris non producit, sed remouet impedimentum agenti, disponitque subiectum. Sed hæc obiter. Obtinent autem astra singula colorem suæ naturæ proportionatum; Saturnus enim est coloris plumbei, seu*

liuidi,

A *liuidi, fere nigri; Iuppiter autem flaui, siue aurei; Mars vero rubri, quasi cruenti; Sol quidem albi, ut ait Aristoteles, coloris nempe simplicissimi, ac lucissimi; Luna demum non unum tantum, sed binos sibi colores in diuersis partibus comparauit, ad aliorum omnium siderum discrimen, quae sigillatim uno solo colore in omni sui parte decorantur; in Luna etenim quaedã sunt partes albae, & aliae nigricantes, siue obscuriores, quasi tetro, uel plumbeo colore infectae: Quo factum est* B *ut Lunam solam inter astra diuersicolorem, & maculosam videamus. Haec de Lumine, & colore stellarum. De Luminis effectibus iam nunc est agendum. Quamobrem ex orbium caeli rotatione uaria veluti contingit modo sidera tum solitaria, tum etiam coniunctim ad unam inferioris Mundi partiũ cominus accedere, modo ab eadem abscedere multiplici proportione; quum sidera omnia lumine ad nos effuso (cuius radij aerem penetrantes, minutissimeque atterentes, iugiter in va-* C *rijs partibus incendunt) calorem gignant in ea inferioris Mundi parte, quam spectant: ibi enim luminis radij repercussi multiplicantur innumeri, atque ita corpus aeris in minima diuidunt, ex qua sane diuisione ad minima, & attritione amittens aer humiditatem, cuius proprium est lentor, & partium continuitas Aristoteli, quae omnia diuisione multiplicata, & attritione soluuntur; contracta ideo siccitate quum calidus existat sui natura, igneus fit, uel Aristotelis obseruatione, atque accenditur eo magis, quo minutius atteritur, ac diui-*

de sen. & sen. c. 3.
2. meteo. sum. 2. c. 5.
Vide lib. 3. cap. 34.
2. de plant. c. 1.
2. de gen. t. 49.
2. de gen. t. 27

diuiditur, vt supra notauimus: Ita plane accidit varie modo caliditatẽ, modo frigiditatẽ in elemẽtari, et infima regione hac exoriri; & illam vtranque uariam ad uarietatem stellarum, & concursuum astrorum aspicientium determinatam inferioris Mundi partem; adde quoque ad varietatem locorum, & partium Mundi in quas astra suos radios effundunt; idem nanque siderum aspectus in varijs Mundi plagis uarium calorem inducit, uariamque frigiditatem, unde uarij nascuntur effectus. Hactenus De Lumine. A B

De Influentijs a Vita cælestiũ sphærarum in corpora sublunaria. Cap. XXXIX.

OMMEMORANT *Astrologi, & Philosophorum plerique non uulgares inter opera uitæ cælestium sphærarum quasdam cælorum uires, quas nomine proprio Influentias appellare cõsueuerunt; quibus a cælo in aliqua Mundi parte determinata, & non in alijs, quæcunque sit illa, siue integrans, siue perficiens, occulta quadam uirtute fiunt certi effectus, ijque singulares; Qua in re certe si ex Aristotele, ac physice, seu ex rei natura loquendum est, quum omnes euentus sublunares, & omnino quæcunque in elementari Mundo generantur, & contingunt (vnum semper excipias hominem quoad animæ partem rationalem) fiant opera caloris, & frigiditatis iuxta multiplices,* C

4. meteor. c. 1.

A ac pene innumeras proportiones in variam materiam; sane istæ Influentiæ reuera nihil aliud erũt, quam ignotæ proportiones caloris, aut frigoris ad materiam sublunarem genitæ a motu, & lumine astrorum secundum variam, & multiplicem aspectuum suorum proportionem. Alioquin decernere cælestia corpora in Mundũ sublunarem agere motu, lumine, ac influentijs, tanquã tribus præcipuis instrumentis inter se omnino diuersis, dogma est mere voluntarium, longe a Philosophia, po-
B tißimum Peripatetica, & citra necessitatem; saluantur enim omnes effectus in Mundo elementari ab ijs, qui per Influentias intelligunt occultas proportiones caloris, & frigoris ad materiam sublunarem, non minus quam ab ijs, qui per influentias intelligere malunt vires cælorum cæcas, siue occultas a motu, & lumine diuersas, nec ab ijsdem originem ducentes.

Quomodo cælestium sphærarum Vita nobis in-
C dicet futura contingentia, siue de prænotione futurorum euentuum in Mundo sublunari, ex obseruatione motuum, & aspectuum stellarum. Cap. XL.

SED hoc in loco agentes de sublunarium effectuum origine a cælo per motum, & lumen, præterire non poßumus contemplationem de Prognosticis, siue de modo prænoscendi futura ex obseruatione cælestium: Qua

in re quum omnes actiones virtutis cuiusque sublunaris; dum dico virtutem sublunarem, excipio animæ humanæ partem rationalem, cuius origo a Deo est immediate, sine opera vllius agentis sublunaris; quum inquã omnes actiones, & opera virtutum sublunarium pendeant a motu, & lumine cæli, mediantibus varijs proportionibus ad materiam elementarem; sane quicunq; cæli motuum, & stellarum aspectuum notionem exquisitam habuerit, ille poterit multoties prænoscere futura; dixi multoties; quia illi motus cælestes, & siderũ aspectus sunt caussæ remotæ sublunarium euentuum, non proximæ; quum vel ex Aristotele inter caussam remotam, & proximam vbique discrimen hoc reperiatur, quod effectus necessario ponitur, & remouetur ad positionem, & remotionem caussæ proximæ; quum ad positionem caussæ remotæ non ponatur effectus, licet ad caußæ remotæ ablationem necessario effectus remoueatur; quare caussa remota rationem habet eius sine quo non; propterea ex obseruatione motuum, & aspectum sidereorum, non effectus certos, at solum propensiones, & inclinationes aliquas argumentari, & præcognoscere licet: Immo quia caussæ remotæ non ex necessitate arguunt effectus; nam quidquam non agunt sine proximis, quæ mutabiles sunt varijs de caußis, quæque remotioribus caussis reluctari possunt; cuiusmodi est humana voluntas; iccirco fit vt incerta sit quælibet prænotio, & non raro fallax euadat prædictio futurorum ex aspectibus siderum; idem enim

1. Post. t. 30.

A B C

aspectus

A aſpectus in diuerſis locis, & ex varia materia diſſimiles procreat effectus; & eo magis, vbi adſunt agentia proxima vel a ſeipſis, vel alia de cauſſa mutabilia: Quin etiam poteſt aſpectuum operatio impediri, ac vitiari, vbi non adſint ſublunaria organa, vel ſubiecta diſpoſita ad eam ſuſcipiendam. Et quidem ex aſpectibus aſtrorum, & motibus cæli non certam cognitionem, ſed ſolum coniecturam alias magis, alias minus fallacem haurire valemus; nam idem prorſus B in Mundo magno euenire cenſendum eſt, quod obſeruatur in paruo, & in animalibus etiam brutis; quemadmodum enim intuentes varios motus, ac nutus oculorum, faciei, totiuſque animalis, facile dignoſcimus paßiones animi, quibus tale animal detinetur, puta iram, timorem, amorem, & alias huiuſmodi curas; ex his coniectantes opera, quæ ad propoſitas paſſiones conſequi ſolent, plerunque prædicimus actiones eius animalis, & vere prædicimus: Ac veluti C Phyſiognomi ex iiſdem obſeruatis in homine cum præmeditatione temperamenti, & ſtructuræ partium corporis, maxime vero faciei, collatione facta ad bruta, quibus aliquæ partes inſunt a natura conſimilis conformationis, ſæpenumero agnoſcunt mores, & inclinationes hominum ad varias actiones: Ac demum velut Medici obſeruantes hæc omnia inſuper & excreta, & alia, ex iis certiori coniectura non raro prædicunt vere morborum euentus, ſymptomata, & alia multa: Ita prorſus Aſtrologi obſeruantes mo-

tus orbium cæleſtium, & aſpectus, concurſuſque ſiderum, quaſi oculorum Mundi nutus, inde coniecturis prænoſcunt actiones, & opera, quæ vt plurimum ſolent ab illis cauſſis exoriri, & ſæpe verũ prædicere poſſunt: & eo ſæpius, quo non ſolum cæleſtia, ſed etiam agentia proxima, & materiam ſublunarem contemplati fuerint: Id tamen verum eſſe reor, quod peritus Aſtrologus & ſæpius, & certius prædicere poterit futuros euentus in Mundo magno, quã peritus aut Medicus, aut Phyſiognomus in Microcoſmo; ſcit enim peritus Aſtrologus poſt menſem, & annum vnum, & alterum, & longe plures, neceſſario futuram talem, vel talem conſtellationem, & hoc ob motus cæleſtis vniformitatem; a qua conſtellatione in tali, vel tali ſubiecto, talia, vel talia ſolent vt plurimum produci; At Medicus, & Phyſiognomus nihil certi habent; nam cauſſa præſens; ex cuius notione coniectantur futuros euentus, multifariam mutari, & impediri poteſt; haud tamen propterea fit quin Prænotio Medicis optima ſit, tum quia inſignem illis gloriam affert, tum quia maxime conducit ad ſanitatem; quemadmodum egregie demonſtrat RODERICVS A FONSECA *Medicus noſtra tẽpeſtate Clariſsimus in doctiſſimo ſuo commentario ad Hippocratis Prognoſtica. Prænotiones itaque, prædictioneſque ex obſeruatione ſiderum fiunt coniecturis, & diſcurſu; qui quum nitatur cauſsis remotis, quamuis immutabilibus, & certis, non ſemper tamen ad veritatem terminatur: Quum etenim cauſſæ remotæ non*

Vide lib. 3. cap. 36.

efficiant

A *efficiant necessarie hoc, aut hoc; non solum quia nequeũt agere quidquam sine caussis proximis, quæ & mutabiles sunt, & remotis obsistere possunt; sed etiam quia in materiam mutabilem agunt; quumque effectus omnes ad mutationem tum materiæ, tum agentis proximi, necessario varientur; ideo Prognostica ex obseruatione cælestium non sunt omnino certa, & uera. Atque hactenus de operationibus corporeis Vitæ cælestium sphærarum.*

B

De Intellectione in Vita cælestium sphærarum. Cap. XLI.

NCORPOREÆ *vero actiones, quæ supersunt expendendæ in Vita cælestiũ sphærarum, multæ quidem sunt; verũ quod attinet ad functiones voluntatis, & intellectus, quæ concernunt conser-*
C *uationem rerum cognitarum, nihil in medium affero, præter ea, quæ supra obseruauimus in contemplatione de vita cælesti generatim accepta; proinde sola prima Mentis abstractæ operatio nobis remanet vlterius expendenda, quæ nomine proprio appellatur Intellectio intuitiua; functio sane fecunda, & simplex; fecunda quidem, quoniam Intelligentiæ secundæ, a quibus eßẽtialiter dependet vita cælestium sphærarum, cuius actiones modo contemplamur, cognoscunt & sui naturam, & cetera omnia intelligibilia extra seipsas posita,*

siue

siue a seipsis diuersam naturam obtinentia; sed non simul; quum limitatam habeant essentiam; possunt enim Mentes abstractæ infra Deum in semetipsas reflecti, & ad res alias omnes tam nobiliores, quam inferioris notæ protendi; non quidem simul; sed successione quadã quippe naturam finitam sortita fuere: Qua in re quemadmodum ubi in seipsas reflexæ secundæ Intelligentiæ dicuntur suam naturam contemplari, ab huiusmodi suimet intellectione non fiunt beatiores, aut perfectiores quam fiant a speculatione substantiæ nobilioris; cuiusmodi est Intelligentia superior: quoniam cognitio uel rudis eius, quod est optimũ, perfectior est exquisita cognitione imperfectioris essentiæ; ueluti nos docuit Aristoteles lepido exemplo puellæ deliciarum, quæ solo uel aspectu minimæ particulæ illius, quem amat, gratior euadit, & iucundior quã ex aspectu, & cõtrectatione omnium partiũ ceterorũ hominum; ita profecto ubi Mẽtes abstractæ ad speculandas essentias seipsis minus dignas conuertuntur, ex earũ contẽplatione non uilescunt: Neque enim mens humana uilescit ex contemplatione formarum seipsa ignobiliorum, ueluti sunt quidditates, & naturæ specierum substantiæ inferioris conditionis, ac sit homo, & essentiæ accidentium; sed perficitur, quemadmodum cælum motu, & agens operatione, atque omnino id, quod est in potentia, ab actu, siue ab eo, ad quod est in potentia, perfici consueuit: Cuius quidem rei apertissimam habemus confirmationem ex Aristotele scribente summum bonum secundum se quidem

A B C

1. de par. c. 5.

7. ethic. c. 7.

A dem esse maxime omnium expetibile: sed si consideretur cum additione alicuius alterius boni, quantumuis minimi, ipsum reddi expetibilius; quare melius, atque perfectius: Non ergo vilescit Mens vlla ex contemplatione rerum, quae sunt minoris dignitatis, at potius perfici debet. Simplex autem dicta est nobis esse Intellectio Mentium assistentium orbibus caeli siquidem in ea id contingit vt agens, & patiens, addunt in Peripato multi, & actio, sint vnum, & idem reipsa, in quo ali- Vide lib 3. cap. 39.
B qua ex parte conuenit intelligere secundarum Intelligētiarum cum intellectione Primae, Dei scilicet Optimi, Maximi; si enim (quod acutissime docuit sapientissimus Pendasius) ex proprijs principijs scientiae, per id quod Deus caret materia & potentia, inferimus ipsum esse actum purum; atque hinc ipsum esse intelligentem, intelligibilem, & intellectionem; quum illud aperte constet uel ex Aristotele Intelligentias secundas orbium motrices carere materia, & potentia; cur non dica- Tex phy nod enod. p. 2. 12. meta. t. 30.
C mus ipsas proinde actus esse puros, simplicesque, vt sapienter adnotat Diuinus Pendasius; & iccirco intelligentes, intelligibiles, ac intellectiones? Dixi uero in hoc secundas Intelligentias conuenire cum Prima aliqua ex parte, primum quia non ita simpliciter sunt actus puri, omnisque potestatis expertes secundae Intelligētiae, quae tum aliquando fuerunt in potentia ad esse, nempe antequam crearentur, tum etiam nunc creatae in potentia sunt & essentiali, nimirum ad Intelligentias superiores, nobilioresque, a quibus suo modo pendent, ac iugiter Tex. phy. nod enod part. 31.

giter perficiuntur, ut mox ostendemus; & accidentali A
ad habitus notitiæ, quos quotidie acquirũt ex meditatione nouarum rerum, quas antea non agnoscebant; ac dicatur esse actus purus Prima Intelligentia, quæ sicuti nunc, ita etiam nec usquam fuit, nec in posterum futura est in potentia; quoniam Deus optimus, undique perpetuus, semper fuit, eritque semper increatus, & immortalis; nullamque seipso perfectiorem habet Intelligentiam, a qua pendeat, & perficiatur; ac semper omnia distincte contemplatur, nihilque ipsi nouum esse B
potest, ex cuius meditatione habitum notitiæ nunc acquirat, ad quem prius esset in potentia; cui omnia, quæcunque fuere, sunt, aut futura sunt in hac rerum uniuersitate, in momento æternitatis præsentia lucent; secus
Vide lib. 3. cap. 40. ac ulli alteri eueniat Intelligentiæ, licet omnes sint actus puri, tum quia suæ essentiæ materiam non habent admistam; tum quia non sunt in potentia ad esse perfectius, perfectione inquam essentiali; ad Intellectus nostri
differentiam, qui & est actus essentialis materiei; & C
est in potentia ad esse perfectius, quod acquirit ubi a
1. de an. t. 49. corpore separatur; id quod ait Aristoteles tum scribens Melius esse Intellectui non cum corpore esse, cui laboriosum est, ac fugiendum esse commistum corpori, non potens absolui; tum dicens Intellectum separatum esse solum hoc, quod est; quum alibi moneat unumquodque esse, id, quod in eo est summum; tum etiam notans intellectum nõ bene se habere in hoc, aut in illo corpore sed optimum quid esse, quando separatus a corpore est totum

3. de an. t. 20
10. æthic. c. 4. 7. & 8.
12. meta. t. 51.

A *tum quoddam absolutum, non amplius pars alterius: Deinde vero quia Prima Intelligentia nobiliori modo, & omnino ea intellectione pollere dicitur, vt semper, quodcunque intelligat, necessario idem sit intelligens, intellectio, & res intellecta; quia Deus vnico intuitu, ac in se manens omnia simul intelligit: sed secundæ Intelligentiæ, nō syncathegorematice, aut necessario, siue semper sunt intelligentes, intelligibiles, ac intellectiones; sed cathegorematice tantum, ac de possibili, seu sæpenume-*
B *ro: immo dicere possumus etiam semper, etsi non in quauis intellectione; nam etiamsi quando Intelligentia secunda protenditur ad exteriora, speculando ea, quæ sunt extra seipsam, tunc non omnino idem sit intelligēs, & intelligibile; secus tamen sese res habet, dum eadem Mens intelligit seipsam; id quod semper efficit quælibet Intelligentia; nam semper sibiipsi præsens est actu intelligibilis; vbi autem actu intelligibile præsens fuerit Intelligenti, necessario tunc sequitur intellectio, potissimū*
C *in abstractis; ea enim a materia impediri nequeunt; Dum vero Mens abstracta seipsam intelligit, tunc Intelligentia, & res intelligibilis (vt notat alicubi Aristoteles) sunt vnum, & idem penitus secundum substantiam: sed non desunt inter Peripateticos viri magni nominis, qui existimauerint absolute quicquid speculetur Intelligentia secunda, siue seipsam, siue aliena, semper eius intellectionem idem reipsa esse cum ipsius essentia; hoc indicat nomen abstractæ Mentis; vocatur enim peculiari vocabulo, non Intellectus, sed nomine*

12. meta t. 51. 3. de an. t. 19. 27.

SSS actionis

actionis Intelligentia, quasi Meditatio, & Intellectio; A
Prog. com. p. 38 40. idipsum retur sapientissimus PENDASIVS aperte asserens Intelligentijs id conuenire, ut intelligens, intellectio, & intelligibile in ipsis idem sint penitus: Marcellus ille, cuius opinionem expendimus in superiore libro, dicens abstractum Intellectum, siue Angelum, & eius 2. de an. t. c. 5. & 155 operationem minime differre; Zimara iunior passim 3. de an t. c. 26 & 27. hanc sententiam professus in disertissimis commentarijs ad Aristotelis libros de anima; Scaliger in Exercita-exer. 359. art. 8. 9. 10. 11. tionibus De Subtilitate ad Cardanũ, ne antiquiores B idem opinantes Auerroem, Themistium, & alios recen- 3. de an. t. 19 & 27. seam; hoc ipsum & Aristoteles innuit, & prius tanquam notum, & ratum supposuit, dum in separatis a 3. de an. t. 15. materia colligit idem esse quod intelligit, & quod intelligitur, ex eo, quod scientia speculatiua idem est cum ipso scibili; quasi hoc modo discurrat syllogizans, Quæ sunt eadem vni tertio, ipsa inter se quoque sunt eadem; sed in separatis a materia scientia speculatiua, hoc est, meditandi functio, siue intellectio, est idem cum obiecto sci- C bili; ergo in separatis a materia virtus intelligens, quæ idem re est cum functione intelligendi, debet esse idem cum obiecto intelligibili: Alioquin si per scientiam speculatiuam intelligeret Aristoteles virtutem intellectricem, vt plerique volunt, sane probaret idem per idem petens in principio; si vero intelligeret habitum post intellectionem acquisitum, falso assumeret scientiæ habitum esse idem cum obiecto scibili: sunt enim opposita, 3. de an. t. 10. vt relatiua; immo & scibile prius est ipso habitu, ex Aristo-

A *Aristotele; acquiritur enim de nouo habitus scientificus etiam in abstractis: nec probaret intentum eo loci Philosophus; secus ex eo, quod scientia, & scibile idem sunt, liceret mihi probare in habentibus materiam, vt puta in homine, idem esse intellectum, & id quod intelligitur; quod falsum est proprie: fit enim per assimilationem, siue per repræsentationem, ac metaphorice Mens nostra id, quod ipsa intelligit; simpliciter autem, seu physice non fit; neque hoc ex eo colligi potest; quia & in homine, & in abstractis habitus post intellectionem acquisitus res diuersa est ab intellectione, atque ab ipso Intellectu; ab Intellectu quidem, quia is est substantia, eius vero habitus accidens de prima specie Qualitatis: ab intellectione autem, quoniam habitus est finis intellectionis: sed vbique diuersa sunt finis, & quæ ad finem: Ceterum intellectio, & Intellectus in abstractis re idem sunt; quare Aristoteles ex eo, quod scientia speculatiua, hoc est, actio intelligendi vere idem est cum re scibili in abstractis, in ijsdem colligit idem re esse quod intelligit, & quod intelligitur: Huic dogmati suffragatur alia ratio; nam Intellectus, a quo intellectio distincta res est, in continuatione intelligendi tandem fatigatur, vti euenit in homine; at Intelligentiæ secundæ (quod antea ostendimus, & infra etiam probabimus) seipsas, orbem suum, circulationes illius, sublunaria quæ gubernant, superiores Intelligentias, & præcipue Primam perpetuo speculantur sine vllo labore; Intelligentiæ igitur secundæ intelligendo res extra se, ea in-*

Præd. c. de Ad aliquid. & c. de Opposit.

(B and C margin letters mark later sections.)

tellectione fruuntur, quæ res non est ab earum essentia A
diuersa: Intellectum quidem, cuius intellectio diuersa res est ab eius essentia, in diuturna meditatione fatigari, tum liquido constat in homine, cuius intellectio accidens est, ac proinde diuersum quid ab homine intelligente, qui an in iugi speculatione fatiscat, tu iudex esto;
12.meta t.51 tum Aristotelis dogma, & medium, quo ipse monstrat de intellectione Diuina id, quod nos de Angelica; Quin & hoc pronunciatum fuisse ab Aristotele de toto Intelligentiarum genere, nulla penitus exclusa, nihil est, quod B
impediat: Intellectio itaque secundarum Intelligentiarum re non distinguitur ab essentia illarum, apud Peripateticos. Quum autem in omni cognitione necessarium sit virtutem cognitricem quoquopacto vniri cum re cognoscenda; quumque vbi hæc ab inuicem distent, & materia obstet quominus in vnum conuenire valeant, vnio ipsorum fieri soleat per speciem, seu similitudinem rei cognoscendæ transmissam ad facultatem cognitricem; quod euenit in cognitione nostra; propterea C
dicendum est Intelligentias supernas, quæ carent materia, & a seinuicem non distant, dum in seipsas reflectuntur, sese intelligere per præsentiam, ac vt dici consueuit, intuitiue, sine vllius speciei, ac similitudinis interuentu. Quæ item similitudines, ac species Intelligentijs secundis necessariæ non sunt ad cognoscendam, seu contemplandam Primam Intelligentiam, Deum scilicet Optimum, Maximum; Prima hæc etenim Mens vbique est, atque omnia suo numine replens a secundis

Intel-

A Intelligentijs non distat, sed ipsis omnibus est præsens; quum itaque inter eas cognoscentes, & hanc cognoscendam nihil intersit prohibens quominus inuicem per præsentiam copulentur; illæ hanc intuentur sine speciei vllius ministerio. Immo neque speciebus vtuntur Intelligentiæ secundæ ad contemplandas Intelligentias alias infra Deum, seipsis tamen superiores, quæ reperiri possunt inter Deum Optimum, & Intelligentiam illam, cuius cognitio expenditur, tum pari ratione, quia scili-
B cet inter Intelligentiam assistentem sphæræ Martis, exempli gratia, & eam, quæ appropriata est orbitæ Iouis, nihil mediat, quod impedire valeat copulationem cognoscendæ Mentis cum cognitrice; ac eo magis, quia superior Intelligentia, vt pote perfectior, maiorisq; bonitatis particeps, sese ad inferiorem suo modo communicat; est enim hoc de ratione Boni, vt sit communicabile: tum etiam quia cognoscendo Primam, a qua ceteræ omnes dependent, dicitur Intelligentia Mar-
C tis Intelligentiam Iouis, & Saturni in Prima Intelligentia, quam iugiter intuetur, tanquam in sui caussa, sine specie contemplari. Præterea neque ministerio specierum indiget vlla Intelligentia secunda vt cognoscat Intelligentias sibi subiectas, ijsdem rationibus; quia scilicet a nullo potest impediri quominus ob sui bonitatem sese ad illas protendat, seue illis communicet; nec non etiam quia illas cognoscit intelligendo Primam, in qua omnes existunt, velut in caussa. Denique vero species necessaria non est secundis Intelligentijs

ad

ad cognoscēdas alias omnes essentias, ceteraue cognoscibilia cuncta & cælestia, & sublunaria, & uniuersalia & singularia, iisdē de caussis; intelligunt enim vniuersa ista tū cōtemplando Deum Optimū, in quo sunt omnia, velut in caussa; tū similiter meditando seipsas, & ideo quoque disgnoscendo illa in suis caussis; sunt enim aliorū omnium caussæ substantiæ separatæ infra Deum; tum etiam fortasse ad illa se se applicando, seu illis se se communicando quoquopacto, ob magnam sui bonitatem. A

Vide lib.3. cap.40.

Sed ratio absolute, qua demonstrari potest nullam penitus Intelligentiam separatam ad intelligendum vnquam vti debere ministerio specierum, aut speciebus ipsis vllo modo, ea est arbitror, quia quælibet Mens abstracta caret omnino materia, & per consequens non est impedita quominus immediate vniatur cum ipsamet re intelligenda; quippe sola materia prohibens ne copulari valeat Intellectus cum obiecto intelligibili, caussa est cur Mens, cui est adiuncta, speciebus immaterialibus, ac intelligibilium imaginibus indigeat, per quas rebus ipsis dignoscendis quodammodo copuletur, in iisque spectris res ipsas meditetur; quum itaque species, & similitudines rerum cognoscendarum nonnisi Mentibus illis ad intelligendum inseruiant, quibus materia est impedimento, ne rebus ipsis dignoscendis vniantur; propterea sane constituendum est Intelligentias, quæ a materia separatæ sunt ita ut ab ea nullā omnino labem contrahere valeāt, ad meditandū, siue ad intelligendū nunquam vti speciebus, aut simulacris; sed contempla- B C

ri

A ri omnia dignoscibilia sine ullo specierum, ac similitudinum interuentu; quum illis ipsis immediate copulari ualeant. Ita ergo quælibet Intelligentia secunda potest omnia cognoscibilia contemplari, non quidem simul, & unica intellectione, sed succecissiue, ac pluribus meditationibus; neque per speciem, ac simulacrum rei cognoscendæ existens in ipsa cognoscente; sed per præsentiam essentiæ cognoscibilis ei, quæ cognoscit; siue illa se se ad hanc applicet; siue hæc ad illam se se porrigat; siue demũ
B hæc illam in suis caussis contempletur: quum enim finitam obtineant naturam secundæ Intelligentiæ, iccirco simul omnibus præsentes esse nequeunt, siue simul omnia sibi præsentia habere non ualent. Et hæc de intellectione secundarum Intelligentiarum, & omnino de operationibus uitæ cælestium sphærarum dicta sufficiant.

Quotuplex sit Vita cælestium sphærarũ, siue utrũ Intelligentiæ secundæ interse differant solo
C numero, an item specie. Cap. XLII.

VOD uero pertinet ad species uitæ cælestium sphærarũ, quoniam Aristoteles nullibi determinauit utrum Intelligentiæ secundæ infra Deum a seinuicem secundum speciem differant, an potius in eadem specie solo numero dißideant; & quia ista quæstio controuersa est admodum inter Philosophiæ Primates; quum Intelligentiæ secundæ eodem modo per assisten-

sistentiam; siue per appropriationem naturaliter coexistant orbibus suis; ideo non est ita perspectum nunquid vita cælestium sphærarum sit natura quædam generica in certas species diuisibilis; an potius atoma species in genere vitæ cælestis nil præter indiuidua in se continens; Vt autem hoc apertum fiat, necesse est videre quodnã discriminis intercedat inter secundas Intelligẽtias adinuicem. Quare in primis illud obseruo in rerũ natura formas eiusdẽ speciei nõ esse sibi inuicem subordinatas, & alteram ab altera nõ perfici, sed vnamquamque æqualiter perficere suam materiam, suumque subiectum, & in eo consimiles operationes obire secundum speciem; sic animæ oliuarum non subalternantur adinuicem, neque animæ Leonum, neque animæ humanæ; altera ipsarum alteram non perficit; æqualiter suũ quæque subiectum corpus perficiunt, & in eo consimiles operationes obeunt secundum speciem; sunt enim omnes homines æque rationales, & æque risibiles, eiusdemque speciei omnes operationes habent; ita quoque in alia quauis specie viuentium inductione manifestum fieri potest vnicuique. Obseruo postea formas ex aduerso, quæ subalternantur, & adinuicem coordinantur, quarumue alia aliam perficere potest, quæue non æque suum subiectum perficiunt, neque in eo actiones omnes eiusdem speciei moliuntur, differre ab inuicem necessario secundum speciem; ita nanque vegetalis anima a sola sẽsitrice, ac rationali perfici apta est, ad quas subalternatur; & sentiens a rationali anima tantummodo completur

A B C

A pletur, ad quam pariter est subordinata; neque similiter singulæ subiectum sibi corpus perficiunt, aut in eo eiusdem rationis actiones promouent; ut abunde constat ex superioribus; At vero anima vegetans, sensitrix, & rationalis non sunt omnes unius speciei solo numero differentes, sed specie differunt abinuicem: Quoniam ergo inter secundas Intelligentias illæ, quæ sunt inferiores, quoquopacto subordinatæ sunt ad superiores, ab ijs perficiuntur suo modo, neque ita perficiunt subie-
B ctum sibi corpus atque illæ faciunt, neque in eo similes omnino secundum speciem operationes edunt; est enim & substantia, & operatio sphæræ inferioris non æque perfectæ naturæ, ac sit substantia, & operatio sphæræ superioris, plane concludendum est substantias abstractas orbibus assistentes esse diuersæ speciei, non eiusdem ullo modo. Amplius indiuidua in eadem specie, præsertim si de formis agatur, non ita se habent, ut unum ab alio pendeat, ubi sint coæua: sed si alterum ab alte-
C ro pendeat, necessario sunt diuersæ speciei; At vero Intelligentiæ secundæ sic se habent ad inuicem, ut una ab altera pendeat; nam quemadmodum in operari, si cesset a latione superior Intelligentia, necessario & inferior a suo motu cessabit; quod admonet Aristoteles; 8. Phy. t. 33.
plane quoque in esse idem continget, quum & ipsæ sint propter motum sphærarum, eodem autore; & ubique 12. meta t. 48.
ab operationibus ad essentiam valeat argumentum in 1. de an. t. 13.
eius doctrina; Non sunt ergo Intelligentiæ motrices orbibus cæli appropriatæ omnes eiusdem speciei; quare

nec vita cælestium sphærarum, quæ ab eis pendet, atque ad eas habet essentialem habitudinem, vnius speciei esse potest. Amplius quæcunque sunt multa numero, specie vero vnum, hoc est, quæcunque sunt vnius speciei differentia inuicem solo numero, illa omnia materiam in se habere opus est, vti notat Aristoteles; at vero Intelligentiæ materiam non habent; igitur non sunt omnes eiusdem speciei, solo numero abinuicem diuersæ, sicuti sunt homines: Quæ sane ratio desumitur ex Aristotele alicubi demonstrante cælum, siue Mundum esse vnum tantum, non autem esse plures cælos, siue Mundos eiusdem speciei abinuicem numero diuersos; nanque ait similiter euenturum vt principium, hoc est anima cuiusque Mundi sit vna secundum speciem, at numero multiplex; quod est impossibile; quia quæ sunt multa secundum numerum in eadem specie, illa materiam habent adnexam; sed Prima forma, nempe Deus Optimus, qui est anima Mundi, actus est totus, nilque habet materiei, ac potestatis; quare vnus est tum specie, tum etiam numero; Ex quo fit vt Mundus quoque, ac cælum vnum tantummodo sit, non plures; Quum itaque infra Deum Intelligentiæ secundæ sint a materia liberæ, non poterunt esse vnius tantum speciei, ac solo numero inuicem differentes; sed erit vnaquæque ipsarum ab alijs tum numero, tum specie diuersa. Ita ergo concludere oportet vitam cælestium sphærarum in communi genus esse vniuocum, tot habens in se cælestis vitæ species,

12.meta. t. 49.

A B C

A *cies, quot numero sunt Intelligentiæ motrices: verum istæ apud Aristotelem tot sunt, quot sphæræ mobiles; hæ vero sunt octo, nimirum septem Planetarum orbes, & Aplanes, seu cælum stellarum inerrantium, quod Firmamentum nuncupant, & est primum mobile, vt ostendimus: Octo igitur sunt species vitæ cælestium sphærarum, ad numerum Intelligentiarum mouentium, & sphærarum cælestium. De quibus sane vitæ speciebus tractare sigillatim ad contemplatio-*

12.meta t 43. & sequent.

B *nem de vita pertineret; sed quum humanam mentem lateant singulæ istæ Intelligentiæ, a quibus vnaquæque istius vitæ species in esse constituitur (quicquid Cardanus, & alij nonnulli de illis diuinari, aut coniectari sibi persuaserint) solumque hoc de ipsis teneamus, quod sunt species, quarum quælibet non habet sub se nisi vnum indiuiduum; propterea hucusque peruenisse sufficiat hac in re, vt obseruaremus in vnaquaque istarum specierum vitæ cælestium sphærarum*

lib.21.de sub.

C *non reperiri nisi vnum indiuiduum. Operationes vero, & proprietates specierum istius vitæ sigillatim humanum quidem non superant ingenium omni ex parte; sed earum exquisita contemplatio quum ex directo, & immediate pertineat ad Astrologiam, proptera nos in præsenti eas omittemus, illud solum animaduertentes inter species vitæ cælestium sphærarum illam, quæ quouis modo altera est sublimior, esse inferiori nobiliorem, ac perfectiorem, eo quia præstantiori loco sita Primo Enti, siue Deo summo est pro-*

Vide lib. 3. cap. 42.

 pinquior,

de mund. c. 7. & alibi. *pinquior; quod passim admonet Aristoteles; Deus enim Optimus ita omnium mensura dicitur, vt quo quid illi peculiari ratione propinquius est, eo id maioris perfectionis sit, ac nobilitatis.* A

Quid sit Vita vniuersi, siue Mundana. Cap. XLIII.

BSOLVTA *iam speculatione de vita cælestium sphærarum, relinquitur postremo loco in genere vitæ cælestis cōsideranda natura vitæ totius Orbis, quam vitam Mundanā appellamus: Et profecto ex antea explicatis constare potest vnicuique apertissime vitam Mundanam haud aliter definiendam esse a Philosopho, quam Assistentiam Primæ Intelligentiæ Orbi vniuerso, siue Præsentiam Dei toti Mundo. Cui dogmati suffragatur plerisque in locis Aristoteles, & primum vbi laudans Anaxagoram, & Hermotimum, tanquam præ ceteris sobrios inter veteres, ait vt in animalibus, ita in Natura Intellectum, Diuinū scilicet, inesse caussam Mundi, & ordinis totius: Deinde vbi asserit Deum complere totum, siue Vniuersum; est nanque Aristoteli munus formæ complere: Deinceps vbi scribit Deum esse in vniuerso, & vicissim cuncta in illo; atque omnia moueri ad boni appetitum ab inexistente in nobis numine: Vlterius vbi dicit Diuinæ Potentiæ, quæ & hoc totum continet,*

Margin notes: B (beside "cælestium sphærarum"); Vide lib. 3. cap. 43. & 44. (beside "pertissime vitam Mundanam"); 1. meta. c. 2. (beside "cis Aristoteles"), C; 2. de gen. t. 59. (beside "dinis totius"); 7. mor. eud. cap. 18. (beside "so, & vicissim"); 7. Polit. c. 4. (beside "rius vbi dicit")

A tinet, opus esse ordinationem dare multitudini nimium magnæ; est autem formæ, atque animæ munus continere, & ordinē dare multitudini, eodē autore; Demū ubi probat Mundū esse unum solū, tū specie, tū etiā numero, quia primū quod quid erat esse, hoc est prima forma, Deus Optimus, unū quid item est tū specie, tū etiam numero; at uero non poterat Aristoteles ex eo, quod Deus est unus & numero, & specie, colligere Mundum pariter esse unum specie, ac numero, nisi supposuisset Deum B esse Mundi totius principium formale, siue formam specificam, & animam; Deo autem existente Mundi anima, proculdubio vita uniuersi nihil aliud esse poterit, quam Assistentia, siue Præsentia Dei toti Mundo, ut adnotauimus. Cui quidem sententiæ præter Aristotelem, aperte fauet termaximus ille Mercurius in Asclepio dicens Iouem, hoc est Deum summum, per cælum, idest vniuerso ipsi assistendo, rebus omnibus præbere uitam; immo Spiritum, quo plena sunt omnia, C permistum cunctis cuncta viuificare; Apertius Platonicus ille Ficinus inquiens aduersus negantes Mundo animam, Esto igitur ne nominemus in Mundo, quādo non placet, animam. Nomen anima sit prophanum. Licebitne saltem vitam qualemcunque dicere? quam Deus ipse Mundi faber huic operi suo tam feliciter absoluto clementer inspiret, quandoquidem erga uilissima quæque uiuentia non est auarus, & quotidie per cælum quamplurimis, quæ sunt in eo, largissime præstat vitam. Apertissime sane Pythagoras, qui Deum definiens

4. cæl. t. 35. & 3. phy. t. 67.

12. meta. t. 49.

Apolog.

1 de fal. rel: cap. 5. finiens, referente Lactãtio, scribit Deũ esse animũ, qui est per uniuersas Mundi partes, omnemque Naturam commeans, atque diffusus, ex quo omnia, quæ nascuntur, animalia uitam capiunt. Quid Poetarum testimonium omittamus, quorum autoritati aliquando non parum Aristoteles, semper uero plurimum Plato tribuisse uidetur? concinunt enim, si unquam alibi, tunc certe Diuino Spiritu afflati, dum aiunt, A

3. de par. c. 10.

Orpheus.

Primus cunctorum est, & Iuppiter ultimus idem,
Iuppiter et caput, & mediũ est. Sunt ex Ioue cũcta. B
Iuppiter est terræ basis, & stellantis Olympi,
Iuppiter & mas est, estque idẽ & nympha perennis.
Spiritus est cunctis, ualidusque est Iuppiter ignis.
Iuppiter est pelagi radix, est Lunaque, Solque,
Cunctorum Rex est, princepsque, & originis auctor.
Nanque sinu occultans dulces in luminis auras
Cuncta tulit, sacro uersans sub pectore curas.

Vir. ecl. 3. 6 æneid.

Ab Ioue principium Musæ. Iouis omnia plena.
Principio cælum, terras, camposque liquentes, C
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit; totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
. . . . Deum namque ire per omnes
Terrasque, tractusque maris, cælumque profundũ.

Ecc. 1. Quæ omnia multo prius ab Ecclesiaste dicta fuere dum protulit Spiritum Domini replere Orbem terrarũ, & habere hoc, quod continet omnia; est namque Aristoteli munus formæ, & animæ, continere corpus sibi sub-

3. phy. t. 67. & 4. cæl. t. 35.

iectum

A iectum; sed non minus aperte hoc ipsum Lucanus cecinit inquiens,

Iuppiter est quodcũque uides, quodcunque mouetur.

Cui fautor est Mercurius dicens Deum solum esse omnia, quæcunque reperiuntur: forma etenim est ratio ipsius quod quid erat esse Aristoteli, quinimmo tota res ipsa; quoniam ex eodem Aristotele unumquodque est id, quod in eo est summum, ac melius: Addo Poetam ex Aristotele ipso propositum dogma mutuatũ; quum B Philosophus aliquando scribat apertissime Deum esse id quocũq; est; Deus ergo est Mundi forma, & anima; sed coexistentia illius formæ, quæ anima est, cũ suo subiecto, nihil aliud est, quam Vita; ut supra late demonstratum fuit; Recte igitur definita est uita uniuersi, quam Mũdanam appellamus, esse Assistentia, siue Præsentia Dei summi toti Mundo.

in Asclepio. 2. phy. t. 28. 10 æthic; c. 4. 7. 8. 9. æthic. c. 4.

De proprietatibus Vitæ Mundanæ. C Cap. XLIV.

QVVM itaque Vita Mundana essentialem obtineat habitudinẽ ad Primũ Ens, siue intrinsece constituatur in esse a Deo Optimo Maximo, Independente penitus, immo a quo cuncta dependẽt; quod calluit etiam Aristoteles; plane asserendum est Vitam Mundanam esse omnium in Vitæ genere primam, optimam, maximam, supremam, independẽtem

12. meta. t. 38. De mund. c. 7. 1 cæl. t. 100.

ab alijs, immo a qua vnaquæq; alia vita dependet, regitur & conseruatur; vt propterea scite D. Chrysostomus asseruerit Nos in Mundo viuere, tanquã puellos in utero. Quum item Deus optimus sit actus purissimus, perfectissimus, simplicissimus, & summe vnus, ad secundarum Mentium discrimen, quæ ante sui creationem fuerunt in potentia ad esse, & nunc etiam sunt in potentia tum accidentali ad induendos nouos habitus notitiæ, quos acquirunt ex nouarum rerum speculatione; tum essentiali ad internam illam perfectionem, B *quam quotidie suscipiunt a superiori Mente, atque omnino a prima Intelligentia; quemadmodum latius explicatum est in superioribus; eapropter Vita Mundana, quæ Assistentia est, siue Præsentia Dei toti Mũdo, purissima quoque suomodo, perfectissima, simpli-*
1. cæl. t. c. 100. *cissima, & in toto Vitæ genere summe vna est iudicanda; quod obseruat etiam quandoque Alexander.*

De operationibus Vitæ Mundanæ in vniuersum. Cap. XLV. C

VVM autem Deus Optimus inter alias Mentes abstractas solus existat vt immensæ, ac non limitatæ naturæ, ita necessario summæ potestatis, ac infinitæ virtutis; propterea vita Mundana, quæ ad ipsum obtinet habitudinem essentialem, ijs gaudet operationibus, quæ non nisi ab efficiente infiniti vigoris

A goris proficiscuntur; illæ autem sunt, quæ totæ simul, ac momento fiunt; quæue non sunt vllo modo partibiles, aut mensurabiles; neque intensionis, aut remißionis capaces, quæ vulgo dicuntur non suscipere magis, aut minus; vt acutissime demonstrat sapientissimus PENDASIVS aduersus Io: Grammaticum, hæ vero actiones sunt Creare Mentes hominum, hoc est, eas producere in esse nullo præsupposito subiecto; Conseruare cuncta in esse, Moderari, seu Gubernare singula; omnia B simplicißimo actu Intelligere, omnium intellectorum notitiam semper Conseruare, ac singula ista efficere ad nutum suæ imperscrutabilis voluntatis: Quare huius vitæ merito, seu ex Assistentia Dei toti Mundo, tum Mundus ipse totus in se perfectio est omnium perfectionum plenißima, & vna substantia per se subsistens, nullo altero innixa, & nullius indiga; tum Mundi partes, & Euentus creantur, vel quouis alio modo fiunt primum; deinde sunt, deinceps in suo esse conser- C uantur, ab hinc recto ordine semper inuicem cohærent, denique agunt quicquid agere debent; vt propterea sapienter aliquando scripserit Aristoteles Mundum esse ordinem, & digestionem vniuersorum, quæ a Deo, & per Deum asseruantur, omnem in seipso pulchritudinem continere, animam cunctis viuentibus impertiri, & demum illud esse, ex quo miracula rerum existunt omnia.

Vide lib. 3. cap. 45.

8. te. phy. p. 34.

de mun. c. 2. & 6.

A

De Suprema Operatione Vitæ Mundanæ, quæ dicitur Intellectio, siue Intelligere Diuinum. Cap. XLVI.

T institutæ nobis antea methodo pareremus, posteaquam in vniuersum de operationibus vitæ Mundanæ pertractauimus, operæ pretium nunc sane foret de illis seorsum singularem contem- B *plationem inire, specialemque speculationem facere de Creatione rerum, potissimum Humanæ Mentis, & Intelligentiarum, De Conseruatione omnium, De Moderatione, cunctorumque Gubernatione, De operationibus Diuinæ Voluntatis, & demum De Intellectione, Sapientia, & Scientia Dei optimi Mundo assistentis; verum quoniam singulæ istæ operationes tum ex se longe superant captum humanæ Mentis, quocirca sunt nobis potius admirabiles, quam explicabiles; tum sui con-* C *templationem postulant a multo potiori scientia, quam sit Physiologia; intra cuius limites versamur, iccirco sat erit nos hucusque peruenisse, cum Apostolo exclamantes, O Altitudo diuitiarum scientiæ, ac sapientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & imperscrutabiles viæ eius. Ceterum quia ex superioribus nonnulla sunt, quæ Physiologum manuducere possunt ad aliquam notitiam magis peculiarē eius operationis Diuinæ Mentis, quæ consistit in rerum cogni-*

tione,

A tione, ideo eam præterire nefas esse duximus. Itaque operationum Dei optimi in vita Mundana ea perfectissima est, quam Intellectionem appellamus; hæc est omnium intellectionum præstantissima, purissima, & simplicissima, quoniam in ea Intelligens, Intellectio, & Intelligibile, sunt vnum, & idem omnino: hæc sola fit gratia sui, vt etiam vnaquæque alia Dei summi, & Mundi totius operatio; quod scite aliquando notat Aristoteles inquiens Deum, & Mundum totum bene se 7.Polit. cap.3.
B habere, quia ipsorum actiones non sunt propter finem externum, sed gratia sui; aliæ nanque Intelligentiæ orbibus appropriatæ vbi in seipsas reflexæ suam essentiã speculantur, licet id in eis contingat, vt intelligens, intellectio, & intelligibile sint vnum, & idem; quemadmodum fusius infra etiam explicabitur, non est tamen hæc actio immanens, & gratia sui; nam seipsas contemplantur, & agunt Intelligentiæ secundæ omne id, quod præstant aliud, huius finis gratia, vt quantum Vide lib. 3. cap. 42.
C possunt vbique se similes efficiant Primo Enti, Deo scilicet Optimo, Maximo; Deus autem solus sui vnius gratia seipsum semper intelligit, ac intuetur. Quæ quidem Intellectio Diuina ita fecunda est, vt simul omnia complectatur; Id quod notabat Termaximus ille Mercurius in Asclepio dicens, Ac per hoc Deus supra verticem summi cæli consistens, vbique est, omniaque circumspicit, velut Aquila quum se nubium tenus altissime sublimauit, de cælo simul campis pecua, simul montibus feras, simul homines vrbibus vno obtutu

discernit: quocirca Deus vnico intuitu, siue vnico actu A
seipsum intelligendo, & in se manens distincte, ac perfecte simul omnia percipit, quæcunque nobis præterita sunt secundum tempus, præsentia, & futura, ipsi autem in æternitate præsentia; & hoc eo quia, vti obseruat etiam Aristoteles, Deus est id quocunque est, omniumque caussa existit, omnia suo numine replet, omnia sua potestate fouet, omnia sua sapientia moderatur, & in omnia summa sui bonitate se se infundit, ad secundarum Intelligentiarum discrimen, quæ dum B
res alienas contemplantur, non ex necessitate manent in seipsis, sed foras protendunt sese ad res exteriores; quas item intelligunt non omnes, totasque simul, sed si non hoc ex hoc, vt qui discurrunt; saltem hoc post hoc, distincta, seu multiplici, ac diuersa intellectione; ac si præterita, & præsentia, non tamen futura; immo neque omnia præsentia simpliciter; quoniam finitam obtinent naturam, & appropriatam, siue limitatam intra certos terminos, quæ propterea non potest simul ad C
omnia sese protendere; cuiue iccirco simul omnia intelligibilia nequeunt esse præsentia, & ita præsto, vt ipsis omnibus simul vniri, & copulari valeat. Amplius vbi Deus Optimus contemplatur ea, quorum ipse est autor, & moderator, singula illa distincte, ac perfecte cognoscit, tū primum, vt diximus, cognoscendo seipsum, siue cognoscendo illa in seipso, tāquam in caussa, eo fere modo, quo ceteræ Intelligentiæ dicuntur quoque cognoscere in seipsis quodlibet suorum effectorum

9. mor. nic. c. 4
1. de par. c. 5.
de mund. c. 7

&

A *& homo etiam hieme rosam, aut eclypsim nonpræsentē præuidere, seu cognoscere dicitur in caussis suis, quas intuetur: tum deinde cognoscit Deus omnia sigillatim distincte cognoscendo illa in seipsis, non quidem recipiendo in se illorum species, & simulacra, veluti Mens homini facere consueuit corpori adiuncta; & hoc eo quia illis vbique præest immediate Deus, a quibus Mens nostra longe abest; quamobrem vt hominis Intellectus in corpore clausus cognoscat remota longe a seipso, eorū*

B *species in se recipere debet, aut saltem eas habere præsentes in phantasia; quibus imaginibus non habet opus ad ea noscenda Deus Optimus, a quo vbique existente per essentiam, & præsentiam, nihil abesse potest: vnde patet ratio eius, quod aliquando scribit Aristoteles, nempe res aliquas latere posse homines, Deum autem non posse, quem cuncta inspicere satis apud nos constare alibi admonet ipse idem Philosophus; qui etiam aliquando Empedocli vitio dat quod ex eius opinione sequatur* rhet. ad Alex cap. 17. Poet. cap. 12. 1. de an. t. 80.

C *Deum aliqua ignorare. Alioquin si cognosceret intelligibilia Deus per susceptionem specierum, sicuti facit hominum Mens, proculdubio vilesceret Diuinus Intellectus; quod adnotat etiam quandoque Aristoteles, namque recipere in se aliquid est pati, & omnino proprium eius, quod est aliqua ratione in potentia; quocirca Deus optimus (qui vel apud Aristotelē est penitus impatibilis, & summe actus, siue actus purus) fieret aliqua ratione patibilis, & in potētia ad species rerū cognoscendarū, ac propterea uilesceret, si res intelligeret recipiēdo in se illarū* 12. meta. t. 51. 12. meta. t. 41.

species

species; vilescit enim quod impatibile est, & actus purus, si fiat aliqua ratione patibile, atque in potentia: id quod nõ euenit circa intellectionẽ humanã, ut Mens nostra uilescat recipiendo in se rerũ cognoscendarũ simulacra; Intellectus etenim noster quũ actu nõ sit, quod assertũ est de Intellectu Diuino, sed suapte natura sit in potentia, vt monet Arist. ad recipiendas omnes Intelligibiliũ species, propterea vbi eas accipit, non quidem vilescit, verum fit actu, & perficitur eo modo, quo Aristoteli summum bonum, seu felicitas accessu aliorum bonorũ longe minoris conditionis, & cœlum motu, agensque omne operatione sua, & in summa omne id, quod aliqua ratione in potentia esse dicitur, ab eo, quod est actu, siue ab eo, ad quod est in potentia, perfici consueuit: Ex eo itaque, quod modo apud Aristotelem obseruatum fuit, summum bonum, quod secundum se est maxime expetibile omnium bonorum, accessu minoris boni fieri expetibilius, ut supra collegimus Mentes omnes contẽplatione rerum etiam imperfectiorum perfici, ac non uilescere, ita nunc elicimus Aristotelem dicentem præstare Deum aliqua non videre, quia vilesceret, loqui non de obiectis intelligibilibus, sed de modo intelligendi, siue de obiectorum simulacris, uti nuper adnotauimus: Alioquin aperte sibi contradiceret in locis allegatis Aristoteles primum statuens summum bonum accessu minoris perfici; deinde uero Deũ sibi per intellectionẽ adiũgendo bona minora vilescere: sed redeamus ad propositum.

3. de an. t. 14.

1. æthic. c. 7.

A B C

Ratio autem, ob quam Deus Optimus alio modo,

&

A *& alio inferiores Intelligentiæ, & longe alio intelligat homo, ea est profecto; quoniam intellectio non fit, nisi uniatur virtus intelligens cum re intelligenda; sed quia Intellectui nostro, qui in corpore hoc inclusus quasi latet, materia, & sæpe loci distantia quoque impedimento est quominus ipse idem uniri posset cum re cognoscenda, quæ est extra nos; eapropter ad hoc ut intelligere possimus, requiritur necessario interuentus idolorum, seu specierum immaterialium repræsentantium res cognoscibiles; quæ species immateriales a rebus sensibilibus* B *permeando corporis nostri substantiã sine obstaculo per organa sensuum recipiantur in animam, seu in nostrum Intellectum, qui per ipsas sibi præsentes conceptum format, iudiciumque promit de rebus repræsentatis; quæ sunt propriç nostræ Mentis vera obiecta; qua de re supra latius in Vita humana. Verum Deus Optimus quum omnes Mundi partes quoquouersum permeans ubique præsens existat, iccirco naturas rerum omnium* C *scrutatur, ac noscit nõ solum in seipso, tanquam in caussa sed etiam ad ipsa intelligibilia se se quasi applicans, absque eo, quod aut vilescat, ut nuper ostendimus aut materia, locive distantia, quæ inter Deum, & Entia Mundi non reperitur, tantæ virtuti obstare valeant, quominus uniatur cum re intelligenda; cuique etenim rei cognoscibili semper assistit in seipso manens Deus Optimus, qui omnia complet, atque omnia suo numine replet. Sed aliæ Intelligentiæ separatæ infra Deum, etsi a materia non impediantur, ut Mens humana in*

corpo-

corpore clausa, nequeunt tamen absolute in seipsis manendo cuncta intelligere, vt Deus Optimus; & hoc a loci distantia impeditæ patiuntur, scilicet eo quia vbique simul præsentes esse non possunt; sed naturam finitam, ac terminatam sortitæ illa tantum intelligunt extra se, ad quæ se se protendunt; quemadmodum obseruatum est in superioribus; hæc autem ita intelligunt, vt simul plura vnico actu, siue vnica intuitione contemplari valeant, si ad plura sese applicent; quum ob suæ naturæ limitationem ad omnia simul se se extendere nequeant, vt Deus Optimus, cuius essentia immensa est; neque ad vnum tantum coarctatæ sint, vt Mens humana, quæ materiali corpori adiuncta vnico actu multa simul dijudicare non potest. A B

Ita ergo materia, & distantia rei cognoscendæ a cognoscente, siue naturæ cognoscentis limitatio, caussa est, propter quam longe aliter homo, Intelligentiæ secundæ, ac Deus Optimus intelligant.

Et non solum id materia præstat, vt longe alio modo Mens nostra intelligat ab eo, quo Intelligentiæ abstractæ omnes intelligere dicuntur, sed etiam impedimento est quominus Intellectus humanus tum continue, ac perpetuo contempletur, qui a longiore speculatione defatigatur; tum idem numero corpori addictus seipsum intelligat, vt supra ostendimus; quum nulla sit differentia temporis, in qua Mentes a materia separatæ non speculentur, & potissimum non intelligant seipsas; & hoc sine vllo labore penitus, vti admonet Aristoteles; C

12. meta t. 39. 51.

stoteles;

A *stoteles; sunt enim eædem actu intelligibiles, & intellectiuæ, ac semper sibi ipsis præsentes; at uero non potest intellectiuum præsentia intelligibilia non contemplari in separatis a materia.*

Non autem vsqueadeo ab inuicem differunt contemplatio Diuina, & humana, quin secundum aliquam proportionem etiam conueniant; quemadmodum enim Mens nostra vbi per similitudinem, seu speciem immaterialem in se receptam, aut quouis alio modo sibi adiunctam, vniri potest cum obiecto intelligibili, statim de illo conceptum formare, ac iudicium promere dicitur, pari ratione vbi Mentes abstractæ, quæcunque sint illæ, vniantur per præsentiam cuiuis obiecto intelligibili, protinus illud intuentur, ac suo more intelligunt; & huius ratio ea est profecto, quoniam omnis virtus cognoscens præsente obiecto mouetur sui natura interiori ad illud contemplandum, siue potius ab obiecto impellitur ad ipsum cognoscendum: Neque tamen Voluntas prohibere vllo modo potest hanc primam Intellectus cum obiecto copulationem; quæ tamen eorum vnionem iam factam potest aliquando diuellere; Non potest inquam voluntas primam vnionem Mentis cum obiecto præsente impedire; quandoquidem voluntas est Mente posterior, & omnino actio voluntatis præsupponit Mentis cognitionem; Potest autem voluntas Mentem obiecto vnitam alio diuertere quandoque, hoc est dum Mens aliena contemplatur, a quibus abscedere valet: Quo factum est vt homo, ad

arbitrium suæ voluntatis, ab omni simul contemplatione vacare queat: quum eius Intellectus, qui seipsum eundem numero immediate corpori adiunctum intelligere non potest, ab omnibus intelligibilibus simul separari valeat: Intelligentiæ vero secundæ nequeant seipsas, orbem suum, & Deum Optimum non intelligere; quum neque a Deo, qui vbique est, omnia suo numine replens; neque a sphæra, cui assistunt; neque a seipsis abscedere possint; a ceterorum tamen cognitione ad placitum omnino abstinere valeant: Deus autem Optimus, Maximus, qui semper præsens omnibus rebus adest, incessanter omnia sigillatim semper intelligat; ita vt velex Aristotele, nihil omnino ipsum latere queat, sed cuncta inspiciat; quod maximam in eo arguit perfectionem; est enim apud Aristotelem speculatio quiddam optimum, & summe delectabile speculanti, maximaque illius perfectio; quare Intellectuum illi præstantiores, & perfecti magis existunt, qui minus a contemplatione vacant; quum itaq; tria sint Intellectuum genera, Diuinus, Angelicus, & Humanus rationi maxime consentaneum esse videtur, si Humana Mens, quæ omnium Intellectuum infima est, quandoque potest simul ab omni contemplatione feriari, Angelicam Humana superiorem, ac nobiliorem, nunquam posse simul ab omni speculatione desistere, sed ab aliqua tantummodo, veluti nuper obseruauimus; Diuinam autem omnium supremam, & præstantissimam, semper in cuiusque rei contemplatione versari, nec aliquid vsquam

Rhet. ad Alex. c.17. Poet. c.12.

12. meta. t. 39.

A B C

A *quam in Mundo esse, vel fieri posse, quod semper Diuina Mens non intueatur, & contempletur ineffabiliter. Atque hæc dicta sint de operationibus Vitæ Mundanæ quæ proprie sunt operationes Dei Optimi, Maximi, quatenus ipse physice toti Mundo præest, atque assistit; quæue solæ cadunt in contemplationem puro Philosopho naturali.*

B Quotuplex sit Vita Mundana, siue an possint esse plures Mundi. Cap. XLVII.

ETERMINATA *iam natura Vitæ Mundanæ, atque ipsius eiusdem Proprietatibus, & Operationibus explicatis, reliquum illud est postremo loco speculari, Quotuplex sit Vita uniuersi, quam Mundanam appellare libuit. Qua quidem in re* C *licet Antiquorum Philosophorum plerique arbitrati sint plures, alij vero etiam infinitos numero esse Mundos: ita tamen eorum placita euertit alicubi Philosophus,* 1. cæl. t. 76 & sequent. *vt nullus iam remaneat amplius dubitandi locus de vnitate vitæ Mundanæ: sed quoniam Aristoteles dum ibi probat Mundum necessario esse vnum numero, nomine Mundi solam sensibilium corporum congeriem intelligere uidetur, ducto argumento a caussa materiali; non tamen (ut alibi sæpe, & nos etiam nunc) constitu-* de mund c. 5. & 7. *tum quiddam ex tali congerie mundanorum corporum,* 9. mora. c. 4. & 1. de par. c. 5.

& Deo Maximo illi aßistente; propterea ipsius argumenta directe forsitan haud concludunt unitatem Vitæ Mundanæ, cuius ratio constituta est in Aßistentia, siue Præsentia Dei Optimi toti Mundo: quamobrem intimius rei naturam rimando a nobis hoc ipsum alia ratione decernendum erit. A

Quum itaque Deus Optimus, ad quem Vita Mundana essentialem obtinet habitudinem, siue a quo Mundi Entia uniuersa, Mundanarumque partium ordo, ueluti multarum Exercitus legionum series ab uno supremo omnium militum Duce dependet, ac moderatur, ut monet etiam quandoque Aristoteles; quum inquam Deus optimus, eodem autore in Diuinis, Unus existat secundum speciem, & secundum numerum, atque omnino sic Unus, ut nulla ratione plures Dij summi esse ualeant; necessario concludendum est Vitam uniuersi, quam Mundanam appellamus, esse tum specie, tum etiam numero unam, ac penitus in plures indiuisibilem, nulloque modo multiplicabilem: atque hoc fortaßis illud est argumentum, quo in prima Philosophia usus est Aristoteles ex eo, quod Prima Forma, Deus optimus, actus est immaterialis, colligens ipsum esse omnino unum, specie uidelicet, ac numero; & inde concludens Mundum totum, cuius Deus est forma, & anima, unum pariter esse penitus, tam specie quam numero; quandoquidem animal quoduis ab anima, & compositum naturale omne a sui forma essentiali unitatem sortitur.

[Marginal notes: B (beside "ordo ... ab"); 12. meta t. 52. (beside "deratur"); 12 meta t. 49 & 55. (beside "inquam Deus optimus"); C (beside "res indiuisibilem"); 12. meta t. 49. (beside "Philosophia")]

Addi-

A *Addimus præterea nos, dato etiam (quod Theolo-
gorum noſtratium plurimi decernere non dubitant) ab-
ſoluta Dei ſummi Poteſtate creari poſſe, aut potuiſſe
plures corporum congeries præſenti ſimiles, uel adhuc
perfectiores; profecto uno Deo ſummo illis omnibus aſ-
ſiſtente, dici non poſſe plures Mundos, quaſi multa ui-
uentia numero, uel ſpecie ab inuicem differentia; ſed eſſet
unus tãtum numero Mundus, quaſi uiuens unum con-
tinens in ſe plures partes eiuſdem, aut etiam diuer-*
B *ſæ perfectionis; ſiquidem hunc in modum unum quod-
dam animal eſt, atque unum uiuens Homo, quamuis
duos habeat oculos, duas manus, & uiginti digitos;
nanque membra hæc uniuerſa una tantummodo ani-
ma humana reguntur, & uiuificantur: Niſi quoque
dicere uelimus ex pluribus corporum Uniuerſitatibus
(ut ita loquar) noſtrati huic adiunctis, & uno Deo
ſummo illius omnibus aſſiſtente, factum iri animal, &
uiuens unum, quaſi monſtroſum, habens multa capita,*
C *aut plures manus, aut uentres, quam ſecundum natu-
ram habere debuiſſet, ueluti Geryon, Cerberus, Hydra,
& Briareus.*

*Eſt itaque abſolute Vita Uniuerſi Orbis, quam
Mundanam appellamus, una prorſum ſpecie, ac nu-
mero, indiuiſibilis omnino, ſiue in alias uitæ ſpecies non
multiplicabilis.*

*Atque iſta ſufficiant ad explicationem naturæ
Vitæ Mundanæ Philoſophis Naturæ limites non
egredientibus.*

Nos

Nos ita nunc opinamur de Vitæ Natura, hoc est, De illius Essentia, Proprietatibus, Operationibus, & Differentijs, seu Speciebus; cum generatim, tum etiam speciatim.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

DE VITA
Liber Tertius
FORTVNII LICETI GENVENSIS,
PHILOSOPHIÆ, AC MEDICINÆ DOCTORIS
Philoſophiam in Acad. Piſana Profitentis.

PERILLVSTRI VIRO
CAMILLO BOERIO
PHILOSOPHO, ET MEDICO
EXCELLENTISS.

GENVÆ,
Ex Typographia Pavoniana.
MDCVI.
Annuentibus Superioribus.

PERILLVSTRI VIRO CAMILLO BOERIO PHILOSOPHO, ET MEDICO EXCELLENTISS.

FORTVNIVS LICETVS BENE AGERE.

I quæcunque in hoc Mundi theatro reperiuntur, ad vnam Diuinitatis participationem cuncta Naturæ impulsu acta feruntur (CAMILLE BOERI) Homo, non quidem iocus, ludusque Deorum, sed ingens, ac Diuinum inter animalia miraculum, haud profecto parum suæ dignitati detraheret, nisi ad illud assequendum, in quod sponte vniuersa properant, quantum ceteris perfectione prestat, tanto nobiliori modo collimare studeret: Vnum vero quum sit præcipuum, quo ad naturam Diuinam proxime accedimus, Contemplatio; propterea quemadmodum ex antiquioribus, qui viros doctrina insignes Diuinis honoribus afficiendos iudicauere, ij Diuinis ipsi laudibus ornandi sunt; ita qui vnumquemque monebant, quum homo sit, atque mortalis, humana solum, ac mor-

talia cogitare; quasi circa nostratia, & agibilia tantum satagentes, nihil prorsum de ijs, quæ sub intelligentiam cadunt, solliciti esse debeamus, male opinantes, quæ supra nos nihil ad nos; ij a vera sapientia in re maximi ponderis quamplurimum aberrasse videntur: Iure itaque Aristoteles ille solidæ Philosophiæ Parens, qui virum procul a vulgi frequentia speculationi viuentem inter essentias homine meliores, hoc est, inter Diuinas Intelligentias collocare non dubitat, propositi dogmatis autores increpans, homini mortali cōtemplationem actioni præferendam; & ex Intellectu, qui Diuinū quiddam est in nobis, ac immortale, viuendum; atque ita Diuinam, & immortalem naturam induendam consulit. Quum autem hi viri quanto propius ad Mentes Diuinas accedere videntur, tanto magis ab vniuerso mortalium genere sint obseruādi; si quis profecto insigne aliquod beneficium ipsorū opera fuerit consequutus; hic non modo ipsos maxime venerari, sed ijs omnem suam operam, vitamque sacrare tenetur. Quum itaque (Clarissime CAMILLE) tu quidem plurimum in omni disciplinarum genere præstes, sed in Philosophia, & Medicina præsertim emineas, merito te summe colit Genuensium Ciuitas vniuersa: Ego vero, qui non vno irremunerabili beneficio tibi sum pigneratus, quid, ne ingrati animi notam subire videar, efficiam? te iampridem toto corde assidue veneror;

ror;

ror; sed occulta est syncera hæc mea erga te obseruantia; quare iandiu gestit animus in aliquo gratum se tibi ostendere; demum in mentẽ venit hoc opus DE VITA tibi nuncupare; ita nanque mihi licebit simul & tuis in me collatis beneficijs aliqua ex parte respondere, & lucubrationibus hisce meis aduersus inuidiæ rabiem strenuũ defensorem adhibere: Duo enim quum sint, quæ inuidorum aciẽ perstringere possunt, generis nobilitas, & ingenij fecunditas; te vtroque splendore fulgentissimum esse nemo non videt; BOERIVM nanque genus post quamplurimos Doctores longo ordine productum, olim Bernardus I.C. egregius, non solum propria virtute, sed etiam claritudine prolis celeberrimum reddidit; siquidem eius filij, Dominicus in Sacro Prædicatorum cœtu Concionator magni nominis, ac vitæ sanctitate illustris, Hieronymus, & Nicolaus Iuris prudentia clari, & Io: Baptista Phil. ac Med. eximius, quatuor inter Doctores alios præclara lumina, magnum ad familiæ laudes addidere cumulum. Viderunt autem Io: Baptistæ huius ingenium mirabile præter ceteros eminere HENRICVS VII. & VIII Potentissimi Angliæ Reges, qui talem virum inter optimos clarissimum, inter clarissimos optimum, & inter vtrosque doctissimum probe dignoscentes, ipsum sibi Archiatrum, & ab arcanis Consilijs honorificentissime voluerunt, hic vere sui famã, quæ

apud

apud Regem valde percrebuerat, virtutibus auxit, & Parentem sequutus ex Iulia vxore inclyra, quæ non minus proprijs animi dotibus, quam Andreæ Petrasanctæ de Claritis fratris Ducali Genuensium dignitate refulsit; multum familiæ peperit celebritatis in filijs, Ioanne, ac Bernardo; quorum vterque Militiæ Sancti Petri stemmate conspicuus, in omni scientiæ genere vsque adeo excelluit, vt ille pro Sereniss. Senatu apud Sacratiss. Imperatores præclarissimi Oratoris officio functus; hic autem Iuris peritissimus non vulgaribus fuerit dignitatibus in Romana Curia decoratus: cuius sane laudis hæreditas ad Bernardi filium, tibi genitorem pertinet, Octauium dico, Medicinæ, ac Philosophiæ, omniumque disciplinarum Coryphæum, qui ad nobilitatem generis illud litterarũ lumen adiunxit, quo familiam totam, vrbem immo vniuersam mirabiliter illustrauit: Tu demum (CAMILLE Optime) paternarum, auitarumque virtutum dignissimus hæres BOERIAM domum plurimum exornas, cuius celebratum nomen dudum euexerat genitor Octauius ad summum gloriæ fastigium. Non ab re igitur in hoc opere meo illam a tuo nomine lucem spero, quę inuidorum aciem perstringat. Tu vero interim, pro tua humanitate, hilari fronte mediocre hoc munus accipias, sed maximum meæ in te voluntatis, & obseruantiæ argumentum. Vale, & me ama. Pisis III. Nonas Nouemb. MDCVI.

FORTVNII LICETI GENVENSIS IN TERTIVM LIBRVM DE VITA

PRAEFATIO.

RACTAVIMVS antea proprio marte DE VITA ex rei natura: Ceterum theoremata nostra non satis firma, & tuta videri possent alicui, nisi quæcunque ipsis aliqua ratione aduersari posse videbuntur, omni conatu de medio tollere studeremus: Qua in re graues profecto, & cum grauissimis Autoribus parantur nobis controuersiæ, eaque viribus nostris mediocribus fortasse impares: Sed vt veritas ista De Vitæ natura ex obscurissimis tenebrarum visceribus, in quibus maximo studiosorum detrimento hucusque latuit, clara & nitida, quantum per nos fieri poterit, nunc demum eruatur, & ad lucem scripturæ cunctis aspectabilem iam transferatur; siue vt ad hanc nobilem Philosophiæ partem magis excolendam doctiora ingenia excitemus; ac postremo vt propositam nobis in præsenti volumine contemplationem De Vita pro viribus compleamus;

quoniam

quoniam cuius est vera statuere, illius etiam est falsa de proposito refellere; Age nunc saxum hoc item euoluere tentemus, difficultates omnes ijs, quæ supra ex nostra sententia professi fuimus, negotium aliquod facessentes eo prorsus ordine proponendo, & expendendo, quo superiora inuicem disposita fuere: Atque sane eo libentius, animoque fidentiori prouinciam hanc, quantumuis arduam, nobis suscipiendam duximus; quo viam illam & nos ingredi debere animaduertimus, qua in omni ætate tot sapientes viros ad virtutem per huiusmodi litterarias exercitationes summa cum laude contendisse nouimus.

Ad rem igitur aggrediar, non quidem vt canis furens, ac tetra rabie percitus, atroci dente promiscue aliorum omnia decreta discerpens: Sed cum Platone, ac Cynicis, vt mansuetus catulus veris, & bonis theorematibus, tanquam notis, & domesticis benigne blandiens; falsis autem, & malis, velut ignotis, & exteris citra morsum leniter oblatrans, ea tanquam noxia solum patefacturus.

FOR-

FORTVNII LICETI GENVENSIS DE VITA

LIBER TERTIVS.

In quo afferuntur, & enodantur ea, quæ aduersantur determinatis hactenus ad mentem Autoris.

Vtrum Naturæ Ordo sit ab imperfectis ad perfectiora. Cap. Primum.

LLVD *ante omnia controuersum videtur, quod ab initio vniuersæ Tractationis proponentes nobis ordinem seruandum in hoc opere, Naturæ methodum eligentes ab imperfectioribus ad perfe-*
C *cta magis nos processuros promisimus, tanquam firmũ, & ratum accipientes Naturã in condendis rebus vbique ab ijs, quæ minus perfecta sunt progredi ad perfectiora; quum tamen oppositum ab ea ordinem seruari constet in pangendis animalibus; siquidem apud omnes tum Medicos, tum Philosophos receptum est commune dogma, In constitutione animalium prius gigni membra præcipua, Hepar, Cor, Cerebrum; deinde vero partes alias vniuersas; quamuis inter viscera præcipua Medici primum omnium Iecur oriri autument; Phi-*

losophi vero, præsertim Peripatetici cum Aristotele, Cor A
3. de par. c. 4. 5. de gen. an. c. 4. primum omnium membrorum viuere, ac vltimũ mori arbitrentur. Ceterum obiecta ratio tanti non est roboris, quin tolli valeat; & omissis plerisque aliorum responsionibus, hanc vnam ingeniosis afferam, qua soluitur exacte nodus; Animaduertendum est ante omnia in Axiomate, quo dici vulgo consueuit Naturam in rerum constitutione progredi ab imperfectioribus ad perfecta, nomen perfecti significare terminum ad quem tendit Natura in sua operatione, & nihil aliud: Scien B
dum est etiam eorum, quæ natura fiunt, alia esse homogenea, siue similium partium, vt aer, ignis, aurum, & similia; alia vero heterogenea, vt animalia, præsertim perfectiora, quæ constant euidentissime partibus dissimilaribus, ac diuersæ naturæ; Quemadmodum vero in homogeneorum constitutione dici non potest Naturam ab imperfectis progredi ad perfecta, eo quia primo constituat partes ignobiliores, deinde nobiles; quum in ipsis cunctarum partium sit vt eadem ratio, eademque C
natura, sic eadem perfectio, eademque nobilitas; sed solum quia vel progreditur a dispositionibus præuijs nuncupatis ad formam; vel potius a partibus ad totum: partes enim (potissimum integrales, & quantitatiuæ, de quibus agitur) ad totum se habent veluti materia ad formam; & iccirco velut imperfectum ad perfectum; immo qua ratione totum Aristoteli, vt totum,
3. phy. 63 & 64. est idem cum ipso perfecto; eadem sane ratione partes ad totum relatæ imperfectum quiddam esse debent: Ita

profe-

A *profecto in constitutione rerum dissimilium, cuiusmodi sunt animalia, dicendum non est Naturam ab imperfectis non tendere ad perfecta, quia primum formet membra præcipua, deinde reliqua minus digna, siquidem vna pars non se habet ad aliam, veluti terminus ad quem; quod supponit obiectio: sed vere in pangendis animalibus Natura vbique tendit ab imperfecto ad perfectum; quoniam animalis constitutio, siue organizatio potest considerari tum prout est vna*
B *numero functio vniuersalis, quam totius corporis Conformationem dicimus; tum prout est actio multiplex, qua scilicet formatur quælibet particula seorsum: si consideretur organizatio vt vnica functio, qua formatur totum animal, plane in tali operatione Natura progreditur ab imperfectis ad perfectum; nanque procedit a partibus ad totum; siquidem totum, totiusque commensuratio est terminus ad quem tendit vis formatrix, siue Natura in organizatione; partes etenim*
C *relatæ ad totum rationem habent imperfecti ad perfectum, vt diximus, non solum quia qua ratione Aristoteli totum est perfectum, eadem partes imperfecti conditionem subeunt; verum etiam quia partes sunt materia totius; materia enim quiddam est imperfectum; id autem, cuius materia esse dicitur, siue forma sit, siue compositum, absolutum iam est, ac perfectum: Etsi ergo Natura in constituendo animali exordiatur a formatione Cordis, & partium præcipuarum, procedit nihilominus ab imperfectioribus ad perfecta; quo-*

3 phy. t. 63. & 64.

niam terminus ad quem tendit illa conformatio est totum animal, quod est Corde, & quauis alia sui parte perfectius; & reuera quis ambiget Embrionem in Vtero solum Cor, Iecur, & Cerebrum distinctum habentem, nulla ceterarum partium adhuc efformata, esse animal, siue hominem imperfectum? A

Sin autem consideretur organizatio cuiusque particulæ seorsum, in ea quoque Natura tendit ab imperfecto ad perfectum, nimirum progrediens item a dispositionibus ad formam, siue potius a partibus Cordis ad totum Cor, & ita de alijs quibusque membris: Neque fas est organizationem Vnius partis facere terminum, ad quem tendit conformatio alterius; vti faciunt Aduersarij; quoniam terminus ad quem in omni motu est forma quædam permanens, siue compositum itidem permanens, non alia mutatio, cuius esse est in fieri; quamuis enim partes nobiliores efformentur ante ignobiles, non tamen terminus ad quem tendit generatio Cordis est aut Hepar, aut Cerebrum, aut horum constitutio; sed totum ipsum Cor; perinde ac terminus ad quem tendit conformatio cunctarum partium, est animal ipsum totum: Ita ergo Natura semper in condendis rebus progreditur in Vnaquaque sua functione ab imperfecto ad perfectum, quia nomine perfecti designatur terminus ad quem tendit operatio Naturæ; hic Vero terminus duplex est in animalibus, alter communis, nempe totum animal; peculiaris alter, nimirum totum quodlibet membrum relatum ad suimet particu- B C

A *las in suiipsius constitutione; non autem ad alia membra quemadmodum fit in obiectione.*

Vtrum præter formam, quæ est altera pars compositi, detur forma totius apud Aristotelem. Cap. II.

EINDE *uero & in eo deliquisse videmur, dū aduersum Simplicium in quolibet*
B *composito naturali constituebamus formam quandam vniuersalem reperiri, quam vocare placuit formam totius, præter formam illam, quæ compositi pars est essentialis; nam talem formam neglexit Aristoteles, qui eius certe meminisset, si ipsam dari credidisset: Immo eam non reperiri aperte constat ex eo, tum quod plures nequeunt esse formæ in composito, tum etiam quia oporteret in eodē illi dare proportionatā materiā; quare*
C *duæ materiæ in eodem; quod omnē tollit Philosophiam, qua docemur ex Aristotele ad patiendum sufficere vnū.* 1. phy. t. 56.
At vero rei naturam exactius intuenti a superioribus apud Simplicium explicatis recedendum non esse apparebit: Eo siquidem loco diximus in composito, præter materiam, & formam illi adnexam, considerari posse puram totius essentiam, quatenus abstrahi potest a cunctis accidentibus, & materiei appendicibus; cui essentiæ nomen formæ totalis adscribere non dubitauimus, nec inconsulto Aristotele, qui has duas formarū 5. meta. t. 3.

species

5.meta.t.3. *species non semel tetigit, primum quidem inquiens caussas formales, quæ definiuntur esse ipsum quod quid erat esse, proprie esse vt totum, & compositio (ecce formam totius) & forma (ecce partem essentiæ potiorem) postea vero scribens Naturam esse formam & substantiam,* A

5 meta.t.5. *quæ dicitur finis generationis; hæc vero substantia, non forma est partialis, sed forma totius, quæ dici consueuit essentia compositi, vt infra commodiori loco apparebit.*

1.cæl.t.c.92. *Sed & in Auerrois dicto, vnumquodque sensibile esse per materiã, intelligibile vero per formam, sane vt nomine materiæ illa intelligi non potest, quæ est pars essentialis compositi, vt quæ in sublunaribus expers est omnium qualitatum, ratione quarum vnumquodque sensibile dicitur; sed illam, quæ dici consueuit materia secunda, quæue totum est compositum, omnibus accidẽtibus sibi conuenientibus exornatum: ita par est nomine formæ intelligere totam essentiam rei, non partem potiorem essentiæ vt a materia diuersam; secus etenim animæ separatæ notitia, seclusa consideratione corporis humani, contineret notitiam totius hominis ex necessitate; quod est falsum penitus. Quod autem exinde opponebatur dari non posse plures formas in vno composito, leue est; quoniam id tãtummodo verum est de formis eiusdem ordinis, & non subalternatis; ceterum forma, quæ est pars essentiæ, subordinata est ad ipsam essentiã, quam formam vniuersalem appellamus, & cum ipsa est compatibilis in eodem. Quod postremum dicebatur, oportere in composito duas item esse materias duabus* B C

bus

A *bus istis formis proportionatas, nullum penitus facessit nobis negocium: in vno etenim homine, si corpus est materia subiecta ipsi animæ, cur & ipsemet homo ex anima, & corpore constitutus, omnibus suis proprietatibus, & conditionibus munitus, humanitatis puræ, hoc est, essentiæ humanæ seiunctæ opera mentis ab accidente quolibet, materiæ vicem gerere non poterit? ita enim voces dicuntur materia totius harmoniæ, & qualitates primæ sunt materia temperamenti. Neque ideo tollitur*
B *axioma physicum, ad patiendum sufficit vnum; nam id uerum est in vna tãtum compositione, quæcunque sit illa; sed vbi quouis modo habetur compositio multiplex, ibi et multiplex requiritur materia cuique compositioni proportionata; est autẽ in quouis cõposito duplex compositio; realis altera, ex materia, & forma partiali; altera uero secundum rationem, ex materia, & forma totius.*

Nihil ergo inconuenit essentiam vocare formam, formam inquam totalem, quemadmodum superius apud
C *Simplicium notauimus.*

Vtrum arterijs soporarijs circa collum ligatis, repente animal concidat absque motu, & sensu. Cap. III.

MPLIVS & illud controuersũ uidetur quod apud Medicos determinauimus, ligata quapiam arteria, partes infra ligaturam a Corde remotiores ilico motum, & sensum amittere, ita

ut si

ut si vinctæ fuerint arteriæ iugulares in collo, repente animal procumbere oporteat veluti mortuum, sensu, motuque destitutum; quoniam reclamantem habemus Galenum alicubi scribentem sic, Quum arteriæ circa collum laqueis constringuntur, nihil partitur animal, neque statim, neque postea; quemadmodum nos aliquãdo experiundi gratia illas laqueis constrinximus, atque totum diem animal inspirare, & expirare, ac moueri citra impedimentum visum; ad profundam iam noctẽ mactauimus, ut qui putaremus tam diutinam experientiam non amplius fidelem, ac tutam esse: posse enim in tanto temporis spatio, quo laquei circunnexi fuerant, aliquod ex principalibus membris per cõsensum læsum esse. Admirabamur igitur, quum reperiremus arterias ex principalissimis vitalibus organis, ipso uidelicet Corde, ad principalissima animalia organa, ipsũ uidelicet Cerebrum protensas, ita citra omnem vitæ offensam, iniuriam eam tolerantes. sed de his etiam in libro de Vtilitate pulsuum amplius quæremus. Quod uero ex eis ad præsens utile existit, cuiusque gratia Carotidum arteriarum circa collum mentionem feci, idipsum rursus dicetur, nempe quod Cerebrum spiritu a Corde allato non valde habet opus. His tamen haudquaquã obstantibus, determinata superius amplexanda censemus pluribus nominibus, & primo quoniam tale genus experimenti a Galeno propositi eam toto cælo experientiam habet oppositam, quam sæpe factam fuisse obseruauimus in capra illa circulatoris, de qua superius

De vtil. resp. cap. 5.

A B C

abun-

A abunde. Deinde refragantem habet apertißime hoc in loco Galenus Aristotelem alicubi scribentem Quibus in collo venæ apprehenduntur, insensibiles fieri, non secus ac illi, qui in syncopem, aut in cuiuslibet alterius generis defectionem animi labuntur; venæ vocabulo interim arterias more veterum significando. Præterea Galeni hoc experimentum manifesto aduersatur naturæ rei; quia certum est in syncope, atque alijs animi defectibus, animal sine motu, ac sensu concidere non nisi
B quia per arterias a Corde ad alias partes non influit calor, & spiritus vitalis, sine quo nulla edi potest ab animali vitæ operatio; quare propter eandem caussam si arcte ligentur arteriæ iugulares, ita vt a Corde ad Cerebrum nihil omnino caloris, & spiritus vitalis transmittatur, necessario cerebrum ab omni suo munere vacabit; vnde animal sensu, motuque priuabitur, quoniam huiusmodi functionum origo est a Cerebro in doctrina Galeni. Amplius & ipse sibi contrarius est suo
C in hoc experimento Galenus, qui alibi scribere non dubitauit oppositum, dicens, Semper mors ad immodicas sequitur Cordis intemperantias; simul enim cum ipso omnes vitiantur partes; Quum enim (vt ostendimus) ipsæ peculiari Cordis temperie actiones suas perficiant, hac pereunte, actiones quoque ipsarum perire necesse est, ac proinde Cerebri quoque, & Iecoris. Quomodo ergo, si arcte ligentur arteriæ a Corde ad Cerebrum ascendentes, quas appellamus soporarias, ita ut penitus impediatur quominus Cerebrum suscipiat a Corde spi-

de som. & vig. c. 2.

5. de loc. aff. cap. 1.

AAAA ritum,

ritum, caloremque vitalem; quomodo inquam poterit A animal tota die moueri citra impedimentum, & nihil pati, ego quidem in Galeni, & Medicorum schola non assequor. Si præterea partes omnes in corpore animalis actiones suas perficiunt, & præsertim Cerebrum peculiari Cordis temperie; quomodo fieri possit vt Cerebrū Spiritu a Corde allato non valde habeat opus, multo minus video: Quare maxime incusandus videretur eo in loco Galenus, nisi alibi seipsum correxisset palinodiā concinens, vbi apertissime scribit, & ex Hippocratis au B toritate, si probibeatur transfluxus a Corde aut ad vnam, aut ad alias omnes corporis particulas, intercepta quomodocunque vel vna, vel omnibus arterijs, repente illam partem, vel totum animal sensu, motuque priuari, simul & vita; vt cuique legenti eius verba liquido constare potest. Quocirca nō immerito semper sum suspicatus Galenum in eo animali, quod per totā diem nihil passū fuisse scribit a vinculis iniectis ad vasa circa collum ascendentia, vel non arterias, sed venas per- C strinxisse, quæ arterijs proximæ, adnexæque sunt; vel si arterias, non omnes deligasse, vel si omnes, non arcte satis, ac bene, sed imperfecte ita vt aliquantisper hiarēt, & iccirco per eas pateret aditus calori, & spiritui a Corde influentibus ad Cerebrū: Nisi etiam dicere velimus potuisse in eo animali præter Naturæ consuetudinē nouā reperiri arteriā, quam non ligauerit Galenus; cuius arteriæ beneficio, ceteris obstrictis, tale animal incolumē tota die vitā agere potuerit; contingunt enim plerunque

de morb. caus. c 3.

in

A *in animalium corporibus multa citra Naturæ ordinē; quod passim obseruant Anatomici: Quid si locus ille non sit Galeni proprius, sed adulterinus, vt multi leguntur apud Hippocratem? An impossibile est Galeni operibus intrusum ab aliquo fuisse nouū caput, spuriāue capitis partē, cui paßim videmus falso adscriptos fuisse libros? Ratum itaq; hoc esto, Quibus in collo arteriæ obstrictæ fuerint, animalia cuncta statim sensu, motuq; priuari.*

B Vtrum accidentia poni valeant in definitione substantiæ. Cap. IV.

NON *minus à veritate alienum illud esse videtur, quod expendētes opinionē Alexandri asseruimus dicentes vitam non esse accidens eo quia sumatur in definitione animæ, quæ substantia est; quasi accidentia locum non habeant in definitione substantiæ; quum tamen Aristoteles definiat Naturam, quæ sub-* 2.phy.t.3.
C *stantia est, per motum, & quietem quæ sunt accidētia: Immo quum ipse idem Aristoteles sibi proponat inuestigandā essentiā animæ ex illius operationibus, & ipsam* 2.de an t.33.
vere definiat per operationes tum quādo scribit animā esse principium, quo primo viuimus, & sentimus, & lo- 2.de an.t.24.
co mouemur, & intelligimus; tum etiam dum ait animā esse actū primum corporis physici potentia vita ha- 2 de an t.6.
bentis, per vitam intelligens nutritionē, & augumentum, quemadmodū ipse prius admonet; quæ tamen operationes omnes accidentia sunt. Sed re intimius perspe- 2.de an.t.3.

cta, longe aliter sentiendū videbitur; nā substantiæ quū sui essentiam priorē habeant quocunq; accidente, atq; ab accidentibus independentē, haud sane possunt simpliciter definiri per accidentia; quia definitionis munus est explicare, ac distinguere definiti essentiam a quocunque alio; substantia vero quælibet ab alijs omnibus differt essentialiter in illa etiā prioritate, qua præcedit cunctis accidentibus: Bene verū est multas substantias, quamuis in se naturā habeāt absolutā, referri tamē, & habere habitudinē ad accidentia quædam, tāquam caussas ad suos effectus; & quia commune est omni relatiuo definiri posse per id, ad quod relationem habere dicitur; propterea factum est vt substantiæ, quæ secundum se non admittunt in proprijs definitionibus accidens vllum, si secundum aliquam habitudinem, quam sortiantur ad accidens aliquod, sint definiendæ, tunc in sui definitione assumunt illud accidens, ad quod referuntur: Ex his quia Natura est caußa, & principium motus, & quietis; Anima vero similiter est caussa, & principium operationum uitæ, quum caussa & caussatū, principium & principiatum relationem habeant adinuicē; iure optimo potuit Aristoteles aliquando definire Naturā, & Animā per operationes earum, dum vtranq; considerat sub ratione principij, & caussæ suarum functionum: At si eas considerauerit absolute, ac secundum se, profecto illas absque vllo accidente definire cogetur; ita nanque Materiam esse primum subiectum, ex quo fiat aliquid, quum insit, non secundum accidens, & si corrum-

2.phy.t.2. — 2.phy.t.3. 2.de an.t.24. — 1.phy.t.82.

A corrumpitur aliquid, in hoc abibit ultimum; seu Materiam esse id, ex quo fit aliquid, quum insit; & Formam esse rationem eius, quod quid erat esse definiens, Naturam speciatim definiuit sine accidentium interuentu: Sic Animam definiens ut quid absolutum prius omni sua operatione esse actum primum corporis naturalis instrumentalis, nullo usus est accidente: Quin etiam definiens Animam esse actum primum corporis physici potentia vitam habentis, animam non B definit per accidentia, si sumpserit vitæ vocabulum in sua propria significatione; vita enim proprie substantiale quiddam significat, & improprie satis in usum venit quandoque Aristoteli ad significandas operationes vegetales, uti demonstratum fuit abunde superius. Addo si percurramus speciales cuiusque animæ definitiones allatas ab Aristotele, dum contemplatur absolutam essentiam animæ, in eis non habere locũ accidentia plane comperturos; definit enim Animam in- C tellectiuã esse genus animæ, quod potest ab alijs separari, tanquam perpetuum a corruptibili; sensitiuam autem esse principium, quo primo sunt, & viuunt animalia bruta; & demum vegetalem esse principium, quo primo sunt, & viuunt vegetabilia, quæ nomine generis viuentia nuncupantur; siue principium conseruatiuũ indiuidui alimento; siue potius principium generatiuum alterius indiuidui in eadem specie. Ita ergo satis apparet in definitione substantiæ absolute consideratæ, ac secundum se, assumenda non esse accidentia; & proinde

2. phy. t. 28.

2. de an t 7

2. de an. 4. & 6.

2. de an. t. 3. 24

2. de an. t. 21.

2. de an. t. 18.

2. de an. t. 88.

2. de an. t. 49.

non ab re dixisse nos vitam non esse accidens eo quia sumatur in definitione animæ, quæ substantia est; in ea inquam definitione, qua definitur anima, prout est natura quædam absoluta, & secũdum se; non vt est caussa, & principium suarũ operationum; hoc enim sibi proponit Aristoteles inferius post allatam definitionem, qua de loquimur. A

2. de an. t. 4. 6.

2. de an. t. 33.

Somno haud ligari sensus exteriores, sed internum solum impediri, quem communem sensum appellamus. Cap. V. B

SED *bene illud uel sensui aperte refragari videtur, quod apud Turisanum scribere non dubitauimus somno haud ligari sensus exteriores; nam dormientes non audire, aut olfacere, aut videre, aut gustare, aut sensu tactus sensibile aliquod percipere, cuique certo experimento constare posse videtur: Alioquin quo differre vigilia dicenda esset a somno, si in utroque statu sensus fungi suo munere possunt? At uero nonne in libris* De ortu Animæ Humanæ *confessi sumus in somno ligari sensus exteriores? Ceterũ si res intime consideretur, dum supra constitutum est somno haud ligari sensus Externos, non contradicimus alias dictis, quod ultimo loco obijcitur; nanque in libris allegatis nõ absolute ponimus sensus extimos ligari, sed ligari solum ita ut non possint perturbare operationes Intellectus, si* C

Lib. 3. cap. 5.

con-

A *contingat Mentem in somno suo munere fungi, & omnino ligari habita relatione ad phantasiam, cuius operationes in somnijs & frequentiores sunt functionibus sensuum externorum, & Mentis actiones interpellare queunt; quod efficere non possunt operationes sensuum exteriorum. Deinde uero allatum dogma superius, dum asserebamus in somno haud ligari sensus externos, Aristoteli maxime consentaneum est, rationi, & experimento; Aristoteli quidem tum primo asserenti Moueri quosdam dum dormiunt, & facere multa, quæ uigilantium sunt; id quod alibi explicat inquiens Animalibus dormientibus accidere sensum, non modo quæ somnia vocantur, sed etiam præter somnia, vt ijs, qui dormientes resurgunt, & quidem pleraque agunt sine somnio sunt enim qui dormiētes resurgant, & ambulent videntes eo modo, quo qui uigilant; ijs enim sensus accidentium contingit, quanquam non uigilantibus, tamē non vt somnium: tum deinde scribenti somnum esse ociū eius animæ tantum, quæ uel bona, uel mala dicitur; hæc autem non est anima, quoad sui facultates pure cognoscentes; at potius quoad uoluntatem, & appetitum, circa quæ bonum, ac malum consistit: Immo neque istas animæ facultates in somno penitus ociari adnotat ibi Aristoteles obseruans in somnis proborum hominum uisa esse meliora. Rationi uero, quoniam quum duo insint in animalibus sensuū genera, ut fuse docuit Aristoteles, nempe sensus particulares, & sensus communis appellatus; particulares sunt exteriores quinque sē-*

De somn. & vig. c. 3.

B

5. de gen. an. cap. 1.

1. æthic. c. vlt.

C

2. de an. t. 136. & sequentib.

sus

ſus nuncupati, & phantaſia; quorum ſane ſingulorum A
officium eſt cognitio rei ſenſibilis: At ſenſus communis
& ille eſt, qui ponit diſcrimen inter vnum, & alterum
genus ſenſibilium; & ille etiam, quo animaduertimus
nos ſentire, vbi reliqui ſenſus proprio munere fungãtur;
Et quia ſomnus eſt paſſio illius ſenſus, quo animal ſentit
de ſomn. & vig. cap. 2. ſe ſentire, qui eſt ſenſus communis, ut ait Ariſtoteles,
nõ autem paßio alicuius e ſenſibus particularibus; pro-
ptera in ſomno vbi ſenſibilia præſentia moueant aliquẽ
ſenſum particularem, neceſſe eſt illa ab eo ſentiri ſed ſõ- B
no ligante ſenſum communem non ſentit animal ſe ſen-
tire: Atque hoc intereſt inter ſomnum, & vigiliam
(quod quærebatur) quia in vigilia ſentiens animal ſen-
tit, & animaduertit ſe ſentire, in ſomno autem ad præ-
ſentiam obiecti ſenſibilis, & ſenſorio bene apparato,
ſenſuque particulari ſecundum naturam ſe habente,
neceſſarium profecto eſt animal ſentire; ſed impedito
ſenſu cõmuni, nõ animaduertit animal ſe ſentire, quã-
obrẽ neceſſario aſſerendũ eſt in ſomno vigere poße opera- C
tiones ſenſuum particularium, & ſpeciatim exteriorũ.

Experimento autem idipſum confirmari poteſt in
vnoquoque ſenſu particulari ſeorſum; nam ſenſum
particularem internum, quem Phantaſiã appellamus,
in ſomno manifeſte operari, notum cuique ſatis eſſe reor
ex inſomnijs, in quibus aperte viget actio Phantaſiæ
circa phantaſmata: ſed viſum quoque in ſomno propri-
am actionem obire, iam ſupra obſeruauimus adnotaſſe
5. de gen. an. c. 1. Ariſtotelem in Noctambulis, qui non vigilantes, neque

ſom-

A *somniantes, sed pure dormientes resurgunt, & ambulāt videntes eo modo, quo qui vigilant, & non vt somniū, sed propria facultate visoria vere cernentes, nō per opus phantasiæ somniantes se videre; licet non animaduertant, aut sentiant se videre: qua in re dissident a vigilantibus: Neque obijcias istos non vigilantes, neq; somniantes esse semiuigiles, non pure dormientes, & qua ratione vigiles, ea quoquopacto videre; tum quoniam Aristoteles ait eos perfecte videre, sicuti vigiles, non dimi-*
B *nute, vt semiuigiles; tum præcipue quia inter vigiles, & dormiētes, sunt quidem semiuigiles, ac semisomnes; sed inter nonuigilantes, & nonsomniantes, sunt pure dormientes, quibus vinctus est sensus communis, phantasia non operante, vt in somno, & alijs sensibus nonociantibus, vt in vigilia plerunque contingere consueuit; idē vero quum nequeat esse medium inter duas disparitates, oppositionesue; clarum est Aristotelem ponentem Noctambulos inter nonuigiles, & non somniantes, illos*
C *arbitrari esse pure dormientes, quibus ligatur sensus cōmunis, ociante phantasia, & operantibus externis sensibus, non autem censere illos esse semiuigiles, seu semisomnes: sed redeamus ad pensum: Auditum vero, & Olfactum, & Gustum, Tactumque seorsum in somno propria sensibilia sentire, illud manifesto demonstrat, quia ex præsentia sui obiecti organum vniuscuiusque sensus afficitur; & sæpenumero eousque afficitur, vt affectio ista communicetur sensui communi, quanquam sopito, ita vt ipse a somno excitetur; dulcescit enim lin-*

gua immisso melle in os dormientis; & igne, caloreq; alio A
quouis admoto calent membra dormientis adeo, vt præ nimio æstu expergiscatur; Cerebrum, ac nares in somno repleri possunt, inter spirandum, odoribus, qui si vehementiores fuerint, dormientia expergefaciunt animalia: fumo enim somnum abigi norunt etiam vetulæ; Nõ minus a magno sono excitari animal dormiens quotidie videmus; quorum profecto nullum fieri posset, nisi a sensu exteriori sonus, fumus, & alia vehementiora sensibilia transmitterentur interius ad sensum communem, B
& facta grandi mutatione in eius organo, illum a somno excitarent; At uero non potest ullum sensibile ab extra intus ferri ad sensum communem, quod prius non transeat per organa externa proprij sensus; immo quod prius a proprio, seu particulari, & externo sensu nõ percipiatur; siquidem Naturæ ordine prius vbique sentimus, deinde nos sentire animaduertimus: Quum itaq; in somno externa sensibilia poßint afficere sensus particulares, quin etiam eo magis quam in uigilia, quo noctu C
aer absq; turbatione existens sensibilium species etiam tenues illibatas ad sensus deferre solet, ex mente Aristotelis; quumque sentire sit quoddã pati, siue sensum affici ab obiecto, ac fieri quale ipsum est, Aristotelis testimonio: Quũ itẽ externa sensibilia quæq; vehementiora sensum communẽ a somno excitare valeant, si hoc non fit nisi præcessa sensuũ particulariũ cognitione; nã tunc expergiscitur animal, sensu cõmuni molestato a vehemẽti passione facta & in organo proprio, & prius in externa-

de Diu. per som. c. 2.

2. de an. t. 51. & sequentib.

rum

A rum sensuũ instrumentis ab excedenti, & molesto sensibili exteriori, liquido satis cõstare potest in somno haudquaquã ligari sensus exteriores, sed posse ad præsentiam proprij obiecti suo munere fungi, ac sentire; quod sane haud animaduertit animal, quia talis animaduersio spectat ad sensum cõmunem, qui reuera in somno est ligatus. Quin & Aristoteli nihil prohibet motũ aliquẽ, et sensum pertingere ad animas somniantes, quas a sensibilibus externis, uel etiam leuioribus quam vigilantes, De Diu. per som. c. 2.
B & interdiu affici certum est; quippe tenues rerum species noctu nõ dissoluuntur; quare paruos motus sentiunt dormientes magis quã vigilantes, ob id etiam quia non est alibi anima occupata, quamuis dormientes non animaduertant se sentire. Quod autem diximus in somno ligari sensum communem, caute intelligendum est, ne quis putet eũ penitus ligari, vt nullo modo valeat operari, non enim expergefieret animal a vehementi sensibili, quia tunc sensus communis sopitus excitatur non-
C nisi sentiens magnum tumultum in sensibus externis; & notitia huius tumultus, si non tempore, saltem natura præcedit ipsi vigiliæ; nam est caussa efficiens proxime vigiliam: Addit Aristoteles animalia moueri non nisi facto aliquo sensu proprio, uel alieno in primo sensorio, cuius affectio somnus est; insuper & moueri quosdam dum dormiunt, & multa facere, quæ vigilantium sunt; non tamen absque aliquo sensu, quare non penitus ligatur in somno sensus communis; ligatur tamen, ac sopitur potius ita ut nequeat animaduertere le- De somn. & vig. c. 3.

ues, ac modicas mutationes factas in organis externorum sensuum a sensibili mediocri. Non ergo absolute ligantur sensus, potißimum exteriores, in somno. A

Vtrum Materia possit esse caussa distinctionis. Cap. VI.

RÆTEREA & in eo a schola Peripatetica multum discesßisse videmur, quod scribere non dubitauimus apud Achillinum rerum differentias quandoque sumi posse a materia, quã ideo statuimus esse caussam distinctionis; nanque apertißime in hoc reclamantem habemus Aristotelem, tum vbi scribit B

1 meta.t.17. In fundamento Naturæ nihil esse distinctum, loquens de materia; tum vbi ait Actum esse id, quod separat,

7 meta.t.49. & distinguit: quod materiæ conuenire non potest, quæ

10 meta.t.25. potentia est; tum denique vbi perspicuis verbis dicit materiam non facere differentiam. Verum neque his difficile erit responsum dare; quod enim proxime afferebatur, leue est; nam patet intuenti verba contextus Aristotelem non tollere a materia omnem rationẽ differentiæ, vt obijcitur; sed solum asserere a materia non prouenire differentiam specificã; etsi vero quæ sola materia differunt, vt masculus, & femina in animalibus, secundum speciem non differant, differunt tamẽ reipsa, & magis quam numero; ita ergo sat est a materia differentiam aliquam prouenire. Quod autem secundo loco C

co

A co adductum est, eadem fortasse ratione tolli potest, dicendo actum esse, qui separat, & distinguit, nimirum distinctione speciei, non quacunque: sed melius dici debet Aristotelem adscribentem actui facultatem separandi, ac distinguendi, non propterea illam ademisse materiei, ac potentiæ: actus quidem separat; separat nihilominus item materia, & potentia; sed reuera hic est sensus verborum Aristotelis, qui agens de eo, quod est ex multis fieri unum, ait ex duobus actu non posse
B unquam unum effici, ut ex duobus in potentia, vel saltem ex altero in potentia, & altero actu; ex duobus quidem actu vere unum fieri proinde non potest, quoniã actus separat, & prohibet unionem, ceterum qui dicit actum separare, siue prohibere unionem multorum, is non adscribit soli actui facultatem efficiendi uarietatẽ, ac differentiam in rebus, eam penitus adimendo a materia: quemadmodum falso arbitrantur Aduersarij in obiectione. Quod autem primo loco dicitur ex Aristo-
C tele scribente In fundamento Naturæ nihil esse distinctum, facile soluitur, nisi dicamus haberi talem propositionem in Arabica translatione, quæ sæpenumero mẽdosa est; quum reuera verba contextus aliter vertenda sint, uti faciunt omnes Interpretes alij, loco eius, quod est In fundamento Naturæ nihil esse distinctum, uertẽtes, Quando enim nihil erat separatum; quibus innuit Aristoteles Anaxagoræ opinionem asserentis ante Mũdi originem omnia confusa, & commista in unum præextitisse: hoc autem non est a materia tollere vim distinguendi: 1. meta.t. 17.

guendi:

guendi: Quin & Arabicam traductionem accipiendo id ipsum dicendum est, per fundamentum Naturæ intelligendo congeriem rerum omnium in vnum confuse commistarum, siue etiam materiam, in quá sane dum dicitur nihil esse distinctum, significatur eam nihil esse actu eorum, quæ fieri, ac esse possunt, sed omnia potētia, vt notat Alexander, & Auerroes: siue demum dicamus Primum Naturæ fundamentum ideo nihil habere distinctum, quia ita est cum negatione formarum omniũ, vt sit etiam cum negatione propria dictum genus respiciente; quod scite notat D. Pendasius; sed hoc non est a materia tollere vim distinguendi, vt obijcitur; licet enim ipsa in se nihil habeat distinctum ipsa tamen distinguit ea, quibus inest, a materia carentibus; immo separat inuicem ea, quibus inest varie. A B

1. tex. phy. exā Arist. part. 3

Metalla, fossilia, & lapides non esse corpora viuentia, & animata. Cap. VII. C

RÆTEREA Cardanum, virum sane Clarißimum, reclamantem habemus in eo, quod constituimus lapides, metalla, & fossilia cetera de genere corporum anima, vitaque carentium; quũ tamen ea ipsa viuere, atque animata esse vir ille contendat octo potissimum argumentis, quæ ita se habent, Quorum est maturitas, & acerbitas, & senium, eorũ etiam est vita, sed lapides quidam immaturi, & colore

de subti. lib. 5.

A lore diluto, & substantia haud concocta inueniuntur; Lib. 1.
pars quoque velut in eiusdem arboris fructibus purior, alia impurior cernitur; lapides ergo viuunt; idem sentias de metallis, fossilibusq; alijs. Deinde lapidibus, metallicisque adsunt radices, trũcus, rami, folia, fructus; insuper uenæ, ac instrumenta nutritionis, et meatus, nõ laxiores, sed molliores, vt in lapidibus cernere licet, quibus facile possumus persuaderi non aliter quam plantas & ossa in animalibus nutriri; nam si per accessum, &
B additionem augerentur, his haudquaquam indigerent.

Tertio in lapidibus, & metallis reperitur mors; nam lapis Herculeus frequenter paucis annis extinguitur; quum enim traheret ferrum alacriter; postmodum temporis successu trahere desijt; quid enim aliud est Vita, quam operatio animæ? sed et plumbum, quum in cerussam vertitur, ac vritur, tertia decima parte sui ponderis augetur; hoc fit, quia calor ille cælestis euanescit; nam certum est adijci nihil, & tamen crescit: Quum igitur
C par ratio etiam in animalibus videatur, quæ grauiora morte fiũt, quoniam exhalante anima, secum calor etiã ac quicquid ab illo est elaboratum, euanescit: At uero mortem obijre nequit nisi viuens: manifestum est itaque corpora metallica, & lapides vitam habere.

Quarto Elementa, quum ad proprias regiones sponte ferantur, uiuunt proculdubio, ergo viuent etiam mista omnia longe meliori vita; nam mista sunt elementis perfectiora; quoniam ex elementis fiunt; Natura uero semper melius aliquid intendit, quam id, ex quo constituit.

stituit. Quinto uiuētibus solis insunt vires actu; lapides autē actu vires habent; lapides ergo viuūt. Sexto lapides generātur, & crescunt; ergo viuunt; nā generari, augeri ex Galeno actiones sunt facultatis vegetatricis, atque ideo functiones vitæ. Septimo Natura transit sensim ab extremo ad extremum, connectitque longe dissita medijs quibusdam; quare inter id, quod non nutritur, nec viuit; quodque viuit, & nutritur, medium constitui poterat quod viueret, & nō nutriretur; quodque nutriretur, & non uiueret: At nonuiuere, & nutriri quidquam non poterat; quum facultas esset absque subiecto, ac sine principio; Oportebat igitur medium potius esse quod nonnutriretur, & viueret; nam principium esse absque facultate in his, quæ natura læsa sunt, contingit; tales igitur lapides erunt vt viuant, sed non alantur. Postremo nisi lapidibus Vita inesset, nihil prohiberet puluere e multis smaragdis sepulto sub terra, additoque humore pellucido, magnam gemmam procreari. Hæc ex Cardano. Ceterum ista nobis haud possunt nouamhac in re sententiam persuadere, nosque ab Aristotelis mente auocare, qui passim constituit lapides, & metallica esse inanimata, & absque Vita; sunt enim (ait ipse) corpora similaria; quum viuentia omnia debeant esse dissimilaria; quippe anima est actus corporis physici organici, ne repetamus argumenta in superioribus allata ad hoc demonstrandum: sed age diluamus Cardani rationes: Quod itaque primo asserit, Quorum est maturitas, acerbitas, morbus, & senectus,

Lib. 7.

4 meteo sum. 5. cap. 1.

eorum

A eorum est vita; lapidibus vero inesse illa omnia; quare & vitam facile tollitur; quia vita eorum est proprie, quorum item proprie maturitas, acerbitas, morbus, & senium esse dicitur; huiusmodi vero sunt plantæ atque animalia; lapidibus autem proprie non inest maturitas, acerbitas, morbus, aut senectus; sed solum æquiuoce, ac metaphorice, seu per quandam analogiam; nam sicut in plantis maturitas est ipsarum perfectio, acerbitas vero iter, ac dispositio ad talem perfectionem, ceu ru-
B dimentum illius; ita quum lapides non momento, ac repente ab agente physico generentur perfecti, sed paullatim magis perficiantur, elaborata ipsorum materia; vbi perfecti sint, desumpta metaphora e plantis, maturi dici possunt; vbi vero adhuc perfici valent, acerbi, licet improprie, & æquiuoce: sic velut in animalibus morbus, & senium sunt vitia impedientia operationes vitæ, ac viæ ducentes animal ad mortem; pari ratione in lapidibus vitia contingunt, quibus eorum forma, quæ
C inanimis est, impeditur quominus queat rite suas functiones obire, quibusue ipsemet lapis disponitur ad sui dissolutionem, quæ proprie non est mors, sed corruptio, ac resolutio misti in elementa; quæ quidem vitia quia æmulantur aliqua ratione morbi, & senij naturam in animalibus, propterea si vocare quis velit nomine morbi, ac senij, non curamus; illud nobis sufficit, hæc ita vocari metaphorice, & æquiuoce, non proprie; at vero quæ viuunt, & animata sunt in sublunaribus, proprie acerbitate, maturitateque non carent, vel morbos, ac seniũ

 reuera

reuera patiuntur, non metaphorice. Quod autem secundo affert metallicis, ac lapidibus inesse radices, truncum, ramos, folia, fructus; insuper venas, & instrumenta nutritionis, & exiles meatus; quibus non indigerent, si per additionem, ac iuxta positionem augerentur; facile est solutu; nam quod pertinet ad meatus, quos obseruare licet in metallis, alijsque fossilibus, dicimus eos oriri ex eo, quod partes materiæ, vnde ista gignuntur, aliquando paullulum dissident, nec semper contingit materiam esse perfectißime coactam; Secus enim quum in toto terræ globo multæ sint foueæ, multique ductus, ijque sæpenumero aliquo humore pleni, affluentesque, non omnino vacui, vt obseruare est aliquãdo in fossilibus; sane multo potiori argumento dicendum esset elementum terra animatum esse, ac nutriri, quam lapides, metalla, & fossilia cetera. Addo lapidum prætiosiores, quos deceret magis esse animatos, non habere vlla foramina; sed cõpactam omnino, & spissam penitus nactos esse materiã: argumentum certißimum poros in foßibilibus non esse indicia vitæ. Atque eo magis, quo hi meatus ad vitam necessarij non sunt, nisi tanquam ductus alimenti; ceterum semper vacui sunt; deberent autem iugiter esse pleni alimento, vti sunt venæ in animalibus, quæ sanguine turgent; & meatus in stirpibus, qui lacteo, & sui generis humore, alias viscosiori, alias tenuiori affluunt: Quinimmo fortasse oporteret in lapidibus, ac metallis meatus laxiores esse, non molliores; quippe si aluntur, alimento ualde crasso, terrestrique, ac omnino suæ sub-

stantiæ

A *ſtantiæ conſimili nutriri neceſſe eſt, non poteſt autem alimentum craſſius exiles, atque inſenſiles meatus pertranſire: Si qui ergo reperiuntur in metallicis porri, ea ijs non indigent ad alendum, neque iſti ad hunc uſum à Natura facti ſunt; ſed caſu contigere ob materiæ diſpoſitionem. Quod vero pertinet ad ramos, truncum, radices, flores, & huiuſmodi, quæ in metallicis comminiſcitur Cardanus, illud primum noto de mente Ariſtotelis, uitam, & animam in rebus non ex inſtrumen-* 2. de an. t. 15. & 33.
B *tis uenandam eſſe, at ſolum ex operationibus, & operationum obiectis inquirendam: Alioquin arbos picta, uel ex ære, auroue ab artifice fabricata quum item apparentes habeat radices, truncum, ramos, frondes, flores, & fructus, animata pariter, & uiuens eſſet conſtituenda; ita etiam in homine, uel equo picto, aut ex metallo fuſo, uel ex marmore ſculpto, uel denique mortuo apparentes uenæ, manus, oculi, & aliæ partes euidentiores, quam in lapidibus, metallis, ac foſſibilibus*
C *abſque artis miniſterio; immo & in nubibus uaria membrorum, & ex his conformatorum animalium genera, ne repetam etiam in cadaueribus, nullo artis opere apparentia, manifeſtiſſime poſſent argumentari nubibus, cadaueribus, picturis, ac ſtatuis animam, & uitam ineſſe. Nec refugiat Aduerſarius ad id, ut aſſerat in cadauere meatus, & figuras inſtrumentorum non eſſe amplius eaſdem cum illis, quæ in uiuente aderant; nam præterea quod ſufficit adeſſe ſimpliciter meatus, & figuras, quoniam Cardanus arguit*

ex meatibus, & figuris absolute animam, & uitam; A
hoc asilum funditus euertit Aristoteles, dum incre-
1.de par.c.1. pans Democritum existimantem formam, qua homo
est homo, esse figuram corporis exteriorem, ait, quum
hæc figura eadem permaneat in homine mortuo, si ab
hac homo in esse constituitur, necessario futurum ut ho-
mo mortuus homo esset; quod sane argumentum liceat
mihi ad propositum afferre; si enim meatus venarum in
metallicis, & formæ illæ radicum, & ramorum exte-
riores uitam, & animam ex necessitate arguunt; quum B
in homine mortuo conspicue cernantur ijdem penitus
venarum meatus, & omnium membrorum figuræ,
ac delineationes eædem, quæ prius erant in homine vi-
uo; plane oporteret hominem mortuum viuum esse,
atque animatum. Obiter animaduerto ex loco alla-
to Aristotelis manifeste colligi aliqua esse posse acciden-
tia eadem numero communia genito, & corrupto; se-
cus enim nihil prorsum valeret Aristotelis demon-
stratio contra Democritum. sed redeamus ad pensum. C
Præterea quæ instrumenta lapidibus, metallis, ac fos-
sibilibus inesse scribit Aduersarius, ijs reuera vbique
non insunt; nam lapides prætiosi quamplurimi nullam
habent a natura vel imaginem radicum, ramorum,
& similium; idem passim videre licet in metallorum
fodinis; vbi vero in ijs forte fortuna reperta sit ali-
qua magna metalli cuiuspiam congeries, sic & in la-
pidũ cauis aliqua lapidea massa, quæ videatur habe-
re prædicta instrumenta vitæ; talia certe ab anima fa-

bricata

A bricata non sunt ad vitæ operationes obeundas, sed a natura; quæ inanimis est in eorum agente proximo uel ad figuram loci, in quo erat materia generandi metalli, ac lapidis, casu id, quod oritur, contrahere solet similitudines venarum, foliorum, radicum, & similium; quemadmodum etiam in arte fusoria fusum argentū, siue aurum induit formam hominis, aut plantæ, a figura sculpta in cauitate, seu loco, in quem recipitur, & cogitur; vel quoque ad variam materiæ constitutionem,
B & conglobationem penes raritatem, ac densitatem obscuritatem, ac luciditatem; & omnino penes quamuis aliam colorum diuersitatem; perinde ac in nubibus, ob materiæ vaporosæ a centro sursum sublatæ diuersam habitudinē, nūc apparent arbores, nunc autem Leones, Equi, Equitumque phalanges, & aliæ figuræ animatorum; vel denique ob vtranque caussam simul coeuntē.

Ceterum si qui sunt lapides, qui perpetuo in determinata specie aliquā ab origine obtineat imaginem uel
C arboris, vel stellarum, vel huiusmodi aliarum rerum; nanq apud Plinium Borsycitis dicitur in nigro ramosa candidis, aut sanguineis frondibus; & in genere Achatis species quædam est, cui perspicuæ sunt plantarum imagines, quam aliqui Dendritim vocant, nos uero cū Agricola Dendrachatem appellabimus; cuius lapidis frustum grande primum habui pulcherrimis plantarum iconibus refertum ab eximio viro Io. Ricardo Langusco Stroppianæ Comite, auita nobilitate pariter, & propria virtute, ac doctrina illustri; deinde uero duo alia

Lib. 37. c. 11.

6. de na. fossil.

alia frusta paullo minora a Doctissimo Ferdinando A
Angelio Medico non minus Eruditione insigni, quam morum suauitate amabili; a quo certior fio defodi nunc uberrime hoc lapidum genus in Etruria, prope Bargam oppidum nobile pulchrorũ lapidum, ac gemmarum fodinis, at multo magis Angeliorum gente uirorum in omni genere scientiæ clarissimorum feracissima: In his profecto lapidibus perpetuas istas imagines nõ dixerim casu, ac temere oriri; sed ab agente proximo determinati generis; non tamen animato, aut cum cognitione operãte, sed penitus inanimato, et solo Naturæ instinctu opera illa efficiente; quodnam uero sit hoc agens proximum inanimatum, a quo semper in determinato genere lapidis fiunt certæ figuræ arborum, stellarum, & huiusmodi, siue quo nomine uocetur, quamue naturam obtineat, & quomodo illas imagines adamußim semper effingat, ille solus scire potest, qui nouit B

Quibus in terris inscripti nomina Regum
Nascantur flores; C

nobis illud sat est, huiusmodi agens non esse animam, nec aliquid in se animam habens: Neque enim ob id, tum quia lapides isti uocentur Dendrachates, quasi arborescentes; tum quia plantarum imagines connatas habeãt, iccirco eos plãtali anima, uegetalique uita potiri est arbitrandum; quoniam arborescentes denominantur a pura similitudine stirpium, quas referunt, non ab anima, uitaque plantali, qua potiantur; ita enim apud
loc. cit. Plinium gemmæ quamplurimæ a membris hominum,

A *& ab animalibus brutis cognominantur, ut Hepatites,
Triophtalmos, Scorpites, Leontios, Pardalios, &
huiusmodi, non quia uitam, & animam congenitam cum ijs habeant, a quibus denominantur; sed
tantum quia eorum aliquam habent similitudinem:
Deinde uero si figuræ illæ, quæ uisuntur in hoc genere
lapidis, & in quouis alio, argumemto sunt lapides esse
animatos, & anima illa, uitaque perfrui, quibus deseruiunt organa repræsentata per tales imagines; certe*
B *non solum uitam, & animam uegetalem, sed etiam
(quod omnem rationem fugit) obtinebunt lapides uitā,
& animam brutalem, adde quoque humanam, immo
etiam Diuinam, siue cælestem: quoniam fere innumeri
sunt lapides piscium, auium, serpentum, & aliorum
animalium figuram referentes; nec solum apud Agricolam legimus Achatem modo palumbum, modo uolucrē* 6. de nat fossil.
modo iumentum, modo catulos, modo serpentes, modo 1. de nat fossil. 10. de nat. fos.
piscem, lucium scilicet, percam, passerem marinum; sic
C *lapidem Eislebanum modo gallum, modo Salamandrā
repræsentare; uerum etiam scripsit uel ipse Cardanus* 7. de subti. lib.
*Achatem lucos, prata, animalia, flores, arboresque,
Natura ludente referre: Præter eos autem, qui brutorum imagines referunt, quamplurimi sunt lapides, qui
hominis totius, aut partis humanæ habeant effigiem sic
ex Agricola, & Cardano ipso habemus Achatē hominum figuras repræsentare, ut de Achate Pyrrhi Epirotarum Regis fama est, quæ nulla arte, sed sola Naturæ* Plin. l. 37. c. 1.
opera, maculis ita discurrentibus, nouem Musas cum

Apol-

Apolline citharam manu tenente referebat, vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia: Scimus quoque glebam Parij marmoris cuneis diuidentium solutam imaginem Sileni intus habuisse; Deinde Constantinopoli in Sapientiæ templo duas candidi marmoris dissecti crustas totam Diui Io: Baptistæ vestiti tergore cameli repræsentare imaginem, præter alterum pedem; Deinceps Rauennæ in templo Diui Vitalis lapidem cinereo colore a natura referre statum, & habitũ Cænobitæ Franciscani: Vlterius ad Herciniũ nemus lapidem inuentum Pontificis Romani barbati, triplicemque coronam in capite habentis effigiem retulisse: Postea quoque alium mulieris puerum vlnis gestantis iconem habuisse: Amplius Sneibergi ex metallo Georgij nuncupato effossam fuisse paruam viri statuam, quæ humeris infantem sustinebat, a Natura fictam, non ab arte fabricatam: sed & nos Pisis in ædibus Diui Ioannis lapidem varium vidimus, in quo Naturæ opera maculæ discurrentes imaginem referunt cucullati Eremitæ uelut in loco syluestri prope decurrentem aquam sedentis, cum paruo desuper tintinnabulo, quo vti posse videatur: Sunt præterea lapides hominum membra referentes; sic Leucophtalmos humanos oculos, Idæi Dactili Cretenses humanum pollicem, Encardia Cordis figuram, Enorchis testium imaginem, lapis Diphyis genitale vtriusque sexus, glossopetra effigiem humanæ linguæ, lapis apud Treuerenses effossus effigiem pudendi muliebris, Coloniæ Agrippinæ lapis, qui dicitur Onyx,

A B C (margin letters)

de subtil. 7.

duorum

A duorum iuuenum capita candida, & tertium æthiopis, Achates Cardani faciem humanam, & in Chiorum lapidicinis saxum diffisum caput Panisci adamussim referre scribitur: Hæc dum meditaremur, in Iacobum Mancinum Politianum incidi, egregium humaniorum litterarum professorem, atque in eis olim apud Clauarenses mihi puero præceptorem, qui mihi testatus est in agro Politiano passim reperiri lapillos capitis humani formam affabre delineatam referentis: consimile huic B lapidũ genus in Veronensi agro inueniri Cardanus ait, in quo regij capitis figura cũ diademate spectetur: Neque desunt postremo loco lapides cælestia repræsentantes; sic lapis Lazuli, quem se habuisse scribit Falloppius, septem stellas obtinuit eo dispositas ordine, quo sunt in cælo illæ septem, quæ Vrsam constituunt; quum vulgo species ista lapidis stellis decoretur, vt Astroites, Saphirus, Corallachates, Acopis, & Syrtites apud Agricolam, Astrios, ac Zenotemis Cesalpini; sic in Hildesheimio lapis inuenitur nouæ Lunæ speciẽ habens cur- C uatæ in cornua colore aureo, vt refert Agricola; sic vel ipse Cardanus Achatem se habere fatetur, in quo Natura pinxit cæli Hemisphærium, distinctis orbibus, & in medio terra rotunda, quasi mari supereminens. Satis ergo cuique patere arbitror lapidũ imagines non arguere illis inesse animam congeneam ei, quam obtinent res repræsentatæ; quippe nemo dixerit lapidibus stellatis cælestem animam inesse, nec leucophtalmo, aut glossopetræ, Encardiæue humanam. Quod vero deinde obijcit Cardanus

7. de subtil.

De metal.

1. & 6. de nat. fos.

2. de metal. cap. 21.

5. de nat. fos.

7. de subtil.

danus metallis mortem inesse, falsum est penitus; dum A
enim Magnes temporum successu vim trahendi amittit, hoc non ideo patitur, quia vere moriatur, sed solum quia corruptibilem, ut cetera mista, naturam habet, atque ideo quo magis exolutioni proximus fit, in dies deperdit vires, quibus ad propria munera obeunda uti consueuit; sic fere pharmacopolarum unguenta, & medicamina vetustate nimia exoluuntur adeo ut nec amplius humores attrahere, nec solita officia præstare valeant; quum tamen artificiosis iccirco vitam concessurum Cardanum haud arbitrer. B Quod autem dicitur vitam nihil esse aliud, quam animæ operationem, fuse proscissum est in primo libro: Sed Herculeum lapidem animatum esse, quia ferrum trahat, vetus est argumentum Thaletis, cuius opinionem hac in re non approbat
1. de ana. 32. Aristoteles; non moritur ergo Magnes, dum ferrum trahere desinit ob vetustatem, sed solum amittit illam temperiem, easque uires, quarum ope id antea præstabat, quando non ita proximus erat corruptioni; corru- C
ptioni dico, quæ propria est misti inanimati, non quæ uiuentibus accidit, quam proprie mortem appellamus. Nihilo magis officit experimentum de plumbo usto, tũ quia nititur calore illo cælesti, quem figmentum purum esse ostendimus in opere DE ORTV ANIMAE HVMANAE; tum quia plumbum licet inanimatum sit, præditum tamen est multa humiditate viscida, & lenta; quo fit ut actione ignis dissoluto eius calore temperamenti, aereaque parte in vapores elata, humoreque
tenaci

A *tenaci exsiccato, ac in terream naturā magna ex parte conuerso, resolutis partibus eius tenuioribus, auctum sit in cerussa plumbi pondus: Norunt enim Medici sæpenumero in corporibus humanis defluxæ pituitæ viscidæ in membrum aliquod calidioribus præsidijs partes magis tenues resolui, crassiores vero in schyrrum, ac tophum, immo etiam quandoque in lapidem indurari, cui longe maior sit grauitas, quam toti massæ humoris, ex quo concreuit: Ratio nanque dictat si quis a misto segreget elementa leuia, & graue simpliciter augeatur cōuersione minus grauis in sui naturam, quod remanet necessario ponderis augumentum adeptum iri; & hoc absque vllo uitæ, aut mortis interuentu; quamuis in animatis idipsum contingat alia ratione, nempe solo caloris euolatu, qui sine obitu non fit; sed quod in animatis efficit mors, in mistis anima carētibus corruptio præstat, quæ dicitur elementorum dissolutio, signum autem huius rei est, quia cadauera non superant pari pondere animal, quo cerussa plumbū superare dicitur; hoc enim iccirco fit; quia per mortem ab animali solus calor, & spiritus natiuus a corpore segregatur, superstite in cadauere igne, multa portione aeris, & aqueo elemento in temperatura misti; at in ustione plumbi a cerussa digreditur totus ignis, totusque aer, & aquæ portio maxima humiditate priuatur, adiunctaque siccitate naturali frigiditati terream naturam induit, ex quo multū ponderis adiungitur cerussæ: quod sane mistis alijs, & præsertim animalibus non accidit, ut deusta cineres seipsis*

B and C margin letters appear beside lines "greget elementa" and "animal, quo".

relinquant ponderosiores, tum quia humiditatem non habent ita viscidam, quæ actione caloris in terram cõuertatur; tum quia obtinent elementum terræ alijs optime commistum, cuius portiones multæ tenuiores in ignẽ conuertuntur. Quod autem quarto loco argumentatur mista omnia, vt quæ perfectiora elementis existunt, nobiliorem quoque vitam sortita esse; quippe vitam elementis inesse vel inde constat, quod sponte ferantur ad proprias regiones; tenui fundamẽto innititur; In primis enim falso assumitur elemẽta sponte, siue a seipsis ad proprias ferri regiones; quum ex Aristotele moueantur semper ab extrinseco, dum fiunt quidem, a generante, vbi vero facta sunt, a remouente impedimentũ: Sed concesso etiam sponte moueri elementa, non tamen ideo viuere concedendum; sic enim sponte ad centrum mouetur Ensis, ac lectulus, vt terra; quibus tamen vitam haud cõcedet Aduersarius: Addo rationem hanc supponere vitã nihil aliud esse, quã operationem; quod funditus euersum est in primo libro: Quid? si elementa viuant, nonne corpora naturalia cuncta vitã habere oportebit? nihil ergo inanime: Immo etiã cadauera viuẽt, quæ mista sunt ex elementis; sed parum hac in re sibi constat Cardanus inquiens omnia mista viuere, quum paullo postea neget os milui piscis vitã habere. Quinta ratio, qua dicebatur vires in actu non inesse nisi viuentibus, lapides vero actu vires habere, ac proinde viuere; facile tolli potest, negata maiore; insunt enim vires actu etiam inanimis, quia inanima proprias actiones quũ obeant, vires

A B C

res

A res in actu habere opus est, siquidem nihil agit, nisi quatenus est actu, quod monet Aristoteles; sic pondera horologij, quamuis facta sint ex congerie ossium milui piscis, rotas attamen actu voluunt, ad id præstandum vires actu, nempe grauitatem habentia; sic acetum vires obtinet actu terrã fermentandi; ventus arbores, ac terrã concutiendi, & naues impellendi; quum tamen horum nullum proprie viuat; sed artificiosa multa, quibus nec ipse Cardanus vitam adscribet, vires actu obtinẽt B varia efficiendi opera; & ne plurima recenseam medicamenta pharmacopolarum, breuitati consulens hoc vno contentus ero, quod ipsiusmet Cardani testimonio apertissime confirmetur, quin etiam tuo (Clarissime CAMILLE) quoniam dum talia scriberem, admirabilem illã aquam nobili artificio confectam mihi ostẽdisti, quæ breui temporis interstitio durissimum quemque frangit vesicæ lapidem: Quæ igitur aqua artificio fabricata vires actu obtinet frangendi lapides, quum C animata, & viuens nõ sit, eadem plane arguit non omne, quod obtinet vires actu, animatum esse, ac viuere; quemadmodum inquit Cardanus. Sexta oppositio tenues & ipsa obtinet radices, quod enim pertinet ad ipsum generari, concedimus & nos, vltroque damus Aduersario lapides generari; illi tamen negamus ipsum generari absolute esse actionem facultatis vegetatricis; multo nanque distant interuallo generare, ac generari; hoc enim est passio conueniens etiam inanimatis, quia generantur elementa, nix, pruina, ros, fulgura, nubes,

3. phy. t. 17.

Lib. 2. de sub.

aliaque

aliaque huiusmodi, quorum nullum vita, neque anima A
fruitur; illud uero, nempe generare, actio est animatorũ
naturalissima, vt nedum Galenus, sed obseruauit pri-
2. de an. t. 34. us Aristoteles; ceterum lapides non generant, ac proinde
viuentes dici nequeunt; non enim ex eo, quod quidpiam
generatur, idipsum viuere sequitur; sed solum ex eo,
quod quidpiam generat; nanque naturalissimum Opus
viuentium perfectorũ dicitur esse facere aliud quale ip-
sum est; id autem non est generari, sed generare aliud sibi
similein specie; quæ actio non conuenit vllo modo lapidi- B
bus: Ad Galeni autoritatẽ dicimus Cardanum habuisse
codicem mendosum; alioquin uere scribens aliquo in
loco Galenus Generari esse actionem facultatis vegeta-
tricis, atque omnino functionem vitæ, idipsum probare
tenetur; Nisi etiam dicamus Generari quidpiam posse
bifariã, nempe uel interuentu seminis, vel sine semine, il-
lud est viuentium, & animatorum proprium, hoc ue-
ro conuenit etiam inanimatis; plantæ siquidem, & ani-
malia vbi ab agente vniuoco generantur, quod agat in C
virtute facultatis vegetatricis, atque animæ, semper
seminis interuentu generantur: Quare si quopiam in lo-
co asserat Galenus generari esse functionem facultatis
vegetatricis, id plane intelligendum est de eo generari,
quod fit mediante semine, nam facultas vegeta nil gene-
rat, nisi semine: ceterum negamus lapides hoc modo gene-
rari, nimirum interuentu seminis, nam generantur ab
agente æquiuoco, ac sine semine, puta a lumine, calo-
reque Solis, vel eo agente proximo, quod nobis est peni-

tus

A tus ignotum; ex eo itaque, quod lapides generantur, licet Galenus asseueret Generari esse facultatis vegetantis operationem, non tamen sequitur lapides animatos esse, ac viuentes; quoniam alio generationis genere lapides generantur ab eo, cuius meminit loco allegato Galenus.

Quod autem pertinet ad ipsum augeri, similiter dicimus duo esse augumenti genera; unum quidem augumenti genus est, quod fit per nutritionem, siue per cõuersionem alimenti in substantiam eius, quod augetur; cu-
B ius augumenti ea natura est, vt fiat secundum omnem dimensionẽ, adeo quod nulla pars reperiatur in eo, quod augetur, quæ non crescat; quod nos docuit Aristoteles; & 1. de gen. t. 33.
hoc sane augumẽtũ illud est, quo de agit Galenus; quod- 2. de an. t. 14.
que proprium est viuentium, & animatorum, tanquã functio facultatis, & animæ vegetatricis; vt adnotat Aristoteles: Alterum uero augumenti genus est, quod 2. de an t. 37. 38. & sequen.
fit absque nutritione per conuersionem materiæ propinquæ in naturam similem ei, quod crescere dicitur, ac il-
C lius ipsimet appositionem, agglutinationemue; quæ sane materia, quia non applicatur æque omnibus particulis eius, quod augetur, ideo ipsum non crescit penes omnẽ dimensionem, & iuxta omnes particulas; hoc augumentũ ab anima non fit, sed ab agente inanimato, tum interno, vt in igne, qui uicino sibi combustibili dicitur augeri, hoc sibi ex vna parte adiungendo, ipsumque in sui naturam conuertendo; tum etiam externo, ut in metallicis; hæc enim existentia in terræ visceribus, ab eodem agente, quo ipsa prius genita fuere, postea e consimili materia

similis

similis naturæ metallo generato, quod præexistenti ex A
vna parte adiunctum extrinsecus, & agglutinatum sit, adaugeri dicuntur; aucta equidem præexistentia metalla fuere non per nutritionem, virtute animæ uegetantis, sed per meram iuxtapositionem (quod aiunt) nouæ materiæ ad præexistentem ab agente aut exteriori, aut si interno, inanimato: Quare ad argumentum, Augeri est actio facultatis vegetatricis, & functio animæ, verum est de augumento, quod fit per nutritionem, ac secundum omnem partem, siue in- B
trinsecus; non de alio auctionis genere: lapides crescunt; vere quidem per iuxtapositionem, siue secundum vnā tantummodo partem, ac non intrinsecus; ex quo sane colligere nequit aduersarius lapides viuentes esse, atque animatos; at nos illos inde anima, vitaque carere colligimus ex necessitate: Septima ratio facile a nobis dilui potest concedendo Cardano Naturam ab extremo ad extremū sēsim trāsire, lōgeque dissita medijs quibusdā inuicem connectere; negando autem inter id, quod uiuit, C
& nutritur; uti est planta; & id, quod nonuiuit, neque nutritur; vt est elementum; medium esse quod uiuit, sed non nutritur; atque hoc esse lapidum genus; nam in primis nonuiuere, ac uiuere; nutriri, & nonnutriri, opponuntur adinuicem, non vt contraria, sed vt contradicto-
1. Poster. t 5. & 4. met. t. 27. ria; ceterum ex Aristotele contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum seipsam. Deinde dato ea esse contraria, dicimus ipsa esse comtraria immediata, ut par, & impar; quare sicut in numeris Na-

tura

A tura transit a binario, qui est par, ad ternarium, qui est impar, eosque iungit in quinario nullius medij interuentu; ita nil prohibet in naturalibus substantijs, quae Aristoteli sunt sicuti numeri, Naturam transire a non uiuente, ac non nutritiuo, ad viuens, ac nutritiuum sine medio, & eo magis, quo hæc non sunt quoad rem valde diuersa; conueniunt enim quod omnia sunt mista, elementaria, & materialia; sed extrema, quæ sine medio non iunguntur, sunt diuersi generis, ut anima rationalis

B immortalis cum corpore mortali; anima sentiens cum corpore non cognoscente; anima uegeta cum corpore non viuente: forma pulchra cum turpi materia non iungitur sine medijs dispositionibus subiecti ad formã. Præterea quid si reperiatur aliquod viuens, quod non nutritur, præter lapides? Ecce viuentia cælestia, & Mundum. Amplius in eo, quod fatetur lapides viuere quidem, sed non nutriri, sibi apertissime aduersatur Cardanus in superioribus rationibus asserenti lapides cre- 1. phy t. 81.

C scere per nutritionẽ, & habere meatus humiles, quibus alimentum trahant. Ad vltimam rationem dicimus Smaragdi formam, etsi non sit anima, gigni tamen a certo agente; quod si præsto sit pulueri Smaragdino sepulto, cur magnam gemmam efficere non poterit? hoc enim fere Ars ipsa efficit: sed oblitus esse videtur hoc in loco Cardanus modi eius, quo ipse genitam censet Achatem Pyrrhi Regis admirabilem, ex artificioso nempe lapillo affabre depicto, & in terram defosso, cui circum vndique concreuerit humor aliquis pellucidus: sed &

viri nostra ætate florent, qui gemmas omnes eo artificio pingunt, vt substantia lapilli colores intrinsecus admittens imagines depictas gerat indelebiles per totam altitudinem, ne dum per extimam corporis superficiem: cur ergo non dicamus a perito artifice olim factum fuisse in Achate Pyrrhi Regis, quod nunc in quauis gemma efficere promittit nobis Gualterottus in suo tractatu De nouo sidere? A

Non ergo viuunt lapides, metalla, vel fossilia, vt censuit Cardanus. B

Vtrum in substantia possit esse aliqua oppositio, nec ne. Cap. VIII.

VLTERIVS & a ratione longe abesse videtur, quod sæpe inculcauimus, vitam scilicet esse substantiam, non accidens vllo modo; multa enim oppositum suadent; & in primis notum cuique est C ex Aristotele passim substantiæ nihil esse contrarium; quum ergo vitæ toto cælo mors opponatur, necessario colligendum videtur vitam reuera non esse substantiam, sed quid in genere accidentis: verum neque hoc illud est argumentum, quod nos a professa in superioribus opinione dimoueat; falso nanque assumitur apud Aristotelem in genere substantiæ nullam penitus reperiri posse contrarietatem; quandoquidem ipsemet Aristoteles apertißime alicubi demonstrat in substantia esse contrarie- 1.phy.t.50.

tatem

A *tatem inquiens, In vnoquoque genere vno, id est, vere vno, atque vniuoce dicto; æquiuoca enim non habent vnam naturam communem; analoga vero non uere, ac simpliciter unam; In unoquoque (inquit) genere uno esse unam primam contrarietatem; substantia ergo quum sit tale genus unum, necessario etiam habere debet in se contrarietatem; substantiam intellige materialem, compositam, ortui, & interitui obnoxiam; quemadmodum sapienter obseruat Diuinus* PENDASIVS. Tex phy. part. 32 nod. 17.

B *Deinde uero falso dicitur uitam, & mortem esse adinuicem contraria; sunt enim opposita uelut habitus, & priuatio, non ueluti contraria; est nanque apud Aristotelem contrarietas oppositionis quædam species maxime diuersa ab oppositione illa, quæ uersatur inter habitum, & priuationem; & potissimum diuersa quantum ad hoc, quod uera contrarietas non solet reperiri inter substantias; nec aliud quid proprie, ac per se contrarium esse potest ipsi substantiæ; cui tamen quid oppositum* Præd. c. de oppos.

C *tum esse potest ut priuatio; sic formæ ubique opponitur priuatio in sublunaribus, & uitæ mors, tanquam priuatio quædam; quod sane genus oppositionis est illa vna prima contrarietas, quam inesse docuit Aristoteles in substantia, & in alio quouis genere uno. Ex eo itaque, quod mors aliqua ratione uitæ opposita esse dicitur, non est colligendum uitam non esse substantiam omnino, sed e genere accidentis.* 1. phy. t. 50.

A

Habitus, & Priuatio ad quod Prædicamentum pertineant. Cap. IX.

LTERVM vero argumentum, quo demonstrari posse videtur vitam esse accidens, ac nullo modo substantiam, illud est, quia vita est habitus; ipsi enim opposita est mors, tāquam habitui priuatio; at vero habitus apud Aristotelem est de prima specie B in Coordinatione Qualitatis, non in cathegoria substantiæ: sed etiam hoc solui potest; falso nanque assumitur habitum simpliciter esse speciem Qualitatis; quoniam habituum duo sunt summa genera; vnum quidem, quod ex frequentatis actibus, & a dispositione inueterata originē trahit; & hoc recte collocatum est ab Aristotele inter species qualitatis in coordinationibus accidentium: Aliud est vicißim genus habituum, a quo actus, siue actiones prodeunt; & huiusmodi habitus re- C periri potest in genere substantiæ; compertissimum enim cuique arbitror formam substantialem quamlibet, & essentiam cuiusque substantiæ, esse habitum quendam, non certe ex frequentatis actibus ortum, vel ab inueterata dispositione aliqua, neque in cathegoria Qualitatis constitutum: sed potius vnde operationes ipsæ proficiscuntur, & in coordinatione substantiæ: Quo nomi-
5.meta t.17. ne Aristoteles aliquando notat priuationem esse huiusmodi habitum, quatenus videlicet ipsa est quodammo-

do

A do forma, siue quatenus in priuatione subiecta quædam sit natura, de qua dicitur priuatio, quod perinde esse videtur. Quare habitus absolute est, quoddam genus analogum, seu mauis æquiuocum; cuius unum genus est id, quod ab Aristotele ponitur in prima specie Qualitatis; aliud autem genus est habitus, quod pertinere potest ad substantiam, & significat proprie tum formam substantialem compositi naturalis; tum etiam essentiam cuiusque substantiæ, atque omnino id, a quo B emanare possunt operationes, cum Aristotele: Quum itaque Vita sit essentia uiuentium, siue animatorum, a qua prodeunt operationes eorum; sane dum Vita dicitur esse habitus, intelligendum est eam esse non de illo habituum genere, qui oriuntur ex dispositione uetusta, & frequentatis actibus: quiue sunt in coordinatione Qualitatis; uerum de illo genere habituum, qui sunt in Prædicamento substantiæ, atque ipsas operationes efficere soliti sunt. Ex eo igitur, quod Vita est habitus, colC ligi non debet Vitam esse accidens, & nullo modo substantiam.

2. phy. t. 15.
4. meta. t. 4.
5. meta. t. 17.
2. de an. t. 37.

Coexistentiam animæ, & corporis esse quid substantiale. Cap. X.

POSTREMO illud etiam suadere uidetur male a nobis constitutum fuisse Vitam esse de genere substantiæ, non de genere accidentis, quod Vitam definientes dixerimus eam esse Coexisten-

tiã naturalem animæ, & corporis; quippe notum satis A
esse videtur coexistentiam, consortium, siue commercium, unionem, permansionem, moram, & alia id generis omnia pertinere ad coordinationes accidentium, non autem ad cathegoriam substantiæ; sunt enim relationes quædam. Quæ sane oppositio tolli potest consimiliter eo quia falso, & gratis accipit coexistentiam, siue consortium naturale formæ substantialis cum subiecto proprio, & omnino permansionem physicam animæ cum corpore suo esse de Prædicamento Ad aliquid, & B
omnino accidens; non enim uere sunt relatiua corpus, & anima; neque subiectum, & forma substantialis sunt de Prædicamento Ad aliquid, sed solum (ut aiunt) secundum dici, & multum improprie; at reuera, & proprie sunt species de Coordinatione substantiæ; quocirca & habitudo essentialis inter hæc, quam uocare libuit Coexistentiam, siue consortium naturale, relatio esse non debet de prædicamento Ad aliquid: sed quiddam pertinens ad coordinationem substantiæ. Amplius coe- C
xistentia, consortium, unio, permansio, habitudo, & alia id generis omnia transcendentia sunt absolute, siue etiam æquiuoca ad multa prædicamenta, non sub uno tantummodo genere comprehensa, uti est Ad aliquid; reducuntur nihilominus sigillatim ad illud Prædicamentum, in quo continentur ea, quæ coexistunt, uniuntur, simul permanent, habentque inter se habitudinem essentialem; sic enim unio, & coexistentia, siue permansio formæ motus cum subiecto mobili reducitur

A *citur ad illud generalissimum, in quo est huiusmodi forma; denominationem siquidẽ, ac determinationem cuiusque rei fieri par est a forma; sic etiam unio, & coexistentia elementorum, quam vocamus Mistionem, est nexus substantialis, vnde mistum pullulat, quod est de genere substantiæ: sic unio, & copulatio formæ substantialis cum materia in uniuersum, dum primum fit, generatio nũcupatur, quæ reducitur ad coordinationem substantiæ. Sic preßius Aristoteles generationem,* de resp. c. 7.
B *& ortum animatorum (qui ad genus substantiæ reduci debet non minus quam generatio simplex in communi) definit esse primam participationem animæ uegetatricis cum calore; Cur ergo unio, & multo magis coexistentia, cuius eßse non est in fieri, ut unionis, sed permanens; cur inquã coexistentia, siue consortiũ, uel etiã permãsio animæ cum corpore non debeat esse substantiale quiddam, & substantiæ productiuum; cur item Vita, quæ ex ista vnione pullulat, quæue talis coexistentia, siue per-*
C *mansio, aut consortium animæ cum corpore dicitur esse, substantia non sit, sed quoddam accidens, nulla ratio est, quæ doceat satis.*

Recte definitam fuisse Vitã generatim. Cap. XI.

Ed & obstant non parum Logici asserentes perperam definitam fuisse superius Vitam generatim, dum diximus eam nihil aliud eßse nisi Naturalem, & adæquatam animæ participationem,

tionem, siue physicam permansionem animæ cum corpore secundum se ad eam propenso; seu etiam naturalem coexistentiam, vel commercium, aut consortium naturale animæ, & corporis ex se ad talem animam propensionem habentis; hanc autem definiendi rationem multis nominibus improbant, & primo quia in definitionibus vti non liceat particula coniunctiua, &; neque disiunctiua, siue, aut, vel, & similibus: deinde quia in definitionibus superfluum sit ponere multas voces idem significantes, vt coexistentia, consortium, commercium, & id generis; nam hoc vel Aristoteli est frustra repetere: Tertio quia vnius rei vna semper, eademque, & sub ijsdem verbis omnino afferrri debeat definitio, non varijs modis, vti nos fecisse videmur definientes Vitam generatim esse naturalem, & adæquatam animæ participationem mox uero naturalem coexistentiam, uel commercium animæ cum corpore: Quarto, & postremo quoniam Aristoteles damnat hoc genus definitionis apertissime reprehendens antiquiores, quibus definire placuit Vitam esse copulam animæ, & corporis; vel compositionem, aut coniunctionem animæ cum corpore. Ceterum hæc non satis firma sunt argumenta, quæ nos a proposita in superioribus opinione dimoueant; quod enim primum affertur in definitionibus non habere locum particulam coniunctiuam, &; neque disiunctiuam, aut, vel, siue, ac id generis, tenue satis est; nanque in definitionibus, in quibus differentiæ assumptæ subordinantur adinuicem, tanquam communiores,

Marginal notes: 7.meta. t.43. — 8.meta.t.16.

A B C

&

A & minus communes, id quidem verum existit: at vbi differentiæ sint disparatæ, nulloque modo inuicem subordinatæ, tunc hæ recte possunt aut copulari per notam coniunctiuam, aut seiungi per disiunctiuas; ita enim vel Aristoteles definit tum Naturam esse principium 2.phy.t.3. aliquod, & caussam mouendi, & quiescendi in eo, in quo est primum, per se, & non secundum accidens: Animam vero esse principium, quo viuimus, & sen- 2.de an.t.24. timus, & mouemur loco, & intelligimus primo: tum B caussam effectricem esse id, vnde primum principium 2.phy.t.29. mutationis, aut quietis: sic Propositionem esse oratio- 1.Priorum. nem affirmatiuam, vel negatiuam alicuius de aliquo: item Appetibile esse bonum, aut apparens bonum: pa- 3.de an.t.51. riter Vtile esse præsentium bonorum cōseruationem, aut 1.rhet.ad Alex. cap.1. absentium comparationem, aut malorum stantium propulsationem, aut futurerum incommodorum inhibitionem; ne alias plurimas huiusmodi definitiones ex Aristotele adducam, quas in eius operibus quilibet ex C se videre potest quamfacillime. Quod autem secundo loco afferebatur, superfluum esse in definitionibus rerum ponere multas voces idem significantes, falsum est absolute; nanque definitionis perfectio in eo cōstituta quum sit, vt notificet occultam definiti naturam, sane quanto clarior extiterit, tanto perfectior est iudicanda, vt alibi 1.Poster.t.22. nos docuit Aristoteles, verum quoniam sæpe contingit, ob egestatem linguæ, in definitionibus vtendum esse vocibus non adeo perspicuis, & vsitatis, tunc ad maiorem claritatem synonimis, & repetitionibus parcere non de-

bemus, vel Aristotele magistro, qui vtroque isto defi- A
2.phy t.3. niendi genere vsus est, primo quidem definiens Naturã esse principium, & caussam motus, & reliqua; deinde
1.Poster.t.5. vero definiens Demonstrationem inquiens, Demonstrationem vero dico syllogismum scientialem, scientialem autem dico, secundum quem, eo quod habemus ipsum, scimus: secus si voces proprias habuerimus, non licet vti
7. meta t.42. repetitionibus, vt ait Aristoteles. Quod tertio loco affertur, eandem naturam semper definiendam esse ijsdem vocibus, leue est quoque; variare nanque possumus ad B libitum verba in eadem re definienda, dummodo per ea semper eandem essentiam significemus; ita enim Aristo-
2. de an.t.4. teles animam definit primum esse substantiam, siue formam corporis naturalis potentia vitam habentis; dein-
2.de an.t.6. de vero esse actum primum corporis naturalis potentia vitam habentis; tertio esse actum primum corporis na-
2.de an.t.7. turalis instrumentalis; nec errauit, quoniam eodem au-
2. de an.t.6. tore corpus instrumentale idem est omnino, ac corpus po-
2.de an.t.24.25. tentia vitam habens; & actus primus idem est ac sub- C stantia sicuti forma. Quod postremo dicitur Aristotelem damnasse hoc genus definitionis, nobis quidquam non officit; nam reprehendens Aristoteles Antiquos definientes vitam esse copulam animæ, & corporis; siue compositionem, aut coniunctionem animæ cum corpore; iure ipsorum placita damnat, qui vitæ naturam constitutã esse arbitrarentur in prima illa vnione animæ cum cor-
de respir.c.7. pore, quam recte alibi dixit Aristoteles esse ortum, & generationem animatorum, non illorum vitam: Nos autem

A autem supra hoc etiam vitio vertimus Scaligero existimantes vitam non esse primam unionem, coniunctionemue animæ cum corpore; sed post hanc associationem id, quod permanentiam, societatem, & coexistentiam vocamus animæ, & corporis una copulatorum: Nisi etiam dicamus (quod textui magis congruum est) Aristotelem Antiquos reprehendere, nō quia simpliciter definiuerint vitam esse copulationem, aut coniunctionem, compositionemue animæ cum corpore; sed quia existi- 8.meta.t.16.
B mauerint caussam, ob quam ex anima, & corpore fiat unum per se, esse ipsam participationem, siue meram coniunctionem vtriusque naturæ adinuicem; nam sic omnia coniuncta essent unum per se; quod est falsum: sed ratio, propter quam ex anima, & corpore fiat unum per se, non est alia, nisi quoniam alterum ex his est ut materia, & omnino in potentia; alterum uero ut forma, & actus; quod etiam alibi obseruauerat idem Aristoteles. Vacat ergo reprehensione definitio uitæ generatim 2.de an.t.7.
C superiori libro promulgata.

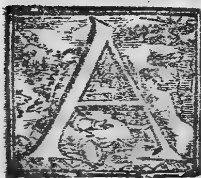
Vitam iure definiri coexistentiam animæ, & corporis. Cap. XII.

VERUM & Philosophi acrius eandem petunt definitionem dicētes male definiri uitam generatim esse coexistentiam animæ, & corporis; quoniam existentia diuersum quiddam est ab essentia; uita uero ex Aristotele essentia est: Quæ tamen 2.de an.t.37.

obiectio etiam tolli potest eo quia si conferatur existentia cum essentia eiusdem rei, tunc sane cōtingit eas re ab inuicem differre; nihil tamen prohibet existentiā vnius rei complere essentiā alterius; ita existentia animæ, & corporis differt ab essentia vtriusq; seorsum considerati; at coexistentia utriusque simul constituit essentiam uiuentis, quod est tertium quiddā, saltē ratione diuersum ab illis etiam iunctim consideratis. Præterea longe aliud est existentia simplex unius rei a coexistentia multarū; quoniam simplex existentia est illud esse cōmune indifferenter conueniens vnicuiq; Enti; coexistentia vero est peculiare esse illud, quod appellatur essentia, species quædam constituta ex habitudine essentiali diuersarū rerū, ex quarum coniunctione tertium resultat: sic vita dū definitur esse coexistentia animæ, & corporis, nihil aliud esse dicitur, quā intrinseca, & essentialis habitudo, quæ intercedit inter animam, & corpus; hæc autem habitudo non est existentia animæ, aut corporis; sed essentia viuentis ex anima, & corpore constituti. A B C

Vitæ sublunaris definitionem bene colligi ex definitione mortis. Cap. XIII.

MPLIVS in eo etiam non parum defecisse, & ab Aristotelis præceptis discessisse videmur, qui aperte admonet nullam definitionem demonstrari posse de suo definito per definitionem contrarij, tanquam per medium; propterea quod in huiusmodi

2. Poster. t. 6.

A di syllogismo ex necessitate contingat principium petere: dum ex eo quod mors definiatur esse priuatio consortij naturalis animæ materialis, & corporis elementaris, ob defectum caloris innati; definiendam esse iudicauimus Vitam sublunarē illi oppositā esse naturalem coexistentiam, seu naturale consortium animæ materialis in corpore elementari, mediante calore natiuo: At uero ista dubitatio eius non est vigoris, quæ a nobis dilui nequeat; loco etenim citato Arist. celebrem suo tempore Quæ-
B stionem, vtrū definitio de definito demonstrari valeat aliqua ratione, probabilibus tractat argumentis; quorum pleraque sunt, quæ necessario nō concludunt, & ab Aristotele disputādi gratia solummodo in medium afferuntur: inter quæ illud est sane, quod nobis in præsentia obijcitur; quæ omnia satis apparent ex ipsomet Aristotele tum paullo infra, posteaquam probabiliter ostēderat definitionem de definito nulla ratione demonstrari posse, asserente iterum considerandum esse quid in supe- 2.Post t.8.
C rioribus dictū sit bene, & quid nō bene; tum quoque alibi proponente argumentorum loca, dum ait, si sit contrarij definitio manifesta, & quæ propositi definitio manifesta erit; Qui quidem locus veritatem habet non solum in proprie contrarijs, verum etiam in priuatiue oppositis, vti se se habent ad inuicem Vita, & mors; & hoc ipsum ex eiusdem Aristotelis testimonio. 7. top.loc. 24.

Recte igitur ex eo, quod manifestum est mortem esse priuationem naturalis consortij animæ materialis cum corpore elementari, ob defectum caloris innati, collige-

mus

mus in superioribus Vitam sublunarem definiendam esse naturale consortium, siue coexistentiam physicam animæ materialis, & corporis elementaris, mediante calore natiuo. A

Vitam sublunarem non esse de necessitate semper in negotio, sed aliquãdo feriaria quacũque operatione. Cap. XIV.

RÆTEREA & in eo ab Aristotele nõ parum dissentire videmur, quod agentes de proprietatibus Vitæ sublunaris, constituere non dubitauimus eam non semper esse in actu secundo, sed ob commercium materiei, necessario laboriosam habere diuturnam quamlibet operationem, & iccirco indigere aliqua requie; atque etiam ab opere sæpe auocari ad ocium; nanque in oppositum Aristoteles alicubi scribere videtur alimentum conseruare substantiam cuiusque viuentis sublunaris; quorum vnumquodque propterea eousque est, quousque alitur: Idipsum asserendum est quoque de augumentatione toto eo temporis tractu, quo viuentia nostratia crescunt: nã tunc in eis ex Aristotele augumẽtatio, & nutritio, non re, sed ratione differunt: Adde quoque apud eundem autorem legi mentem humanam, siue intellectũ possibilem nuncupatum semper esse in negotio; nam Intellectus iste, vt ait Aristoteles, non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit B

2. de an. t. 47.

C

2. de an. t. 41.

3. de an. t. 20.

tellig it

A telligit; ergo ſemper intelligit; quocirca Vita ſublunaris nunquam non eſt in actu ſecundo: Ceterum intimius rem perpendēti lōge aliter de Ariſtotelis mente in propoſito ſentiendum videbitur; nam in vniuerſum vitam ſublunarem poſſe, ac debere ſemper eſſe in actu ſecundo bifariam intelligi poteſt, vel quod operetur in omni differentia temporis cathegorematice, ita ut omni tempore aliquid agat, aut agere valeat, ſumendo tempus coniunctim; vel quod operetur in omni differentia temporis B poris ſyncathegorematice, vt aiunt, nempe quod non detur vlla temporis differentia, in qua talis Vita quidpiam non moliatur; primus quidem ſenſus verus eſt; nā nulla eſt differentia temporis, in qua Vita ſublunaris nō poſſit ſuas operationes obire, ſi non impediatur; & ita in omni tempore operari dicitur; & in hoc ſenſu intelligendæ ſunt allatæ autoritates ex Ariſtotele: At uero ſecūdus ſenſus falſus eſt ob rationes adductas in ſuperioribus; quibus non leuiter fauet idem Ariſtoteles inquiēs 3. de an t. 16. &
C tum Intellectum hominis in hac vita non ſemper intelligere, ob materiæ commercium; tum vegetabilia viuere ſemper quouſque habeant potentiam ſeſe alendi, & 2. meta. t. 51. 2. de an. t. 14.
creſcendi, non quouſque actu aluntur, & creſcunt; tum demum ſemina plantarum, & animalium, atque oua fecunda, & infecunda viuere; quæ tamen ex ſe non ali, neque augeri, neque aliam vitæ operationem edere certum eſt. Vlterius quod primo loco affertur de nutritione, & augumento apud Ariſtotelem, ab eo rudiori formula, & non exacta Minerua pronunciatum fuiſ- 2. de gen. an. cap 3.4. 2. de an. t. 50.

ſe,

se, idem mox admonet apertissime; quamquam de hac A
re fusius a nobis pertractandū sit in Opere De Iis, qui
diu sine alimēto viuunt. *Non abre igitur inter cōditiones Vitæ sublunaris eam posuimus dicentes Vitam huiusmodi haud semper esse in actu secundo, sed a diuturna quauis operatione defatigatam quietis necessario indigere.*

Vtrum generare sibi simile secundum speciem sit operatio propria Vitæ vegetalis. Cap. XV. B

ED & in eo non parum deliquisse alicui fortasse videri poterimus, dum in antehabitis constituimus ipsum, quod est Generare sibi simile, esse operationem propriam Vitæ vegetalis; quum illud ex Aristotele sit apertissimum, immo & certo experimento quotidie comprobatum, ignem ex ligno, & quouis alio combustibili ignem gignere; ac sigillatim vnumquodque agens naturale vbique sui similis generationē C
admoliri; sic aqua vapores, & aerem in aquam uertit; & vicissim aer aquam, & ignem in aerem vertit, vbi aer aquam, & ignem uirtute superauerit. Dubitatio sane non parui ponderis; quam tamen etiam dissoluet qui exactius rei naturam contemplatus fuerit: nam dum ignis lignum comburit, uel quoduis aliud corpus, profecto in tali actione ignis non producit nouum ignem in eadem specie numero diuersum a seipso; sed conuertit

mate-

A materiam combustibilem in sui ipsius naturã propriam eo fere modo, quo animalia, viuentiaque sublunaria per nutritionem conuertere dicuntur alimentum in sui substantiam; & iccirco ignis proportione quadam metaphorica vulgo, & Aristoteli quandoque dici consueuit nutriri rebus combustibilibus; quemadmodum reuera nostratia viuentia nutriuntur alimento, illud conuertendo in sui substantiam: Immo etiam sicuti viuentia ex conuersione alimentorum in sui naturam hoc sortiuntur, vt alantur, & sæpenumero augeantur; ita plane ignis vertens combustibilia in sui substantiam dicitur idem numero præexistens ignis adaugeri, non autem nouum ignem procreare diuersum numero ab agente; quocirca non ab re animaduertit alicubi Aristoteles ignem crescere quousque fuerit combustibile, non autem in combustibili, aut ex eo nouum indiuiduum ignis diuersum a seipso in numero solum generare: quamobrẽ vel apud Aristotelem actio ista ignis similis est potius nutritioni, & augumentationi viuentium, quam propagationi sobolis; quamuis neque vera nutritio sit, neque vera augumentatio; tum quia non fit per contraria loca, siue secundum omnes dimensiones, seu quoque in singulis particulis etiam minimis eius, quod alitur, & augetur quod proprium esse veræ nutritionis, verique augumenti non semel docuit Aristoteles; tum etiam quia finis, quo ignis transmutat combustibile in sui naturam, non est vt diutius conseruetur; qui est finis veræ nutritionis; neque vt acquirat iustam quantitatem ad hoc

(B and C are marginal section letters.)

3. sec. probl. 5. 25.
de long & breu. vit. c. 3.
2. de an. t. 41.
1. de gen t. 29.
2. de an t. 40. 41. &
1. mag mor. c. 5.
2. de an. t. 14.
1 de gen t. 35. & sequent.
2. de an t. 47.

ut propria munia obire valeat, qui est finis veri augumenti; sed solum ut corrumpat, destruatque rem illam, a qua impediri consueuit ne sursum euolaret ad suum locum naturalem sub concauo Lunæ immediate; qua de re fusius supra, & alibi: tum demum quia ignis non permanet idem ullo tempore, sed continue fit nouus ex combustibili; quum oporteat quod alitur, & augetur, idem permanere toto tēpore, quo alitur, & augetur quæ omnia satis constant ex Aristotele. Quod autem allatū est de igne, idē prorsus intelligendum esse arbitramur de ceteris inanimatis; sic etenim aqua ubi fuerit potentior, aerem in sui naturam conuertere potest, & eo adaugeri; nouam autem aquam a seipsa numero diuersam in eandem specie producere non potest: sic aer potentior ex aduerso aquam, vel ignem in sui naturam transmutare valet, & utroque illo suo modo augumentari; nouum tamen aerem a seipso numero discretum generare non valet: sic in summa cuncta naturalia efficientia, quæ anima, vitaque priuantur, actione sua possunt quidem materias, in quas agunt, conuertere in suam cuiusque naturam; sed nouum indiuiduum in eadem specie ab efficiente numero discretum procreare non possunt; atque in hoc differunt ab agentibus vegetali anima, vitaque pollentibus; huius enim animæ beneficio viuentia subcælestia possunt non solum materiam, in quam agunt, in sui ipsorum naturam undequaque conuertere; & ideo nutriri, & crescere; atque hoc longe meliori modo, ac fine, quam faciant inanimata; hoc est, intrinsecus, & secundum

2. meteor. c. 2.
2. de gen. t. 35.

A B C

A cundum omnem dimensionem, seu penes unamquamque ipsorum particulam, & ut diutius conseruentur in esse, & ut acquirant debitam magnitudinem pro actionibus rite obeundis; quum uitam non habentia nutriantur, & crescant extrinsecus tantummodo per iuxtapositionem nouae materiae ad praeexistentem, seu pure metaphorice, ad hoc ut destruant id, quod sibi aduersatur aliqua ratione: sed ad nonuiuentium differentiam possunt ulterius animata sublunaria in virtute animae B uegetalis generare nouum indiuiduum in eadem specie solo numero diuersum a seipsis. Ceterum objiciet quis ex Aristotele ignem non solum ex combustibili adaugeri, sed etiam in eo nouum ignem generare: nanque ait Aristoteles si ad ignem praeexistentem adiungantur ligna, tunc quidem ignem ea conuertendo in sui naturam, suo modo augumentari, ac nutriri; at si vicißim ligna igne apposito accendantur, ijsque accensis ignis ab eis subtrahatur, tūc nouum ignem generari, ut dum C accensa candela nouam, & quouis alio modo extinctam accendit: Atuero neque insolubilis est haec difficultas, licet ingeniosa; nam generationis quum sint multa genera, ut alias abunde ostendimus; est nanque generatio, qua ab agente fit nouum indiuiduum efficienti simile secundum speciem; & haec est propria viuentium, ut ait Aristoteles; est autem, praeter hanc, generatio absolute rei nouae ab agente alterius generis, quae conuenit etiam efficientibus inanimatis; tunc ubi ligna non ad praeexistentem ignem adiungantur, sed ipsa prae-

1. de gen. t. 39.

de ort. an. hu.

2. de an. t. 34.

existentia quopiam sibi apposito extrinsecus accendantur, fit quidem non augumentum veteris, sed noui ignis generatio; nam si accendantur ab agente, quod non sit ignis, nempe a velociori motu, qui apud Aristotelem atterendo aerem aptus est ignire lapides, & ligna; quare sæpe contigit sagittas ab arcu emissas propter velocitatem motus ita igniri, vt mucrones plumbei liquescant; tunc fit quidē exortus noui ignis, sed hoc non est generare sibi simile in specie, quo de agimus, differunt enim genere abinuicem motus generans, & ignis a motu genitus: At vero si candelæ extinctæ, aut lignis, aut cuiuis alteri combustibili supponatur candela accensa, cuius flamma lignorum struem accendat, & alia combustibilia, iisque accensis candela statim extrahatur, videbitur quidem ab igne candelæ nouus ignis in ligno, & alio combustibili generari, sed res aliter se habet; nam flamma candelæ conuertens ligna sibi propinqua in sui naturam fit grandior, & augetur; licet postea maior flamma in candela, & lignis simul ardens, detracta candela partiatur in duas ad subiectæ materiæ disiunctionem, qui est alter modus generationis nouæ rei; quo sane modo multiplicari contingit etiam omnia inanimata, per accidens nimirum, ad partitionem subiecti: Aristoteles ergo allegato loco nobis non aduersatur inquiens vbi ligna accenduntur generari nouum ignem; quoniam reuera loquitur de accensione ab agente æquiuoco, vel si ab vniuoco, igne scilicet apposito, satis constat in tali accensione ignem præ-

2 cæl. t. 42 & 1 meteo. c. 4

A

B

C

existentem

A existentem augeri conuertendo ligna in sui naturam, non nouũ generare; licet postea ille auctus ignis ad partitionem subiectæ materiæ multiplicatus hoc habeat, ut generationem subeat secundum partem; quæ generatio non est animatorum propria, qua de agimus; sed cõmunis quoque rebus inanimatis; nam lapis vnus, si secetur medius, fiet geminus, ac duplex lapis: Immo & ita multiplicari ad subiecti partitionẽ proprie generare non est, sed potius generari; quoniam quæ hoc modo multiplicantur, non agunt uere, sed patiuntur; diuiditur B enim vnum in multa; sed animata generant reuera sibi simile indiuiduum in specie, & illud generando agunt: Actio igitur generandi nouum indiuiduum efficienti simile secundũ speciem propria est animatorum sublunarium; nullo modo communis agentibus inanimatis.

Sed augetur difficultas ob ea, quæ alibi constituimus, nimirum animata sublunaria, & potissimum plantas, & animalia bruta, adde quoque hominem C quoad partes animæ ratione caretes, generare nouũ indiuiduũ sibi simile in specie, dum emittitur semen prolificũ, anima generãtis, seu masculi diuisa per accidẽs, & multiplicata ad partitionem subiecti; quippe masculi officium est generare, ac mediante semine: si ergo talis generandi modus communis est etiam inanimatis, vt nuper vidimus, clarum satis est operationem generãdi nouum indiuiduum in eadem specie non conuenire solis viuentibus, sed etiam inanimatis; atque ideo non esse propriam functionem Vitæ vegetalis: Ardua quidẽ oppo-

de ort.an.hu.

oppositio, quam tamen ita diluas; nanque verum est in A
viuentibus sublunaribus generationem noui indiuidui in eadem specie fieri per segregationem seminis prolifici, anima parentis multiplicata ad partitionem subiecti corporis; at uero actio generandi proprie competit non ei, quod partitur; nam hoc patitur ea ratione, qua partitur; sed actio generandi uere conuenit ei, quod segregat, & semen emittit, ipsumque a corpore seiungit; nam hoc est agere; quum itaque agens illud, quod semen emittit, ipsumque a reliquo corpore segregat, sit viuens, quod suo B
motu, suaque vi a se proprium semẽ excutit; iccirco viuens illud est, quod interuentu seminis generat sibi simile indiuiduum in eadem specie: Quod si alio modo contingat ab externo agente, atque alienæ naturæ uiuentis corpus diuidi, & ad eius partitionem ipsius anima multiplicata fieri nouum indiuduum, vt in partitione lumbrici, cuius vtraque pars seorsum sanetur, & in duplex insectum viuat; sicut etiam in diuisione rami a trunco arboris; tunc certe generans non erit arbos, aut C
lumbricus, sed id, quod vtriusque corpus diuisit; quod sane id efficiendo non dicitur genuisse quid sibi simile in specie; nam gladius, uel homo, uel quoduis aliud separans ramum a trunco, aut lumbricum in duas partes, non est eiusdem speciei cum lumbrico, & arbore nuper in esse constitutis: At uero in ista productione idem euenire dicendum, quod euenit in generationibus spontinis, in quibus fit aliquid ex putri materia; quod etenim sic oritur fit ab æquiuoco agẽte, ac dissimilis naturæ, quod-

cunque

A cunque sit illud, quod primum mouit: Et sane in animã non habẽtibus id cõtingit vt noua indiuidua semper efficiantur ab æquiuoco agente, diuidente vnum in plura; nunquam ab uniuoco; quum inanima non habeant uim separandi, aut mouendi se se, nisi passiuam; & propterea inanimata non generant quid sibi simile in specie a seipsis numero diuersum; ignis enim potest quidem proximum combustibile in sui naturam conuertere, atque illius accessu adaugeri; sed auctus ignis a seipso in B multos ignes numero diuersos diuidi non potest; bene ab extrinseco, et æquiuoco agẽte scinditur in plures partes, vnaque flãma fit multiplex ad subiecti fomitis partitionem; in quo casu nouum ignem generat (si hæc veteris partitio noui ignis generatio dicenda est) non uetus ignis, qui partitur, ac ideo patitur, sed agens externum, & æquiuocum, quod materiam ignitam diuidit: Quare generat semper nouum indiuiduum id, quod mouet, ac diuidit; quod quidem in uiuentibus & vniuocum esse C potest, vt dum ipsa a seipsis prolificum semen excutiunt, in quo actu generant nouum indiuiduum eiusdem speciei, ut alibi fusius demonstrauimus; & æquiuocum, vt dum plantæ, uel insecta ab externo, ac dissimili agẽte secantur in partes, quarum vnaquæque seorsum postea viuit; in qua diuisione generatur quidem nouum indiuiduum, sed ab agente alterius speciei; non enim proprie generant plantæ, & animalia, nisi dum semen prolificum emittunt; alias nõ generant, quia solummodo patiuntur; generare autem est agere; agit autem, & gene- de ort. an. hu.

generat id, quod mouet, ac separat: quod in anima carentibus est semper æquiuocum, & externum agens: Quocirca inanimata non generant quid sibi simile; sed ubi quidquam a seipsis diuersum generant, semper diuersæ speciei indiuiduum generant, nunquam solo numero dissitum procreant; aut enim seipsa more suo augēt, conuertendo patiens in sui substantiam; aut generant indiuiduum in alia specie, diuidendo patiens alienæ naturæ in plures partes; ipsa uero seipsa nullo modo in partes diuidere possunt. Ita ergo satis constare puto actionem generandi nouum indiuiduum simile secundum speciem efficienti, siue ab eo solo numero diuersum, esse propriam Vitæ uegetalis, non item communem inanimatis. A B

Generationem, quæ est productio substantiæ, secundum se tempore admetiri, nec momento absolui posse. Cap. XVI.

C

NSVPER *autem in eo Clarissimos uiros aduersantes habemus, quod supra constituimus Generationem substātiæ, seclusa præuia subiecti dispositione ad formam, non absolui momento, sed esse motum in tempore, atque continuum, siue successiuum: urgēt autē primo quia Generatio est motus a non esse ad esse, ac omnino inter contradictoria, ut docet nos Arist. ceterum, eodem autore, inter ea, quæ contradictorie opponuntur*

5. phy. t. 7.

A ponuntur, nihil est medium; quare inter generationis terminos non poterit esse tẽpus intermedium; atque ideo generatio debet esse momentanea, non temporaria. Addunt etiam, si generatio fieret in tempore, ac esset motus successiuus, plane in generatione semper illud eueniret, vt subiectum quoad aliquam sui partem primo, deinde quoad alias successione quadam nouam formam indueret; siue sequeretur vnam formæ partem primo in certa subiecti parte, deinde alias in alijs itidem subiecti B partibus procreari; quorum primum repugnat Aristoteli scribenti esse inconueniens existimare in re subiecta transmutationi accipi posse principium rei, siue magnitudinis, hoc est, vnã partẽ, quæ prima omnium transmutetur; tanquam mutatio nequeat esse momentanea: secundum uero aperte refragatur rationi, ac naturæ rei, qua certum est generationem nil esse aliud, quam nouæ formæ productionem; quum autem forma substantialis sit quidpiam indiuisibile, sane partes non habet; quum C itaque sit expers; haud potest nisi tota simul procreari; & iccirco generatio non tempore, sed momento absoluetur. Subdunt quoque, si vlla mutatio est, quæ momentanea sit, ac tempore non metiatur, ea proculdubio erit generatio; ceterum vel ex Aristotele, scißio lapidis ab enascente caprifico, & excauatio lapidis ab vltima gutta, fit tota simul: nec dici potest dimidium guttæ in dimidio tempore dimidiam foueã in lapide fecisse: Quin & aquæ partes omnes vna congelantur, non alia post aliam; & lumen subito cunctas diaphani partes æque

Post. t. 5. & 4. meta. t. 27.

1. phy. t. 23.

8. phy. t. 23.

illustrat in instanti, non vnam post aliam in tempore; A
quare multo magis de forma substantiali hoc est asserendum, quod omnes eius partes vna gignantur in momento, non successiue vna post aliam in tempore; atque ita generationem tempore non admetiri, sed absolui totam in momento.
5.phy. t.9. *Addunt Aristotelem negare generationem esse motum, ac proinde illam tempore non admetiri; quum tempus sit mensura motus proprie dicti. Hæc potissima sunt hac in re illustrium Doctorum fundamenta; quibus tamen non obstãtibus ab opposita opi-* B
nione discedendum non arbitror: Quod enim primum obycitur, trifariam tolli potest; vno quidem modo considerando qua ratione dicat Aristoteles generationē fieri inter contradictoria; nam generatio accipi potest tum absolute, siue in genere; atque ita eam esse mutationem inter contradictoria monet Aristoteles: tum quoque in particulari, siue in specie, vel etiam quatenus reducitur ad actum in hac, aut illa materia; & ita non est mutatio inter contradictoria, sed inter contraria, siue C
inter priuationem, & formam; quod cumulatissime de-
1.phy. passim. *monstrat quandoque Aristoteles; quum ergo inter huiusmodi contraria transitus fiat in tempore medio, non autem in momẽto; propterea fit vt generatio speciatim, quæ nihil aliud est, quam transitus a priuatione ad formam, sit mutatio temporaria, non autem momẽtanea: Hunc solutionis modum aperte nos edocet Aristoteles,*
Cap. de Qualit. *dum in Prædicamentis ait Disciplinam, siue scientiam generatim acceptam esse de Coordinatione Ad aliquid,*

at

A at singulam disciplinæ, scientiæque speciem esse de Cathegoria Qualitatis; Recte igitur dicere potuimus generationem in vniuersum esse motum inter contradictoria, singulam vero speciem generationis esse motum inter contraria, vt pote inter formam menstrui, & animam. Alia vero ratione tollitur hic nodus, concedendo generationem esse absolute motum inter contradictoria, sed animaduertendo Aristotelem contradictorijs non omnino medium negare; negat nanque ipsis illud

B medium solummodo, quod concedit contrarijs mediatis; hoc autem est medium eiusdem generis cum extremis, vt in genere tangibilium inter calidum, & frigidum mediam ponimus tepiditatem; & in genere coloris inter album, & nigrum ceteros colores: hoc tamen non tollit quominus inter contradictoria possit esse quid medium, quod pertineat ad aliud Prædicamentum ab eo, ad quod reducuntur extrema: Secus enim & qui generationem arbitrantur esse momentaneam, nisi ve-

Præd c. de op. 11. meta.t.vi.

C lint contradictoria eodem momento simul iuncta in eodem subiecto reperiri, confiteri coguntur in generatione terminos esse quidem contradictorios, inter quos tamen momentum mediat, quo materia transit de priuatione ad formam, siue quo subiectum transit de non esse hoc ad esse hoc: si ergo inter contradictoria in genere substantiæ mediare potest quidquam alterius cathegoriæ, vti momentum, quod reducitur ad Quantitatis Coordinationem, veluti terminus temporis; cur inter generationis terminos haud poterit mediare tempus?

est enim tempus in serie Quanti, & generationis termini ad substantiæ Prædicamentum pertinent: Sed addo vlterius inter cõtradictoria mediare posse quidpiam eiusdem Prædicamenti, ac sufficere ne medium coniineatur sub genere proximo extremorũ; Quis etenim ambigat subiectum, ac terminos generationis, immo & ipsammet generationẽ pertinere ad cathegoriam substantiæ? certum est aũt inter generationis terminos mediare non solum subiectum, quod transit de vno in alterum extremorum; sed ipsammet quoque generationem, quæ mutatio est, siue progressus subiecti ab vno ad alterum extremũ; nam & Aristoteles alicubi fatetur apertissime generationẽ esse quid medium inter esse, & non esse; & quod fit, inter existens, & non existens. Ita ergo contradictorie oppositis sufficit non habere mediũ eiusdem generis proximi, seu eiusdem naturæ, atque congeneum; quod aperte satis nobis innuit Aristoteles alicubi definiens contradictionem esse oppositionem, cuius non est medium secundũ seipsam, hoc est, congeneum, & eiusdẽ naturæ, quale iampridem, & alibi concesserat contrarijs quibusdam, non cuius non est medium absolute, vt male sumitur in argumento; ex eo itaque, quod generatio sit motus inter contradictoria, collígi non potest eam non in tempore fieri; quum tempus diuersam admodum naturam obtineat a terminis generationis.

2. meta. t. 7.

a Poster. t. 5.

Postpræd. c. de oppos. 11. meta. c. vlt.

Tertio dicimus generationis terminos, quomodocũq; appelletur, siue priuatio & forma, siue nõ esse & esse, cõsiderari posse bifariam, nẽpe aut secũdum totũ, aut secundũ

sui

A *sui partes; forma enim (hoc ipsum puta de priuatione, priuatio siquidem reuera est forma, vt passim docet Aristoteles, prout scilicet forma prior est priuatio posterioris) licet in abstracto, siue solitarie sumpta, & secundum se non habeat partes quantitatiuas, sitque indiuisibilis; si tamen consideretur prout est in materia, quod aiunt in concreto, quia materiæ quantitatem habenti coextēsa est, hac ratione per accidēs, siue ad subiecti partitionem partes habere, ac diuisibilis esse dicitur: Addo etiā* B *formas elementorum, mistorumque anima carentium, præter allatas, obtinere quoque secundum se, ac propria ratione partes formales, hoc est, diuersos gradus essentiæ secūdū magis, & minus, ac penes multiplicē proportionē in mistione; qui sane gradus partium vicem gerunt; forma nanque misti anima carentis temperamentum est, vt docet Aristoteles alicubi adnotans Empedoclem ab ipsa veritate ductum conferi substantiam, atque rerum naturā esse formam, vt quum definiens Os asserit* C *non esse vnum elementum, non duo, non tria, non omnia; sed mistionis elementorum rationem; est autem ratio mistionis elementorum proprie id, quod appellamus tēperamentum; quum ex eodem Aristotele satis constet elementorum formas esse quatuor prima contraria sensibilia, tum passim alibi; tum præcipue vbi scribit primam qualitatem esse maxime propriam substantiæ differentiam; seu etiam differentiam, quæ secundum substantiam eo modo, quo esse absque angulis dicitur esse differentia circuli; est autem hæc circuli forma specifica*

2. phy t. 15.
4. meta. t. 4.
5. meta. t. 18.
1. de par. c. 1.
5 de an. t. 19.
1. 1 meta t. penult.
5 phy. t. 18.

cifica: Habent ergo termini generationis aliqua ratione partes, quo nomine considerari possunt quoad sui totum, & quoad sui partes; si accipiantur secũdum totum, cõtradictorie inuicem opponũtur, uti dicitur in argumẽto; sin autem considerẽtur habita ratione partium, non sunt inuicem contradictorij; quippe nulla est ratio, quare primum esse priuationis opponatur potius primo non esse ipsius, aut secundo, quam ceteris; nec ratio est cur primum non esse formæ contradictorium sit huic esse formæ magis, quam alteri; licet totum esse, totumque non esse utriusque inuicẽ contradictoria sint: Ceterum generatio Aristoteli dicitur motus inter contradictoria, respiciendo terminos eius quoad sui totum, non habita ratione partium; at dum generatio ad actum reducitur, necessario respicit partes suorum terminorum; quare fit inter contradictoria, non prout contradictoria sunt: Haud enim (ut aiunt) primum non esse priuationis contradictorium est primo esse formæ; nam simul sunt; contradictoria uero nullo prorsum modo simul esse queunt: Addo ex Aristotele contradictionem esse oppositionem eiusdẽ de eodem non æquiuoce; quum itaque priuatio, & forma idem penitus non sint; sane ipsum non esse priuationis haud opponetur contradictorie ipsi esse formæ; sed huic tantum sic opponetur ipsum non esse formæ; at hoc est illud, quod uocatur esse priuationis: non ergo primũ non esse priuationis opponitur primo esse formæ; immo idem reipsa sunt; quare nec opponetur secundo, aut alteri cuiuis esse formæ posteriori; quoniam primum esse formæ

(A, B, C in right margin; marginal notes: 5. phy. t. 7.; 1. periher. c. 4.)

A *formæ congeneum est posterioribus, non illis contradictorie oppositum. Id quod inde quoque constare potest, quia inter primum esse formæ, siue inter primum non esse priuationis, & ultimum eße formæ, media sunt tũ omnia non esse priuationis sequentia primum, tum etiam omnia esse formæ antecedentia vltimũ; sed inter opposita contradictorie nihil mediat eiusdem naturæ cum extremis: Ex eo itaque, quod primum non esse priuationis, & primum esse formæ inuicem contradictorie non oppo-*
B *nuntur, sed sunt vnum, & idem quantum ad rem, certo iam constat inter hæc non dari transitum, nec generationem contineri, quæ transitus est inter contradictoria: Erit ergo generatio progressus a primo non esse formæ ad vltimum esse ipsius, siue a primo esse priuationis ad vltimum non esse illius, per media intercedentia: quumque ista media latitudinem habeant, & ordinem essentialem adinuicem secundum prius & posterius; propterea fit ut generatio momento fieri nequeat; sed sit motus*
C *in tempore, quo mobile in primis assequatur primum esse formæ, postea gradatim media omnia intercedentia vsque ad extremum; simulque proportione quadam generatio dici potest quidam progressus a primo non esse formæ per media eiusdem esse ad vltimum esse ipsius, siue a primo esse priuationis per media eiusdem non esse ad vltimum non eße ipsius; idem enim reuera est esse formæ, & non esse priuationis: Quo fit ut a primo non esse priuationis ad primum esse formæ non detur vllo modo trãsitus; quare nec generatio, quæ trãsitus quidã est; siquidem*

quidem transitus non est ab eodem in semetipsum, siue A
ab eodem in idem re, sed semper transitus est inter diuersas res: primum itaque non esse priuationis, siue primum esse formæ nil aliud esse potest, quam generationis initium; sicuti vltimum esse formæ, quod simul est cum vltimo non esse priuationis, est finis generationis: quocirca eodem momento, quo incipit non esse priuatio, & esse forma, tunc incipit fieri generatio; at uero eodem momento, quo incipit generatio, non acquiruntur omnia non esse priuationis (ut ita dixerim) & omnia esse B
formæ; sed eorum alia prius, alia posterius, penes ordinem, quo essentialiter a Natura inuicem disponuntur; & proinde generatio vno momento temporis incæpta, ex necessitate alio terminatur, absoluiturque: quum igitur inter quælibet duo momenta tempus aliquod intercedat, iccirco asserendum est generationem esse motum temporarium, non momentaneum: Ad obiectionem vero dicimus, Inter contradictoria, si sumantur secundum totum, nihil esse intermedium, vt inter totum non C
esse formæ, quod est totum esse priuationis, & totum esse formæ, quod est totum non esse priuationis: sin autem contradictoria spectentur secundum partes, tunc amittunt quoquopacto rationem contradictorij, & admittunt aliqua ratione medium; Modo generatio est quidem transitus a toto non esse formæ ad totum esse ipsi-
5. phy. t. 7. *us; quo nomine recte dicit Aristoteles generationem esse motum inter contradictoria; ceterum iste transitus fieri debet per partes ipsius formæ; quæ quum obtineat ordinē*

essen-

A essentialem secundum prius, & posterius, simul omnes acquiri nequeunt, sed gradatim; quare qua ratione inter primum esse formæ, & vltimū esse ipsius, plura eiusdem esse media sunt ita inter initium, & finem generationis, intermedium tempus reperitur: Si vero transitus fieret inter contradictoria penitus impartibilia, fortasse inter ipsa non mediaret vlla differentia temporis, & in eo casu valeret argumentum. Quod autem secundo afferebatur, si generatio fieret in tempore, ac esset motus
B successiuus, in generatione illud semper euenturum, vt subiectum quoad aliquam sui partē primo, deinde quoad alias successione quadam nouam formam indueret; siue vt vna formæ pars primo, deinde aliæ producerentur; nobis non officit; nam quoad primum, Illud certo constat ex Peripato in generatione hominis, perfectiorumque animalium ante omnia in generante præcipuo, nempe in masculo, seminis prolifici partes omnes haud vno momento gigni, sed ex puriore sanguine prius vnam
C portiunculam, deinde aliam successiue, prout vna quā alia magis disposita est ad formam seminis, aptaque in naturam spermatis conuerti, atque animari; hoc enim testium officium est, siue maris vasorum seminalium (quicquid ex Aristotele sit asserendum) quorum vtrunque agens corporeum est, ac temporis conditionibus obnoxium: Postea vero in vtero femellæ a semine certum est Arist. ex menstruo sanguine non totum animal simul quoad omnes sui partes procreari, sed in primis formari, & animari Cor, aiunt Medici potius Hepar, re-

1. de gen. an. c 4 12.
2. de gen an. c 3.
3 de par. c 4.
2. de gen. an. c 4
5. meta. t. 1.

liqua menstrui materia inanimata existente, sensim vero animam induente, prout sensim ex ea nouæ partes, nouaque mẽbra in animali efformantur; quæ haud vno instanti, sed plurium dierum spacio effingi vulgatissimum est; vnde apparere potest generationem perfecti animalis non fieri momento, sed notabili differentia temporis perdurare, nimirum a primæ partis procreatione vsque ad constitutionem vltimæ: Quod autem in hominis, perfectorumq; animalium generatione contingere visum est, hoc ipsum in generatione cuiusuis alterius animati euenire dicendum; tum quia ex Aristotele in plantis, & in animalibus imperfectis princeps, primaq; aliqua pars reperitur, quæ cordi, vel hepati proportione respondeat, a qua ceteræ partes omnes dependeant; tum etiam quia functio generationis in omnibus viuentibus est actio facultatis eiusdem, nempe animæ vegetalis; quare licet, ob diuersitatem materiæ, ac generandæ rei, generatio alias citius, alias tardius absolui queat; non tamen vsque adeo dissimilis esse potest, vt aliquando tẽpore metiatur, aliquando sine temporis interuentu, sed momento absoluatur: Immo si hominis generatio momentanea non est, sed temporaria, & idipsum certo constat de generatione perfectorum animalium; non enim genito solo Corde, hominis, aut animalis generatio completa est: sed neque damus Cor momento produci; habet namque partes, quæ simul omnes eodem temporis signo non consistunt; sane multo potiori ratione dicendum est generationem imperfectorum animalium, plãtarum, mi-

A ſtorum anima carentium, & elemẽtorum tempore ad-
metiri, non abſolui momento: Secus enim quum actio,
quæ ſupra temporis cõditiones eſt, perfectione ſuperet il-
lam, quæ tempori eſt obnoxia; ita nanque in cælo eiuſ-
dem Intelligentiæ actio mouendi, quæ temporaria eſt
quoquopacto, dignitate cedit actui contemplandi, qui
tẽpore non indiget, vel hac etiam ratione; ac proinde quũ
operatio, quæ momento abſoluitur, nobilior ſit ea, quam
tempus admetitur; quippe tempus imperfectionem con-
B notat; eſt enim eſſentialiter menſura motus, qui ex Ari- 3 phy. t. 15.
ſtotele actus eſt imperfectus; proculdubio generatio ele-
mentorum, miſtorumque anima carentium, plantarũ,
viliorumque animalium perfectior eſſet generatione ho-
minis, quod eſt inconueniens; Ad inſtantiam vero al-
latam ex Ariſtotele non difficile eſt reſponſum dare; 1. phy. t. 23.
nanque inprimis notum eſt vnicuique Ariſtotelem ibi
non acroamatice, ſeu ſcientifice nobis axiomata propo-
nere, ſed exoterice, ſiue dialectice, ac probabiliter ad-
C uerſus Meliſſi poſitionem diſputare; quapropter maio-
ris fieri debent rationes allatæ ſuperius, quam hæc auto-
ritas; & eo magis, quo ipſi alteram opponere poſſumus
eiuſdem Ariſtotelis, qui acroamatice docens, & ſcien- 3. phy. t. 6.
tifica dogmata promulgans generationem facit ſpeciem
motus congeneam alterationi, lationi, augumento, & Præd. c de Quant.
alijs; quem motum omnibus iſtis ſpeciebus communem
tum antea dixerat eſſe continuum quid, atque omnino 3. phy t. 1.
quantum, ac partibile; tum poſtea conſtituit fieri non
poſſe momento, ſed intrinſecus tempore admetiri: Dein- 4 phy t 99. & alibi.

de vero inquiens Aristoteles Inconueniens omnis esse principium rei, & non tẽporis, & generationis non simplicis, sed & alterationis, tanquam non momentanea facta mutatione. his verbis non dicit absurdum esse putare in re subiecta generationi dari posse vnã partẽ magnitudinis, quæ prima omnium transmutetur, quasi generatio poßit esse momentanea, quemadmodum obiectio supponit; sed loco citato aperte fatetur Aristoteles se nõ loqui de generatione simplici, de qua nos agimus; verum de alteratione, quam ad generationis discrimen, in qua semper est ordo partium secundũ prius, & posterius, ait esse posse momentaneã: & hoc non quia momẽto fiat, sed quia eodem instanti simul incipiant omnes partes subiecti alterari, non vna post aliã, ut euenit in coagulatione lactis, in quo nõ est aßignare partem, quæ prima omniũ cogatur: quũ omnes æque vno instanti alterari incipiãt, & vno aliõ cunctæ simul alteratæ sint; quippe lac similare corpus est, cuius partes singulæ sunt eiusdem rationis: quo fit vt æqualiter omnes aptæ sint ad coagulationem: sic prorsum dicas de aquæ congelatione: non tamẽ ideo sequitur quin hæ mutationes tempore metiantur; nanq; formæ illæ accidentales diuersos gradus obtinent, qui non cuncti simul, sed alij prius, alij posterius in singulis partibus materiæ subiectæ producuntur: Quamobrem nihil nobis officit Aristoteles existimantibus generationem esse motum in tempore factum, quando Melisso asserenti, Quod genitum, & factum est, habere principium rei, atque vt ipse alibi explicat, magnitu-

1 Phys. t. 2.

A *gnitudinis, obijcit absurdum esse putare in omni mutatione absolute, nedum in generatione simpliciter, verum etiam in alteratione adesse principium, non solum temporis, sed etiam rei, seu magnitudinis; quasi nulla penitus mutatio sit, in qua partes omnes rei subiectæ simul æqualiter transmutentur, non vna ante alias; quod falsum esse apparet in lactis coagulatione, & aquæ congelatione; in quibus partes singulæ subiecti eodem momento incipiunt, & alio simul omnes transmutari desi-*
B *nunt: secus ac eueniat in generatione simplici, in qua necessario pars est, quæ primum fit ab alijs distincta, vt Cor, vel hepar in animalibus, & quod huic est proportionale in ceteris. Quod autem deinde afferebatur, generationem nil esse aliud, quam nouæ formæ productionem; formam uero esse quidpiam indiuisibile, ac expers; atque quum forma partes non habeat, eam non posse nisi totam simul generari; vnde plane sequitur generationem tempore non admetiri, sed momento conti-*
C *neri; multis peccat nominibus; In primis enim falso assumitur generationem haud esse aliud, quam formæ productionem: quoniam ex Aristotele non vno in loco, quod* 5 phy.t 3.&9
generatur simpliciter, forma non est, sed cōpositum; quip 7. meta t. 27.
pe forma in alio fit, non fit simpliciter: quum autem com- 8. meta. t. 3 & 8
positum, quod proprie, ac simpliciter generari dicitur, diuisibile sit, multasque partes obtineat, quæ simul omnes fieri non possunt: proinde sequitur vt generatio simpliciter sit motus temporarius, ac successiuus: At dato, non tamen concesso generationem simpliciter esse productio- 12. meta. t. 12.

nem formæ, falso itidem assumitur formas esse omnino A
indiuisibiles, neque habere ulla ratione partes: quando
& ipse idem Aristoteles formæ cuique partes adscribat
7.meta.t.35. non secus atque ipsi toti, ut patet in Diuinis; & quidem elementorum formæ, nec non etiam mistorum inanimatorum varios gradus obtinent, veluti sui partes, ut supra uisum est; sed præterea quum sint coextensæ subiecto, ad illius partitionem (quod aiunt per accidens) & ipsæ partibiles existunt; formæ uero animatorum etsi per se sumptæ partes non habeant, eas tamen obtinent, si B
sumantur ut in materia, quippe illi coextenduntur; quum autem formæ non generentur secundum se procul a materia, siue non habita ratione materiæ; sed prout sunt in materia; iccirco eas, quatenus partibiles esse dicuntur, generari oportet; igitur in tempore. Quod uero postremum obycitur, nimirum si ulla mutatio est, quæ momentanea sit, ac tempore non metiatur, ea proculdubio erit generatio; ceterum uel ex Aristotele scissio lapidis
8.phy.t.23. ab enascente caprifico, & excauatio lapidis ab ultima C
gutta, fit tota simul, nec dici potest dimidium guttæ in dimidio tempore dimidiam foueam in lapide fecisse: Quin etiam lumen subito cunctas diaphani partes æque illustrat in momento, non successione temporis unam post aliam, sic & aquæ partes una omnes congelantur: quare multo magis de forma substantiali hoc est asserendum, quod omnes eius partes una gignantur in instanti, non successiue una post aliam in tempore; atque ita generationem tempore non admetiri, sed absolui etiã,

conti-

A continerique momento; non est penitus insolubile; nam primo negari posset coniunctum: quum enim difficilius sit substantiam producere, quam accidens; plane si vlla mutatio est momentanea, ea non generatio substantiæ, sed potius alia quæuis, qua oritur accidens, dicenda esset: Deinde falsum est vllá mutationem physicam momento admetiri; nam quod primo loco de caprifico enascente obijcitur, tenue est; quia etsi aliquando fateatur Aristoteles dicendum non esse medietatem caprifici medietatem B scißionis in medio tempore fecisse, verum totam scissuram simul a toto caprifico factam fuisse, hoc non est confiteri scissionem illam in instanti factam esse; nanque moueri nequit vllum corpus in instanti; mouentur siquidem labia lapidis in scissura, dum separantur: mouetur item (quod notat acutissimus Cæsalpinus in Quęstionibus Peripateticis) aer cauitatē repleturus, ne detur vacuum: sed Aristotelis dictum eo tendit, vt quum ad quidquam efficiendum opus sit agente C determinatæ virtutis, ideo medietas caprifici nō scindit lapidis meditatem, quia potis non est hoc efficere; quum tamen totum enascens vim habeat totum lapidē scindendi; quare a toto caprifico scinditur totus lapis simul, non momento, sed simul tempore: Idem penitus dicendum est de gutta lapidem excauante; dicitur enim vltima gutta tota totam foueam simul efficere, non quia eam in instanti fodiat; siquidem corpora momento non mouētur; gutta vero cadens corpus est, & motu locali lapidem excauat; lapidis item ea particula, quæ a loco

lib. 4. quæ. 8.

foueæ

foueæ dimouetur, corpus est: Sed quia omne agens deter-minatum robur habere debet ad agendum; dimidia gutta eam vim non habet, qua quidquam in lapidis substantiam agere valeat; propterea tota gutta totam efficit foueam simul; hoc est eodem tempore, non momento; neque una guttæ medietate prius mediam foueam, alia deinde aliam efficiente: Quæ duo exempla commode ab Aristotele declarantur exemplo tractionis nauium; dum enim decem homines nauiculam trahunt in littus, dici haud sane potest vnum illorum nauiculam traxisse penes primam partem spacij, seu in prima parte temporis; alium uero penes aliam partem, siue in alia particula temporis; sed ab omnibus illis hominibus simul iunctis tota nauis per totum spacium trahitur simul, puta non momento, sed toto eodem tempore indiuiso; quoniam vnus hominum vim non habet nauiculam mouendi; quam certum est ab omnibus decem vna iunctis, non momento, sed tempore trahi; sic ergo & gutta foueam, & enascens caprificus scissuram in lapide molitur in tempore, non autem in instanti: Ex quo & solutio instantiæ illius elicitur, qua sic autumant Aduersarij probare generationem momento fieri, si generatio fieret in tempore, igitur forma nõ educeretur tota simul, sed pars post partem; quare si pars illa formæ, quæ primo generari dicitur, tempore generetur, ergo non tota simul, sed pars post partem; unde vel ad infinitum procedendum erit, & sic non poterit assignari prima pars tum formæ, tum temporis in generatione; vel dicen-

A B C

dum

A dum erit primam partem momento produci; quũque eadem sit ratio de ceteris, plane partes singulæ momento gignentur; si quidem eodem, ergo tota generatio momentanea erit; sin autem diuersis, ergo non una mutatio; quoniam inter quælibet duo momenta tempus est; tollitur inquam iste nodus, quia generatio est mutatio physica, & fit secundum partes formæ, subiecti, ac temporis itidem physicas; physice vero continuum diuidi nequit in infinitum, sed datur status in partibus minimis; quare

B primum in generatione producitur pars minima formæ in parte minima subiecti; aptius vero dic produci partem minimam compositi, non quidem momento, sed tempore minimo, idest physice indiuisibili, quo non contingat in minori fieri mutationem, vt docet Aristoteles; (2. cæl. t. 39.) siue in quo ipsi sensui aßignare nõ sit prius, & posterius; siue in quo physicus, qui sensibus omnia metitur apud Aristotelem, non agnoscat vnam partem ab alia distinctam; (8 phy. t. 22.) quoniam ex eodem Aristotele forma, tem- (6. phy. t. 39. & 49.)

C pus, & mobile mutua sibi inuicem proportione respondent in hoc, quod eisdem diuisionibus diuiduntur, quãuis mobile, ac tẽpus per se, terminus vero ad quem per accidens, ad mobilis diuisionem, siue sit forma substantialis, siue accidẽtalis; vtraque enim coextenditur subiecto; quare vti est aßignare Physiologo in mobili, & in forma primam partem, quæ mutata fuit; sic etiam in tempore primam, in qua mutatio incœpit; nam hæc licet mathematice diuidi valeant in infinitum, physice tamen diuisio peruenit vsque ad partes minimas, &

insectiles: Quare quemadmodum inter partes minimas A *temporis momentum intercedens non prohibet quominus totum tempus ex illis partibus aggregatum vnum sit; ita partes minimæ subiecti, formæ, seu potius compositi, quum momento non fiant, sed tempore minimo, habent hoc vt inter eas nihil intercedat, quominus tota illarum productio vnica mutatio esse valeat; & quum partes illæ minimæ sigillatim fiant tempore minimo, ideo totæ simul oriri dicuntur, non momento, nec secundum vnam partẽ prius, & secundum aliam posterius, quip-* B *pe minima pars in partes diuidi non potest, ac minimum* 2.cæl.t.39. *tempus nihil habet in se prius, nihilque posterius, sed est totum simul, si physice consideretur, non mathematice abstrahendo a sensibilibus, abstrahunt enim mathema-* 7.meta.t.35. *tici, vt monet Aristoteles, considerando sensibilia non prout sensibilia sunt. sed redeamus ad pensum. Quod autem mox de lumine afferebatur, ipsum scilicet illustrare momento cunctas diaphani partes consimiliter; ne dicam parum habere roboris in proposito, dum agi-* C *mus de generatione, siue mutatione physica, & materiali; quum illuminatio perspicui mutatio sit spiritualis; quippe fit a lumine, quod est immaterialis species visibilis lucis, a qua proficiscitur; illud tamen addam falso assumi aeris illuminationem momento fieri; nam lumen (vt dicebamus) species visibilis est, & imago lucis, a qua prodit, & per diaphanum transit velocissime quidem, quia valde spiritalis est, non tamen momento, sed tempore; quod satis indicant crepuscula in ortu, &*

occasu

A *occasu Solis; nam si oriente Sole aer minus illuminatur (dico cælo vndique sereno, nullisque vaporibus aerem obtenebrantibus) quam ad meridiem ascendente; sique cadente Sole non illico aer obtenebratur; manifestum cuique puto lumen non momento aeri toti aduenire, nec momento ab eo toto discedere, sed tempore, licet pusillo admodum, ac breui: Addo etiam lumen non subito cunctas aeris partes æqualiter illuminare; nam sensu ipso percipimus partes a luce remotiores (modo in ijs radij*
B *non reflectantur) remissum lumen habere; illas vero, quæ luminoso corpori sunt propinquiores, viuidiori lumine frui; quum ergo lumen ob distantiam spacij fatiscat, & suscipiat magis, & minus; necessarium est plane confiteri non posse a lucido corpore vno temporis momento vniuersum aerem illustrari, sed primum eius partes propinquiores, deinde vero gradatim etiam remotiores; immo & in singulis partibus lumen prius remissum, mox intensius gigni; quoniam impossibile est for*
C *mam, quæ intendi, ac remitti potest, secundum omnes sui gradus vno, & eodem momento gigni; sed opus est prorsum eam gradatim exoriri remissam primum, deinde intensionem suscipere; lumen ergo quum magis, & minus valeat suscipere, momento produci nequit; quod olfecit Scaliger, sed non determinauit. Quod autem obycitur posterius de lactis coagulatione, & aquæ congelatione, solutum est supra; vbi patuit coagulationem, & congelationem fieri gradatim per successionem partium formalium, siue graduum formæ; si non per* exercit. de subtil. 298. art. 2.

successionem partium subiecti; quoniam singulæ partes A
lactis, & aquæ incipiunt eodem momento simul coagulari, & congelari; at alio momento desinunt esse simul omnes coagulatæ, & congelatæ; verum inter quælibet duo momenta necessario tempus aliquod est intermedium: Ita ergo nihil obstat quin generatio tempore metiatur. Quod autem postremo loco afferebatur ex Aristotele, Generationem scilicet non esse reuera motum, ac proinde non admetiri tempore; quippe tempus definiatur esse mensura motus proprie dicti; quamuis prima B
fronte satis appareat vrgere argumentum; soluitur nihilominus vt priora; nanque in primis illud est animaduertendum, tempus definiri mensuram motus generalissime sumpti, siue pro eo, quod commune est omni mutationi; quamuis principaliter magis motum cæli respiciat, quam motus rerum subcælestium; quippe ille maxime regularis est, hi vero minime, vt docet Aristoteles: quum itaque generatio, etsi non sit motus inter contraria, vel media, siue motus rei actu C
subsistentis ex affirmato in affirmatum, ac omnino ex subiecto in subiectum; sed potius mutatio inter contradictoria, & motus rei existentis pure in potentia ex negato in affirmatum, ac omnino ex non subiecto in subiectum; quum inquam generatio sit species motus generatim accepti, cuius Aristoteles affectionem communissimam prius dixerat esse tempus; plane fatendum est generationem tempore mensurari: Neque oppositum ex Aristotele recte colligunt Ad-

5. phy. t. 9.

4. phy. t. 133.

A *uersarij; quum ipse in quinto libro Physico distinguat generationem, & corruptionem, tanquam mutationes rei existentis in pura potentia inter contradictoria, à ceteris motibus rei actu subsistentis inter contraria; qui tamẽ ante hãc motuũ discretionẽ in quarto libro passim affirmauerat omnẽ motũ, siue motum in genere tempore admetiri; quinimmo & speciatim generationem corruptionemque in tempore fieri; ut cuilibet perlegẽti eius dicta satis apertum esse potest.* tex. 95. 96. 97. 123. 129. & 132. tex. 132. *Deinde uero esto (disputationis gratia) generationem non esse motum, haud tamen inde necessario colligunt Aduersarij eam tempore non admetiri; nanque Aristoteli tẽpus est numerus, atq; mensura, non solius motus, quod perperam supponit obiecto, sed etiam quietis: cur non ergo et earum mutationum, quæ uocantur nomine generationis, & corruptionis? Recte igitur statutum fuit generationem esse motum, qui tempore mensuratur, non momentaneum.* 4. phy. t. 118. 119. & 120.

B

C Generationem esse functionem re diuersam a formatione partium. Cap. XVII.

RÆTEREA *uero in eo a ueritate nõ minus, quam a communi Doctorum sententia discessisse uidemur, quod inter functiones uitæ uegetalis distinximus generationem a partium formatione; quum tamen rei natura dictet oppositum; si enim generatio non momentanea est, sed tempore admetitur,*

quia

quia quod generatur cōpositū est multas partes obtinens A inter se ordinem essentialem habentes secundum prius, & posterius; liquido constare potest generationem singularum partium compositi, quæ proprio nomine organizatio, partiumque formatio nuncupatur, non esse quid reuera distinctum a generatione. Verum enimuero si res acrius expendatur, secus sentiendum esse videbitur; nanque actiones omnes fine distinguuntur; ita vt quæ ad formas distinctas assequendas ordinantur, ratione illarum inuicem distinguantur; ceterum vt duæ sunt in B genito formæ, quæ in eius productione acquiruntur, exterior nempe, quæ qualitas est de quarta specie, ac proprio nomine figura vocatur; & interior, quæ in genere substantiæ collocatur, vt anima, quæ forma est substantialis; ita duas operationes dari necesse est, quibus vtræque istæ formæ acquirantur; & sane per generationem acquiritur forma substantialis, & interna; per organizationē uero accidētalis, & externa tū totius compositi, tū quoque singularum partiū; bene uerum est, C quod simul tēpore quū oriātur utræq; formæ, ideo vtræque functiones, quæ ad tales formas veluti ad suos fines tendunt, eodē tempore metiuntur, et coæuæ sunt; quo nomine nuper ex eo, quod in generatione partes geniti non simul omnes efformantur, generationem momentaneam non esse colligebamus: reuera tamen quia generationis terminus forma est substantialis, organizationis autem forma accidentalis; quum motus, atque actiones omnes determinationem habeant a fine, siue a termino ad

quem

A *quem, vt ex Aristotele colligimus; iccirco recte generationem a partium formatione distinximus, non minus quam augumentum a nutritione; licet enim auctio, & alitio eiusdem facultatis opera fiant, cõuersione eiusdem ailmenti in eandem substantiam viuentis, distinguuntur tamen ratione finis; quia nutritionis finis est conseruatio substantiæ, seu extensio Vitæ; at augumenti finis est extensio magnitudinis; siquidem vt ait Aristoteles, diuersa est alimenti ratio vt nutrit, & auget; nam vt* B *ipsum alimentum quantum est quoddam, auget; vt est hoc aliquid, & substantia, nutrit; conseruat enim substantiam, & reliqua. Qua ergo ratione nutritio ab augumento, eadem sane generatio distinguenda est ab organizatione.*

5 phy. t. 4. — 2. de an. t. 47.

Decrementum proprie non esse operationem Vitæ sublunaris. Cap. XVIII.

C DEINDE uero & accusamur quia decrementum ablegauimus a Vitæ vegetalis actionibus, inter quas tamen augumentum numerare non dubitauimus; nam oppositorũ eadem esse rationem, atque scientia, axioma est: *Sed & Aristoteles vbicunque agit de vitæ functionibus, nunquam augumenti meminit, quin etiam decrementi mentionem faciat; sic alicubi scribit vitam esse nutritionem augumẽtum ex se, & decrementum, et paullo infra notat si cui-*

4. meta. t. 2. & 4. — 2. de an. t. 3.

piam

2.de anim.t.13. piam insit Intellectus, aut sensus, aut motus, & status A secundum locum a seipso, adhuc autem motus, secundum alimẽtum, & augumentũ, & decremẽtum id cui uel vnum ex dictis inest, reuera viuere, atque animatum esse: immo & inferius subdit similiter & de augumento, & decremento se habere; nihil enim decremẽtum patitur, neque augumentatur naturaliter, nisi 2.de an.t.37. alatur; alitur autem nihil, quod non communicet Vita. Hæc ille: Quæ tamen adeo efficacia non sunt, vt a proposita in superioribus sententia nos dimouere possint: B Quinimmo si exactius expendantur, nobis haudquaquam officere videbuntur: Quod enim primo loco affertur, oppositorum eandem esse rationem, eandemque scientiam; atque ideo quum augumentum decretioni opponatur, necessario fieri vt augumento existente inter functiones Vitæ, ab ijs decrementum ablegari non debeat, intentum non concludit; nanque falsum est absolute oppositorum eandem esse rationem; id autem eatenus uerũ est, quatenus per ipsum significatur opposita pertinere C 4.meta.t.2 &4 top. cap. 8. ad eandem disciplinam, vt ait Aristoteles; et si hoc potius probabile sit Aristoteli, quam uere necessarium: Alioquin falsum est opposita esse penitus eiusdem generis, & præsertim eiusdem generis physici; opposita enim sunt generare sobolem, & sobolem interimere; siue generare sibi simile, & corrumpere idipsum; si tamen generare sibi simile, ac sobolem propagare functio est Vitæ, non propterea Vitæ operatio est interimere sobolem. Quin etiã ortui, siue generationi viuentium vere opponitur mors,

quæ

A quæ secundum aliud genus oppositionis opponitur vitæ, vt fusius disputatum est in primo libro: at quũ generare sibi simile sit proprie functio vitæ vegetalis, nemo tamẽ dixerit mori, seu mortem esse vitæ operationem vllo modo. Quod aũt posterius adducitur, Aristotelẽ, vbicunque agit de vitæ functionibus, nunquã de augumento meminisse, quin mentionẽ faciat decrementi, nobis non officit; propterea enim hoc non efficit Arist. quia existimet decrementum esse actionem vitæ sicut augumentũ; sed
B quoniam auctio se habet ad imminutionem, veluti rectum se habere dicitur ad obliquum; quare quemadmodum obliquum per se cognosci nequit, sed noscitur vbique per rectum, quod propterea bene dicitur esse index sui, & obliqui: sic decrementũ per se non dignoscitur, quũ sit priuatio quædã; sed per augumẽtum, quod est index sui, & decrementi; nanque Aristoteli necesse est aliquas scientias sic esse contrariorum, vt vnũ considerent per se, ac primaria ratione, aliud vero (quod scilicet vicẽ gerit 9. meta t. 3.
C priuationis) per accidens, ac secundaria ratione; iccirco sane vbicunque agit Aristoteles de augumẽto, de eo præcipue, ac primario instituto, & diffuse tractat, simul etiã nonnulla obseruans de decremento secundaria quadam ratione, vt aperte constare potest ex primo de ortu, & interitu, vbi de augumento agitur a textu vigesimo quinto vsque ad quadragesimum primum inclusiue, & hoc ex professo; de decremento vero secundarie quædam pauca notantur in textu vigesimo quinto, sexto, & quadragesimo secundo. Speciatim vero quod affer-

2.de an.t.3. *tur primo loco ex Aristotele alicubi scribente, vitam autem dicimus, quæ per ipsum fit, altionem, augumentationem, & diminutionem; nihil habet firmi; nam inprimis non dicit ibi Aristoteles decretionem esse functionem vitæ, de quo nobis mota est lis; at esse ipsammet* A
2.de an.t.11. *vitam: deinde paullo infra satis aperte admonet Aristoteles ab his non posse desumi argumētum efficax; quum ea pronunciauerit rudi, ac pingui Minerua. Quod autem*
2.de an.t.13. *tem postea obijcitur, Aristotelem dicere cuique rerum vitam inesse, innotescere ex earum operationibus, cuiusmodi sunt intellectus, sensus, motus, & status secundum locum a seipso, adhuc autem motus secundum alimentum, augumentum, & decrementum; temere obijcitur; nam eo loci mens Aristotelis non est nobis proponere solum operationes vitæ; sed ea omnia, quæ nobis indicare possunt vitæ præsentiam, siue sint functiones animæ, aut facultates illius, vt intellectus, & sensus; siue operationes vitæ, vt motus a principio interno, idest, moueri a seipso, nutritio, & augumentum; siue vitæ proprietates, vt quiescere ad libitum in quouis loco; siue demum passio, eaque corruptiua rei viuentis, vt decrementum, non omne, sed citum, & euidens; hoc enim discriminis interest inter decrementum animatorum, & anima carentium, quod animata facilius, & magis diminuuntur, data proportione in externis, quam vitam non habentia; quippe animata inanimatis substantiam obtinent molliorem, caloremque insitum in tēperamento iugiter absumentem humidum substantificum* B C

cum

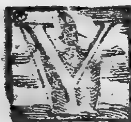
A *cum longe maiorem, vti notat etiam Aristoteles; Nisi etiam dicere velimus hic, vt alibi, de vita exacte Aristotelem non philosophari quantum ad hoc, vt abunde monstrauimus in primo libro, dum Aristoteleam opinionem examinaremus. Quod postremo proponitur ex eodem Aristotele asseuerante alibi, rem similiter & de augumento, & decremento se habere, quia nihil decrementũ patiatur, neque augumentetur naturaliter, nisi alatur; alatur aũt nihil, quod non communicet vita: hoc itẽ* de iu. & sen. c. 8. 2. de an. t. 37.

B *solui potest tum quia nonnisi rudiori formula etiam hic de vita loquitur Aristoteles; tum quia decrementũ notabile, ac velox, etiamsi eandem rationem subeat cum augumento quantum ad hoc, quod vtrunque est indicium vitæ; non tamen eandem rationem habet quantum ad id, quod vtrunque sit functio animæ uegetalis, & operatio uitæ a tali anima prodeuntis; quod positum est in controuersiam: id quod sane perspicuum est ex ijs, quæ doctiori stilo inferius edocet Aristoteles agens de* 2. de an. t. 47.

C *operationibus animæ, vitæque vegetalis; nempe in alimento, circa quod, tanquam circa subiectum, vigent operationes vitæ vegetalis, considerari posse tum substantiam, tum etiam quantitatem; alimẽtum quidem, vt substantia est, nutrire; vt quantum vero, esse augumentatiuum animati; nulla facta mentione decrementi; quod impune ab Aristotele præteriri non poterat, si consimiliter & de augumento, & decremento se haberet res, vt vtrumque foret actio animæ, vitæque vegetalis versantis circa alimentum; neque hoc ipsum*

1. de gen. t. 41. vno in loco, sed pluribus repetere voluit Aristoteles, A
2. de an. t. 47. tanquam dogma verum, & ratum. Addo ex allata sententia Philosophi potius oppositum colligi, nempe augumentum esse actionem viuentis, decrementum vero eiusdem passionem; iccirco in hoc a seinuicem differre; ait nanque loco citato Aristoteles hunc in modum penitus, *Quia nihil decrementũ patiatur, neque augumentetur naturaliter, nisi alatur; alitur autem nihil, quod non communicet vita*: aperte innuens animatũ in decremento pati, ac proinde imminutionẽ non esse actionem, sed passionem viuentis; augumentum vero quum B sit actio vitæ: propterea non consimiliter dicere ausus est Aristoteles animata pati augumentum, sed aliter dixit ipsa naturaliter a seipsis augeri, euidenter connotans augumentum non esse meram uiuentis passionem, ut decrementum, sed ueram animati operationem. Decrementum itaque proprie non est actio uitæ uegetalis; immo neque actio uitæ simpliciter, sed potius passio, eaque corruptiua misti, seu uiuentis, qua mistum est; quemadmodum supra, & alibi fusius ostendimus. C

Vtrum definitio vitæ brutalis contineat vitã ouorum, & spermatis. Cap. XIX.

VLTERIVS autem definientes vitam brutalem in communi esse naturalem inexistentiã animæ sentientis, siue irrationalis in corpore bruti animalis, nimis arctam huius vitæ rationem attulisse

A tulisse videmur, quæ non complectatur vitam ouorum, & spermatũ animalium; nam & oua, & semina brutorum animantium eodem genere Vitæ fruuntur, quo pollent animalia illa, quæ ex ipsis oriri consueuerunt: ouorum tamen, & seminum Vita non est reuera inexistentia physica sentientis animæ in corpore bruti animalis: quoniam ouum, & sperma non est animal brutum, nec eius corpus bruti animalis corpus uere dici potest: sed proprie animalia bruta ea sunt, quæ ex ouis, &
B seminibus exoriuntur. Verum dic primum satisfecisse nos proposito nobis instituto afferentes definitionem Vitæ brutorum animalium completorum, quoniam ad illam, veluti ad principale anologatum, & veluti ad sui finẽ reducitur vita ouorũ, & spermatum; hæc enim est illius gratia perinde ac oua, & semina sunt in gratia brutorum completorum, ad quæ reducuntur, tanquam ad suum finem, cuius gratia sunt a Natura instituta, siue tãquam ad analogum principale; in analogis enim quã- 7. æthi. Eud.
C doque sufficit nouisse principale magis, ut notat Aristo- c. p. 3. 4. meta. t. 2.
teles nõ semel. Dic deinde corpus bruti animalis, et brutũ animal sumi bifariã, nimirũ aut actu, aut potestate: oua & semina brutorũ sunt proculdubio animalia bruta, et eorum corpora sunt similiter corpora brutorum animalium, si non actu, saltem potestate: oui enim, & seminis substantia est apta nata fieri brutum; in definienda uero vita brutali generatim, quæ dicitur esse naturalis inexistentia sentientis animæ in corpore bruti animalis, nomine bruti animalis intellige vniuersaliter

tam id, quod actu est animal brutum, quam id, quod habet peculiarem aptitudinem ad hoc ut fiat animal brutũ; cuiusmodi sunt oua, & semina brutorũ animalium. Dic tertio animalia bruta non unius esse generis; nã aliqua sunt perfecta, cetera uero imperfecta: rursus imperfecta uel sunt imperfecta ratione formæ solũ, ut quæ sortita sunt animam infimi gradus; in quo genere sunt spõgiæ, Zoophita, et insecta pleraque; uel sunt imperfecta ratione materiæ solum; & hæc rursum diuiduntur in ea, quæ possunt, ac solent denuo perfici; atque huiusmodi sunt oua, & semina perfectorum animalium, quæ perfectibilia sunt per sui organizationem; & in ea, quæ non sunt ulterius perfectibilia, siue quæ non solent ulterius perfici, ut feminæ in genere animalium: femina enim uel Aristoteli est impotentia quædam, siue mas infeminis, aut etiam mas imperfectus, uel quoque læsio, & detrimentum naturale: femina inquam est mas imperfectus, & ita imperfectus ut sit imperfectibilis, quũ habeat organa distincta, quæ ulteriorem perfectionem non admittunt: Nisi forte aliquando contingat feminã in masculum mutari; quod non semel euenisse testantur Grauissimi Scriptores; sed hoc raro admodum contingit, & numerandum est potius inter monstra, & portenta, ut scite adnotat Doctissimus Laurentius, quam inter effectus naturales, qui aut semper, aut eueniunt ut plurimum; semper enim, uel fere semper sexus ijdem manent impermutabiles; sin autem permutatio fit, semper feminæ in marem, ut pote in naturam perfectiorem,

1. de gen. an. c. 20.
2. de gen. an. c. 3.
1. de gen. an. c. 6.

contin-

A contingit, vel tandem animalia sunt imperfecta ratione vtriusque naturæ, formæ scilicet, ac materiei, veluti sunt oua, & semina brutorum infimæ sortis: quare quũ absolute oua, & semina sint in animalium genere, sunt enim animalia imperfecta; ideo ipsorum vita continetur sub definitione Vitæ brutalis in vniuersum, quæ definita est esse naturalis inexistentia sentientis, siue irrationalis animæ in corpore bruti animalis absolute. Dic postremo non oportuisse in assignanda de-
B finitione Vitæ brutalis seorsum ab ea, qua pollent bruta completa, mentionem facere de vita ouorum, & seminũ; quia quum oua, & semina obtineant eandem numero animam cum ijs, quæ ex ipsis censita sunt; in eadem quoque vita cum ijs communicant, a quibus sola materiæ organizatione differunt. Animaduertendum est insuper quæ dicta sunt de semine brutorum animalium in vita irrationali, eadem proportionabiliter dici debere tum de seminibus plantarum in vita vegetali;
C tum etiam de semine hominis in Vita humana; licet in semine humano non insit Intellectus, sed solum animæ humanæ pars rationis expers; quemadmodũ enim semẽ humanũ dici potest homo imperfectus, ob participationẽ animæ vegetalis, & sentientis, quæ suapte natura subordinatæ sunt ad rationalem; ita quodammodo semẽ humanum dici potest viuere Vitam humanam imperfectam, quasi rudimentum, & inchoationem Vitæ humanæ, non Vitam vegetalem, aut brutalem solum quæ omnia satis confirmari possunt, & elucescere ex ijs, quæ

alibi

de ort.an. hu. *alibi professi sumus de anima seminis humani.* A
In assignandis itaque definitionibus specierũ Vitæ sublunaris sigillatim nihil omisimus quin ipsæ adamussim æquales essent naturæ definitæ, ita ut definitio Vitæ vegetalis explicet essentiam Vitæ plantarum, & seminum earum; ratio Vitæ brutalis exponat naturam brutorum, & ouorum, & spermatum eorundem; quidditas demum Vitæ humanæ aptetur Vitæ hominis tum perfecti, & actu; tum imperfecti, & in potentia, vti est semen, & Embrio, sed forte analogice. B

Respirationem esse opus animæ sentientis, non vegetalis. Cap. XX.

SED & in eo a Clarissimis viris dissentire videmur, quod supra statuimus respirationem esse functionem animæ sentientis; quum duo præcipue suadeant ipsam esse quid prodiens ab anima vegetali; primum est, quia tota respirationis natura in eo C *cõstituta est, ut intro aer trahatur ad nutriẽdos spiritus vitales nuncupatos, ac vt foras expellantur fuliginosa excrementa; ceterum vbique attractio alimenti, & excrementorũ expulsio functio est facultatis vegetatricis, quam naturalem appellant, non animalis, quæ* 2. de an. t. 34. & 41. *sentiens est; siquidem vel ex ipsomet Aristotele alimentum est obiectum, circa quod versantur facultates animæ vegetatricis, non item sensitricis; Respiratio itaque actio est vitæ vegetalis, non sentientis. Alterum*

vero

A uero est, quia hoc potißimum discrimine uegetalis animæ operationes in animalibus disterminantur a functionibus animæ sentientis, quod omnis actio uitæ sentientis non nisi ad nutum aut Appetitus in brutis animalibus, aut Voluntatis in homine obiri consueuit; quum appetitus, atque uoluntas ius non habeant in actiones naturales, quæ a uegetali facultate prodeunt; quippe assumptum alimẽtum necessario, uelit, nolitque animal, nutrit, & auget; attractumque semen prolificum, etiã B inuita femina, prolem nouam procreat; modo quum respiratio talis existat, supra quam neque uolũtas, neque appetitus ullum obtinet imperium; quoniam respiramus dormientes citra omnem cognitionem; quum nihil appetere, ac uelle poßimus, quod non cognoscamus. Quinimmo etiam uigilantes respirationi ad libitum imperare nequimus sed uelimus, nolimus, respirare cogimur. Ita ergo satis constare uidetur respirationem non esse functionem uitæ sentientis, sed uegetalis. Verum his, ac si-C milibus nonobstantibus, ab ijs ne latum quidem unguẽ discedendum esse putamus, quæ in superioribus profeßi sumus, dum respirationem inter operationes uitæ sentientis collocauimus procul a functionibus uitæ uegetalis; par est enim, quin & penitus necessarium actionem illam, qua homines, brutaque perfectiora dissident a plantis, & ab animalibus inferioris conditionis, in eam facultatem referre, qua homo, brutaque digniora discrepant ab ignobilibus, & a plantis, & nullo modo in eam, qua cum ijs conuenire dicuntur; Respiratio itaque solis

perfectis animantibus a Natura concessa functio non A
potest esse vegetalis animæ, quæ sublunaribus animalibus, & plantis vniuersis connata est; sed bene sentientis, qua priuantur stirpes; immo neque sentientis in genere; ita enim omnia bruta vim respirandi obtinerent; at eius animæ tantum, qua speciatim viuunt homines, & bruta perfectiora, quæcunque respirant: Cui sane dogmati parum obest quod primo afferebatur, nempe Attractionem alimenti, & expulsionem excrementi esse functiones animæ vegetantis, non sentientis; ac pro- B
inde respirationem, quæ nihil est aliud, quam & attractio aeris ad alendos spiritus, & expulsio fuliginosi excrementi, esse actionem vegetalem, non animalem: Siquidem inprimis attractio alimenti, & expulsio excrementi duplex est; vna est propria, & alia communis; attractio sane alimentorum communis ea est, qua forinsecus attrahitur alimētum intra corpus; propria vero est, qua vnaquæque portio intrinsecus attrahit pro sui nutritione partem alimenti digesti sibi familiarem; C
ita expulsio communis est ea, qua excrementa penitus extra corpus propellantur; expulsio vero propria est ea, qua pars quælibet in digestione sui alimenti a se excutit excrementa per coctionem ab eo segregata: modo attractio alimenti propria, & expulsio excrementorum propria bene est facultatis vegetalis, non sensitricis: aliter tamen de communi sentiendum est; nanque assumptio cibi, potusque exterioris manu, vel ore, voluntaria est, & omnino functio appetitus in animalibus; excretio

item

A *item communis recrementorum extra corpus voluntaria, & secundum nutum appetitus esse potest; quoniam per notabile spacium temporis ad libitum retinere, ac reddere valemus alui, & vesicæ recrementa: Quum itaque respiratio attractio sit alimenti exterioris, quã communem uocamus, & expulsio excremẽtorum item communis; sane hinc necessario non sequitur ipsam pertinere potius ad uitam uegetalem, quam ad sensitricem. Deinde vero speciatim, quod pertinet ad attractionem*
B *alimenti, falso assumitur in respiratione attrahi alimentum spirituum, tum quia respiratione attrahitur non nisi aer, aer autem alimentum non est; quippe alimentum mistum corpus esse debet ex elementis, non elementum simplex, siue purum, siue impurum; ut notat Aristoteles: tum quia spiritus vere non aluntur; aluntur autem solum partes solidæ, non humores; sunt enim spiritus humorum, siue sanguinis portio tenuior: tum demum quia si alerentur spiritus, aere non alerentur; non*
C *enim potis est aer immediate, & extra iecur (in quo fiunt omnes humores) in sanguinem conuerti; est enim altio alimenti conuersio in substantiam nutriti; sunt autem spiritus, vt monebamus, pars sanguinis tenuior: hinc ergo colligi non potest respirationem esse opus facultatis vegetalis: Et si quis obstet aere spiritus vitales refici, quæ refocillatio nutritio quædam sit; dic talem refocillationem improprie nimis nutritionem appellari, ac non esse vllo pacto functionem vitæ vegetalis, ad quam pertinet solum nutritio proprie dicta. Quod au-*

2. de gen. t. 50. de sen. & sen. c. 4.

tem attinet ad expulsionem excrementi, distinguẽdum est de natura excrementi; quamuis enim quodcunque in animali aptum non est verti in substantiam corporis, excrementum recte appelletur; atque ideo fuligines, quæ non sunt alendo corpori, eodem excrementi nomine nuncupari valeant; duabus tamen substantijs excrementi nomen præcipue adaptatur; altera est illa, quæ in digestione alimenti ab vtili succo segregatur; quam nuncupare possumus excrementum alimẽti; altera vero est illa, quæ citra digestionem a calore in aliqua materia nutritionem non concernente creatur, quam appellabimus excrementum simpliciter; modo ad facultatem animæ vegetalis pertinet quidem forsitan expulsio excrementorum alimenti, non tamen eius interest necessario expellere excrementum simpliciter; quum ergo fuligo sit non alimenti, sed excrementum simpliciter; ex eo, quod per expirationẽ a corpore propellitur, ideo respiratio dicenda non est actio facultatis vegetalis: At vero quid concedo expulsionem excrementorum alimẽti vni animæ vegetali? nonne semen animalium excrementũ est alimenti, vt docet Aristoteles? certum est attamen semen eiaculari tum in somno a phantasia, tum in vigilia motu facto similiter a phantasia, vel appetitu, atque omnino a facultate animæ sensitricis, non vegetalis: Etsi ergo demus respirationem excrementa expellere, haud tamen protinus euincitur eam esse functionem facultatis vegetalis, vt quid a sensitrice contradistinctum; quare nihil officit quod primo loco obijciebatur.

A B C (margin letters)

1. de gen. an. c. 18.
2. de gen. an. c. 3.
3. de an. t. 48. & sequen.
de an. mot. t. 4.

Quod

A Quod autem deinde opponitur, functiones animæ vegetalis eo potissimum differre ab operationibus animæ sentientis, quod illarum nulla subiacet imperio voluntatis, & appetitus animalis; quibus hæ cunctæ parent; ac proinde respirationem, quæ voluntati, & appetitui subiecta non est, reponendam esse inter operationes vegetales, remouendamque ab ijs, quæ ab anima sensitrice prodeunt, non vna ratione tolli potest; primum quidẽ illud concedimus omnẽ actionem Vitæ sentientis subie-
B ctam esse imperio appetitus; verum id recte intelligendum est: sufficit enim actioni ab anima sentiẽte prodeunti aliqua ratione obedire voluntati, & appetitui; quia duo quum sint in Vita irrationali ab anima sensitrice prodeuntia functionum genera, nam aliæ sunt omnino ad animalis Vitam necessariæ, aliæ vero sunt ad bene esse, super actiones ad bene eße voluntas, & appetitus obtinent imperium absolutum, quia illas pro arbitrio edunt, adimuntque; siquidem ad libitum videre
C possumus, & non uidere, clausis, vel reclusis oculis; progredi, & stare: at vero super actiones illas, quæ non ad bene esse, verum aliqua ratione sunt necesariæ ad eße simpliciter siue ad vitã animalis, non habet voluntas, nec appetitus totale dominiũ: sic enim ad nutum haud potest semper animal dormire, aut vigilare; sed aliquando inuito cogitur dormire, & aliquando uicissim uigilare; quamuis somnus, & vigilia pertineant ad Vitam irrationalem, vti & respiratio; quod abunde colligitur ex Aristotele. Quum itaque respiratio non mi- de som. & vig

nus

nus, quam somnus, & vigilia, necessaria sit ad esse simpliciter animalium perfectiorum, licet ab anima sensitrice pendeat, non est tamen penitus voluntati, & appetitui subiecta, illi tamen paret aliquantisper, nempe vt subditi Dominis non habentibus potestatem sanguinis; hi nanque domini subditos ad hoc, vel illud præstandum cogere possunt, eos tamen occidere nequeunt; sic voluntas, & appetitus respirationem crebram, & raram; magnam, & paruam, celerem, ac tardã efficere poßunt; eam tamen penitus euertere, ac radicitus extirpare nequeunt; nam supra eam non habent merum imperium, ac totale dominium, vt supra visionem, progressionem, & huiusmodi; falso itaque assumitur, voluntatem, & appetitum nullum supra respirationem imperium obtinere; obtinet enim illud idem imperium, quod habere dicitur supra somnũ, & vigiliam; immo maius, quod habere constat supra motum palpebrarum, & supra illam motionem, qua saltatriculas moueri admonet Aristoteles, dum conuersis membrorum officijs, pedibus manuum, & manibus pedum vice vtuntur; quum etenim nemo ambigat functiones istas esse proprias animæ sensitricis, nec pertinere vllo modo ad vegetalem, & esse quoquopacto subiectas imperio voluntatis, & appetitus, ut satis constat ex Aristotele, quamuis persæpe, uelimus, nolimus, palpebras mouere inuiti cogamur; & saltatriculæ diu nequeant manibus pedum uice uti: Ex eo igitur, quod nequeat animal diu a respiratione uacare, sed, uelit nolit, A B C

7. mor. Eud. cap. 16.

A ubi paulisper eam intermiserit, denuo cogatur ipsa uti, nõ potest colligi respirationem esse opus animæ uegetalis, non sentientis; quasi supra ipsam ius non habeat appetitus, neque uoluntas. Præterea cur non dicamus uoluntatem, & appetitum totale dominium habere supra respirationem? detentionem namque spiritus speciem quandam exercitationis esse luculenter ostendit MERCVRIALIS honor Mineruæ: Addo non paucos fuisse homines, qui per totam sui uitam pertinaciter cohibuere spiritum, ut refert Galenus, Plutarchus, & Historici fere omnes nostræ tempestatis: At obijcies istos, qui anhelitum penitus cohibuere, non multo post tempore fatum obiisse: ceterum id non tollit quod respirationis interceptio fuerit actio uoluntaria: nonne actio uoluntaria est, qua Lucretia pugione mortem sibi consciuit? non ne item actio erit uoluntaria, qua quis omne alimentum obstinate renuens fame, aut siti seipsum interimat? cur ergo non sit consimiliter actio uoluntaria C qua quis spiritum cohibens semetipsum suffocat? Quod enim probare conabantur Aduersarij respirationem uoluntati, & appetitui subiectam non esse eo, quia dormientes respiremus; quum nihil appetere, ac uelle possimus, quod non cognoscamus; in somno autem cognitrices facultates omnes ferientur, ac uinctæ sint, facile solui potest, nanque aliud est animal dormiens cognoscere, aliud est ipsum animaduere se cognoscere; ac sane in somno animal non potest animaduertere se cognoscere; quoniam animaduersio hæc est uigilia, siue opus sensus com-

in Gymnast.

Lib. 2. de mot. mus. cap. 1. 6.

B

communis, cuius paſsio, & uinculum ſomnus eſt; at A
uero nihil prohibet in ſomno uigere facultates cognitrices, phantaſiam nimirum, & intellectum; qua de re ſupra; quum autem ad appetitus, & uoluntatis functiones ſufficiat cognitio phantaſiæ, ac Intellectus liquet iā reſpirationem in ſomno poſſe fieri ad nutum appetitus, & uoluntatis: Quod inde quoque apertum eſt tum quia

1. de gen. an. c. 1. 2. de gen. an. c. 3.

dormientes plerique ambulant, & loquuntur, ambulatio uero & loquutio non eſt actio uitæ uegetalis, ſed ſentientis, & humanæ; tum potiſſimum quia conſpicimus dormientes æſtate in cubili crura, & brachia iactare ad refrigerium captandum, & ubique punctos, ac uellicatos quouis modo, calcitrare, aliaue ratione qualibet moleſtiam a ſe excutere tentantes abſque eo quod ſomnum abrumpant; quæ motiones nulla in re pendent a facultate vegeta: Sic dormientes ad æſtum cordis temperandum, & ad arcendam ſuffocationem, reſpiratione vtuntur, intro trahentes aëris refrigerium, & foras expellentes moleſtam ſibi fuliginem: Ex eo itaque, quod reſpiramus dormientes, haud colligi poteſt reſpirationem eſſe functionem facultatis vegetantis, non autem ſentientis.

Recte igitur collocauimus reſpirationem inter operationes Vitæ irrationalis, ſiue ſentientis.

Memo-

A

Memoriam esse habitum phantasiæ, non potentiam animæ rationalis. Cap. XXI.

LLVD autem deinceps longe a ratione abesse videtur, quod memoriā in vniuersum pertinere diximus ad vitam brutalē, ita vt in vita rationali agentes de humanis operationibus decernere
B *re non dubitauerimus memoriam in homine speciatim non esse facultatem animæ rationalis, genere distinctam a memoria brutorum; sed in vtrisque animalium differentijs esse habitum phantasiæ; nam in primis apud Aristotelem in homine non tota anima, sed intellectiua* 3. de an. t. 6.
est locus specierum; at quod in nobis, quasi locus, conseruat species rerum cognitarum, illud necessario est memoria; igitur memoria in homine pertinet ad animam intellectiuam, non ad sensitricem, cuius facultas est phan-
C *tasia. Addunt Doctissimi viri homines recordari notionum, & rerum vniuersalium; recordari vero absolute esse officium solius memoriæ; atque ideo in nobis memoriam pertinere ad animam intellectiuam, quæ sola pertingere potest vniuersalia; non autem ad sensitiuam, quæ tota necessario circa particularia versatur. Tertio subdunt, si anima sensitiua suæ memoriæ ministerio potest recordari phantasmatum, & cognitorum particularium; sane multo potiori ratione Intellectrix anima, quæ sensitrice longe perfectior est, propriam obti-*

nebit memoriam, qua recordetur specierum vniuersalium. Sed addere poterant Aristotelem aperte adscribentem memoriam animæ rationali; locus euidens est in Moralibus. Postremo autem inquiunt, Anima post mortem a corpore separata, & a facultatibus sensitiuis absoluta, recordatur eorum, quæ prius operata est, atque cognouit in vita hominis, dum esset adiuncta corpori; quare in anima hominis memoria non est quid pertinens ad facultates animæ sentientis, quæ omnes in obitu hominis intereunt; sed quidpiam attinens ad animam Intellectiuam, quæ sola vel Aristoteli post mortem hominis remanet incorrupta, & in hominis interitu ab alijs animæ partibus separatur, tãquam perpetuum a corruptibili. At vero his non obstantibus, quicunque rei naturam diligentius introspexerit, & Aristotelem accuratius expendere voluerit, longe aliter in proposito sentiendum esse comperiet; nam quemadmodum certum est hominem cum vniuerso brutorum animalium genere vnius animæ sensitricis beneficio cõuenire in hoc, vt sensibilia externo sensu percipiat; cum animalibus vero e brutorũ genere perfectioribus in hoc alio, vt post sensationem exteriorem intus recipiat, receptamque retineat in phantasia cognitionẽ de sensatis indiuiduis sub nomine phantasmatis; ita notum est satis hominum naturam ab irrationalibus animantibus vniuersis in eo differre, quod solus homo e notionibus indiuiduorum in phantasia reseruatis ministerio agentis Intellectus elicit speciem vniuersalem, veluti notionem communem mul-

1.mag. mor. c.6.

12. meta.t 17. 3. de an. t. 21.

A B C

A tis phantasmatis, quam locat postea, & conseruat in Intellectu possibili nuncupato, ea tamen eius beneficio primo loco intellecta: Quare sicuti cognitio vniuersalium in Intellectu reseruata dici consueuit habitus Mentis; ita prorsum notitia phantasmatum, seu particularium notionum in phantasia existentium vocatur habitus Phantasiæ: Et veluti habitus Mentis, quia Intellectus cognoscere potest verum, & falsum, in tria prima genera diuiditur; quorum vnum est falsitatis solummodo
B compos, & dicitur Error, siue Ignorantia praua; alterũ est veri falsique capax, & vocatur Opinio, ac Suspicio; tertium vero solius veritatis particeps, & ab Aristotele subdiuiditur in quinque species, quæ appellantur sigillatim nomine proprio Ars, Prudentia, Sapientia, Scientia, & Intellectus; ita quoniam Phantasia nõ cognoscit veritatem, nec falsitatem, nõ enim componit, aut diuidit prædicationem cum complexione faciens; sed vbique circa incomplexa versatur, quum sit facultas
C animæ sentientis; iccirco habitus phantasiæ vnus est, quem nomine proprio Memoriam vocamus: Ac tandẽ veluti retinere in Mente habitum opinionis dicitur opinari, retinere habitum scientiæ nuncupatur scire, retinere habitum sapientiæ appellatur sapere, & consimiliter de alijs ab vnoquoque habitu denominatione sumpta suæ permansionis in propria facultate; pari ratione retinere notitiam singularium in phantasia nomine proprio dici consueuit recordari, & meminisse: Quæ omnia fuse superius. Quare bene Aristoteles alicubi omnia

1. Post t. 34. 6. æthic. c. 3.

2. Poster. c. vlt.

ista contemplatus pronunciauit Animalia subcælestia A
cuncta in eo conuenire, quod habent congenitam potentiam iudicatiuam, quam uocant Sensum; differre autē, quoniam in aliquibus non fit permansio sensati, vt in brutis imperfectioribus, quæ nullam habent aliam cognitionem, præter ipsum sentire externum, cum pura eius animaduersione; nam sentiendo simul sentiunt se sentire; in aliquibus vero fit intra animam permansio sensati; & quum multa sensata in his coaceruentur in anima, in alijs quidem animalibus ex talibus sen- B
satorum permanentium in anima notionibus non fit vlla ratio; cuiusmodi sunt bruta, quæ sunt penitus irrationalia; in alijs vero ex permansione sensatorum in phantasia fieri ratio consueuit, vti sunt homines, qui sunt rationis compotes: Ex sensu quidem igitur exteriori fit habitus sensati permanens in phantasia, qui dicitur memoria; ex memoria vero, quæ plerunque eiusdem fit, hoc est, vt alibi scripserat ipse idem
2 Post. t.44. *Aristoteles, ex pluribus singularibus, aut ex vno sin-* C
gulari multoties cognito, seu considerato fit vniuersale, quod appellatur experientia; multæ nanque memoriæ numero experientia vna est; seu experientia vna, quæ est notio communis, & ratio vniuersalis, continet in se notitiam multorum singularium, seu ex notione multorum singularium exoritur: sed experientia ista vel ex omni quiescente vniuersali in anima, vel vno præter multa, quod vtique in omnibus vnum sit illis idem, est artis principium, & scientiæ; hoc est, quia vniuersa-

lis

A lis natura potest considerari tum prout ope *Mentis* abstracta est a notionibus singularium, & vocatur vniuersale præter multa, quasi abstractum a multis; tum prout reipsa fundamentum habet in particularibus; ideo experientia, siue vniuersalis notio aut accepta ex quocunque vniuersali in anima quiescente ab opere abstractionis, hoc est, illud considerando prout habet fundamentum in singularibus, quod vniuersale in multis appellatur; aut etiam accepta ex vniuersali ope *Men-*
B *tis* abstracto e multis singularibus, siue considerato præter cõtemplationem multorum singularium; quod vniuersale idem vnum commune esse dicitur omnibus illis singularibus, e quibus abstractum est; experientia inquam, quæ est notitia vniuersalis aut in multis, aut præter multa, vt diximus, est principium artis, & scientiæ; artis quidem, si notitia illa vniuersalis, quam uocamus experientiam, sit de rebus quatenus respiciunt ipsum fieri, siue generationem alicuius operis;
C ars enim tendit ad constitutionem, ac generationem noui operis, quæ proprio uocabulo appellatur effectio; unde *Ars* apud *Aristotelẽ* definitur esse habitus cum ratione recta effectiuus: est autem prædicta experientia principium scientiæ, si notitia eadem vniuersalis experimenti nomine appellata, sit de rebus, quatenus respiciunt ipsum esse; scientia enim terminatur ipso esse, non fieri: *Hæc omnia ex Aristotele habemus non vno in loco apertissima.* *Memoria* igitur est habitus phantasiæ, qui dicitur notitia phantasmatum, siue notitia sin-

6 æthic. cap 4

2. Post. t. 27.
1. meta. t. 2.

singularium seruata in phantasia; quod alibi etiam perspicuis verbis docuit nos Aristoteles inquiēs Memoriam esse neque sensum, neque existimationem, sed horum alicuius aut habitum, aut passionem, quum factum fuerit tempus; & paullo post admonens Memoriam esse habitū phantasmatis vt imaginis in eo sensu, quo tempus sentimus. Ex habitis ergo liquido iam constare potest quod Memoria est habitus phantasiæ continens cognitionem singularium, perinde ac Opinio, suspicio, ignorantia crassa, scientia, sapientia, Intellectus, & Ars habitus sunt humanæ Mentis complectentes cognitionem vniuersalium in Intellectu existentium: & qua ratione phantasia est locus phantasmatum eadem prorsum Intellectus est locus specierum vniuersalium; vt abunde alias ostendimus, locus inquam metaphorice, eo fore modo, quo ab Antiquis materia dicebatur locus formarum; dum enim retinet, ac seruat Mens notitiam specierum vniuersalium, & phantasia notionem phantasmatum, utraque uidetur æmulari naturam loci cuius proprium est continere, & conseruare in se locata: Et demum ueluti retinere notitiam specierum uniuersalium in Intellectu dici consueuit Opinari, scire, sapere, & huiusmodi, ubique sumpta denominatione ab eo habitu, cuius permansio consideratur, sic retinere notitiam singularium in phantasia uocatur proprie recordari, & meminisse; Vnde qui hominum plura singularia uel semel tantum sensu aliquo percepta, statim, & post multum tempus etiam ada-

de mem. & rem. cap. 1.

de mem. & rem. cap. 2.

de ort. an. hu.

Plat in Timæ. Arist. 4 phy. t. 14. 15.

A

B

C

mussim

A *mussim referre possunt, ij memoria insignes habentur; qui uero multorum Vniuersalium notitiam in mente gerunt, hi sapientes, vel scientes, vel intelligentes, vel prudentes, uel periti artifices existunt, prout vniuersalis illa notitia respicit vario modo vel actiones hominũ, uel rerum nouarum effectiones, vel rerum essentiæ puram contemplationem, vt satis explicatum fuit suo loco in superioribus; tantumque absunt isti Mentis habitus ab habitu phantasiæ, vt plerunque sint immemores, ac*
B *valde imbecillis memoriæ qui multa vniuersalia cognoscentes ingenio pollent, docti, & sapientes existunt; in ijs enim accidit, quod alicubi obseruat Aristoteles,* 1. Post. t 30. *vt anima circa vniuersalia occupata singularia nesciat, & hoc quia ea non animaduertat; licet Sapientes, & alij, qui pollent ingenio, longe valeãt facultate reminiscendi, qua cito, velocique mentis discursu facto etiã circa phantasmata quædam adhuc in phantasia reseruata, cetera obliuione deperdita recuperant: quod adno-* de mem. & rem. cap. 1.
C *tat Aristoteles alicubi; quum ex aduerso qui multũ pollent memoria, frequenter hebetis, ac tardi sint ingenij, & obscuræ, ac exilis reminiscentiæ: vti admonet ibidẽ Aristoteles. Sed ista omnia late superius explicauimus agentes de actionibus Vitæ brutalis. His ita nunc præmeditatis, difficile non erit obiecta diluere; quod etenim primo loco afferebatur, Id quod in nobis conseruat species, quasi locus, est memoria; sed anima Intellectiua, non sentiens, in homine est locus specierum; ergo in homine memoria pertinet ad animam rationalẽ,*

non

non ad sentientem; argumentum hoc falso assumit memoriam conseruare species, quæ sunt vniuersales; memoria enim necessario respicit conditionem indiuidualem temporis, vt animaduertit Aristoteles; a qua temporis conditione abstrahunt vniuersæ species vniuersales, quæcunque in Intellectu resident, velut in loco; Intellectus enim, qui species conseruat quasi locus, est possibilis; at in Intellectu possibili nihil esse potest, quod prius agẽtis Intellectus actionẽ expertũ non fuerit; verũ agentis Intellectus actio est depurare phantasmata, hoc est denudare species indutas conditionibus materiæ, inter quas præcipua est conditio temporis; quæ conditiones materiales, & indiuiduantes appellatæ necessario uestiunt quamlibet speciem singularem sub nominæ phãtasmatis in phantasia conseruatam. Præterea in allata obiectione falso assumitur memoriam conseruare species, more loci; nanque officium memoriæ non est conseruare, sed eius proprium est conseruari, quasi locatũ; quum sit habitus, & cognitio quædam, non autem facultas aliqua habitum in se habens: cuiusmodi est phãtasia, cuius uere proprium est conseruare phantasmata, siue singularium notitiam semel acquisitam. Quod autem secundo proponebatur, Homines beneficio memoriæ recordari vniuersalium; quum vero facultates animæ sensitricis nõ obtineat ius in uniuersalibus, quæ soli Menti subiacẽt; propterea fieri vt memoria in homine nõ pertineat ad sensũ, sed ad Intellectũ; soluitur itẽ eo quia falso assumit homines beneficio memoriæ recordari

de men. & rem. cap. 1. 2.

A B C

A dari rerũ uniuersaliũ; quoniã recordamur, & memoriã habere dicimur eorũ solummodo, quæ habent conditionẽ temporis adnexam; vti constat ex Aristotele definiente memoriam esse habitum, aut paßionem sensus, aut existimationis, quæ alio nomine dicitur phantasia, quũ factum fuerit tempus; vel etiam (quod idem est penitus) memoriam esse habitum phantasmatis, vt imaginis in primo sensorio in nobis, quo tempus sentimus; talia vero, quæ temporis conditionem obtinent, singularia B sunt; quippe vniuersalia cũcta Mentis ope abstracta, & segregata sunt a conditionibus temporis, & alijs, quas indiuiduantes appellant: sed habitus notionum vniuersalium, quos in Mente gerimus sub Speciebus intelligibilibus nuncupatis, sunt suspicio, Ignorantia prauæ dispositionis, opinio, & quinque illi vulgati apud Aristotelem Ars, Prudentia, Sapientia, Scientia, & Intellectus, non Memoria; meminimus etenim solummodo singularium; vniuersalium autem non proprie re- C cordamur; sed eorum habemus aut opinionẽ, aut scientiam, aut sapientiam, aut alia huiusmodi: Alioquin si memoria esset item vniuersalium, quemadmodũ obijciunt Clarißimi viri, quum apertum sit nos recordari singularium; duas proculdubio nobis inesse memorias fateri cogerentur; alteram sensitiuam, cuius interesset notitia phantasmatum, siue recordatio singularium, alteram vero Intellectiuam, qua possemus meminisse vniuersalium: Sed hoc non ausim ego decernere; quum videam uniuersalium non esse memoriam, nec recordatio-

de mem. & rem. c. 1. & 2.

6. æthic. c. 3.

nem, at solum opinionem, aut artem, aut scientiam, aut A
huiusmodi alia, quæ dicuntur habitus Intellectus: Dicam potius in homine reperiri cunctas illas perfectiones genericas eiusdem conditionis, quæcunque sunt in brutis perfectioribus; genericas inquam non solum genere logico, sed etiam genere physico; communicant etenim genere proximo, & vniuoco logico quidem homo, & brutum simpliciter; physico autem homo, & brutũ perfectioris naturæ: Quocirca quemadmodũ homo a brutis non differt visu, auditu, olfactu, gustu, tactu, sensu B
communi, phantasia, & huiusmodi alijs, quæ communia sunt vtrique naturæ, propterea quod propria sunt generis illius, quo vtraque species communicare dicitur; neque item homo a brutis perfectioribus differre debet in memoria; communia siquidem vniuoca similiter participari debent cum suis passionibus, & attributis a singulis inferioribus; animalis autem ea differentia seu species ac genus physicum, cuius attributum est memoria, vniuoce inest homini, & brutis perfectiori- C
bus eiusdem rationis itaque memoria in nobis est, atque in brutis illis animalibus, quæ ipsam obtinuere. Quod autem deinceps obijcitur, si anima sensitiua potest per suam memoriam recordari phantasmatum; ergo anima Intellectiua, quæ longe perfectior est, propriam sibi memoriam habebit, per quam specierum, & vniuersalium recordari valeat; non concludit, quoniam falso itẽ accipit vniuersalium esse recordationem, & memoriã: quum ex aduerso hæc singularium solummodo esse valeat:

A leat: Quia vero rationalis anima longe præstantiorem naturam adepta est, quam sensitiua propterea factum est, vt quod in anima sensitiua est habitus phantasmatum, dicatur Memoria, & huius habitus permansio in phantasia, siue hunc habitum retinere, vocetur meminisse ac recordatio: At quod in anima Intellectiua est habitus specierum, & vniuersalium, more uulgi vocari non debet similiter memoria, sed nomine proprio vel opinio, vel Ars, vel Prudentia, vel Sapientia, vel Sci-
B entia, vel huiusmodi aliud; istorum autem habituum permansio in Intellectu, siue hos habitus in Mente retinere nuncupatur, haud quidem (vt vulgus facit officij similitudine deceptum rerum diuersitatem non animaduertens) recordari, aut meminisse; at nomine proprio ab vnoquoque propositorum habituũ denominatione sumpta, nuncupetur inquam vel suspicari, vel ignorare, seu decipi, ac errare, vel opinari, vel sapere, vel scire, vel intelligere, siue intelligentem esse, vel prudentem, vel ar-
C tificem, vt Medicum, Pictorem, & id generis: Qui sane habitus Mentis, & eorum permansiones, siue retentiones in animo, multo perfectiores existunt habitu phantasiæ, qui dicitur memoria, & permansione, seu retentione ipsius, quæ meminisse, ac recordari appellatur; etsi quandam inter se habeant analogiam, & proportionem. Quod vero deinceps afferebatur ex Aristotele alicubi memoriam connumerante inter opera, quæ oriuntur ab anima rationis participe, illamque segregãte prorsum ab operibus animæ sensualis, seu ratione va- 1.mag mor. c.6.

cantis, ex qua virtutes exoriri admonet; magnam quidem vim habere videtur in proposito; sed si consideremus hunc non esse locum, in quo de memoria ex professo agat Aristoteles, quum alibi dedita opera de hac re tractans fuse demonstrauerit in opere proprio Memoriam esse habitum phantasiæ, paruifacienda est allata obiectio; & eo magis, quo ipsemet Aristoteles ore proprio fatetur ibi se de anima loqui rudi Minerua, ipsius non exactam distinctionem afferendo; quippe hoc ad aliam considerationem pertineat; sufficit autem sibi quodam modo ipsam distribuisse, qui multo prius admonuerat exactam cuiusque rei tractationem non simili modo in unoquoque genere exquirendam esse; quoniam eruditi est eatenus exquisitam tractationem requirere, quatenus patitur subiecta materia; haud igitur conferendus est locus e Magnis moralibus desumptus cum ijs, quæ de memoria consulto professus est Aristoteles in proprio tractatu De Memoria, & Reminiscentia inscripto. Quod autem postremo afferebatur, Anima rationalis post mortem a corpore separata, & ab omnibus facultatibus sensitiuis absoluta, recordatur eorum, quæ prius operata est, atque cognouit in uita hominis, dum esset adiuncta corpori; ergo in anima hominis memoria, cuius proprium est recordari, non est quid pertinens ad facultates animæ sentientis, quæ omnes obliterantur ad hominis interitum; sed quiddam attinens ad animam Intellectiuam, quæ sola uel Aristoteli post mortẽ remanet, atque in morte

de mem. & rem. c. 1. 2.

1. mag. mor. c. 6.

1 æthic. cap 3.

12. meta t. 17. 3. de an. t. 21.

A B C

A te hominis ab aliis humanæ animæ partibus separatur, tanquam immortale a corruptibili; tollitur bifariam; In primis enim falsum est quod in antecedēte asseritur, animam post mortem a corpore separatam proprie recordari, & meminisse illorum, quæ prius in Vita gesserat corpori adiuncta; nam recordatio, & memoria esse nequit, nisi rerum singularium; in anima uero intellectiua non sunt nisi species communes, & habitus uniuersales; quorum non est recordatio, sed opinio, vel ars,
B vel scientia, uel huiusmodi quid præter memoriam; cuius rei, ne repetam allatas rationes in superioribus, hoc erit signum euidentissimum, quod eius tantummodo recordatio, ac memoria esse potest, cuius amissio est proprie obliuio; ceterum ex Aristotele amissio disciplinarum quæ sunt notitiæ rerum vniuersalium, non est reuera id, quod obliuionem appellamus, quare vniuersalium non est memoria, sed singularium, quorum & obliuio: singularium itaque notitiæ, quia seruari solent
C in phantasia, non in mente, cum animæ sentientis corruptione omnes, moriente homine, corrumpuntur: Atque hoc illud est, quod obseruat aliquando Aristoteles inquiens corrupto homine Intellectum a corpore separatum non meminisse, neque odisse, quia tales operationes non sunt functiones propriæ Intellectus, sed facultatis cuiusdam corruptibilis, cuius operatio communicat cum corpore, veluti est phantasia, & omnino anima sentiens: Et sane huc ea quoque spectant, quæ alibi professus est idem Aristoteles inquiens corruptis animali-
bus

8. top. cap. 2. loc. 28.

1. de an. t. 66.

de lōg & breuit. cap. 2.

bus corrumpi & scientiam, quæ in animalibus. A

Deinde uero si nomine recordationis sermo sit de reminiscentia, falso dicitur Mentem post mortem hominis a corpore seiunctam reminisci eorum, quorum antea quouis modo fuerit oblita; namque Mens hominis a corpore separata, vbi habitus semel amiserit, eos non potest amplius ex se recuperare; nanque si via vlla ad eos recuperandos reperiri poßet, ea esset profecto per reminiscentiam; atuero Mens a materia, & corpore seiuncta reminisci nullopacto valet, ob rationes allatas B *in superioribus, dum ageremus de Vita humana. Quibus duas alias in præsenti addere liceat; prima est quia*
3.de an. t.20. *ex Aristotele, Intellectus hominum tunc solum est id, quod est, & immortalis, ac perpetuus, quãdo a materia est separatus; tunc autem non potest reminisci, quia reminiscentia quum sit discursus, et syllogismus quidam, pertinet ad Intellectum poßibilẽ, quem paßiuum appellat, quia intelligit patiendo, idest representando sibi ipsi per species præsentes naturã, seu quidditatẽ rerũ intelli-* C *gendarũ, vt antea ostendimus abunde; sine quo paßiuo intellectu nequit homo quidpiam cum discursu intelligere, ac proinde absque illo nequit reminisci quum uero paßiuus hic intellectus, qua paßiuus est, in morte hominis intereat, nã separata Mens nõ amplius intelligit cum discursu, aut representando sibi obiecta, & ita patiendo, ideo post mortem reminisci non poßumus; etsi enim permaneat Intellectus post mortem hominis, non tamen amplius discurrit, ac intelligit patiendo, sed mere*

re

A re agendo; quo nomine aliquando Intellectus dicitur corruptibilis, nempe qua passiuus est; alias immortalis, nempe vt agens; passiui etenim Intellectus corruptio nõ est trãsitus ad non ens, sed ad esse perfectius. Deinde reminiscentia est motus discursiuus ab Intellectu factus circa phantasmata, vt admonet Aristoteles, & omnino circa particularia inuoluta conditionibus temporis, & alijs, quas indiuiduales appellant; quia vbi vniuersalia ex animo exciderint, in eo ignorantiam B ponunt, non obliuionem; & nequeunt uere per reminiscentiam recuperari, quoniam reminiscentia est oblitorum, & singularium tantummodo; nequeunt inquam vniuersalia ab Intellectu deleta per reminisentiam recuperari, hoc est per discursum, sine illatione necessaria, & euidenti cõsequutione, seu dependentia vnius ex alio & huius ex alio, vsquequo ad ultimum illud, quod inquirimus, peruentum fuerit; sed vniuersalia semel amissa, per inuentionem, vel etiam per traditionem, ad- C discuntur de nouo ex caussis suis per verum syllogismũ, ac discursum logicum: Quum autem post mortem hominis intellectui a materia separato præsto esse nequeat phantasmata vlla, vt quæ omnia simul cum phantasia, in qua seruabantur, obeunte homine, ad interitum animæ sentientis obliterata sunt; propterea Mens a corpore separata reminisci nequit ulla ratione, quum careat obiecto, circa quod fieri necesse est reminiscentiã.

de mem. & rem. cap. vlt.

Memoria igitur est habitus phantasiæ, non autem potentia rationalis animæ.

Quomodo

Quomodo ex Aristotele anima rationalis sit forma informans, & immortalis; & vtrum dari valeat infinitum in actu; & Mundum nõ posse poni ab æterno, physice loquẽdo. Cap. XXII.

A

ETERVM & illud ab Aristotelis doctrina plurimum discedere videtur, quod in superioribus definientes vitam humanam esse naturalem corporis nostri, & animæ humanæ coexistentiam, quam informationem uocant, aperte supposuimus animam rationalem esse formam informantem: sed hoc non dici ad aures Aristotelis inde patere potest, quia si rationalis anima eßet corporis forma informans, proculdubio vuicuique hominum propriam animam a cuiusque alterius hominis anima distinctam contigisse oporteret; quum autem Aristoteli potest hominis obitum rationalis anima supersit immortalis; quum hactenus (Mundo existẽte ab æterno, iuxta dogmata Peripati) et orti, et mortui sint homines infiniti, et proinde infinitis iam tẽporibus elapsis, & in eorum quolibet nouis Mentibus tum in generatione hominũ creatis, tum quoque in eorum interitu a materia separatis, hinc sane fieret vt nunc actu in Mũdo existerẽt infinitæ animæ mortuorum hominum; Verumenimuero qui nullo pacto concedit infinitũ actu, potissimũ in numero, tũ quia quælibet numeri species vltima vnitate determinatur, ueluti B

12 meta. t. 17. C

8 phys.

forma;

A *forma; tũ quia numerus propria natura mensurabilis est; tum demum quia rerum numerus infinitus locum infinitum postulat, quem in Mundo nemo potest agnoscere; qui non concedit inquam infinitum actu, nec etiã concedere poterit Aristoteleus animam Intellectiuam, quæ immortalis est, formam esse informantem; quare nec Mentes hominum ad eorum multitudinem æqualiter multiplicari; sed potius existimabit constitutum fuisse ab æterno determinatum rationalium animarum*
B *numerum; quæ solæ uarijs temporibus uniuerso hominum cœtui assistant, ad hominum uicißitudinem qualibet illarum ex hoc in illud corpus, non quidem promiscue, ut male rebatur Pythagoreorum schola, decernẽs hominum animas in belluarum corpora transmigrare; sed præcise solum ex humano corpore hoc in aliud humanum corpus commeante, atque ita continuam hominum generationem conseruante. At uero his non obstantibus, a proposita sententia in superiori libro disce-*
C *dendum non est multis nominibus, in primis enim dato, & non concesso, Aristoteli animam rationalem esse formam aßistentem, non informantem, nihil tamen hoc nobis officit, qui Aristotelis opinionem de natura uitæ in primo libro mancam esse demonstrauimus; quiue in secundo ex natura rei, sententiæ Aristotelis non addicti philosophamur. Deinde falso assumitur Aristotelem censuisse rationalem animam esse formam aßistentem, non informantem; nanque oppositam esse Aristotelis opinionem illud apertum facit; quod promulgata de-*

 finitione

finitione communi omni animæ, vegetali nimirum, sen- A
2 de an. t. 6. tienti, ac rationali, per hæc verba, *Actus primus corporis naturalis organici*, eam postea repudiauit non ni-
2. de an. t. 11. si, quoniam actus primus est commune quiddam formæ informanti, & assistenti; quod est clare supponere omnem animam sublunarem (quare & rationalē, de qua præcipue in eo volumine tractatur) esse formam informantem, ac non assistentem: Alioquin si existimasset Aristoteles in animarum genere vegetam, & sentientē formas esse informantes, rationalē vero aßistentem, af- B
ferens definitionē communē omnibus istis animis optime vsus fuisset nomine Actus primi, prout cōmune quiddam est formæ informanti, & aßistenti neque vllo pacto allatam definitionem culpauisset. Nec obstat ex positione nostra fieri vt ponere oporteat infinitum actu, quod negat Aristoteles, & rationi aduersatur; nam etsi Aristoteles, & ratio dictat in Mundo, qui corpus est finitæ magnitudinis, contineri non posse infinitā actu aut magnitudinem, aut multitudinem sensibilem, at- C
que corpoream; quippe ista locum postulat immensum, vt obijcitur; nihil tamen prohibet in Mundo reperiri posse multitudinem actu infinitam rerum intelligibilium, & incorporearum; quoniam istæ non occupant
3. phy. t. 39. locum vllum: Quin & Aristoteles ipse aperte concedit rerum intelligibilium numerum esse infinitum; negat autem multitudinem infinitam rerum corporearum, & sensibilium; ceterum rationales animæ separatæ incorporeæ sunt, & insensibiles; nihil ergo probibet

eas

A eas esse infinitas. Quod autem obijcitur Aristotelem penitus negare infinitum in actu, potissimum in numero, falsum est omnino; nam oppositum sæpius inculcat Aristoteles, tum vbi colligit pro absurdo magnitudinem non esse diuisibilem in magnitudines, & numerum non esse infinitum; tum vbi scribit infinitum nedum potentia esse, verum etiam actu; tum vbi admittere videtur infinitum in rebus mathematicis, & intelligibilibus, vt puta in numeris; tū vbi clare concedit numerum incommensurabilem, ac proinde infinitum; nam quilibet numerus finitus alteri finito comparatus illi est commensurabilis, siue habet ad illum aliquam proportionem; at collatus numero infinito vterque vtrique incommensurabilis est; quippe infiniti ad finitum nulla est proportio, nullaque vicissim analogia est finiti ad infinitum; tum denique vbi absolute fatetur res numero infinitas esse, seu singularia infinita esse, ac propterea non posse scientia contineri. Sed & ipsa rei natura palam facit non repugnare numero naturam infiniti; si nanque infinitum illud esse dicitur, vel in Peripato, cuius secundum quantitatem accipientibus semper aliquid accipere est extra; quis non videt numerum tale quid esse? Quod enim primum opponebatur, numerum in esse constitui, ac specificari per vltimam vnitatem, veluti per formam, seu differentiam essentialem; ac proinde illi repugnare infinitum esse; bifariam tollitur: primo quia numero animarum antehac ab humanis corporibus separatarum tribuet quidem

3.phy.t.56.
3.phy.t.59.
3.phy.t.39.
3.meta.t.20.
B
3.meta.t.12.
11.meta.c.2.
1.elenc.cap.r.
1.rhetor.c.2.
C
3 phy.t 63.

Aristoteles, cui Mundus est ab æterno, vltimam vnitatem, sed non primam; nam dicitur hic numerus infinitus a parte ante, vt tempus præteritum, non a parte post, in qua obtinens vltimam vnitatem reipsa finitus esse dicitur: Non ergo numerus infinitus dici non debet, quia illi necessaria sit vltima vnitas, quum numerus infinitus vltimam vnitatem habere valeat: Deinde quia numerus, qui constituitur in esse per vltimam vnitatem, non est numerus generatim acceptus, sed numerus finitus; quum numerus infinitus constituatur in esse per negationem extremæ vnitatis; perinde ac brutum per negationem rationis; definitur enim esse animal irrationale. Quod affertur secundo loco, nempe de ratione numeri esse, vt sit numerabilis, ac proinde finitus; quippe infinitum numerari nequit; triplici ratione tollitur; & primum quia necessaria non est illa propositio, numerus secundum se est mensurabilis, sed Logica, vt monet Aristoteles, hoc est, Dialectica, & probabilis; quod est dictu, indefinita, quæ particulari æquipolleat, non vniuersali; nam aperte alibi fatetur Aristoteles dari numerum incommensurabilem, ac proinde immensurabilem, vt nuper ostendimus: Deinde vero numerus dum dicitur esse secundum seipsum mensurabilis, talis dicitur absolute, non præcise mensurabilis ab homine, aut a quouis alio; modo numerus infinitus etsi a nobis, qui virtutis sumus terminatæ, numerari nequit, a Deo tamen, cuius vis est infinita, cur numerari non poterit? hoc enim illi sufficit ad

3.phy.t.40.41.

5.meta.t.20.

A ad hoc ut numerabilis esse dicatur; Non ergo ideo numerus finitus esse debet, quia secundum se sit numerabilis, quum & infinitus absolute numerari valeat: Postremo numerum esse numerabilem contingit bifariam, nempe aut secundum totum, aut secundum partes; esto quod numerus infinitus numerari nequeat secundum totum: quid prohibebit ipsum numerari posse secundum partes, ac proinde secundum se dici numerabilem? ita enim tempus, quod Aristoteli est infinitum, a nobis men-
B suratur secundum partes, si non secundum totum; par est siquidem haud alia ratione numerum esse numerabilem, quam ea qua tempus est mensurabile; mensuratur uero tempus a nobis ipso motu, potissimũ cælesti; quin ex Aristotele motus est mensura temporis, & vicissim tempus est mensura motus. Præterea esto absurdum in Mundo ponere multitudinem rerum infinitam: nos certe de hoc non debemus esse solliciti; quippe tale inconueniens proprie non sequitur ad positionem
C nostram, quod anima rationalis sit forma informans, sed simpliciter, ac immediate colligitur ex Aristotelis placito, puta quod Mundus sit ab æterno; esto enim anima non informans, sed assistens, nihilominus ex æternitate Mũdi sequitur dari multitudinem actu infinitam & animarum, & rerum aliarum. Animarum quidem; quia si aliquando Aristoteli ex numero cælestiũ sphærarum arguere placuit parem numerum Intelligẽtiarum illis assistentium, cur de mente Aristotelis ex numero corporum humanorum, quæ Mundi æternita-

4 phy. passim.

12 meta t. 43. & sequen.

te

te posita, sunt infinita, infinitas pariter animas rationa- A
les non colligamus? Quod enim dicitur Aristotelem cẽ-
suisse ab æterno animas in quodam numero determinato
creatas, nunc varia corpora semper ingrediendo infini-
tam hominũ generationẽ ad moliri, falsum est penitus,
vt mox ostendetur sed ex attributa Philosopho positio-
ne sequi nihilominus dari numerũ infinitũ actu aliarũ
rerum, quinimmo (quod reuera est absurdum, a quo
certe nescio quomodo tueri possit Aristoteles, videant
hoc doctiores, & me doceat) Intellectum finitum com- B
prehendere posse intelligibile infinitum siue in se contine-
re notitias rerum infinitas; Nanque si mundus est ab
æterno (vt retur Aristoteles) necessarium est plane
vnamquamque cæli sphæram infinitis reuolutionibus
hactenus motam fuisse, quippe infiniti dies, menses, &
anni, quin et infinita sæcula iam præteriere; quum au-
tem anima, quæ Lunæ corpus effectiue gyrat (siue sit
assistens Intelligentia, siue rationalis, vel intellectrix
anima informans) intelligendo suum orbem moueat, C
ita vt cognoscat singulam suæ sphæræ circulationem,
cognitaque habitum induat, adeo quod omnium præ-
teritarum circunuolutionum notitias, tanquam sui
perfectiones indelebiles conseruet(neque enim obliuionis
capax est anima cæli, siquidem obliuio, & notitiarum
amissio, ex materia est, a qua separata est celestis ani-
ma; quæ ideo etiam cognitorum obliuisci, ac notitias
amittere non potest, quia phantasiam non habet, cuius
propria passio est obliuio) quumque anima illa, quæ
Lunæ

A *Lunæ orbitam immediate agit, infinities iam ipsam circumduxerit, opus est plane ut in se contineat infinitos habitus eiusdem speciei, hoc est, infinitas notitias omniũ circulationum hactenus præteritarum; & quod asserimus de anima Lunam mouente, idipsum dici debet de Mente quoduis aliud cæleste corpus circunducente: Hoc autem absurdum est, et impossibile: quippe anima cælestem sphæram immediate mouens terminatam obtinet naturam, finitamque habet essentiam; quum* B *nemo ambigat Mentem finitam haud posse infinitarum rerum notitiam retinere: Id porro absurdum putamus, non quia diffiteamur dari posse notiones numero infinitas; verum quia negamus intellectum finitæ naturæ posse tum speculari, tum speculata continere infinita: Quare nota hæc potius Aristoteli ponenti Mundum ab æterno, & ijs etiam neotericis, qui opinantur Mũdum in tempore genitum, potuisse ab æterno fieri, non autem nobis est inurenda: Neque locus est refugij (vt* C *quibusdam videtur) Cælum nempe moueri ab Intelligentia assistente sub ratione finis, quæ semetipsam iugiter cõtemplando, semper moueat orbem suum absque eo quod motionem cognoscat, tum quia sat superque demonstratum fuit, & demonstrabitur vlterius: Intelligentias secũdas cælorum orbibus appropriatas mouere illos sub ratione caussæ efficientis; primam uero Intelligentiam solũmodo, quæ Deus est Optimus, Maximus, mouere sub ratione finis; tum quia si secundæ Intelligentiæ orbibus cæli appropriatæ ipsos moueant, vt finis;*

quum

5 phy.t.3.&4. 7.phy.t.10.& 8.phy.t.57. & passim. 12.meta.t.43. quum ex Aristotele omnis motus ab aliquo sit, vt ab efficiente, oportet plane cælo cuilibet propriam adscribere animam, quæ moueat efficienter, & cognoscat non solum finem, cuius gratia mouet; qui finis propterea mouere dicitur vt intelligibile, & concupiscibile ab ipso effectiue mouente; sed etiam ideo motiones suas: Quæ sane anima quum finita sit, infinitarum circulationum cognitiones in se habebit; tum etiam quia si demus, disputandi gratia, Intelligentias appropriatas mouere cælos sub ratione finis, non effectiue, hinc tamen haud colligas eas non cognoscere circulationes orbium; nanque finis duplicis est naturæ, nempe aut inanimis, & nulla vi cognoscendi præditus, & hic reuera non percipit operationem agentis, quod impellit ad operādum; aut animatus, ac vi cognitrice pollens; quem nihil impedit ne cognoscat actionem efficientis, quod incitat ad operādum; si enim Aristotelis exemplo vti liceat, quum puella deliciarum sub ratione finis adolescentem mouens ad cātum, noscit optime iuuenis harmoniam; cur separatæ Mentes sub ratione finis cælorum orbes circunducentes huiusmodi gyros non cognoscent? Neque item euasio est, quod secunda quæuis Intelligētia, etsi naturam intensiue finitam obtineat quoad gradum virtutis, essentiam tamen extensiue infinitam habeat quoad temporis durationem; ac proinde quia infinito tempore durat, infinita percipere posse; nanque infinita duratio Mentibus secūdis id solum tribuit, vt valeāt infinitas contemplationes edere; sed ad hoc vt actu contineat, re-

12.meta t 36. (margin, beside "so effectiue mouente")

1. depart. c. 5. (margin, beside "ella deliciarum")

A B C (margin letters)

tine-

A *tineantque post actus contemplationum infinitos habitus notitiæ, illis necessaria est infinita natura intensiue quoad gradum virtutis; quam tamen non habere nemo ambigit: si ergo infinitam habuissent durationem, quum infinitas contemplationes edidissent, ac post illas infinitos notitiarum habitus induissent; quum ipsorum nullum exuere potuerint, quia non sunt obliuionis capaces; nec alia ratione vlla notitias acquisitas amittere possunt; plane fieret ex necessitate vt ponentes Mundũ*
B *ab æterno, confiteri cogantur animam finitæ virtutis infinitos habitus notitiæ simul actu in se continere; quo quid absurdius? Id certe, quod Cænobita vir alioquin Doctissimus ad rationis allatæ dissolutionem proferre nõ dubitauit inquiens Futile esse Intelligentiam debere cognoscere conuersiones cæli, quas facit quotidie; quia conuersio cæli vnus est tantum motus continuus; conuersiones itaque, quæ quotidie enumerantur, non sunt per se actu diuisæ, sed tantum secundum nos, qui motum*
C *cæli dinumeramus, & distinguimus in multas partes, hisque vtimur veluti mensura ad dimetiendas actiones nostras, & motus earum rerum, quæ sunt infra Lunam: Deinde (ait) Intelligentia secundum Aristotelis doctrinam non cognoscit motum per ipsum motum, vel per partes eius, sed per suam essentiam, quæ est fons, & caussa illius motus; unde inspiciens in suam essentiam, simul etiam cognoscit motum, vt qui fluit ab illa, veluti effectus a caussa: Nam in oppositum antea demonstrauimus, & infra ostendetur Intelligentiam noscere* lib. 2. c. 33. 41. 46. lib. 3. c. 38.

rotationes cæli quotidianas; nec obstat quod cæli conuersio sit vnus tantum motus continuus; est enim motus vnus specie, non vnus numero, sed multiplex; siquidem tum idem mobile multoties super idē spatium ferri nequit vnico motu secundum numerum; tum conuersio est motus super vno circulo semel factus; cæli vero motus super eodē circulo quotidie absoluitur; quare si Mundus esset ab æterno, non vna, sed infinitæ circulationes hactenus factæ fuissent: Addo ex Aristotele cæli motum a dextris, siue ab oriente incipere, & circunferri ad dextra, vnde incæperat; quum autem quotidie circulatio ista incipiat, & absoluatur; certo constat cæli conuersiones ad dierum multitudinem esse multiplicandas: Falso præterea dicitur nos distinguere motum cælestem in multas partes; quum motus ex se, sine vllo nostro ministerio multas partes obtineat; is enim Aristoteli est ex numero continuorum, & successiuorum; quibus per propriam naturam essentialiter inest multitudo partium: Etsi vero istæ partes in motu cæli non sint mediante vlla quiete per se actu diuisæ; sunt attamen per se actu ab inuicem mediante successionis fluxu diuersæ, siue distinctæ; quod satis est ad motus multiplicationem numericam; cui sufficit eiusdem termini diuersa ratio, vt in recursu eiusdem mobilis super semicirculum, aut rectam. Quod postea dicitur Intelligentiam Aristoteli non cognoscere motum per ipsum motum, vel per partes eius, leue est; primum quia pro delenda nota, quam inurimus Aristoteli, non licet Aduersario argumentari ex Ari-

Margin notes: 2. cæl. t. 15. (beside "tum a dextris…" line, marked B); 8. phy. t. 1. / 6. phy. t. 2. & sequent. / 3. phy. t. 39. (beside "nisterio multas partes…" lines). Margin letters: A, B, C.

A *Aristotelis doctrina; nam & in eo deliquisse Aristotelem dici posset, si statuit Intelligentiam non cognoscere motum per seipsum, nec per partes eius: Deinde quia fuse supra monstrauimus Intelligentias cognoscere motum & in seipsis, velut in caussa; & applicando sese ad ipsum intelligibile externum: Deinceps quia nos loquimur de re cognita, Cænobita uero de modo cognoscendi; nam dato Intelligẽtiam noscere motum suũ, non per ipsum motum, nec per partes eius, sed per essen-*
B *tiam propriam; dicimus tamen cognitionem illam, quã habet Intelligentia de motu proprio inspiciendo suam essentiam, esse non rudem, & confusam, sed excultam, atque distinctam; quum autem distincta, & exculta cognitio cuiusque totius ex Aristotele singularum partium naturam prosequatur,* 1.phy.t.5. *sane confiteri necesse est Intelligentiam noscere partes omnes perfectas sui motus, cuiusmodi sunt quotidianæ circulationes Aristoteli,* 5.meta.t.12. *quæ illo æterno existente, infinitæ non esse nequeunt; qua-*
C *re mens finita infinitas notitias complecti valeret; quod est impossibile. Atque hic est ille nodus, meo quidem iudicio, qui Aristotelis opinionem de Mundi æternitate a Physiologorum mentibus euellere debet, persistendo in physicis: Cui & alter ille non minoris ponderis adnectitur, Cælum Aristoteli esse animal finitæ magnitudinis, quod a seipso mouetur, fuse monstratum* lib.2.c.5. *fuit in superioribus; quum autem idem Aristoteles fateatur nullum finitæ magnitudinis posse mouere semet-* 12.meta.t.41. *ipsum, aut aliud tempore infinito; liquido iam constat*

cæli motum, cælumque ipsum esse non posse ab æterno: A
Quum itaque inconueniens sit Mundum esse ab æterno; nil mirum si vtrumque propositum inde sequatur absurdum, nempe virtutem finitam infinitos habitus notitiæ simul actu continere; & corpus finitum magnitudine infinito tempore seipsum mouere. Quod autem postremo affertur ex Aristotele constituendum esse determinatum rationalium animarum numerum, quæ varia corpora successiue ingrediendo iam hactenus ab æterno perennem hominum generationem fecerint, tam B
ab Aristotelis doctrina dissidet, quam quod maxime; nam primo aperte negat Aristoteles hoc ipsum Pythagoricis, 1. de an. t. 53. *tum vbi scribit fabulas esse, quod Pythagorici dicunt, quamlibet animam quodlibet corpus ingredi;* 1. de an. t. 41. *tum vbi arguit, si anima semel egressa iterum corpus ingrediatur, factum iri vt resurgant animalia mortua; quod impossibile est viribus Naturæ; qua enim ratione anima in obitu Socratis ex eius corpore migrat, cur si corpus Dionis nascẽtis ingredi valet, non item cor-* C
pus eiusdem Socratis ingredi poterit, atque ita mortuum Socratem ad vitam denuo reuocare? Deinde vero 2. Post. c. vlt. *ipse idem Aristoteles, qui aliquando aduersum Platonis opinionem disputans animis humanis a natura insitas non esse vllas cognitiones, ac scire nostrum non esse reminisci, arguit fieri nequaquam posse vt notitiæ in animo puerorum inexistentes lateant; quum tamẽ pueri omnes ignari nascantur Intellectum habentes veluti* 2. de an. t. 14. *rasam tabellam, in qua nihil descriptum sit; hæc inquam*

A quam asseuerans Aristoteles, quomodo poterit vnquã opinari animas hominum rationales ex vno in aliud corpus transmigrare? anima etenim viri Sapientis in corpus infantis denuo ingressa puerum Sapientem redderet; sin minus, saltem necessarium foret Aristotelem Platoni dare manus asserenti scire nostrum esse aliquando reminisci; quum tamen hoc vnum præcipue sit inter alia multa, in quibus a Præceptore consulto, ac dedita opera ob vnicam veritatem dissẽtire voluit Aristoteles:

B immo nedum hoc sequeretur absurdum, sed etiã quandoque fieret vt quispiam natus nosceret, siue reminisceretur se pridem extitisse alium hominem antea vita functum; quemadmodum fingit Ouidius in Poesi Metamorphoseon his versibus, Lib. 15.

Morte carent animæ, semperque priore relicta
Sede, nouis domibus viuunt, habitantque receptæ.
Ipse ego (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
C *Hæsit in aduerso grauis hasta minoris Atridæ.*
Cognoui clypeum leuæ gestamina nostræ
Nuper Abanteis templo Iunonis in Argis.

et reliqua omnia, quæ sequuntur; quæ sane cuncta quãtum ab Aristotelis doctrina, quinimmo & ab ipsa veritate absint, nemo non percipit; quare aduersum erroneum hoc placitum hac in re virum longe doctiorem audiamus de vanitate horum figmentorum disserentem, Lucretium scilicet inter latinos Philosophos non ignobilem, etsi male de plerisque alijs sentientem; ait enim,

Sin

Sin animas hominum dicent in corpora semper A
Ire humana, tamen quæres cur e Sapienti
Stulta queat fieri? nec prudens sit puer vllus?

Potius ergo negandũ est Aristoteli Mundũ esse ab æterno, quam illi tam leuem, ac fabulosam opinonem adscribere, vt censeat animam Socratis, eo mortuo, ingredi corpus Platonis, deinde Plotini, deinceps Ficini. Sed hæc obiter. Ratum itaque illud esto, Aristoteli animã rationalem esse immortalem, formam informantem, & ad hominum numerum multiplicabilem. B

Vtrum Intellectus humanus cognoscat singularia. Cap. XXIIII.

EINDE *illud quoque in Vita Humana perperam statuisse videmur, quod scilicet Intellectui nostro concessimus phantasmatum, seu singularium cognitionem; sic enim fieret primum quidem* C *vt indiuidua essent intelligibilia; quum tamen obstet*
3.meta. t.12. *Aristoteles, dum argumentatur, si nihil esset præter singularia, nihil penitus futurum intelligibile, vbi aperte supponere videtur Aristoteles singularia non esse intelligibilia: Deinde fieret vt male statuisset alicubi Philo-*
3.de an. t.2. *sophus intelligere absolute esse quoddam pati; quum Intellectus a phantasmate pati nequeat vllo modo, tum quia immaterialis existens ab obiecto materiali pati non potest; tum quia mens in se phantasmata non recipit:*

A pit: Postremo sequeretur ut aliqua intellectio fieret absque ministerio Intellectus agentis, cuius officium est e singularibus educere naturam vniuersalem, quam speciem vocamus intelligibilem ab Intellectu possibili dignoscendam; quod est contra ea, quæ professus est Aristoteles, vbi admonet eandem rationem penitus habere in contemplatione Intellectum agentem ad Intelligibilia, quam obtinet in visione Lumen ad colores: quamobrē sicuti colores videri nequeunt absque lumine, ita 2. de an. t. 18.
B nec intelligibilia contēplari possunt sine opera Intellectus agentis; sed eius opera est e phātasmatibus tollere conditiones indiuidui, & illa cōuertere in naturā vniuersalē ab Intellectu possibili dignoscendam; Mens itaque non videtur contemplari posse singularia, vel phantasmata. Ceterum hæc talia non sunt, quæ nos perturbent: Quod enim primo affertur, Intellectum videlicet haud posse contemplari singularia, quia hæc intelligibilia non sint, soluitur trifariam, & primum dicendo argumenta,
C quæ desumuntur ex tertio Metaphysices, necessitatem non habere vllam; quum ibi Aristoteles non doceat, sed solū dubitationes proponat, ac dialectice disputet, seu mauis exoterice; vt ipse idem ab initio libri aperte admonet: cuius quidem rei signum illud est euidentissimum non solum, quod alibi scientifice docens clare fatetur Intellectum in reminiscentia discursum facere circa phantasmata; verum etiam quia loco ab Aduersarijs allegato ex eo, quod quis asserat nihil esse præter singularia, colligit etiam Aristoteles nihil fore sempiternum, 3. meta. t. 1. de mem. & rem. cap. & 4.

&

& immobile; quasi omnia sensibilia, siue omnia singularia corruptioni, & motui obnoxia sint; quũ tamen eidem Aristoteli tum sempiterna quædã sensibilia sint; tũ cælum singulare sit, atque sensibile, non tamen corruptibile; tum Deus ipse vnus & specie, & numero sit, ac proinde singularis; æternus tamen, atque immobilis. Deinde intelligibile quidpiam dicitur, nõ quia dignosci valeat ab Intellectu, quod supponit obiectio; quia sic omnia essent intelligibilia; quoniam ex Aristotele Intellectus potest omnia fieri, quod est dictu, omnia intelligere; siquidem apud eundem Mens sit id, quod intelligit, immo singula fieri dicitur: Sed intelligibilia proprie dicuntur ea solũ, quæ in ipso Intellectu, velut in loco, continẽtur; sicuti sensibilia, quæ continentur in sensu; quo nomine Aristoteles aliquando scribit formas intelligibilium esse in intellectu, sensibiliũ uero in sensu; siue animam Intellectiuam esse locum formarum, hoc est specierum intelligibilium: Modo singularia quum in phantasia, & omnino in sensu existant, nec valeant vllo pacto recipi in Intellectum, ideo dicuntur sensibilia, & non intelligibilia, ad vniuersalium discrimen, quæ formæ quum sint in Intellectu, & non in sensu, propterea dicuntur intelligibilia, & non sensibilia: Verum quoniam Intellectus ea contemplari potest, quæ tum in se habet, tũ quoque in Phantasia continentur, vt superiore libro innotuit; proinde statuentibus nobis Intellectum posse contemplari singularia, non aduersatur Aristoteles alicubi negans singularia esse intelligibilia; quippe intelligibilia

A B C

13. meta. sum. 2. cap. 3
1. cæl. t. 92. 3. meta. t. 7. 1. cæl. t. 20
12. meta. t 49. 8. phy. & alibi passim.
3. de an. t. 17. & 18.
3. de an. t. 8. 37. & alibi.
3. de an. t. 38.
3 de an. t. 6.

A gibilia sunt proprie quæ in Intellectu continentur, velut in loco; non quæ ab Intellectu dignosci possunt: Secus enim quum Deus omnia cognoscat, cuncta essent Diuina; quum tamen Diuina solummodo sint proprie loquẽdo, quæ in Deo sunt. Deinceps indiuidua etsi ab Intellectu dignosci queunt, quia tamẽ haud sunt propria Intellectus obiecta, sed communia etiam sensui, ad vniuersalium discrimen, quæ solo Intellectu dignoscuntur, propterea vt ab vniuersalibus distinguerentur, sensibi-
B lia nuncupari consueuere: Quocirca non ab re dicit loco citato Aristoteles, si nihil esset præter singularia, nihil futurum intelligibile, loquendo de intelligibili simpliciter, quod est proprium obiectum Intellectus; nam singulare quum a sensu dignosci valeat, non est simpliciter intelligibile, ac proprium Mentis obiectum; esse tamen constat obiectum commune sensui, & Intellectui; & proinde intelligibile secundum quid, vt ita dicam: Non obstat ergo Aristoteles. Quod vero secundo loco propo-
C nebatur, singularia nempe haudquaquam posse ab Intellectu cognosci, quoniam Mens a singularibus non patiatur; quum intelligere sit quoddam pati; falso nititur principio, Intellectum scilicet pati non posse a singularibus, siue a phantasmate: Quod enim primo in huius confirmationem adducebatur, propterea Intellectum a phantasmate non pati, quia nullum immateriale patiatur a materiali; falso quoque nititur fundamento, Intellectum puta esse penitus immaterialem, phantasma vero prorsus materiale; nam ex aduerso Intellectus

licet quantum ad sui originem a materia non pendeat; quum tamen sit actus interne materiam perficiens, siue forma informans corpus materiale, propterea dici debet non absolutus a materia, sed vere materialis: Phantasmata vero quamuis habeant conditiones indiuiduantes, quas materiæ appendices appellant, sunt nihilominus secundum se a materiæ commercio separata; quo nomine ab Aristotele dicuntur formæ immateriales, 2.de an.t.121. 3.de an.t.39. *atque in eo differre a sensibilibus extra animam, quod sunt absque materia: Nibil ergo prohibet Intellectũ corpori adiunctum, qua materialis est, a phantasmate pati; & proinde phantasmata, & singularia intelligere; quum hoc sit quoddam pati. Quod autem mox proponebatur, iccirco intellectum a phantasmate pati nõ posse, quia Mens in se non recipiat imaginem indiuidui; soluitur eo quia uniuersalius est Intellectum pati ab obiecto, quam in se recipere obiecti similitudinem; namq; alia etiam ratione Intellectus ab obiecto pati potest absque eo, quod eius imaginem in se recipiat; nempe tũ excitatus de actu primo ad secundum ab obiecto præsente; tum maxime per speciem obiecti præsentem vel in phãtasia, vel sibi impreßam repræsentans sibimetipsi obiectum dignoscendũ, vt superiore libro manifestauimus; tum etiam recipiens in se habitũ notitiæ post obiecti meditationem: Quocirca patitur Mens in contemplatione phantasmatum, & singularium, si non recipiendo in se illorũ imaginem, saltẽ aut recipiendo in se tum ante intellectionem impetum obiecti, quo Intellectus de actu pri-*

mo

A *mo suscitatur ad actum secundum; quod est dictu, quo Mens impellitur, ac mouetur ad obiecti contemplationẽ; tum quoque post intellectionem suscipiendo in se habitũ notitiæ, qui dicitur esse Mentis perfectio; aut repræsentãdo sibi per speciem quouis modo præsentem ipsummet obiectum: Quo etiam nomine Mens dicitur fieri illud, quod ipsa intelligit; dum scilicet vel repræsentat obiectũ, uel ex obiecti meditatione induit habitum notitiæ obiecti, ueluti suam perfectionẽ, ac formam; perinde siquidẽ*
B *& materia ex Aristotele induendo formã naturalem, tanquam suum complementum, ac perfectionẽ, dicitur fieri hoc: Addo in huius confirmationẽ apud Aristotelẽ Intellectum nihil esse actu eorũ, quæ sunt, antequam intelligat; & propterea ipsum fieri id, quod intelligit, non quidẽ recipiendo eius imaginẽ, sed potius uel sibi obiectũ repræsentando, vel induendo habitũ notitiæ post intellectionem; secus enim quũ in se non recipiat imagines singulariũ, non posset fieri singula, contra dogmata Peripa-*
C *ti: Patitur ergo Intellectus humanus in contemplatione indiuidui, non solũ quia veluti sopitus excitatur, mouetur que a phantasmate ad illud contemplandum; sed etiã quia per speciẽ sibi quouis modo præsentẽ repræsentat sibi obiectũ, cuius illa est similitudo; & ex meditatione phantasmatis induit habitum notitiæ, tanquã sui perfectionem, ac formã: Nec obest quod Intellectus agẽs in suo munere non patiatur, qui tamen a phantasmatibus excitatur ad opus, nempe ad eliciendã speciem intelligibilẽ; quoniam a phantasmatibus suscitatur ad opus*

1. phy. t. 64. & 7. meta. t. 25. 26.

3. de an. t. 5.

3. de an. t. 8.

Intellectus, non quatenus agens est, sed quatenus identificatur cum possibili; namq; vnus, & idem numero inditus est homini a Natura Intellectus, qui tamen diuersis muneribus addictus variam sortitur & rationem, & nomenclaturam, agentis videlicet, ac possibilis; sed prout agens est, nullo modo patitur; siquidem phantasmata in imaginatione contenta mouent primario Intellectum, qua possibilis est, ad sui ipsorum contemplationẽ; hic ab eis excitatus ad libitũ potest tũ qua possibilis est, immediate speculari; tum etiam qua est agens, prius ex illis vniuersalẽ naturam elicere, quam vocant speciem intelligibilem; deinde qua possibilis est, ipsam contẽplari. Quod autem demum obijcitur, omnem scilicet speculationem supponere opus Intellectus agentis, & circa illud fieri, tanquam circa obiectum; tale autem opus speciem esse vniuersalem; atque ideo singulare ab Intellectu percipi non posse; nihil officit; quoniam superius abũde ostensum fuit Intellectus agentis actionem necessariam esse solum ad illam intellectionem, quæ fit abstrahendo; qualis est cognitio vniuersalium; non ad intuitiuam, quæ dicitur singularium speculatio; falso itaque supponitur in omni speculatione id euenire, quod in aliqua tantum Aristoteles contingere admonet. Sed esto præterea quod Intellectus agentis operatio deseruiat cuicunque meditationi, falso dicitur finẽ eius actionis semper esse speciem vniuersalem; nam fortasis asserendum est Intellectus agentis operationẽ esse purã phantasmatũ collustrationẽ, siue singularium de potentia intelligibilibus

A *bus in actu intelligibilia conuersionẽ, abstrahentẽ secundũ se ab eductione speciei uniuersalis; quæ quidẽ eductio fit in aliqua solũ meditatione; atque hoc aperte colligas ex Arist. aliquando assimilante Intellectus agẽtis actionem circa phãtasmata operationi luminis circa colores; quũ etenim colores, qui suapte natura sunt potentia visibiles, fiant actione luminis actu visibiles, absque eo, quod ex ipsis lumen eliciat quid uniuersalius; ita plane cõsitendũ videtur phantasmata, & singularia, si secũ-* 3. de an. t. 17. & 18.
B *dum se potentia intelligibilia sunt, fieri actu intelligibilia ministerio Intellectus agẽtis, sine eo, quod ipse ex illis eruat speciem uniuersalem, quæ vocatur intelligibilis.*

Non ergo præter rationem costitutum est in superioribus Intellectum humanum phantasmata contemplari, atque omnino singularia cognoscere.

Loqui esse functionem Vitæ humanæ. Cap. XXIV.

C AMPLIVS & *agentes de operationibus Vitæ humanæ, perperam inter illas loquutionem, ac sermonem connumerasse videmur, tum quia bruta, idola, Dæmones, quin etiam mortui loquuntur, tum quia in hominum obtruncatione haud semel contingit caput a busto seiunctum loqui, & idẽ nomen sæpius iterare; quum certum sit caput a spatulis diuisum non viuere amplius vitam humanam; De brutis clarum legimus testimonium, nedum in sacris*

litteris

litteris de Asina Prophetæ Balaam, quæ ab eo cæsa sessori mærens caussam postulauit vapulationis; verum etiam apud Autores prophanos; nanque Virgilius in
1. Georg in fi. morte Cæsaris inter alia multa prodigia, monet pecudes fuisse loquutas; Plinius inquit Annales testari M. Le-
Lib. 10. cap 5. pido, et Q. Catulo Cons. in Ariminensi agro in Villa Gal-
Lib. 10. cap 42 lerij Gallinaceum loquutū semel; & alibi, super omnia (scribit) humanas uoces reddere Psittacos, & quidem sermocinantes; quod & nos vulgo experimur; Expressiorem loquacitatem certo generi Picarum inesse; Agrippinam Claudij Cæsaris coniugem habuisse Turdum imitantem sermones hominum; Cæsaresque iuuenes habuisse Sturnum, & Luscinias græco, atque latino sermone dociles; Tiberio fuisse Coruum, qui mature
Lib. 10. c. 42. sermoni assuefactus omnibus matutinis euolans in rostra, in forum versus, Tiberium, deinde Germanicum, & Drusum Cæsares nominatim, mox transeuntē Populum Romanum salutaret; Equitis Romani Cornicē plura contexta verba exprimere solitam, alia atque alia crebro addiscentem: De idolis innumera propemodū habemus exēpla ex omni scripturarū genere; sed inter alia vulgatissima sunt Delphici Apollinis oracula; cui similia recensere tædiosum esset: sic Dæmones tū bonos, tū etiā prauos assumpto sibi alias visibili, alias inuisibili corpore loqui consueuisse testantur sacræ paginæ: Idipsū legere est apud Autores ꝓbatissimos de mortuo-
Apulei lib. de Deo socrat. rū animis, eas nēpe, quas Manes, & vmbras, seu Laruas, Laresque, ac Lemures appellant, in apparitionibus

loqui

A loqui: Non aliter dicendum est de capitibus hominum, quæ obtrūcata sæpenumero loquuta fuisse scimus; quorum sane vllum quum Vita humana non polleat, liquido iam apparet male statuiße nos in superioribus loquutionē generatim esse opus Vitæ humanæ. Cęterū si rei naturā intimius perscrutemur, a superioribus discedēdum non esse apparebit; quod enim pertinet ad Idola, Dæmones, et Lemures, siue Vmbras, vt certum est istas animas, assumpto sibi corpore, physice non uiuere, sed
B æquiuoce; ita quem sermonem loquuntur, physicum non esse, at æquiuoce sermonem dicimus; quare obiecta nobis haud obstant in proposito, qui agentes de vitæ humanæ operationibus per loquutionem supra significauimus sermonem physicum, & proprie, non autem æquiuoce dictum: Quod vero attinet ad bruta, ea bifariā loqui possunt, nempe aut in virtute alicuius animæ, vt Dæmonis, extra Naturæ ordinem sibi adiunctæ, quod fortasse contigit asinæ Balaam; sed ista loquutio physica
C non est; quare illius idem esto iudicium, quod nuper de Idolorum sermone proposuimus: aut etiam loqui ualent virtute propria, quia scilicet addiscant pronunciare humana verba, vt Psitaci, Picæ, Corui, & huiusmodi alia; sed quum sermo proprie dictus apud Aristotelem sit indicium earum passionum, quæ sunt in anima; quumque bruta per ea verba, quæ proferunt, nō studeant auditori significare passiones internas (eas enim significant a natura vocibus non articulatis, vt rugitu, latratu, balatu, & similibus) sed solummodo 1. Periher. c. 1.

imitari

imitari sonum, quem ore ab hominibus edi fame, ac A
verberibus acta didicere: propterea proprie nō loquūtur, sed æquiuoce; Nos autē inter operationes vitæ humanæ
4. hist. cap. 9. posuimus cum Aristotele sermonem proprie dictum, ac verum, quem bruta callere nequeunt. Quod postremo de hominum capite obtrūcato afferebatur, difficilius est quidem, sed tamen potest consimiliter enodari: In primis
3. de part. c. 10 enim possumus cum Aristotele negare caput abscissum loqui potuisse vlla ratione: Deinde uero aliter hic nodus tolli potest; quum etenim hominis anima, vnde Vita B
humana dependet, simplicem penitus naturam non obtineat, sed essentialiter compositam ex rationali anima, & rationis experte; quod abunde nobis demonstratū est
de ort. an. hu. alias, & in hoc opere; ne diutius immoremur in repetēdo
8. meta. t. 9. Aristotelis testimonio alicubi dicentis substātiarū compositarum ex materia, & forma quasdam esse sensibiles, quasdam uero intelligibiles; quum certo constet substantiam intelligibilem nullam esse posse aliam, quam formam, & animam: sic ergo anima humana ex irra- C
tionali sui parte, veluti ex materia, & rationali, tāquā talis materiei forma, constituitur; quod aperte quoque
3. de an. t. 27. obseruatū legimus a Themistio: Quæ sane partes animæ quāuis in vnam coeant animam humanā, ipsæ tamen secundum se hoc potissimum discrimine disterminātur, quod pars animæ ratione uacans, vt quæ a materia dependet, cui a natura insita est quātitas; siue a qua quicquid exoritur, haud sine quantitate proficiscitur: pars inquam animæ ratione vacans toti corpori coextē-

ditur

A *ditur, atque ad subiecti partitionem diuiditur, rationalis autem illi adiuncta est, non coextense, at in vna parte corporis, quæ omniũ præcipua sit, siue hæc sit Cor, siue Cerebrum; nihil enim differt vtra talis sit, vt monet Aristoteles: Si quidem asseramus rationalẽ animæ portionẽ cum Platone, ac Medicis in Cerebro habitare, facile est caussam, cur hominum capita obtruncata loquantur, assignare; quia dum caput a residuo corpore separatur, simul diuiditur anima humana quoad sui* 7. meta. t. 35.

B *partẽ irrationalẽ, rationali eousque fere in Cerebro permanente, quousque in eo remanet calor innatus, & pars animæ irrationalis, quæ vinculum est, quo Mens corpori adnectitur; vt notabat etiam Themistius, & Plato; quare tantillo temporis morata Mens in capite obtruncato, nil mirum si consueta munia exerceat, & loquutionem promoueat; viuit enim adhuc vitam humanam eo paruo temporis spacio caput obtruncatum; & proinde loqui potest: Sin autem ponamus rationalẽ* 3. de an. t. 27. & 28. in Timæo.

C *animæ partem irrationali vniri in Corde, difficilior euadit dubitatio; solui tamen potest; quoniam etsi loquutio est functio vitæ humanæ, nihilominus prodit a parte animæ tum rationali, tum etiam irrationali; namque in loquutione, quæ nihil aliud est, quam distincta significatio internorum conceptuum, duo sunt; vnum est motus linguæ, ac instrumentorum vocis ad exprimendum sonum articulatum, quo distincte significentur internæ passiones animi; alterum autem est præceptio, ac nutus Mentis imperantis facultati motrici, quæ vis est ani-*

mæ sentientis, ut tali motu moueat organa loquutionis: Quum vero Mentis præceptio primo loco fiat, fiat inquam in instanti, siue in tempore minimo, atque insensili; cui præcepto mox obtẽperat anima sentiens, hæc vero exequatur mandatum Mentis per motum instrumenti corporei, qui cum tempore fit, tempore inquam sensibili; eapropter Intellectus præcipiens quamuis repente post præceptionem una cum busto ab animæ parte illa sensitrice, quæ in capite residens vocis organa mouere debet, seiungatur; id tamen non tollit quominus anima sentiens, quæ in capite remansit, illud mandatum exequatur, quod sibi nuper impositum fuerat ab Intellectu, dum ipsum sibi adiunctum obtinebat, eiusque consortio fruebatur, nihil enim Mentis opere, aut præsentia indiget anima sentiens ad voces dearticulandas, ubi iam Intellectus nutum cognouerit; exequitur autem anima sentiens istud Mentis mandatum, quousque permanet adiuncta corpori, seu quousque calore, ac spiritibus affluens mouere potest instrumenta vocis: Quæ sane voces sunt signa earum passionum, quæ paullo antea fuerant in anima rationali, haud enim opus est signum semper esse rerum præsentium, sed tum futurarum, uti sunt indicia Prognostica & in Astrologia, & in Medicina; tum quoque præteritarum; qua ratione cineres dicuntur esse ignis præcedentis indicia; ita plane dum caput hominis decollati loquitur, si dicamus Intellectum in Corde habitare, verba illa erunt indicia eorum, quæ nuper in Mente præexistebant; sic prorsum

litteræ,

A littera; quas contemplando legimus, sunt indicia verborum, quæ olim profluxerunt ex ore Platonis, Aristotelis, & huiusmodi scriptorum veterum: Quum ergo loquutionis forma, & ratio præcipua pẽdeat a parte animæ nostræ rationali, quam Intellectum dicimus; quamuis materia sermonis, eiusue pars instrumẽtaria in animæ humanæ partem sensitricem referatur; ac licet capita obtruncata, dum non viuunt amplius vitam humanam integram, loqui valeant; illa tamen loquutio B quoniam fit formaliter in virtute vitæ humanæ præcedentis; non autem in virtute vitæ sensitiuæ præsentis; propterea non ab re in superiore libro loquutionem, siue sermonem connumerauimus inter functiones, & opera vitæ humanæ; sic enim lapis proiectus tota motione a proijciente moueri dicitur, etsi proijciens intereat ante lapidis quietem; sed hac de re speciatim suo loco.

1 Perhier. c. 1

C Qua ratione fabula dicenda sit anima Poematis. Cap. XXV.

ED neque illud silentio prætereundum est (quamuis parumper a vita physica digredi videamur) quod in superiori libro agentes de operationibus vitæ humanæ, atque inter eas Inuentionem Poeticam connumerantes, cuius opus fabula est, male vel cum ipso Aristotele Clarissimis viris statuisse videmur fabulam

Poet cap. 4.

bulam esse animam Poematis; quippe fabula in Poemate officio non fungitur animæ, neque animæ conditiones obtinet; In primis enim viuens vnumquodque sui vnitatem non aliunde quam ab animæ vnitate sortitur, ita vt vnum viuens haud esse possit, nisi cui vnica inest anima: Inconueniens præterea est ipsi & Aristoteli vnum corpus multas habere animas, & in vno viuente plures claudi animas, ceu milites in Equo Troiano; quum ex aduerso absurdum non sit in vnico Poemate multas contextas esse fabulas; immo debeat ex necessitate nobile illud Poema, quod Epopœiam Græci, nos vero Heroicum appellamus, pluribus fabulis abundare; in hoc enim supra ceteros Poetas Homerum laudat Aristoteles, quod solus recte texuit Heroica Poemata, sed præsertim quod Poemata condidit referta imitationibus actionum, fabulis nimirum; fabula etenim nihil aliud est Aristoteli, quam actionis imitatio: Quinetiam sic aperte statuit Aristoteles Epopœiam plures continere fabulas, vt moneat totum contextum Iliadis vnica non posse complecti fabula; & Epopœicam imitationem, qualiscunque fuerit, non vnica fabula contineri, vt ex qua plures Tragœdiæ formari valeant; vnica igitur quum sit anima in vnoquoque viuente, iam satis constare videtur fabulam non esse animam Poematis.

A B C

1. de an. t. 58. Poet. cap. 2. Poet. cap. 4. & 6. Poet. cap. 17. Poet. cap. 24.

Deinde vero & illud certum est animatum quoduis ab anima, tanquam a sui nobiliori parte, denominationem suscipere; quo fit vti viuẽs recte dicatur esse anima; &

quidem

A quidem hoc non solum Academicis, definiente Platone Hominẽ nihil esse aliud, quã animũ imperantẽ corpori, siue vt explicat Ficinus, Hominẽ esse animã rationalem mentis participẽ, corpore vtentem; verũ etiam Peripateticis, asseuerante Aristotele tum vltimam differentiam, qualis est anima in viuentibus, esse substantiam rei, & totã definitionẽ; definitio uero cum definito reciprocat; tum perspicuis verbis Hominem maxime id esse, quod Intellectum dicimus; & vnumquemque B illud esse, quod in eo præcipuum est, ac melius; melius autem, ac præcipuum in homine quidem Intellectus, in viuente uero ipsa est anima; recte igitur, vel ex Aristotele Homo est Intellectus, & viuens quoduis dicitur esse anima; Quũ aũt Poema sic a fabula denominationẽ nõ habeat, vt vere dicere possimus Poema esse fabulã; liquido videtur apparere fabulã non esse animã Poematis. Tertio & illud obstat, quia certũ est identitatẽ, ac distinctionem viuentium desumendam esse ab iden- C titate, ac distinctione animæ; nam vt notum est eadem esse illa viuentia, quæ eadem anima viuunt; ita vulgatum est apud Aristotelem actum, seu formam, quæ anima est in viuentibus, illud esse, quod separat, & distinguit: Quum autem fabula Poemati non tribuat identitatem, nec diuersitatem; siquidem Aristotelem habemus asserentem minime conuenire a fabula nuncupare Tragœdiam aut eandem, aut diuersam; inde liquet Poematis identitatẽ ab identitate fabulæ nõ esse; nec diuersitatem a diuersitate; atque ideo fabulam non æmu-

Alcib. 1. siue de Nat. hom.

7. meta. t. 43.

10. æthic. c. 7.

7. meta. t. 49.

Poet. c. 17.

æmulari animam in Poemate. Idipsum postremo A
arguunt ex eo, quod potest esse tum Poema sine fabula,
vt Lucretianum, Nicandri Medici Alexipharmaca,
Q. Sereni, Macri, & aliorum opera Medica; tum
Historia cum fabula. Ceterum vt ingenue fatear
Poet. cap. 4. quid hac in re sentiam, cum Aristotele dicendum reor
fabulam esse principium, ac veluti animam Poematis,
non autem (quamuis id viri Clarissimi arbitrentur)
veluti fundamentum ædificij multis rationibus, Prima est, quia fundamentum in ædificio est principium B
pure materiale, nulla ratione se tenens ex parte formæ,
vti constat ex Aristotele alicubi scribente fundamentũ
5. meta. t. 1. esse principium ex quo primo inexistente fit domus, vt
carina est principium ex quo primo inexistente fit nauis, & Cor, aut Cerebrum est principium ex quo
primo inexistente fit animal: certum est autem carinã
esse principium nauis materiale, similiter Cor, & Cerebrum esse animalis principia materialia, & omnino
id ex quo, tanquam inexistente fit aliquid, esse materiã C
illius, non autem formam, vel de Aristotelis præcepto:
2. phy. t. 28. Sed fabula principium est in Poemate se tenens ex parte formæ, nullaque ratione materiale; vt mox late patebit; Fabula itaque in Poematis ædificio fundamenti
vicem gerere non potest. Secunda est adhuc euidentior, quia fundamentum est pars quantitatiua (ut
ita dicam) & integralis in ædificio, non autem essentia-
5. meta t. 1. lis; quod plane colligas ex Aristotele, immo ex sensu: fabula uicissim pars est in Poemate reuera essentialis, nõ

inte-

A integralis, quæ quantitatiua dicitur; Non ergo fabula in Poemate est velut fundamentum in ædificio: Nihil autem simul esse posse partem eiusdem rei essentialem, et integralẽ eo patet, quia partes esẽtiales duæ sũt in quolibet composito, materia, & forma seorsum: at integrales sunt multo plures, & omnes sigillatim compositæ ex materia, & forma; seu mauis ex partibus materiei, & formæ. Tertia uero ratio est, quia fabula, quam vocat Aristoteles contextum rerum, est primum, præ- Poe. c. 4 & 5.
B cipuumque, ac maximum in Poemate, non secus atque anima est primum, præcipuũq;, ac maximum in viuente: ita ergo necesse est fabulam esse veluti animã Poematis. Quarta ratio est, quia fabula ex eodem Aristotele Poematum finis est, perinde ac apud ipsum Anima statuitur esse finis animatorum. Ne dicã finem cum forma coincidere; & proinde fabulam, qua finis est, ea ratione formam esse Poematis; atque in hoc animam æmulari, quæ viuentium forma esse statuitur: Poet. cap. 4. 2. de gen. an. cap. 3. & 2 de an. t. 36. 2. de an. t. 4.
C Sed quod scribitur fabulam esse finem Poematis, recte intelligendum est, nam duplex quum existat ille status, quo a nobis Poema considerari potest, nimirum quando fit, & quando iam est absolutum, ideo duplicem illi finem adscribendum esse putauit Aristoteles; alterum scilicet, qui esset finis Poematis nascentis, atque is est fabula, perinde nanque anima ipsi & Aristoteli dicitur esse finis animalis, quod generatur; alterum vero, qui esset finis Poematis iam facti, & ille dicitur esse actio, nimirum affectuum purgatio; ita enim ex eodem Ari- Poet. cap. 4. 2. de gen. an. cap. 3.

stotele

In æthic. p. fi. stotele hominis iam orti finis est actio illa secundum virtutis habitum, quam felicitatem dicimus: Fabula igitur quatenus est finis Poematis orientis, eatenus recte nobis cum Aristotele constituta est velut anima Poematis. Quinta demum ratio ad hoc ipsum demonstrandum ea est, quia quemadmodum animæ propriu est, ceu formæ, specificare, ac determinare subiectam sibi materiam, & in esse constituere ipsum animatum sub certa specie; ac viuificare corpus; ita prorsum fabula illud reuera est, quod specificat, determinat, & uiuificat materiam in Poemate, constituitque ipsum Poema sub certa specie; quoniã fabula, quæ est imitatio actionis humilis, & ridiculæ, Comœdiam cõstituit; quæ uero est imitatio actionis illustris, vnius quidem diei tempore absolutæ, Tragœdiam: vnius autem integræ tempestatis, Epopœiã format: His ergo nominibus fabula recte dicitur esse velut anima Poematis, perinde năq; ordo dici consueuit anima libri, sententia uero anima Emblematis, haud certe alia ratione, nisi quia & ordo subiectam libri materiam, & sentẽtia corpus Emblematis actuat, perficitue, determinat, specificat, viuificatque. Ad obiecta uero bifariam respondere possumus, primum quidem generatim concedendo Aduersarijs fabulam non iccirco esse animam Poematis, quia unitatem, denominationẽ, identitatem, ac diuersitatem tribuens Poemati vna tantummodo reperiatur in quolibet Poemate, quod fabula esse dicatur; & idẽ, atque diuersum non nisi a fabula nuncupetur: sed

Poet. c. 2. 3. & 12.

Poet. cap. 2.

Poet. c. 2. 15. 22. & 23.

longe

A longe alia de caussa, nempe vti diximus, quia fabula, quasi forma specificat, determinatq; materiã Poematis, quã dicimus esse Metrũ; quinimmo & illam quasi anima viuificat; sic enim dicimus materna lingua Il Moto essere l'Anima della Impresa, quia illã specificat, & vitam quasi tribuit eius corpori figuris comprehenso: Ita ergo fabula dicitur esse principium, & quasi anima Poematis, illa particula (quasi) connotante aliquam dissimilitudinem inter fabulam, & animam proprie di-B ctam; quod tamen dissimulant Aduersarij, dum nobis ea obijciunt argumenta, quibus ostendant fabulam non omni ex parte animæ naturam æmulari. Deinde vero speciatim ad primam obiectionem concedentes in vnico viuente vnicam reperiri animam, negamus in vno Poemate plures posse contineri fabulas; fabulæ nomine interim sumpto in sui propria significatione, qua denotat imitationem actionis integræ, atque absolutæ, quæ scilicet non sit in gratiam alicuius alterius magis C præcipuæ, sed per se; si plures etenim fictiones fiant in vno Poemate, quia sunt imitationes actionum ad vnã quandam principalem subordinatarum; ideo fabulæ absolutæ non sunt, sed potius Episodia; ceterum nos fabulam, non autem Episodium, dicimus esse velut animam Poematis: Laudans vero Aristoteles Homerũ, qui Poemata condiderit multis actionum imitationibus referta, per actionum imitationes non vere fabulas significauit, quod infra ipse declarat, sed Episodia; in hoc etenim conueniunt fabula, & Episodium, vt sit

Poet. cap. 2.

vtrumque actionis imitatio; licet in eo differant, quod A
fabula est imitatio actionis absolutæ, ac integræ; quum Episodium sit imitatio actionis ad magis præcipuam respectum habentis; sed quo conueniunt vt sint simpliciter actionis imitatio, eo etiam nomine licuit Aristoteli vni Epopœiæ plures concedere fabulas, nomen fabulæ communiter applicans quoque ad Episodia: Quoniam vero Epopœiæ fabula est imitatio actionis plurium dierum, ideo recte monet Aristoteles non posse nos contextum Epopœiæ in unam inserere Tragœdiā, quæ fabula ea continetur, quam dixerat esse imitationem actionis unica die absolutæ; & quia Episodia in Epopœia possunt sigillatim esse imitationes actionum Ephimerarum; iccirco una Epopœia non nisi pluribus Tragœdijs complecti ualet, cōuerso nimirum quouis Episodio Epico in unam fabulam Tragicam. Amplius haud necessario colligunt Aduersarij fabulam non esse animam Poematis, ex eo, quod plures concedamus esse fabulas in Poemate; quoniam Dialectice disputat Aristoteles in primo De anima, *ubi statuere uidetur absurdū esse in unico uiuente plures contineri animas: Ecce Mundum, qui est unum uiuens, multas habet animas multis suis partibus appropriatas, præter illam communem, quæ singula perficit, ut liquido constat ex superioribus; ita ergo absurdum non sit unum Poema, ultra uniuersalem, plures quoque fabulas habere partiales. Nisi potius dicere uelimus Aristotelem negare unico uiuēti plures animas eiusdem naturæ, ac speciei; sic enim essent*

Poet. cap. 17. (margin note beside "citer actionis imitatio")

B (margin, beside "xtum Epopœiæ in unam inserere Tragœdiā")

C (margin, beside "Poemate; quoniam Dialectice")

animæ

A *animæ in corpore, uti milites in Equo Troiano; nunquã uero ab uno animato plures animas tollere, quæ sint diuersi generis, ac uariæ conditionis; nam certo constat in animalibus quidem cælestibus unicam, & simplicem singulis inesse animam Intelligentem; at in brutis animalibus, præter uegetalem, animam quoque sentientem agnoscimus; in homine uero & uegetalem, & sentientem, & rationalem: Quemadmodum ergo in animalium genere quædam vnica, & simplici anima viuũt,*
B *vti cælestia; quædam vero multiplici, vt sublunaria; ita nihil est inconueniens inter Poematum species, quasdam esse, quæ vnica formentur fabula, quæ in eis vicem gerat animæ, vt Comœdia, Tragœdiaque; aliam vero, quæ multiplicem fabulam, quasi animam item obtineat, vt Epopæia.* Poet. cap. 17 *Præterea concedentes viuens vnũquodque sui vnitatem non aliunde, quã ab anima sortiri, & in vnico animato plures animas, veluti milites in Equo Troiano, haud contineri; sed vnam tantum*
C *cuique uiuenti animam inesse; negamus penitus huiusmodi animam multis non posse constitutam esse partibus essentialibus, ceu multis animis inuicem subordinatis, & in vnam communem formam conspirantibus; ita nanque in homine anima uegetalis, sentiens, & rationalis, inuicem diuersæ quidem, subordinatæ tamen, in unam coeunt animam humanam, quæ hominem in esse constituit; sic dicendum est de anima uegeta, & sensitrice in bruto animali, quæ inuicem subordinatæ in unam conspirant animam irrationalem, qua*

brutum in esse constituitur: Quis ergo inficiabitur multas fabulas inuicem subordinatas, & in unam communem fabulam, ueluti partes multæ in unum totum, conspirantes, unicum posse Poema constituere, & ad instar animæ subiectam illius materiam uiuificare? Huc A
Poet. cap. 2. *certe respexit Aristoteles dum laudat Homeri Poemata, quia multis referta sint imitationibus; dumque no-*
Poet. cap. vlt. *minatim ait Iliadem, atque Odysseam esse Poemata commista ex pluribus actionibus per se sigillatim magnitudinem habentibus; quum tamen optime constituta sint, & unius actionis imitatio esse dicantur; dũ po-* B
Poet. c. 17. & vlt. *stremo scribit Epopœiæ contextũ multas continere fabulas; nam quod asseritur imitationem Epicam non posse unica fabula contineri, quia necessario ex una Epopœia plures Tragœdiæ formentur, non conuincit in unica Epopœia multas esse fabulas Epicas, sed solum multas reperiri Tragicas; quoniam, uti dictum fuit, fabula Epica imitatio est actionis plurium dierum multa continens Episodia Ephimera, quorum unumquodque fieri potest fabula Tragica, quæ imitatio* C *est actionis diariæ; cedentibus itaque, siue conuersis Episodijs Epicis in fabulas Tragicas, apte possunt ex una Epopœia unicam fabulam Epicam habente multæ formari Tragœdiæ. Addere liceat nos agere in præsens de perfecto Poemate; huic etenim unica inest fabula sibi proportionata, nempe imitatio unius actionis uel Diariæ, ut Comica, & Tragica; uel teporariæ, ut Epica; quũ pseudopoemata, ut Heracleida, The-*

 seida,

A *seida, Cypria, & paruam Iliadem notat esse Aristoteles, plures contineat fabulas; quare ad argumentum, qui dicunt in vnico Poemate plures contineri fabulas, si promiscue loquantur de quocunque Poemate siue bono, siue malo, nihil ad nos, qui exquisitum, omnibusque numeris absolutum Poema consideramus; sin autem sermo sit de Poemate perfecto; tunc per multas fabulas uel intelligunt eas, quæ tanquam partes sunt vnius fabulæ totalis, quæue ad vnam præcipuam subordinantur;* Poet. cap. 6. & 22.

B *& sic ipsis non repugnat per quadam analogiam animæ ratio; quoniam & vnus homo plures habet animas in vnam conspirantes, siue in vnam præcipuam, quæ propria est hominis anima, subordinatas: vel per multas fabulas multa intelligunt Episodia, quæ in Epopœia non adhuc fabulæ naturam sortita, fabulæ tamen fiunt, dum Epopœia vna in multas conuertitur Tragœdias, & ita nihil prohibet in vna Epopœia vnicam haberi fabulam pluribus ornatam Episodijs,*

C *quorum vnumquodque fieri valeat fabula Tragœdiæ: vel denique per multas fabulas significant eas potius, quæ uere, & actu fabulæ quum sint, ita sunt ab inuicem dissitæ, vt nullo modo in vnam totalem conuenire valeant, siue in vnam præcipuam subordinari; & sane tunc falso assumunt Aduersarij posse multas fabulas in vnico Poemate reperiri. Ad secundum uero argumentũ, de quo magna lis orta est, & diu inter viros Clarissimos agitata, primum quidem negare possemus quod assumitur, Poema scilicet non esse fabulam;*

si-

Poet.c. 1. & 3. *siquidem Aristoteles initio suæ Poeticæ aſseuerat Epopæiam, Tragædiamque poeſim, Comædiam inſuper, ac Dithyrambicam, tum pleraſque illarum, quas ad Tibias, Citharaſue accomodamus, omnes prorſus in hoc vno conuenire, vt imitatio ſint; eſt autem Aristoteli* A
Poet. cap. 4. *fabula imitatio. Sed aliud fortaſſe dicendum eſt per hæc velle Aristotelem, Poema ſcilicet in imitatione cōſiſtere, haud eſſe imitationem; & ſi dicatur eſſe imitatio, non tamen propterea ſit vt item dicatur eſſe fabula, ex eo quod fabula imitatio eſt; nam paralogiſmus ſit in ſecunda figura ex puris affirmatiuis, dum dicitur, fabulam eſſe actionis imitationem, Poema conſimiliter eſſe actionis imitationem, ac proinde Poema eſſe fabulam; neque enim propoſitio maior conuertibilis eſt, quo ex permiſſu Aristotelis reduci valeat argumentum ad* B
1. Poſt. c. 28. 29. *perfectum primæ figuræ; falſum eſt ſiquidem omnem imitationem actionis eſſe fabulam, quia in plus ſe habet actionis imitatio, quam fabula: nanque apud Ari-*
Poet. cap. 1. *ſtotelem actiones imitantur in Poemate geſtu, ſaltu, & pleriſque alijs abſque fabula. Quare Aduerſarijs potius concedendum eſt quoduis animatum ab anima proprie denominari; ſed hoc longe aliter accipiendum eſt, ac in obiectione poſitum fuerit; quia Plantæ vegetabiles appellantur ab anima vegetali, bruta uero ſenſitiua ab anima ſenſuali, homo autem rationalis ab anima rationali, cælum denique intelligens ab aſſiſtēte Intelligentia; perinde quoque Poemata denominantur a fabulis; ita Odiſſea dicitur ab imitatione actionis Vlyſ-* C
ſis,

A *sis, Ilias ab imitatione gestorum Achillis irati circa Ilium, Aeneidos ab imitatione actionis Aeneæ; fabula nanque dicebatur esse actionis imitatio apud Aristotelem: Negandum est autem obijcientibus animatum dici posse animam; quippe anima de viuente non prædicatur in recto contra id, quod assumitur in obiectione: Quamuis etenim Platoni secus visum sit, perpetua tamen sententia extitit Aristoteli Hominem non esse animam; nam in primis constituit animam esse partem* 5. meta. t. 23.
B *quandam hominis; ceterum pars de suo toto in recto prædicari nequit; negaret itaque Aristoteles hominem esse animam, haud minus quam totum esse partem suimet: Deinde uero scribit elementa non prædicari de ijs, quorum sunt elementa; quum autem animati, ac viuentis anima sit elementum, caussa nempe interna; iam satis constat Aristoteli hominem, ac viuens non esse animam: At ipse idem alibi aperte statuit animam proprie non intelligere, aut amare, aut ædificare; sed ho-*
C *minē reipsa esse, qui talia obeat munia ministerio animæ; apparet ergo ex Aristotele hominem non esse animā: Immo & alio in loco Aristoteles ipse perspicuis verbis admonet absurdum esse ponere quod homo sit anima.*

Poet. cap. 4. — 14. meta. c. 3. — 1. de an. t. 64. — 8. meta. t. 8.

Verum quod obijcitur primo loco ex Aristotele alicubi scribente vltimam differentiam esse rei substantiam, & definitionem; soluitur eo, quia tum falso adijcitur contextui Aristotelis differentiā esse totam definitionem; quoniam est eius pars potior quidem, atque nobilior; quocirca non potest prædicari de ipso definito in 7. meta. t. 43.

re-

recto, vt definitio tota, quæ oratio est ex genere, ac differentia consurgens; tum falso assumitur animam esse differentiam viuentium; nam etsi anima sit illud, vnde sumitur viuentium differentia, non est tamen ipsamet eorum differentia, sed forma; quandoquidem vel ipse Porphyrius plurimo interuallo distinxit differentiam a forma, dum illam huic proportione respondere scribit; nihil enim sibi ipsi proportione respondet, sed alteri; quoniam proportio vbique inter diuersa est, quanquam similia. Quod uero deinde opponitur ex eodem Aristotele in Morali Philosophia scribente unumquemque id esse, quod in eo est summum, ac melius; & hominem maxime esse id, quod Intellectum vocamus; nihil officit, non solum quia Philosophus in æthicis de anima tractat pingui Minerua, quemadmodum ipsemet apertissime testatur non vno in loco; verum etiam potissimum quia scribens Aristoteles vnumquemque videri esse id, quod in eo præcipuum est, ac melius, propo-positionem affert famosam potius, quam veram, & apparentem potius, quam necessariam; quod indicat nota illa (uidetur) & demum asseuerans hominem esse maxime id, quod Intellectum appellamus, non simpliciter ait hominem esse Intellectum, sed solumodo innuit maximam, siue præcipuam hominis partem esse Intellectum, non totum ipsum hominem esse Intellectum; quod ijs apprime consentit, quæ idem Aristoteles alibi profitetur inquiens tum Animal non esse animam; tum uero Animam esse partem quandam hominis, in qua

Præd. c. de dif. — 10. æthic. c. 7. — 1. æthic. c. 3. — 1. mag. mor. cap. 6. — 7. meta. t. 36. — 5. meta. t. 23.

A *qua prima ipsum viuere est; viuere autem apud Aristotelem est ipsum viuentibus esse: In hoc enim dissentit apertissime a Platone, ac Stoicis Aristoteles, illis cum Platone decernentibus Hominem nihil esse aliud, quam illud in nobis, quod imperat corpori, nempe animã, eamque rationalem; Aristotele autem asserente Hominem esse tertium quid ex anima, & corpore, tãquam ex imperante, subditoque constitutum: Quum itaque Homo anima non sit; ipse nanque mortalis est, ea immortalis;* 2. de an. t. 37. 7. æthic. eud c. vlt.

B *idem autem simul mortalitatis, & immortalitatis conditionem habere nequit; liquido iam constat Poema non posse appellari fabulam, quæ in eo animæ vicem gerit: Qua quidem in re ceteris vel reclamantibus, eruditissimum Philosophum, ac Poetam iuuat habere fautorem,* IO. BAPTISTAM STROZZAM, *vere florem delibatum populi Florentini, Musis, ac Deo charũ, cuius doctrinam, & probitatem optimi quique suspiciunt, ac venerantur. Ad postremam vero rationem il-*

C *lud prima fronte respondendum occurrit, Aristotelẽ non determinate, ac certo pronunciasse haud conuenire fabulæ tribuere identitatem, & diuersitatem Poemati, sed hoc protulisse dubitabundum, & cum hæsitatione; quod indicat particula illa (fortasse) scribit enim, Minime vero fortasse conuenit, eandem Tragœdiam, siue diuersam appellare a fabula. Deinde concedentes hæc ab Aristotele tanquam rata decerni, aliter tollenda est dubitatio, nimirum dicentes quidpiam dici posse tum idẽ, tum quoque diuersum & secundum numerum, & secũdum* Poet. cap. 17. 5. meta. t. 13. & 16. 12. meta. c. 49.

ſpeciem, vt pleriſque in locis notat Ariſtoteles; illud A
autem, eo autore, perpetuum eſt diſcrimen originis inter identitatem, diuerſitatemque numericam, & ſpecificam; quod ſemper identitas, ac diuerſitas numerica pendet ab identitate, ac diuerſitate materiæ; identitas uero, ac diuerſitas ſpecifica exoritur ab identitate, ac diuerſitate formæ: modo ad argumentum, ſi ſermo ſit de identitate, ac diuerſitate ſpecifica, negamus de hac loqui Ariſtotelem in textu citato, concedentes eam prouenire a forma; nam Tragœdiæ omnes ſunt eiuſdem B
ſpeciei, ac ſolo numero differunt; aut ſi pluſquam numero differunt, certe ut mas, & femina in eadem ſpecie, ſolummodo ſecundum materiam; eſt enim differentia hæc magis, aut minus perfecti, quæ a uaria materiæ diſpoſitione deſumitur: Si uero loquamur de identitate, ac diuerſitate numerica, uel ſecundum perfectionem (ita liceat illam appellare, quæ eſt inter maſculum, & feminam in eadem ſpecie, illique proportionalē quamlibet) falſo dicunt Aduerſarij eam a forma duci C
debere; numerus etenim multitudo eſt, quæ a quantitate, cuius radix materia eſt, proficiſcitur: quum forma ſit ſecundum ſe abſque quantitate: quare Tragœdia eadē, vel diuerſa dicenda erit, non quidem a fabula, quæ formæ, atque animæ munus obit; ſed a materia, ſiue a materiæ conditionibus, nempe vel a metro, vel a connexione, vel a ſolutione fabulæ, vel ab omnibus his; quia eadem fabula diuerſo metro explicata, vel eodem ab vno quidem Poeta bene contexta, & male ſoluta; ſed

ab

A ab alio male connexa, & bene soluta; & ab alio egregie connexa, & soluta, diuersas numero Tragædias cõstituet in eadem specie; quod aperte docet Aristoteles, dum ait, Minime vero fortasse conuenit eandem Tragædiam, siue diuersam appellare a fabula: id quod earum ipsa quidem connexio, atque solutio indicauerit: ceterum non pauci egregie nectentes inepte soluunt. Quod autem obijciunt Aduersarij, Actum esse qui separat, & distinguit, id eo sensu ab Aristotele non pro-
B ponitur, ut soli formæ cõcedatur vis distinguendi (quod putant obijcientes) sed in eo solum, quo actus dicitur impedire rerum vnionem, quæ necessario postulat aliquid in potentia; qua de re fuse superius; vbi etiam demonstratum fuit materiam posse statui caussam distinctionis; distinctionis inquam numericæ, secundum quam vnus oculus ab alio differt, atque omnino vna pars ab alia in eodem animali, quarum omnium est eadem forma, & anima: Quinimmo quis ambigat materiam es-
C se caussam distinctionis etiam plusquã numericæ? differũt siquidem plusquam numero in eadem specie masculus, & femina, ob solam diuersitatem materiæ; Quãuis ergo Tragœdia eadem, aut diuersa non appelletur necessario ab identitate, ac diuersitate fabulæ; hinc tamen haud fit quominus fabula dicenda sit anima Tragœdiæ; quum vnitas, siue identitas, ac diuersitas numerica, & omnino ea, qua de agit hoc in loco Aristoteles, a sola materia dependere valeat. Ad postremum negamus Lucretianum, Nicandri, Q. Sereni, Macri,

& aliud quoduis id generis opus esse Poema verum, & quæ fabulis contexuntur, veras esse Historias; quia vt Poematis anima fabula est, ita Historiæ medulla veritas; nam Historici officium est facta propria narrare; Poetæ vero non est facta ipsa propria narrare, sed quemadmodum vel geri quiuerint, vel verisimile, vel omnino necessarium fuerit; quare non est cum vulgo existimandum Metrum constituere Poemata, solutam autem orationem Historias, sed Poemata fabulis, Historias rei veritate niti. Quæ omnia manifesta sunt ex Aristotele. Non est itaque ijs assentiendum, qui negant fabulam esse principium, ac velut animam Poematis. A B

Poet. c. 1. & 7.

Vtrum discursus sit actio Mentis secundum se, an etiam sensus cum ea operantis. Cap. XXVI.

ERVM vt redeamus ad operationes *uitæ naturalis, ac proprie dictæ, illud etiã nobis obijcitur, quod agentes de actionibus uitæ humanæ discursum absolute Intellectui attribuere non dubitauimus; quasi sensus nullam vim, nullumque ius habeat in ratiocinandi actione; quod tamen falsum esse demonstrat nõ vna ratio; & prima quidẽ propterea quod multi fiunt discursus de rebus indiuiduis, & singularibus; quorũ cognitio ad sensum pertinet, non ad Intellectũ, cuius interest cognoscere uniuersalia: et reuera si actio discurrendi* C

scurrendi

A *scurrendi propria est Intellectus, ea ita illi propria nō est, quin in discursu de re particulari Mens ad sensus porrigatur, & ministerio eorundem utatur, quod inquiūt doctissimi viri, Mentem scilicet in raciocinio particulari, seu rerum singularium, se se ad sensum applicare. Secūda uero ratio est, quia si discursus esset operatio Intellectus, prout ipse omnino seiunctus dicitur a sensu, ita ut sensus nihil Menti prodesset ad ratiocinandum, quid prohiberet quominus Mens post mortem a corpore* B *separata discurreret, perinde ac efficit corpori, sensuique adiuncta? quū itaque Mens sensitrici animæ adiuncta ratiocinetur, ab ea uero abiuncta ratiocinari nequeat; concludendum videtur Mentem in actione raciocinādi uti opera sensuum. Tertia demum ratio est, quia reuera discursus est propria hominis operatio, prout homo est, non Mentis secundum se; nam satis constat ex Aristotele hominem anima ratiocinari, non autem* 1. de an. t. 64. *animam in homine discurrere; sed tum homo ipse in sui* C *ratione sensum, & Intellectum æque admittit; definitur enim animal rationale, quum apud eundem Aristotelem animal per sensum, seu per animam sensitricem* 2. de an. t. 16. 2. de gen. an. cap. 3. *in esse constituatur; tum quoque anima, per quam Aristoteli homo dicitur addiscere, ac ratiocinari, eadem est* 2. de an. t. 64. *atque illa, qua homo dicitur misereri; quum illud certo constet affectum misericordiæ pertinere ad animā humanam, prout ipsa est quiddam ex Mente, ac sensu cōstitutum, siue ad animam sensitricem, prout ipsa subdita est intellectui; quod alibi nos docet Aristoteles; di-* 2. mor. eud. cap. 2.

scursus

scursus itaque, ac ratiocinari est operatio non minus sensitiuæ facultatis, quam Intellectricis. A

Argumenta quidem non leuia; quæ tamen nos a propositis dogmatibus non retrahũt; nanque ad primũ dicimus indiuiduorum, & singularium cognitionem, nedum ad sensum, verum etiam ad Intellectum pertinere; vt abunde supra demonstratum fuit per ea, quæ non opus est modo repetere; illud statuentes hominem discurrentem de singularibus ea cognoscere, ac speculari Mente, non sensu: Quod autem ex doctissimis viris B *obijcitur, Mentem in ratiocinio singulari applicare se se, atque ad sensum protendere, id quod non efficit in ratiocinio vniuersali, in ea significatione verum non est, quod Mens in discursu particulari ad indiuidua cognoscenda vtatur sensu, veluti cooperante; quod putant Aduersarij; sed solum quia Mens vt in discursu rerum vniuersalium, quarum imagines in seipsa continet, non digreditur ad sensus; ita in discursu rerum singularium, quia earum species phantasmata sunt, quæ* C *in sensu illo interno conseruantur, quem Phātasiā dicimus, cogitur Mens seipsam applicare ad phantasiam, vt in ea meditari valeat singularium species absque eo, quod vtatur opera Phantasiæ, vt cooperantis, ad ea phantasmata per discursum, siue in discursu cognoscēda; Recte itaque discursus dicitur esse actio Mentis, nō item sensus, quum in eo nihil agat sensus. Ad secundam vero rationem dicimus iccirco Mentes a corpore separatas non ratiocinari, quia materiā non habentes*

ad-

A adnexam, a qua cogantur mendicare notitiam huius ex hoc, vniuersa obiecta sibi præsentia sine motu intuitiue dignoscunt; Dũ etenim Mens corpori adiuncta est, licet a materia, quæ vbique radix est occultationis, & ignorantiæ, multa intelligibilia sibi occultentur adeo, vt illorum cognitionem assequi non valeat nisi discurrendo ex notioribus; quia tamen in tali discursu Mens nõ utitur sensu cooperante; propterea discurrendi actio, & ratiocinium soli Menti debetur, non item sensibus; B haud enim ratiocinandi munere priuatur Mens post hominis obitum, formaliter quia sit a sensuum commercio seiuncta, sed pure quia separata a consortio materiæ, vt materia est. Ad postremam autem rationem, quæ ceteris validior esse videtur; concedimus discursum esse propriam hominis operationem, hominis inquam, vt homo est, attamen inficiamur tum ratiocinium item dici non posse operationem Mentis; tum quoque discursum ab anima pendere, prout sensitricem C facultatem obtinet; nam illud quidem certum est in omni nostra operatione duo esse principia effectiua, quibus sigillatim actiones attribuuntur, nimirum principium quod agit, & principium quo agens operatur; primum est principium adæquatum, siue totale, nempe homo ipse, prout est quiddam tertium ex anima, & corpore constitutum; de quo principio tractans Aristoteles recte scribere potuit hominẽ anima ratiocinari, misereri, timere, aliaque omnia opera præstare; nõ autem animã in homine talia munia obire: alterum uero est principiũ magis

1. de an. t. 64.

magis principale, cui primo debetur actio; id a Scholasticis appellatur principium quo primo; ad totalis differentiam, quod uocant Principium quod; & ad instrumenti etiam discrimẽ, cui nomen indidere principij quo secundario; istud autem principium quo primo fiunt omnia Vitæ opera nihil est aliud, quam anima; sed speciatim discursus, ac ratiocinij Mens, siue anima Intellectiua principium dicenda est, non sensus: Ratiocinij ergo principium quod est homo, principium uero quo primo est Mens, quare non ab re dici potuit a nobis ratiocinium esse functio Mentis, non sensus; quia est operatio ab homine facta in uirtute Mentis, non item opera sensus ullius: Etsi enim homo, qua homo est, absolute in sui ratione admittat sensum, & Intellectum, definiaturque animal rationale; animal uero constituatur in esse per sensum, ut asseritur; homo tamen speciatim respiciens discursum, siue in actu ratiocinandi nullo modo utitur sensu, tanquam cooperante, sed Mente solũ: A B

1. de an. t. 64. *Quod uero ex Aristotele dicitur eandem esse animam, qua homo ratiocinatur, cum ea, qua miseretur; uerum quidem est absolute; nam homo miseretur, addiscit, ratiocinatur, & alia uitæ opera perficit omnia beneficio unius animæ humanæ, quæ est hominis forma totalis; atque hæc exoterice, ac dialectice disputans dicere potuit Aristoteles in primo libro* De anima, *nondũ distinctis animæ potentijs abinuicem, neque adhuc relata singula Vitæ functione in propriam cuiusque facultatem; sed exquisite magis hoc placitum expendentibus* C

illud

A *illud est animaduertendum, unam hanc animã humanam, qua homo cunctas vitæ operationes edit, multas habere partes essentiales, multasque potentias, ac facultates, quibus speciatim varie vtitur homo ad varias functiones obeundas; quum enim alatur, sentiat, & intelligat, siue discurrat homo beneficio vnius animæ humanæ; non tamen ad singula ista munia obeunda cunctis vtitur homo potentijs animæ humanæ; sed speciatim ad nutritionem vtitur facultate vegetali, ad sen-*
B *tiendum sensuali, & ad intelligendum, ac ratiocinandum intellectuali: Quum igitur homo ad ratiocinandũ vtatur quidem ministerio animæ propriæ, quæ composita est ex sensu, & Intellectu, addo etiam ex anima vegetali; quia tamen homo in discursu non exercet omnes facultates animæ humanæ, nempe et vegetam, ac sensitricem; sed intellectualẽ potentiã solummodo; propterea functio discurrendi referenda est in Mentẽ solam, quæ sola est principium quo primo ratiocinamur; quod sen-*
C *sui aptari nullo modo potest. Discursus itaque actio est solius Mentis, non item sensus, vt cooperantis.*

Quomodo vita possit esse communis incorruptibili, & caduco. Cap. XXVII.

OSTERIVS & *illud male constituisse videmur, vitam scilicet esse quiddam commune tum sublunaribus animatis, tum quoque cælestibus corporibus, ita vt in cælo ex Intelligentia, &*

orbe fiat vnũ viuens, quemadmodum sub cælo ex anima materiali, & corpore elementari fieri contingit; nanque ante omnia ex Aristotelis decreto nihil potest esse commune rebus æternis, & corruptibilibus; sunt autem cælestia corpora incorruptibilia, nostratia vero cuncta caduca: Quod tamen dilui potest, quoniam si aliquando scripsit Aristoteles corruptibili, & immortali nihil esse commune, id solum protulit de communi vniuoco: alioquin substantiæ ratio, quantitas, corporeitas (vt ita loquar) lux, transparentia, quam alio nomine diaphaneitatem, & perspicuitatem appellare consueuimus, sigillatim & in cælestibus corporibus, & in subcælestibus inest; quod etiam animaduertit Aristoteles; quoniam nihil prohibet æterno, & corruptibili quiddam esse commune analogum; sic prorsus ex Auerrois obseruatione, vita in vniuersum genus est æquiuocum fere, hoc est analogum, ad vitam cælestem, & sublunarem; quarũ vita cælestis est principale analogatum, vt pote a qua, tanquam a priori dependet, conseruatur, gubernatur, & mensuratur vita sublunaris; quod non obscure significauit nobis Aristoteles inquiens tum a vita cælestium rebus alijs vniuersis pendere esse, & viuere; his quidem exactius, his autem obscurius; tum quoque a superioribus lationibus, quæ sunt operationes vitæ cælestis, pendere, & gubernari omnes virtutes Mundi huius inferioris; tum ab ijsdem motibus admetiri spatia vitæ omnibus animatis sublunaribus; tum demum cæli gyros determinare, ac numerum ponere in uita vniuscuiusque.

Marginal notes: 10. meta. t. vlt. (A) — 2. de an. t. 68. (B) — 2. cæl. t. c. 60. — 4. meta. t. 2. (C) — 1. cæl. t. 100. — 1. meteo. c. 2. — de mund. c. 6. — 2. de gen. t. 57.

A cuiusque viuentis elementaris: Analogatum vero principale id esse, a quo cetera pendent, docet nos aliquando Philosophus. Amplius autem ipse idem Aristoteles apertissime fassus est alibi cælum, quod est animal perfectum, communicare debere in aliquo cum animalibus hisce sublunaribus naturæ imperfectioris; id autem non esse sensum; quoniam cælum, quum habeat functionem nobiliorem multo, digniorem que nostra, procul ab hisce dissitum est; sed commune id, quod necesse est vt habeat B animal cæleste perfectum cum hisce nostratibus diminutis, esse hoc, quod Vitam appellant: Hæc ad vnguem Aristoteles. Vita ergo in vniuersum commune quiddam est cælo, & viuentibus in Mundo inferiori.

4. meta.t.2.

1. de plant. c. 1.

Quomodo Intelligentia sit actus corporis cælestis, cui assistit an illi tribuat esse, quodue discrimen sit inter actum primum, formam informantem, & formam dantē esse. Cap XXVIII.

C

EINDE vero ei, quod statutum est ex orbe, atque Intelligentia illi assistente fieri vnum viuens, illud refragatur, quia certe si tale quid verum extaret, sequeretur necessario Intelligentiam dare esse ipsi cælo, non operationem tantum, quippe vel apud Aristotelem viuere est uiuentibus esse, & esse substantiale, quod illis prouenit ab anima; ex quo sane fieret Mentes abstractas esse formas informantes, & actus

2. de an. t. 36. 37.

primos corporis cælestis; quæ tamen omnia falsa esse uidentur: Sed nihilominus & hoc argumentum solui potest, Nam ualde differre arbitror formam dantem esse ab actu primo, & horum unumquodque a forma informante; quoniam forma dans esse est quiddam magis uniuersale quam sit actus primus, & actus primus uniuersalem magis adhuc naturam obtinet quam habeat forma informans: forma nanque informans est forma substantialis, quæ sic unita est suo subiecto, ut in eo esse, ac per se primo inexistere dicatur, ab eo undique complectatur, ac terminetur aliquatenus, atque ad subiecti sui motum per accidens saltem moueatur: Sed actus primus est forma quidem in genere substantiæ; at est quiddã commune ad omnes formas de genere substantiæ, a quibus aliqua operatio prodire ualet; siue tales formæ in subiecto insint, ut informãtes; siue illi præsint, atq; aßistant, & siue ad subiecti motũ moueantur, siue non; dicuntur etenim formæ substantiales actus primi non nisi in relatione ad suas operationes, quæ nuncupãtur actus secundi; quare omnis forma de genere substantiæ, quæcũq; illa sit, siue informãs, siue aßistens, appellari debet actus primus: Id quod liquido satis constat ex Aristotele, qui quũ alicubi definiat animam esse actum primum corporis physici organici; subiungit posterius ex allata definitione manifestum non esse adhuc si anima definita sit actus corporis, sicuti nauta nauis, hoc est, aßistens; si enim actus primus esset forma informans, non item aßistens; quod plerique opinantur; procul-

Marginal notes: 2. de an. t. 6. — 2. de an. t. 11.

A proculdubio ex eo, quod definitum erat animam esse actum primum corporis naturalis organici, satis manifestum extitisset Aristoteli animam non esse actum corporis, sicuti nauta nauis actus esse dicitur; est enim nauta forma naui assistens, non ipsam informans: Nisi etiã dicere velimus actum primum esse omnem illam formam absolute, tam in genere substantiæ, quam in serie accidentium, a qua proficisci potest aliqua operatio; nãque ab Aristotele sciẽtia vocatur actus primus, contem- 2. de an.t.2. & alibi passim.
B plari vero, quod est opus a scientia prodiens, actus secũdus; atuero hæc fortasse metaphorice, ac exempli gratia: Denique forma dans esse est illa omnis tũ a qua quidpiam dependet in esse, tum etiam per quam quidpiam constituitur in esse: id autem commune est omnibus formis tam accidentalibus, quam substantialibus; percurrit enim omnem naturam ipsum, quod vocamus Esse; et vnicuique esse est a propria forma, quæcunque sit illa; definitur etenim forma in vniuersum ab Aristotele 2. phy.t.28.
C esse ratio ipsius quod quid erat esse; & non minus, aut magis dat esse homini anima humana, quam tribuat esse uiuentibus omnibus generatim acceptis anima in cõmuni, vt obseruat Aristoteles; nec minus hisce formis 2.de an.t.36. 37.
naturalibus, tribuit esse scamno, vel triangulo, forma scamni, quæ artificiosa est, ac forma trianguli, quæ similiter figura est constans circa vnumquodque, de quarta specie qualitatis, quod adnotat etiam Aristoteles.

His autem sic se habentibus, quum Mentes abstractæ tribuant esse corpori cælesti, non solum quia Prædicam.

cælum

cælum dependet in esse ab Intelligentia sibi assistente, ita A
vt eius consortio destitutum cæleste corpus in esse permanere non posset: quum cæleste corpus hoc, quod sit, ab Intelligentia sibi assistente acceptum referat eo fere modo, quo risibilitas suum esse acceptum refert ab anima humana, a qua ita in esse dependet, vt sine ipsa esse nullo modo valeat; Verum etiã quia, cælum, seu cæleste corpus, & in summa orbis, licet ab Intelligentia sibi assistente non sortiatur hoc, ut sit actu absolute est enim tale quiddam ex seipso; ab ea tamen id nanciscitur necessario, vt sit actu viuens sui generis, & per ipsam B
constituatur in esse viuentium, siue in propria specie uiuentis; propterea igitur Intelligentiæ separatæ sunt formæ cælo dantes esse, nimirum esse viuens.

Quum autem ab Intelligentijs cælo assistentibus prodeant certæ operationes, vt visum est in superiore libro; iccirco Mentes abstractæ nuncupari debent actus primi corporum cælestium; & hoc in comparatione ad suas operationes, quæ vocantur actus secundi. C

Ceterum quũ Intelligẽtiæ cælo assistant, ac præsint; non uere, ac per se primo in cælo insint, ac inexistãt cælo non vndique amplectantur, ac terminentur; neque ad
12.meta.t.43. 8.phy passim. cæli lationem moueantur, vt obseruat sæpe Aristoteles; propterea Mentes abstractæ dici nequeunt formæ informantes, sed solum sunt assistentes, veluti nauta naui, & lumen perspicuo; nam forma dans esse, & actus primus, sunt genera saltem analoga ad formas & assistentes, & informantes. Verum quia dubitare

A tare posset aliquis an Nauta sit forma informans, eo quia ita naui unitus esse videtur, vt in ea inexistere potius, quam illi assistere videatur; ab ea undique cōplectatur, ac terminetur; & ad ipsius motum moueatur; ideo anteaquam vlterius progrediamur, huic obiectioni est occurrendum: Qua in re dicimus Nautā nullo modo esse formam informantem, nec vllam ex attributis conditionibus ipsi conuenire eo modo, quo conueniunt veræ formæ informāti; nam forma informans
B per se primo, & eßentialiter inexistit in proprio subiecto; nauta uero non inest in naui per se primo, & secundum quod ipsum; sed qua corpus est; nanque omne corpus in loco esse necesse est; nauta uero, ut nauta est, naui assistit, ac præest; qua vero corpus est, in naui est, tanquam in loco: sed neque semper nauta est in naui; fungitur enim sæpe officio suo nauta extra nauis alueum existēs, vt dū illā aduerso aut flumine, aut fluxu maris, aut uento, aut in arenam lapsam funibus a lōge trahit, & alia
C multa operans ad nautæ ministeriū spectātia multoties extra nauem; quum ex aduerso forma informans per se primo, & quatenus fungitur officio formæ informātis, ne tantillum a subiecto abesse valeat, sed in eo inexistat ex necessitate: Consimiliter nauta ijsdem rationibus a naui non vndique cōplectitur, ac terminatur; & eo etiam nomine, quo ad libitum nauem deserere potest, atque alijs incumbere studijs, quæ nihil ad nauem pertineant: Immo etiam potest ea moliri, quæ nauem ex instituto perdant, quum tamen forma informans com-

pleta

pleta nihil aliud præstare valeat, atque intendat, nisi quod aliqua ratione inseruiat, ac opituletur ei, cuius dicitur esse forma; nec illud vnquam deserere possit; licet enim pars animæ humanæ, quæ rationalis dicitur, a corpore separetur; hæc tamen non est forma informans completa, sed pars formæ informantis corpus humanũ; & si aliquãdo a corpore separatur, semper tamen ad illud habet naturalem propensionem, & ipsius reconiunctionem (vt ita dicam) appetere non desistit; sed hoc est altioris Disciplinæ: Quod uero pertinet ad motum, etiãsi hoc, quod est moueri per accidens, conueniat omni formæ informanti, non tamen id illi sic aptatur, quin alicui etiam assistenti competat, vt notatum fuit quoque in superioribus; quare si nauta moueatur per accidens ad motum nauis, non proinde sequitur necessario vt sit forma informans, non assistens: Sed fortasse melius: Nauta, vt nauta est, ad motum nauis minime mouetur; sed qua corpus est, existens in naui, tanquam in loco: Immo neque semper nauta mouetur ad nauis motum; stans enim nauta immotus, neque locũ mutans nautæ officio fungitur, si nauem funibus longe positam ad se trahat; si uelis compositis, ac temone adaptato, certis ventis cõmittat illam ad partẽ aliquam determinatam ferentibus nullo alio ministerio; & in summa multifariam, multisque modis nauta extra nauem existens illam ad libitum iuxta regulas artis recto motu mouere potest, absque eo quod vllo pacto ipse ad motum nauis moueatur per accidens, vt dici consueuit; quin trahens nauta

nauem

A *nauē in sicco, vel eam forinsecus impellens in aquā, moueri nō dicitur ad motū nauis, sed ipsa nauis manifeste mouetur ad motū nautæ; quū tamen ex aduerso forma quælibet informans mouere nequeat ulla ratione subiectū sibi corpus, quin eodē motu per accidens & ipsa moueatur: Est ergo nauta vere, ac proprie forma naui assistens, nō eā informans: at vero vnde nostra effluxit oratio, iā redeamus. Ex eo igitur, quod constituimus in cælo ex orbe, ac Intelligentia fieri vnum per se, atque unū uiuens, colligi quidem potest Intelligentiā esse formam, non tamē necessario informantē; Mentes diuinas esse formas dātes esse, atque actus primos corporū cælestiū; quæ corpora ex seipsis sunt in potentia, licet non ad esse simpliciter, tamen ad esse hoc, nēpe ad esse uiuens, ad Intelligentiam, veluti materies ad formam; quorum nihil est absurdum penitus: Hoc autem, quod aßerimus in præsenti, satis comprobat Aristoteles inquiens aliquando ad hoc, vt ex duobus fiat vnum per se, requiri necessario, & sufficere alterum illorum esse in potentia ad alterum, quod se habeat vt actus; cuiusmodi profecto in cælo sunt orbis, & Intelligentia illi assistens.*

B (margin letter beside "uens, colligi quidem potest...") · C (margin letter beside "sufficere alterum...")

2. de an. t. 7. 8. meta. t. 16.

Vtrum Intelligentia cælestis contineatur sub vniuersali definitione animæ ab Aristotele promulgata. Cap. XXIX.

DEINCEPS *autem ex eo, quod scribere non dubitauimus cælum esse vnum quiddam viuens ex Intelligentia, & orbe constitutum; immo*

ex eo, quod nuper diximus Intelligētiam esse actum pri- A
mum corporis cælestis, plane sequitur ex necessitate
Mentes abstractas contineri sub ea communi animæ
2. de an. t. 6. *definitione, quam exarauit aliquando Aristoteles in-*
quiens Animam esse actum primum corporis natura-
lis potentia vitam habentis, siue instrumentalis; quod
tamen esse falsum inde satis constare potest, tum quia
ista definitio animæ physica est, ac propria Physiologi;
2. phy. t. 26. 71. & alibi passim. *quum apud Aristotelem animas a materia separatas*
definire intersit Metaphysici solius, non item Philosophi B
naturalis: tum quoniam anima est caussa efficiens ope-
rationum animati, vt notat Aristoteles; Intelligentia
2. de an. t. 36. *vero non est caussa efficiens motus cælestis, sed caussa*
12. meta. t. 36. *finalis tantummodo; nam ex eodem Aristotele Intelli-*
gentiæ mouent, vt intelligibiles, & concupiscibiles; hoc
autem est mouere sub ratione finis. Verum & istæ obie-
ctiones tolli possunt, prima quidem ante omnia conside-
rando præcipuam certe intentionem esse Aristotelis in
opere De anima *tractare de forma viuētium subcæle-* C
stium, & speciatim de anima humana, non autem de
animis cælestium animalium; quia tamen ibi, vt ipse-
2. de an. t. 11. *met paullo inferius admonet, non exacte admodum,*
sed rudiori formula de anima disserit; eapropter haud
mirum esse debet, si definitio, quam præcipue de anima
2. de an. t. 24. *sublunarium eo loco affert (quod de alia inferius allata*
non euenit) non sit ita exquisita, & omnibus numeris
absoluta, quin definitæ animæ naturam excedens com-
petat etiam Intelligentijs assistentibus corpori cælesti;

TTTT *ipsæ*

A *ipsæ siquidem sunt pariter actus primi corporis naturalis potentia vitam habentis, siue instrumẽtalis; sumpto interim vitæ vocabulo non pro eo, quod est nutriri, & augeri ex se, seu vegetare, vt pingui Minerua philosophatus accipit ibi Aristoteles; sed in suo proprio significato, pro eße viuentium, vt ait Philosophus, & pro naturali coexistentia animæ, & corporis; est enim cæleste corpus, circunscripta Intelligentia illi assistente, corpus naturale tum ex se potentia vitam habens; quippe non est in se actu viuens, sed procliue solummodo, & propensum ad consortium animæ aßistentis, in quo suæ vitæ ratio est constituta: tum etiam organicum; & hoc non modo ratione figuræ (quo nomine quandoque Aristoteles connumerauit cor inter partes animalium dißimilares) quoniam cæli corpus rotundum est; sed maxime ratione stellarum, quibus tanquam idoneis instrumentis vtitur cæleste animal ad lumen, calorem, & alia id generis transmittenda in horum nostratium gubernationem: Mundus item uniuersus est corpus naturale potentia uitam habens pari ratione, atque organicum. Addo Aristotelem apertissime communem illam omni animæ definitionem eo nomine solum repudiare, quia nihil est in ea, quod ipsam contrahat ad formas informantes, quæ sunt omnes animæ subcælestes; id autem ex eo constat, quod inquit Aristoteles posteaquam definiuit animam esse actum primum corporis physici organici, seu potentia uitam habentis, attamen adhuc esse immanifestum si sit corporis actus*

2.de an.t.3.& 2.de an.t.11.

2.de an.t 37.

B

2.de part.c. 1.

C

2.de an.t.11.

anima, sicut nauta nauis, nimirum assistens; hoc vero est clare supponere propositam definitionem conuenire quoque animis, quæ cælo assistunt. Deinde quid prohibet ne dicamus Aristotelem, qui in octauo Physicorum *ex Naturæ principijs reperire potuit Intelligentias cælorum motrices, potuisse illas, qua tales, in libris* De anima *definire? Metaphysici nanque interest contemplari Mentes a materia, & motu seiunctas; at si quæ Mentes ex se a materia, & motu absolutæ, ad motum tamen habuerint aliquam habitudinem; tunc veluti considerare illas in seipsis pertinet ad Metaphysicum; ita ipsas contemplari secundum eam habitudinem, quam ad motum habere dicuntur, cuius sunt principia, & caussæ; immo & secundum eam habitudinem, qua referuntur ad corpora, quibus aßistunt, atque ad res alias materiales, quibus præesse dicuntur gubernatrices, pertinet plane ad Philosophum naturalem. Quod vero posterius obijcitur, Intelligentias secundas non posse dici animas orbium, quia non sint caussæ motus cælestis effectrices, sed solum caussæ finales, falso nititur principio, nanque Intelligentiæ secũdæ omnes in hoc a Prima differunt, quod illæ sigillatim orbẽ suum, cui sunt appropriatæ, mouent effectiue; Prima vero Intelligẽtia, Deus Optimus, mouet solũ sub ratione finis; & de hac sola uerũ est, quod cælũ moueat vt intelligibilis, & appetibilis a cælo, quod mouetur; quũ vnaquæq; secundarũ Intelligentiarum suum orbem moueat vt intelligibilem, &*

appe-

A appetibilem, siue, ut intellectum, & desideratum (quod inquiunt Arabes) ab ipsa Intelligentia mouente; quæ omnia in superiori libro satis explicata fuere. Addere poterimus Aristotelem in loco De anima citato non referre omnes effectus, atque operationes animati in animam, velut in caussam effectricem solummodo; sed aperte confiteri animam in viuentibus esse caussam in genere caussæ non solum efficientis, sed formalis, & finalis; ex eo itaque, quod Intelligentia sit caussa finalis B motuum cælestium, non recte colligitur eam haud contineri sub definitione animæ; Ceterum secundas Intelligentias mouere cælorum orbes, quibus appropriatæ sunt, non sub ratione finis, sed efficienter, tum supra demonstratum est abunde, tum mox etiam suo loco demonstrabitur.

2. de an. t. 36.

Vitam cælestem recte definiri assistentiam Intelligentiæ sæparatæ corpori cælesti.

C

Cap. XXX.

VERVM & in eo, quod supra statutum fuit, Vitam cælestem definiri Assistentia Intelligentiæ separatæ ipsi cælo, reclamantem habemus virum Eruditissimum, qui opinatur cælum, seclusa Intelligentia illi assistente, non esse purũ corpus inanime, sed viuens ex corpore, atque anima informante constitutum; ac proinde cæli Vitam haudquaquam definiendam

dam esse Aßistentiam Intelligentiæ corpori cælesti; sed potius physicam coexistentiam animæ informantis cum cæli orbe: Huius autem opinionis præcipua fundamenta sunt, quod cælum qua uiuens est, atque animal, mouetur a seipso, siue a principio interno, a principio inquã effectiuo motus; quum autem assistens Intelligentia cælo intrinseca non sit; quippe ab omni corpore absoluta cælesti extrinsecus assistit, velut nauta naui; propterea illud non mouet nisi sub ratione finis, siue vt intelligibilis, & appetibilis ab ipso cælo; quemadmodum monet B
12.meta.c.36. *Aristoteles; quare si cælum debet intelligere, atque amare Intelligentiam sibi assistentem, & eius amore seipsũ mouere; necessarium est plane cælum circumscripta Intelligentia sibi aßistente, animal eße, ac viuens ex orbe, atque anima informante constitutum; quoniam cognoscere, amare, ac seipsum mouere, munia sunt animæ, ac Vitæ. Sed his nõ obstantibus, ab ijs discedendũ nõ est, quæ superiore libro exarata fuere: ad obiecta uero non est difficile responsum dare; concedimus nanque in* C
primis cælum esse viuens, atque animal; & iccirco moueri a seipso, siue a principio interno, a principio inquam effectiuo sui motus; at uero negamus Intelligentiam cælo extrinsecam esse: Nec obstat quod ipsa dicatur a corpore absoluta; ideo enim talis appellatur, quoniam quantum ad esse a corpore non pendet, non quia illi adiuncta intrinsece non sit; ita nanque rationalis anima, siue Mens humana dici consueuit immaterialis, quoniam neque quantum ad fieri, neque quantum ad eße

a mate-

A a materia pendet; est nihilominus materiei unita intrinsecus, velut eius perfectio essentialis, & interna: sic ergo mens abstracta est ab omni corpore absoluta, quoniam a nullo corpore pendet; cælesti attamen corpori non extrinsecus, sed intrinsecus aßistit, ut lumen diaphano potius quam ut nauta naui; quod ostensum fuit in superioribus; quippe nulla particula est in corpore cæli, quantumuis intima, cui præsens nō aßistat Intelligentia; sicuti sub dio quælibet perspicui portio luminis præ-

B sentia gaudet. Falsum est præterea Intelligentias omnes mouere cælos sub ratione finis; nam Deus Optimus, qui Prima est Intelligētia, solus mouet unūquodq; cælum ut intelligibilis, & appetibilis ab ipso cælo; quum ceteræ Intelligentiæ infra Deum proprios orbes moueant effectiue; cælum enim singulum eatenus uiuens est, atque animal, quatenus compositum ex Intelligentia, & orbe; quo factum est ut moueatur a seipso, siue a principio interno effectiue, dum circunduci-

C tur a propria Intelligentia, cuius virtute cognouit Deū esse optimum; quare optat illi sese pro viribus similem reddere; id autem aliqua ex parte consequitur gubernādo Mundum proprio motu. Sed ulterius Intelligentias aßistētes proprios orbes mouere, ut principia efficientia motum, non ut fines, apertißime colligitur haud uno in loco ex Aristotele; ac primo ubi docet duo esse genera efficientium; alterum, quod mouet quidem physice, sed non est physicum, cuiusmodi est id, quod mouendo non mouetur; alterum uero, quod mouet physice, & 2. phy. t. 73.

est

est physicum, quia mouendo mouetur: Ceterum mouẽs A
physice non physicum, quod mouendo non mouetur, nihil
aliud esse potest, quam Intelligentia cælo aßistens; quippe quam ponit vir Doctißimus animam cæli corpus informantem, seclusa Intelligentiæ aßistentis consideratione, ex Aristotelis doctrina, per accidens mouetur necessario ad motum cæli, in quo est: si ergo Intelligentiæ assistentes mouẽt cælos physice, non certe illos mouent sub ratione finis, sed effectiue; nanque apud Aristotelẽ finis mouet metaphorice, non autem proprie, ac physice. B

2.top.c.3.loc. 24.
3.meta t. 9 & 8. phy. t. 27. & 51.
1. de gen t. 55.

Amplius Aristoteli cælestia corpora mouentur a mouente penitus immobili, quod scilicet neque per se, neque per accidens moueri potest; atque hoc ad animalium subcælestium discrimen, quæ a mouente mobili, saltem per accidens, moueri dicuntur; siquidem & motis nobis anima uel ipsa ad nostrã motionem mouetur, uti notat Aristoteles; verum mouentia cælos penitus immobilia nulla sunt alia, præter Intelligentias: Alioquin dicentibus cælos moueri ab anima informante, veluti ab C agente; ab Intelligentia uero veluti a fine, accidit plane non differre quidquam ratione mouentis motum sublunarium a motu cælestium; nanque nostratia moueri contingit a fine immobili, tum quia finis omnium Deus est Aristoteli, ad quem penitus immobilem naturalia cuncta mouentur, eius gratia operando, quæcunque agunt; tum quia mouetur a flore puella, & a puella mouetur adolescens, tanquam a fine; haud tamen flore moto ad motum puellæ, nec puella mota vllo modo

8 phy. t 45. 51. & alibi passim.
2. top. cap. 3. loc. 24.
2. de an. t 34.

A modo ab adolescente, siue ad motum adolescentis; si ergo ideo differunt animalia nostratia in motu ab animalibus cælestibus quantum ad hoc, ut cælestia dicantur moueri ab eo mouente, quod nullo pacto mouetur; nostratia vero moueantur ab eo, quod saltem per accidẽs ad eorum motum moueatur; necessarium est Intelligentias orbibus cæli assistẽtes illos mouere sub ratione caussæ effectricis, non sub ratione finis. Deinde si vnaquæque cæli sphæra, præter Intelligentiam aßistentem, obti-
B neret propriam quandam animam, veluti formam informantem, a qua moueri diceretur effectiue in gratiam Intelligentiæ assistentis, vt scilicet illi similis euaderet; male Aristoteles vnicuique sphæræ propriam Intelligentiam attribuisset; Intelligentiasque ideo ad numerum orbium cælestium multiplicauisset; quoniam vna sola Intelligentia sub ratione finis posset omnes animas corporum cælestium impellere ad rotandas proprias orbitas eo motu, qui singulorum orbium naturæ conueniret. 12.meta. t.43.
C Deinceps si effectiue moueretur cælum ab anima informante, quæ illo motu Intelligentiæ sibi aßistenti similis fieri desideraret; sibi ipsi pugnantia dixisset Aristoteles paullo antea scribens Nullum habens magnitudinem finitam posse mouere tempore infinito; ita nanque anima cæleste corpus informans finitam haberet magnitudinẽ, seu finita esset in magnitudine; moueret autem in tempore infinito secundum Aristotelis doctrinã, qui Mundum censuit æternum, ita vt nullum antehac habuerit exordium, nullumque in posterum sit finem habiturus. 12. meta. t.41.

rus. Amplius nusquam loquutus est Aristoteles de huiusmodi animis informantibus cælestia corpora; nõ ergo arbitratus est eas reperiri: Alioquin perperam tam nobilem Mundi partem silentio inuoluisset; quã nefas est opinari tantum ingenium latuisse. Præterea si cælo inessent istæ animæ informantes, male Aristoteles collegisset cælum totum esse vnum ex eo, quod Primum quod quid erat esse, siue Prima forma, siue Primũ mouens immobile, quod est Deus Optimus, toti cælo aßistẽs, vnum quid existat; nanque demonstrasset a cõmunibus, & remotis, quum ex proprijs, & immediatis demonstrare potuisset; quemadmodum si hoc ipsum inde collegisset, quia forma totius Mundi, quæ informans esse dicitur, vna existat: sed absit hanc notã Philosophorũ Principi turpiter inurere. Vlterius si cælũ, seclusa Intelligentia, cõpositũ esset ex anima informãte propriam ipsius materiã, quæcunq; sit illa; fieri non posset quin cælum esset corruptibile; quod nemo asseret Peripateticus: consequentia facile deducitur ex Aristotele alicubi demõstrante nullũ æternum cõpositum esse ex materia, & forma informante, tanquam ex elementis; ait enim, Simpliciter autem considerandum est vtrum possibile sit æterna ex elementis componi; materiam nanque habebunt: omne nanque, quod ex elementis est, compositum est. si itaque necesse sit ex quo quid est (siue semper sit, siue factum sit) ex eo fieri omne vero fiat ex eo, quod potẽtia est id, quod fit (nec enim ex impoßibili factum fuisset, nec eßet) quod vero poßibile est, contingit vt & quis agat, & non numerum

Margin notes: A (beside "rus. Amplius…"); 12.meta.t 49 (beside "sent istæ animæ"); B (beside "existat; nanque"); [illegible] (beside "forma totius Mundi"); 14 meta.c.3. and C (beside "facile deducitur"); [illegible] (beside "considerandum est").

A merū quoque (etsi quammaxime semper sit) aut quodcunque aliud materiam habens, contingat profecto non esse haud secus, & quod vnum diem habet, & quod annos quotcunque: si vero sic, & tēpus quum tantum sit, vt cuius non est terminus: non erunt ergo æterna: siquidē quod contingit non esse, non est æternum: quemadmodū in alijs tractatum est. Quod si verum vniuersaliter est, quod nunc dicitur, nullā substantiam æternam esse, si non sit actu; elementa vero materia, siue potentia substantiæ sint; nullius profecto æternæ substantiæ elementa erunt, ex quibus inexistentibus sit: Quæ omnia euidentissima sunt. Denique apud Arist. Deus est finis omnium eo quia, quæcunque in hac Mundi Mole continētur, omnia quidquā agunt, vt naturæ Diuinæ pro viribus similia reddantur; quum ergo Deus moueat secundas Intelligentias sub ratione finis; necessarium est profecto ipsas esse caussas motus effectrices, non mere finales; quoniam finis finem haud mouet, sed solum efficientem caussam. Cælestia ergo corpora singula effectiue moueri dicuntur ab aßistente Intelligentia; ex qua, & orbe (quum immediate iungantur, hoc est, nulla præuia subiecti dispositione ab extrinseco) fit maxime vnum, unū inquā per se, vnū uiuens, vnumq; animal; quod propterea dicitur tum moueri a seipso, tum intelligere, atque amare Primam Intelligentiam toti Mundo aßistētem, Deum nempe Optimum, qui solus mouet orbes cæli, vt intelligibilis, & concupiscibilis a quolibet cælo, munere, ac beneficio secundæ Mentis cuique orbi aßistētis: Quæ

2. de an. t. 34.

B

C

omnia sat, superque in superioribus explicata fuere, nec opus est ea fusius repetere. Ex his, ad obiectionē postremam concedimus cognoscere, amare, ac seipsum mouere, functiones esse animæ, ac vitæ; dicimus tamen hoc intelligendum esse non solū de anima informante, cuiusmodi est humana; sed etiam de aßistēte, ac de vita ab ea prodeunte, vti est cælestis: negamus autē cæli corpus tum seclusa Intelligentia sibi aßistente animatum esse, ac viuens, moueri a seipso, cognoscere quidquam, aut amare; tū circunscripta omni anima informante, sola Intelligentia sibi aßistente præditū nonuiuere, nonmoueri a seipso, nō cognoscere, ac non amare Deū Optimū sibi tanquam parti vniuersi aßistentē. Vita cælestis ergo recte definita fuit esse Assistentia physica Intelligentiæ corpori cælesti. A B

Cur in Vita cælesti motrices Intelligētiæ in obeundis tam diuturnis operationibus nunquam defatigentur. Cap. XXXI.

C

ED & *in eo, quod in superiore libro constituimus Intelligentias in vita cælesti nullam vnquam operationem intermittere, nulloque tempore a tam diuturno opere fatigari; quoniam cum materia commercium non habeant, a qua cuique agenti lassitudo inest; reclamantem habemus subtilissimum Scaligerum; negat enim laßitudinem cuique agenti aliunde prouenire, quam vel a resistentia paßi, vel a non conue-*

De subtilitat. exercit. 76.

A nienti proportione agentis ad passum, vel ab usu instrumenti; cuius argumentis, ac dogmatibus, quæ in eius Opere facile videri possunt ab unoquoque, ita occurrimus; nam quod primum contenditur materiam agentibus non esse caussam lassitudinis, argumento ab elemētis desumpto, quorum forma non potest a sua materia fatigari, ut naturalem sui motum deserat, aut abrūpat: ita ut terræ forma a terræ materia delassari nunquā valeat, quominus eam ad centrum usque perdu-
B cat; quod si centrum perpetua motione aliquo vergeret, conferret se se ad eundem motum perpetua incitatione ipsa quoque terra; tantæ est subtilitatis argumentum, ut quidquam ponderis non habeat; Nanque in motu naturali cuiusque elementi ad proprium locum forma elementi non fatigatur, quia in eo motu ipsa non est principium actiuum, sed mere passiuum: non enim assignare liceat in elemento ullo partem mouentem diuersā a parte mota; alioquin & materia prima esset secundū
C se immediatum subiectum motus localis; & elementa mouerentur a seipsis; quare inter uiuentia connumerāda essent; quæ omnia falsa sunt euidentissime: Aristoteli enim elementa, dum fiunt, mouentur a generante; dum uero facta fuerint, a remouente impedimentum; nam genitum elementum non mouetur, nisi vi detineatur extra suum locum naturalem, ad quem non fertur nisi tollatur prohibens ab agente aliquo externo, a quo moueri dicitur: Quū ergo in motu corporis simplicis forma elementi non sit principium actiuum, propterea non est

capax

capax laßitudinis; quippe fatigatio est propria efficientis affectio, qua efficiens est: quare non est ad rem allata instantia, quæ supponit formam elementi esse formam agẽtem, siue caussam, ac principium effectiuum motus. A

Neque sane obstat, quod subditur de motu centri; quũ etenim centrũ ab externo motore moueri oporteret, si perpetua motione alio uergeret; nõ enim a seipso moueri posset; tunc plane terra perpetua incitatione ad eundẽ motũ & ipsa moueretur, nõ quidem a seipsa, sed ab eodem motore, a quo & centrum motum iri dicitur; & B *certe ab eo moueretur, veluti a remouente quoquopacto impedimentum; quum enim terra naturalem propensionem habeat ad centrum, vbicunque illud sit; centrum, modo hic existens, sed alibi eße potens, ex data hypothesi, nunc est quoquopacto impedimentum terræ ne ad alium centri locum, ex suppositione a Scaligero positum, moueatur; quare dum ab externo agente centrum mouetur ad alium locum, tunc veluti a remouente impedimentum ab eodem motore terra impellitur* C *ad centrum, quocunque pergat; sed istud mouens terrã remouendo impedimentum, si fuerit materiale, vbi diutius insistat in remotione prohibentis, neceßario fatigabitur; si uero immateriale, quamuis sempiterno æuo impedimentum remoueat, nunquam lassabitur. Quod autem deinde affertur, elementi formam in motu illius non fatigari, quia materia elementi suæ formæ non resistit: fatigationem uero non obuenire nisi formæ, cui materia mota resistat; leue est item, non solum quia supponit*

A ponit formam in elemento esse principium actiuum motus; verum etiam quia falso refert caussam fatigationis in pura resistentiam passi, ac materiæ ipsi motori; quũ referenda sit in solam materialitatẽ agẽtis, vt cuius materiale principiũ, non quidẽ ipsi reluctetur, sed aut ipsum dissoluatur, aut semper appetat noua forma, etiam accidentali, exornari; semper nanque inhiat ad nouam formã ipsa materies, quæ omnes indeterminate respicit, & substantiales, & accidentales: Quod uero B caussa fatigationis referenda non sit in puram patientis resistentiam, inde patet, quia si moueat Angelus terræ globum perpetua latione aut sursum, aut circulariter extra centrum, semper quidem ipsi terra resistet suapte natura centrum appetens, & motum deorsum: non tamen uerisimile est Intelligentiam, quæ perpetua motione totum circulum indefesse gyrat, punctũ centri mouere non posse diutius absque labore: Sed & si homo cæli orbem circulo moueret, uel corpore cæli non reluctante, C diuturno tamen motu homo fatisceret, ac lassaretur, quia materialis: Quod veteres etiam fortasse sub Atlantis fabula nobis indicare voluerunt, dum fingunt hominem gigantem humeris cælum gestare, nec solum incuruatum aiunt, sed aliquando ob lassitudinem tale officium Herculi demandasse, ac triduo quieuisse.

Sed quid est, quod ait Scaliger de terra sursum iacta? non enim lassatur forma terræ, quia est principium eius motionis passiuum, non effectiuum: fatigatio autem est affectio agentis, non patientis: quare fatiga-

tigabitur proijciens, si fuerit materiale; nam nihilominus resistet terra eam sursum proijcienti immateriali; quod tamen ideo non defatigabitur, vt nuper diximus: Quod uero subdit Scaliger, animalia sublunaria moueri diuersis motibus, & in ijs defatigari, quia in ijs obeundis (mouentur enim effectiue a seipsis) vtuntur spiritibus, tanquam instrumentis, qui absumuntur, aut fatiscunt; vnde vires mouenti deficiunt, & lassitudo exoritur; vera quidem sunt omnia; sed in his non affertur caussa lassitudinis prima, & immediata: quã tamen in omni quæstione afferẽdam eße admonet haud vno in loco Aristoteles; & primum quidem, dum scribit sic, Scire autem non prius opinamur vnumquodque, quam vtique accipiamus propter quid vnumquodque, hoc autem est accipere primam caussam: Deinde vero etiam clarius, dum ait ita, Oportet autem semper caussam vniuscuiusque summã quærere, vt & in alijs, vt homo ædificat, quoniã ædificator est; ædificator aũt est secũdũ ædificandi artẽ, hæc igitur prior caussa est, & sic in omnibus. Quocirca si quæsiueris ab acutissimo Scaligero, cur animalia sublunaria in suis operationibus obeundis, & præsertim ad se se mouendum, cur inquã vtantur spiritibus, tanquam instrumentis; & cur spiritus isti vsu absumantur, atque fatiscant; velit, nolit, cogetur hæc omnia denique in vnam materiam referre, tanquam in caussam istorum omnium primam, & indemonstrabilem; iccirco enim animalia nostra spiritibus vtuntur ad agendum, & speciatim ad se mouendum

A B C

2. phy. t. 27. 2. phy t. 38.

A dum, quia materiam in se habent; cælum enim, quod materia non constat, seipsum mouet absque spirituum interuentu: & propterea spiritus isti vsu absumuntur, ac fatiscunt, quia materiales; sunt enim purior, ac tenuior sanguinis portio: Materia igitur est vera, prima, & immediata caussa lassitudinis. Quod autem vlterius affertur a viro Doctissimo, stultos esse illos, qui arbitrantur animam fatigari, nam id solum patitur corpus; disquisitione indiget; quum enim corporis nomine,

B dum loquimur de viuentibus, duo intelligere valeamus; nimirum aut corpus illud, quod est totum compositum ex anima, & corpore, Animal, seu uiuens nuncupatum; aut potius corpus illud, quod est ab anima diuersum, & pars materialis totius compositi animalis, alio nomine corpus organicum ab Aristotele appellatũ: 2. de an. t. 6. siquidem loqui velimus de corpore isto secundo modo accepto, quod est pars materialis in viuente, quodque organicum vocatur, & potentia viuens apud Aristo-

C telem; hoc non potest fatigari; quoniam corpus ita consideratum in operationibus viuentis, & præcipue in motu animalium, est principium mere passiuum, & proinde haud capax lassitudinis: At si sermo sit de corpore primo modo sumpto, quod est totum viuens, totumque animal constitutum ex anima, & corpore physico instrumẽtali, hoc quidem fatigari potest, quoniã ipsum est caussa efficiens sui motus; mouet enim animal seipsum, & adæquatum agens est in omni sua functione vitali, potissimum in motu secundum locum a seipso: sed quod

pertinet ad animam; quam ipsa sit caussa mouens, & omnino principium nõ passiuum, sed effectiuum in omni operatione uiuentis, si non adæquatum, saltẽ principale, nulla inquam ratione passiuum, vt docuit nos aliquando Aristoteles: si ergo lassitudo est affectio agentis, quatenus agens est, vt fatetur vel ipse Scaliger, cur stultos esse ait, qui rentur animam fatigari posse? stultiores illi certe videntur, qui censent defatigari corpus, vt quiddam ab anima diuersum, & principium materiale viuentis; est enim corpus id mere passiuum in omni vitæ actione: Neque Alexandro manus dare verebor, si dixero animam omnem materialem fatiscere ad subiectæ materiæ consumptionem, & esse morti obnoxiam, vt fuse alibi disputauimus; fatiscit enim anima (vnã excipias, non animam integram hominis, sed partẽ animæ humanæ intellectricem) ad passionem corporis, & materiæ, in qua est; nanque ab ea pendet non minus in esse, quam in operari; quare sicuti anima omnis sublunaris ad corporis augumentum augetur, decrementum imminuitur, lationem mouetur, diuisionem partitur, et dissolutionem interit, vt abunde alias ostendimus; ita sane ad corporis eneruationem animam fatiscere dicendum est, & ad eius restaurationem eandem vigorari: Quocirca si seni tribuas oculum iuuenis, ad oculi vigorationem (vt ita dicam) refocillata visiua potentia, & anima sensitrice viuidiori effecta, cernet senex sicuti iuuenis, quod asserit Aristoteles: Qua in re proculdubio nõ est proportio inter Intellectũ, & alias partes animæ; nã ille

2.de an. t 36. 37.

de ort. an. hu

1.de an. 65. & 66.

A B C

A illa a materia non pendet, hæ vero pendent a materia; quamuis in proposito inter Intellectum, & animæ partes alias proportionem posuisse videatur Aristoteles; verum hoc illi condonandum est, qui nondum distinxerat Intellectum a ceteris animæ partibus; quique loquebatur de anima in communi, & confusa eius notione; qui denique non demonstratiue docet, sed potius dialectice disputat aduersum veteres, & vtitur non semper necessarijs, ac proprijs rationibus, sed plerũque communibus,
B probabilibus, apparentibus, & omnino dialecticis; cuiusmodi hæc in proposito est ducta ex analogia sentientis animæ ad Intellectricem; quum anima sentiens reuera ad corporis affectiones patiatur intrinsecus; nam fatiscit, & vegetior fit, ac virescit illius essentia; Intellectus vero ad corporis quascunque mutationes non nisi extrinsecus affici potest; quia scilicet impeditur eius actio, at essentia, & facultas illius penitus illæsa permanet: Nisi dicamus laborem, ac fatigationem in diutur-
C na operatione affectionem esse magis agentis adæquati, seu principij quod, vti est compositũ animal; quã agentis præcipui, seu principij quo, veluti est anima: quod si Scaliger dixisset, verum sane dogma protulisset: Negandum tamen haud est animã, quæ morti obnoxia est, laboris, ac laßitudinis esse capacem licet minus id illi conueniat, quam animali. Multo sane maiori disquisitione indiget, quod postea scribitur, Intelligentias orbium motrices non fatigari, quia moueant intelligendo, & potissimum intelligendo seipsas; nã in primis hæc non est caußa

suprema, & immediata; quam in omni contemplatione A
2. phy. t. 27. & 38. *afferendam esse duxit Aristoteles; cur enim mouent Intelligentiæ cælos sola intellectione, non aũt organo corporeo, sicuti mouere solent nostratia uiuentia? profecto non nisi quia immateriales; homo etenim vim habet intelligendi, atque ad libitum intelligere potest, quod obseruat*
3. de an. t. 59. & 60. *Aristoteles, non tamen quidpiam mouere valet, neque seipsum sola intellectione, citra caloris, spirituum, & organi corporei ministerium; intelligat enim, ac meditetur quodcunque, quandocunque, & quomodocũque voluerit paralyticus, nunquam seipsum, aut aliud quid mouere poterit; & hæc omnia non aliunde proueniunt, quã* B
ex eo, quod homo est mouens, & agens materiale: Materia ergo si sui absentia caussa est quare Intelligentiæ moueant sola intellectione, ac propterea non fatigentur; & sui præsentia homo non sola intellectione moueat, & icciroo diuturna motione lassetur; proculdubio ita erit caussa fatigationis, & lassitudinis, vt agentia fatigabilia, vel infatigabilia esse nulla potiori caussa demonstrari queat, quam eo quod sint materialia, vel immate- C
9. meta. t. 17. *rialia; quod aiunt Philosophi nõ obscuri, vt ait Scaliger, a quibus certe hac in re illi discedendum non erat: Et sane cõstat ex dictis materiã esse caussã proximã lassitudinis; quũ eius affirmatio sit caussa affirmationis, et negatio negationis; in quo propria consistit ratio caussæ proximæ, ac immediatæ, per quam ferendæ sunt potissimæ*
1. post. t. 30. *demonstrationes; vti constat ex Aristotele. Deinde vero falso asseritur Intelligentias mouere cælos intellectione*
sola

A *sola mouent enim simul & amore, ac voluntate; quocirca inquit Aristoteles Intelligentiam mouere sub ratione non solum intelligibilis, sed etiam appetibilis, seu concupiscibilis; quod respicit amorem, atque omnino actionem voluntatis: Alioquin haudquaquam posset Intelligentia intelligendo nõ mouere; posse tamen id euincit, quia mouet libere igitur ad nutum voluntatis: Inmo & potuisse declarant cũ Sacræ Paginæ, tũ etiã historiæ prophanæ; siquidem & Aristoteles clare aliquã-*
B *do scribit Solẽ quiescere posse absque eo, quod eius substantia corrumpatur, siue Solis substantiam fore superstitem, quamuis ipse quiesceret a motu: & quum de Ioue cum Alcmena cubante fabulantur Poetæ, tres noctes in vnam coisse testantur, per ea significantes absurdum, aut impossibile non esse sphæram Solis aliquãdo quiescere posse: At multo certius argumentũ habemus e sacris litteris, in quibus apertißime scribitur de Iosue viro fortissimo ita, Tunc locutus est Iosue Domino in die,* 7. meta.t.55.
C *qua tradidit Amorræum in conspectu filiorum Israel, dixitque coram eis. Sol contra Gabaon ne mouearis, et Luna contra vallem Aialon. Steteruntq; Sol, & Luna donec vlcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne scriptũ est hoc in libro iustorum? Stetit itaque Sol in medio Cæli, & non festinauit occumbere spacio vnius diei. Non fuit antea, & postea tã longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israel. Quieuit ergo per spacium diei vnius olim duplex Intelligentia ex ijs, quæ assistunt orbibus cæli, ea nempe, quæ præ-*

est

est orbitæ Lunæ, & quæ sphæræ Solari; quum tamen eo tractu temporis vtraque illa Mens seipsam intelligeret, & Deum optimum; in quo noscebant pro salute Mundi, & pro fine optimo id sibi agendum esse, vt tanto temporis spacio proprios orbes quietos omnino retinerent; semper enim supernæ illæ Mentes contemplãtur seipsas, & Deum optimum; atque illa etiam, quorum gubernationi præsunt, assidue agentes id, quod noscunt esse optimũ; quumque Intelligentia Solis, et Mens Lunæ cognouissent optimum esse verbis Iosue obedire, motumq; suorũ orbium tandiu sistere, quãdiu Dei Populus de hostibus suis se vlcisceretur; propterea ita fecerũt: sed & aliud habet nostri Theologi rei huius argumentum, Quod scilicet post vniuersale Iudicium omnes Intelligentiæ a cælorum rotatione cessabunt in æternum; haud tamen vnquam cessabunt ab Intellectione tum sui ipsarum, tum ceterorum intelligibilium: Verum hæc fortasse Physiologiæ limites excedunt: Non ergo intellectione sola, veluti caussa totali, Mentes abstractæ mouent cælorum orbes; sed etiam Voluntate amantes id, quod norunt esse optimum, siue cupientes tũ bene gubernare Mundum, tum præcipue Deo Optimo Maximo pro viribus se se reddere similes. Deinceps autẽ illud longe a veritate abest, quod ait Scaliger Intelligẽtias effectiue mouere intellectione suimet, siue intelligendo seipsas eo modo, quo explicat inferius dicens Primi orbis Motricẽ Intelligentiã sola suiipsius intellectione id præstare; intelligit enim se a Deo creatam vt id agat;

Exer. 359. ar. 8

agat;

A agat; quare ad eã Intellectionem non ſolum accedit cõſequens amor, & conſenſus; verum etiam opera, vt moles illa cæli gyro agitetur. non acquieſcere ſecundam Intelligentiam intellectioni ſuæ, ſed intelligere etiam motricem primam; quare quemadmodum prima ſe ſe intelligendo mouet ita ſuum orbem vt alios quoque torqueat inferiores, ſic inferior intelligendo primam vult orbem ſuum cum primi orbis motu ſimul verſari. In quibus dictis cetera optima; hoc ſolum reſpuendum,
B quod aſſerit Intelligẽtiam aßiſtentẽ primo mobili mouere illud ſola ſuiipſius Intellectione, quum intelligat ſe cretam a Deo vt id agat; primo etenim hæc intellectio includit contemplationem eſſentiæ Diuinæ, non ſuiipſius tantũmodo; Intelligentia enim primo mobili appropriata dum intelligit ſe creatam a Deo vt moueat, & ſeipſam intelligit, & Dei quoque voluntatem, hoc eſt, Deũ ipſum; nihil enim diſtãt: Deinde vero ſi moueret Intelligentia ſupremo cælo aſſiſtens ſolũ intelligendo ſeipſam,
C non item Deum, & ſublunaria; ſane fruſtra moueret, ac nullius finis gratia; finis enim, cuius gratia Intelligẽtia quæuis appropriata effectiue mouet orbem ſuum, nullus eſt alius, quam vt motu ſublunaria gubernet, ac Deo ſummo ſimilis reddatur; qua de re fuſe ſuperius; ceterum omne agens vi cognoſcendi præditum debet cognoſcere finem, cuius gratia operatur; quippe finis huiuſmodi agentia non impellit ad opus, niſi vt ab eis cognitus ſub ratione boni: Alioquin cur etiam Intelligẽtiæ inferiores non poßent mouere ſimiliter orbes ſuos intelli-

telligendo se ad hoc opus a Deo creatas, absque eo quod Intelligerent Mentem superioris orbis rotatricem? Immo ex eo, quod ait Scaliger Intelligentias superiores intelligendo supremam, velle orbes suos cum supremi orbis motu simul versari, certissime constat Intelligentias non sola suimet Intellectione proprios orbes rotare: Id ipsum etiam constat ex eo, quod ait Scaliger Intelligentiam mouere, quia intelligit se a Deo creatam vt id agat; ad quam intellectionem accedit consequens amor, & consensus, vnde sequitur opera mouendi; adeo quod Intelligentia meditans se a Deo creatam ad motum, non prius moueat, quam consentiat Diuinæ voluntati; nisi enim Deum amaret, ac eius uoluntati obtẽperaret, certe non moueret; Cuius argumentum habent apertissimũ Theologi nostri; si nanque inter Mentes motrices ab initio fuisset Lucifer, aut quiuis alter Angelus eorum, qui cum Lucifero è cælo deiecti fuere; ille quidem intellexisset se creatum a Deo vt cælum moueret; sed quia Deũ non amabat, Diuinæque voluntati non consentiebat, propterea cælum non mouisset: Ad hoc igitur vt Intelligẽtia cælum suum moueat, haud sufficit eam intelligere se creatã a Deo ut id agat; sed opus est insuper eam amare Deum optimum, & cupere illi similem se reddere, ac eius voluntati consensum adhibere: Non ergo mouent Intlligentiæ orbes suos sola suimet intellectione; immo nec sola intellectione simpliciter, sed intellectione simul, & amore; quod ait Aristoteles inquiens Intelligentiarũ genus mouere cælum, vt intelligibile, &

12. metã. t. 36

con-

A concupiscibile; cuius theorematis sensus longe patuit in superioribus. Quod insuper additur terræ formam meditare centrum, perinde ac Intelligentia seipsam, & propterea illam recto motu naturaliter mouere ad ipsum materiam suam, vbi extra illud extiterit; Intelligentiam vero in seipsa quiescentem, ac reflexam circulo vertere orbem suum, quæ motio est quieti simillima; hoc inquam dictum nimis dißitam continet metaphoram, nimisque distractam proportionem; haud enim meditaB tur forma terræ centrum, licet illud appetat naturali quodam instinctu; sed tamen citra omnem cognitionẽ; & in hoc ab Intelligẽtijs potius differt, quam conueniat; quæ reuera intelligunt seipsas, & alia vniuersa, sed potißimum fines, quorum gratia mouent. At quod obijcitur pulcherrimum, & subtilissimum, Non fatigari Motrices Intelligentias, quia ipsis mouentibus non resistit cæleste corpus; vereor ne tantæ sit subtilitatis, quod argumentum texat tenuißimum; si enim homo in culC mine turris constitutus assidua proiectione multos lapides deorsum proijcere contendat, denique fatigabitur, etiamsi lapides illi naturali propensione centrum appetant, nec resistant motori, a quo deorsum proijciuntur: si quis etiam ex alto humeris terream massam quamcunque deferat, vel quoquopacto trahat in locũ inferiorẽ, is de neceßitate lassabitur, quamuis terra isti motui non reluctetur, nec mouenti resistat vllo modo: Addimus etiam, si homo ad eum vigoris gradum perueniret, vt orbem cæli posset circumuoluere; cælo nihil illi resistente,

BBBBB motor

motor iste nihilominus diuturniore motu defatigaretur, qui vel ex longa sessione, ac diuturno decubitu in mollissimo lecto, vnius ob materiæ culpam, lassitudine vexatur, nedum ex motu leuissimo, qui diu, multumque duret: Non ergo caussa, propter quam Intelligentia mouens orbem suum non fatigatur, est reuera, quia mobile ipsi mouenti non resistit: Id quod & ab opposito deduci potest, Si non fatigatur Intelligẽtia motrix, quia mobile illi non resistit; lassaretur ergo, si mobile ipsi aliqua ratione resisteret: sed Intelligentiæ mouenti primum mobile, quum eodem motu ab eadem Intelligentia (licet secundario, ac mediate) moueatur elementum ignis sub Luna, & suprema regio aeris; quæ corpora præter sui naturam mouentur motu circulari a rotatione primi mobilis, testimonio etiam Scaligeri, Intelligentiæ inquã mouenti primum mobile resistit necessario elementum ignis, & aeris ab eadem Intelligentia circulari motu rotatum; neque tamen Intelligentia primo cælo assistens, mouendo elementa hæc motu longe ab ipsorum natura alieno, delassatur: ergo non ideo fatigatione carent Intelligentiæ motrices, quia ipsis motum corpus non resistat; mouent enim eodem motu plura corpora, etsi diuersa ratione, quorum si vnum mouentibus ipsis non resistit; resistit tamen aliud, neque ideo in diuturno huius motu lassantur: sed quid aio solum ignem, & aerẽ motui Mentis primi orbis reluctari? reluctantur eidẽ forsitan septem Planetarum orbes, qui contra sui motum naturalem ab ea quotidie feruntur ab oriente in occidẽs

A
B
exer. 77. art. 3
C

circundato

A circundato centro redeundo inoriens, absque eo, quod ipsam vllo modo fatigent. Non est itaque fatigatio a resistentia mobilis, neque indefatigabilitas a non resistentia passi. Quæ postea proponuntur de fatigatione, ac lassitudine, puta fatigationem esse deficientiam virtutis mouẽtis, siue tractũ illum, quo ad lassitudinẽ ducimur; laßitudinẽ vero esse diminutionẽ, & defectum virtutis mouentis, & horum vtrumque fieri ob instrumenti vel consumptionem, vel diminutionem, vel deprauationem;

B vera sunt omnia; sed non affertur per hæc defatigationis, & lassitudinis caussa prima, & immediata, quam quærimus, cur etenim consumantur, minuantur, ac deprauentur instrumenta, si quæras a Scaligero, cogetur ipse respõdere, quia materialia sunt, hæc igitur est caussa prima. cælum enim quia materiam nõ habet, quamuis sit instrumentum, quo vtuntur Mentes abstractæ ad gubernandas omnes virtutes Mundi huius inferioris, vt inquit Aristoteles, non consumitur vllo mo- 1. meteor c. 2.

C do, nec imminuitur, nec deprauatur, & hoc non aliam ob caussam, nisi quia materiam non habet, quæ rebus, quibusque inest, caussa est vt omnis imperfectionis capaces existant; nam corpora materialia vniuersa consumptioni obnoxia sunt, imminutioni, siue attritioni, & deprauationi ex nimio vsu in diuturna quauis operatione: Fatigatio igitur, & lassitudo in quouis agente prouenit primo ex materia; Mentes ergo cælorum motrices iccirco non fatigantur, quia sunt omnino materiei expertes. Quid plura? ipsißima

9. meta. t. 17. hæc est Aristotelis doctrina; inquit enim Non fatigari A
cælestia viuentia se se in æternũ mouendo, eo quod motus eis non est circa contradictionis potentiã, quemadmodũ corruptibilibus, ita ut laboriosa eis sit motus continuatio; substantia nanque materia, & potentia existens, non actu, huius caussa est. Aperte itaque refert carentiã lassitudinis in absentiam materiæ Arist. Philosophus nõ obscurus, a quo miror cur hac in re Scaliger dissentire nõ dubitauerit. Addo etiã sola præsentia materiæ virtutem agentis diminui, ac deficere, siue agens B
fatigari, & delassari, absque eo, quod inter operandum vtatur instrumento vllius generis; homo enim ad speculandum nullo penitus organo vtitur, qui tamen ex
10. æthic. c. 4. 6. & 7. Aristotele in diuturna contemplatione fatiscit, ac fatigatur; nam etsi contemplatio sit omnium operationum humanarum assiduissima; quum assidue magis contemplari, quam aliud quidpiam operari ualeamus; non tamen absolute perennis, ac iugis esse potest humana meditatio: at sapientes post diuturnam con- C
templationem indigere quietis, ac propterea ludere de-
10. æthic. c. 6. bere monet Aristoteles; quippe lusus quieti similis est: Immo quum non aliunde contemplatio habeat hoc, ut ceteris operationibus assidua magis esse ualeat, quam ex eo, quod eius principiũ magis a materia est absolutũ, quia scilicet Mens contemplando nõ utitur organo materiali; plane constare potest uerã caussã defatigationis, propriumque lassitudinis fontem unam esse materiam: Ex his liquet apertissime tum organi consumptionem,

diminu-

A diminutionem, & deprauationem non esse uere caussam primam, & immediatam defatigationis, ac lassitudinis; tum male scribi paullo inferius a Scaligero Intelligentiam non lassari, quia non vtitur instrumento; non est enim hæc caussa propria, & adæquata: Alioquin nullum agens lassaretur in ea functione, in qua obeunda non vtitur instrumento; quod falsum est penitus, vti comperimus in homine, qui lassatur in diuturna meditatione nullo vsus instrumento: Et vicissim omne B agens defatigaretur in quacunque operatione obeunda instrumentis vtitur, non lassantur tamen Intelligentiæ cælorum motrices, dum cælesti corpore, tanquam instrumento vtuntur & ad mouendum elementum ignis, supremaque regionem aeris motu circulari, inferioresque Planetas motu opposito motioni eorum propriæ; & ad gubernandum virtutes Mundi sublunaris; Intelligentiam enim vti corpore cælesti, tanquam instrumento, nuper obiecerat Cardano Scaliger, & axioma est in ore art. 2. C omnium Philosophorum vulgatissimum, quo dicunt Intelligentias gubernare Mundum hunc inferiorem lumine, ac motu cælestium corporum: theorema ex Aristotele desumptum in Meteoris. Quod mox affertur Intelligentiam non lassari, quia est inter eam, & orbē proportio ad mouendum; haud sapit Scaligeri subtilitatem; adest etenim vbique proportio inter mouens, & motum, non in cælo solum, sed etiam in sublunaribus, quæ fatigationi obnoxia sunt; secus nulla vnquam ederetur actio, nisi proportio inter agens, & patiens intercede-

cederet. Ceterum denique veritate coactus confitetur Scaliger Intelligentiam motricem non lassari, quia est immaterialis; quamuis id ipsum paullo antea obnixe negauerit. Quod autem inquit vlterius Intelligẽtiam non fatigari, quia non habet contrarium; non est propositæ quæstioni assignare summã caussam; immo neque veram: Non summam, quia si petieris a Scaligero cur Intelligentiæ non habeant contrarium, respondere cogetur, quia sunt immateriales; nanque omnis contrarietas uel ex priuatione, vel ex elementis oritur; hæc autem duo materiam vbique comitantur; A B

12.meta.c.vlt. Propterea scite Aristoteles aliquando scriptum reliquit cuncta contraria materiam habere; atque alio etiam

de lõg & bre. vita. cap. 2. in loco notauit Impoßibile esse materiam habenti non existere aliqualiter contrarium: Non veram, quia substantiæ sublunares in diuturna quauis operatione lassantur, quum tamen non habeant contrarium; quip-

Præd. c. de. subst. pe Aristoteli substantiæ nihil est contrarium; quid enim

1. phy. t. 52. homini contrarium? homo tamen sæpenumero lassatur: C

Non sunt ergo Intelligentiæ indefatigabiles, quia non habeant contrarium; sed proprie quia non obtinent materiam, neque illius commercio inquinantur. Recte igitur constitutum nobis est superius viuentia omnia sublunaria ob materiæ participationẽ laborare, et in qualibet operatione diuturna fatiscere; vicißim uero cælestia, quia materiã non habent, semper suis fungi muneribus absque fatigatione, ac lassitudine, quicquid sentiat Scaliger, & Cardanus etiam, cuius ille opinionem euertit.

Primi

A

Primi Mobilis Mentem rotatricem non esse Deũ optimum, sed Intelligentiam secundam ex Aristotele. Cap. XXXII.

OSTERIVS autem vel multum in eo ab Aristotelis doctrina discessisse videmur, quod statuere non dubitauimus Primum Motorem, siue Intelligentiã assistentem primo mobili appropriate, nõ
B *esse Deum Optimum Maximum, sed vnam ex Intelligentijs secundis infra Deum; quoniam Aristoteles alicubi apertissime ponit esse id, quod penitus immobile est, et quod est omniũ primũ, inter ea principia mouentia physice, quæ non habent principium motus in seipsis, seu quæ non sunt physica, sed supranaturalia: verũ Motor penitus immmobolis, et omniũ primus est Deus optimus, quum ceteræ Intelligentiæ omnes infra Deum* 2. phy. t 73.
C *secundæ sint omnino, & mobiles a Deo, saltem veluti ab ultimo fine, cui similes fieri cupiunt; sed si Deus mouet physice, necessario erit Primus motor, siue motor primi mobilis. Addi potest quoque ponentibus Deum optimum non esse Intelligentiam motricem primi mobilis aperte refragari Aristotelẽ constituentem numerum Intelligentiarum esse penitus æqualem numero cælestium sphærarum: quippe ipsi volunt Intelligentias vna excedere orbium numerum. At vero ista obiecta tolli possunt; primum quidem, quia loco citato* 2 de an. t 34. 12. meta. t. 43

Ari-

2. phy. t. 73. Aristoteles considerat ea, quæ mouent physice, non speciatim, sed in duo tantum genera distributa; quoniam alterum est mouens naturale, quod habere dicitur in seipso principium motus; vt cælum, & mouentia omnia sublunaria generatim, et omnino omne mouens corporeum: Alterum vero est mouens transnaturale, quod in seipso non habet principium motus; cuiusmodi sunt Intelligentiæ separatæ in vniuersum, siue totum genus Intelligentiarum abstractarum: & quoniam ab Intelligentijs abstractis cetera omnia mouentia pendēt; B proinde hoc mouens transnaturale in communi, siue generatim acceptum vocatur ab Aristotele omnium primum: Et eo magis, quo non adhuc manifestum fecerat Aristoteles an hoc physice mouens non physicum sit vnum, an multiplex; quæ res infra, & alibi explicatur a Philosopho: Est itaque Intelligentia separata generatim sumpta, prout complectitur omnes Mentes abstractas (secundas nempe, quia Deus optimus non mouet physice, vt efficiens; sed tantum metaphorice, vt finis) C est inquam Intelligentia secunda vniuersaliter accepta omnium physice mouentium primum mouens, & penitus immobile, hoc est, tam per se, quam per accidens; vt alibi admonet Aristoteles; qui propterea nunc ait huiusmodi mouens primum, & immobile non esse considerationis physicæ, adeo quod naturalis Philosophus valeat suos effectus in illud resoluere, tanquā in caussam, & principium, seu propter quid, ex cuius cognitione habeatur perfecta scientia; sed Physico resoluendos esse

8. phy. t. 45. & seq
12. meta. t 42. & seq.

vide gen. 55.

12. meta t. 43.
2. phy. t. 73.

inquit

A inquit naturales effectus in agētia illa, quæcunq; mota mouent. Quod aūt obijcitur Deum Optimum esse omniū physice mouentium primum, falsum est penitus; nam Deus est primum Ens omnium, quæcunque sunt; quum omnia in ratione Entis a Deo pendeant; sed quia Deus non est motor physice, hoc est, principium effectiue mouēs orbem aliquem; de quo motore loquitur Aristoteles loco allegato, vti omnibus est in cōfesso; propterea Deus Optimus non recte dicitur primum mouens eorum, quæ mo-
B uent physice; mouet enim Deus solummodo qua Optimus est, siue sub ratione finis, ac tanquam intelligibilis, & appetibilis, hoc est metaphorice, vt adnotat Aristoteles: Est itaque Deus omnium primus in genere Entis, non aūt in genere physice mouentis; quū physice non moueat: Quare falso etiam dicitur secundas Intelligentias a Deo summo proprie, ac physice moueri; mouētur enim a Deo nonnisi metaphorice, tanquam a fine, quē intuentur esse Optimum, & ideo cupiunt illi se se reddere simi-
C les; quod abunde patuit in superiore libro: verum quod solum metaphorice moueri potest, reipsa penitus immobile dici potest motu vero, proprio, & physico, quo de agit Aristoteles loco citato: Non obstat ergo Arist. inquiens duo esse principia effectiue mouentia, seu physice; quorū alterum non est physicum, eo quia non habet principium motus in seipso; tale autem esse si aliquid mouet, quod non mouetur, vt id, quod penitus est immobile, & quod est omnium primum; non obstat inquam hæc proferens Aristoteles nobis asserentibus Deum non mouere physi-

12. meta. t. 36. & 37.

1. de gen. t. 75.

2. phy. t. 73.

ce, seu effectiue vllum cæli orbem; sed primi mobilis motricem Intelligentiam esse vnam infra Deum e secundarum genere; quum Deo summo mouente solum sub ratione intelligibilis, & appetibilis, siue sub ratione finis, atque ideo metaphorice, secunda Intelligentia dici debeat omnium physice mouentium mouens primum, & vere penitus immobile. Quod autem deinde affertur, fore vt numerus Intelligentiarum non esset æqualis numero corporum, si Deus non aßisteret uni sphæræ solummodo, vt ceteræ Intelligentiæ, sed toti Mundo; quum tamen aperte statuat Aristoteles tot esse Intelligentias numero, quot numero sunt orbes cælestes; bifariam tollitur; In primis enim Aristoteles loco citato non agit forsitan absolute de toto Intelligentiarum genere, comprehendendo Deum Optimum; sed solum de Intelligentijs appropriatis, ac mouentibus cælum effectiue, siue secundis, dum ait tot esse Intelligẽtias motrices, quot numero sunt sphæræ mobiles: signum vero huius est, quod postea, vbi rimatus est numerũ Intelligentiarũ mouentiũ, ascẽdit speciatim ad speculationem Dei Optimi Maximi, quem considerat, non sub ratione mouentis, at solũ quatenus est forma vniuersi, & Mẽs, ac Intellectus si enim Deus est forma totius Mundi, vt ibi aperte docet Arist. dum ex vnitate Dei summi arguit similem in Mundo vnitatẽ; quum Mundus quoad sui totum non moueatur, sed in seipso quiescat; moueatur aũt quatenus obtinet varias partes; quibus variæ assistunt Intelligentiæ motrices; quippe cælorum latio est motus partium totius quiescen-

A | B | C

12. meta. t. 43. & sequent.

12. meta. t. 49. 50. & 51.

A *quiescentis; plane fateamur oportet Deũ non mouere cælũ, cui assistit; quũ enim toti Mundo assistat, totus moueretur Orbis. Deinde dato quod in loco ab Aduersarijs allegato sub nomine Intelligentiarũ complectatur Arist. omnẽ Intelligentiam penitus; quare etiam Deum, qui est Prima Intelligentia; nos asserentes Deum non mouere primũ mobile vt efficiens, non refragamur Aristoteli adæquanti numerum Intelligentiarum numero corporũ cælestium; quia dicere possumus, præter orbes cæli singulos*
B *seorsum consideratos, quibus aßistũt determinate totidẽ Intelligẽtiæ de numero secundarũ, alium esse orbẽ, ipsum scilicet vniuersum, ex omnibus sphæris simul iunctis coagmentatũ, cui aßistat Prima Intelligẽtia Deus Optimus; quamuis enim apud Philosophos controuersum sit nunquid totum re distinguatur ab omnibus suis partibus simul acceptis; illud tamẽ omnibus est in confesso, totũ quodlibet re distingui ab vnaquaque sui parte, siue a singulis partibus seorsum consideratis. Non ergo erra-*
C *uimus constituentes Mentem primi mobilis rotatricem in numero secundarum Intelligentiarum infra Deum.*

Vtrum cæli motus calorem generet apud nos. Cap. XXXIII.

VLTERIVS *& hoc circa cæli motum difficile videtur, quod statutum fuit cælum suo motu generare calorem in Mundi regione inferiori apud nos; quod placitum multa sunt, quæ falsum*

arguant; & primum, quia rationabilius est calorem A
apud nos gigni ab elemento ignis, veluti a caussa vniuoca, & nobis propinqua; quam a cælo, vel cæli motu, quæ sunt agentia æquiuoca, & longe remotiora; dedecet enim Philosophũ referre suos effectus potius in caussam æquiuocam, & remotam, quam in vniuocam, & proximam. Deinde cælum est caussa communis, & remota omnium effectuum, quicunque sub Luna gignuntur; sed caussa communis, & remota quidquã non agit nisi mediante propria, & proxima; quum itaque calor B
apud nos a cælo pendeat veluti a caussa communi, & remota; propriam, & proximam caussam obtinere debet, in quam referendus est potius, quam in cælum, cæliue motum: Deinceps autem cæli motus duplici tantum differentia dirimitur; alter est velocissimus, quo fertur primum mobile; alter longe tardior, & est communis omnibus sphæris inferioribus: sed hic ob sui tarditatem aptus non est accendere calorem in regione nostrati; neque ille diurnus hoc efficere poterit, quum tam longe ab C
sit vt nostratia non pertingat; cælum itaque nullo motu calorem gignere potest apud nos. Postremo si cæli motus generaret calorem in regione nostrati, necessario id præstaret vel propria virtute nouum calorem generando apud nos, uel ab elemento ignis portionem veteris caloris aut ferendo, aut pellendo deorsum; nullum tamẽ ex his fieri potest: haud quidem generat cæli motus nouum calorem in Mũdi regione infima, quia omne generans agit per contactum; at cæli motus vix ad supremã

regio-

A regionem aeris pertingit, ac nulla ratione ad nos vsque descendit; Neque sane defert a sphæra ignis veterem calorem ad infimam orbis regionem, tum quia ipse cæli motus hucusque non declinat; tum quia motus caloris vehiculum esse nō potest, qui semper subiectatur in aliquod corpus; Neque demum cæli motus pellere potest inferius ad nos a cōcauo Lunæ portionem ignis; quia sēper illa ignis portio, antequam ad nos perueniret, in media regione aeris ab excedenti frigiditate cum humidi-
B tate coniuncta extingueretur: Non ergo cæli motus calorem vllo pacto apud nos excitare potest. Ceterū & ista solui possunt; & primum concedimus dedecere Philosophum effectus referre in caußam æquiuocam, & remotam, vbi tamen eos in proximam, & vniuocā referre poßit; concedimus item cælum, eiusque motum esse caloris caussam æquiuocam, ignem uero vuniuocā; & licet corpus cæleste longe a nobis absit, & multo quā elementum ignis remotius sit a regione nostrati; potius
C tamen a cæli motu calorem gigni apud nos, quam ab elemento ignis dici debet; quia virtus elementi non descendit inferius, sed sursum semper inhiat, et ibi manet, neque nisi ab extrinseco agente deorsum violenter pellitur: quum ergo cælum suo motu ignis portionem deorsū ad nos propellat, ignis vero sponte calorem in regione infima effecturus non descendat; propterea calor apud nos excitari dicitur a cælo potius, quam ab igne; quia cælum habet rationem caussæ mouentis; ignis uero principij paßiui. Ad secundum negamus absolute cælum

esse

eße caussam remotam, & communem omniũ illorum, A
quæcunque sub Luna creantur; nam si ceterorum, luminis tamẽ, atque caloris nõ est cæli motus caussa cõmunis, & remota sed propria, & proxima; de lumine cuique patet; de calore uero ideo probatur; quoniam ad cæli motum immediate circunducto igneo elemento, diuulsoque, ob sui tenuitatem, ac raritatem, in multas portiones, harum plures vi deorsum protruduntur caloris in regione nostra effectrices. Ad tertiũ dicimus calorẽ ab æthere ad nos propelli nõ quidẽ motu planetarũ, B
qui tardus est neque motu diurno, quatenus est proprius vltimæ sphæræ a nobis remotissimæ; sed motu primi mobilis cõmunicato ceteris orbibus inferioribus, atque etiam sphæræ ignis; vel etiã motu cælesti generatim accepto, non qua proprius est vnius tantummodo sphæræ; sed qua communis est quomodocunque omnibus cæli orbibus, & elemento ignis; ita enim motus aggregatus ex omnibus cælestibus rotationibus simul coeuntibus igni cõmunicatus inde ad nos calorẽ pellit cũ ignis sub- C
stantia. Ad postremum respondeo a cæli motu non quidem gigni nouum calorem apud nos, neque veterem ab igne ad nos deferri, sed bene propelli: ad obiectum dic non semper in media regione aeris, nec secundum omnes illius partes adeße humiditatem, quæ propulsum ignem extinguat; nam in serenitatibus, & maxime citra hyemẽ, vacat aer humiditate illa, quæ calorem extinguat; semper uero in aliqua Mundi plaga uel media est aeris regio serena, & citra hyemem, quæ uero ibi perpetua est

frigiditas

A *frigiditas haud necessario transeuntem illuc ignem extinguere debet; quoniam hyeme in algentißimo gelu ignẽ seruari conspicimus in aere, in quo aqua statim frigore concrescit, & eo magis, quo plerunque contingit ignem deorsum impulsum in materiam combustibilem incidere, qua incendit continuata serie persæpe vsque ad nos; id quod perspicue apparet in illis impressionibus, quas stellas cadentes appellamus: Immo quum huiusmodi stellæ sæpenumero visantur aere nubilo, & pluuio, etiã*
B *in magnis tempestatibus, indicio sunt igni deorsum cæli rotatione pulso non obstare aeris frigiditatẽ, nec humiditatẽ in media eius regione rigentem: Hoc ipsum fulgura confirmant, quæ ignes sunt e medijs nubibus imbre repletis, & frigore algentibus prosilientes: Addo quoq; Castoris, & Pollucis ignes appellatos in medijs imbribus, ventis, ac procellis diu perdurare: Potest ergo motu cæli ab igne ad nos calor propelli, absque eo quod ab intẽsa frigiditate, ac humiditate in media regione aeris vi-*
C *gente penitus extinguatur. Sic itaque cælum suo motu calorem gignere, ac excitare potest in hac Mundi regione infima, quam incolimus.*

Vtrum Lumen cæli calorem apud nos gnignere valeat. Cap. XXXIV.

VÆ difficultas nuper sublata est a motu cæli, eadem uiget quoque in cælesti lumine: nam supra falso statuisse videmur Lumen cæleste aeris corpus propria humiditate priuare, ipsum atte-

atterendo, et diuidendo ad minima; & ita illud conuertere in igneam naturam; quod a ratione abesse videtur; propterea quod lumen a cælo profluens, ac diaphanum illuminans, necessario vel est accidens, vel substātia; si quidem fuerit accidens, vti demonstratur tum quia visibile est; quum substantia sensui subiecta non A

2.de an t 63. & sequent. *sit, Aristotelis testimonio; tum quia in aere subiecto adest, & abest, præter subiecti corruptionem; siue quia contingit eidem aeri subiecto inesse, ac non inesse; quæ est*

1.top. cap. 4. *accidentis essentia: si lumen inquam est accidens, vti par est; aeris corpulētiā, quæ substantia est, diuidere, et atterere non potest; quoniam corpus, & substantia non nisi a corpore, atque a substantia diuidi potest: Si uero lumen dicatur esse substantia; necessario erit uel corporea, vel incorporea: si quidem sit incorporea; quod inde apparet, quia vitrum, cristallum, aquam, aerem, & huiusmodi alia corpora penetrat; non potest enim cor-* B

4. phy. t. 12. 2. de an. t. 69. *pus a corpore penetrari, ex Aristotele; nam secus duo corpora simul essent in eodem loco; & proinde locus non esset æqualis locato; quod est impossibile: si lumen inquā sit substantia incorporea, sane aerem atterere, ac diuidere nequibit; quoniam neque anima, quæ substantia incorporea est, subiectum corpus atterit, aut diuidit: Si de-* C

eadem an. t. 60. *mum placeat aduersus Aristotelem constituere lumen esse corpus, quum illud apertum sit, lumen esse aere mollius: plane aerem atterere non valebit; quandoquidem molle corpus diuidere non potest corpora seipso duriora; immo ab ijs vicissim atteritur: Non ergo videtur posse fieri*

A *fieri vt calor apud nos a cælesti lumine gignatur. Sed oppositiones istæ tales haud sunt, quæ solui nequeant; & vt ordine vtamur præpostero, illud ante omnia monemus non esse ita gratis assumendum ex Aristotele lumē non esse corpus vllo modo; nam ipse dum scribit lumen egredi per laternam, quia quod habet minores partes, egreditur per maiores poros, clare supponere videtur lumen esse corporeum quiddam, & materiale: Verū quoniam id fortasse ab Aristotele rudiori formula dictum* 2. Post. t. 12.

B *est, quod in exemplis impune fieri consueuit; propterea fides nobiliori loco est adhibenda, vbi ex professo demonstrat Aristoteles lumen non esse corpus: Ceterum aliter opinanti allata instantia non officit, quia falso assumitur lumen esse aere mollius; longe nanque distat a tenuitate mollities; quare lumē si ponatur aere tenuius, probe aerem atterere, ac diuidere poterit: Sed esto lumen incorporeum, ac immateriale. Si quidem dicamus lumen esse substantiam incorpoream, nō difficile nobis erit* 2. de an. t. 69.

C *obiectioni occurrere; nanque anima quemadmodū vbi vna in corpore permanet, subiecti corporis substantiam non diuidit; ita si contingat aliqua ratione animam multiplicari, hoc fieri non potest citra corporis diuisionem; quia multæ animæ solo numero inuicem diuersæ simul esse nequeunt in uno, & eodem corpore: hoc ipsum de lumine dicendum; vbi nanque lumen a luminoso corpore defluit, quia vnum est, ideo aeris corpus, in quod recipitur, non atterit: quo fit vt pars aeris excelsa, quāuis a Sole illustrata, calorem non habeat, præter sibi con-*

naturalem; at lumen a cælo demissum si solidum corpus offendat, quod penetrare non valeat; necessario retrocedit; atque in illa reflexione ipsius radij geminantur; ac veluti Mercurius, aut aqua ex alto cadens in silicem in stillas innumeras; ita quoque multiplicatur lumen proportione multiplici in radios pene infinitos; quod fieri nequit absque subiecti aeris diuisione, atque attritione; vnde oritur calor; quemadmodum antea demonstrauimus; corpus autem, ad quod impingit cæli lumen, & vnde reflectitur, terra est; quare a cælesti lumine prope terram enascitur calor; qui eousque sursum ascendit, quousque radiorum reflexio, & multiplicatio pertingit. Adde si lumen dicatur esse accidens, nihil minus aerem atterere, ac diuidere posse; cuius argumento sunt qualitates elementorum in mistione; si nanque verum est elementa in mistione diuidi ad minima, vt monet Aristoteles; diuisio autem eorum quum fiat per mutuã actionem, & passionem inter se; quumque inuicem non agant, nec patiantur elementa nisi secundum sui qualitates; vt clare docet idem Aristoteles; notum cuique fieri potest accidentia posse atterere, ac diuidere corpus: sed speciatim lumen, si accidens esse dicatur, ideo corpus aeris atterit, ac diuidit, quia in reflexione multiplicatur magna proportione; Quum enim haud possint esse multa eiusdem speciei accidentia solo numero inuicem diuersa in eodem subiecto penes eandem particulam; necessarium est plane ad multiplicationem radiorum in lumine diuidi subiectum aerem in totidem partes

A B C

1. de gen. t. 85. 86.

De sen. & sen. c. 4.

multis

A multis illis radijs proportionales. Illud postremo loco ratum esto, ac firmum, lumen nihil esse aliud, quam speciem visibilem luminosi corporis, seu simulacrum lucis; & qua ratione species a sensibilibus prodeuntes facultatem obtinent alterandi medium, & organum sensus, quod medio solidius est; eadem sane valent medium atterere, ac diuidere: Immo si species albedinis in oculo recepta visus instrumentum disgregat; quanto magis lumen, quod est lucis simulacrum, B medium aerem poterit disgregare, atque atterere? Amplius nemo inficiabitur lumine aerem illuminari quum autem aer si condensetur, opacitatem contrahat, vti docet Autor libelli de Coloribus, siue ille fuerit Aristoteles, siue Theophrastus; quin & Aristoteles ipse dicens aerem hyeme crassiorem esse, quam æstate, quo tempore clarior est; sane ab opposito, si disgregetur aer, lucidior fieri debet; ex quo certe aer non alia ratione debet illuminari, quam vbi disgregetur, atteraturque, ac diuidatur a lumine; quod & perspicuis verbis notat Aristoteles inquiens Hiemem aere spissescente, consistenteque fieri; Solem vero illustrare aerem, ipsum discernendo, hoc est, diuidendo, & atterendo. Ceterum neque d. fuerunt, qui negent in aere multos esse radios, præsente luce; sed vnum tantummodo lumen, aut saltem duo in refractione; & ita corpus aeris in duas, non in partes innumeras scindi: Verum dic in speculo concauo haud alia ratione ignem a lumine excitari, nisi quia multi radij angustiore in spatio

Cap. 3.

11 sect. probl. 64.

26. sect. probl. 6.

coacti aerem minutius atterunt: & si rationem propriam afferre liceat, Dic lumen esse speciem visibilem lucis, a qua effluit; sed ab obiecto visili non una tantum species prodit, at multiplex: alioquin ab uno tantum videri posset: quia vero multis simul aspicitur; ideo unicuique una species præsto esse debet; ergo veluti ab uno visili multæ species, sic ab una luce multi radij proficiscuntur; qui propria ratione aerem disgregant, atterunt, atque incendunt: quemadmodum ostensum est nuper ex Aristotele. Quum itaque Lumen aerem atterere valeat, ac diuidere in minima; propterea recte constitutum fuit antea cælum apud nos calorem gignere, lumine ad nos effuso; quippe aer attritione igneã naturam contrahit; qua de re fuse superius. A B

Lunam habere aliquid Lucis ex se, a qua proprium lumen effundit; & non totum, quod ad nos demittit, esse reflexum lumen Solis; & speciatim cur sidera interdiu non cernantur. Cap. XXXV. C

ED circa lumen a vita cælesti proficiscẽs, illud in superioribus difficile est, quod posuimus Lunam non omne lumen, quo splendet, a Sole mutuari; sed propriam obtinere lucem sibi connaturalem, a qua vere proprium lumen effundit in hæc sublunaria, exile quidem

A *quidem ex se, atque imperfectum; quale est, quod inter tenebras vmbræ terrenæ in eclipsi lunari rubidum fulgere quoquopacto conspicimus; dubitantem habemus acutissimum Scaligerum; cuius tamen argumenta si acrius expendantur, partim nihil nostris dogmatibus officere; partim vero nostram sententiam, vel inuito Scaligero, communire videbuntur: Quod enim primo dubitatur, cur sicut in Eclipsi Luna tenebris vmbræ terræ obruta videtur rubicunda luce micare aliquantisper, si hæc illi propria lux est, cur inquam non similiter conspiciatur a nobis rubra pars eius concaua, dum Sol conuexam, ac superiorem illius portionem nobis inuisam collustrat? tollitur bifariam; In primis enim sciendum est, vt fuse ostendimus in superiore libro, Lunæ inesse lucem sibi propriam, & connaturalem quæ vti ex se pusilla est admodum, & imperfecta sic a maiori, & perfectiori lumine Solis augeri, ac perfici valet: Sed hoc proprium est omnis lucis exiguæ, ac debilis, in magna loci distantia cerni non posse; ac nisi prope, obtutum non mouere; atque hoc tam noctu, quam interdiu; & iccirco fit vt Lunæ lux propria, quæ valde tenuis est, et imperfecta, ob magnam loci distantiam, vsque ad nos in hac regione infima mundi lumen sensibile non demittat; demittat autem vbi aliqua ratione vigoretur, ac perficiatur a radijs Solaribus; Quare dum Sol partem Lunæ conuexam, seu superiorem nobis absconditam illuminat, pars inferna Lunæ concaua omnino destituta Solis auxilio, sua parua luce, lumen sensibile ad nos demit-*

de subtilit. exer. 62. art. 1.

(margin letters: B at "tisper", C at "gna loci")

demittere non potest, ob magnam loci distantiam: Quãobrẽ nos etiã alibi exẽplificantes de Luna dicere non dubitauimus nullam illi inesse lucem, si priuetur Lumine Solis; etsi enim tunc luceat, nobis tamen non lucet, ob magnum loci interuallum: quoniam neque carbũculus, neque carbunculo splendidior flamma in tanto interstitio conspici valet, pari proportione data: Sed in Eclipsi Lunari quum Lunæ pars inferior nostram regionem spectans sit in cono seu cuspide vmbræ terrenæ, & hinc inde proximos habeat radios Solares, a quibus si non primo, & directe secundario saltem, & reflexe, vti aer in conclaui prope Solem, perficitur vsque adeo, vt aliquid luminis ad nos demittere valeat: Solis uero radios, siue lumen semper vel ab ipso aere repercuti, satis demonstrat Aristoteles eo, quia secus extra locum a Sole illustratũ essent vbique tenebræ absque vllo lumine; quod falsum esse sensus ipse iudicat: Bene uerum est, inquit Aristoteles, non ita repercuti lumen a puro aere, vt ab aqua, vel quouis alio corpore leui; nam lumen repercussum a corpore leui tam clarum est, vt euidentem vmbram efficiat, opposito sibi corpore opaco; at lumen repercussum a puro aere longe debilius est, ita vt vmbram non pariat, sicuti repercussum ab aqua, vel alio corpore leui; quod quisque certo experimento comprobare potest: Nunc autem certum est lumen a Luna in eclipsi prodiens umbram non posse producere, tam est infimum solum obtutum nostrum mouere valet.

1. de ort an. hui. cap. 11.

2. de an. t. 80.

A B C

Deinde uero animaduertendum est Lunæ lucem pro-

A propriam ex se tam esse infirmam, & luminis tam rudis effectricẽ, vt a nobis in tanta distantia discerni nequeat, nisi vel in tenebris, & vmbra desiori species eius feratur ad sensum circa validiorẽ speciem nõ occupatũ; qui proinde imbecillioris impulsum percipit, vel a proximo validiori lumine perficiatur, & augeatur, uti contingere videtur in corporibus exiguæ lucis; quæ non apparent eminus corruscantia, nisi aut in tenebris desioribus, aut in lumine viuidiori; non enim aperto cælo,
B nocte serena penitus, multum a longe refulget oculus felis, sardius lapis, Rubinus, Carbunculus, & huiusmodi alia; quæ tamen in obscurioribus tenebris emicant, pellucentque aliquantisper, in Sole autem, & cãdelarum flammis admota, splendidiore luce coruscant; non aliam sane ob caussam, nisi quia lucẽ ex se obtinẽt exiguam vsque adeo, vt in tenui lumine non vigorata illorum species fatiscat, atque euanescat priusquã perueniat ad oculos; & iccirco non mouet obtutum; quem
C tamen mouet cum in tenebris offendens oculos circa ualidius obiectum non ocupatos; tum in viuidiori lumine roborata speciem gignens validiorem. Ita prorsum de Luna dicendũ est; quia ergo Luna eclipsata est in vmbra terræ densiori; propterea lucis suæ speciem per medium illibatam, atque integrã ad nos vsque demandat; quam nos uidemus rubentem splendescere ad instar lapilli, quem Amethystum, vel Antracem, Pyropumque vocamus; at uero quomodocunque fuerit extra terrenæ umbræ tenebras, ex se cõspici non potest, illius specie confusa,

fusa, & commista cum simili lumine quod in medio nõ A *tenebroso reperit longe semetipsa validius; Quod vero deinde obijcit Scaliger, non propterea inuisam iri Lunam citra eclipsim, dum Sol eius partem conuexam solum illustrat, quia desint illi tenebræ, aut umbræ; nã et ipsamet, secundum sui partem cõcauam a Sole auersam, est in umbra sua, atque etiam sui, ut quæ sibi umbram faciat; & illi non desunt nocturnæ tenebræ, in quibus videretur, ut in eclipsi; si lucem ex se haberet aliquam; subtile quidem est argumentum; sed quod* B *ita diluas; quoniam in primis falso, & gratis sibi assumit vir doctissimus Lunã in parte Soli auersa umbrã facere; ex ijs enim solum corporibus auerso lumine umbra defluit, quæ mere opaca sunt, neque ullam in se lucem obtinent; cuiusmodi Lunam non esse contendimus; habet nanque aliquam lucem; quare ut lapilli pellucidi umbram non faciunt in parte auersa flammulæ, cuius umbræ merito lux illius partis splendescere videatur; ita nec Luna in parte Soli auersa umbram* C *aliquam efficit, in qua partis eius lux conspicua fieri valeat: Deinde uero apertissime falsum & illud est, quod ait Lunam nedum umbrã facere, sed etiã eam sibi facere; quod etenim umbram facit, id omne illam directe alijs efficit; & ubi umbrã sibi ipsi efficit, hoc ideo fit, quoniã umbra repercutitur ab opposito corpore (si tamen hoc est concedendum, quod umbra reflecti valeat eo, unde prodijt) & reflectitur ad corpus, a quo exiuit: quod sane dici non potest de umbra e corpore*

A *Lunæ prodeunte (si & hoc dandum sit Scaligero, disputandi gratia, Lunæ corpus in parte Soli auersa umbram facere) nam quum terra sit Lunari corpore longe maior, vmbram tamen non demittit, nisi ad orbem Lunæ, vel paullo vlterius: siquidem in Eclipsi Luna est in cuspide vmbræ terrenæ; quare Luna minorem quum obtineat magnitudinem, sui umbram vsque ad terram vix demittet, nedum illam a terra reflexam in se non admittet: sed reuera umbram non repercuti, hoc*
B *sane docet, tum quia ex Aristotele vmbra est mera priuatio luminis, nihil habens positiui; at vero priuationes repercuti non posse, siue non reflecti nisi quæ habent esse positiuum, notius est quam quod indigeat vlteriori explicatione: tum etiam quia secus repercuteretur vmbra in Eclipsi a corpore Lunæ; quare cuspis umbræ terrenæ non ferretur vsque ad orbem Mercurij, siue vltra superficiem concauam Lunæ; quod tamen falsum esse constat. Quod autem deinceps affertur de tenebris no-*
C *cturnis, nempe Sole illuminante superiorem Lunæ medietatem nobis inuisam, infernæ partis lumē proprium a nobis visum iri, saltem in tenebris noctis, vt videri consueuere lumina exigua oculorum felis emicantia; tolli etiam potest dupliciter: primo enim dicimus speciem lucis tam exilis, ac lumen tam exiguum in tanto itinere, tantaque loci distantia, quæ inter Lunam, & nos intercedit, fatiscere, ac obliterari: Deinde vero asserimus noctu, si aer sit nubilus, vapores crassos, ac tetros obstare quominus tenuem Lunæ fulgorem cernere possimus,*

qui & validiorem aliorum siderum, quin etiam quandoque Solis lucem nobis occultant interpositi, nouum genus eclipseos afferentes; cuiusmodi eam vel Scaliger fuisse testatur, de qua inferius agit in exercitatione septuagesima nona inquiens hoc modo, Ad ea, quæ supradicta sunt, pertinet quod in uita Caroli Magni scriptū est, Meridie Solem defecisse, triduo post, quā Lunæ fuisset eclipsis: quod alia nulla potuit euenire de caussa, nisi attractis a Sole uaporibus adeo spissis, vt uisus interciperetur. Si uero noctu aer sit serenus, et si minus quā a Sole, usque adeo tamen ab innumera stellarum multitudine illustratur, ut lucis lunaris species per aerem transiens oculos, uisumque a maiori lumine aliorum siderum uehementius lacessitum ad seipsam percipiendā conuertere, ac trahere nequeat; quocirca tunc Lunæ lux a lumine siderum noctu id patitur, quod proportione quadam pati consueuit lux astrorum interdiu a lumine Solis; aer etenim siderum lumine illustratus usque adeo uisum mouet ad sui perceptionē, ut non sinat exile lumen ab imperfecta luce Lunæ prodiens mouere obtutum, conuertereque oculos ad se item noscendum; nā Aristoteli motio, quæ iam vehemens inest, impedit leuiorem; ac proinde fit vt neque etiam noctu videri possit Lunæ pars a Sole auersa, licet in tenebris eclipsis conspicua sit Lunæ pars a Sole non tacta. Quod posterius adducitur, stellas noctu tametsi reperiantur in lumine Solis, totas tamen lucere, quia lucent proprio lumine; quid habet, quod a ratione abesse videtur. Non inficiabor

art. 3.

5. de gen. an. cap. 1.

A

B

C

A bor stellas noctu totas lucere, quia luceant proprio lumine; illud certe non confitebor, stellas noctu esse simpliciter in lumine Solis; nanque in primis manifestum non est lumen Solis usque ad firmamẽtum protrahi; quamuis enim ad nos usque protendatur, non tamen ideo fit ut ad stellas usque fixas porrigi ualeat: Deinceps autẽ dato Solis lumen protendi usque ad stellas sibi oppositas in altero hemisphærio lucentes (etsi uix credibile sit ullam esse lucem, quæ tam firmum lumen emittat, quod B tantum spacij permeare valeat; nam siderum firmamenti, & superiorum planetarum lux, Solis luce uiuidior, ut ostendimus superiore libro, forte ad Solem usque sibi oppositum per Mundum sublunarem transiens non peruenit; quæ apud nos ita refractam sui speciem gignit, ut Solis lumen nobis uiuidius sentiatur) dato inquam, sed non concesso, lumen Solis extendi per centrum Mundi usque ad stellas octauæ sphæræ in alio hemisphærio sibi oppositas in noctu absq; eo, quod impediatur ab um C bra globi terreni, quæ non pertransit orbem Veneris; nihilominus hoc non est proprie stellas esse in lumine Solis, ut quando sunt Soli propinquæ, hoc est, in eodem hemisphærio; siquidem illud hac in re de lumine Solis est asserendum, quod de lumine quouis alio dici debet; nempe quo magis in longum protrahitur, eo imbecillius, & obscurius effici proportionabiliter; quare lumen a Sole prodiens per centrum Mundi ad stellas in opposito hemisphærio coruscantes (si ad eas pertingit) tam longo tractu spatij eo tenuitatis deuenisse necesse est, ut quum ad

sidera peruenerit eam rationem habeat, quam apud nos A
habet lumen prodiens a minutissima stella firmamenti:
Vbi vero simul sint duo lumina, quorum vnũ alio longe
magis refulgeat; sane minus, & obscurius dicendum est
esse in splẽdidiori, ac maiori potius quã vicißim, Noctu
ergo præstat asserere lumen Solis esse in lumine stellarũ,
quam ex aduerso stellas esse in lumine Solis, vt ait Scaliger:
Nisi dicamus neutrum esse in altero, sed vtrunque
in perspicuo. Sed proprie ratio, propter quã stellæ noctu
videantur, non similiter aspiciatur lumen Solis in altero B
hemisphærio refulgẽtis, & inde ad nostram regionem
porrectum, ea est, quia noctu stellarum lumen directe in
aerem suscipitur, ac per se primo illuminat perspicuum
longe magis quam lumẽ Solis, quod propter interpositionem
terræ non illuminat diaphanum oppositi hemisphærij
nisi, vt inquit Scaliger, secundis radijs; siue, ut ait
a.de an.t.80. Aristoteles, lumine illo exiguo, quod aer a Sole illustratus
sua apte natura repercutere consueuit in locum tenebrosum:
Vbi uero duo lumina idem medium collustrent C
multa cum disparitate, semper utrumque studet visum
conuertere ad sui perceptionem; at lumen maius ubique
uoti compos efficitur, excitando uisum ad sui cognitionem;
quod non accidit lumini debiliori; nam visus uehementer
lacessitus, commotusque a lumine viuidiori non
potest leuem debilioris luminis impulsum animaduertere,
ac proinde ad ipsum dignoscendum non cõuertitur;
sic uehementior sonus auditum afficit, ut leuioris stre-
Post.1.30. pitum non animaduertat; sic Aristotelis obseruatio-

ne,

A ne, homo in Ecstasi ualde occupatus circa speculationem uniuersalis non potest singularia sentire, quamuis organum proprij sensus non leuiter lacessant.

Quod ulterius proponebatur, stellas interdiu non lucere, falsum est absolute; lucet enim semper astra simpliciter; sed interdiu nobis non lucent, quia ipsorum lux a nobis non uidetur; quippe lucis huius species quum reperiat uisum a potentiori lumine uehementer affectum, atque in eius cognitionem penitus occupatum, nequit ab

B eo animaduerti, ut pote quæ leuiter ipsum moueat; ac proinde ad semetipsam conuertere non ualeat; quod experiri cuique sit quamfacillimum; si namque interdiu ponatur in Solis lumine accensa candela, nos eminus intuẽtes, lumẽ Solis quidẽ uidebimus, flammã uero ardẽtis candelæ non uidebimus: Cõsimiliter si noctu accẽdatur magna lignorum strues, & prope rogum ardeat pusilla lucerna, nos a longe aspicientes cernere poterimus ardentem pyram, lucernam uero non poterimus;

C & hoc non nisi quia imago lucis a lucerna prodiens offendit sensum occupatum in animaduersione ualidioris obiecti; a quo usque adeo mouetur, ut sentire nequeat impulsum debilioris, neque ad ipsum se se conuertere: Sin autem rogus ardeat post parietem ita ut non illuminet aerem intermediũ nisi per lumen reflexum ab aere, quod Scaliger appellat radium secundum; lucerna uero ardeat intra parietem, & sua luce uiua præclare medium illustret; tunc a longe in debita distantia uidebitur lucernæ flamma; & hoc ideo, quia eius species

cies valentior est in medio, quam species luminis a rogo prodeuntis, & ab aere intra parietem reflexi; & proinde sensum magis mouere potest ad sui cognitionem, quam species imbecilla luminis a rogo promanantis, & ab aere intra murum reflexi; quam sensus non animaduertit occupatus totus circa uehementiorem: Qua ratione nuper adnotauimus astra noctu obtutũ nostrũ mouere ad sui perceptionem, quod Sol non efficit; tunc enim species lucis Solaris in hemisphærio nostro imbecilla obscuris, & paruis innixa radijs a visu non animaduertitur, qui totus occupatur circa siderum lumen ualidius: perinde ac uiceuersa interdiu debile stellarum lumen non potest ita uehementer uisum mouere, qui ualde afficitur ab intenso lumine Solis, ut ipsum ad se conuertat. Ceterum id, quod pati dicitur lumen debilius a ualidiori, quoniã in caussa est, ut lumẽ debilius, etsi præsens, uideri tamen haud possit; iccirco recte a Philosophis appellatum fuit extinctio; tunc enim lumen si non absolute, saltem nobis extingui dicitur, quando licet præsens existit, nostros tamen sensus non mouet, nec a nobis aspicitur: Quare non ab re lux imbecilla, si ob uiciniam potentioris uisum non excitet ad opus, dicitur extingui, non secus ac riuuli aqua in mare delapsa dicitur aboleri: Scaliger itaque immerito arguit asserentes astra interdiu nõ uideri, quoniã a Solis radijs extinguuntur; extinguuntur etenim nobis, si non absolute: Quod autẽ obijcit eadẽ etiã noctu extincta iri, quia semper sint in Solis radijs, nequicquã officit; quia noctu radij

A
B
C

A *dij Solis (si qui sũt in nostro hemisphærio) dicẽdi sũt potius esse in lumine siderum; quum non nisi debiliores in diaphano esse ualeant, quam lumen stellarum in radijs solaribus, ut nuper ostendimus (si hoc etiam Scaligero concedere uelimus lumen unum in alio esse) extinguitur etenim noctu in hoc hemisphærio lumen solis reflexum, ac proinde infirmius, in ualentiori lumine stellarum, quũ interdiu ex aduerso lumen siderum imbecillius extinguatur in potentiori lumine Solis. Quod posterius*
B *dicebatur, interdiu non lucere stellas, quia medium illustratũ recipiat speciem ualentiorem, quod sit efficacius obiectum oculorum; caute accipiendum est; non enim medium illustratum ita recipit speciem ualentiorem, quin simul etiã recipiat infirmiorem; suscipit enim medium utranque similiter, et si non similiter ab utraque illuminetur. Immo neque medium magis recipit speciem ualentiorem, quia sit efficacius obiectum oculorum; hoc enim esse obiectum uisus, posterius est ipso recipi in*
C *diaphano, tum quia lumen prius habet esse simpliciter, quam induat naturam obiecti, siue relationem ad uisum; habet autem suum esse simpliciter in medio; quare ipsum, quod est esse obiectum efficacius oculorum, caussa esse nequit, ob quam lumen validius magis recipiatur in diaphanum, tum quia secus Aristoteles definiens lumen esse actum perspicui, nulla facta mentione obiecti oculorũ definiuisset lumẽ non per immediata; quod non est afferendum a Peripatetico. Quod mox additur minorem, & debiliorem speciem, quæ est lux* 2. de an. t. 69.

side-

ſiderum, non eſſe interdiu ſibi extinctam, ſed per medium deferri abſque eo, quod ſentiatur; recte intelligendum eſt: Non quidem aſſeuerandum eſt cum viris primariis ſpeciem lucis infirmiorem cum validiori non perſentiri, quia non feratur per medium illibata, & integra, ſeu diſtincta a potentiori lumine, ſed illi confuſa, & immerſa, ſeu commiſta, quemadmodum aquæ dolium proiectum in Oceanum; quia & Ariſtoteles conſtanter negauit hoc Platonicis, quod ſcribitur lumen lumini coniungi, & commiſceri; & rationem experimento ſubnixam habet refragantem; nam ſi noctu in cubili ardeat magna fax, & parua lucerna ſeorſum, ab eodem opaco corpore duplex demittetur vmbra; ſignum euidentiſſimum duo illa lumina in vnum non copulari; & minus per aerem ferri illibatum, atque diſtinctum a maiori: Quare dicamus vbi duo lumina multum diſparia medium illuminēt, tunc viſum percipere ſolum id quod maius eſt, non animaduerſo minori lumine; quia nullus ſenſuum ſuo munere fungitur, niſi excitatus, atq; impulſus ad actum ſecundum ab obiecto præſenti: ſed quia lumē validius longe vehementius afficit viſum quam debile; ideo lumen exiguum in maiori nō cernitur; nam ſenſus intenſiori agitatione commotus leuem impulſum non animaduertit; et veluti auditus a vehementi ſono plurimum laceſſitus familiares voces non audit; ita maiori lumine viſum impenſe afficiente, oculus minoris luminis leuem impulſum non animaduertens ipſum non videt, quoniam ab eo non ſuſcita-

de ſen. & ſen. cap. 2.

tur

A tur ad sui perceptionem; ut fieri solet absente maiori lumine, ubi sensus a nullo lacessitus leues etiam sensibilium impulsus, & motiones percipit; quemadmodum docet Aristoteles aliquando. Quod vero subdit, In tenebris, quum Luna est adhuc non tota plena, defertur eius luminis species per tenebras; quas eadem ratione, ac stellæ, suo pingeret colore, si propriam lucem haberet, quemadmodum pingit alieno; haud minus quam superiora obiecta tolli potest; in primis enim hoc argumentũ B fundatur super ea similitudine Lunæ cum alijs astris uniuersis, ut scilicet omnibus sideribus insit lux eiusdẽ perfectionis; quod non accipimus; quandoquidem stellæ aliæ omnes supra Solem sitæ propriam sibi habent singulæ lucem connaturalem, eamque secundum se perfectiorem luce solari; perinde ac lux exigui Adamantis intensiue purior, & maior existit luce maximi Amethysti, aut Pyropi: Quare quum a lumine Solis non perficiantur stellæ superiores; ideo non alieno, sed proprio lumine C pingunt, atque illustrant medij tenebras; Luna vero ex se lucem obtinens imbecillam, quæ perfici consueuit a lumine Solis, iccirco radijs solaribus illustrata, dum noctu in tenebris effulget, eas pingere dicitur colore quodãmodo alieno, non proprio absolute; dum vero non adhuc tota plena est, sed habet sui partem conuexam partim a Sole illuminatam, partim non; quum ab omni luce necessarium sit lumen illi proportionatum proficisci, sane ab utraque parte lumen effunditur in medium, quod utroque lumine perficitur, sed non distincte; nam lumẽ

De diu. per som. c. 2.

prodiens a parte Lunæ Solaribus radijs illustrata quū magnum sit, atque potens, medij tenebras euidenter illuminat; lumen vero, quod effluit a luce partis Lunaris non tactæ a lumine Solis, quia extinguitur, vti diximus in maiori, ac potentiori lumine ab altera parte lucidiori profecto; iccirco non euidenter, ac distincte pingit suo colore tenebras, per quas defertur: Deinde vero quid si dicamus Lunam, siue lumen a Luna prodiens pingere semper medium colore Lunæ proprio, nunquam alieno? tam propria siquidem Lunæ lux est illa, quæ vigorata, & adaucta est a præsenti lumine Solis, quam quæ a Solis radijs non tacta exigua est, ac imbecilla; Quare dum Luna non adhuc tota plena est, sed sui partem habet Solis lumine carentem, aliam uero a Solis radijs illustratam, tunc sane Luna utraque sui parte noctu pingit aeris tenebras proprio colore, nunquam alieno; sed una quidem parte proprio colore ab alieno uiuidiori adaucto, & uigorato; alia uero proprio colore puro, non aliunde perfecto; quamuis hic non cernatur, ut ille, ob rationem nuper allatam; nimirum quia lumen infirmius extinguitur ubique in potentiori, atque in eo ita immergitur, ut in ipso non appareat, quasi aquæ stilla in pelago. Sed reuera Aduersarij ratio falso nititur supposito; nam cælo sereno, & præsertim noctu uidi ego sæpenumero Lunam non adhuc totam plenam tum proprio, tum alieno lumine aerem pingere; quum præter cornua lumine Solis illustrata, reliquam illius partem sublustrem aspexerim distincte a parte cæli

diaphanā,

A *diaphana, ita vt optime discernere possem totum Lunæ globum, seu potius totam Lunæ superficiem concauam, quæ sola nobis est aspectabilis; licet hoc non contingat perpetuo, vel quia vapores, ac nubes tenuiores huius infirmæ lucis obtutum nobis intercipiant; vel quia interdiu species huius lucis exiguæ in validiori lumine Solis confundatur, ac delitescat. Quæ autem denique proponuntur, Lunam in tenebris, & vmbra terræ, dum eclipsatur, iccirco rubere, quoniam est in*
B *mucrone Pyramidis a primis Solis radijs pauxillum distans, atque in secundis sita, a quibus efficitur sublustris, quæ a primis fieri solebat plane illustris; omnia recte; illud vero difficultate non caret, quod quemadmodum radius primus est imago, & species lucis; ita radius secundus sit species illius speciei; non enim datur imago imaginis, siquidem omnis species est simulacrum obiecti; sed ex Aristotele radius ille secundus* 2.de an.t.80. *nihil aliud erit, nisi radius primus repercussus ab aere,*
C *vel quouis alio corpore: ita nanque in Echo vltima vox non est simulacrum, ac species præcedentis, sed ipsamet prima vox, primaue species repercussa: Ceterum esto, disputationis gratia, secundus radius imago primi, non tamen ideo fit quominus Luna ex se aliquam lucem obtineat imperfectam, quæ a lumine Solis directo, ac per se, quod Scaliger appellat radium primum, magis perfici soleat, & illustrari; paullo minus a reflexo lumine, quod vocat vir Doctissimus radium secundum; adeo vt in cono vmbræ terrenæ a secundis*

radijs illustrata parumper rubens appareat; umbram vero egressa directe a primis radijs illuminata lucida magis conspiciatur; at in coitu cum Sole nihil omnino in concaua parte contacta illam nobis tantum a longe ostendere nequeat: Quo fit ut asseuerare quodammodo possimus Lunam ex se nullam obtinere lucem; hoc autem est non absolute, sed respectu aliorum siderum, & respectu nostri; licet enim simpliciter luceat omnis portio corporis Lunaris; nobis tamen non lucet a Sole non tacta, ut astra cetera. Luna itaque connaturalem sibi lucem habet, a qua proprium lumen effundit, sine Solis auxilio; quamuis ad nos usque non perueniat, nisi roboretur lumine Solis. A B

Vtrum Astrologi prædicentes agnoscant in cælo signa solum, an etiam caussas euentuum sublunarium. Cap. XXXVI.

LTERIVS & *agentes in superiore libro de actionibus uitæ cælestium sphærarum, haud recte constituisse uidemur animalia cælestia nobis prænunciare futuros euentus in Mundo sublunari, præmonstrando caussas effectuum nostratium; hac in re nanque reclamantem habemus Ficinum grauem Philosophum, qui secus arbitratur nos in cælestibus intueri non posse caussas, sed tantum signa futurorum euentuum sublunarium; ut cuique ex eius dictis liquido cōstat.* C

A *stat. Ceterum licet Ficinus apud me non mediocris autoritatis existat, ubi tamen ingenue quid ego sentiã de proposita quæstione mihi sit afferẽdum, ab huius Viri opinione discedere cogor: Quod enim primo loco a Ficino scribitur, animalia cælestia non alia ratione nobis futuros euentus in mundo sublunari significare, nisi quia inscripta quum sit series futurarum rerum in animis cælestibus, eam nobis explicant stellarum, quasi oculorum, nutibus; haud una ratione suspectum*

Cap. 2. arg. in lib. 3. enn. 2. Plot.

B *est; primo etenim falsum est inscriptam esse seriem futurarum rerum in animis cælestium sphærarum, potissimum ex doctrina Peripatetica; siquidem in Peripato Mundus est æternus absque fine durationis; quocirca res futuræ numero sunt infinitæ; quum uero animæ cælestium sphærarum limitatam habeant essentiam, finitamque naturam; non possunt profecto Mentes cælestes in se habere descriptam seriem futurarum rerum; quippe in Mente finita notiones infinitæ simul esse nequeunt.*

C *Deinde soli Deo, inter animas cælestes, nota sunt futura; nec ulla Mens infra Deum, cuiusmodi sunt quæ uitam cælestium sphærarum in esse constituunt, aliquid præscire potest, nisi hoc ipsum sibi a Deo summo reueletur, qui futurum illi proponat sub ratione præsentis; qua de re supra, & paullo post.* Præterea *si inscripta esset in cælestibus animis futurorũ series, quam nobis animæ illæ possent explicare stellarum nutibus, vel quouis alio modo; proculdubio ubi talem seriem nouissemus, certo futura prædiceremus, nec unquam in prænotione,*

notione, ac prædictione rerum decipi possemus; quod tamen experimento non comprobatur; plerunque enim decipiuntur in prædictione, ac semper nutant in prænotione vel peritissimi Astrologorum. Quod secundo affertur ex Plotino, stellas nobis explicare, ac prænunciare multa, quorum non stellæ ipsæ, sed nos caussa futuri sumus, dogma est superiore non minus suspectum; ea enim, quorum non stellæ, sed nos tantum caussa futuri sumus nihil aliud sunt, quam actiones, quæ dependẽt ex nostra voluntate solummodo, ac ex libero arbitrio; sed stellæ nullo pacto possunt ea, quæ pure prodeunt ex voluntate præsignificare; nanque voluntas hominis nec in esse dependet a corporibus cælestibus, aut ab Intelligentijs secundis vllo modo, nec in operari, quantum sit ratione sui; sed est plenæ, ac summæ libertatis indifferenter se habentis ad opposita: Quo factum est vt nulla Intelligentia secunda possit certo cognoscere ad quod oppositorum determinare se debeat humana voluntas; & hoc, quia omnis Intelligentia secunda limitatã obtinet naturam, finitamque possidet virtutem; Solus Deus Optimus, qui naturam, & vim habet immensam, semper omnia noscit, estque solus Cordium scrutator, ita vt ipse optime sciat quid electurus sit homo, qui nec ipse plerunque id noscit: Quum ergo Intelligentiæ secundæ finitam naturam habentes nequeant illa præscire, quæ ab hominum voluntate sunt proditura; quæ illa esse dicuntur, quorum non stellæ, sed nos caussa futuri sumus; ideo falso asseritur Intelligentias in vita celestium

A B C

A *lestium sphærarum, siue stellas (idem est enim stella ut ab Intelligentia viuificata, & Intelligentia ut orbi appropriata) nobis manifestare, ac explicare posse absolute illa, quorum non stellæ, sed nos caussa solum futuri sumus: Bene verum est inter ea, quæ ab hominis volūtate pendent, aliqua esse, quæ non pure ab ea prodeunt, sed quadā ratione pendent etiam a caussa posita extra conditiones voluntatis; in his, quoniam cælum tanquā caussa remota concurrit ad productionem omnium ef-*
B *fectuum sublunarium, gubernando saltem agentia subcælestia vbique in suis functionibus obeundis; vt monet quandoque Aristoteles; in his inquam, quorum et nos, et cæli etiam caussæ futuri sunt, possunt stellæ tale ius habere, vt qua ex parte illorum caussæ sunt, eatenus ea nobis præmonstrare valeant, non tanquam pura signa(sunt enim quodammodo illorum caussæ) uerum sub ratione caussæ. Quod exinde proponitur, stellas, vbi contingat esse aliquorum signa, statim non* 1. meteor. c. 2
C *esse eorundem caussas: confirmatum exemplo propitij nutus oculi paterni erga filium, qui nutus non est caussa futuri beneficij, sed signum solummodo; tolli potest primo enim, vel ex obseruatione Themistij, exempla non habent vim probationis: Deinde vero licet nutus paterni oculi propitius in filium non sit caußa futuri beneficij, sed signum: non est tamen pure, atque immediate signum futuri beneficij: sed indicat propensionem animi paterni, & amorē, qui est caussa futuri beneficij: At de stellarum nutibus alia est ratio, constellationes* 1. de an. t. 24.

ete-

etenim benignæ sunt caussæ prosperorum euentuum, remotæ quidem, vel etiam sine quibus non; haud tamen pura signa: semper excipias euentus mere voluntarios, quorum stellæ neque caussæ sunt, neque signa vllo modo. A

Quod uero sub eiusdem exempli vi deducitur, quãdo per Mercurium certo modo positum Astrologi natum sapientem fore prædicunt, corpus ipsum Planetæ non esse caußam sapientiæ; quia quod non facit animũ, neque sapientiam animi propriam efficiat; necessitatem non habet; quoniam habitum sapientiæ non induit animus nisi præcessis multis functionibus animæ sensualis; B quippe nihil est in Intellectu, quod prius non fuerit in sẽsu: Immo quum animus sibi acquirat habitus a rebus ipsis externis ope sensuum; nanque, vt notat Aristoteles

de sens.&sen. cap. 1.

aliquando, etsi cunctis animalibus indiderit Natura sensus ad salutem, & incolumitatem, siue vt præsentiendo cibum consectẽtur, & quæ sibi nocentia sunt, euitent; homini tamen præsertim notæ milioris gratia tribuuntur, ad rerum scilicet agendarum, & intelligẽdarum prudentiam in Mente comparandam: Quum C item animo corporis temperamentum ad operandum, & materia ipsa, pro sui uaria dispositione, impedimento, & adiumento esse valeat; vnde scite Aristoteles

2. de an. t. 94

duriores carne ineptos esse Mẽte, molles autẽ bene aptos ad discendum esse obseruat; quoniam carnis mollities caussa est, cur prompte, ac intime sensibilia sui species in sensu, & inde in animo insculpant; contra durities caussa est, cur simulacra sensibilium in sensuum organis haud

A haud facile, ac exquisite imprimantur: Quibus nominibus quum cælum sit caussa remota omnium effectuũ, & actionum, quæ necessario præcedunt, quæue impedire, adiuuareque possunt actionem Intellectus sapientiæ habitum induentis; iccirco Mercurius, quamuis animum, seu Mentem humanam non producat, sapientiam tamen animi propriam aliqua ex parte potest efficere; atque ideo illam, qua ipsius caussa est, remota quidem, & sine qua non, haudquaquam vt purum B signum, præmonstrare; prænotat enim corporis dispositiones, quarum est caussa, & a quibus enascitur Mentis aptitudo, vel ineptitudo ad sapientiam; prænotat item actiones omnes, quæcunque necessario præcedunt ad intellectionem, quarum item est caussa, non mere signum. Quod posterius affertur, Mercurium certo modo positum, tanquam signum, portendere animum in corpus eo tempore descendentem familiarem esse Mercurialis animi, atque numinis; longe a veritate abest; sup C ponit enim animos nostros, antequam corpori adiungerentur, præextitisse creatos in cælo, & inde postea descendisse in corpus, quod est in vtero conceptum; dogma inter Platonica theoremata falsissimum, vt abunde alias ostendimus, & Ficinus etiam obseruat in libris de animorum immortalitate. Quod mox adducitur, Mercurium item significare animum nascentis gubernari a Dæmone quodam Mercuriali, vel simili, dogma est pure voluntarium, nobisque nihil officit; concedit quidem Deus Optimus cuique homini a sui constitutione Angelum

de ort. an. hu.

Lib. 18. c. 13.

lum custodem, quo natus homo clam, & interne gubernetur, & de bono, & honesto prosequendo; de malo, ac turpi euitando admoneatur, libera tamen semper illius voluntate remanente; sed rationi consentaneum non est Deum Optimum, qui a nullo in creatione animi dependet, in aßignando illi Dæmone custode a Planeta eo tempore dominante dependere; vt dominatori Angelum similem, vel familiarem in nascentis hominis custodiam demittat: Sed esto quod Mercurio dominante, Dæmon Mercurialis, hoc est, eiusdem ordinis cum Mercurio, vel familiaris, idest, ordinis propinqui, descendat ad nascentis hominis custodiam; non tamen fiet vt homo ille propterea Sapiens, uel prudens futurus sit; potest enim custos Angelus homini bonum, & rectum monstrare; uoluntatem illius tamen ad ipsum prosequendũ cogere non potest: Neque, quum inter Angelos custodes alij alijs prudentiores, & sapientiores existant, propterea fit ut cui datus est Angelus sapientior, ille protinus homo prudens, ac sapiens præ ceteris esse debeat; nam quum nullus a Deo nobis datus Angelus custos malus sit, multi tamẽ homines improbi reperiuntur, & quum infimus Angelorum sit quouis prudentißimo, & sapientißimo uiro longe prudentior, & sapientior; stultorum tamen hominum, & ignauorum, quin & indocilium maximus est numerus. Quod tandem ex Porphyrio affertur, unumquemque hominem facile cogniturum quo Angelo custodiatur, si nouerit astrum dominans tempore suæ generationis; argumentum, & placi-

A *tum est mere uoluntarium, ac nulla ratione uallatum; haud enim uerisimile est, ut diximus, Deum in assignando custode homini nascenti ueniam petere, ac dependere ullo modo ab Intelligentia tunc temporis in cælo dominante, vt verbis vtar Astrologorum: Nunquid autem certo cognosci valeat præcipuus dominator in figura, necne, Deus scit. Quare ubi stellæ nobis aliqua præmonstrare dicuntur, illud certum est eas non prænunciare nobis nisi euetus, quorũ ipsæ futuræ sunt aliqua ratione*
B *caussæ; & hos nõ significare uelut ipsorũ pura signa, sed ueluti caussæ, quemadmodũ in superioribus dictum est.*

Intelligentiam secundam posse accidentibus subijci. Cap. XXXVII.

T vero & in eo deliquisse uidemur, quod agentes de operationibus uitæ cælestium sphærarum constituimus Intelligentias cælorum orbibus appropriatas, & assi-
C *stentes, inter alia multa, cognoscere propriarum sphærarum circulationes, insuper & sublunarium rerum euentus, quorum & ipsæ quodammodo caussæ dicuntur; atque post huiusmodi speculationem, seu ex horum meditatione induere habitus notitiæ, nam quum isti habitus notitiæ sint accidentia, & accidẽtia non coæua ipsis Intelligentijs, oporteret profecto Mentes abstractas esse in potentia ad huiusmodi habitus, in potentia inquam receptiua, quare in potentia paßiua, recipere nanque pati est, unde fieret tũ ut intelligere Men-*

tium abstractarum esset quoddam pati, ac proinde non A differret ab humana contẽplatione; tum ut Intelligentiæ non essent immateriales; quũ omnis potentia passiua sit a materia, quæ primum subiectũ existit, de quo scribit
1. phy. t. 56. Aristoteles ad patiendum sufficere unum; tum demum ut eædem Intelligentiæ uilescerent, protendendo se se ad rerũ sublunarium meditationem, & induendo habitus notitiæ illarum; quæ omnia sunt absurda. Ceterum, neque obiecta ista nos turbare debent; quoniã singula solui possunt; & primum quia licet abstractæ Mentes in- B duendo habitus notitiæ rerũ, quas contemplantur, recipere, patique dicantur; non tamen ideo fit ut earum intelligere sit pati eiusdem rationis cum nostro; nam illæ patiuntur post meditationẽ induendo habitum notitiæ; nos uero patimur & ante speculationẽ impulsi ab obiecto ad suimet intellectionem, & in ipsa contemplatione tum sæpe recipiendo imagines obiectorum; tum semper ex præsenti specie repræsentando nobis obiectum, & post intellectionem pariter induendo habitum notitiæ: Sed C esto in hoc non differre Intelligentiæ meditationem a nostra; nunquid in alijs multis differre nequibit? differt enim quia illa non supponit cognitionem sensitiuam, ut nostra; illa non est confusa, ut plerunque nostra; illa non est capax erroris, ac deceptionis, ut nostra; illa non est ignorantiæ, ac mutationi obnoxia, ut nostra; illa non est temporaria, ut nostra; illa non est laboriosa, ut nostra, illa non est intercepta, ut nostra; ne plura referam discrimina; cum quibus absurdum non est aliquã

adesse

A adesse conuenientiam, ut scilicet utraque meditari sit quodammodo pati, quemadmodum nuper obseruauimus. Quod secundo affertur omnem potentiam passiuam esse a materia, & proinde Intelligentias, quæ sunt immateriales, non esse in potentia passiua ad recipiendos habitus rerum, quas meditantur; ideo soluitur, quia duplex est potentia passiua, nimirum altera, secundum quam patiens afficitur passione corruptiua; & hæc reuera pendet a materia, quæ radix

B est omnium imperfectionum, & caussa ut res, quibusque inest, esse, ac non esse possint; ut obseruat quandoque Aristoteles; altera uero, secundum quam patiens afficitur passione perfectiua; & hæc non pendet a materia; & illa est, qua patitur Mens quælibet intelligendo; cuius illud est signum euidentissimum; quod nulla Mens, neque etiam nostra, intelligendo utitur organo materiali; quin potius in meditatione a materiæ commercio impeditur: Quo fit ut in potentia receptiua, & passiua

7. meta. t 53.
12. meta. t. 30.

C secundum passionem perfectiuam possint ea esse, quæ materiam non habent; sic cælum immateriale quũ sit, dicitur tamen in potentia receptiua motus, qui est passio eius perfectiua; sic Mens nostra in potentia receptiua, & passiua est tum corpori adiuncta ad species rerum intelligibilium, & ad habitus notitiæ, tum a corpore abiuncta ad eosdem habitus, a quibus perfici apta est: Nihil ergo impedit quominus Intelligentiæ separatæ infra Deum recipere possint habitus notitiæ, tanquam sui perfectiones accidentales: Quod enim ex Aristotele

asse-

afferebatur, materiam esse vnum quiddam sufficiens ad patiendum, id pronunciatum fuit a Philosopho de paßione corruptiua, & omnino de illa, quæ contingit in generatione rerum physicarum; in qua bene dicitur a duobus principijs contrarijs vnam materiam pati posse sufficienter, adeo ut non opus sit contrarijs subijcere duo principia paßiua, sed in obiectione gratis assumitur Aristotelis dogma simpliciter, tanquam pronunciatum de omni passione absolute, quomodocūque, et vbicūque fiat. A

Quod tertio loco dicitur, Intelligentias non posse nostratia considerare, quia vilescerent; leue est; nam si Mens humana, quæ immortalis, & immaterialis est, non vilescit ex meditatione rerum imperfectißimarū, sed perficitur: cur vilescere debent abstractæ Mentes nostratia contemplando? vilescerent fortasse, si ea intelligerent, vt noster Intellectus in corpore clausus, qui & indiget ministerio sensuum, et rerum simulacra in se recipit: Addimus ex Aristotele in quauis re inesse imaginem Diuinæ bonitatis, quin etiam diuinum quiddā, cuius contemplatione par est omnem Intellectum perfici, nullum vilescere. Immo et viliorum cognitionem spreuisse indignum est, ea potißimum ratione, quia nihil est vsquam tam abiectum, quod alicuius bonitatis, & pulchritudinis particeps non sit: forma enim cuiusque rei bonum quiddam est, pulchrum, & appetibile, vti monet Aristoteles; atuero nullum est tam bonum, & pulchrum, quod ex accessu alterius boni, & pulchri, quantumuis leuis, non perficiatur, sed vilescat quemadmodum B C

1. de part. c. 5
1. phy. t. 81.
loc. cit.

A admodum obijcitur: homo nanque, siue humanus animus, qui substantia est, ex adeptione scientiarum, quæ sunt qualitates, non vilescit, sed perficitur: scientia nanque Aristoteli dicitur esse Mentis actus, siue perfectio: Ita ergo & Mentes abstractas nostratium cognitione non vilescere, sed perfici putandum est: quum nulla res sit, in qua non mirandum aliquid inditum habeatur; quumque, Autore Aristotele, Natura parens, & Autor omnium miras excitet voluptates Mentibus B in contemplatione rerum etiam imperfectioris conditionis: At hæc fuse superius.

2. de an. t. 12.

1. de part. c. 5.

Intelligere secundarum Intelligentiarum non esse actionem immanentem sed transeuntem. Cap. XXXVIII.

MPLIVS & contra multorum opinionem abre constituisse videmur intelligere secundarum Intelligentiarum C non esse actionem immanentem, sed transeuntem: apud omnes enim actio transiens illa esse videtur, quæ ab agente prodiens recipitur in externam materiam, sed Intelligentiarum omnium actio intelligendi talis est, vt non recipiatur in externam materiam, sed maneat in ea Intelligentia, cuius est actio. Verum si rei naturam, & Aristotelem consulamus, aliter sentiendum videbitur: quum enim quæuis actio fiat propter aliquem finem, & ad illum

3 æth. cap. 7

lum habeat essentialem habitudinem, inde fit vt quem- A
admodum actionis essentia in vniuersum a fine dependeat, sic & actionis primæ differentiæ, quæ prædictæ
1. de an. c. 4. sunt, nimirum transiens, & immanens, & aliæ omnes essentiales, vbique desumendæ sint a fine cuius gratia qualibet actio fieri dicitur; quocirca illa operatio, quæ est gratia sui, non propter finem externum, siue diuersū
1. de part. c. 5. ab essentia, & natura operantis, vel operationis, sola erit uere immanens; Quæcunque vero actiones fiunt
non gratia sui, sed propter finem externum, siue diuersū B
ab ipsamet actione, atque a natura efficientis, illæ omnes erunt proprie trāseuntes; trāseunt enim ab agente in finem externum, siue diuersum ab essentia operantis; transeunt item a seipsis in finem exteriorem, siue diuersum a propria suiipsarum natura. Atque hoc illud
10. ethic. c. 7. est, quod aliquando notat Aristoteles, tum vbi scribit ex contemplatione sola posse nos nihil præter ipsam adipisci, vt quæ sola sit gratia sui; quum ex alijs actio-
nibus quibusque, aut plus, aut minus, semper aliquid C
præter actionem nobis comparemus; signum certissimū solam contemplationem inter alias functiones esse posse gratia sui, ac vt dicimus, immanentē; licet non omnis contemplatio huiusmodi sit, nam aliquæ sunt propter finem diuersum a seipsis, vt artis theoria, quæ est gratia operis: tum clarius paullo post, vbi ait operationem
c. 9. cōtemplatiuam appetere præter seipsam finem nullum:
7. Polit. c. 3. tum denique vbi dicit, Neque eas meditationes solum esse actiuas, quæ fiunt gratia eorū, quæ ex agēdo proue-
niunt

A niunt, sed multo magis quæ in seipsis perfectæ sunt, ac sui ipsarum gratia fiunt contemplationes, & meditationes; bene agere enim finis est, quare & actio quædam; maxime aūt proprie dicimus agere etiam externis actionibus eos, qui intelligentia, & cogitatione operibus præsunt, ut Architecti: & paucis interiectis: Vix enim Deus bene se haberet, & Mundus totus, quibus non sunt actiones externæ, præter proprias ipsorum. Quum itaque ab Aristotele actiones Dei, & Mundi totius,
B dicantur esse non externæ, seu nō transeuntes, haud alio nomine, nisi quia Deus, & Mundus totus, qui est animal Diuinū constās ex omni creatura, & Creatore illis aßistente; nisi inquam eo quia Deus, & Mundus nihil agit propter finem externū, sed omnia gratia sui; aperte constare iam potest ex Arist. actiones immanentes esse illas, quæ sunt gratia sui ipsius, non propter finem diuersum aut ab actione ipsa, aut ab agentis natura; transeuntes vero illas, quæ fiunt gratia eorum, quæ ex agendo
C proueniunt, & omnino propter finē externū, siue diuersum ab essentia tum actionis, tum etiam agentis; Quod & olfecisse video iuniorem Zimaram. Non est autem, 1. de an. t. c. 2. e. quod uulgo dicitur, immanentis actionis ratio in eo solū constituta, ut sit operatio ab agente non prodiens in externā materiam, sed permanens in ipso agente: secus etenim motus, quicunque fiunt in brutis animalibus, & plantis, ab ipsismet animatis (quippe actiones sunt cōpositorū Arist.) non transeuntes in externam materiam, ut 1. de an t. 64. 2. de part. c. 1. motus nutritionis, augumēti, cognitiones sensuum, præ-

cipue interiorum, & ea maxime, qua sentit animal se A
sentire, atque animaduertit se operari, omnes essent operationes immanentes; permanent siquidem in operante, nec ullo modo transeunt in materiam extra ipsum positam; huiusmodi quoque in brutis est motus localis; mouent nanque ipsa seipsa; sed plantis, ac brutis animalibus inesse operationes immanentes, quis affirmabit?
6.æthic. c.4. 2.phy.t.1.3. Immo quũ Natura ex Arist. decreto in hoc potißimũ ab Arte dißideat, quod Ars est principium operandi in alio; Natura ex aduerso est principium agendi in eo ipso, in B
quo est: si quidẽ actio immanẽs ea omnis esset reuera, quæ non transit in externã materiam, quemadmodum dici consueuit, nulla prorsus habita ratione finis; profecto actio Naturæ, ac præsertim motus animaliũ a seipsis, non esset actio transiens, sed immanẽs; quod longe abest a veritate; quũ vbique actio immanẽs nobilior sit transeunte; & multæ meditationes sint non immanentes, vt
7.Polit.c.3. quæ in finẽ externum dirigũtur, Aristoteli, quibus tamẽ ignobiliores sunt omnes inanimatorũ, brutorumque ani- C
malium operationes. Amplius si actio immanens ea est omnis, quæ non transit ab agente in materiam subiecto diuersam; proculdubio meditatio quæuis, & omnis contẽplatio esset neceßario immanens, nulla externa, vel trã-
Loc. cit. siens; oppositũ tamen statuit Arist. Est igitur actio immanens, quæ fit gratia sui; transiens vero, quæcunque fit propter finẽ externum, seu diuersum a natura tũ actionis, tum etiam agẽtis; Quum itaq; solus Deus, & Mundus totus eas actiones habeant, quæ fiunt gratia sui, nõ

propter

A propter finē externum; nihil enim extra Deum, aut extra Mundum reperitur; neque ullo indiget Deus Optimus, cuius assequendi gratia quidquā moliatur; Quūque vicissim secundæ Intelligentiæ, ac multo magis homines, & alia omnia efficientia, quicquid operantur, id omne agant propter finem externum, seu diuersum ab essentia operationis, & operantis; nēpe vt Diuinā essentiam (quæ finis est omnium, vel Aristoteli) pro viribus æmulentur, & quam maxime possunt Deo summo si- 2 de an. t. 34.
B milia fiant contemplantur etenim secundæ Intelligentiæ omnes tum seipsas, tum alia cuncta extra se, mouent orbes suos; & omnino agunt id omne, quod moliuntur, huius finis gratia, primario quidē, vt Deo summo, quantū possunt, similes efficiantur; secundario aūt, vt producāt, conseruent, atque gubernent omnia sublunaria: Quare confiteri opus est contēplationes secundarū Intelligentiarū, vt alias earundē actiones omnes, non immanētes, & gratia sui, sed esse transeuntes in finem externum, siue
C diuersum ab earum natura. Quinimmo etsi demus, disputandi gratia, trāseuntes actiones illas tantummodo esse, quæ prodeunt ab agēte in externam materiam; quū Intelligentiæ secundæ, licet dum seipsas contemplantur, in seipsis manere videantur, dum tamen res extra se positas contēplantur, id non præstent nisi se se protendendo ad exteriora, non autem recipiendo in se cognoscēdorum imagines; vt abunde patuit in superioribus; plane quum meditatio transiens tunc ab Intelligentia speculante feratur in obiectum externum, & omnino terminetur in

materiam positam extra naturam Intelligentis; confiteri necesse erit hoc saltem intelligere, quo Intelligentia speculatur res extra seipsam positas, esse actionem non immanentem, sed transeuntem in externam materiam: In materiam dico, quia intelligibilia licet dum ab homine meditantur, quoquopacto efficientis rationem subeant, excitando Intellectum humanum ad sui ipsorum speculationem, & ipsum perficiendo, ac suo modo per repræsentationem in sui similitudinem transmutando, illique sui speciem imprimendo; eadẽ nihilominus intelligibilia relata ad Mẽtes a materia separatas, puræ materiæ, ac patientis rationẽ subeunt; quia nõ induit Mẽs abstracta vllo modo speciem rei, quam speculatur, nec illam repræsentat, nec ab ea excitatur, impelliturque sopita, & segnis ad opus; sed assidue contemplationibus inuigilãs, ad rem ipsam intelligibilem protensa, ipsi more suo copulatur sine speciei vllius interuentu, ipsamque nihil efficientem, & quiescentem intuetur. Intelligere itaque secundarum Intelligentiarum est actio transiens alias in materiam externam, semper vero in finem exteriorem, nunquam proprie actio immanens.

Intellectionem secundarum Intelligẽtiarum differre valde ab Intelligere, quod est actio Dei summi. Cap. XXXIX.

VLterius & illud a ueritate abesse multi arbitrãtur, quod a nobis constitutum est in secundis Intelligentijs id euenire, ut Intelligens, & Intelligibile, sint

unum,

A *vnum, & idem penitus; nam hoc proprium est Primæ Intelligentiæ, Dei scilicet Optimi Maximi; Alioquin si in omnibus Intelligentijs a materia seiunctis absolute idem esset intelligens, & intelligibile; proculdubio nihil esset, quo Dei Operatio differret ab actione secundarum Intelligentiarum, quod est absurdum. Verum & ista obiectio tolli potest; quoniam etsi statuamus Intelligere Diuinum, & Angelicum in hoc vno conuenire, vt reipsa Intelligibile obtineant, quod idem sit cum*
B *substantia intelligente; multa nihilominus adhuc remanent, quibus Intellectio Dei longe differat ab intellectione aliarum Mentium immaterialium: Differũt enim primo, quia Intellectio Dei est actio immanens, gratia sui, non propter finem externum, nec vnquam transiens in materiã extra seipsum positam, quũ omnia sui essẽtia contineat, omnia suo numine repleat, immo ipse omnia sit, vt scribit Aristoteles; Intellectio vero secundarũ Intelligentiarum est actio transiens, non gratia sui, sed*
C *propter finem diuersum a seipsa, & omnino gratia eorũ, quæ ex agendo proueniunt, vti sunt euentus Mundi sublunaris; quamuis iste sit finis secundarius; ac demũ aliqua ratione transiens in externam materiam, vt paullo antea obseruauimus. Differunt præterea, quia omnis, & qualibet Intellectio Diuina semper est eadem cum essentia intelligente, & cum re intellecta; Deus etenim Optimus maximus est id, quodcunque est, omnia in se continet; omnia suo numine replet; vt nuper adnotauimus ex Aristotele, quare quocunque se ver-*

1. de part. c. 5.
9. mor. nic. c. 4

9. mor nic. c. 4
de mund c. 7.
1. de part. c. 5.

tat

tat Deus, vel hæc nostratia intelligens, nil nisi seipsum A intuetur: Sed intellectio aliarum Mentium infra Deũ licet, vbi seipsas contemplantur, habeat obiectum, quod eadem res est cum essentia intelligente; dum tamẽ aliena speculantur, Intelligens distinctum quiddam reuera tunc est ab eo, quod intelligitur. Longe itaque differunt intelligere Primæ, & secundarum Intelligentiarũ, licet in hoc vno conueniãt, vt actio intelligendi omniũ Mentium a materia separatarum, quæcunque sint illæ, habeat obiectum, quod reipsa idem esse potest cum B essentia intelligente, vt supra latius demonstratũ fuit.

Cur Intelligentiæ secundæ Deum intuentes, in quo sunt omnia, in eo simul omnia intelligere nequeant. Cap. XL.

SED & alia insuper non leuis dubitatio exoritur ex ijs, quæ professi sumus in superiore libro, dum constituimus Deum C optimum, ad aliarum omnium Intelligentiarum differentiam, vnica intellectione seipsum, & in seipso simul omnia intueri; quũ aliarum Mentium immaterialium vnaquæque non omnia poßit vnico intuitu contemplari; quippe certum est quãlibet e secundis Intelligentijs posse Dei essentiam contemplari, immo iugiter eã speculari: si ergo in essentia Diuina omnia præsentia existunt, quæcunque nobis præterita, præsentia, & futura sunt, cur intelli-

gentes

A gentes Deum aliæ Mentes nequeunt ipsæ in eodem simul omnia perspicere? Verum paucis: Intelligunt certe Deum semper mentes omnes a materia separatæ, atque in eo simul intelligunt cuncta præsentia; præsentia inquā non ipsi Deo, sed nobis, & illismet Intelligentijs secundis; non enim omnia consimiliter Deo, & alijs Intelligentijs, ac nobis præsentia sunt; nā ut nobis, ita secundis Intelligentijs entium alia præterita sunt, alia præsentia, & alia futura; Deo autem cuncta præsentia ita ut om-
B nia quidē absolute in Deo sint; sed quæ in Deo sunt, hæc omnia soli Deo præsentia sunt; alijs vero Mentibus partim præterita, partim præsentia, partim futura; & huius ratio duplex esse potest; Prima est, quia solus Deus est undique, ac simpliciter æternus; æternitas autem est tota simul, veluti momentum indiuisibile; quare in æternitate omnia simul existunt, ac proinde omnia præsentia; nihil prius, aut posterius, seu nihil præteritum, aut futurum: sed ceteræ Mentes infra Deum, quum
C Deo summo coæternæ non sint, ab eo etenim creatæ aliquando fuere, ideo non sunt, ut Deus, in momento æternitatis; quum autem extra æternitatem non sint omnia simul, sed entium alia prius, alia posterius existant, propterea secundis Intelligentijs non omnia præsentia sunt; sed alia etiam præterita, & alia futura: Quare licet in Deo sint omnia Deo ipsi præsentia, non tamen eadem in Deo præsentia sunt omnia ceteris Intelligentijs; quum hæ Deum nequeant intueri, quatenus est in momento æternitatis; quod etenim inteligitur, illud omne per modum

dum intelligentis intelligitur; & iccirco secundæ Intelligentiæ Deum intuentes pro modo naturæ ipsarum vniuscuiusque, in eo solum intueri poßunt, quæ sibiipsis præsentia sunt; namque Intellectio est vnio virtutis intelligentis cum obiecto intelligibili; vnio uero fieri nequit, nisi rerum sibi inuicem præsentium. Altera vero ratio est, quia Dei natura immensa existit, ac infinita; & propterea in Deo vniuersa præsentia sunt Deo ipsi; ceteris vero mentibus infra Deum contigit essentia finita, & limitata; quo factum est, tum vt ipsis non sint omnia præsentia; tum vt ipsæmet nequeant exacte, & vndique Diuinam eßentiam comprehendere; quoniam infinitum a finito comprehendi non potest; sed Intelligentiæ secundæ in Deo summo, qui perfectionis est infinitæ, semper nouum perfectionis gradum agnoscunt, quum noui gradus alij semper in eo ab
3.phy.t.63. ipsis dignoscendi supersint; siquidem infinitum Aristoteli est illud, cuius secundum quantitatem accipientibus semper aliquid accipere est extra: quum autem Intelligentiæ inferiores ex tali Diuinæ perfectionis meditatione beatæ fiant; proinde assidue Deum contẽplantur, & quo magis eius perfectionem agnoscunt, eo magis ad ipsius contemplationem incitantur, quæ semper aliquid Diuinæ perfectionis de nouo se posse cognoscere sperant, a quo magis beatificari iudicant: Quum itaque intelligãt secundæ Mentes Deum Optimum non perfecte, seu nõ exacte, sed imperfecte, ac diminute, pro modo, & capacitate naturæ intelligentis; propterea euenit vt intelligẽdo

A ligẽdo Deũ secundæ Mentes non possint omnia percipere, quæcũq; in Diuina essentia continẽtur; sed in Deo intelligant solũ ea, quæ sibi ipsis præsentia conspiciunt; & hoc ex natura secundarũ Intelligentiarũ; nã superiori virtute potest Deus Optimus illis reuelare futura, faciendo scilicet, ac proponendo illis futura sub ratione præsentiũ; idẽ esto iudiciũ de præteritis, & de præsentibus, quæ latent secundas Intelligẽtias, vti sunt cogitationes hominũ; solus etenim Deus est Cordiũ scrutator; hæc tamẽ Deus
B Angelis, vti etiã hominibus, proponere potest sub ratione præsentium, & manifestorũ; ita nãque Vates, Prophetæ, Sybillæ, ac Sancti viri futura prænũciant, & hominũ cogitationes manifestãt: ceterũ ista sicut eminentiora sunt, quã quæ ad Physiologiam pertinere valeãt, ita præsentis non est negocij ea exactius contemplari. Quia ergo cuncta in Deo præsentia sunt ipsimet Deo, non similiter alijs Intelligentijs; propterea intuendo Deũ ceteræ Mentes in eo non omnia penitus, sed solum quæ sibimetipsis
C intelligentibus præsentia sunt, percipere possunt.

Vtrum Intelligentiæ sibi inuicem significent ea, quæ ipsarum vnaquæque cognouit. Cap. XLI.

AMPLIVS & in eo multum defecisse videmur, quod agentes de actionibus incorporeis uitæ cælestis, ne verbum quidem de eo, quod est vnam Intelligentiam Significare alteri suos habitus quomodo enim beatam vitam viuent animalia cælestia, si adin-

uicem ſuos habitus non communicent? At vero & hoc dubium tolli poteſt eo conſiderato, vnde ſit vt quædam animalia ſibi inuicem ſuos cõceptus ſignificẽt: Homines quidem hoc habent a natura, vt inuicem Mentis ſuæ cogitationes, & conceptus ſignificarent, non niſi quia quum materiali corpore conſtituantur, materia impedimẽto eſt, quominus alter alterius cogitationes intueatur; vnde vnuſquiſque ſuas ſocio verbis, & alia quapiam ratione ſignificare cogitur, ſi vitam ſociabilem viuere voluerit: At longe alia ratio eſt de Mentibus a materia ſeparatis, deque cæleſtibus animalibus; Intelligentiæ nanque dum ſeipſas contemplantur adinuicem, quia materiam non habent, quæ radix eſt occultationis, & ignorantiæ; ideo vnaquæque alterius & eſſentiam intelligit, & illius eſſentiæ habitus omnes intuetur; & eo magis, quo in Mentibus a materia ſeparatis habitus inſculpti ſunt diſtincti, & dilucidi: quamobrem non indiget ulla Intelligentia ut altera ſibi proprios conceptus, habituſque ſignificet; quum vnaquæque ex ſe ipſa illos dilucide, ac diſtincte in ſocia videat, percipiatque; Quare quo minus aliorum indiget vita cæleſtis, eo noſtrati eſt longe beatior. Et quidem vna materia cauſſa eſt, ob quam ſit ut animalia ſibi inuicem proprios conceptus ſignificare cogantur, ſi commercium inter ſe habere uoluerint, non ſolum ex parte illius, quod proprios cõceptus ſignificat; ſed etiam eius, cui alieni conceptus ſignificantur: Quo factum eſt tum ut ſecundæ Intelligentiæ, quæ a materia liberæ ſunt, mutum cum hominibus

7. meta. t. 35.

conſor-

A consortium habere nequeat omnino, sicut inter se, at opus est tum hominem voce, aut quouis alio modo Mentis suæ conceptus explicare, si ab Intelligentijs secundis uult cogitationes proprias certo intelligi; tum etiam Mentes abstractas homini suos habitus mediante aliquo instrumento significare, si ab eo intelligi voluerint: Quocirca videmus & quotidie homines ad beatas Mentes vocalem orationem offerre, mentalem uero, ac mutam soli Deo, qui ubique præsens corda, & renes unus intuetur;
B & non raro Mentes ex se a materia liberas aereum, & materiale corpus assumere ad hoc, ut nos alloquantur, nobisque suos conceptus aperiant; sed & in vita cælesti, si quid nobis indicant Mentes abstractæ, id nobis patefaciunt nutibus stellarum, quasi oculorum, ut antea diximus; quanquã hoc nõ sit reuera Intelligentiã nobis quidquã significare, quia ipsæ futura ex se nõ intuẽtur; sed potius nostra coniectura, & ratiocinatio a caussa remota ad effectũ procedẽs id nobis aperit, nihil huic ra-
C tiocinio, aut nobis significante Intelligentia cælesti; perinde enim est ac in rebus inanimatis, & cognitionem non habentibus, dum illis nihil nobis significantibus, nos tamen ex caussa remota coniectamur effectum futurum, & multoties uerum prædicimus, ut ex pluuia copiosa nimis pestilentiam, aut morbos alios; ex siccitate nimia caritatem annonæ, atque alia huiusmodi. Neque obest quod aliquis inquiat Intelligentias secundas cum nobis habere posse mutum commercium, quia gubernator Dæmon, quem custodem Angelum uocant nostri Theologi,

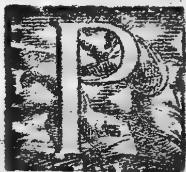
quem nos nunquam uidemus, assidue clandestinis inspirationibus aperit nobis Dei Optimi uoluntatem, ac sui desiderium nostræ beatitudinis; & monstrat ea, quæ agere debeamus, & a quibus abstinere; nanque fateor Intelligentiam hominis custodem illi significare Dei uoluntatem, & propriam; desiderareque ut ipse hæc bona peragat, & illa mala fugiat: & quamuis Intelligentia dũ hæc significat, ipsa a nobis non uideatur, neque assumat sibi corpus, in quo nos alloquatur; tamen applicat se se quodãmodo ad materiam, nobis ob oculos ponendo, quæ sequi debeamus; aut etiã uarie mouẽdo simulacra materialia, quæ habemus in phantasia, & componendo imagines, quæ nobis repræsentare ualeant id, quod Intelligentia cupit; quẽmadmodũ in somnis contingere solet; licet in somnis fiat uehementior motus circa phantasmata, in Diuina uero inspiratione suauior, ac fere latens; signum autem huius est, quia talis inspiratio tum sæpenumero fit per uisiones nocturnas in somnijs Angelo admonente nos de peragendis, uti quando admonuit Magos ne redirent ad Herodem, & Diuum Ioseph ut Puerum, & Matrem tolleret, ac in Aegyptum fugeret; tum semper fit de rebus singularibus, quorum imagines in phantasia seruantur cum appẽdicibus materiæ: sed hæc altioris forte sunt speculationis. Quũ itaq; in Vita cælesti separatæ Mentes opus non habeant sibi inuicem mutuo proprios affectus, & habitus significare; & ubi eos nobis aliqua ratione significat, id non efficiat in Vita cælesti, seu quatenus assistunt orbibus cæli: sed

aut

A *aut quatenus assumpto sibi aereo, uel quouis alio corpore, constituunt quiddam viuens æquiuoce; aut quatenus nobis custodiendis inuigilant nulli corpori addictæ, nullumque viuens in esse constituẽtes; propterea consulto, & merito in Vita cælesti agentes de actionibus Intelligentiarum orbibus cæli assistentium, nõ meminimus eius, quod est Significare alijs proprios conceptus, propriosque habitus; non est enim reuera hæc numeranda inter actiones Vitæ cælestis.*

B

Quomodo Deo summo aliud alio valeat esse propinquius, aut remotius. Cap. XLII.

RÆTEREA *multum a scopo aberrasse nos quispiam existimabit, dum asserere nõ dubitauimus cælestium sphærarum, & Intelligentiarum illis assistentium eam esse ceteris proportionabiliter digni-*
C *orem, & perfectiorem, quæ sita est in loco sublimiori, eo quia Deo summo propinquior existat; nam Deus optimus quum vbique sit, & eius essentia immensa singulas Mundi partes quoquouersum permeet, non potest plane fieri vt Deo summo aliud alio sit propinquius, aut remotius vllo modo. Ceterum etiamsi Deus optimus nullibi non sit, sed præsens essentialiter assistat omnibus Mundi partibus, quæcunque illæ sint, et vbicunq; collocatæ; atque propterea omnia sigillatim Deo sint æque propinqua, nõ ab re tamen quasi propria, ceterarũ-*

que

de mund. c. 7. 8. phy. t. 84. 1. cæl. t. 100. que dignissima sedes ab Aristotele Deo summo attribuitur Thronus supra cælorum orbes, tanquam locus in hac Mundana fabrica non reperiatur idoneus ad tantam Maiestatem continendam, seu definiendam; atque vt indicaret Dei naturam immensam, nulli corpori appropriatam, nulliusque loci indigam, nullo corpore, aut loco terminari, neque coerceri posse; Quo sensu quanto quid excelsius situm est, tanto id Primo Enti, ac Deo summo propinquius esse dicitur. Sed aliter etiam, Dum dicimus cum Aristotele, quo quid excelsiore loco situm est, id esse Deo propinquius, hoc in eo sensu accipiendum non est, ut id esse dicatur Deo propinquius secundum viciniam loci; sed secundum viciniã naturæ, ac similitudinem essentiæ; quum enim Dei sũmi natura, & essentia sit forma, & actus perfectissimus; quumque inter naturalia corpora, quæ superiore loco sita sunt, se habeant ad inferiora, tanquam formæ ad materiam, & omnino magis participent de natura formæ; ac proinde magis similes sint Diuinæ natura, immo etiam magis participent de Diuina essentia; est enim forma, vt inquit Aristoteles, appetibile quiddam, bonum, atque Diuinum; quum inquam superiora corpora se habeant ad inferiora, tanquam formæ ad materiam; ita enim apertissime scribit Aristoteles Ignem inter elementa cetera esse maxime formam, quia locus, in quem suapte natura fertur, excelsa magis pars est Mundi sublunaris: Et huius plane ratio est, quia superiora vbique agunt in inferiora, ipsaque gubernant,

Margin notes: de Mund. c. 7. (beside "ter etiam, Dum dicimus"); 1. phy. t. 81. (beside "enim forma, vt inquit"); 2. de gen. t. 50. 4. cæl. t. 35. (beside "inter elementa cetera"). Margin letters: A, B, C.

con-

A continent, ac moderantur; quum ergo continere, gubernare, moderari, & agere, sint officia formæ, & actus; propterea dicendum est ea, quæ sita sunt in loco subli-miori, magis participare de natura formæ, & actus: atque hac ratione Deo esse propinquiora, hoc est, magis similia in essentia; & iccirco perfectiora, magisque digna; quum sit Deus summa perfectio. Ita ergo non inconuenit aliquid altero esse Deo ipsi propinquius, & ab eodem remotius.

B

Mundum obtinere proprie animam, qua viuat non minus quam stirpes, & animalia subcælestia. Cap. XLIII.

AMPLIVS & asserentes in superioribus Mundum vniuersum proprie obtinere animam, qua vitam viuat animalis, reclamantem habere videmur

C Aristotelem alicubi aperte damnantẽ opinionem illorum, qui similia faciunt principia vniuersi principio animalium, & plantarum; quum itaque anima, eodem autore, sit principium, quo viuunt animalia, & plantæ, liquido iam constat Peripatetico Mundum nulla esse anima præditum: Ceterum in primis parui admodum momenti est, quod nunc obijcitur; loco enim allegato Aristoteles non ex professo affert dogma illum, cui debeamus assentiri, tum quia non docet, sed dialectice disputat contra veteres; tum etiam quia

14. meta. c. 6

2. de an. t. 16. & 24.

14. meta. t. 6.

non determinat quidquam, sed proponit dubitationem, A
quam postea soluit inquiens Et in cælo, & in uiuētibus
nostratibus principia esse perfecta. Deinde vero qui
Philosophi mentem intimius introspexerit, longe aliter
de verbis Aristotelis opinandum iudicabit, quam quod
nobis obijcitur; dum enim comparat Aristoteles princi-
cipia vniuersi cum principio plantarum, & animaliū
5.meta.t.1. subcælestium, nomine Principij (quod superius adnota-
uit Aristoteles multiplicem obtinere significationem)
non quidem intelligit (ut rentur Aduersarij) principium B
secundum formam, quod in omnibus viuentibus est
1.meta.c.2. anima; ita enim apertissime contradiceret ijs, quæ an-
tea professus fuerat laudans inter veteres illum Phi-
losophum, qui vt in animalibus, ita dixit in tota Na-
tura Intellectum inesse caussam Mundi, & ordinis to-
tius: sed proponens loco allegato dubitationem, nomine
principij significat principium materiale, secundum
quod Mundus totus, siue vniuersum differre dicitur a
viuentibus hisce nostratibus; nāque viuentia hæc apud C
nos oriūtur ex indeterminatis, & imperfectis; quū cæli,
siue vniuersi materia nunquam fuerit imperfecta, &
indeterminata, sed sēper absoluta, & semper completa:
Hæc autem prolata sunt Aristoteli aduersus Plato-
nem, Anaxagoram, & alios veteres Philosophos,
qui existimabat vniuersum genitum fuisse, proinde ac
nostratia cuncta, ex elementis materialibus indeter-
minatis, & imperfectis, inuicemque præter ordinem
confusis; scribit nanque Plato in Timæo, summum
Deum

A Deum in constitutione Mundi accepisse vniuersum non tranquillum, & quietum, sed temere agitatum, & fluitans; idque ex inordinata iactatione redegisse in ordinẽ: sic & Anaxagoras existimauit ante Mundi originem extitisse Chaos, in quo cuncta inordinate commista, & confusa laterent, quæ Deus distinguens Mundum produxerit: Deinceps autem dubitationem soluens Aristoteles per vocem Principij significat efficientem caussam: penes quam conuenire dicitur Aristoteli Mundus cum

B viuentibus apud nos; nam in vtroque viuentium genere, cælestium scilicet, ac sublunarium, caußa efficiens consimiliter determinata est, atque perfecta, & actu: quemadmodum enim homo ab homine perfecto generatur (semen siquidem non est agens præcipuum, immo neque vere agens, vt alibi fusius ostendimus) & equus ab equo absoluto, uitisque a uite perfecta; sic plane Mundus totus a Deo summo, qui perfectißimus est, pendet, ac fit, seu factus est Aristoteli quidem ab æterno; Theo- de ort. an. hu.

C logis autem certo, ac definito temporis initio: Quod uero de Mundi origine ab æterno ex Aristotele dicimus, illud ipsum est fere, quod Platonis dogma contendunt Crantor, Plotinus, Porphyrius, Iamblicus, Proculus, & plerique alij Doctißimi uiri; ut admonet Ficinus in Timæum; Mundum scilicet semper a Deo fieri, ac fluere, non secus atque lumen semper a Sole dicitur effluere: seu potius, quod Theologi nonnulli Clarißimi disputant, Mundum (etsi reuera in tempore factum) potuisse tamen a Deo condi ab æterno. Ponentibus itaque Mun- Cap. 13.

dum, quod uniuersum appellamus, proprie obtinere animam, qua uiuat non minus quam stirpes, & animalia sublunaria, nequicquam refragatur Aristoteles; immo suffragatur apertissime loco ab Aduersarijs allegato. A

Deum Optimum esse animam totius Mundi, seu formam assistentem singulis Mundi partibus. Cap. XLIV.

I uero, quod asseruimus Deum Optimũ esse animam uniuersi, seu formam immediate aßistentem singulis Mundi particulis; reclamantem habemus uirum Clarißimum, qui oppositam opinionem adstruere conatus, dicere non dubitauit Aristotelem quidem concedere quandam formam omnium primam; quæ sit forma formarum, per quam sint, & conseruentur omnia; sed negare illius essentiam unam, & indiuiduam a multis participari, fusamque esse per omnia; ut qui existimet Deum esse ubique, non immediate, sed per ministros; non substantialiter, sed potestatiue: Alioquin tum elemento cuique non inesset proprius locus, distincta motio, propriaque forma; tum quoque elementa essent animata, & intelligerent, sentirentque, ac nutrirentur; quoniam Aristoteli ubi adest Intellectus, ibi necessario adsunt quoque ceteri gradus animarum inferiorum, ut quæ deseruiant Intellectui, tanquam dispositiones præuiæ, sine quibus ipse idem corpori B C

pori

A pori non adiungitur: tum tertio nihil in Mundo esset, quo una eius pars ab altera distingui posset; siquidem omnis distinctio est a diuersitate formarum; Mundo autem, eiusque particulis omnibus sigillatim una communis forma tribuitur: tum demum si Deus vbique præsens adest, cur hominem nunquam genuit sine semine? at omnia ista satis absurda esse videntur. Hæc vir Doctissimus: qui sane dum scribit Aristotelem existimasse Deum immediate sui essentiam non cõmunicare
B Entibus vniuersis, sed ea cuncta regere, gubernareque per ministros, oblitus eorum esse uidetur, quæ scriptis mandauit aliquando Aristoteles tum laudans Heraclytum asserentem Deum immortalem ubique præsentem esse, tum ex propria sententia dicens Deum Optimum sui numen omnibus Mundi partibus communicare, & quoquouersum permeare; esse Mundi partem præcipuam; esse id quodcunque est; esse in uniuerso, & uicissim cuncta in illo; omnia impelli ad bonũ ab inexi-
C stente in eis numine; Deum totum hoc uniuersum continere; & similia quamplurima; quæ certe uera non essent, nisi ad aures Aristotelis Deus esset forma toti Mundo, et singulis eius partibus assistẽs; forma etenim est quidditas eius, cuius dicitur esse forma, siue ipsum quod quid erat esse rei; sed ipsum quod quid est re idem est cum eo, cuius dicitur esse quod quid est: Deus ergo quia forma est omnium quæcunque sunt, dicitur esse id, quodcunque est, & Mundi pars præcipua ab Aristotele: Sed forma omnis completa toti suæ materiæ propriam essentiam in

1. de part. c. 5.

de mund. c. 6. & 7.

9. mor. nic. c. 4. 7 mor. eud. c. 18.

7 Polit. c. 4.

2. phy. t. 28.

partitur, singulisque particulis illius; quod inductione A
manifestum fieri potest in omnibus, In corporibus enim anima carentibus forma sui essentiam dispersam habet in qualibet parte compositi: sic anima uegetalis essentiã suam coextensam obtinet corpori subiecto; ita sentiens anima essentialiter reperitur in qualibet particula subiecti corporis; pari pacto anima humana sui essentia perficit singulas corporis nostri particulas; ut fuse alias de ort. an. hu. *ostendimus; ita demum quæuis Intelligentia motrix assistit unicuique particulæ proprij orbis tota præsens toti* B
sphæræ, totaque singulis sphæræ partibus assistens consimiliter; Quapropter idem asserendum est de summo Deo; immensam scilicet eius essentiam, quum impartibilis sit, ita toti Mundo, & partibus Mundi singulis assistere, ut per essentiam, præsentiam, & potentiam, totus adsit toti Mundo, & totus unicuique Mundi particulæ, secundum Aristotelis doctrinã. Præterea quoad reliqua, uir Doctissimus animaduertere debuit ea non esse impossibilia, & absurda in Mundo magno, quæ cõ- C
sentanea, & possibilia sunt Microcosmo; apertum namque est in uno homine, cuius anima diffusa est in omnes partes subiecti corporis una numero existens, tum singulis particulis inesse proprium locum, & distinctam motionem; siquidem musculorũ, exempli gratia, alij sunt in capite, alij in collo, alij in brachijs, alij in thorace, alij in imo uentre, alij in cruribus, & alij alibi; rursus alij sursum mouentur, trahuntque secum eodem motu membra sibi adnexa, alij deorsum, alij ad latera; licet in eo

differant

A differant partes humani corporis ab elementis, quæ dicuntur partes vniuersi; quia elementa, præter communem illam formam toti Mundo assistentẽ, in cuius participatione absolute conueniunt, habent etiam propriam quæque formam informantem, qua differunt ab inuicẽ; sed partes hominis vltra formam communem ceteris partibus, nullam habent aliam, qua inuicem distinguantur, distinguuntur autem ipsa materia, vt ostẽdimus in superioribus: siue potius quoniam sunt instru-
B menta illius formæ communis; & instrumenta vbique determinantur actione, ac fine, in quem sunt a Natura ordinata; ideo partes in homine ab inuicem distinguuntur proprijs cuiusque functionibus, & fine, qui eis est veluti forma peculiaris; habent enim singulæ partes in homine proprium sibi finem propriamque operationẽ; quibus tanquam formis peculiaribus distinguuntur ab inuicem; oculus nanque differt ab alijs quibusque partibus merito visionis, quæ illi est veluti forma propria;
C quemadmodum obseruat etiam quandoque Aristoteles; auris autem ab alijs partibus distinguitur beneficio auditus; & sic de singulis est asserendum. Apertum est item in homine non omnes partes esse animatas; humores enim, qui (vt supra non semel obseruatum fuit ex Ficino ad Mentem Platonis) æmula sibi habent elemẽta Mundi, in homine non sunt animati, neque intelligunt, neque sentiunt, neque nutriuntur: immo nec ossa, quæ reuera nutriuntur, sentiunt propterea, vel intelligunt; & quamuis homo ipse intelligat, nulla tamen in

2. de an. t. 9.

eo aßignari potest corporea pars, quæ hoc habeat priuile- A
2. de an. t. 92. *gium, vt intelligat; nam vti admonet alicubi Philoso-phus, difficile est vel fingere quam partem corporis, aut quomodo eam contineat Intellectus: His ergo ita se habentibus in homine, cuius anima vna existens essentialiter diffusa est in singulas eius partes, inconueniens esse non debet consimilia proportionabiliter contingere in vniuerso, ad cuius similitudinem a Natura homo conditus esse videtur: Ita igitur in toto Mundo, etsi Deus optimus anima sit vniuersi, & vbique adsit præsens* B
per essentiam immediate, haud est absurdum, sed rationi quammaxime consentaneum tum elemento cuique inesse proprium locum, distinctam motionem, propriamque formam particularem; tum elementa non esse animata, neque intelligere (etiamsi Mundus, cuius existunt partes, reuera sit animal intelligens, cõstituaturq; in esse viuentium per animam intelligentem in omnes eius particulas diffusam) neque nutriri; sunt autem Aristoteli gradus animæ alentis, ac sentientis, tanquam C
dispositiones ad Intellectum, qui est forma informans, qualis est Intellectus humanus; non ad omnem Intellectum simpliciter, vt supponit oppositio viri doctissimi; non enim ad Intellectus assistentes, qui sunt a materia separati; secus enim cælum, quod habet Intellectum abstractum, tanquam formam sibi assistentem, vti dicitur esse Deus toti Mundo, cælum inquam sentiret
de plant. c. 1. de cæl. passim *quoque, ac nutriretur; id quod falsum est penitus vel Aristotele sæpius demonstrante: quãquã Plinius, nescio*

quo

A *quo spiritu ductus, sidera humore terreno pasci affirmare non dubitauerit aduersus ea, quæ in Heraclytũ huius opinionis assertorem aliquando protulit Aristoteles: Immo etiam si quiuis Intellectus in subiecto tanquam dispositiones requireret animam alentem, & sensitricem; haud tamen protinus omnes partes in eo corpore absolute ali, & sentire opus esset; nam in humano corpore, in quo Mens præsupponit animam vegetalem, ac sensitiuam, veluti præuias dispositiones subie-* lib. 2 cap 9. 2. meteor. c. 2.

B *cti, ossa non sentiunt, nec humores item sentiunt, aut nutriuntur, qui belle Mundi elementa æmulantur: Non ergo, Deo tanquam anima vniuersi assistente toti Mundo, & singulis Mundi partibus, propterea fit vt elementa, quæ sunt partes vniuersi, debeant intelligere, sentire, aut nutriri, vt obijcit vir doctissimus. Neque itẽ absurdũ est ei, qui ponit Deum optimum esse animã vniuersi, partes Mundi abinuicem differre, vt nuper adnotauimus, beneficio formarum informantium, qui-*

C *bus singulæ seorsum potiũtur, præter illam communem, quam diximus assistere toti Mundo, & singulis Mundi particulis; quum & partes hominis abinuicem differant merito actionum, quas diuersas obeunt, quibusque sigillatim veluti formis peculiaribus determinantur, vltra illam communem formam, quæ totum hominem constituit, & singulas hominis particulas perficere dicitur. Neque demum illud bene obijciebatur, si Deus vbique præsens adesset, fore vt generaret hominem sine semine; inprimis enim hoc aliquando factum*

a Deo

a Deo admonent sacræ paginæ, quarum testimonio A
Deus primos omnium hominum Adam, & Euam genuit absque semine vllo: neque solum homines, verũ etiam prima omnium specierum indiuidua, & Mundum totũ ex nihilo creauit ab initio. Deinde uero in processu quoniam Deus, qui vbique præsens adest, etsi agens existat supranaturale, physice tamen operatur, vt colligere licet ex Aristotele; propterea fit vt aßidue
4. phy t. 13.
Deus non generet hominem sine semine; Deus enim physice agens in condendis effectibus hisce nostratibus vti B
consueuit ministrerio, & famulatu caussarum secundarum, inter quas in constitutione hominis semen est præcipua quædam, & immediata: id tamen haud tollit quominus etiã post Mundi genesim Deus hominem generare valeat absque semine; ita nanque olim absq; vllo seminis interuentu ex purissimo virginis immaculatæ sanguine Deus verum genuit hominem, qui nobis datus est Saluator Mundi Deus homo factus. Sed hæc Theologis relinquamus. Deinceps & illud certũ C
est Deum in generatione cuiuslibet hominis quoquopacto sic operari, vt illum generet semper sine semine, quũ enim, ut alibi fuse disputauimus, homo non vnum, sed
de ort. an. hu.
duplex efficens nactus sit in sui constitutione; alterum materiale, quod generat hominem ex materia, & non sine semine; vt homo generans; alterum vero immateriale, quod creando animæ humanæ partem rationalem independentem omnino a materia, dicitur generare hominem sine ministerio seminis, aut materiæ; cuiusmodi

est

A est Deus Optimus, quem appellat quandoque Aristoteles nomine Solis inquiens, Homo enim hominem generat ex materia, & Sol: & propterea Deus, quatenus dicitur esse caussa hominis efficiens immediata, generat hominem semper sine vsu seminis; quamuis vt caussa remota in productione hominis absolute, quoad constitutionem animæ vegetalis, & sentientis, physice agens vtatur vbique caussis secundis; atque ideo ministerio parentum, & seminis interuentu: Ex eo nanque, quod B Deus Optimus præsens adsit omnibus sigillatim, quæcunque sunt in vniuerso, non sequitur vt omnia, quæ a Deo quouis modo prodeunt, ab eo immediate proficisci debeant, sine alterius vllius agentis operatione; sed hoc solummodo sequitur, vt Deus omnia in esse conseruet, omnia ad suum finem dirigat, omniaque in proprijs operationibus obeundis adiuuet. Addi potest in controuersi dogmatis confirmationem, & obiectionis solutionem, male virum Doctissimum cum Aristotele opinan- C tem Deum Optimum esse primam formam, siue formã formarum, statuere Deum non esse item formã aßistentem singulis Mundi partibus; quum materia prima una numero existens omnium sublunarium cõstitutionem ingrediatur, et omnium generabilium materia dicatur; par est enim quo Deus absque comparatione est, quam sit materia, melior; eo quoque longe magis esse, quam sit eadem, communicabilem, si de natura boni est esse communicabile. Recte igitur constitutum nobis est in superioribus Deum Optimum esse formã aßistentem

2. phy. t. 26.

12. meta. t. 49.

universo, & singulis Mundi particulis, tanquam animam Mundanæ huius universitatis; quam sententiam apertissime laudat Aristoteles in Prima Philosophia. A

1. meta. c. 2.

Deum Optimum non mouere cælum immediate, hoc est, sub ratione caussæ efficientis motum; sed sub ratione finis, mediantibus secundis Intelligentijs. Cap. XLV.

CETERVM dum asserimus Deum Optimum non immediate, ac physice, ut efficiens mouere cælum, sed tantum metaphorice, sub ratione finis, incutiendo Mentibus secundis amorem sui ipsius, & desiderium semetipsas Deo similes efficiendi; quod consequi se sperant, ac student, gubernando Mundum sublunarem motu cælestium sphærarum; quasi non deceat supremam illam Maiestatem Dei Optimi Maximi appropriatam esse, & coarctatam ad uoluendum unum tantummodo corpus, ut quæuis alia Intelligentia e secundarum numero; aduersarios habemus uiros Doctissimos, qui existimantes Deum etiam immediate ut efficiens mouere cælorum orbem supremum, quem uocant Primum mobile, asseuerant Deum Optimum habere totale dominium supra sui uigorem; quem ideo rebus communicat, & applicat pro decentia, & modo uniuscuiusque; atque ita immensa Dei uirtus suauiter attingens omnia singulis præstat, exhibetque se se, quantum B C

A tum cuiusq; natura patitur, mouetque orbē supremū eo motu, quo aptum natum est moueri: Nec quum Deus (aiūt) immediate mouere ponitur, tanquā motus caussa efficiens, quidquam ipsum dedecēs ei tribuitur; nam, ut admonet Simplicius, non ita mouet, quia ipse ad corpus flectatur, sed corpore ipsum affectante, ad ipsumque conuerso, ut inde depluentes perfectiones ebibat.

Hæc legimus apud viros Doctißimos, quorum in omni re autoritas apud me quidem semper fuit multa, & B magna: sed vt ingenue meam de proposito sententiam explicem aliter opinandum reor, nec discedendum ab antea determinatis; In primis enim Aristotelem video 1. de an. t. 50. apertißime statuentem Deum non quidem immediate mouere cælum, sed mediante anima, dum inquit oportere propter Deum, tanquam propter finem animam cæli mouere orbem suum motu circulari. Postea, Dei vigor est infinitus in qualibet Dei operatione, neque limitari, coarctariue potest vlla ratione; quo fit vt quælibet C Dei operatio sit tota simul, ac tempore non metiatur; quum autem cæli motus sit actio succeßiua, cuius mensura tempus est; ideo cæli motus a Deo proxime non est, tanquam ab efficiente: Alioquin a virtute infinita mobile finitum moueretur in non tempore. Quod etenim adducitur, Deum Optimum habere imperium totale supra sui vigorem, caute intelligendum est; ita enim Deus habet dominium totale supra sui vigorem, vt infinitam sui virtutem ad placitum Deus applicet nunc ad creandum hanc animam rationalem, nunc potius il-

lam;nunc ad conseruandum, et gubernandum hoc sublunare, nunc potius illud; nunc ad promouendam huius rei generationem pro modo suæ caussalitatis, nunc potius alterius, & similia: Non tamen habet hoc imperiũ supra suã uirtutẽ Deus Optimus (quod eius est sũma perfectio, et immensa vndique potestas) ut illam infinitã existentem valeat limitare ad terminos cuiusque naturæ finitæ; haud enim suscipit Dei virtus vllo pacto intensionem, ac remissionem, partitionemue; sed vbique tota, & immensa est: Quocirca veluti Homo, vel Intelligentia secunda obtinens uigorem ut quatuor, quo toto mouent mobile determinatum super certo spacio in tempore trium horarum, etiamsi habeant totale dominium suæ uirtutis, ubi tamen illam nõ coarctent ad gradum ut tria, sed totam ut quatuor exhibeant ad mouendum idem mobile super eodem spacio, non sane poterunt illud non mouere intra terminos trium horarum; minus autem mobile, vel idem super minore spacio mouebunt ex necessitate in minori tempore; Ita sane Deus Optimus (si liceat huiusmodi collationem facere) quamuis habeat dominium totale suæ uirtutis; quum tamen ea infinita sit, neque terminari, aut ullo modo coarctari ualeat; ubi tota alicui mobili adhibeatur, uel ipsum non mouebit, quia finiti ad infinitum nulla est proportio; quæ tamen requiritur necessario inter mouens, & mobile; uel mouebit in non tempore; hoc autem non euenit; Deus ergo non mouet immediate cælum. Quod præterea dicitur Dei summi uirtutem se se rebus exhibere

A *pro modo illarum; quia omne quod recipitur, per modũ
recipientis recipiatur; recte item est intelligendum; non
enim recipitur virtus motoris immaterialis in corpus
mobile; sed solum mobili adhibetur per contactum; ne-
que similiter Dei virtus a rebus recipitur; sed ipsa po-
tius res omnes vicissim continet, ac in se habet; alio-
quin sane moueretur per accidens ad motum corporis
cælestis virtus illa mentis separatæ, ac Dei summi, si
reciperetur in re mota; perinde ac per accidens moueri*
B *dicitur ad motum proiectorum virtus proijcientis, si
quæ illis imprimitur a motore materiali: id tamen nõ
ausim ego dicere, potissimũ de Deo, cuius virtus est ip-
semet Deus, qui est penitus immobilis. Amplius si
rebus exibere non potest Dei virtus, nisi eo modo, quo est;
ipsa uero secundum se immensa est; res autem finitam
naturam habentes virtutem illam infinitam intra se-
ipsas proprie recipere nequeunt; capiunt nihilominus,
ab ea uirtute assidue manantẽ perfectionem maiorem,*
C *aut minorem, pro sua cuiusque natura; sic eadem lux
præsens varia corpora secundum magis, & minus di-
uersimode collustrare solet; alio enim modo ad Solis præ
sentiam splendescit Adamas, alio Smaragdus, alio Au-
rum, alio Christallus, & alio Argentum; eo quia non
in se omnia eandem lucem Solis accipiant; secus enim
similem splendorem obtinerẽt, ac pari modo coruscarent;
sed quia ex ea luce lumen, & fulgorem, siue perfectio-
nem prodeuntem, quantum cuiusque natura patitur,
quæque suscipiunt; quippe lumen a luce prodiens intendi,ac*

di, ac remitti potest, & uariari ad varietatem subiecti, A
in quod recipitur. Quod autem scribitur Deum Optimum effectiue, ac immediate mouere cælum, cui assistit, eo modo, quo ceteræ Intelligentiæ suos orbes; longe a veritate abest: quia Deus aßistit, non vni tantum sphæræ cælesti, sed toti Mundo, & singulis eius particulis; at Mundus totus, & singulæ partes illius non mouentur vno, eodéq; motu circulari, simplici, & vniformi; sed Mundus quiescit totus; eius uero partes diuersis agitantur motibus; corpora quidem mista motu misto, B
ac difformi; simplicia uero motu simplici; sed inter ipsa terra, & aqua cientur ad centrum; aer, & ignis a cẽtro; planetarum orbes circa centrum ab occidente; at primum mobile circa medium similiter, sed ab oriente: verum a Deo si effectiue, atque immediate motus aliquis efficeretur, sane motus ille summe simplex existeret, vnus, & quam maxime vniformis, & regularis. Addo ex D. Thoma Deo summo vt proprie competunt ea
solum attributa, quæ puram, & illibatam includunt C
perfectionem; ita non nisi metaphorice, atque admodũ improprie illa conuenire, quæ aliqua imperfectionis labe
3. phy t. 15. coinquinantur; quum autem motus secundum se, Ari-
8. phy. t. 40. & 11. meta c. 2. stotelis testimonio imperfectionem connotet; sane ratio motoris proprie Deo non conuenire videtur, sed tantum
1. de gen. t. 55. metaphorice, quod est sub ratione finis, ut ait Aristoteles.

Quod postremo loco affertur ex Simplicio, quum Deus immediate mouere ponitur, non propterea quidquam ipsum dedecens ei tribui: quia non ita mouet Deus, quasi

A *si ipse ad corpus flectatur, sed corpore Deum affectante, ad ipsumque conuerso; dogma est potius Platonicum, quam Peripateticum; cuiusmodi quamplura leguntur apud Simplicium: Si etenim Deus immediate, ac effectiue moueret; haberet sane Deus rationem agentis, cælum vero puri mobilis, ac patientis; non ergo cælum cõuerteret se se ad Deũ, sed vere Deus flecteretur ad cælũ: Immo corpus cæleste, si moueret ipsum immediate Deus, vt ceteræ Intelligentiæ orbes suos, primum inquã*
B *mobile esset purum corpus, ac nullo modo viuens; non ergo posset se se ad Deum conuertere; quoniam conuersio ista est actio Vitæ; est enim motus a seipso: materia cupit quidem more suo formam, a qua perficiatur; non tamen potis est se ad formam conuertere, illamque affectare, vt ab ea depluentes perfectiones ebibat; ergo & primum mobile, quod seclusa Intelligentia vices obit materiei, quamuis habeat naturalem propensionem ad Intelligentiam motricem, cupiatque illius commercium,*
C *a quo perficitur; non tamen ad illam se se conuertit, vt inde perfectiones depluentes ebibat; sed vicißim noscẽs Intelligentia se posse corpus illud perficere, ad ipsum se se porrigit, illudque mouet, ei communicando perfectiones proprias; & id, quia bona est: siquidem ex natura boni est sese ad alia porrigere, & communicare; ita vt quo quid melius est, eo sit pluribus communicabile: Quocirca quum Deus bonitas immensa sit, ceteræ vero Intelligentiæ bonitatem obtineant limitatam; dedecet profecto Deum optimum se se protendere ad vnam tã-*

tum-

tummodo sphæram immediate mouendam, vti ceteræ A
Intelligentiæ finitæ bonitatis: sed præstat illum infinitam sui bonitatem toti Mundo, & singulis Mundi partibus liberaliter impertiri; quum reliquæ Mentes abstractæ infra Deũ determinentur ad certas Mundi partes.

Non ergo Deus effectiue, vt aiunt viri clarissimi, & immediate mouet supremam sphæram; sed toti Mundo, & singulis Mundi partibus assistens omnia mobilia vnus mouet sub ratione finis, impellendo scilicet ad motum vniuersa mouentia, quæ illi cupiunt natu- B
2. de an. t. 34. *rali desiderio se se reddere similia, vt inquit Aristoteles; omnia etenim Deum appetunt, & illius gratia omne agunt quodcunque agunt secundum naturam; incutit nanque Deus agentibus vniuersis suiipsius amorem, ac desiderium; quo factum est ut cuncta efficientia Deo similia reddantur pro sua cuiusque natura sua quæque munia obeundo; atque hoc proprie agere est, ac mouere sub ratione finis; nanque efficientis actio est non nisi circa patiens, qua patiens est; finis autem mouet suo* C
modo agens, secundum quod efficiendi vim obtinet; impellit enim illud ad operandum.

Conclusio totius operis, & excusatio Autoris. Cap. vltimum.

ACTENVS *ergo de Vita expositum est cũ generatim, tum etiam speciatim, quantum Physiologo licuit; Quid sit, Quo innitatur, & conseruerur, Quot, Quasque habeat Proprietates,*

Ope-

A *Operationes, ac Differentias, siue Species, nullo allato in oppositum obsistente; Quæ omnia mihi a principio proposita fuere disquirenda. Ita vero superiora se habere nunc opinamur, quod si aliquando melius occurret dicendum, aliter etiam simus dicturi, cum Aristotele opinantes rectius esse, ac oportere pro veritatis salute vnumquemq;, & præsertim Philosophũ, sua quoque propria, nedum aliena refutare. In traditis autem si plerumque a probatissimis Autoribus, impellente ratione,* 1. æthic.c.6.
B *volens recessi, Philosophiæ libertate vti & me ipsum oportuit; neque tantum aliorum decreta sectari, sed etiam de ingenij mei viribus periclitari: Si vero Sapientum virorum placita expendens stilo vsus fui fortasse nimis critico, vel prima fronte ambitioso, id sciant omnes me non ob arrogantiam vllam ita fecisse, sed Mente tota veritatis amore flagrante, ac rerum ipsarum speculationi maxime intenta, calamus vni Mentis imperio addictus, singularia non aduertens (vti notat aliquando Aristoteles) inuoluntarie celeberrimos* 1. Poster.t.30.
C *Autores fortasse debita reuerentia defraudare potuit; quos tamen animo cunctos veneror tanquam Magistros, omnibusque gratias habeo immortales, qui mihi Duces in tam longo, salebroso, & obscuro itinere se se præbuere. Si deinde aliqua minus diligenter tractaui, haud sum excusatione indignus, qui hominem me esse cognosco, & fateor, nihil humani alienum a me reputans; quiue Doctioribus locum reliqui desiderata supplendi: Sin autem quædam minus vera sum commentus,*

mentus, non propterea damnandus, qui me ſemper exhibeo paratiſsimum ad ſubſcribendum rationibus validioribus, ea retractando, quæcunque falſa ſub imagine veri me decepiſſe cognouero. Si demum quidquam a Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ decretis alienum ſcripſi, illud etiam nunc non ſcriptum volo, & expungo. Omnia vero bene dicta in Deum Optimum omnium bonorum autorem, largitoremque referantur; cui Laus, & Gloria ſit in æternum. A

INDEX ALPHABETICVS RERVM NOTABILIVM.

A

F

bus

L

Medicinæ

cies.

N

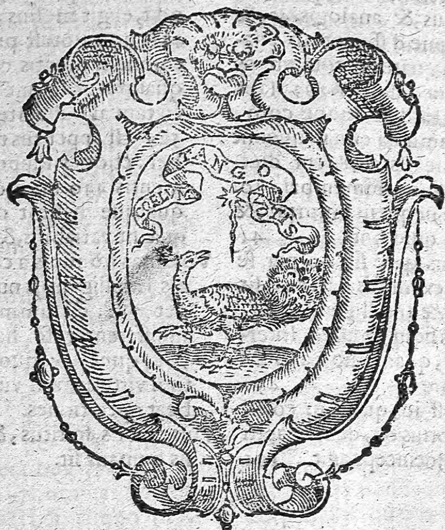
O

P

T

Ego Fr. Baptista de Finario Generalis Inquisitor Genuæ vidi, & examinaui hoc opus D. Fortunij Liceti, inscriptum *De Vita libri tres*; & fateor in eo nihil esse, quod sit Fidei, bonis moribus, aut Principibus contrarium. Et in fidem manum apposui die 8. Iulij. 1606.

Fr. Baptista Inquisitor, qui supra, manu propria.

GENVÆ,

EX TYPOGRAPHIA
PAVONIANA.
MDCVI.
Annuentibus Superioribus.